

VIATA ROMÎNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

Din cuprins:

85 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI V. I. LENIN
MIHAI BENIUC, VIRGIL TEODORESCU, CRISTIAN SÎRBU

Versuri

★

ION VITNER

Aspecte ale procesului creației artistice,
în lumina învățăturii leniniste

★

VL. MAIAKOVSKI

150.000.000

(În românește de Cicerone Theodorescu)

★

FRANCISC MUNTEANU

A venit un om... (novele)

★

SIMON ISTVAN, BENJAMIN LASZLO, GYULA ILLYES

Versuri

★

MIHAIL RALEA

Note de drum din Canada

★

DEMOSTENE BOTEZ, TIBERIU UTAN, VICTOR TULBURE

Versuri

★

TRAIAN COȘOVEI

Marele preludiu (reportaj literar)

★

D. MICU

Necesitatea eroului romantic revoluționar

★

S. DAMIAN

Generalitatea și individualitatea ideii operei literare

REVISTA REVISTELOR

4

008
V-54

VIATA ROMÎNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURA

OF
w

81

16

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Deva
Nr. Inv. P/544731

4

24

* P / 5 4 4 7 3 1 *

E ~ 1955 ~ A N U L V I I I

CUPRINSUL

	Pag.
DISCUȚII (continuare)	5
85 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI V. I. LENIN	
MIHAI BENIUC: Pacea leninistă	68
VIRGIL TEODORESCU: Inscripție	69
CRISTIAN SÎRBU: Lenin	70
★	
ION VITNER: Aspecte ale procesului creației artistice, în lumina învățaturii leniniste	72
★	
I. SELVINSKI: Balada despre leninism (în românește de Nina Cassian)	83
★	
VLADIMIR MAIAKOVSKI: 150.000.000 (în românește de Cicerone Theodorescu) ..	85
★	
FRANCISC MUNTEANU: A venit un om... (nuvelă)	108
★	
VERONICA PORUMBACU: Scurt itinerar prin poezia maghiară contemporană	198
★	
SIMON ISTVÁN: O zi întâipărită în viitor (în românește de Miha Dragomir)	201
BENJAMIN LASZLO: 4 Aprilie (în românește de Petre Solomon)	203
GYULA ILLYES: Primăvara grăbită (în românește de Petre Solomon)	205
★	
GÁLFALVI ZSOLT: Forța poeziei partinice	206
★	
MIHAI BENIUC: Jind; Pălămida; În loc de vinul vieții	214
DEMOSTENE BOTEZ: Toamna; Castanii	217
TIBERIU UTAN: Ceața de toamnă Volga, Volga;	219
GELLU NAUM: La orice vîrstă	221
★	
MIHAIL RALEA: Note de drum din Canada	224
★	
VIRGIL TEODORESCU: Catrene	233
VICTOR TULBURE: Mi-a plăcut o cîntare să-nstrun Vacanța; Plop tînăr;	235
AL. ANDRIȚOIU: După simbrii și rang; Un barbar și-un păcurar	237
OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE	
TRAIAN COȘOVEI: Marele preludiu	244
★	
LUCREȚIU: Despre natura lucrurilor (în românește de N. Argintescu-Amza) ...	268

PUBLICISTICĂ

H. PANAITESCU: A doua moarte a lui Romeo	270
--	-----

TEXTE ȘI DOCUMENTE

TEODOR VÎRGOLICI: Pagini mai puțin cunoscute din opera lui C. Dobrogeanu-Gherea	274
---	-----

DISCUȚII

D. MICU: Necesitatea eroului romantic revoluționar	280
--	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

S. DAMIAN: Generalitatea și individualitatea ideii operei literare	294
Ö. DRIMBA: H. C. Andersen	310
REVISTA REVISTELOR	317

AL II-lea CONGRES UNIONAL AL SCRITORILOR SOVIETICI

DISCUȚII*)

Cuopîntarea lui M. Sokolov — ROSTOV PE DON

Dragi tovarăși,

Îngăduiți-mi să vă aduc un salut cordial din partea oștenilor literaturii și artei, din partea tuturor celor ce muncesc pe teritoriul Donului Sovietic, pe al cărui pământ de aur au trăit și au creat A. Serafimovici, C. Treniov, V. Stavski, unde A. Fadeev și-a scris opera sa „Înfrîngerea”, unde trăiește și creează admirabilul maestru al cuvîntului Mihail Șolohov.

Cei douăzeci de ani care ne despart de primul Congres, istoricește nu reprezintă un termen mare. Dar în epoca noastră noțiunea de timp este cu totul alta. Oamenii au visat un canal Volga-Don timp de patru veacuri, — poporul sovietic a realizat acest vis în timp de 4 ani. Iată ce înseamnă timpul în epoca socialismului.

De la primul Congres pînă în prezent, s-au tipărit la noi cîteva sute de milioane de exemplare din operele beletristice. Și cu toate acestea pretutindeni auzim glasul stăruitor al cititorului: „Puțin scrieți, încet lucrați, tovarăși scriitori!”

Ei bine, în acești douăzeci de ani noi am scris, noi am făcut destule. Și totuși ceea ce am făcut e puțin. Poporul cere să-i dăm mai multe cărți, să le scriem mai bine, să le edităm mai frumos și în tiraje mai mari.

Reproșul cititorului privitor la faptul că noi nu lucrăm încă îndeajuns de bine corespunde adevărului. Nu lucrăm tocmai bine, noi scriitorii, nu lucrează tocmai bine organele Uniunii noastre, începînd cu Moscova și terminînd cu cele mai îndepărtate de centru. S-au săvîrșit destule greșeli în activitatea lor, și, în consecință, în anumite sectoare ale uriașei noastre munci literare apar din cînd în cînd devieri ideologice, fapt asupra căruia nu o singură dată partidul ne-a atras atenția.

Este o realitate faptul că formele de organizare ale activității Uniunii noastre au rămas în urma sarcinilor ideologice - creatoare pe care ea este chemată să le rezolve.

Prin urmare, aceste forme trebuie modificate, ridicate pînă la nivelul sarcinilor noastre ideologice creatoare.

Literatura sovietică e creată de mii de scriitori, cunoscuți și mai puțin cunoscuți, răspîndiți peste tot pămîntul nostru. Datorită acestui fapt noi avem această abundență de cărți bune și variate, avem atîția scriitori originali, cu o personalitate proprie bine definită.

A înfățișa acest mare drum al sutelor de scriitori care locuiesc, în special în raioanele și regiunile Federației Ruse, a totaliza rezultatele muncii lor și a defini căile dezvoltării creației lor — constituie o sarcină

*) Vezi „Viața Romînească” N-rele 12/1954; 1, 2, 3/1955

importantă, dacă nu a referentului principal, atunci a coreferenților, în orice caz dacă vorbim de proză — o sarcină a tov. coreferent C. Simonov.

Literatura sovietică rusă care se făurește pe tot întinsul țării, a venit în fața celui de al doilea Congres cu roade destul de frumoase. Să luăm de exemplu Donul. În ultimii ani, scriitorii de pe Don au publicat peste 7 milioane de cărți care se citesc în întreaga noastră țară, fiind traduse în Polonia, Cehoslovacia, Bulgaria, România, Germania, China, Franța și Anglia.

Același lucru se poate spune despre scriitorii Siberiei, Stavropolului, Cubanului, Crimeei, Voronejului, Stalingradului... și cu toate acestea din coreferatul tov. Simonov a lipsit un imens număr de scriitori care trăiesc răspîndiți prin raioane și regiuni și abia unii dintre ei au licărit înaintea noastră într-o cascadă sărbătorească de nume proprii.

Unul din marile neajunsuri ale activității noastre, și în special ale activității organelor Uniunii noastre este situația criticii și autocriticii căreia nu i se prea acordă loc de cinste, tovarăși, nici în Uniunea scriitorilor de la Moscova, nici în filialele ei.

Cam puțină critică și autocritică se cuprinde în referatele și coreferatele pe care le-am ascultat, cu excepția doar a coreferatului tov. Korneiciuk.

Se cuvine să atragem atenția și asupra faptului foarte straniu că tovarășii referenți n-au pronunțat nici un cuvînt despre neajunsurile din munca Uniunii Scriitorilor, a conducerii sale, a prezidiului Uniunii, din munca lor proprie și nici despre activitatea unui organ atît de important al Uniunii cum este „Literaturnaia Gazeta“. Și într-adevăr ziarul nostru „Literaturnaia Gazeta“ seamănă din ce în ce mai puțin cu o publicație literară.

Uneori, citind-o, te gîndești: o fi aceasta vreo gazetă pentru problemele transportului sau pentru economia rurală? Abia în preajma Congresului, ea a început să semene iarăși cu o gazetă literară.

Cîteva cuvinte despre dramaturgie. Plenara a 14-a s-a ocupat exclusiv de problemele dramaturgiei. Totuși, după cum știți, această plenară în mod practic n-a îmbunătățit nimic și dramaturgia continuă să rămînă în urmă, ca și pînă acum.

În sfîrșit, teatrele trebuie scutite de tutela inutilă, dîndu-li-se o deplină libertate de acțiune.

În teatrele noastre lucrează tovarăși competenți, cu experiență și dragoste pentru artă, și desigur ei se orientează mai bine în chestiunile dramaturgiei decît mulți dintre aceia care aparțin organelor Ministerului Culturii, oameni tineri, adeseori necompetenți, de care însă, din păcate, depinde cîteodată soarta spectacolului.

În încheiere, vreau să-mi exprim următoarele deziderate:

Să fie reînnoit și întărit cu forțe proaspete aparatul de conducere al Uniunii.

De asemenea să fie întărită cu forțe noi redacția ziarului „Literaturnaia Gazeta“ și această publicație să fie îndreptată cu fața spre literatură.

De a realiza în practică consfătuiri între scriitori pentru soluționarea celor mai importante și mai arzătoare probleme de creație din literatura noastră.

Noi, scriitorii de la Don, pe lîngă aceasta rugăm să reapară revista lunară „Na podiome“ (În avînt), care apărea înainte de război, sau să se înființeze o singură revistă pentru toate organizațiile din sudul Federației Ruse.

Să se acorde organizațiilor mai însemnate de creație literară dreptul de a primi membri noi în Uniunea scriitorilor.

Chem pe tovarășii de condei, să ne strângem laolaltă forțele, să ne îndreptăm greșelile și sub conducerea partidului nostru, a Comitetului Central, împreună cu tot poporul sovietic să contribuim la dezvoltarea literaturii noastre. (*Aplauze*)

Cuvîntarea tui M. Ibrahimov — AZERBAIDJAN

În țara noastră scriitorul se bucură de o grijă și atenție deosebită din partea partidului, guvernului și a poporului. El dispune de toate condițiile necesare unei activități creatoare rodnice. Cele mai bune opere ale scriitorilor sovietici se traduc în zeci de limbi ale popoarelor din U.R.S.S., devenind un bun al milioanelor de cititori. Producțiile literare ce au cîștigat dragostea multor milioane de cititori sovietici au fost create și de scriitorii azerbaidjeni, alături de frații lor — ruși, ucraineni, georgieni, armeni, cazahi, letoni și alți scriitori sovietici.

Cercul tematicii acestor opere este vast și variat. În ele se oglindesc și lupta revoluționară a poporului în trecut, și faptele sale eroice din anii Războiului pentru Apărarea Patriei, și eroismul pe tărîmul muncii din perioada de după război, și lupta popoarelor pentru pace, contra ațîțătorilor la un nou război.

Sînt neîndoioase și marile calități artistice ale acestor opere, datorită cărora ele și-au croit drumul spre inima cititorilor. Claritatea scopului și tendința ideologică caracterizează poezia, proza și dramaturgia Azerbaidjanului. Un loc important și de cîinste îl ocupă în creația scriitorilor din Azerbaidjan tema prieteniei dintre popoare, care este temelia temeliilor existenței noastre. Alături de chipurile azerbaidjenilor, scriitorii noștri au creat și chipuri de ruși, ucraineni, armeni, georgieni și de reprezentanți ai altor popoare înfrățite. Aceste admirabile personaje ale scriitorilor azerbaidjeni au devenit eroii favoriți ai cititorului. Dar scriitorii azerbaidjeni trebuie să lucreze încă cu multă sîrguință pentru ca să poată înfățișa cît mai complet în imagini artistice viața noastră minunată, pentru ca să reușească să creeze noi producții epice și lirice în legătură cu lupta istorică a poporului pentru comunism și pentru pace în toată lumea.

În zilele noastre nu putem slăbi ritmul muncii creatoare, nu putem admite în munca creatoare elemente de formalism, naturalism, pastîșe. Aceste neajunsuri, care frînează creșterea mai spornică a literaturii noastre, mai stăruiesc încă în activitatea creatoare a scriitorilor azerbaidjeni.

Poporul nostru așteaptă noi opere de înaltă factură artistică privitoare la viața contemporană și la constructorii comunismului, de la Samed Vurgun, autorul dramelor populare eroice în legătură cu lupta din trecut a poporului pentru libertate, precum și de la autorul poemului „Cuvînt despre colhoznică Bastıy“, în care se cîntă chipul de înaltă moralitate al femeii muncitoare sovietice.

Prozatorul nostru Suleiman Rahimov, care a creiat marile roman „Şamo“ tratînd tema luptei pentru victoria revoluției în Azerbaidjan, trebuie să acorde o atenție deosebită armoniei compoziției, economiei lucrărilor și dezvoltării active a subiectelor din operele sale, consacrate vieții contemporane a poporului nostru. Mehti Husein, autorul cunoscutului roman „Apşeron“, care își termină în prezent trilogia „Dimineața“ tratînd despre lupta revoluționară din Azerbaidjan, trebuie să se ocupe mai mult de soarta eroilor, să-i facă să vibreze de mai multă pasiune lăuntrică, să dea dovadă de mai multă însuflețire și temperament în crearea imaginilor realiste.

Absența unor eroi pozitivi tipici constituie cauza principală a slăbiciunii unora dintre operele noastre dramatice. Un dramaturg talentat azerbaidjan ca Sabit Rahman care a creat, cu câțiva ani în urmă, o necruțătoare comedie realistă intitulată „Toi” (Ospățul), în operele sale următoare nu creează personaje de o puternică forță generalizatoare. Piesa lui Ilias Efendiev „În familia Ataevilor”, în fond o lucrare reușită, care biciuește defecțiunile morale ale oamenilor, are neajunsul că imaginile eroilor pozitivi pălesc în fața imaginilor celor negativi.

În cadrul discuțiilor premergătoare Congresului au fost atinse probleme foarte importante privitoare la creația literară. S-au exprimat multe păreri contradictorii atât cu privire la diverse opere, cât și în legătură cu problemele generale ale literaturii. Toate acestea sînt foarte bune. E bine cînd oameni cu diferite gusturi și concepții se angajează în discuții aprinse și-și susțin ideile. E rău însă că discuțiile asupra diverselor probleme se aprind și se sting cu o spontaneitate surprinzătoare, fără să elucideze problemele, ci dimpotrivă întunecînd și încîlcînd multe lucruri.

Ținem minte cuvintele tov. Malenkov rostite la cel de-al XIX-lea Congres al P. C. al U. S. cu privire la necesitatea de a biciui și arde cu focul satirei tot ce este înapoiat și putred, tot ce împiedică mersul nostru înainte. După aceasta, ziarele au tipărit o serie de articole privitoare la satira și comedia sovietică, printre care unele au fost de real folos.

Cînd însă în cadrul pieselor noi de acest gen au apărut unele piese nereușite, presa și criticii literari și-au scăzut vigilența, acordînd mai puțină atenție problemelor dezvoltării satirei și comediei sovietice. Constatarea unor atari insuccese în domeniul satirei reclama tocmai contrariul, și anume o mai intensă preocupare de această importantă ramură a literaturii noastre, întrucît ea este arma cea mai ascuțită în lupta cu rămășițele capitalismului.

În referatul foarte amplu al tov. Surkov, de asemenea nu s-a învederat o prezentare mai categorică a acestei probleme. Nu cumva aceste preocupări și-au pierdut actualitatea? Cerințele cititorului și spectatorului sovietic dovedesc contrariul.

În salutul adresat celui de al doilea Congres al scriitorilor sovietici din partea C.C. al Partidului, se subliniază din nou necesitatea de a fi biciuite rămășițele lumii vechi, bazată pe proprietatea particulară, din conștiința oamenilor, și necesitatea de a demasca pe oamenii indiferenți și nepăsători.

Estetica noastră marxist-leninistă accentuează necesitatea spațiului nelimitat pentru gîndirea creatoare, necesitatea discuției libere și a luptei de opinii în domeniul științei, literaturii și artei. În soluționarea problemelor de creație trebuie să fugim de dogmatism și de bucherism. Acest lucru însă nu dă scriitorului dreptul de a declara ca subiectivă sau tendențioasă orice critică. Se întîmplă doar ca o critică foarte obiectivă și justă să pară scriitorului extrem de părtinitoare. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu critica adusă recenteii nuvele a tov. Ehrenburg „Dezghețul”.

Fără îndoială, tov. Ehrenburg are dreptate cînd vorbește despre caracterul foarte relativ al părerilor exprimate de mulți contemporani, și în special al părerilor unui scriitor despre opera confratelui său de condei, arătînd că aceste păreri nu trebuie luate ca un verdict dat autorului sau operei acestuia. Dar nu este mai puțin adevărat că aforismele inteligente și obiecțiunile iscusite ale autorului în controversale asupra operei lui nu îmbunătățesc cîtuși de puțin acea operă, nu înlătură neajunsurile ei reale. Ceea ce e defectuos, rămîne defectuos în orice împrejurare. Este regretabil

că un om atât de curajos, cum îl știm pe Ehrenburg, se îndărătnicește atât de mult apărînd neajunsurile nuvelei. Și se vede că nu întîmplător strălucirea atât de caracteristică a cuvîntărilor sale și puterea de convingere proprie argumentelor ce le aduce, pălesc cînd Ehrenburg pledează în apărarea nuvelei sale.

Modestia este o calitate remarcabilă a scriitorului sovietic. Cuvîntarea rostită la Congresul nostru de Valentin Ovecikin, care conține și o oarecare doză de demagogie, arată ce rău este cînd scriitorul pierde simțul modestiei. Se vede că unii, inclusiv vestitul Pomeranțev, au oferit tov. Ovecikin prea multe laude, provocîndu-i unele simptome de supraaprecieri.

Tov. Ovecikin, care a creat o serie de schițe foarte bune despre viața colhozurilor noastre, ar fi putut să vorbească la Congres despre alte probleme mai importante privind literatura sovietică, precum și despre atitudinea sa față de articolul publicat de Pomeranțev. De ce n-a făcut el acest lucru, din moment ce opinia publică literară se interesează de această chestiune? Dat fiind faptul că tov. Ovecikin trece sub tăcere acest lucru, s-ar putea crede că complimentele și ploconirile demagogice ale lui Pomeranțev față de el i-au fost pe plac, primindu-le cu aprobare tacită, ca pe ceva binemeritat.

Literaturile tuturor popoarelor din U.R.S.S. au realizat succese însemnate. Ne bucurăm văzînd cum se formează o pleiadă de scriitori talentați în toate republicile, că datorită limbii ruse operele lor au devenit accesibile cititorului din întreaga Uniune Sovietică. Din partea noastră, adresăm un cuvînt de recunoștință sinceră literaturii sovietice ruse — maeștrilor acelei mari literaturi care a fost și rămîne pentru noi detașamentul de frunte și școala de îndrumare pe calea progresului creator.

Literatura sovietică rusă a exercitat și exercită o influență mare și binefăcătoare asupra dezvoltării literaturilor din republicile unionale, asupra metodelor de percepere de către acestea a tematicii actuale și a însușirii realismului socialist. Însă învățătura primită de la literatura rusă s-a însușit și se însușește nu după un calapod, ci reprezintă un proces viu și foarte complex, propriu fiecărei literaturi naționale. Așa, spre exemplu, în ceea ce privește prozatorii azerbaidjeni, această învățătură se manifestă, în special, în tendința de a îmbina cel mai profund realism și varietatea problematicii sociale, conciziunea și armonia compoziției romanului rus, cu bogăția imaginilor lingvistice ale graiului propriu fiecărei literaturi naționale.

Acest proces atinge toate laturile, toate elementele creației artistice și reprezintă o condiție foarte importantă pentru dezvoltarea în viitor a literaturilor noastre. A înțelege acest proces, a-l analiza și studia în cadrul fenomenelor concrete ale literaturii este o sarcină importantă pentru gîndirea noastră critică și teoretică.

Scriitorul sovietic este fiul poporului său, cetățean și patriot al țării sale, pus în prima linie a focului prin însăși desfășurarea evenimentelor istorice. Este incontestabil că scriitorii literaturii noastre multinaționale prin munca lor dîrză și inspirată, prin lupta lor pentru crearea unei literaturi mărețe a comunismului vor ști să justifice marea încredere a poporului. (*Applauze*)

Cuvîntarea lui G. Mustafin — KAZAHSTAN

Cel mai grăitor indiciu al dezvoltării literaturii cazahe după primul Congres al scriitorilor este crearea prozei prin apariția romanelor cunoscute în cercurile largi și anume: „Abai” și „Drumul lui Abai”, de M. Auezov,

„Botagoz“ și „Sîr-Daria“ de S. Mukanov, „Soldatul din Kazahstan“ și „Ținutul deșteptat“ de G. Musrepov.

Tot așa de caracteristice pentru dezvoltarea literaturii noastre sînt și succesele realizate în domeniul poeziei epice. S-au scris poeme noi, care oglindeau viața de muncă a poporului cazah. Poemele „Sulușas“ de S. Mukanov, „Torentul“ de T. Jarokov, „Abîl“ de A. Tadjibaev, „Abdulla“ de A. Amanjolvov, „Fata din aulul (satul) nostru“ de H. Ergaliev, poeziile lirice ale lui G. Ormanov, S. Maulenov, satira lui A. Tokmagambetov, lirica militantă a lui J. Sain, reprezintă realizările noastre indiscutabile.

În literatura noastră dramaturgia s-a născut mai tîrziu decît poezia și proza. Ea este un copil al Revoluției din Octombrie și reprezintă una din manifestările minunate, indicînd înflorirea culturii noastre naționale în condițiunile regimului sovietic. În intervalul de timp dintre cele două congrese s-au scris zeci de piese care s-au jucat în teatrele noastre și anume: „Kozî Korpeș și Baian Slu“ și „Amangheldî“ de G. Musrepov, „Koblandî“ de M. Auezov, „Abai“ de M. Auezov și L. Sobolev, „Prietenie și iubire“ de A. Abișev, „Vîntuleț de primăvară“ de S. Husainov, „Înflorește, stepă!“ de A. Tajibaev.

Totodată nu putem că nu menționăm că piesele, inspirate din actualitate, se mențin pe scenă relativ puțină vreme și viața lor de obicei este de scurtă durată. În această privință mult mai viabile sînt piesele cu subiecte istorice, deși nu sînt atît de numeroase. Așa, de pildă, ani îndelungați nu a părăsit scena piesa lui G. Musrepov „Kozî Korpeș și Baian Slu“.

În ceea ce privește critica, trebuie să spunem că atîta timp cît rămîne în limitele strîmt profesionale, ea nu poate să aducă folos literaturii noastre. Numai acela poate să fie critic, care este bine informat, știe să pătrundă adînc în conținutul ideologic și în țesătura artistică a unei opere; critic este acela care posedă o fantezie bogată, creatoare, fiind în stare să dea și sfaturi folositoare scriitorilor. În afară de aceasta un critic trebuie să cunoască viața tot atît de adînc și de temeinic ca și un scriitor.

Fără îndoială, în ultimii douăzeci de ani s-a format în Kazahstan un grup puternic de critici și istorici literari. Totuși, critica noastră are un neajuns fundamental, și anume felul primitiv în care se dau aprecierile. Analizînd cutare sau cutare operă, criticul nu face generalizările literare cuvenite. În cazul cel mai bun el arată neajunsurile izolate ale operei și-și încheie cuvîntul atribuind autorilor naivele sale puncte de vedere.

Congresul nostru a procedat foarte just, programînd un coreferat special asupra traducerii din beletristică. În literatura cazahă, Abai a lăsat modele neîntrecute de traduceri cu adevărat creatoare. Arta de traducător a scriitorilor și traducătorilor noștri întruchipează cele mai bune tradiții ale traducerilor, în genul lui Abai, și ale traducerilor contemporane sovietice. Acum s-a alcătuit la noi un grup numeros de traducători pentru literatura beletristică. Cu toate acestea, în domeniul traducerilor există încă o serie de lipsuri serioase. Nu rareori munca de mare răspundere și de cinste a traducătorului este încredințată oamenilor necompetenți în domeniul literaturii.

Nu se ține socoteală de împrejurarea foarte importantă că nu oricine dintre cei ce posedă destul de bine limba originalului, ca și limba în care se traduce, poate fi un bun traducător.

Literatura aparține poporului, ea reprezintă tezaurul acestuia. Uniunea scriitorilor este una din numeroasele organizații puse în slujba poporului. Organizația scriitorilor răspunde în primul rînd de dezvoltarea literaturii, de formarea scriitorilor. Cu toate că avem realizări serioase în acest sens,

nu putem totuși să ne lăudăm că îndeplinim cu succes sarcinile ce ni s-au încredințat.

Avem încă multe neajunsuri în munca organizatorică și educativă.

A iubi literatura — înseamnă a iubi cadrele ei. Grijă pentru dezvoltarea literaturii este grija pentru formarea scriitorilor. Secțiunile noastre, consultanții și chiar prezidiul Uniunii scriitorilor n-au putut să se elibereze pînă acum de unele obișnuințe dăunătoare în ceea ce privește formarea cadrelor, mai ales a celor tinere. În unele cazuri, cînd este evident că o lucrare nu este bună, adeseori unii, în chip fățarnic caută să scape de autori, propunîndu-le „să refacă lucrarea încă odată“.

Astfel de recomandări neserioase i-au silit pe unii autori să-și piardă timpul în zadar, revizuiind lucrări irevocabil condamnate. O altă tendință dăunătoare se manifestă prin aceea că adeseori ne grăbim prea tare să supra-precieăm pe unii autori începători. Desigur, asemenea procedee nu le pot fi de nici un folos. Fiecare literatură națională are particularitățile sale, precum și realizări sau neajunsuri proprii. Pentru a putea conduce către noi succese marea noastră literatură multinațională sovietică, este necesar ca aceste particularități să fie cunoscute, ca dezvoltarea fiecăreia din aceste literaturi să fie urmărită cu atenție. Nu știu în ce măsură prezidiul Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. și secretariatul său cunosc starea de lucruri din literatura noastră. Ne este cunoscut însă faptul că la noi nu vin în acest scop nici conducătorii Uniunii scriitorilor, nici brigăzile ei. Și nici „Literaturnaia gazeta“ nu publică cel puțin din cînd în cînd articole despre viața organizației scriitorilor noștri. Pînă în prezent nu s-au dezbătut problemele principale ale literaturilor naționale în general și ale literaturii cazahe în special, nici în prezidiul Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. și nici în paginile organului „Literaturnaia gazeta“.

Încheindu-mi cuvîntul, aș dori să adaug că s-a transformat, devenind de nerecunoscut, înfățișarea întinderilor nemărginite și de veacuri nelucrate ale Kazahstanului. Kazahstanul sovietic este o republică cu o industrie puternică, cu o imensă agricultură socialistă, — înarmată cu o tehnică avansată — cu o numeroasă armată de muncitori conștienți, chemați să aplice această tehnică, și cu cadre bine pregătite, capabile să conducă viața politică, economică și culturală a poporului. În prezent, Kazahstanul se găsește în primele rînduri în ceea ce privește valorificarea pămîntului întelenit, în ceea ce privește greutatea specifică a creșterii animalelor și crearea unei abundențe de produse. Toate acestea implică o răspundere specială din partea scriitorilor Republicii.

Omul sovietic este personificarea celor mai bune calități umane, a culturii celei mai înaintate, purtătorul steagului internaționalismului. Pentru el cea mai înaltă datorie este aceea de a se afla în slujba poporului. Pentru a putea crea chipul unui astfel de om, scriitorul însuși trebuie să se găsească la acest nivel, fiind obligat să cerceteze viața zi de zi, să învețe de la marii maestri ai literaturii.

Talentul pe care scriitorul îl primește odată cu laptele mamei, oricît ar fi de bogat, seamănă cu o sămînță selecționată, care nu va da o recoltă abundentă decît numai atunci cînd va fi îngrijită cu cea mai mare luare-aminte.

Tovarăși, vom lupta din răputeri pentru crearea în literatura noastră a mărețului chip al omului sovietic. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui A. Dovjenko — MOSCOVA

Dragi tovarăși și dragi oaspeți,

Există atît de multe probleme legate de viața cinematografilei noastre sovietice, încît în scurta mea cuvîntare nu voi putea atinge decît doar cîteva dintre cele mai importante.

Idėja principală din referatul de față privind problemele dramaturgiei cinematografice și anume idėja că în sarcina cineaștilor cade reproducerea în filme a trăsăturilor caracteristice ale creației literare a scriitorilor, — este justă numai în măsura în care ea se referă la ecranizarea operelor literare, și în primul rînd a celor clasice.

Recunoscînd faptul că cinematografia artistică a tuturor popoarelor se bazează pe literatură, trebuie să constatăm că chiar cele mai îngrijite reproduceri pe ecran ale operelor literare nu egalează totdeauna originalele. Se pare că nu se poate exprima adecvat o operă artistică prin mijloacele de exprimare ale altei arte. De aceea majoritatea celor mai remarcabile opere literare, care în procesul lor de creație n-au fost menite să apară pe ecran, își pierd din calitățile lor. Aici cinematografia nu se prezintă în toată plenitudinea superiorității sale, ci mai de grabă ca un mijloc ce exprimă mai mult sau mai puțin esența fenomenului literar.

Fără să diminuăm cîtuși de puțin importanța ecranizării tezaurului literaturii clasice, trebuie să recunoaștem că sarcinile noastre în ceea ce privește cinematografia artistică sînt mult mai largi și totodată mai specifice. Trebuie să vorbim despre scenariu, ca despre un gen literar.

Este oare scenariul cinematografic un gen de artă?

Unii scriitori, pînă acum, continuă să-și pună această întrebare.

Voi răspunde la această întrebare prin cuvintele unui colhoznic. Discuțîndu-se odată dacă omul are ori nu suflet, sau are reflexe, un colhoznic a răspuns gînditor: „Asta depinde de felul omului. Dacă omul este om — atunci are suflet, dar dacă se naște ca cine știe ce pocitanie, atunci desigur are reflexe“...

Pentru un scriitor talentat scenariul este un gen de artă, și aceasta nu numai în cinematografie, ci și în dramaturgie, ca și în toată literatura, de altfel ca și în orice îndeletnicire.

Se spune că la bătrînețe celebrul pictor comunist francez Picasso, retrăgîndu-se într-un mic orășel și-a suflecăt mînele și a început să picteze farfurii și tăvi, realizînd astfel un admirabil gen de artă.

Pe șantierul din Kahovka un șef de echipă mi-a arătat o fată, care după cuvintele lui știa să toarne „în mod artistic“ mortar de ciment. Cînd am văzut această fată la muncă, am înțeles că într-adevăr turnarea cimentului se executa artistic.

Fata era atît de minunată, atît de perfectă și grațioasă în toate gesturile și în orice mișcare — de altfel nimic nu e mai splendid decît omul în muncă — ca era ireproșabilă în genul ei de artă creator, în domeniul construirii de case.

Ecranizarea literaturii clasice, probabil că niciodată nu va fi în stare să asigure cinematografilei un val de scenarii, pentru că, în treacăt fie zis, — chiar și 150 de filme pe an nu reprezintă idealul nostru, ci numai un început al curentului puternic de artă cinematografică, pe care Lenin a numit o cea mai importantă dintre toate artele. Marele popor sovietic de 200 milioane, care oferă lumii cea mai înaintată cultură, nu poate să se mulțumească cu 20—30 sau chiar cu 150 de filme. Eu cred că într-un viitor apropiat noi vom ajunge probabil la o producție de cel puțin 400 filme pe an. (*Aplauze*)

poartă masca dușmanului fioros, care își ascunde cu viclenie planurile, dar este demascat de alte măști, simbolizând forțele cinstite).

Asemenea surogate de literatură sînt rezultatul tratării vieții ca un joc de șah în care cu creionul în mînă s-au calculat cu minuțiozitate toate combinațiile posibile. Un singur lucru nu a putut intra în acest calcul — care nu are nimic comun cu procesul ogîndirii realiste a vieții — cunoașterea profundă a problemelor, nu din cărți, ci din participarea la viață. Ori tocmai acest element este singurul generator de artă adevărată.

Lenin spunea în această privință: „Cînd un autor își închină povestirile unei teme pe care nu o cunoaște, iese un lucru ne-artistic.“

Ce se întîmplă în cazul unor asemenea eșecuri totale? Cred că nici nu trebuie să ne gîndim a le analiza sub prisma teoriei literare, și să căutăm cauzele în slaba tipizare, sau în deficiențele individualizării ș.a.m.d. Este vorba pur și simplu de o muncă diletantă, nu artistică, din partea unor oameni care încearcă marea cu degetul, în loc să se așvîrle în valurile ei. Există diletanți care se mai nutresc cu ideea că poporului îi poți da orice, văzînd în muncitori și țărani niște primitivi, așa cum erau reprezentați din totdeauna de către sociologii burgheziei. Din cînd în cînd, unii autori în căutarea rădăcinilor din afund ale unor eșecuri, se pare că găsesc piatra filozofală: vinovată este lupta de clasă! „Cine dracu' m-a pus să mă ocup de lupta de clasă! Nu spunea oare bătrînul Maiorescu atît de bine că nu are ce căuta în artă și literatură pentru că-i turbură esența artistică, armonia, seninătatea?“ S-a ajuns chiar, de către unii autori, chinuiți de rezolvarea problemelor literare în lumina momentului politic actual, să se emită ideea că nu ar fi rău să se acorde luptei de clasă amnistie pentru un anumit timp. Să se facă o pauză în lupta de clasă!

Este recomandabil ca aceia care oferă asemenea rețete literare, să facă o serioasă și îndelungă lectură din clasicii literaturii romîne. Începînd cu „Țiganiada“ lui Budai-Deleanu, trecînd prin Văcărești, Golești,

prin marii scriitori ai epocii de la 1848, apoi prin Creangă, Eminescu, Caragiale, Slavici, Coșbuc, Sadoveanu și atîția alții, la oricine te-ai adresa vei găsi aspecte ale luptei de clasă surprinse în admirabile imagini artistice. Nu există mare scriitor sau artist al țării noastre, în opera căruia să nu vibreze patosul luptei de eliberare purtată din greu de către popor, de-a lungul secolelor.

Acum opt decenii, Eminescu prin glasul proletarului său îndemna întregul popor:

„Sdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă

Ce lumea o împarte în mizeri și bogați...”

Acestui îndemn îi dăm, și-i vom da întregă satisfacție în zilele noastre!

★

Din cele spuse pînă acum se poate vedea că există în concepția leninistă, un fir conducător care străbate toate lucrările sale, dîndu-le o mare claritate și fermitate ideologică. Acest fir conducător pe care-l aflăm atît în filozofie (teoria reflectării) cît și în scrierile politice sau cele închinatelor literaturii, este *principiul spiritului de partid*, fermentul gîndirii marxist-leniniste, izvorul trăsăturilor de caracter deosebite pe care le are arta realist-socialistă. În ceea ce privește fenomenul literar, Lenin a lămurit în ce constă acest principiu al spiritului de partid în articolul „Organizația de Partid și literatura de partid“, publicat în anul 1905, articol care constituie o adîncă revoluționare a principiilor esteticii.

Ideea partinității comuniste apare cu mult înainte, în cadrul încă al primelor lucrări ale lui Lenin. Astfel, în studiul intitulat „La ce moștenire. renunțăm?“ scris în deportare la sfîrșitul anului 1897, găsim afirmată această idee: „Dacă o anumită teorie cere fiecărui militant pe tărîm social o analiză implacabil de obiectivă a realității și a relațiilor dintre diferitele clase, relații care se formează pe baza acestei realități, prin ce minune s-ar putea trage de aici concluzia că un militant pe tărîm social este dator să nu simpatizeze cu o clasă sau alta, că acest lucru „nu i se permite“?... Nici un om viu

nu poate să nu se situeze de partea unei clase sau a alteia (dacă a înțeles relațiile dintre ele), nu poate să nu se bucure de succesele clasei respective, nu poate să nu se întristeze de eșecurile ei, nu poate să nu fie revoltat împotriva acelor care sînt ostili acestei clase, împotriva acelor care împiedică dezvoltarea ei prin răspîndirea unor concepții înapoiate etc. etc."

„Spiritul partinic — va scrie Lenin mai tîrziu, lămurind izvorul social al acestei idei profund revoluționare — este rezultatul și expresia politică a contradicțiilor de clasă foarte dezvoltate". Aceasta ne explică și faptul că acest principiu apare pentru prima dată în doctrina leninismului.

În ce constă aplicarea principiului partinității la domeniul literaturii, în ce constă principiul literaturii de partid? „În aceea — scrie Lenin — că pentru proletariatul socialist problema literară nu poate fi un instrument în folosul unor persoane sau al unor grupuri, că ea nu poate fi, în general, o chestiune individuală, independentă de cauza generală a proletariatului... Chestiunea literară trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale proletare".

Pentru epoca în care noi am trăit și trăim încă, epocă sbuciumată de svîrcolirile capitalismului muribund, principiul partinității socialiste este de o însemnătate excepțională pentru toate domeniile gîndirii și activității practice și în special pentru acela al literaturii și artei. De decenii burghezia spune artiștilor că frumosul este ceva pur și imponderabil, că noblețea lui stă în faptul că se ridică deasupra măruntelor interese zilnice, deasupra „josnicelor" frămîntări politice, deasupra luptelor dintre clase. Burghezia a întunecat multe conștiințe remarcabile cu ajutorul acestui miraj al domeniului frumosului pur, neatinse de vremelnicia timpurilor, cu mirajul eternității care în artă nu poate fi atins decît fiind deasupra mulțimii și intereselor ei „de rînd". Mulți dintre noi au fost educați de către burghezie în cultul apolitismului, al nepartinității, al obiectivismului și dacă ne-a scăpat ceva de la naufragiu, înainte de a fi putut cunoaște învățăturile clasei muncitoare, a fost simpatia și dragostea — de care vorbește

Lenin — pentru tot ce era năpăstuit, împilat în România burghezilor și moșierilor, pe deoparte, și prin educația pe care ne-a făcut-o marea tradiție realistă a literaturii și artei noastre, profund politică și profund partinică, în grandoarea măiestriei sale. Amîndouă ne-au învățat să urîm și să ne rupem de nedreptățile, minciuna, fățarnicia și crimele monstruoase ale lumii exploatare.

Înțelegem astăzi însemnătatea luptei lui Lenin, a luptei comuniștilor împotriva apolitismului, a doctrinei disponibilității complete, a neangajării în vîltoarea luptelor politice, a izolării de popor, pe care o predica reacțiunea. „Caracterul fără de partid în societatea burgheză — ne învață Lenin — este doar o expresie fățarnic mascată, pasivă, a apartenenței la partidul celor sătui, la partidul celor care stăpînesc, la partidul exploatare".

Mai înțelegem că odată cu dărîmarea orînduirii exploatare, noi, scriitorii și artiștii, am cîștigat acea demnitate umană și acea libertate pe care atîtea decenii breasla noastră a dorit-o cu patimă și a visat-o fără să o poată atinge.

Talentul, priceperea, cultura, dorința fierbinte a unei creații înalte nu mai sînt la discreția cinică a posesorilor de avuții. Munca noastră o dăruim unui Cesus care nu ne umilește și nu ne exploatează: poporul. El este stăpînul celor mai mari avuții și este singurul pe care noi, artiștii, îl recunoaștem ca stăpîn legitim al talentului și muncii noastre creatoare.

Pe baza acestei libertăți reale dăruită pentru prima dată în istorie creatorilor de către clasa muncitoare, Lenin trasează în „Organizația de partid și literatura de partid" tabloul măreț al viitoare literaturi, viitor care este actualitatea vie și măreață a zilelor noastre: „Aceasta va fi o literatură liberă, pentru că nu lăcomia și carierismul, ci ideea socialismului și simpatia pentru cei ce muncesc vor face să se înroleze în rîndurile ei, noi și noi forțe. Aceasta va fi o literatură liberă, pentru că ea nu va servi unei eroine suprasătule, nu „celor zece mii" din pătura de sus care se plictisesc și suferă de obezitate, ci milioanele și zecile de milioane de muncitori care alăcuiesc floarea țării, forța ei. vii-

nu putem totuși să ne lăudăm că îndeplinim cu succes sarcinile ce ni s-au încredințat.

Avem încă multe neajunsuri în munca organizatorică și educativă.

A iubi literatura — însemnează a iubi cadrele ei. Grija pentru dezvoltarea literaturii este grija pentru formarea scriitorilor. Secțiunile noastre, consultanții și chiar prezidiul Uniunii scriitorilor n-au putut să se elibereze pînă acum de unele obișnuințe dăunătoare în ceea ce privește formarea cadrelor, mai ales a celor tinere. În unele cazuri, cînd este evident că o lucrare nu este bună, adeseori unii, în chip fățarnic caută să scape de autori, propunîndu-le „să refacă lucrarea încă odată”.

Astfel de recomandări neserioase i-au silit pe unii autori să-și piardă timpul în zadar, revizuiind lucrări irevocabil condamnate. O altă tendință dăunătoare se manifestă prin aceea că adeseori ne grăbim prea tare să supraapreciem pe unii autori începători. Desigur, asemenea procedee nu le pot fi de nici un folos. Fiecare literatură națională are particularitățile sale, precum și realizări sau neajunsuri proprii. Pentru a putea conduce către noi succese marea noastră literatură multinațională sovietică, este necesar ca aceste particularități să fie cunoscute, ca dezvoltarea fiecăreia din aceste literaturi să fie urmărită cu atenție. Nu știu în ce măsură prezidiul Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. și secretariatul său cunosc starea de lucruri din literatura noastră. Ne este cunoscut însă faptul că la noi nu vin în acest scop nici conducătorii Uniunii scriitorilor, nici brigăzile ei. Și nici „Literaturnaia gazeta” nu publică cel puțin din cînd în cînd articole despre viața organizației scriitorilor noștri. Pînă în prezent nu s-au dezbătut problemele principale ale literaturilor naționale în general și ale literaturii cazahe în special, nici în prezidiul Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. și nici în paginile organului „Literaturnaia gazeta”.

Încheindu-mi cuvîntul, aș dori să adaug că s-a transformat, devenind de nerecunoscut, înfățișarea întinderilor nemărginite și de veacuri nelucrate ale Kazahstanului. Kazahstanul sovietic este o republică cu o industrie puternică, cu o imensă agricultură socialistă, — înarmată cu o tehnică avansată — cu o numeroasă armată de muncitori conștienți, chemați să aplice această tehnică, și cu cadre bine pregătite, capabile să conducă viața politică, economică și culturală a poporului. În prezent, Kazahstanul se găsește în primele rînduri în ceea ce privește valorificarea pămîntului întelenit, în ceea ce privește greutatea specifică a creșterii animalelor și crearea unei abundențe de produse. Toate acestea implică o răspundere specială din partea scriitorilor Republicii.

Omul sovietic este personificarea celor mai bune calități umane, a culturii celei mai înaintate, purtătorul steagului internaționalismului. Pentru el cea mai înaltă datorie este aceea de a se afla în slujba poporului. Pentru a putea crea chipul unui astfel de om, scriitorul însuși trebuie să se găsească la acest nivel, fiind obligat să cerceteze viața zi de zi, să învețe de la marii maestri ai literaturii.

Talentul pe care scriitorul îl primește odată cu laptele mamei, oricît ar fi de bogat, seamănă cu o sămînță selecționată, care nu va da o recoltă abundentă decît numai atunci cînd va fi îngrijită cu cea mai mare luare-aminte.

Tovarăși, vom lupta din răzputeri pentru crearea în literatura noastră a mărețului chip al omului sovietic. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui A. Dovjenko — MOSCOVA

Dragi tovarăși și dragi oaspeți,

Există atît de multe probleme legate de viața cinematografilei noastre sovietice, încît în scurta mea cuvîntare nu voi putea atinge decît doar cîteva dintre cele mai importante.

Idéea principală din referatul de față privind problemele dramaturgiei cinematografice și anume ideea că în sarcina cineaștilor cade reproducerea în filme a trăsăturilor caracteristice ale creației literare a scriitorilor, — este justă numai în măsura în care ea se referă la ecranizarea operelor literare, și în primul rînd a celor clasice.

Recunoscînd faptul că cinematografia artistică a tuturor popoarelor se bazează pe literatură, trebuie să constatăm că chiar cele mai îngrijite reproduceri pe ecran ale operelor literare nu egalează totdeauna originalele. Se pare că nu se poate exprima adecvat o operă artistică prin mijloacele de exprimare ale altei arte. De aceea majoritatea celor mai remarcabile opere literare, care în procesul lor de creație n-au fost menite să apară pe ecran, își pierd din calitățile lor. Aici cinematografia nu se prezintă în toată plenitudinea superiorității sale, ci mai de grabă ca un mijloc ce exprimă mai mult sau mai puțin esența fenomenului literar.

Fără să diminueăm cîtusi de puțin importanța ecranizării tezaurului literaturii clasice, trebuie să recunoaștem că sarcinile noastre în ceea ce privește cinematografia artistică sînt mult mai largi și totodată mai specifice. Trebuie să vorbim despre scenariu, ca despre un gen literar.

Este oare scenariul cinematografic un gen de artă?

Unii scriitori, pînă acum, continuă să-și pună această întrebare.

Voi răspunde la această întrebare prin cuvintele unui colhoznic. Discuțîndu-se odată dacă omul are ori nu suflet, sau are reflexe, un colhoznic a răspuns gînditor: „Asta depinde de felul omului. Dacă omul este om — atunci are suflet, dar dacă se naște ca cine știe ce pocitanie, atunci desigur are reflexe“...

Pentru un scriitor talentat scenariul este un gen de artă, și aceasta nu numai în cinematografie, ci și în dramaturgie, ca și în toată literatura, de altfel ca și în orice îndeletnicire.

Se spune că la bătrînețe celebrul pictor comunist francez Picasso, retrăgîndu-se într-un mic orășel și-a suflecat mînele și a început să picteze farfurii și tăvi, realizînd astfel un admirabil gen de artă.

Pe șantierul din Kahovka un șef de echipă mi-a arătat o fată, care după cuvintele lui știa să toarne „în mod artistic“ mortar de ciment. Cînd am văzut această fată la muncă, am înțeles că într-adevăr turnarea cimentului se executa artistic.

Fata era atît de minunată, atît de perfectă și grațioasă în toate gesturile și în orice mișcare — de altfel nimic nu e mai splendid decît omul în muncă — ea era ireproșabilă în genul ei de artă creator, în domeniul construirii de case.

Ecranizarea literaturii clasice, probabil că niciodată nu va fi în stare să asigure cinematografilei un val de scenarii, pentru că, în treacăt fie zis, — chiar și 150 de filme pe an nu reprezintă idealul nostru, ci numai un început al curentului puternic de artă cinematografică, pe care Lenin a numit o cea mai importantă dintre toate artele. Marele popor sovietic de 200 milioane, care oferă lumii cea mai înaintată cultură, nu poate să se mulțumească cu 20—30 sau chiar cu 150 de filme. Eu cred că într-un viitor apropiat noi vom ajunge probabil la o producție de cel puțin 400 filme pe an. (*Aplauze*)

Fiind pătruns de justetea acestor gânduri, îmi voi permite totuși să afirm că se poate întâmpla ca și peste zece ani, adunându-ne aici și revizuiându-ne arsenalul — „Pământ destelenit“, „Tînăra gardă“ și altele — vom putea adăuga la acest armament vechi și acoperit de glorie nu prea multe nume noi, deși am dori mult să le avem.

Acest lucru s-ar putea întâmpla dacă noi nu ne vom revizui în mod radical întreaga noastră practică în ceea ce privește atitudinea față de arta cinematografică, dacă nu o vom considera ca cea mai viguroasă, cea mai vie, și într-adevăr populară exprimare a realității.

De aceea în prezent capătă un interes deosebit discuțiile despre cele 150 de filme artistice pe an, pe care noi toți împreună trebuie să le realizăm și cît se poate de repede.

Ce influență vor exercita asupra caracterului literaturii noastre, asupra dezvoltării ei, aceste 150—200—300 filme, executate nu după procedeele Hollywoodului, ci după metodele noastre, în mod rațional și cu talent? Vreau să cred că ele vor schimba într-o măsură mare aspectul literaturii, vor introduce multe elemente noi în concepțiile și prezentarea lumii reale de către scriitorii noștri. Ele vor face ca scriitorul să devină mai exigent, mai precis în arta sa, vor introduce în activitatea lui mai multă ascuțime și dinamism.

Fie dar ca scenariul cinematografic să devină pentru noi, în anii următori, principalul cîmp experimental de sensibilitate pentru tot ce e nou în literatură. Vom deveni mai laconici, și este posibil ca de la romane groase și cuprinse în multe volume să ne întoarcem spre conciziunea lui Pușkin și a lui Maiakovski.

Cum s-a putut întâmpla că astăzi, poporul să fie nemulțumit de noi, cei ce activăm în domeniul cinematografiei?

Artei cinematografice i s-a dat o lovitură puternică atunci cînd, în vremurile în care poporul săvîrșea fapte mărețe pentru istoria lumii, cineastii, după directivele vechiului Minister al Cinematografiei s-au adîncit în istoria veacurilor trecute, căutînd acolo analogii inutile. I-a pasionat decorurile pompoase ale ecranizărilor istorice; arta cinematografică a alunecat spre teatralism, spre fast exterior, lăsîndu-se la voia grimeurilor și costumierilor, uitînd că menirea ei principală nu este ziua de ieri, ci ziua de astăzi, că sarcinile ei de căpetenie se cuprind și se vor cuprinde în temele și problemele actualității și că, pe lîngă toate acestea, în decursul istoriei n-au fost vremuri mai eroice decît vremea noastră, nici în ceea ce privește amploarea evenimentelor, nici a dramatismului, nici a adîncimii nemăsurate a semnificației lor.

Istoria popoarelor ne învață că este mare acel stat, în care orice om mic este om mare.

Cu tot curajul putem spune lumii întregi că statul nostru este puternic prin măreția oamenilor săi simpli, a celor ce trudesc, a ostașilor, gînditorilor și a transformatorilor pămîntului. Iată principala temă măreață a artei noastre cinematografice.

Dar ce anume ne-a împiedicat să înarmăm poporul nostru cu arta cinematografică? De ce am pierdut tema principală? De ce cinematografia noastră, în ultimii ani, s-a micșorat aproape pînă la dimensiunile acelei „Peau de chagrin“ din povestirea lui Balzac în momentul comprimării sale la maximum?

Ce pierdere am avut noi în ultima perioadă a activității noastre, în urma scăderii producției de filme cinematografice pînă la opt pe an?

La noi a scăzut calitatea profesională a scenariilor. S-a pierdut tendința

de a face din filme adevărate spectacole, de a găsi forme noi, de a face inovații. S-a pierdut patosul prin care se distingeau totdeauna filmele noastre.

Dramaturgia, poezia, pasiunea au devenit elemente subordonate... Noi am uitat că în scenarii, la fel ca și în filme, tot timpul trebuie să se resimtă realmente atmosfera artistică, a cărei lipsă nu se poate acoperi cu nimic: nici cu intonația eroilor, nici cu invocarea lăudăroasă a viitorului. Fără aceasta, filmul este mort, ca și planeta lipsită de atmosferă.

Conștiința artistică nu ne îngăduie să ne împăcăm cu faptul că S. Ghe-rasimov, stăruind în referatul său asupra filmului nereușit al lui Eisenstein „Octombrie“, n-a spus nimic despre marile realizări artistice ale acestui maestru. Mi se pare că trebuie să apreciem pe oamenii artei, mai ales pe cei care și-au terminat calea vieții lor, luând în considerație ceea ce au reușit ei să înfăptuiască și nu înfrîngerile pe care le-au suferit. După cum glăsuiește un proverb chinez: „Ostașul și cu neajunsuri tot ostaș este, iar musca fără neajunsuri nu este decît o muscă ireproșabilă“. Gogol a rămas în amintirea urmașilor recunoscători ca întemeietor al literaturii realiste ruse, ca autor al „Sufletelor moarte“ și nu ca autor al „Spicuirilor din corespondența cu prieteni“. Și Cervantes nu este cu nimic mai prejos prin faptul că nu toate operele sale au fost la înălțimea lui Don Quichotte. Istoria artei cunoaște multe nume mari, care și-au lăsat urma nepieritoare printr-o singură operă. Eisenstein supraviețuiește în arta universală cinematografică prin „Cuirasatul Potiomkin“, film care la vremea sa a constituit gloria artei cinematografice ruse din U. R. S. S. Tovarăși scriitori! După cum pe un om îl putem preamări sau îl putem micșora, în funcție de însușirile ce îi atribuim, tot astfel putem micșora și bogățiile lui sufletești, atribuindu-i vreme îndelungată și cu perseverență o atitudine nesănătoasă față de sentimentele profunde și gingașe. În orice caz, nu știi de ce noi, dramaturgii cinematografiei, căutăm să facem acest lucru!

De unde a apărut la noi acest fel sărăcăcios de a arăta dragostea pe ecran?

De ce în scenariile noastre sîntem atît de zgîrciți cu gesturile duioase, cu gingășia, cu sărutările? Pentru ce secătuim inimile contemporanilor noștri? De ce, fiind nesatisfăcuți, ei sînt nevoiți să caute răspuns acestor năzuințe nobile la artiștii de altă dată și de la ei să soarbă modele de frumusețe?

Dragostea e cuminte — sună proverbul — dragostea privește înainte. Dragostea îl înalță pe om, îl înfrumusețează, îl însufletește.

Dragostea împărtășită și armonioasă îl face pe om fericit. Respinsă și călcată în picioare — ea aruncă unele firi în abisul suferințelor sufletești.

Și ce am făcut noi cu ea? Fiind îndemnați de unele considerente, totdeauna fățarnice, spre a fi pe placul modei sau al unei false preocupări închinată exclusiv producției, iar mai des din cauza „indiferentismului unora din capitală“ față de popor și din cauza necunoașterii poporului, noi am subordonat sentimentele acestuia unor scheme de cinematograf, născocite în cabinetele redactorilor. Prin aceasta noi am sărăcit pe ecran portretul colectiv al tineretului nostru. În realitate acest tineret este mult mai bun, mai adînc, mai bogat sufletește.

Conducîndu-ne de îndemnuri false, noi am scos suferința din paleta creației noastre, uitînd că ea constituie o imensă realitate a vieții, tot așa de veridică ca și fericirea și bucuria. Am înlocuit-o cu ceva în genul învingerii greutăților. Dorim cu atîta pasiune o viață frumoasă și luminoasă, încît ceea ce este dorit și așteptat ni-l închipuim cîteodată ca și cum ar fi ceva

realizat, uitînd însă că suferința va fi cu noi cît timp va trăi omul pe pămînt, cît timp el va iubi și va crea.

Nu îndemn pe nimeni spre subiecte plîngărețe și pesimiste. Ca și dvs. îmi iubesc poporul, înțeleg că viața mea personală are sens numai în măsura în care ea este îndreptată spre slujirea poporului.

Dar dacă vreun frate al meu sau vreun fiu al meu iubit ar pieri undeva în spațiul interplanetar, chiar la primul zbor spre Marte, eu nu voi spune nimănui că voi birui greutatea pierderii lui. Voi spune că sufăr și voi plînge nopți întregi în grădina mea, înăbușind cu pălăria hohotele plînsului meu ca să nu sperii privighetoarea din vișinul înflorit sub care se îmbrățișează îndrăgostiții.

Sub pretextul unui pretins adevăr al vieții, noi am dat o lovitură sentimentului de contemplație, a tot ce este frumos în sufletul poporului.

Tovarăși scriitori! Să folosim toată paleta pentru a zugrăvi portretul colectiv al poporului. Trebuie să-l zugrăvim astfel ca oamenii care vor trăi în comunism, privind acest portret, să-și aducă aminte cu dragoste și recunoștință: ce oameni minunați, curajoși și vrednici au trăit la începutul construirii lumii noi, la începutul construirii comunismului! (*Aplauze*)

Salutul lui Paul Robeson

La Congres a fost ascultată cuvîntarea lui Paul Robeson, trimisă din S.U.A.. înregistrată pe bandă de magnetofon. După cum se știe, autoritățile americane au refuzat să acorde lui Paul Robeson viza de ieșire din țară în vederea călătoriei la Moscova.

Vă salut, scumpi prieteni! (*Aplauze*)

Am cinstea deosebită să salut Congresul scriitorilor sovietici, căci eu lupt alături de Dumneavoastră pentru una și aceeași cauză deopotrivă de scumpă nouă, tuturora, — cauza păcii. Aici, în America, noi, apărătorii păcii, înfruntînd atacuri răutăcioase din partea tuturor democrațiilor inopositori, ne dăm perfect de bine seama de primejdia care ne amenință pe toți. Spre fericirea noastră, cu toate atacurile îndreptate împotriva noastră, poporul american se trezește.

El de asemenea vrea pace și trebuie să-l ajutăm ca să participe cît mai larg în lupta pentru pace, pentru păstrarea căreia depun deosebite eforturi milioane de oameni de pe întreg globul pămîntesc.

Îmi aduc aminte de întîlnirea cu scriitorii sovietici în timpul ultimei mele vizite la Moscova în anul 1949. Și acum, cînd vorbesc cu voi, mi se pare că văd zeci de figuri cunoscute, prietenoase, acoperite de glorie și pline de curaj.

Unul dintre prietenii noștri, un admirabil luptător pentru pace, nu mai este în rîndurile noastre. Însă chipul lui Andrei Vișinski de-a pururi va fi cu noi. Lumea întreagă regretă această pierdere.

La noi, în America, se produc în prezent mari schimbări. În cele mai largi cercuri ale societății a început să se vorbească despre posibilitatea coexistenței pașnice a națiunilor. Orice ar spune „democrații“ de genul lui Nixon și Dulles, poporul american, nu mai puțin de cît alte popoare dorește o pace trainică. Aceasta se adevărește prin opiniile exprimate de unii senatori mai prudenți ca Toolbright și Flooders, în rezoluțiile adoptate de diferite organizații bisericești și sociale, reprezentînd milioane de americani, în care se oglindește mai exact viața americană.

Aceste rezoluții cheamă la tratative între marile puteri, arată necesi-

tatea imperioasă a adoptării unei politici externe bazate pe ideea coexistenței pașnice, pe recunoașterea faptului că adevăratul guvern al Chinei este guvernul Republicii Populare Chineze și nu banda ciankaistă. În mijlocul poporului american crește neliniștea din cauza evenimentelor legate de Formoza, din cauza eventualității remilitarizării Germaniei Occidentale, ceea ce poate duce la renașterea dominației naziștilor

Iar în lăuntrul țării ne apasă șomajul, din cauza căruia suferă multă lume.

O permanentă amenințare a șomajului apasă asupra muncitorilor noștri.

În mine, în fabrici și uzine, tot mai des se vorbește despre nevoia de a se dezvolta comerțul cu toate țările, ceea ce ar deschide orizonturi într-adevăr necuprinse.

Lupta la care iau parte oamenii aparținând diferitelor naționalități se ascute după adoptarea legii lui McCarren, bazată pe prejudecăți și îndreptată contra cetățenilor americani de origine străină. Poporul negrilor de mult luptă pentru dobândirea drepturilor fundamentale cetățenești, pentru dreptul de vot, egalitatea în muncă, egalitatea la închirierea locuințelor și la instrucția publică, luptă pentru însuși dreptul demnității de om, căci în această țară a democrației călcată în picioare noi trebuie să luptăm și pentru așa ceva.

Pentru majoritatea americanilor devine din ce în ce mai clar faptul că nu numai noi locuim pe uriașul nostru glob. Ceea ce se petrece în alte țări se resimte în mod considerabil și la noi, în Statele Unite. Minunata pildă a poporului indian, care a refuzat să asculte de argumentele lui Dulles și care a pus în slujba păcii imensa sa energie, tendințele spre pace manifestate în chip categoric de popoarele englez, francez, italian, ca și de popoarele din Scandinavia, și aceasta în ciuda violențelor întreprinse de autorități, îngrijorarea majorității poporului german în fața eventualei reînvieri a hitlerismului, dorința cu adevărat universală ce se manifestă pentru pace — toate acestea sînt în contradicție cu orientarea clicii conducătoare americane, deocamdată încă puternică, orientare ce duce spre distrugerea visului nobil al tuturor popoarelor despre viitorul omenirii. Faptele arată că din mijlocul poporului american s-a ridicat un val de protest și acest val crește tot mai mult. Acest protest poate să provoace deșteptarea unei forțe impunătoare, dacă cei ce înțeleg adevăratele năzuințe ale poporului american vor îndemna la acțiune neîncetat fără frică, ceas cu ceas, milioane de compatrioți ai lor.

De asemenea avem multe dovezi că mii de cetățeni cu convingeri liberale și cu orientare progresistă, care o vreme au stat departe de lupta activă, în prezent, dîndu-și seama de pericolul ce amenință moștenirea democratică a poporului, au simțit nevoia de a se reîntoarce în rîndurile luptătorilor. Acest lucru se poate afirma despre milioane de adepți ai lui Roosevelt. Unii dintre ei sînt derutați acum din pricina declarațiilor făcute de oportuniști ca senatorii democrați Humphrey și Douglas, dar e neîndoios că evenimentele care se petrec și aici în America, și dincolo de hotarele ei, îi vor atrage și pe aceștia în lupta pentru pace. Doar ei n-au uitat cuvintele rostite de inspiratorul lor Roosevelt, care a spus că civilizația a fost salvată la Stalingrad.

De altfel, mai este încă o cauză, și poate că foarte esențială, care a făcut pe mulți americani să-și schimbe părerile. Americanii au înțeles că lumea socialistă poate să-și apere pozițiile cîștigate și le va apăra, că la lovitură li se va riposta cu lovitură, și că atunci nimeni nu va fi scutit de pieire și nimic nu va fi asigurat împotriva distrugerii.

Și în afară de aceasta, din ce în ce tot mai mulți americani încep să

înțeleagă că oamenii sovietici doresc pacea; că ei doresc să construiască, așa cum construiesc în prezent, cu toate distrugerile grozave din anii războiului. Ei doresc să construiască o viață nouă, care înseamnă și în prezent buna stare materială pentru zeci de milioane de oameni sovietici și abundența în producție care crește an de an.

Este îndeobște recunoscut adevărul că poporul sovietic împreună cu milioane de cetățeni ai Chinei noi și ai țărilor de democrație populară este o mare forță, care impune cea mai mare stimă.

Noi, americanii luptători pentru pace, cu o energie reînnoită continuăm lupta noastră, sfidînd teroarea, sfidînd toate greutățile și piedicile.

Mulți dintre luptătorii noștri fruntași pentru cauza poporului sînt arestați. Pe mulți îi amenință închisoarea și prigoana. Curajul lor, minunata lor iscusință de a conduce masele ajută poporului american să se trezească și să înțeleagă realitatea care-l înconjoară.

Nădăjdum că în curînd și noi, cei din America, vom putea să cunoaștem mai îndeaproape cultura bogată a patriei voastre. Noi citim și auzim despre succesele artiștilor sovietici în Anglia, Franța, Canada, Italia, Brazilia și în alte țări. Vrem să vă vedem în mijlocul nostru. Vrem să vă vizităm și noi. Deocamdată aceasta este cu neputință, însă noi luptăm ca toate acestea să devină posibile într-un viitor apropiat. Vreau să-mi exprim încă odată adîncă mea bucurie cu acest prilej că pot să mă adresez Congresului scriitorilor sovietici. Vă mulțumesc pentru permanentul dumneavoastră sprijin de care ne bucurăm zi de zi în lupta noastră pentru drepturi cetățenești și pentru libertatea de a călători. Pentru mine schimbul de scrisori cu prietenul meu Boris Polevoi a constituit o mare bucurie.

Să-mi scrieți dacă nu vă este greu. Scrisorile voastre îmi dau puteri noi. Ce bine este să asîști din cînd în cînd la ședințele Organizației Națiunilor Unite și să petreci cîteva ore în mijlocul minunaților reprezentanți ai diferitelor republici sovietice, să auzi din nou glasurile oamenilor sovietici. Noi nădăjdum neclintit că într-un viitor apropiat ne vom întîlni cu reprezentanții Chinei populare și ai altor democrații populare.

Recunoștința și dragostea față de oamenii sovietici niciodată nu mă vor părăsi. Vă mulțumesc pentru neobositele voastre eforturi în lupta pentru pace. Vă mulțumesc și pentru pilda ce ați dat-o popoarelor coloniale și semi-coloniale din Africa, Asia, America de Sud, insulele din Marea Caraibilor, care luptă pentru libertate. Aceste popoare văd că voi ați făcut posibilă prietenia și egalitatea oamenilor, independent de cultura lor și de culoarea pielii lor. Ele cunosc mărețul cîntec al pămîntului sovietic:

Nesfîrșită-i țara mea iubită
Cu păduri, cu ape și cîmpii
Nu cunosc pe lume altă țară
Unde-atît de liber poți să fii.

Aceste popoare știu că voi aveți un cuvînt mîndru: „tovarăși“, că la voi nu există nici negri, nici oameni de culoare.

Și deocamdată — la revedere! Țineți minte că eu sînt un prieten credincios al poporului sovietic. Transmiteți salutul meu oamenilor sovietici și mai ales copiilor. Mulți, foarte mulți copii din cele mai îndepărtate localități ale Americii m-au rugat să vă transmit vouă și copiilor voștri salutul lor. Lor, copiilor le aparține un viitor frumos, pentru că noi neapărat vom cîștiga pacea! Pacea va învinge războiul. (*Applauze prelungite*)

(Texte apărute în „Literaturnaia Gazeta“ Nr. 156/1954).

Cuvîntarea lui A. Iașin — MOSCOVA

Primul Congres unional al scriitorilor sovietici s-a desfășurat sub semnul consolidării tuturor forțelor creatoare din țară, forțe care au susținut platforma Puterii Sovietice. Cred că afirmarea deplină a metodei realismului socialist, lupta pentru lichidarea cauzelor care fac ca viața și activitatea oamenilor sovietici să nu fie oglindite în chip verosimil și multilateral, trebuie să constituie sensul și conținutul principal al muncii celui de al doilea Congres.

Devierea de la principiile realismului socialist s-a făcut simțită în direcții diferite și din cauze diferite.

Ruptura remarcată între zugrăvirea poetică a vieții și realitate s-a făcut observată mai ales în poeziile și poemele noastre inspirate din viața satului. Noi am descris ziua de mîine dar am luptat prea puțin pentru ziua de astăzi; ne-am închipuit felurite situații de viitor — de pildă, felul cum va fi împărțită pîinea fără plată — și n-am luptat cum ar fi trebuit pentru belșugul zilei de astăzi.

Să vă dau un exemplu. Cu cîțiva ani în urmă, la o adunare a scriitorilor, tov. Fadeev a povestit că într-un artel agricol din Privoljje, colhoznicii au renunțat la micile loturi de pe lîngă casă care îi încurcau numai și au cerut totodată să li se permită să predea toate vacile proprii la ferma de produse lactate, deoarece gospodăria obștească a colhozului le asigura toate produsele alimentare necesare. Intr-adevăr așa a fost. Si e bine că Alexandru Alexandrovici ne-a povestit acest lucru, dar de ce oare el, îndrumătorul nostru, de părerea căruia ținem seamă cu toții, n-a găsit de cuviință să ne vorbească și despre faptul că în jurul aceluia colhoz bogat sînt și colhozuri a căror gospodărie obștească e neglijată, colhozuri pe care el nu putea să nu le vadă?

Prezentînd cazurile izolate drept fenomene de masă ce s-au afirmat peste tot, noi am prezentat viața de la țară într-o formă mai atractivă dar în felul acesta am sărăcit și am diminuat viața spirituală a oamenilor sovietici. Aceasta a fost prima noastră deviere de la principiile realismului socialist. Tocmai de aici a pornit acea dezinteresare a cititorilor față de poezie despre care s-a scris și s-a vorbit așa de mult în ultimul timp.

Nu se poate spune că nimeni n-a observat complicațiile ivite în viața satelor colhoznice în perioada de după război. Noi am fugit însă de aceste complicații. Nu este întîmplător că în timpul concediilor de creație căutam să plecăm din Moscova în colhozurile îndepărtate din sud, în Cuban, în Ucraina și în alte republici unionale, deoarece în colhozurile din regiunile centrale și nordice ale Rusiei există cele mai multe lipsuri și neajunsuri.

În anul 1951, în unele colhozuri și raioane din regiunea mea natală, Vologda, toată recolta a fost inundată. Fînul cosit a putrezit în izlaz, iar conducerea locală eschivîndu-se de răspundere a dat în judecată pe președinții colhozurilor pentru neîndeplinirea colectărilor de cereale. Fiind și eu martor am văzut că atmosfera ce s-a creat în urma acestei nenorociri provocate de natură necesita cu totul alte măsuri. Mă simt și acum vinovat în fața partidului și a concetățenilor mei că n-am avut destul curaj civic ca să susțin îndreptarea situației vădit anormale. Trebuie să fim convinși că tot ce îi împiedică pe oamenii sovietici să trăiască fericiți și să lucreze liniștiți, este în contradicție cu interesele partidului și deci și cu ale noastre, ale scriitorilor.

Alt exemplu. Prin comasarea colhozurilor s-au obținut foarte bune rezultate economice. De acest lucru m-am convins singur încă de astă vară cînd am fost în Altai. Dar nu sînt sigur nici pînă acum dacă comasarea unor colhozuri din raioanele forestiere din Nord este impusă de condițiile economice și dacă nu e cumva prea timpurie. Micile ogoare colhoznice așezate la o distan-

ță de cinci, opt și mai mulți kilometri între ele și despărțite prin masive forestiere nu pot fi deocamdată unite în nici un fel. S-au creat greuțăți suplimentare și nu s-a îmbunătățit folosirea tehnicii.

Păreră mea am expus-o tovarășului ministru al agriculturii U. R. S. S. Tov. Benediktov mi-a răspuns că din moment ce se va dovedi că această comasare a colhozurilor din raioanele forestiere ale regiunii Vologda s-a făcut mecanic, această măsură va trebui revizuită. Nu găsesc că acest răspuns din partea ministrului ar fi convingător.

Dar în calitate de scriitor sovietic, mă consider vinovat că pînă acum n-am putut să argumentez această problemă cu toată seriozitatea. De pe pozițiile omului sovietic și nu de pe pozițiile unui burtă-verde cicălitor noi putem și trebuie să scriem și să arătăm tot ce întîlnim nejust și greșit în viață — și nu vom da greș niciodată. Nu este deajuns să jurăm credința principiilor realismului socialist; trebuie să ne batem pentru triumful lor și în literatură și în viață.

Am fi făcut cu mult mai mult și pentru partid și pentru popor dacă am fi simțit mai adînc răspunderea noastră față de toate aspectele vieții interne și nu ne-am fi ascuns capul sub aripă în nici un fel de împrejurare. Cred că Alexandru Tvardovski care, trebuie să constatăm cu părere de rău că în ultimii ani a încetat în general să scrie despre satul sovietic, a avut o astfel de comportare — el s-a dat bătut în fața împrejurărilor complicate ce s-au ivit după război în mai multe din colhozurile noastre și și-a ascuns capul sub aripă.

De aceea cu toții am fost deosebit de recunoscători scriitorilor Valentin Ovecikin, Vladimir Tendreacov, Serghei Antonov și Anatolii Kalinin, care primii au început să răscumpere vina noastră generală față de popor și de partid, găsind calea pentru reflectarea cinstită, dreaptă și pasionată a noilor contradicții și contraste existente în satele colhoznice. Numai viața poporului, lupta lui pot dicta artei socialiste legile sale. Or, această luptă nu recunoaște nici un fel de scheme prestabilite. Scriitorul sovietic trebuie să aibă mai multă încredere în el și în cititorii săi. Această încredere trebuie cerută tuturor acelora care au legătură cu arta sovietică.

Actualmente, unii critici caută să învinovățească pe poeți pentru faptul că lirica sovietică nu este îndeajuns de bogată și variată. Dar care poet n-a simțit asupra lui acea lipsă de bunăvoință față de poeziile sale lirice, care într-o măsură oarecare n-au corespuns schemei optimiste dinainte stabilite?

Oare nu este adevărat că și din culegerile lui Maiakovski sînt scoase poezii și poeme tragice, zguduitoare despre dragostea neîmpărtășită și că nu s-a ajuns nici pînă azi ca cetitorul sovietic, care a apărut de fătarnici și lași valoroasa moștenire lirică a lui Serghei Esenin, — să capete în sfîrșit și cărțile acestuia?

Din poeziile lirice de dragoste, la noi au fost admise și încurajate numai versurile despre credința pentru soție. Nu este întîmplător că în poezia lirică se găsesc multe versuri de mîntuială, ocazionale, false; iar cartea lirică „Cu tine și fără tine“, scrisă cu mult talent de K. Simonov și unanim aprobată de cititori, a fost și este și acum ponegriată în tot felul.

Și pentru că a venit vorba despre Simonov, nu pot să nu-mi exprim mîhnirea că intervenția interesantă și vie a lui Valentin Ovecikin conținea atacuri neserioase și după mine lipsite de tact, dictate de sentimente mărunte, împotriva acestui scriitor. În țara noastră munca este prețuită. Sînt convins că dacă am ști cu toții să muncim cum muncește Simonov, literatura sovietică ar fi mult mai bogată și mai variată ca acum. Lauda îi poate strica numai

unui trîndav. Or Simonov trăiește o viață bogată și este de o hărnicie rar întîlnită.

Cîteva cuvinte despre versurile din ziare. Cîteodată ni se reproșează că nu dorim să colaborăm la ziare. Nu este adevărat. Majoritatea poezilor noștri doresc și pot lucra la ziare. Pentru aceasta avem forțe și aptitudini.

Dar, aproape în toate ziarurile noastre centrale atitudinea față de versuri a devenit pur utilitaristă. De obicei versurile se tipăresc în numerele festive, ca o podoabă, numai în cazul cînd pentru poezie se va găsi undeva un locșor potrivit. Pentru poezii care lucrează cu seriozitate, o astfel de atitudine din partea ziarului față de versurile lor este pur și simplu jignitoare.

Găsesc că practica creatoare a secției de literatură și artă de la ziarul nostru „Pravda“, în ultimii ani nu corespunde propriilor sale articole și orientării sale teoretice în problemele poeziei. Tocmai aici a apărut cea mai mare cantitate de șabloane rimate.

Chiar și „Literaturnaia Gazeta“ introduce cîteodată fără știrea autorului rînduri noi în versurile lui.

Noi trebuie să ne considerăm ziarști, tovarăși combativi de luptă ai poporului în toate acțiunile lui mari și grele. Birocratismul a pătruns în literatură, și chiar în conștiința și atitudinea noastră. Trebuie să-l înfierăm, să-l stîrpim, să ajutăm oamenii să trăiască mai bine, fără să ținem cont de toți cei ce fug de răspundere, de „prințesa Maria Alexeevna“, să nu fim falsi, să nu ne temem de adevăr, pentru triumful unicului mare adevăr pe pămînt — adevărul comunismului! (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui Remmelgas — ESTONIA

Dragi tovarăși! În anul 1940, în urma înfrîngerii clicii burgheze de către poporul muncitor, scriitorii estoni, căutînd să-și însușească metoda realismului socialist, au încercat să răzbată pînă la ea prin desigurul formalismului și al naturalismului. A fost o cale grea. Iar acum, în al cincisprezecelea an al Puterii Sovietice în Estonia, putem susține că literatura sovietică estonă merge temeinic pe această cale. Literatura noastră nu s-a născut pe un loc gol. Izvoarele ei se trag din tradițiile poporului, a cărui luptă pentru socialism constituie conținutul de bază al operelor scriitorilor noștri, din tezaurul creației populare și din tezaurul literaturii realiste.

Totuși, trebuie remarcat faptul că încă nu am învățat să ne însușim în întregime, din punct de vedere marxist, moștenirea realistă a trecutului. După distrugerea concepțiilor istorico-literare burgheze, în special a teoriei puternic vicioase a torentului unic, unii din noi au căzut în altă extremă — nihilismul național. Astfel, acești așa ziși teoreticieni au făcut tot atîta rău ca și literații burghezi: și unii și alții excludeau din literatura estonă tot ce este mai bun și valoros.

Deviatorii de stînga s-au apucat să aprecieze pe scriitorii din trecut nu pe baza a tot ce au făcut ei nou, bun, în comparație cu timpurile premergătoare lor, ci pe baza a ceea ce ei au omis din actualitate. Tendința de a descoperi în creațiile scriitorilor numai greșeli fără a vedea părțile pozitive s-a manifestat și în aprecierea operelor din timpurile noastre.

De aici a pornit maniera de a eticheta pe scriitori, acuzîndu-i de tot felul de „isme“. În prezent am început să ne eliberăm de acest nărav care ne-a păgubit destul de mult.

În legătură cu aceasta aș dori totuși să atrag atenția asupra unui fenomen: în paginile Marii Enciclopedii Sovietice lipsește de lîngă numele unora

din scriitorii altor popoare frățești numele mai multor literați estoni. În Enciclopedie nu găsim nici numele lui Oscar Luts, scriitorul popular al Republicii, nici pe al scriitorului Ian Chiarnar. Nu e nici o cinste pentru Enciclopedie să trateze în felul acesta literatura noastră!

Unul din izvoarele literaturii sovietice estone îl constituie creația scriitorilor proletari ca: Iohanas Madarik (Lauristin), Otto Münter, Iuhan Lilienbah, Viilem Buk. Acești luptători pentru revoluție și-au creat operele în condițiile teroarei jandarmilor, în temnițele Rusiei țariste și ale Estoniei burgheze. Și dacă scriitorii proletari n-au ajuns la înălțimea artistică a realiștilor critici, meritul lor incontestabil constă în faptul că ei au introdus în literatură ideologia proletară, finalitatea bolșevică. Ei au început să deschidă cale realismului socialist începând cu revoluția din anul 1905. Totuși, în R.S.S. Estonă s-au găsit vulgarizatori care, prin intermediul unor critici din Moscova, au ajuns la concluzia că realismul socialist este posibil — chipurile — numai după victoria socialismului și nu și în perioada premergătoare Puterii Sovietice, deoarece atunci nu exista pentru el, ca suprastructură, o bază socialistă.

Felul acesta greșit de a înțelege nașterea realismului socialist se observă nu numai la noi. Nu putem fi de acord, de pildă, cu unii tovarăși din Letonia, care nu de mult au scos buletinul închinat jubileului maestrului de vază Andrei Upit. În acest buletin se susține că realismul critic este metoda realistă unică posibilă în condițiile regimului burghez. Dar prin exemplul creației lui Maxim Gorki și al scriitorilor proletari a mai multor popoare sovietice, ca și prin exemplul creației contemporane a scriitorilor progresiști de peste hotare, vedem că metoda realismului socialist apare în epoca revoluțiilor proletare, în epoca luptei pentru socialism, acesta reprezentând dezvoltarea firească a literaturii tuturor popoarelor.

Literatura realistă estonă s-a inspirat întotdeauna din ideile înaintate ale literaturii clasice ruse. Totuși, numai sub Puterea Sovietică poporul nostru i-au devenit accesibile toate comorile literaturii ruse, sovietice și a celei progresiste de peste hotare. În tiraje imense nemaiîntâlnite pînă acum, se editează odată cu operele originale ale autorilor estoni tot ceea ce a creat mai bun literatura noastră multinațională. Dar, chiar și aceste tiraje sporite de 10—20 ori nu sînt în stare să satisfacă cerințele crescînde ale oamenilor muncii și de aceea avem pretenții serioase față de Ministerul Culturii U.R.S.S. și față de alte organizații unionale, de la care așteptăm sporirea fondurilor de hîrtie.

Una din cele mai mari realizări ale Puterii Sovietice în revoluția culturală o constituie îmbogățirea reciprocă a popoarelor înfrățite ale U.R.S.S. cu valorile lor culturale. Puterea Sovietică a șters deosebirea dintre popoarele mari și mici în domeniul culturii, și tot ce este valoros și progresist a devenit bunul întregii familii a popoarelor Uniunii Sovietice. În procesul acestei îmbogățiri reciproce, literatura estonă a depășit granițele sale naționale și cele mai bune cărți ale scriitorilor estoni sînt cunoscute acum maselor largi ale oamenilor muncii din U.R.S.S.

În ultimul timp, scriitorii estoni au început să abordeze tot mai des teme de actualitate. Totuși, ca să fim drepecți, trebuie să spunem că multe probleme extrem de actuale n-au fost încă redată artistic în paginile cărților scriitorilor noștri. Ori, tema de actualitate este determinantă.

În ultimul timp în Estonia a apărut și o dezvoltare din ce în ce mai mare romanul cu temă istorico-revoluționară. Astfel au apărut romanele istorice ca „Malul bîntuit de vînturi” de A. Hintă și „Inimile celor tineri” de E. Krusten. Amîndouă acest romane reflectă aspecte ale

luptei revoluționare din 1905. Dezvoltarea acestei teme este un fenomen firesc, mai ales pentru popoarele noastre baltice, care au luptat umăr la umăr cu poporul rus în trei revoluții.

Procesul de îmbogățire reciprocă a culturilor naționale are loc la noi sub diferite forme și pe căi diverse. În această acțiune un rol important îl are Uniunea scriitorilor sovietici, care reunește pe toți literații marii noastre Patrii. Dar trebuie să spunem că conducerea Uniunii scriitorilor, ca și comisia pentru popoarele U.R.S.S. nu stimulează îndeajuns de activ dezvoltarea neîntreruptă a procesului de îmbogățire reciprocă. De pildă, noi, estonii, aproape că nu simțim existența, nu numai a acesteia, ci și a altor comisii din Uniunea scriitorilor. Rareori primim de acolo scrisori în care ni se cer informații privitor la ceea ce s-a scris la noi, la ce nivel, etc. De obicei noi nici nu răspundem la astfel de scrisori deoarece socotim că este o datorie a acestor comisii ca să citească singure literatura națională și să nu se mulțumească cu simple referate. (*Aplauze*)

Astfel, nici comisia pentru literatura popoarelor U.R.S.S., nici editurile din Moscova, nici noi înșine, pătrunși de o modestie exagerată, nu căutăm ca operele cele mai bune ale literaturii estone să fie cu regularitate editate în limba rusă. În același timp asistăm la unele fenomene curioase ca editarea unui roman a lui A. Hint în două traduceri diferite, la editurile din Moscova, sau la prezentarea piesei „Duhul necurat al casei” de clasicul V. Wilde, la diferite teatre, în cinci variante, de diferiți traducători. Aceste exemple dovedesc lipsa unei munci de coordonare necesare în problema traducerilor.

Comisia cu privire la literaturile popoarelor U.R.S.S. dispune de cadre de consultanți, dar ni se pare că acești consultanți sînt transformați în conțopiști. Conțopiștii pot oare asigura o legătură creatoare vie între literaturi? După părerea noastră consultanții nu trebuie să zacă aci, la Moscova, ci partea cea mai mare din timpul lor de lucru să și-o petreacă acolo unde se creează literatură națională, între cei despre care se scrie și printre acei care scriu.

Avem mai multe pretenții și față de organele de presă ale Uniunii scriitorilor sovietici. Dacă judecăm, de pildă, după „Literaturnaia Gazeta”, literatura estonă parcă nici nu ar exista în general, atît de rar se amintește în gazetă despre activitatea scriitorilor Estoniei Sovietice.

Sîntem foarte bucuroși că se va edita revista „Prietenia între popoare”. Salutăm din toată inima propunerea de a se înființa la Moscova Editura unională a literaturilor naționale și un Teatru al prieteniei popoarelor. Desigur aceste măsuri vor contribui mult la continua îmbogățire reciprocă a culturii popoarelor sovietice. (*Aplauze*)

Cuvîntarea Olgăi Bergholtz — LENINGRAD

Poezia a întovărășit revoluția din primele zile ale nașterii acesteia. Nu orice eveniment politic sau chiar istoric este întovărășit de poezie, dar mersul Puterii Sovietice, întreaga ei istorie este întovărășită în mod credincios și plin de abnegație de poezie. Cei mai buni maeștri ai trecutului ca Blok și Maiakovski au mers împreună cu revoluția, cu poporul. Poezia a devenit o necesitate pentru cititorul nostru. Cititorul nostru o iubește cu pasiune și-i este în același timp recunoscător. Și totuși, noi, avînd o asemenea poezie, avînd mari maeștri, avînd mărețe tradiții vorbim despre rămînerea ei în urmă față de viață, față de cerințele poporului. Noi vorbim despre rămînerea în urmă nu numai a poeziei ei și a criticii și a dramaturgiei.

Ce s-a întâmplat oare? Iată, ne-am adunat pentru a trece în revistă victoriile noastre și pentru a lămuri esența și cauzele rămîinerii în urmă a literaturii noastre.

Mi se pare că una din primele cauze ale rămîinerii în urmă nu numai a poeziei ci și a dramaturgiei și criticii constă în aceea că în rîndul maeștrilor cît și în organele de presă chiar, a avut circulație un sistem de a aprecia lucrările de artă, nu de pe pozițiile ideologice și estetice, ci de pe cu totul alte poziții, deseori condiționate de împrejurări; deseori o asemenea apreciere a fost dirijată, pornită de la secretariat. Mie mi se pare că o asemenea „apreciere” nu poate decît să dăuneze. Voi cita două exemple: noi stimăm creația lui F. Paunfiorov, dar, cine oare n-a știut că romanul lui „În țara celor învinși” se află dincolo de granițele literaturii? Noi știam foarte bine acest lucru și totuși nu am criticat această lucrare, ci am lăudat-o din diverse motive. Care au fost aceste motive?

În orice caz ele nu erau dictate de interesele artei. Încă în anul 1949 am știut cu toții că piesa lui Surov „Cale liberă” este o piesă proastă și e plasată și ea undeva în afara dramaturgiei. Dar iată că, înainte de Congres, am găsit cîteva numere din „Literaturnaia Gazeta” de atunci și am rămas uimită citind pe o pagină un articol al lui A. Sofronov care spunea că „îi cresc aripi” datorită acestei piese și a tot ce se întâmplă în ea (*rîsete în sală*). Pe o altă pagină, K. Simonov spunea că Surov luptînd pieptiș, deschide literaturii „o nouă cale”...

Tot acolo era și o notă informativă în care se arăta că această piesă a fost discutată la M.H.A.T.*) și că una din artiste noastre de frunte a declarat că însăși a pătruns o adiere proaspătă în teatru, iar Surov după ce a ascultat totul a spus în concluzie că piesa îi place foarte mult.

Asemenea exemple, din păcate, nu sînt cazuri izolate.

După cum vedeți, din timp în timp noi trădăm arta și călcăm marile ei legi. Iar arta începe să rămîină în urmă față de viață din momentul în care încetează de a mai fi artă. Noi apreciem însă munca noastră și situația existentă în literatură cu o timiditate izvorînd din tonul de comandă al criticii și nu după criterii de apreciere artistice. Dar e știut că fără caracter artistic nu există artă, nici conținut de idei, nici spirit de partid. În artă nu este posibil să desparți aceste lucruri.

Nu pot să nu aduc un exemplu din alt domeniu. Am avut ocazia să vizitez recent clădirea înaltă a hotelului „Leningrad” din Moscova. S-ar părea că acolo toate sînt la locul lor; și arhitectura este arhimodernă, și etaje sînt o mulțime, dar interioarele sînt de un prost gust atît de strigător că întreaga clădire trezește impresia unei rămîineri în urmă totale față de realitatea noastră. Și ceea ce este mai important, cu tot luxul, cu toate candelabrele aurite și draperiile din brocart, în această casă uriașă există foarte puțină suprafață utilă, foarte puține camere, iar cele care există sînt exagerat de scumpe. Asemenea clădiri înalte sînt numeroase în literatura noastră și despre ele trebuie să vorbim cu toată sinceritatea. Mi se pare că într-o oarecare măsură asemenea clădiri înalte au fost și unele rapoarte și corapoarte ținute la Congresul nostru. (*Aplauze*)

În raportul lui A. Surkov, din 3.500 de nume de scriitori a fost citat un mare număr. Scriitorii spun acum în glumă că ei pot să se împartă în scriitori pomeniți odată, pomeniți de două ori, mai sus pomeniți, și mai jos pomeniți (*însuflețire în sală*). Dar desigur principalul nu constă în aceea de a pomeni sau de a nu pomeni numele scriitorului într-un raport, într-un

*) Teatrul de Artă din Moscova.

document oficial. Lucrul cel mai important, cel mai principal este acela de a manifesta față de scriitori grijă și atenție în ceea ce privește individualitatea lor creatoare, atât din partea Uniunii scriitorilor cât și din partea criticii.

La noi, la Leningrad, există creația luminoasă, plină de optimism a lui A. Prokofiev; el poate să scrie numai în cheia, în tonalitatea caracteristică lui. Dar iată că de mai mulți ani îi sînt impuse alte teme care nu-i sînt caracteristice, el este certat că îi lipsesc intonațiile ce nu-l caracterizează. Din păcate, acest lucru se întîmplă nu numai cu Prokofiev.

Uneori, cînd i se impune poetului ceva care nu este caracteristic esenței lui creatoare, acest lucru îl face să-și piardă tonul, și el începe să cînte fals. Și în acest caz are loc o rămînire în urmă. Repet, a sosit timpul de a avea o atitudine cît se poate de atentă, cît se poate de grijulie față de individualitatea, personalitatea poetului, față de ceea ce vrea să spuie poetul „despre vreme și despre sine“.

Acum doi ani a fost o discuție cu privire la exprimarea personalității poetului în lirică; această discuție a avut loc tocmai pentru că ne aflăm într-o situație cînd personalitatea poetului dispăruse din poezie; ea era înlocuită cu excavatoare, screpere, canale, dar omul și sentimentele lui omenști — personalitatea poetului — aproape că dispăruse. Discuția care a avut loc nu se referea la autoexprimarea în general, ci la aceea că poetul trebuie, înainte de toate, să se exprime ca o personalitate socialistă, multilaterală. În toate articolele mele am subliniat funcția socială a autodezvăluirii poetului sovietic. De aceea, în raportul pe care l-a ținut, degeaba a încercat Samed Vurgun să reducă totul la o discuție terminologică. Aceasta este o retragere a oponentilor mei pe poziții nepregătite din timp. Argumente noi și serioase n-au fost aduse de coraportor în această problemă și de aceea nu vreau să încep cu el o nouă polemică. Vreau numai să subliniez încă odată că, după convingerea mea, fără exprimarea cu adevărat liberă de către poet a personalității sale — sociale, multilaterale — nu există lirică, nu a fost și nici nu poate fi. Abundența de personalități puternice în poezie reprezintă bogăția ei. Criticii noștri se jură că ei ar fi dorit tocmai acest lucru — cît mai mulți poeți buni și variați dar — să-mi fie cu iertare — judecînd după articolele lor, mi se pare uneori că ei visează să existe un singur poet și acela, dacă se poate, decedat (*însuflețire în sală*). Atunci ei ar avea o viață liniștită.

Mai există o cauză a rămînerii în urmă a poeziei noastre — aceasta este uitarea propriilor ei cuceriri și tradiții. De pildă, de ce Samed Vurgun, vorbind despre romantismul revoluționar, nu a pomenit și nu a făcut o apreciere asupra unui poet atât de minunat ca Mihail Svetlov? Aceasta, pentru că Svetlov nu face parte din „nucleul de avangardă“, nici în poezie nici în dramaturgie. Iar poezia lui „Grenada“ este una din cele mai bune poezii din lume! (*Aplauze*). Svetlov există nu numai ca poet. Eu, personal, cred că există și teatrul lui Svetlov, dar despre el nu știu de ce nu se cade să vorbești. Teatrul nostru și-a pierdut caracterul teatral, după cum lirica a pierdut o serie de teme care îi sînt caracteristice. Din lirică a dispărut aproape cu totul dragostea, după cum din pictură a dispărut nudul, din cinematografie — mișcarea, căci acolo eroii sau stau jos, sau stau în picioare, sau discută, sau, ceea ce se întîmplă mai ales, stau la ședință. Trebuie să înapoiem și liricii și picturii și teatrului ceea ce au pierdut.

Teatrele se plîng că repertoriul lor are lipsuri, iar la noi există un maestru al dramaturgiei care de asemenea nu și-a găsit locul în „nucleul de avangardă“. E vorba de E. Svart. Degeaba tovarășul Polevoi a vorbit despre el ca despre un scenarist. Talentul lui E. Svart este original și profund uman.

Sînt cunoscute doar piesele lui pentru copii, pe cînd el are numeroase piese pentru oameni mari care nu sînt puse în scenă și despre care nu se scrie nici un rînd.

Cred că uitarea numeroaselor noastre bogății și tradiții se datorește faptului că ne folosim prea puțin de un criteriu care trebuie să ne conducă, și anume criteriul caracterului artistic, fără de care nu poate fi întruchipat în artă bogatul nostru conținut de idei și spiritul de partid.

Avem un popor care iubește poezia și are nevoie de ea. Aceasta este realizarea noastră cea mai măreață în anii care au trecut de la primul la cel de al doilea Congres al scriitorilor. Avem un partid care ajută poezia noastră. Avem maeștrii, tradiții, bogății, avem numeroși cititori prieteni și vom face totul ca literatura noastră să nu rămînă în urmă, ci să meargă mereu înainte spre noi victorii. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui Mustai Karim — BAȘKIRIA

Tovarăși! Dacă în jurul primului Congres al Uniunii scriitorilor, Bașkiria a avut doar 5-6 scriitori consacrați, iar în literatura noastră nu exista nici un roman, astăzi detașamentul nostru de scriitori numără în rîndurile sale peste 40 de luptători, urmați de o întreagă pleiadă de tineri scriitori talentați care n-au reușit încă să capete binecuvîntarea comisiei de admitere în Uniunea scriitorilor sovietici.

Am adus cu noi romanele și nuvelele lui S. Aghiș, K. Merghen, A. Valiev, A. Bikcentaev, S. Kudaș, Z. Biișeva, G. Gumerov, H. Muhtar, D. Islamov, versurile și cîntecele lui S. Kudaș, R. Nigmati, H. Karim, N. Nadjmi, B. Bikbai, S. Kulibai, M. Siundiukle, G. Amiri, K. Daian, T. Arslanov, H. Ghileajev, G. Ramazanov, S. Bikkola, lucrările dramatice ale lui K. Ibrahimov și I. Abdullin, lucrările critice ale lui A. Harisov și numeroase alte lucrări.

Literatura bașkiră de-abia pășește în epoca ei de maturitate, dar ea nu cere indulgență pentru tinerețea sa, cu atît mai mult cu cît tinerețea are avantajele ei: prospețimea sensibilității cu care este percepută lumea și setea de cunoaștere. Luptînd pentru succesele literaturii noastre naționale, noi apărăm onoarea și gloria literaturii multinaționale a poporului sovietic. În același timp, succesele și greșelile întregii noastre literaturi se reflectă în oricare din literaturile naționale, printre care se numără și cea bașkiră. De aceea îmi voi permite să ridic cîteva probleme generale ale poeziei noastre sovietice.

Poetul sovietic are marele drept de a vorbi cu glas tare în numele oamenilor și al popoarelor. Exprimînd în versurile sale gîndurile și sentimentele majorității oamenilor, datorită felului său de a percepe lumea și datorită naturii sentimentelor sale, poetul are tot dreptul să scrie: „Eu — plugarul“, „Eu — sentinela“, „Eu — pietrarul“, „Eu — oțelarul“. Și nimeni nu se îndoiește de sinceritatea sa și nu-l demască pe poet ca și cum ar minți, dacă el redă veridic și expresiv starea suflească a acelora în numele cărora vorbește.

Dar poetului i se cere și altceva: el trebuie și este obligat să iubească ceea ce cîntă, munca pe care oamenii o fac din tot sufletul, trebuie și este obligat să îndrăgească sufletele oamenilor în numele cărora glăsuiește. Pentru ca să iubești oamenii și munca lor trebuie să-i cunoști adînc. În poezie nu poți să înlocuiești uimirea cu emoția, admirația dulceagă cu dragostea, contemplarea indiferentă cu profunzimea gîndirii. Dacă poetul va merge pe

această cale, lui i se va reproșa lipsa de sinceritate și oamenii nu-i vor mai acorda încredere.

Prin urmare, grija principală a poetului trebuie să fie aceea a eficacității cuvîntului lui, și nu aceea a frumuseții exterioare a versurilor sale, nu dorința de a produce efect. Iar cuvîntul necesar în gura unui maestru exigent va căpăta întotdeauna o formă corespunzătoare și va găsi neapărat calea spre inima oamenilor.

I. Selvinski, în articolul său publicat în „Literaturnaia Gazeta” în preajma Congresului s-a gândit să compare poezia sovietică cu o orchestră, și cere ca lucrările poezilor să fie etichetate înainte de a ajunge la cititor. Autorul articolului se plînge că conducerea Uniunii scriitorilor nu popularizează în mijlocul poporului pe unii poeți, printre care pe I. Selvinski însuși. De fapt el nu pune problema promovării unor nume noi ci aceea a „repopularizării” acelor poeți care și-au pierdut popularitatea, nu din vina criticii și a conducerii Uniunii.

Trebuie să întreprindem o popularizare largă a întregii noastre poezii în toată varietatea și originalitatea ei. Dar aceasta nu are nimic comun cu acțiunea de popularizare a numelor și a „poeziei în sine”, a poeziei de amatori.

Mi se pare că în articolul său, tov. Selvinski discută de pe o poziție greșită situația poeziei sovietice ruse. După părerea autorului reiese că în poezia noastră este folosit doar un gen poetic primitiv, că se cîntă doar la armonici și balalaici iar instrumentele principale ale orchestrei poetice ar vegeta undeva, în necunoscut. În legătură cu cei trei „armoniști”, după părerea lui Selvinski — Tvardovski, Isakovski și Surkov, — eu aș mai adăuga alături de ei și pe Tihonov, Simonov, Prokofiev, Svetlov, Serghei Smirnov, Scipaciov, Bergholtz și numeroși alți poeți talentați—care au ieșit în arena largă populară și sunetele armonicelor lor, într-adevăr nu-i lasă pe oameni să adoarmă.

Popularitatea numeroșilor poeți sovietici de toate naționalitățile se explică fără îndoială prin aceea că poezia lor, în esența ei, este apropiată de popor, este pătrunsă de căldura sufletului poporului. Iar originalitatea unuia sau a celui alt poet trebuie căutată nu numai în folosirea mijloacelor expresiei poetice proprii lui, ci în felul cum se manifestă în poezia lui o trăsătură sau alta a caracterului național. Dacă în poezia lui Tvardovski recunoaștem o manifestare a unui suflet larg, a unui umor plin de căldură și a deșteptăciunii populare, în schimb întreaga poezie a lui Simonov, pînă la lirica ei cea mai intimă, este pătrunsă de un pasionat spirit polemic. Dacă lirica lui Isakovski își trage seva din cîntecele populare naționale, în schimb poezia lui Tihonov poartă în ea înțelepciunea bine încheată a poporului.

Discutînd despre școli, curente, tradiții și spirit inovator în poezie, captivați de declarații generale, criticii deseori nu acordă atenție individualității, originalității fiecărui poet în parte sau le reduc la unele manifestări pur exterioare. La noi se face o critică superficială a poeziei care nu atinge însă esența ideologico-poetică a operei. O impresie analoagă o lasă și cîteva pasagii din raportul lui A. Surkov și coraportul lui Samed Vurgun. Probabil că acest lucru s-a întîmplat datorită faptului că tov. Surkov și tov. Vurgun nu cunosc proverbul bașkir care glăsuiește: „Și un orb poate să știe ce este sărat și ce nu”.

Trebuie să spun cîteva cuvinte și despre editarea poeziilor. După cum se știe „calitatea” poeziilor este apreciată de edituri pe trei categorii de plată. Plata cea mai mare se dă pentru lucrări perfecte, plata medie, — pentru lucrări bune. Plata cea mai mică se acordă lucrărilor mediocre.

Nu știu cum stau lucrurile în editurile din centru, dar în câteva locuri, de pildă, la editura din Baškiria, se întâmplă lucruri stranii. Conform planului financiar pe anul 1953, la această editură a fost prevăzută plata pentru 5% versuri perfecte, 25% versuri bune și 70% versuri mediocre. În anul 1954 crearea versurilor perfecte nu a fost prevăzută pe planul financiar iar pentru versurile bune au rămas prevăzute aceleași 25% de procente. Iar planul financiar pe anul 1955 nu prevede în general versuri perfecte și bune scrise de poeții baškiri! În același timp în întreaga țară se duce lupta pentru ridicarea calității diverselor produse. Dar unele edituri se orientează spre scăderea calității poeziei. Trebuie să se pună capăt acestei samavolnicii.

Acum, câteva cuvinte despre Uniunea scriitorilor. În timpul dezbaterilor din preajma Congresului au fost enunțate o serie de idei contradictorii cu privire la locul pe care trebuie să-l ocupe Uniunea scriitorilor sovietici în procesul de creație al literaturii noastre. Mi se pare că acei tovarăși care au fost înclinați să diminueze rolul conducător al Uniunii nu au dreptate. Dar ar fi o greșeală să nu ascultăm și pe acei tovarăși care cereau un mai mare interes din partea conducătorilor noștri pentru problemele de creație. Dacă de la primul la cel de al doilea Congres se observă o oarecare cotitură spre birocratizarea activității aparatului Uniunii, să sperăm că de la al doilea la cel de al treilea Congres al scriitorilor, va avea loc un proces invers.

Noi avem pretenții față de scriitorii de frunte care nu ocupă posturi în aparatul Uniunii, dar care ocupă posturi înalte în literatură. Noi, reprezentanții tinerei literaturi, vrem să auzim părerea lui Șolohov și Gladkov, a lui Fedin și Tvardovski, Ehrenburg și Isakovski, Kataev și Pogodin despre cărțile noastre. Cu cât este mai tânără, cu atât literatura are nevoie de mai multă atenție. Căci fiecare mamă îl duce de mână pe cel mai mic, iar copiii mai mari se țin singuri de poala mamei.

La acest Congres fiecăruia dintre noi i-au venit gânduri noi, speranțe noi, visuri noi.

Nu se poate ca fiecare dintre noi să nu viseze ca lucrările lui să intre în fiecare casă și să înflăcăreze inimile oamenilor (*Applauze*)

Cuvîntarea lui A. Talvir — CIUVAȘIA

Direcția Generală a Editurilor de pe lângă Ministerul Culturii al U.R.S.S. ni l-a trimis de curînd la Cebocsari pe inspectorul Kozlov, care, îndată ce a sosit, a oprit Editura ciuvașă să publice literatură satirică; printre altele, a oprit bunul de tipar pentru culegerea de fabule a scriitoarei noastre locale N. Cerepanova. Cînd am încercat să-i arătăm cât de necesară este publicarea acestei culegeri, Kozlov ne-a amenințat, zicîndu-ne: „Am să duc fabulele astea la Moscova. Acolo o să mai vedem noi ce-i de făcut“.

La Moscova, la Uniunea scriitorilor, într-adevăr s-a văzut ce-i de făcut, adică, după ce s-a citit culegerea de fabule, s-a hotărît că trebuie tipărită. Din păcate însă, în cei douăzeci de ani ce s-au scurs, este singurul caz cînd aparatul Uniunii scriitorilor a răspuns atît de prompt la o doleanță venită din partea noastră, exprimîndu-se părerea categorică despre Kozlov și fabulele tovarăsei Cerepanova.

Uniunea scriitorilor nu este la curent cu ceea ce se petrece în literaturile republicilor autonome ale Federației Ruse. Faptul acesta reiese și din rapoarte: nici unul dintre raportori n-a menționat elementul realist, gorkian care se manifestă în dezvoltarea, bunăoară, a literaturii ciuvașe, adighee, osetine, baškire, mordove, mariisce sau iacute. Raportorii n-au

citat nici măcar romanul scriitorului iacut M. Mordinov „Timp de primăvară“.

Acum vreau să spun câteva cuvinte despre traducători și munca de traducere.

Există câteva traduceri în limba rusă a poemului scriitorului clasic ciuvaș Konstantin Ivanov — „Narspi“. Ultima traducere, efectuată de Boris Irinin, deși este mult mai izbutită decât traducerea mai veche a lui A. Jarov, vădește totuși unele lipsuri. Posedăm și altă traducere a poemului „Narspi“, pe care o datorăm poetului nostru Huzan-gai și care, după părerea noastră, este cea mai bună dintre traducerile existente, dar din păcate zace de mulți ani în cufărul cu naftalină al editurilor.

Cînd e vorba de o traducere din limba franceză sau italiană, editura încredințează lucrarea unui om care cunoaște aceste limbi. Dar cînd trebuie să se traducă volumul unui scriitor ciuvaș, apoi editura se mulțumește cu un om care știe numai limba rusă. Așa numita traducere literară făcută după juxtă, în cele mai multe cazuri nu redă bogăția și frumusețea originalului, ba uneori deformează chiar textul autorului.

Prezidiul și conducerea Uniunii scriitorilor generalizează prea puțin bogata experiență acumulată de toate republicile sovietice în domeniul traducerilor. Scriitorii ciuvași au la activul lor numeroase traduceri din operele clasice ale literaturii ruse, engleze, franceze, poloneze etc., precum și din operele scriitorilor contemporani din republicile sovietice frățești. Dar s-a găsit oare o singură revistă centrală care să publice un articol consacrat analizei acestei munci? Nu. Revistele centrale nu publică asemenea articole. Noua conducere a Uniunii scriitorilor are datoria să îndrepte această stare de lucruri.

Ar trebui, de asemenea, să se practice obiceiul de a se trimite în republicile surori brigăzi de scriitori din Moscova.

Conducerea Uniunii a dat uitării și alte forme de lucru, ca de pildă organizarea unor serate și săptămîni închinată literaturilor naționale din R.S.F.S.R. Bunăoară, în anul 1950, au avut loc la Moscova festivaluri ale literaturii ciuvașe, daghestane și buriat-mongole. Noi, cei care ne-am dat concursul cu prilejul săptămîinii ciuvașe, am tras multe învățăminte folositoare pentru munca noastră de creație. Anii care au urmat după săptămîna ciuvașă au constituit pentru noi o perioadă de muncă perseverentă și serioasă, al cărei rod constituie o serie de noi opere literare. Scriitorii ciuvași au venit la acest Congres avînd la activul lor un număr de cărți noi, unele dintre ele fiind bine cunoscute cititorului sovietic.

Este regretabil că raportorul și coraportorii au făcut aici o prezentare a literaturii ciuvașe net inferioară nivelului real al literaturii ciuvașe. Ei au menționat numai poemele lui Uhsai — „Trecătoare“ și „Moș Kelbuk“. Dar poporul nostru iubește și opere poetice de largă respirație, ca „Sub jug“ de Semen Elgher — artist al poporului (cu acest prilej vreau să amintesc Goslitizdatului că întîrzie prea mult cu editarea acestui poem în limba rusă), „Neamul lui Aptraman“ de Piotr Huzangai, „În colțul natal“ de Stihvan Șavla, „Moara de apă“ și „Drumul în flăcări“ de Alexandr Alg, precum și multe altele. De asemeni și poezia lirică a lui Ivan Ivnik, Uip Miși, A. Eshel cucerește simpatia cititorilor din Republica noastră.

O dovadă grăitoare a creșterii și maturizării literaturii sovietice ciuvașe este rodnică activitate dusă de un grup de prozatori și autori dramatici, grup destul de numeros pentru literatura noastră. Cu acest prilej, socot că e cazul să aduc următoarele cifre: din anul 1934 pînă în anul 1954 au văzut lumina tiparului operele a 150 de scriitori ciuvași. Literatura sovie-

tică ciuvașă a cucerit într-un scurt răstimp dragostea cititorilor. Astăzi există la noi doctori în științe filologice, avînd ca specialitate limba și literatura ciuvașă. Creația scriitorilor noștri constituie subiectul diferitelor teze de doctorat și de candidatură. În anul acesta s-au pregătit pentru tipar o serie de studii despre literatura sovietică ciuvașă, semnate de savantul M. Sirotkin. Operele scriitorilor noștri apar actualmente la Moscova, traduse în limba rusă, în tiraje de mii și mii de exemplare. Pentru scriitorul ciuvaș, pentru scriitorul unui popor care, sub regimul țarist, era condamnat la abrutizare spirituală, nu există o cinste mai mare decît aceea de a merge în pas cu marea literatură sovietică. (*Aplauze*)

Tovarăși! În cei douăzeci de ani ce s-au scurs, s-au ivit foarte multe probleme importante, care într-un fel sau altul trebuie examinate la Congresul nostru.

În primul rînd se impune să înlăturăm deosebirea care există între retribuirea muncii scriitorului din provincie și tariful editurilor centrale. Înainte vreme, cînd scriitorii ruși de seamă locuiau la Moscova și Leningrad, iar scriitorii republicilor autonome erau tineri și lipsiți de experiență, regimul actual de retribuire a muncii era, poate, întrucîtva justificat. Astăzi, însă, cînd numeroși scriitori ruși stabiliți la Sverdlovsk, Novosibirsk, Rostov, Irkutsk, Gorki, precum și scriitori din republicile unionale sînt autorii unor opere recunoscute de întregul popor, se cuvine să se fixeze un tarif unic de retribuire a muncii pentru editurile centrale, cît și pentru editurile republicane și regionale.

Practica ne-a arătat că adeseori secretariatul nu este în stare să controleze nici măcar executarea propriilor lui hotărîri. Așa, bunăoară, în ultimii cinci ani secretariatul a dat două rezoluții prin care obliga Fondul literar să construiască o casă de locuit la Cebocsari, totuși Fondul n-a cheltuit deocamdată nici un ban în această direcție, desigur dacă facem abstracție de cele două volume de corespondență purtată cu acest prilej. Poate că tov. Surkov ne va lămuri asupra cauzelor care au determinat această situație!

Tovarăși, în cursul acestui an, scriitorii ucraineni au ridicat un monument lui Sespeli Mișși, întemeietorul poeziei sovietice ciuvașe, care a fost înmormîntat în regiunea Cernigovului. De la această înaltă tribună exprim scriitorilor Ucrainei Sovietice și poporului ucrainean profunda recunoștință a literaților ciuvași și a întregului popor ciuvaș, pentru atenția și grija pe care o manifestă față de memoria poetului ciuvaș. (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui K. Malikov — KIRGHIZIA

Poporul kirghiz a avut un alfabet propriu abia după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

Ciobanii de ieri, care colindau munții Tian-Șan, citesc astăzi în limba lor maternă operele lui Pușkin, Gogol, Lermontov, Lev Tolstoi, Gorki, Griboedov, Cernișevski, interpretează pe scena teatrului lor național piese ca „Othello” de Shakespeare, „Fata fără zestre” de A. Ostrovski, „Egor Bulîciiov” de Gorki, „Omul cu arma” de Pogodin.

Poporul kirghiz care într-un trecut apropiat era cu desăvîrșire anal-fabet, astăzi poate citi în limba maternă un volum de povestiri aparținînd mai multor prozatori chinezi, schițele și nuvelele lui Go Mo Jo, operele cunoscutului scriitor cehoslovac Jan Drda — oaspetele Congresului nostru.

Asemenea lucruri se pot întîmpla numai în condițiile de viață ale societății noastre sovietice cînd, sub influența binefăcătoare a marii culturi

ruse, tînăra generație de artiști și scriitori ai națiunii socialiste kirghize crește văzînd cu ochii.

Deocamdată n-am izbutit încă să prezentăm cititorului unional numeroasele opere literare remarcabile ale poporului kirghiz. Am moștenit creația valoroasă a lui Toktogul Satılganov, marele rapsod al poporului nostru și cunoscutul democrat revoluționar, căruia îi datorăm primele cîntece kirghize închinat prieteniei noastre cu poporul rus și figurii lui V. I. Lenin. M. J. Kalinin, într-unul din articolele sale, a menționat numele lui Toktogul alături de numele lui Suleiman Stalski și Djambul Djabaev.

Slaba organizare a sectorului traducerilor și insuficienta popularizare a operelor literare au făcut ca marele nostru rapsod să nu ocupe pînă în prezent locul ce i se cuvine printre poeții clasici ai popoarelor din Uniunea Sovietică. Pe lîngă aceasta, traducătorii noștri nu acordă întotdeauna atenția necesară lucrărilor pe care le efectuează.

Toktogul are, printre altele, un cîntec vestit — „Cinci mistreți“.

Dar autorul traducerii în limba rusă a acestui cîntec i-a schimbat pînă și titlul, i-a denaturat sensul. În originalul lui Toktogul se spune: „Voi ce ajutați pe ai poporului jefuitori“, pe cînd în traducere scrie: „Voi ce ajutați năpasta...“ În felul acesta, cîntecul și-a pierdut ascuțimea politică. Aș putea să mai dau și alte exemple similare.

În coraportul consacrat traducerii artistice, se arată că traducerea este cea mai înaltă mărturie a prieteniei dintre scriitori. Acest lucru este adevărat. Aș vrea doar să adaug că munca de traducere contribuie la întărirea prieteniei dintre popoare, la strîngerea relațiilor culturale între diversele naționalități.

Rolul traducerii artistice și al traducătorului de literatură capătă o însemnătate neînchipuit de mare în zilele noastre. Doar nu întîmplător ne îndemna A. M. Gorki să ne traducem reciproc operele. O traducere bună ne ajută să cunoaștem mai bine viața diferitelor popoare și a diferitelor regiuni. În ultimii ani, Kirghizstanul a desfășurat în această direcție o vastă activitate.

Tadjicii și kirghizii sînt vecini din vremuri foarte vechi. Astăzi putem citi în limba kirghiză pe clasicii literaturii tadjice, ca și operele scriitorilor sovietici contemporani: „Buhara“ de Aini, poeziile și poemele lui Abul-kasim Lahuti, romanul lui Ulug-zade, poemele și poeziile lui Tursun-zade, Mirșakar, precum și versurile altor poeți. Vom continua să traducem și în viitor operele de seamă ale literaturii tadjice.

În limba kirghiză a apărut ediția a doua a epopeii lui Șota Rustaveli „Viteazul în piele de tigr“, s-au publicat operele poeților georgieni contemporani, operele clasice ale literaturii ucrainene, s-au tipărit operele fruntașilor poeziei și dramaturgiei ucrainene din zilele noastre, operele scriitorilor lituanieni.

Desigur că nimeni nu pune la îndoială faptul că scriitorii acestor republici, avînd posibilități poligrafice mai mari decît Kirghizstanul, precum și cadre literare de o calificare superioară, traduc mai mult din operele scriitorilor din republicile surori; noi, însă, ne vom strădui să nu rămînem în urma tovarășilor noștri.

Traducînd operele scriitorilor unui alt popor, ajutăm în primul rînd propriul nostru popor să cunoască mai bine, mai profund și mai îndeaproape viața republicilor surori, contribuim la consolidarea prieteniei leninist-staliniste între popoarele țării noastre.

E drept că mai există la noi traducători — de fapt puțini la număr — care tălmăcesc astăzi operele unui poet kirghiz, mîine operele unui poet

ucrainean, poimîine operele unui poet uzbek, iar peste cîtva timp scrierile unui poet tadjic. Admițînd chiar că traducătorul posedă un talent excepțional, această atitudine a lui vădește în primul rînd lipsă de respect față de sine însuși, iar în al doilea rînd practicarea acestui obicei dictat uneori de considerente meschine, de lăcomie, prejudiciază calității traducerilor.

Cred că ar fi indicat ca traducătorii să se ocupe de operele scriitorilor cu care se înrudesce mai îndeaproape prin limbă și prin specificul național al popoarelor respective. Aceasta le-ar permite să studieze mai adînc istoria popoarelor respective, să le viziteze țara spre a o cunoaște mai bine.

Trebuie să întărim Comisia pentru literaturile naționale ale Uniunii scriitorilor, pentru ca aceasta să se poată ocupa concret de problemele creației să cunoască în amănunt toate fenomenele ce se ivesc într-o anumită literatură națională. Trebuie să acordăm mai multă atenție secțiilor de creație înființate de Uniunea scriitorilor sovietici în republicile naționale, să le organizăm în așa fel încît toate operele literare însemnate să treacă pe la aceste secții.

Acum aș vrea să fac o singură observație cu privire la coraportul consacrat poeziei. Samed Vurgun, pe care-l stimăm cu toții, n-a analizat în amănunt situația poeziei în cadrul coraportului. Bunăoară nu s-a ocupat de fel de poezia cîtorva republici naționale, printre altele nici de poezia kirghiză. Firește, un raport destinat să arunce o privire de ansamblu asupra problemei tratate, nu poate să cuprindă absolut toate detaliile ei. Totuși, raportorul ar fi trebuit să găsească timp și pentru a vorbi despre acei poeți care sînt niște înnoitori nu numai în poezia republicii lor. Un asemenea înnoitor al poeziei kirghize, răpit de o moarte prematură, a fost Alîkul Osmonov, autorul volumului de versuri „Casa mea“, care l-a făcut cunoscut în rîndurile publicului sovietic. De asemeni, Samed Vurgun nu pomenește nici un cuvînt despre creația unui reprezentant de seamă al poeziei sovietice orientale: mă refer la Aalî Tokombaev, artist al poporului kirghiz, astăzi academician. Dacă tov. Samed Vurgun ar fi fost realmente animat de dorința de a studia această problemă și de a ajuta pe colegii săi poeți cu sfaturi cît mai eficace, ar fi putut să citească în original operele poezilor turemeni, uzbeki, kirghizi, cazahi, tatari și bașkiri. Dar contrar așteptărilor noastre, el n-a făcut acest lucru.

Dragi tovarăși! Dacă traducerea este cea mai înaltă mărturie a prieteniei dintre scriitori, fac apel la dumneavoastră să slujim acestei prietenii fără a ne precupeți forțele, să rămînem credincioși tradiției create de Gorki pe acest tărîm, îmbogățindu-ne neîncetat unii pe alții. Să fim cîntăreții marii prietenii dintre popoarele iubitei noastre patrii, prietenie consfințită prin steagul revoluționar al lui Marx, Engels, Lenin, Stalin! (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui P. Kozlaniuk — UCRAINA

Cuvîntarea pe care o rostesc aici, de la această tribună, constituie prin ea însăși o mărturie a marilor și fericitelor schimbări istorice care au survenit în viața poporului ucrainean în perioada cuprinsă între primul și al doilea Congres unional al scriitorilor sovietici. În această perioadă, glorioasa noastră Armată Sovietică a eliberat masele de milioane ale oamenilor muncii din Ucraina apuseană de sub jugul secular și tirania sîngeroasă a moșierimii și a șleahtei poloneze. În aceeași perioadă frații noștri sovietici au întins o mînă de ajutor ucrainenilor din Bucovina și din regiunea Trans-

carpatică, liberîndu-i din odioasele lanțuri ale boierilor romîni și baronilor maghiari.

Trebuie să menționez că încă mult timp înainte de eliberarea și unirea Ucrainei apusene cu Ucraina Sovietică, în Ucraina apuseană activa un detașament curajos de scriitori revoluționari. În ciuda teroarei cumplite exercitate de poliție și a neîncetatei persecuții din partea burgheziei și naționaliștilor, detașamentul acesta a menținut legături strînse cu literatura sovietică, a învățat de la scriitorii sovietici să slujească poporul creînd opere cu un înalt conținut de idei și a căutat să se consacre cu toată abnegația înaltelor țeluri ale Partidului Comunist.

Dezvoltînd cele mai bune tradiții revoluționare ale lui Ivan Franko și Vasili Stefanik, căutînd în creația lor să țină pasul cu marile realizări ale literaturii sovietice, scriitori ca Alexandr Gavriluik, Stepan Tudor, Iaroslav Galan și alții s-au considerat cu mult înaintea neuitatului septembrie 1939 frați de sînge cu scriitorii Ucrainei Sovietice și cu toți scriitorii puternicei și multinaționalei Țări a Sovietelor.

Iubiți prieteni! Nici eu și nici tovarășii mei întru condei din Lvov nu am putut participa la lucrările primului congres unional al scriitorilor sovietici. Dar după victoria Marei Revoluții Socialiste din Octombrie, nu există și nu poate exista în lumea capitalismului o forță care să poată înăbuși cuvintele înflăcărâte ale adevărului care ne vin de la Moscova — acest mare centru de cultură, acest izvor de speranțe pentru întreaga omenire. Raportul marelui nostru învățător Gorki, precum și cuvîntările rostite de unii scriitori la primul Congres au ajuns pînă la noi, rupînd cordonul polițiste și strecurîndu-se în cazematele închisorilor, ele au pătruns pe diferite căi în rîndurile intelectualilor progresiști și ale militanților revoluționari care activau pe atunci în ilegalitate.

Tovarășii! Acum cincisprezece ani literații din Lvov s-au integrat cu deosebită bucurie în familia scriitorilor din Ucraina sovietică, în glorioasa familie a literaților din marea Țară Sovietică. Îngăduiți-mi să vă spun că numai în perioada de după război, organizația scriitorilor din Lvovul sovietic a crescut de două ori și ceva, prin apariția unor noi prozatori și poeți tineri. Aceasta ne dovedește cît de năvalnic se dezvoltă cultura oamenilor muncii din regiunile apusene ale Ucrainei. Aceasta constituie o nouă și grăitoare mărturie a transformărilor socialiste, de o semnificație uriașă, care s-au produs la noi datorită grijii Partidului Comunist și Guvernului sovietic, datorită ajutorului frățesc și dezinteresat pe care ni l-a dat poporul sovietic.

Intrînd în familia numeroasă și unită a scriitorilor sovietici, scriitorii cei mai buni din Lvovul străvechi, astăzi oraș sovietic plin de tinerețe și dragoste de viață, au îmbogățit literatura sovietică cu o serie de opere valoroase. Mă voi mulțumi să citez doar cîteva cărți care și-au cîștigat faima nu numai printre cititorii sovietici, dar și printre cititorii din străinătate, și anume: „O zi a părintelui Soika“ de Stepan Tudor, versurile, poemele, povestirile lui Alexandr Gavriluik, precum și nuvela sa autobiografică „Mesteacănul“, care zugrăvește cu o artă demnă de condeiul lui Iulius Fucik dîrzenia unui luptător comunist; voi aminti de binecunoscutele piese și povestiri pline de pasiune ale lui Iaroslav Galan, precum și de pamfletele antifasciste ca și de cele îndreptate împotriva Vaticanului create de acest înflăcărât scriitor-luptător sovietic, care a căzut în urmă cu cinci ani la postul său de luptă. Voi aminti de cărțile mai izbutite ale Irinei Vilde, ale tînărului poet Dmitro Pavliciko și ale altor scriitori din Ucraina apuseană. Aceste

opere însuflețite de un fierbinte patriotism sovietic ajută pe cei ce muncesc la orașe și sate să construiască comunismul în țara noastră.

Dragi prieteni! Mi-a fost dat să-mi trăiesc cea mai mare parte a vieții în condițiile capitalismului și să aflu din propria-mi experiență ce înseamnă prea laudatele „libertăți” burgheze, ce înseamnă „democrația” burgheză și palavrele fără noimă ce ni se serveau despre așa zisa independență și așa zisul apolitism al scriitorilor din țările capitaliste. Amară și înspăimântătoare este lumea capitalismului pentru fiecare scriitor cinstit care și-a închinat creația intereselor arzătoare ale poporului, cauzei eliberării oamenilor muncii din lanțurile sclaviei capitaliste. Numai la noi, în minunata Țară Sovietică și în țările de democrație populară, munca de răspundere a scriitorului se împletește cu interesele poporului și ale statului, și aceasta îl însuflețește, îl umple de sinceră bucurie.

Cel de al doilea Congres al scriitorilor sovietici constituie un eveniment de seamă și deosebit de îmbucurător pentru viața culturală a Uniunii Sovietice, el va deveni un nou jalon pe calea luminoasă care duce spre noi și mărețe realizări ale literaturii sovietice. Congresul nostru a atras atenția întregii omeniri progresiste, a tuturor scriitorilor cinstiți din Europa burgheză și S.U.A. care, în pofida persecuțiilor apăsătoare create de teroarea polițistă, în pofida persecuțiilor, luptă vitejește împreună cu noi pentru pace în lumea întreagă, pentru democrație și socialism — împotriva încercărilor de a reînvia hoitul fetid al fascismului german și împotriva pregătirii unui nou război criminal.

Îngăduiți-mi să le trimit salutul nostru sovietic, fierbinte și frățesc!
(Aplauze)

Cuvîntarea lui S. Kirsanov — MOSCOVA

E regretabil că critica noastră se ocupă mai mult cu enumerarea numelor noastre cu adausul „și alții” și, aprofundează prea puțin sensul celor scrise de poeții sovietici, explică prea puțin și nu popularizează în suficientă măsură acest sens. Poezia noastră sovietică este o întrecere nemaivăzută pentru căutarea noului în inimă omenească; poezia noastră nu mai exprimă sentimentele unui grup mic de omaneni ci sentimentele majorității oamenilor muncii din țara noastră. Nu numai eroul poetului ci și însuși poetul a devenit purtătorul de cuvînt al sentimentelor, al filozofiei și al intereselor poporului.

Poezia sovietică este poezia unei singure cauze, a unei singure idei, a unui steag comun pe care l-a ridicat Revoluția Socialistă din Octombrie, Partidul Comunist. Noi sîntem reprezentanții unei poezii unitare, care, în anii de pace vorbește cu dragoste despre munca omului și despre dragoste, iar în anii războiului, asemeni celor care își dau sîngele, pentru cei răniți, și noi smulgem din inima noastră vers după vers.

Poezia noastră a fost puternică prin căutarea noului în viață, prin aceea că ea era de partea noului în lupta lui împotriva vechiului. Poezia noastră preferă noul revoluționar, care se opune vechiului, care se opune vechii și hîdei orînduiri a trecutului.

În primii ani de după revoluție au apărut minunatele versuri ale lui Vasilii Kazin — ca o părere a muncitorului moscovit asupra vieții, ca o părere a omului care acum a căpătat dreptul de a se afirma nu numai pe tărîmul poeziei populare ci și pe cel al poeziei culte:

Vai, cîte, cîte băltoace de Mai —
Fîșii de zinc albastru!

Aceste versuri erau mult iubite de V. Maiakovski și este păcat că poezia „Luna Mai muncitorească” lipsește din manualele de limba rusă pentru elevii noștri.

Cine va spune că nu este verosimilă sau nu este realistă îndărătnicia tragică a fetei Valea din poezia lui Bagrițki, îndărătnicia fetei care nu vrea să sărute crucea în pragul morții, care își apără dîrzenia sa de pionier. Noul care a pătruns în viața și în psihologia oamenilor muncii a răsunat în minunatul și asprul poem al lui Dementiev intitulat „Mama”, poem care din păcate nu figurează de asemeni în manualele școlare.

Problema dragostei ridicată de Maiakovski în minunatul său poem „Despre aceasta”, unde poetul nu recunoaște dragostea și fericirea numai pentru sine ci o dorește pentru toți, oare ea nu reprezintă noul, nu este o descoperire a noului în legătură cu sentimentele oamenilor?

Dar Nikolai Ascev, care în minunatul său poem, destul de necunoscut, („Neobișnuitul”) a sezișat în încordarea copilului, oprit cu plasa în fața unui fluture ce zboară, așteptarea în fața transformării lumii de ieri în lumea viitorului?

Oare Mihail Svetlov nu a prins „noul” în poezia sa „Studenta facultății muncitorești”, poezie care nu știu din ce cauză nu a fost inclusă în antologia poeziei sovietice? Și oare nu căutarea unei noi atitudini față de soarta țăranelui l-a împins pe Morgunok să plece încotro îl duceau ochii? Și în poezia lui Stepan Scipaciov „Urmașilor mei”, există sentimentul just de continuare a vieții omului nostru în operele și oamenii viitorului.

Și în versurile poezilor ale căror nume nu sînt prea des citate, apar de fiecare dată altfel aceste trăsături ale conștiinței omenești în plină transformare.

În poezia lui Leonid Martînov, care din păcate de zece ani așteaptă să fie publicată, este exprimată o idee importantă în legătură cu scopul creației:

Ce urmă vei lăsa aici?
O urmă, ca să fie șters apoi parchetul
Și să fii privit chiorîș?
Sau o urmă invizibilă dar trainică
În alt suflet, și care să dureze ani îndelungați?

Dar, cu toată satisfacția pe care o simțim atunci cînd ne gîndim la cele realizate, nu putem să renunțăm la sfînta nemulțumire față de noi înșine. Fără această nemulțumire nu vom putea merge mai departe.

În poezia noastră există și alte tendințe. La noi se găsesc versuri indiferente față de fenomenele vieții sovietice, există și tendința de a ridica în slăvi obiceiurile și tradițiile care de multă vreme aparțin trecutului.

Am criticat odată poemul lui A. Sofronov care poartă titlul răsunător „Bîta”. În această poezie autorul proslăvește cnutul căzăcesc ca... simbol al vechilor tradiții și al dragostei credincioase.

Din păcate critica noastră se face că nu observă aceste fenomene din poezie, nu caută să demaște spiritul mic burghez, nu luptă împotriva „tradiționalismului” de proastă calitate și trece sub tăcere diletantismul în versurile unor poeți de profesie.

În același timp critica sprijină prea puțin noul ce se naște în poezie și nu apără întotdeauna trăsăturile creației poetice sovietice.

Una din cele mai mari cuceriri ale poeziei noastre este noua atitudine față de muncă, atitudine care dă vieții un caracter social, de participare la uriașă creație a poporului. Nu sînt de acord cu tov. Iașin cînd acesta spune că poeții noștri fug de la un strung la altul. Din păcate poeții noștri deseori nu văd oamenii care stau la aceste strunguri.

În societatea noastră s-a născut și s-a dezvoltat unul din cele mai importante sentimente ale omului sovietic — sentimentul participării la viața socială. Oamenii au mîndria profesiei lor, să simte că ei se află în vîltoarea vieții, că ei nu trăesc doar „ca să-și cîștige pîinea“. Oamenii muncii sovietici au deseori sentimentul poeziei muncii lor, iar noi deseori nu simțim această poezie.

Poezia muncii este de pildă exprimată de un tînar poet, cel mai bun electro-sudor al uzinei „Serp I Molot“, Grigori Liușnin; în poezia sa, netipărită încă și intitulată „Steaua“ se spune:

Uneori se întîmplă ca în noaptea întunecoasă
La mare înălțime să sudez pe schele
Și față de steaua mea strălucitoare
Toate stelele cerului pălesc!

7 După cum vedeți, oamenii simpli pot să se ia la întrecere cu noi, poeții profesioniști, în ceea ce privește înțelegerea frumosului și a poeziei muncii.

Cînd vorbim despre noul din viață, în mod firesc se ridică problema noului în poezie. Din păcate cuvîntul „inovație“ a început să fie folosit la noi pe un ton ironic, atunci cînd există bănuiala de formalism. Iar inovația ne este necesară pentru că tot ceea ce s-a creat mai bun în poezia sovietică are dreptul să poarte numele de inovație.

Măiestria este capacitatea de a găsi ideii exprimarea care i se potrivește cel mai bine, și dacă viața se dezvoltă și pășește din transformare în transformare, atunci și poezia nu poate să nu se transforme, nu pot să nu apară exemple de inovație în ceea ce privește traducerea în viață a ideii poetului. Este dăunător să împiedici aceasta, așa cum fac unii apărători ai dogmelor literare care se tem de nou ca dracul de tămîie.

Poezia noastră trebuie să caute pretutindeni, acolo unde se pot găsi, lucruri noi. Și în domeniul iambului și al troheului, și în domeniul versului liber, și în ceea ce privește varietatea formelor care ne-au rămas moștenire de la poezia trecutului, și în ceea ce privește noutatea formelor pe care le putem găsi căutînd mereu. Trebuie sprijinit tineretul care caută noul, originalul, și nu să-l învățăm caligrafia. Nu se cuvine ca fiecărei încercări de inovație să-i punem eticheta „formalism“.

În legătură cu formalismul, aș vrea să spun că prietenul nostru, tov. Samed Vurgun, în raportul său a criticat o poezie de a mea „Cărruția de munte“ considerînd-o ca fiind o rămășiță a formalismului.

Eu nu am de gînd să-mi apăr versurile de critică, fiindcă nu prea mă tem de critică dar, tovarăși, mi se pare că aceste versuri trebuiau criticate la primul Congres al scriitorilor sovietici, fiindcă ele au fost scrise acum 21 de ani și tot atunci publicate (*rîsete*).

Aceste manifestări dogmatice și limitări închipuite ne împiedică foarte mult. La noii unii sînt dispuși să considere lucrurile discutabile ca fiind greșite, iar lucrurile greșite, dăunătoare și chiar dușmănoase. Cred că greșeala pe care poți s-o faci atunci cînd ești mînat de curaj, și cînd cauți ceva nou, este preferabilă unei inactivități lipsite de greșeli, prudenței și rutinei.

Unii încep să considere fantezia poetică ca o renunțare la realism, alții declară că exprimarea de către poet a lumii sale interioare este un păcat.

Eu cred că mai multă dreptate are O. Bergholtz decât N. Gribaciov.

Nenorocirea lui N. Gribaciov constă în aceea că el se situează pe o poziție teoretică dogmatică și care nu admite concesiuni, îl citează unilateral pe Belinski și cere diverse limitări aspre pentru poezie, în special pentru lirică, iar în practică, în unele articole ale sale cade sub o influență sau alta: de la Pasternak la Tvardovski, de la Bagrițki la Esenin, contrazicând principiile sale sever prin aceea că el are în poezia sa acea „autoexprimare”, împotriva căreia protestează atât de vehement când e vorba de alții.

El declară lirica un gen secundar, și acesta nu este un lucru just. Desigur, este rău când consideri lirica ca o temă la modă sau de comandă, așa cum mi-a spus un bun cunoscut al meu: „știi, Kirsanov, plec pe teren, în sudul țării, ca să scriu un ciclu despre dragoste”.

Eu consider că un adevărat poet scrie despre dragoste ca despre o stare sufletească a sa, când simte o necesitate imperioasă de a vorbi în versuri despre dragoste. Și acestea vor fi într-adevăr întruchiparea dragostei și nu versuri „pe tema dragostei”.

Există încă o problemă asupra căreia aș vrea să mă opresc: aceasta este problema organizării vieții noastre literare.

Toate planurile noastre minunate, toată munca noastră și răspîndirea ei în mijlocul cititorilor, depinde într-o mare măsură de organizarea vieții noastre literare. Uniunea scriitorilor este organizația noastră bazată pe principiul colegialității. În noul statut acest lucru trebuie subliniat cu deosebită tărie; trebuie să asigurăm colegialitatea noastră tovarășească și să excludem posibilitatea birocratismului și folosirea tonului de comandă. Nu este indicat să adoptăm un stil birocratic de muncă și în Uniunea noastră a scriitorilor, nu trebuie să fie șefi și petiționari, nici condiții care să dea naștere acestora (*Aplauze*).

Eu cred că munca noastră literară trebuie să fie condusă de un prezidiu numeros ales de conducere, din care să facă parte maestrul cei mai buni și cei mai diferiți, alături de un larg activ de scriitori. Iar rolul secretariatului este de a reglementa și de a executa. Trebuie înscrise în statut principiile acestea care subliniază caracterul conducerii noastre literare ca o conducere tovarășească de către noi toți a muncii noastre.

Nu putem admite ca în viitorul secretariat, așa cum a fost în ultimii 2—3 ani, doi-trei tovarăși să ia asupra lor munca imensă de conducere a vieții literare, pentru ca aceiași oameni să și redacteze și să aprecieze și să hotărască soarta lucrărilor literare și să prezideze toate comitetele, căci există o mare deosebire între colegiul unui larg cerc de scriitori și colegiul unui cerc restrîns de trei-patru oameni în secretariat. Eu sînt pentru prima formă de colegiu.

Trebuie să atragem în conducerea noastră oameni talentați și diferiți, tovarăși de-ai noștri care au dorința de a discuta profund cu scriitorii ca și cu tovarășii lor, ca și cu prietenii lor, oameni care vor și pot să înțeleagă scriitorii, să-i ajute; trebuie atrași și aleși oamenii care niciodată nu se vor gîndi că postul lor social le dă dreptul de a căpăta de la critică doar monografiile pompoase și dizertații admirative din partea viitorilor candidați în științele filologice.

Ne trebuie o tovarășie severă plină de exigență și cinstită, trebuie să ne stimulăm unul pe altul, să simțim posibilitatea individuală a fiecăruia și poate să facem ceea ce a făcut Pușkin pentru Gogol — să dăruim o idee,

un gând, un plan, să ne însușim larghețea lui Cehov, Gorki, Maiakovski, care se dăruiau cu bucurie tovarășilor. (*Aplauze*)

Nu este greu să constăți o realizare. Mai greu este să aștepti, să crezi în succesul viitor, în posibilitățile fiecăruia dintre noi. E suficient ca un scriitor să simtă că de la el nimeni nu mai așteaptă nimic, pentru ca să nu mai aibă nici o poftă de lucru. În Uniunea scriitorilor o asemenea așteptare nu prea s-a făcut simțită. Fără sentimentul că de la tine se așteaptă ceva, e greu să scrii.

Trebuie să înțelegem că totalul posibilităților fiecăruia dintre noi reprezintă potențialul măreței noastre literaturi, viitorul ei.

Cînd poetul simte că de la el se așteaptă ceva, cînd el vede că există încredere în posibilitățile lui, în el se trezește sentimentul datoriei și atunci în camera lui de lucru lumina arde pînă noaptea tîrziu.

În salutul adresat de Comitetul Central al Partidului scriitorilor, este exprimată marea încredere a partidului și poporului în forțele noastre creatoare, este exprimată așteptarea de la noi a unor opere mari și bune.

Această credință în forțele noastre, această așteptare, noi scriitorii trebuie s-o justificăm cu cinste. (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui Jan Drda — REPUBLICA CECOSLOVACĂ

Îngăduiți-mi să vă transmit salutul și cele mai calde urări de la zeci și sute de mii de cititori ai noștri, pentru cari operele scriitorilor sovietici au devenit dragi și apropiate. (*Aplauze*)

La noi în Cehoslovacia nu există nici un muncitor, nici un intelectual care să nu aibă o bibliotecă personală cît de mică și nu există biblioteci personale în care să nu stea pe primul raft cărțile maeștrilor literaturii sovietice. (*Aplauze*).

Nu există la noi un sat în care să nu se găsească cîteva zeci și uneori chiar cîteva sute de cărți sovietice care trec din mînă în mînă și care sînt recitate cu pasiune de țăranii noștri, de femeile și de tineretul de la sate.

Nu exagerez, tovarăși, cînd spun că literatura sovietică a devenit pentru poporul nostru pîinea de toate zilele. Cunoașterea aprofundată și veridică a vieții, umanismul socialist, combativitatea însuflețită în numele poporului și în interesele poporului, toate aceste calități au deschis calea spre inima sutelor de mii de cititori simpli. Literatura beletristică sovietică a devenit în Cehoslovacia un minunat ajutor în opera de educare a unui om nou, socialist.

Vă mulțumim pentru toate acestea, tovarăși! (*Aplauze*).

Exemplul literaturii sovietice a avut o influență binefăcătoare asupra dezvoltării celor două literaturi surori, — literatura cehă și cea slovacă.

Astăzi pot să spun fără să exagerez, că zeci de scriitori fruntași, atît cehi cît și slovaci, năzuiesc să creeze o literatură apropiată de popor, care să însuflețească poporul; ei luptă pentru însușirea temeinică a metodei realismului socialist. Aceste năzuințe au și dat roade.

Alături de operele clasice ale ilumiiniștilor noștri socialiști S. K. Neiman, Zdenek Needla, Irji Volker, Julius Fucik, Ivan Olbracht, Maria Majorova, Peter Jlemnički, Frano Kral, care reprezintă temelia literaturii noastre socialiste, la noi au apărut în ultimii ani o serie de lucrări noi despre care vorbim cu mîndrie și bucurie și care sînt primite de poporul nostru cu multă înțelegere și dragoste.

Și în domeniul literaturii acționează desigur legea că tot ce este nou crește și se întărește numai în lupta împotriva vechiului și că în toată lupta, de la sine înțeles, apar greșeli și lipsuri care trebuiesc analizate și îndreptate neconținut.

Lupta noastră împotriva rămășițelor liberalismului, a lipsei de idei și împotriva formalismului a fost justă, dar a fost nejust faptul că în această luptă am admis păreri sectare despre întregul front literar. A fost și este just faptul că am încercat și încercăm să orientăm atenția principală a literaturii noastre asupra realității zilelor noastre cu problemele ei cele mai arzătoare, dar nu a fost justă atitudinea multor autori de a înfățișa în mod vulgar calea noastră complicată spre construirea socialismului, — cale în care am avut de dat atâtea lupte, — ca o „plimbare duminicală în socialism“, pe un drum presărat cu trandafiri. N-a fost just când acești autori creau în locul unui erou viu, înzestrat și cu multă frumusețe umană, învingînd în luptă numeroase obstacole foarte serioase și foarte concrete, — manechine elegant îmbrăcate.

Problema noastră principală constă în a pune capăt izolării în care trăiesc unii scriitori talentați care s-au înecat în munți de hîrtie. Aceasta ca să devenim cu toții luptători activi pentru viață, să cunoaștem viața poporului și împreună cu el să trăim toate problemele vitale, ca să intervenim în viață și în problemele ei. Ca să ne învățăm să vedem cu ochii poporului și nu prin intermediul articolelor de ziar, ca să devenim creatori ai chipurilor veridice, cercetași ai vieții și nu mentori care țin discursuri de la înălțime.

Sînt convins că cel de al II-lea Congres al scriitorilor sovietici, întregul lui mers și rezultatele lui ne vor ajuta să găsim rezolvarea justă a problemelor, ne vor arăta calea creației literare, a dezvoltării ei și metode juste de muncă pentru Uniunea scriitorilor din Cehoslovacia.

Dragi tovarăși! Pe noi, cehii și slovaci ne leagă de dvs., oamenii sovietici, nu numai prietenia frățească a literaturii noastre, ci și colaborarea în acest domeniu. Noi, împreună cu dvs. sîntem uniți prin mii de legături, sîntem uniți de însăși viața. Noi ne dăm seama de acest lucru cu o putere și mai mare, astăzi când imperialiștii încearcă din nou să amenințe această uriașă operă umanistă pe care o creați într-un mod atît de glorios și pe care, după exemplul dvs., am început s-o creăm și noi acum nouă ani.

Nu există în lume o forță care să poată smulge din inimile noastre credința în succesul victorios al acestei cauze. Nu există în lume o forță care să poată smulge din inimile noastre dragostea pentru Uniunea Sovietică. (*Aplauze prelungite*).

Vom păși alături de dvs. cu curaj și credință! În muncă și în luptă, în dragoste pentru om și în ură împotriva dușmanilor neamului omenesc, puternici prin dragoste și credință, însuflețiți de exemplul dvs. Pe noi toți ne obligă ca o lege morală de nezdruccinat, cuvintele pe care le-a săpat în inimile noastre neuitatul nostru tovarăș Gottwald: „Cu Uniunea Sovietică — pentru veșnicie!“ (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea lui Toiona de Friza — OLANDA

Dragi prieteni scriitori sovietici!

Salut din tot sufletul Congresul dvs. și pe dvs. (*Aplauze*)

Regret că nu sînt în stare să redau toate urările de bine ale scriitorilor noștri olandezi, deoarece în persoana mea vedeți în fața dvs. aproximativ trei sferturi din întreaga literatură progresistă olandeză (*Aplauze*).

Sînt convinși că vor sosi alte vremuri. Dvs., scriitorii sovietici puteți contribui în multe privințe la aceasta. Vă salut ca învățători ai tinereții mele literare. Aceasta a fost acum 25 de ani. Vocile lui Gorki, Maiakovski, Fadeev, Ehrenburg, Fedin, Șolohov, Paustovski, Makarenko, Alexei Tolstoi, Vsevolod Ivanov, Leonov și numeroși alți scriitori, asemenea sunetului unei trîmbițe au trezit o întregă generație de poeți și romancieri tineri din Europa occidentală, printre care mă număr și eu (*Aplauze*).

Acest glas de trîmbiță a răsunat de-asupra lumii burgheze care și-a trăit traiul ; în felul acesta a fost smulsă perdeaua întunecată a tristeților și spaimelor noastre și atunci am văzut, dincolo de tragediile trăite, viitorul viguros al omenirii, am văzut acea societate umană pașnică, sănătoasă, pe care oamenii pot s-o construiască. (*Aplauze*).

Scriitori sovietici!

Mi-ați ajutat să găsesc calea spre marxism-leninism și pentru aceasta vă voi fi recunoscător pînă în ultima zi a vieții mele (*Aplauze*).

Înflorirea țării dvs. este uimitoare. Popoarele Țării Sovietice au săvîrșit o revoluție demnă de admirație în toate domeniile vieții. Ei au participat la lupte de neuitat și au reușit să obțină victorii excepționale.

Problemele trecerii la comunism au devenit actuale în zilele noastre, și ele preocupă nu numai pe constructori, cercetători ai naturii și societății, ci și pe inginerii sufletelor omenști. Calea spre comunism, sub conducerea înțeleaptă a partidului comunist este cucerită pas cu pas, deoarece nimic nu se capătă pe degeaba în viață. Dar, cu tot progresul impetuos, în unele lucrări ale literaturii sovietice se observă oboseala și chiar plictiseala: iar acestea, într-o mare măsură acoperă vocea limpede și originală a literaturii sovietice.

Scriitori sovietici! Scriitorii străini au sarcina de a critica dezvoltarea literaturii dvs. , sau de a vă da sfaturi. Aceste probleme le analizați singuri la Congresul dvs., dar aș vrea să subliniez că discutarea problemelor de creație la acest Congres m-a însuflețit și m-a ajutat să am o părere mai justă asupra propriei mele munci. Aș mai fi vrut să subliniez încă ceva: am impresia că scriitorii sovietici deseori uită de avantajele pe care le au față de noi, cei din țările capitaliste. Scriitorii sovietici au milioane de cititori, recunoscători pentru cărțile minunate care-i călăuzesc în viață. Guvernul are o grijă plină de dragoste pentru scriitorii sovietici. Lor li se oferă mii și milioane de teme pentru creație; aceste teme sînt oferite de realitatea bogată și variată care îi înconjoară. (*Aplauze*). Scriitori sovietici! Să nu uitați niciodată aceste avantaje. Nu uitați că în timp ce scriitorii progresiști din țările capitaliste sînt izolați și sînt nevoiți să lupte de unul singur, dvs. sînteți mulți, puteți să vă ajutați, să învățați unul de la altul, să colaborați unul cu altul în lupta împotriva diverselor obstacole și șovăieli. (*Aplauze*).

Scriitori sovietici! Eu cred, în mod sincer, și sper că cel de al doilea Congres vă va ajuta să înfrîngeți toate greutățile, să rezolvați toate problemele care vă stau în față. Dezvăluind în nuvelele, romanele și versurile dvs. chipul minunat al omului nou, creator comunist, sănătos la trup și la suflet, dvs. ne veți conduce pe noi toți, înainte, spre adevărata artă populară. (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui Mihai Beniuc — ROMÎNIA

Dragi tovarăși!

Îngăduiți-mi ca în numele scriitorilor din Republica Populară Romînă să salut cel de al II-lea Congres al scriitorilor sovietici (*Aplauze*).

Scriitorii romîni urmăresc cu un interes deosebit dezbaterile Congresului dumneavoastră. Ei sînt însuflețiți de dragoste și adîncă recunoștință față de scriitorii sovietici și literatura sovietică. Aceste sentimente le împărtășește întregul nostru popor, care după eliberarea lui de sub jugul fascist, acum zece ani, de către armata sovietică și cea romînă, a avut posibilitatea să cunoască tot mai mult și mai profund operele scriitorilor sovietici. Scriitorii noștri, începînd cu Mihail Sadoveanu și pînă la cei mai tineri, care abia pășesc în literatură și caută să zugrăvească cît mai armonios viața nouă, se simt foarte îndatorați față de scriitorii sovietici.

Fie că citim în traducere opere din literatura sovietică, fie că primim în vizite, sau vizităm pe scriitorii sovietici, de fiecare dată simțim în mod neîndoios cum ne îmbogățim neîncetat experiența noastră de creație, cum crește în noi și devine din ce în ce mai înflăcărată dorința de a sluji poporul prin cuvîntul artistic, cum crește și se întărește în noi credința în viitorul fericit al Patriei noastre.

Scriitorii noștri pot să afirme hotărît, că Romînia, care pășește pe drumul construcției socialiste, este o țară pașnică, liberă, o țară a muncii creatoare, pentru binele și progresul omenirii. (*Aplauze*).

Astăzi, aici, lîngă inima mea, aud cum bat inimile celor mai buni scriitori ai noștri care se socotesc onorați prin faptul că se află strîns uniți alături de cei mai progresiști scriitori din lume. În discuțiile literare care acum au loc la noi, o deosebită atenție se acordă lucrărilor Congresului dumneavoastră.

Noi, delegația scriitorilor din Romînia, în frunte cu Mihail Sadoveanu, eminentul maestru al cuvîntului, am venit aici nu numai pentru a lua parte la ședințe, ci pentru a învăța cum să ridicăm la rîndul nostru creația literară pe o nouă treaptă, cum să ne însușim mai bine metoda realismului socialist, contribuind prin aceasta și mai mult la construirea socialismului în țara noastră, pentru a învăța cum să slujim cauza comună a tuturor scriitorilor progresiști — buna stare a celor ce muncesc și întărirea relațiilor pașnice între toate popoarele lumii.

Sîntem convinși că mărețele idei umaniste vor căpăta avîntul aripilor vulturești pentru a putea străbate continente, că în fața literaturii progresiste se deschid perspective luminoase pentru slăvirea omului și a muncii eliberate de orice exploatare. (*Aplauze*).

Noi știm că în urma lucrărilor Congresului, lupta pentru pace, la care participă atîția scriitori-luptători neînfrițați, lupta împotriva celor ce vor să ridice din nou steagurile pătate de sînge ale războiului, reînviind sîngerosul militarism german — se va lărgi și se va întări.

Noi știm că „Știința despre om“, așa cum a denumit Gorki literatura, se va dezvoltă și mai mult, servind cu abnegație și pasiune omul, cauza generală a tuturor popoarelor iubitoare de pace.

Exprimînd recunoștința noastră scriitorilor sovietici pentru cîntea ce ne-au acordat-o invitîndu-ne la acest Congres, le urăm deplin succes în munca lor pentru înflorirea literaturii sovietice și a literaturii progresiste din întreaga lume (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea rostită de I. Rugoev — REPUBLICA CARELO-FINĂ

Tovarăși!

Sub înfrîurirea binefăcătoare a literaturilor frățești, și în primul rînd a marii literaturi ruse, scriitorii carelo-fini au creat încă între anii 1920-1930 primele opere literare valoroase în proză, precum și cele dintîi piese. În anii postbelici se remarcă din ce în ce mai mult dezvoltarea prozei, precum și tendința multor poeți de a crea lucrări epice.

Aș vrea să amintesc aici mai întîi de toate numele poetului și traducătorului Leo-Helo (Tobias Guttari). Fiind un admirabil liric, el a exprimat timp de un sfert de veac, în versurile sale, gîndurile și aspirațiile oamenilor din Carelia Sovietică.

O incontestabilă realizare a literaturii carelo-fine o constituie operele pe tema istorico-revoluționară, ca: amintirile unui vechi bolșevic de A. Taimi sub titlul „Paginile trecutului“, romanele „Înainte, popor muncitor“ de U. Vikstrem și „Belomorie“ de A. Linevski.

Prietenia sfîntă a popoarelor sovietice și lupta poporului nostru împotriva cîmpitorilor străini și-au găsit ecou în povestirea lui A. Timonen „Din Carelia pînă în Carpați“, în romanul lui D. Husarov „Chemarea la luptă“ și în romanul lui V. Cehov „În flancul drept“.

De asemenea scriitorii noștri au scris despre eforturile depuse în anii de după război și despre viața oamenilor republicii Carelo-fine, despre inovatorii în industria silvică. Așa sînt povestirile: „Țărmurile scăldate în lumină“ și „În golful vînturilor“ de A. Timonen, „Țara noastră împădurită“ de F. Trofimov, apoi poemele lui B. Smidt și altele.

Menționînd unele succese modeste ale literaturii carelo-fine, trebuie să spunem, fără ocol, că ea nu răspunde încă întru totul cerințelor mereu crescînde ale cititorilor.

Scriitorii noștri n-au reușit încă să scrie acea carte care să prezinte în culori vii și pitorești Carelia Sovietică de azi, oamenii ei și atmosfera de muncă entuziastă în care trăiesc. În prezent, scriitorii noștri dovedesc un nou avînt creator. Ei au început să lucreze mai serios, simțul de răspundere față de cititor crescînd din ce în ce mai mult.

Pentru anul viitor s-a programat publicarea epopeii „Kalevala“. Am aflat cu multă satisfacție că și un grup de poeți ucraineni cunoscuți au început să lucreze la o nouă traducere a acestei opere.

Aș vrea să împărtășesc părerea cu privire la îmbunătățirea traducerii „Kalevalei“ în limba rusă. Traducerea făcută de L. Belski, cu toate calitățile ei, ar putea fi perfecționată. Această se confirmă prin munca redacțională pe care a săvîrșit-o M. Șaghinian în preajma jubileului „Kalevalei“, precum și prin noua traducere a cîtorva capitole, aparținînd lui S. Marșak. Ar fi de dorit ca unul dintre talentații poeți ruși să ia asupra sa osteneala nobilă de a face o nouă traducere a acestei epopei.

Intrucît în ordinea de zi a Congresului nostru s-a prevăzut și un referat asupra literaturii progresiste din străinătate, folosesc acest prilej pentru a atinge și acest subiect. În anii de după război se observă o creștere simțitoare a forțelor democratice din Finlanda. Acest lucru n-a putut să nu se răsfrîngă și asupra dezvoltării literaturii progresiste, care pune din ce în ce mai des probleme sociale de actualitate, care frămîntă masele populare. În prezent, redacția revistei carelo-fine „La hotar“ s-a îngrijit de traducerea cîtorva cărți ale scriitorilor contemporani finlandezi.

S-au tradus și s-au publicat în limba rusă nuvelele: „După chibrituri“

și „Înviat din morți” de M. Lassil, „Povestire despre un ținut pietros” de V. Katay și nuvela „Cei șapte frați” de A. Kivi.

Aș vrea să atrag atenția redacțiilor unor reviste și ziare de la centru ca atunci cînd publică materialul privitor la literatura republicilor naționale să aibă o atitudine mai critică față de articolele pe care le tipăresc. Se înțelege că un critic, cu vagi cunoștințe despre opera unui anumit scriitor sau chiar despre întreaga literatură a uneia sau alteia dintre republici, să aibă îndrăzneala să vorbească despre aceste lucruri în mod foarte autoritar.

O astfel de tranzacție cu propria sa conștiință și-a permis S. Vasilenok în articolul intitulat: „Pentru o știință înaintată în creația populară poetică”, apărut în revista „Novii Mir”.

Bazîndu-se numai pe două rînduri citate cu multă stîngăcie, el acuză în chip jignitor pe Maria Ivanovna Miheeva că-și scrie lucrările de mîntuială, socotind-o drept o „povestitoare de curînd apărută”.

Maria Ivanovna a împlinit recent 70 de ani de viață și multe din poeziile ei au fost introduse în cărțile de citire destinate școlilor naționale. Cu cîțiva ani în urmă i-a apărut o culegere de basme, și acum i se pregătește pentru tipar un volum de poezii. Poeziile ei sînt foarte expresive și bogate în conținut.

Organizația noastră Carelo-fină nu s-a bucurat de prea multă atenție din partea conducerii Uniunii scriitorilor sovietici și a secretarilor săi. Doar din cînd în cînd primim cîte o hîrtie oficială, din cele care se trimit tuturor organizațiilor republicane. Aproape că nu există cazuri cînd secretarii Uniunii să manifeste vreun interes cît de mic în special față de literatura noastră carelo-fină. În republica noastră trăiesc și lucrează mai mult de zece scriitori ruși — membri ai Uniunii. Noi am dori ca în comisia pentru operele scriitorilor ruși să se organizeze discuții asupra operei acestor scriitori și să li se dea tot concursul pentru publicarea scrierilor lor la Moscova. Am discutat odată această chestiune cu responsabilul Comisiei, tov. Gribaciov. Ne-a uimit faptul că tov. Gribaciov, care și-a început activitatea în republica noastră și care cunoaște personal pe scriitorii noștri din generația mai veche, nu s-a interesat de loc de succesele lor în domeniul creației literare și nici de viața acestora. Chiar în timpul discuției am înțeles că din propunerea noastră n-are să iasă nimic.

Cîteva cuvinte la adresa revistei „Literaturnaia Gazeta”. În ultimii trei-patru ani, în paginile ei au apărut doar două articole și vreo cinci informații scurte în legătură cu literatura carelo-fină, cu toate că în ultimii ani la noi s-au publicat aproximativ cincizeci de cărți. Gazeta publică foarte rar corespondența ce i se trimite din Republica noastră.

Tovarăși,

Imi permit să fac o invitație de la această tribună tovărășilor noștri de condei mai mari — scriitorilor ruși, ca și scriitorilor din celelalte republici de a ne vizita cît mai des. Eu cred că astfel de întîlniri ar putea produce multe impresii noi și ar aduce un folos real muncii noastre creatoare comune. (Aplauze)

Cuvîntarea lui Evg. Popovkin — UCRAINA

Îngăduiți-mi să ridic o chestiune despre care nu s-a amintit nici în referat, nici în coreferat. E vorba de scriitorii ruși care trăiesc și muncesc în republicile și regiunile naționale.

Pe lîngă Uniunea scriitorilor sovietici, există o comisie pentru literatura rusă din republicile, regiunile și raioanele naționale din U.R.S.S. și

o comisie pentru literaturile popoarelor din U.R.S.S. Când însă un scriitor rus din vreo republică națională se adresează într-o chestiune oarecare Comisiei pentru literatura rusă, scrisoarea sa în mod automat se remite la comisia pentru literaturile popoarelor din U.R.S.S., iar de acolo de cele mai multe ori se trimite la comisia pentru literatura rusă.

În unele republici au fost cazuri când scriitori care au scris în limba rusă erau primiți în Uniune numai după ce își traduceau operele în limba republicii respective. În Moldova lucrurile au ajuns atât de departe, încît s-a hotărît să se desființeze secția specială de limba rusă pentru motivul că toți scriitorii moldoveni stăpînesc limba rusă.

Desigur, sînt și alte exemple, diametral opuse. De pildă, în Estonia scriitorii ruși lucrează în strînsă colaborare cu scriitorii estonieni, ajutîndu-se reciproc.

De aceea este necesar ca activitatea scriitorilor ruși care locuiesc pe teritoriul republicilor naționale să fie în competența comisiei pentru literaturile popoarelor din U.R.S.S. În ceea ce privește Ucraina, unde cunosc situația mai bine și unde lucrează cel mai numeros grup de scriitori ruși (în Kiev, Dnepropetrovsk, Donbas, Lvov și în Crimeia), s-a pus problema înființării, alături de revista rusă „Sovetskaia Ucraina”, a unei edituri care să publice cărți în limba rusă.

În fiecare colț al țării noastre, în fiecare provincie și regiune se dezvoltă o literatură care de mult a încetat să mai fie literatura „respectivei regiuni”. Avem un număr mare de autori care scriu despre viața oamenilor din Nordul depărtat și din Georgia, din Extremul Orient și din Bielorusia.

În Crimeia se desfășoară acum o viață entuziastă, bogată în fapte eroice, o viață creatoare.

În curînd pe șantierul canalului din Nordul Crimeii vor apare mii de constructori, înarmați cu tehnica modernă. Munca lor va aduce în Crimeia apele limpezi ale Niprului. Oare aceasta n-ar putea să constituie tema unui roman emoționant, a unui poem, a unui cîntec, a unui film? În curînd geografil vor face o corectură pe hartă: lîngă Simferopol se va întinde un nou lac uriaș. Lacul abia se naște, iar colhozurile au și început să planifice recolte nemaivăzute în acele părți; pe malurile Salghirului se înalță corpurile albe ale caselor de locuit — oare acesta nu este un subiect pentru un roman, pentru o nuvelă, un poem, o piesă?

De Crimeia se leagă strîns numele scriitorilor noștri contemporani, — Treniov, Sergheev Țenski, Pavlenko, Nicolai Nicandrov, Ivan Kozlov.

Din păcate, din cauza sănătății șubrede, Serghei Nicolaevici Sergheev-Țenski nu poate fi de față în această sală. Dar eu profit de ocazie ca să declar aici că activitatea creatoare inepuizabilă a unuia dintre cei mai vechi scriitori ruși, care va împlini anul viitor optzeci de ani, poate fi pilduitoare pentru noi toți. În prezent el lucrează la două romane mari, intitulate: „Jos războiul!” și „Trăiască Octombrie!”, romane cu care se încheie o mare epopee în mai multe volume, intitulată: „Transformarea” (*Aplauze*). Adeseori noi pomenim cu un cuvînt bun pe Piotr Pavlenko, care a plecat prea de vreme din mijlocul nostru. Pentru noi amintirea despre Piotr Andreevici însemnează munca cinstită la masa de scriitor. Această muncă s-a încununat în ultimii ani cu apariția a șaizeci de cărți ale tinerilor scriitori, — cuprinzînd romane, nuvele, poezii, în care ni se înfățișează după puterea talentului autorilor noștri viața Crimeii, cărți care, din păcate, aproape nu atrag atenția criticilor noștri din Capitală.

Și încă o chestiune, care nu s-a discutat la Congres. În multe orașe există cenecluri literare. De ele se ocupă filialele locale ale Uniunilor republicane ale scriitorilor, organizațiile de partid și de Comsomol.

Numai organele noastre profesionale, în majoritatea cazurilor stau departe de educația tineretului nostru literat, cu toate că aceste organizații au suficiente mijloace și bănești și de altă natură, care ar putea ușura munca organizațiilor și ceneclurilor literare.

Scriitorii din Țara Socialismului au adus un aport uriaș la cauza consolidării păcii. Cei mai buni reprezentanți ai literaturii noastre, care este cea mai umană și cea mai onestă din toate literaturile, totdeauna se găsesc în prima linie a luptei pentru pace.

Însă lupta pentru pace nu însemnează numai participarea la congrese și conferințe, deasupra cărora zboară porumbelul alb al lui Picasso. Toți oamenii conștienți își dau bine seama că cea mai bună garanție pentru pace este forța Statului nostru sovietic.

Și totuși unora le pare că tema militară s-a învechit. De fapt conducerea Uniunii scriitorilor sovietici a și lichidat comisia pentru literatură militară. Surkov și Simonov n-au găsit loc în referatele lor pentru un singur cuvânt cald despre literatura cu subiect din viața militarilor.

Editura militară întocmește planul de publicațiuni pentru anii următori, plan alcătuit în cea mai mare măsură din reeditarea cărților vechi. Revista „Znamea”, care vreme îndelungată a fost propagandistul literaturii izbutite cu subiecte militare, astăzi a părăsit această temă. Oare putem să rămânem indiferenți față de toate acestea?

Faptele eroice ale armatei noastre sînt vrednice de multe și multe cărți minunate. (*Aplauze*)

Cuvîntarea lui K. Ciukovski — MOSCOVA

Am întrebat odată pe un funcționar de la o redacție: „există la redacție lipici?” și mi s-a dat un răspuns neașteptat: „Nu sînt la curent cu asemenea detalii” (*Rîsete*). Probabil în traducerea rusă aceasta însemnează „Nu știu”. Iar cînd o femeie a întrebat într-un atelier, în prezența mea, dacă e gata bluza comandată de dînsa, i s-a răspuns: „La noi acest moment nu se reflectă...” (*Rîsete*). Probabil, în rusește aceasta înseamnă de asemenea: „nu știu”.

„În cursul detaliilor”, „pe linia elaborării”, „reflectarea momentului” — o astfel de înlocuire a expresiilor omeneste cu cele birocratice totuși nu stîrnește în mine indignarea, căci acesta este un fenomen provizoriu, trecător. Limba rusă este atît de puternică, încît ea a învins alte denaturări și mai monstruoase. Dar cum de s-a strecurat acest jargon de cancelarie în limbajul nostru literar? Cum, de exemplu, se poate crede că noi admirăm stilul lui Necrasov, dacă despre acest Necrasov ne exprimăm în următoarele cuvinte:

„Prelucrarea creatoare a chipului argatului de curte merge pe linia intensificării prezentării tragicului soartei acestuia”. Aici, într-adevăr poți să ții: ajutor! (*Rîsete*). Ce însemnează asta: linia prezentării? Și de ce această linie misterioasă atrage după sine cinci cazuri genetive, așezate unul după altul: „linia (a cui?), intensificării (a cui?), prezentării (a cui?), tragismului (al cui?), soartei (a cui?) acesteia”. Și ce este, mă rog, această „prezentare” plicticoasă de care, în ultimul timp, mi se pare că nu se poate dispensa nici un opus („prezentarea tragismului”, „prezentarea stării lucrurilor” și chiar „prezentarea unei perechi conjugale”), și apoi ce însemnează

această „linie“ care de asemenea a intrat în jargonul manualelor de teoria literaturii și s-a înrădăcinat așa de tare încît o întâlnești aproape în fiecare pagină: „poetul merge pe linia lărgirii imaginii“... etc. etc.

În virtutea unei rădăciri, foarte regretabile, autorii acestor cărți cred că cu cît vor întrebuița mai des asemenea fraze de calapod oficial, cu atît mai savante vor fi cărțile lor, dizertațiile și articolele lor. Dacă ai scris: „reflectă“, neapărat trebuie să adaugi și „puternic“; dacă-i obligatoriu „protestul“, adaugi și „energic“; dacă-i „satiră“, apoeia trebuie să fie și „usturătoare“ și „ascuțită“. Cîteva zeci de formule de acest gen se impun elevilor încă de pe băncile școlii. Bunăoară, eu cunosc un manual de literatură pentru clasa a IX-a, unde se vorbește de un scriitor citat acolo, că prezintă imagini vii, iar altul „oglindește foarte viu o anumită psihică“, la al treilea „foarte viu se disting astfel de calități“, iar la un al patrulea scriitor „foarte viu este înfățișat acest caracter“ și în fine încă un altul „el însuși un exponent viu“ nu știu a cine știe căror fenomene. Și nu e de mirare că încă din pagina a cincea aceste calități „vii“ încep să slăbească, iar în pagina a șasea se sting cu totul și noi rămînem în întuneric, căci cine nu va simți că în dosul acestui epitet, care se repetă în mod mecanic, și deci aproape mort, se ascunde indiferența unor minți indolente, care nici nu încearcă baremi să spună cuvîntul lor propriu, nou, rostit din toată inima despre minunații scriitori ruși? (*Aplauze*).

În aceeași amorțire a căzut la noi și cuvîntul „vibrant“. Repetarea acestui cuvînt la fiecare ocazie a devenit o deprindere: „o imagine vibrantă“, „un imn vibrant cîntat naturii“, „o prezentare vibrantă a nenorocirilor ce s-au abătut asupra lui“.

N-am ajuns pînă acolo încît să mă răzvrătesc împotriva acestor expresii și cuvinte. Fiecare din ele își are existența legitimă și justificată; de ce să nu le folosim însă la locul nimerit? Dar vai de noi dacă, în totalitatea lor, ele vor determina stilul cărților și articolelor noastre, dacă expresia cercetătorilor noștri, despre cutare sau cutare dintre marii maeștri ai cuvîntului va fi acest jargon sărăcăcios, mizer, fără suflet, cu înfățișare de stil științific, dar în realitate un jargon birocratic îmbibit peste tot cu șabloane!

Teoria literaturii nu este numai o știință, ci în mare măsură și o artă. Singurul mijloc al acestei arte este limba, limba bogată, curată și mlădioasă. Și pentru ca să înfățișezi portretul unui scriitor și să caracterizezi opera acestuia — fie el Herzen, Griboedov, Crilov sau Alexandru Tvardovski, e nevoie de un vast debit verbal, bogat în cele mai variate nuanțe. Aici frazeologia stereotipă este cu totul neputincioasă, căci în paginile cărții tale sau ale articolului tău propriu va trebui să citezi dintr-un autor genial, despre care vorbești — și atunci contrastul dintre stilul fermecător al acestuia și cel al sentințelor tale banale, sărace, va apare și mai izbitor în ochii cititorului.

Cînd citești despre „liniile intensificării prezentării prin introducerea momentelor vii și suculente“ — îți aduci aminte de filipica plină de indignare a lui Cehov.:

„Ce pacoste este limba funcționarească! — scrie Cehov. — Pornind de la considerentul că... „pe de o parte și pe de altă parte...“ — și toate acestea fără nici un sens. „Cu toate acestea... și pe măsură ce“ — toate aceste expresii le-au născocit funcționarii. Citesc și scuipe... Rece, neelegant și neclar... Scrie, lua-l-ar naiba, de parc-ar sta țepăn în sicriu“. (*Aplauze*).

Cu cît vom isprăvi mai repede cu acest jargon „rece, neelegant și neclar“, cu atît va fi mai bine pentru noi înșine și, ceea ce e mai important, va fi mai bine pentru cititor.

Spre fericirea noastră, sînt multe semne că acestei plictiseli i se apropie sfîrșitul. Stilul lui Vladimir Ermilov — atît de ușor, cu respirația atît de liberă și largă — stilul lui Vladimir Orlov — nobil, îngrijit, precis ca în matematică — stilul lui Serghei Makașin — puțin cam greoi și încărcat, fără efecte exterioare, însă care te cucerește prin seriozitatea lui profundă — stilul Mariei Necikina — în care sub haina frazeologiei impasibile a savantului se simte focul clocotitor al gîndirii polemice — stilul lui Dimitrii Blagoi — festiv elegant, aș zice chiar artistic; stilul lui I. Andronicov, I. Elsberg, V. Perțov, I. Oxman și încă a trei-patru maeștri, — toate acestea sînt premise sigure pentru crearea unui stil autentic sovietic al cărților care se ocupă cu studiul literaturii sovietice.

Și se poate spune, fără frica de a cădea în greșală, că acești autori și cei care pășesc pe urmele lor, V. Jdanov, Z. Papernîi, M. Scegllov, în cele din urmă vor smulge din rădăcini acel stil neputincios, searbăd, pseudoștiințific, deprimant prin banalitatea lui lipsită de orice rază de lumină, stil ce caracterizează încă multe lucrări destinate studiului literaturii, și sub care se ascunde, fără îndoială, o gîndire slăbănoagă și plictisitoare.

Într-un timp a trebuit să citesc vreo zece dizertații despre Cernîșevski, cinci sau șase despre Dobroliubov, una despre Ogariov și trei despre Radișev și în nici una din ele n-am observat o grijă cît de mică pentru calitatea stilului literar al acestor lucrări științifice ale tinerilor noștri. Tot așa, cu ocazia susținerii disertațiilor la care mi s-a întîmplat să fiu de față, nu-mi amintesc de nici un caz cînd consiliul științific să fi coborît calificativul dat manuscriselor prezentate pentru trivialitatea și neclaritatea limbii.

...Un rol de cînstă în lupta pentru o cultură superioară a limbii aparține Editurii de literatură pentru copii, îndrăgită de mine. Îmi aduc aminte de admirabilele cărți scrise pentru copii și adolescenți de Alexandr Roskin despre Cehov; o carte despre Korolenko, nu-mi aduc aminte de cine; apoi o altă carte despre Pușkin — de Serghei Bondi, în forma unei prefete modeste pentru romanul „Evghenii Oneghin”. Acea prefată a fost scrisă atît de poetic, intim, cald, încît îi invidiez pe copii și adolescenți că au putut să cunoască romanul lui Pușkin după cartea lui Bondi. Lucrarea lui este opera unui îndrăgostit. În ea nu găsești nici un rînd indiferent. Prefata e scurtă, însă atît de mult s-a spus în ea și despre tendința socială a romanului „Evghenii Oneghin”, și despre importanța lui pentru un cetitor contemporan, și despre frumusețea formei sale poetice. La fel caracterizarea lui Lermontov scrisă pentru aceeași editură de Andronikov mi se pare de asemenea o lucrare exemplară.

Desigur, s-ar cădea să discutăm despre stilul autentic sovietic în ceea ce privește știința literaturii, luînd în considerație culmile la care a ajuns știința noastră, dar ce să faci dacă alături de edificiile mărețe cu multe etaje au mai rămas încă multe cocioabe, cu praf și nădușală, păenjeniș și grămezi de gunoarie putrezite! Cu cît vom desființa mai repede aceste cocioabe și vom arde această maculatură, cu atît se va face mai mult loc pentru cărțile cu adevărat marxiste, adică strict științifice, dinamice și emoționante, cărții în care literatura se studiază într-un mod cu adevărat partinic.

Poporul ne cere asemenea cărți. Avem aici de lucru pînă peste cap, avem mare nevoie de brațe de muncă viguroase, talentate, pricepute, brațe de meșteri îndrăgostiți de meseria lor. (*Aplauze*)

*Cuvîntarea lui G. Alexandrov**Ministrul Culturii din U.R.S.S.*

Al doilea Congres al scriitorilor a determinat o foarte vie activitate în rîndul oamenilor de cultură sovietică socialistă. Literatura beletristică constituie cel mai important domeniu al vieții spirituale a poporului. Literatura sovietică multinațională este o cronică artistică a luptelor și victoriilor poporului sovietic. Activitatea scriitorilor sovietici este organic contopită cu munca tuturor instituțiilor culturale din țara noastră. După ce scriitorul și-a creat opera, îndată încep să acționeze instituțiile culturale: editurile, tipografiile și bibliotecile, teatrele și studiourile cinematografice, radio-ul și presa. Tocmai prin aceste instituții și organizații culturale ideile și imaginile scriitorului ajung pînă la masele largi ale poporului. Opera începe să trăiască și să-și îndeplinească rolul social, în formă de carte, piesă de teatru, film, radioemisiune.

În societatea socialistă poporul nu poate trăi fără cartea științifică și literară, politică și tehnică. Oricare ar fi tirajul operelor scriitorilor sovietici editate de stat, cărțile totuși nu ajung. În anii imediat următori, trebuie să dublăm, iar după aceea să triplăm numărul cărților care se editează, mărind tirajul lor pînă la două și trei miliarde de exemplare pe an.

Cît de mare devine răspunderea scriitorilor în condițiile cînd operele lor vor apare în tiraje din ce în ce mai mari? Să nu credem că numai meritele literaturii noastre au o influență asupra culturii. Greșelile și rămînerea ei în urmă nu exercită, oare, o influență asupra ei?

Fiecare exemplar de carte este un învățător, un propagandist, un sfătuitor. Și cînd, uneori, edităm o carte proastă, aceasta înseamnă că trimitem în toate colțurile țării cîteva mii de sfătuitori slabi și aceste cărți vor fi consultate de 2—3 milioane de cititori. Astfel ne facem apoi singuri de lucru, în sensul că trebuie să depunem muncă enormă, atît noi, cît și mii și mii de activiști de partid și activiști de stat pentru a înlătura influența negativă a lucrărilor greșite și lipsite de maturitate din punct de vedere ideologic.

Statul nostru a pus la dispoziția scriitorilor toate posibilitățile pentru editarea și difuzarea pe o scară largă a operelor lor.

Acum guvernul a aprobat un mare program de construcții a unor noi întreprinderi poligrafice și peste 4—5 ani vom putea edita de două ori și jumătate mai multe cărți decît în anul 1954.

Însă chiar dacă vom avea o puternică bază poligrafică, fără ordine în problemele de editare, nu vom putea să organizăm editarea literaturii așa cum trebuie. În sistemul de planificare a editării literaturii beletristice, cu drept cuvînt s-a spus aici că există nereguli.

Unele dintre editurile noastre caută să reediteze un număr restrîns de opere, educînd cu multă sfială forțele literare noi. Trebuie să se publice cu mai mult curaj operele tinerilor scriitori. În practica Editurii politice de stat (Gospolitizdat) și a editurii „Scriitorul sovietic” trebuie să se introducă editarea unor culegeri anuale de cele mai bune povestiri, piese, poezii și cele mai bune lucrări critice publicate în anul în curs în presa din capitală, cea regională și republicană.

În ultimul timp, s-au publicat multe lucrări create de scriitorii noștri sovietici. S-a elaborat și un mare program de perspectivă în ceea ce privește editarea lor. În prezent, avem posibilitatea de a edita rapid literatura beletristică și într-un număr mare.

Este îndeobște cunoscut că una din condițiile dezvoltării literaturii ruse progresiste a fost legătura profundă a scriitorilor, pictorilor și compozitorilor cu interpretii și propagatorii creației lor.

În Rusia, dezvoltarea criticii literare și a gândirii estetice s-a desfășurat prin eforturile comune ale scriitorilor și criticilor. Și această tradiție nobilă a fost continuată în noile condiții istorice de Gorki, Maiakovski, A. Tolstoi, Serafimovici. Lucrările critice ale clasicilor realismului socialist au contribuit la formarea literaturii sovietice, ajutându-i pe scriitori în opera lor de educare comunistă a oamenilor muncii.

Și în zilele noastre, atenția scriitorilor pentru problemele de teorie și practică ale literaturii noastre are o influență binefăcătoare asupra nivelului ideologic și artistic al literaturii contemporane. O oarecare rămânere în urmă a gândirii noastre teoretice în domeniul teoriei și criticii literare, poate fi lichidată cu succes în cazul când scriitorii vor participa energic la clarificarea problemelor arzătoare ale teoriei literare și vor înțelege care sînt căile de dezvoltare ale literaturii sovietice multinaționale. Ar trebui să fie reînviată minunata tradiție a lui Gorki în ceea ce privește participarea scriitorilor la munca redacțională.

Din păcate, sînt foarte puțini scriitori care participă la munca editurilor. Conducerea Uniunii scriitorilor sovietici din Moscova și cele din cadrul republicilor se interesează mai mult de planul de editare: de operele scriitorilor care sînt planificate pentru editare. Editarea însă a cărților, recenzarea, redactarea și scrierea prefețelor, a articolelor introductive, se desfășoară fără participarea scriitorilor și a organizațiilor de scriitori.

Multe ediții apar cu multă întârziere din vina autorilor. Criticul georgian G. Natroșvili s-a obligat să scrie un studiu din însărcinarea Uniunii scriitorilor, dar peste un an a refuzat să-l scrie, zădărnîcînd apariția culegerii de proză georgiană în trei volume. Predarea cu întârziere de către I. Anisimov a prefeții la operele lui R. Rolland a întîrziat publicarea primului volum cu peste doi ani.

În ceea ce privește lipsurile și neajunsurile în organizarea tipăririi cărților, conferința unională pe țară a lucrătorilor din edituri și tipografii, conferința care se va deschide în cursul lunii ianuarie, va îndrepta această activitate și noi vom introduce aici o adevărată ordine.

Eu, însă, mă adresez atît scriitorilor cît și organizațiilor de scriitori cu rugămintea de a da ajutor la organizarea tipăririi literaturii beletristice.

Unul din cele mai puternice mijloace prin care ideile și imaginile literaturii pot fi aduse la cunoștința a zeci de milioane de oameni sovietici este cinematograful — arta cea mai de masă și cea mai preferată de poporul nostru. Aici s-a prezentat un coreferat și în cadrul discuțiilor s-a vorbit mult despre lipsurile cinematografilei noastre. Aș vrea să spun că partidul nostru, C.C. al partidului, guvernul, iau măsuri pentru a scoate cinematografia sovietică pe drumul larg al marilor succese. Chiar acum se investesc, și în anii care vor urma se vor investi fonduri din ce în ce mai mari, pentru dezvoltarea puternicii industriei cinematografice din țara noastră.

Credem că în anul 1960, în toate republicile unionale se vor înființa studiouri cinematografice proprii. În anul 1955, vor fi create și lansate pe ecran 60 filme artistice de lung metraj.

Statul Sovietic alocă fonduri mari pentru dezvoltarea și lărgirea producției cinematografice. Dar toate investițiile materiale, toată tehnica, vor fi moarte dacă nu va fi decisiv reorganizată pregătirea scenariilor care constituie principala bază a viitoarelor filme.

Avînd de turnat 60 filme în cursul anului viitor, studiourile cinematografice trebuie să aibă cel puțin 200 scenarii pregătite, deoarece în același timp încep pregătiri pentru producția filmelor din seria anului care urmează. Știm că în cadrul cinematografiei noastre a existat o practică greșită din a cărei cauză s-a pierdut munca multor studiouri cinematografice, a multor regisori, actori și operatori. Ea constă în limitarea producției filmelor la 10—15 pe an.

În prezent, s-a isprăvit cu această practică proastă și dăunătoare. Scriitorii pot fi siguri că fiecare scenariu bun și fiecare piesă bună va vedea lumina rampei. Chiar și în prezent, s-au înlăturat o serie de piedici care îngreunau munca scriitorilor din teatru și cinematografie. Numărul instanțelor care studiază și aprobă piesele și scenariile s-a redus. Majoritatea studiourilor și teatrelor au libertatea de a comanda singure piese și scenarii. Scriitorii vor lucra direct cu teatrele.

Dar problema nu se rezumă numai la atît. Trebuie să asigurăm participarea directă a scriitorilor chiar în procesul de creare a filmelor și pieselor.

Cred că ar fi bine să se introducă în noul statut al Uniunii scriitorilor un regulament, în sensul ca munca în teatru și în domeniul cinematografiei să fie una din principalele sarcini ale organizațiilor de scriitori.

Literații, savanții și activiștii în celelalte domenii ale culturii se izbesc de o serie întreagă de probleme ideologice ale literaturii și artei.

Întrucît literatura este *reflectarea* vieții prin imagini artistice, concret-istorice și totodată nu o reflectare mecanică, fotografică, ci creatoare, cuprinzînd o transformare a materialului obținut din observarea vieții, în mod gnoseologic există *posibilitatea* de a se rupe imaginea de ceea ce este înfățișat și de a se rupe creația artistică de realitate. În anumite condiții, această posibilitate devine un fapt. Dacă aducem la numitorul comun multiplele cauze ale insucceselor de creație în literatură, vom vedea că, după cum s-a spus just aici în referate și în cadrul discuțiilor, cauza principală o constituie devierea de la adevărul vieții.

Literatura ocupă un loc atît de important în arta și cultura noastră în general, încît astfel de lipsuri care poate îi sînt proprii într-o măsură mai mică decît artei plastice sau cinematografului, ei îi sînt intolerabile.

S-a vorbit mult aici despre eroul „ideal”. Îi susțin pe tovarășii care au criticat în presă și în cadrul congresului această poziție de a se înfățișa și construi eroii. Născocirea unor eroi dotați cu calitățile unor *supraoameni* este o manifestare a concepției subiectiviste și reacționare învechite despre „erou” și „mulțime”, despre eroul purtător de cuvînt și inasele poporului considerate drept materie primă, inertă și pasivă.

Atitudinea nejustă față de înfățișarea adevărului vieții a influențat poziția unor scriitori și critici cu privire la chestiunea conflictelor.

În ceea ce privește răul adus de „teoria” lipsei de conflict în literatură, aș vrea să ating doar o singură problemă care are, după părerea mea, o mare importanță pentru arta noastră. Aș vrea să insist asupra articolului lui N. Gribaceov „Despre unele particularități ale literaturii sovietice”. Articolul nu este teoreticește just fundamentat deoarece autorul a încurcat problema diferenței dintre conflictul social, de clasă, propriu societății capitaliste și conflictul de viață care are loc în societatea socialistă unde conflictele nu mai reprezintă ciocniri între clasele dușmane, acestea fiind lichidate.

Din articolul tov. Gribaciov reiese obiectiv că în cadrul colhozurilor bune și a întreprinderilor fruntașe nu poate avea loc nici un fel de conflict de viață și din această cauză ele, probabil, nu pot fi obiectul unei reflecții artistice. Pentru înfățișarea de conflicte, autorul nu se știe de ce, îl tri-

mite pe scriitor numai pe pământuri nedestelenite, propunînd, totodată să se caute *aceste conflicte* în adîncul psihologiei oamenilor care au răspuns benevol la apelul partidului spre a pleca să valorifice pămînturile noi.

Acest fapt dovedește insuficiența maturitate ideologică a criticilor noștri literari și insuficiență lor cunoaștere a vieții. Ei n-au înțeles că noul apare pretutindeni, chiar și în colhozurile cele bune și în întreprinderile fruntașe, dînd la o parte, înlăturînd și învingînd ceea ce e vechi. N-avem nevoie nici de poleirea realității, nici de „savurarea” conflictelor. Avem nevoie ca scriitorii în operele lor să dezvăluie contradicțiile reale ale vieții și să arate mijloacele pentru rezolvarea lor, să ajute poporul să înțeleagă contradicțiile care abia apar în realitate și să vadă noul care crește în realitate. Tocmai pentru priceperea de a înfățișa procesul real al vieții, cititorul a îndrăgit operele unor scriitori ca Ovecikin, Troepolski, Tendreakov.

Fără îndoială că și în teoria literaturii, în estetica marxistă, ca și în lucrările filosofilor n-a fost analizată și studiată în întregime problema conflictului și a contradicțiilor în condițiile societății socialiste. Aici a existat confuzia cunoscută. Unii tovarăși au judecat așa: în societatea antagonistă existau conflicte, acolo și satira trebuie să fie de tipul satirei lui Gogol și Scedrin; în societatea socialistă nu există antagonism (epoca războiului civil a fost cu totul altceva, acolo, mă rog, au mai existat antagonisme și conflicte ascuțite, pe cînd realitatea de după război a devenit alta). Prin urmare, nu poate exista nici satira de tip gogolian. Ei uită, tot odată, că Scedrin și Gogol, în lupta lor împotriva iobăgiei, urau pe ticăloși, pe birocrați, pungași, lingușitori, carieriști și toată murdăria de acest soi, biciuind-o fără cruțare.

Mai există în societatea noastră astfel de murdărie? Da, ea, ca o rămasită a trecutului, hrănită de încercuirea capitalistă, se cuibărește pe ici, pe colo în porii societății noastre, mascîndu-se și frînînd progresul. Scriitorii noștri trebuie să scoată această murdărie la iveală cu aceiași ură cum o făceau Gogol și Scedrin. Tocmai de aceia partidul a spus că avem nevoie de Gogoli și Scedrini și o asemenea cerință, bine înțeles, nu slăbește de loc regimul socialist ci, dimpotrivă, servește la întărirea, progresul și înflorirea lui.

Cînd spunem, însă, că satira trebuie să biciuiască viciile și lipsurile, trebuie să știm că importanța hotărîtoare o are aici poziția scriitorului, a dramaturgului, poziție de pe care el denigrează și ia în deridere aceste lipsuri, adică scopul și idealul pozitiv în numele căruia se face această denigrare.

După ce „teoria” lipsei de conflict a fost criticată, unii tovarăși dramaturgi și-au înțeles sarcina în mod simplist și au apucat drumul imitării liniei subiectului, ca de pildă, a „Revizorului” lui Gogol, ceea ce, desigur, e rău.

Pe de altă parte, a început o speculare nesănătoasă a acestui apel și unii oameni care nu se preocupă de lupta pentru ceea ce este nou, au început să născocască tot felul de „conflicte” între oameni simpli, între popor și organizațiile de stat sau între generația noastră veche și cea tînără, etc.

Pentru munca teatrelor și studiourilor noastre cinematografice, o importanță deosebită o are dezvoltarea realismului socialist așa cum se reflectă în directivele partidului, în experiența întregii literaturii sovietice.

Comitetul Central al Partidului a făcut apel la scriitorii sovietici pentru ca ei să creeze figuri vii, veridice, ale contemporanilor noștri, constructori ai comunismului. În salutul Comitetului Central adresat celui de al doilea Congres al scriitorilor sovietici este exprimată cea mai profundă grijă

pentru soarta literaturii sovietice și este trasat un mare program de dezvoltare a ei pentru o întreagă perioadă istorică.

Să muncim, dar, pe această cale și după acest program pentru fericirea poporului nostru — creator al lumii noi, comuniste! (*Aplauze*).

Cuvîntarea lui Ernst Fischer — AUSTRIA

În timp ce eu, scriitor austriac, înaintam pe pămîntul înzăpezit, îndreptîndu-mă spre Moscova, pentru a lua parte la marele dumneavoastră Congres, prin geamul vagonului am zărit desprinzîndu-se din negură numele orașelor care ne-au răscolit inimile în iarna anului 1941—Minsk, Smolensk, Mojaisk — simboluri ale singelui, suferințelor și eroismului poporului sovietic. În iarna aceea grea cît toate iernile, Moscova a rămas neclinită pe pozițiile ei și a respins un dușman, care nu era numai dușmanul vostru, ci și la nostru al tuturor. (*Aplauze*).

Și dacă în Europa de astăzi cultura nu trăiește în ilegalitate, iar cărțile nu serves la ațîțarea rugurilor, ci vin să încălzească inimile oamenilor, vă datorăm toate acestea vouă, oameni ai Uniunii Sovietice. (*Aplauze*)

Din mîinile ostașilor roșii care au luptat și au căzut pe cîmpul de bătaie, am primit în dar sensul și conținutul vieții noastre. Victoria Uniunii Sovietice a salvat temelile culturii europene.

Literatura sovietică, această armă spirituală, contribuie cu hotărîre la încununarea acestei victorii istorice. Scriitorul sovietic nu-și crează operele numai pentru cetățenii marelui său țări, el scrie pentru noii, pentru lumea întreagă.

Numeroși oameni din țările capitaliste nu au destulă încredere în datele statistice și în propagandă, în schimb însă ei dau crezare scriitorului, deoarece arta are capacitatea de a transmite adevărul nu numai rațiunii, dar și inimii.

În lumea capitalistă, de unde am venit la dumneavoastră, oamenii nu se mai îndoiesc de realizările tehnice ale Uniunii Sovietice, dar cunosc încă prea puține amănunte despre oamenii țării socialismului.

Cititorii din lumea capitalistă doresc să-i vadă pe oamenii aceștia zugrăviți în toată varietatea vieții lor multilaterale, cu problemele și conflictele lor, zugrăviți nu ca niște îngeri neprihăniți, ci ca niște individualități umane, pline de pasiune, militante și scrupuloase.

Scriitorul nu este un farmacist care crează literatura după rețete precise, iar cititorul nu este un pacient capabil să suporte realitatea numai în doze măsurate.

Bogăția realității socialiste este elementul care captivează și convinge cu deosebire pe cititor. Cu cît mai deplin și multilateral va oglindi literatura această bogăție, cu cît mai multe vor fi figurile umane, culorile și formele din cuprinsul ei, cu atît mai mare va fi — datorită ei — puterea de atracție exercitată de Uniunea Sovietică asupra celor care astăzi încă se mai îndoiesc, trăgănează și șovăie.

În artă ca și în sentimente, bogăția nu poate constitui un defect, ci numai limitarea contrazice esența lor.

Literatura sovietică se distinge prin bogăția, originalitatea personalităților, curenților, stilurilor și nuanțelor; cu cît acestea toate sînt mai multe, cu atît e mai bine, cu cît sînt mai variate, cu atît sînt mai atrăgătoare.

Belșugul constituie esența comunismului, în consecință și esența literaturii. Chemarea marelui dumneavoastră congres prin care ne îndemnați

să considerăm realismul socialist nu ca un stil în sensul îngust al cuvîntului, cica un torent larg și puternic în care se varsă sute de rîuri și pîraie, — va găsi răsunet în toate țările lumii.

Literatura dumneavoastră ne-a dat un nemărginit imbold în lupta ce o ducem împotriva decadentismului, a sălbătecii imperialismului, pentru pace, umanism și socialism.

Nu putem concepe viața noastră fără operele lui Alexei Tolstoi, Șolohov, Fedin, Fadeev, Ehrenburg, Simonov—și prin aceasta m-am limitat numai la câteva nume.

Îngăduiți-mi să vă transmit salutul și recunoștința multor scriitori austriaci și totodată să vă spun: ne-ați ajutat întotdeauna. Ajutați-ne și mai mult!

Trăiască marea literatură sovietică! (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea lui Oskar Parland — FINLANDA

Dragi prieteni!

Noi, scriitorii finlandezi, care avem cinstea să asistăm la Congresul scriitorilor sovietici, vă exprimăm profunda noastră recunoștință pentru această cinste (*Aplauze*).

Odată cu salutul scriitorilor din Finlanda, transmit Congresului dumneavoastră și sincera lor urare: spor la muncă!

Citind vastul material al discuțiilor care s-au purtat înaintea congresului, ne-am dat seama odată mai mult, cu cîtă seriozitate privesc colegii noștri sovietici arta și problemele ei.

În zilele Congresului ne-am convins din nou că scriitorii Uniunii Sovietice se străduiesc să contribuie prin creațiile lor la creșterea omului nou, stimulîndu-i toate trăsăturile nobile și frumoase.

În operele lor, ei pășesc pe drumul pe care l-au trasat cei mai nobili reprezentanți ai omenirii și în felul acesta ei continuă cauza nemuritoare a umanismului și culturii.

Istoria nu cunoaște o altă literatură care să se afle în totalitatea ei la un nivel moral atît de înalt.

Ne entuziasmează deplina sinceritate a expunerilor făcute de delegații la Congres și vedem în ea cheazășia sigură a dezvoltării literaturii sovietice în viitor. (*Aplauze*)

Trudind cu dîrzenie, finlandezii au smuls buturugile din pămîntul lor, în mijlocul naturii aspre a Nordului. Fiecare pas pe care l-am făcut în dezvoltarea culturii noastre ne-a cerut eforturi grele. Faptul acesta totdeauna și-a lăsat pecetea asupra operelor bogatei noastre poezii populare. El se lasă simțit și în literatura din zilele noastre.

Condițiile de viață din Finlanda nu au îngăduit scriitorului să se întrețină exclusiv din munca de creație, și deaceia, de cele mai multe ori, el a fost nevoit să-și cîștige existența prin altă muncă. Trebuie să spun însă că scriitorii noștri primesc oarecare ajutoare sub formă de subvenții. De aceea, întîlnim printre scriitorii contemporani țărani, muncitori, profesori, ziarîști, medici, învățați și funcționari de stat. Profesiunile lor de bază, firește, îi distrag de la munca de creație, dar totodată le ajută să stabilească o strînsă legătură cu realitatea din jur.

Datorită acestui fapt, operele literaturii finlandeze reflectă viața celor mai felurite pături ale populației. Scriitorii întruchipează în cărțile lor experiența propriei lor vieți.

Forma și stilul folosite de oamenii noștri de litere sînt variate. Unii dintre ei scriu despre problemele sociale ale societății, pe cîtă vreme alții scriu despre probleme psihologice individuale.

În literatura finlandeză rolul de frunte l-a jucat totdeauna descrierea naturii, ceea ce a constituit slăbiciunea dar totodată și forța literaturii noastre.

Cultura Finlandei nu este destul de bogată, pentru ca scriitorii noștri să vrea ori să se poată limita numai la hotarele ei. De aceea, multe dintre culturile naționale din Europa au influențat puternic viața noastră spirituală. Bunăoară, literatura rusă, începînd cu epoca lui Pușkin și Lermontov, a îmbogățit cultura de limbă finlandeză, cît și de limbă suedeză a Finlandei. Îndeosebi, Tolstoi, Cehov și Maxim Gorki ne-au ajutat foarte mult să lărgim din multe puncte de vedere orizontul creației noastre și sfera mijloacelor de expresie artistică.

În cel de al III-lea deceniu al secolului nostru, operele lui Maiakovski au exercitat o puternică înrîurire asupra tinerilor scriitori finlandezi.

În prezent, la noi se tipăresc în fiecare an opere ale scriitorilor sovietici contemporani.

Nădăjdum că legăturile dintre literatura sovietică și finlandeză, dintre scriitorii sovietici și finlandezi se vor dezvolta și de acum înainte; nădăjdum că și pe viitor operele scriitorilor sovietici vor găsi în Finlanda numeroși cititori, ceea ce ne va ajuta să cunoaștem mai bine viața spirituală a marei noastre vecine, — Țara Sovietică.

În felul acesta, relațiile dintre statele noastre vor deveni și mai strînse, se va întări prietenia noastră, prietenie care la rîndul ei își va arăta roadele în înțelegerea reciprocă dintre popoare și va servi cauza nobilă a păcii în întreaga lume! (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui Pablo Neruda — CHILI

Vă vorbește un om venit dintr-o țară depărtată, din Chili — așezată între mările Antarcticii și pămînturile secetoase ale continentului american. Întinderi uriașe de păduri virgine, de pustiuri și munți, împiedică pe locuitorii Americii Latine să comunice între ei. Stuația politică din țările noastre contribuie și mai mult la această dezbinare. Monopolurile străine au pus stăpînire pe bogățiile noastre și ele nu vor ca oamenii noștri să se întâlnească, să se poată înțelege ca frații, unul cu altul.

Iată în ce condiții, cartea dobîndește o însemnătate hotărîtoare. Se prea poate ca omul din Mexic, care trăiește printre ruine străvechi, în preajma codrilor neumblați ai Ceapasului, populați cu păsări fantastice, să nu cunoască pe un alt om, care locuiește la o depărtare de mii de mii de leghe, în Chili, în munții golași Ciuki Kamat, înalți de patru mii de metri și bogați în cupru, acel cupru care nici măcar nu aparține poporului nostru. Se prea poate ca oamenii aceștia să nu se întâlnească niciodată, să nu se cunoască nicînd. Dar e foarte probabil ca în unul și același ceas, amîndoi să citească una și aceeași carte și ca această carte să fie scrisă de un autor sovietic. Și peste singurătatea și lupta lor, în visurile lor se țese firul invizibil al unei comuniuni nezdruccinate. Aceasta este dragostea milioaneilor de oameni din țările noastre pentru Uniunea Sovietică. (*Aplauze*).

Și o parte din această dragoste se îndreaptă spre voi, scriitorii țării iubite. Vouă vă aparține o parte din dragostea, care pare să acopere cu faldurile steagurilor ei, visurile unor oameni despărțiți de întinderi uriașe.

Ei își dau seama ce adîncă semnificație are pentru ei fiecare din izbînzile voastre în construirea socialismului, în mișcarea societății omenești către comunism. Ei sînt mîndri nu numai de canalurile voastre, de stațiunile electrice, de descoperirile științifice, ci și de literatura voastră. Ei așteaptă cu nerăbdare cărțile voastre, iar eroii pe care i-ați creat dumneavoastră — cei ce v-ați adunat astăzi în această sală — pătrund în casele cele mai depărtate ale lumii și rămîn veșnic vii în inimile oamenilor necunoscuți.

Mai mult decît atît, cînd oamenii aceștia se adună laolaltă și înaltă steagurile libertății și păcii, avîntîndu-se înainte ca niște gigantice fluvii noi, eroii dumneavoastră pășesc nevăzuți în rîndurile manifestanților, și popoarele noastre sîngerează, dar înving, însuflețite fiind de victoriile voastre.

Iată de ce truda voastră este atît de dragă oamenilor din lumea întreagă, iată de ce realizările voastre fac parte din viața noastră (*Aplauze*).

Noi, scriitorii de pe continentul american, plătim mișcarea înainte cu prețul unor mari eforturi. Disprețul pentru natura noastră, pentru obiceiurile și viața poporului nostru, a devenit tradiție încă din vremuri trecute. Oamenii bogați se aciuiau în colțurile plăcute ale planetei noastre, porneau în călătorii plăcute prin țările Europei, și cărțile autorilor din America Latină trebuiau să răspundă acestei dorinți: fuga!

Noi ne-am născut la poalele unor piscuri uriașe, în fața întinderii nemărginite a mărilor. Codrii noștri cu copacii lor înalți ca-n basme, cu vuietul cascadei și liniștea creștelor de gheață, ascundeau culorile sclipitoare ale păsărilor, ce zboară de colo-colo, ale focurilor, ale zăpezilor și ale unor jivine nemaivăzute. Dar omul n-a cîntat niciodată aceste frumuseți uimitoare.

La Maracaibo, muncitorii petroliști exploatați fără cruțare storcea din măruntaile pămîntului lacuri de petrol pentru atotputernicele monopoluri; în America Centrală, culegătorii de fructe tropicale trăiesc ca în iad; în Peru, se sting gingașii incași, înșelați și jefuiți; la Buenos-Aires, în acest nou Chicago unde s-au împletit, ca într-un adevărat labirint, toate contradicțiile capitalismului, mii de oameni fac grevă; la Lota, în sudul statului Chili, mii de oameni care muncesc în adîncurile minelor de cărbuni, cu galerii ce trec pe sub fundul mării, trăiesc în întineric, lipsiți de orice drepturi.

Toate aceste aspecte trebuiau să formeze tematica muncii noastre. Noi, scriitorii, ne aflam în fața unei lumi pline de frumuseți, suferinți și luptă. Urma să ne definim atitudinea față de această realitate, disprețuită pînă în prezent. Nu eram decît scriitori, trebuia să devenim oameni.

N-a fost ușor. La început, a trebuit să luptăm cu noi înșine, împotriva propriilor noastre deprinderi. Frumosul ca atare ne ținea în mrejele sale ca o vrajă. Trebuia să ne obișnuim a renunța la festinul înflăcărilor deșarte, și n-am fi putut ajuta popoarele noastre asuprite dacă lucrările noastre ar fi fost lipsite de focul și lumina dătătoare de viață.

Pe deoparte am devenit o țintă pentru atacurile numeroșilor scriitori căzuți în beznă și sterilitate, pe de altă parte au apărut cărți false și reci, care deși participau la lupta noastră, nu vedeau nici profunzime și nici veridicitate. Starea aceasta de lucruri s-a manifestat în deosebi în domeniul poeziei.

Popoarele Americii de Sud au o deosebită sensibilitate față de limba poetică. Acasă, în patria mea, mi se întîmplă adeseori să-mi citească versurile în fața a mii de muncitori. Mi-aduc aminte că într-o zi trebuia să iau cuvîntul de la tribună, într-o așezare de mineri din bazinul carbonifer Lota și Coronelle, situat în partea de miază-zi a țării. Era în timpul unei campanii electorale. Zece mii de muncitori ascultaseră discursuri toată dimineața. Veni

amiaza acelei toride zile de vară. Pe fețe, sudoarea curgea șiroaie. Nu se zărea nicăieri un copac unde omul să se poată feri de razele nemiloase ale soarelui. Mă ascultau oameni cu pălăria trasă pe frunte, cu figura gravă și ochi negri ca tăciunii. M-am urcat la tribună în fața unei mulțimi imense și când am ajuns sus, tovarășul care conducea adunarea a spus: „Tovarășul Pablo ne va citi poemul său despre Stalingrad“. Atunci, de la înălțimea unde mă aflam am văzut un spectacol pe care nici astăzi nu-l pot uita și nu-l voi uita niciodată: niște valuri păreau să fi trecut prin mulțime. Auzind cuvintele „poem“ și „Stalingrad“, oamenii aceștia simpli și aspri și-au descoperit capetele, expunându-și fața udă de sudoare razelor dogoritoare ale soarelui, și pentru prima oară am văzut cum zece mii de pălării erau smulse de pe cap, pentru ca, într-un colțisor pierdut undeva pe glob, să salute poezia, să salute eroismul Uniunii Sovietice. (*Aplauze*)

Sînt convins că scriitorii Uniunii Sovietice împreună cu scriitorii progresiști din lumea întreagă vor da popoarelor noastre, care și-au descoperit capetele salutînd soarele viitorului, opere pline de maturitate în care vor împleni frumosul etern cu noul adevăr. (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui Dimitr Șhuteriqui — R. P. ALBANIA

Dragi tovarăși și prieteni! Ingăduiți-mi să vă transmit din partea scriitorilor din R. P. Albania salutul cel mai cordial și mai fierbinte și să vă mulțumesc pentru înalta cinste ce ne-ați făcut-o, invitîndu-ne la Congresul Dvs. (*Aplauze*)

Tovarăși, republica noastră s-a născut în lupta grea și îndîrjită împotriva fascismului. Poporul albanez a alungat pe cotropitori datorită mărețelor victorii ale armatei sovietice și astăzi mergem pe calea socialismului alături de marea Uniune Sovietică, prima care a pășit pe drumul acesta și ne-a întins mîna. Uniunea Sovietică este pentru noi o pildă concretă a viitorului nostru luminos. (*Aplauze*)

În cursul veacurilor trecute, poporul albanez n-a avut parte de multe zile senine. El a fost silit să folosească sabia spre a-și croi drumul în istorie. Noi n-am avut posibilitatea să creăm o economie dezvoltată. Un proverb albanez glăsuiește astfel: „Pe unde au trecut turcii, nici iarba nu mai crește“. Feudalii turci au stăpînit Albania vreme de cincisute de ani; a fost o epocă de luptă neîncetată și înverșunată.

E lesne de înțeles, că în asemenea condițiuni era foarte greu să dezvoltăm cultura noastră națională. Cu toate că slova scrisă albaneză există încă de la începutul sec. al XIV-lea și că în ianuarie 1955 vom aniversa patru sute de ani de la tipărirea primei cărți în limba albaneză, literatura artistică albaneză nu s-a putut dezvolta decît în prima jumătate a sec. al XIX-lea, odată cu creșterea mișcării noastre naționale.

Din momentul acela, literatura noastră progresează mereu, cu toate că după eliberarea de sub jugul turcilor, în anul 1912, în Albania s-a instaurat un regim reacționar terorist.

Primele legături ale literaturii albaneze cu literatura sovietică datează din cel de al 4-lea deceniu al secolului nostru. În anul 1934, când la Moscova se desfășura primul Congres al scriitorilor sovietici, la Tirana se publica „Mama“ de Gorki, fondatorul realismului socialist. Apariția acestui roman în țara noastră n-a constituit numai un remarcabil eveniment literar. Opera lui A. M. Gorki a avut un rol important în dezvoltarea tinerei mișcări comuniste

din Albania. Poetul nostru revoluționar Midieni scria pe atunci că U.R.S.S. este soarele care luminează lumea întreagă. (*Aplauze*)

Cele dintâi raze ale acestui soare au încălzit inima poporului nostru și au sădit în ea speranța într-o grabnică eliberare politică și socială. După zece ani, adică în anul 1944, poporul nostru condus de Partidul Comunist, astăzi Partidul Muncitoresc, și-a realizat visul.

Poporul albanez care iubește libertatea și năzuiește spre cultură, a pornit la lucru cu aceeași îndrăzneală și același curaj de care a dat dovadă în lupta sa de eliberare. Nu voi vorbi despre realizările economice și culturale săvârșite în Albania în acești zece ani de viață liberă și pașnică. Mă voi mulțumi numai să amintesc că la noi n-au existat nici institute de învățământ superior, nici institute de cercetări științifice și că 80% din populația țării era analfabetă. Astăzi însă, avem și școli înalte, și institute, iar în anul viitor nu va fi nici un albanez adult neștiutor de carte. (*Aplauze*)

În cei zece ani care au trecut de atunci, s-a dezvoltat și literatura noastră. Romanele, poemele, operele dramatice create de scriitorii albanezi, oglindesc lupta dusă de poporul nostru pentru libertate, eforturile depuse de el pentru construirea bazelor socialismului, dragostea lui pentru țara sa și pentru Uniunea Sovietică, mărețata patrie a socialismului victorios.

Tinăra noastră literatură datorează foarte mult literaturii sovietice, steaua ei călăuzitoare. Literatura sovietică este un mijloc eficace de educație comunistă a oamenilor muncii din Albania. Eroii ei întruchipînd omul nou, sînt o pildă pentru cetățenii noștri. Cartea sovietică tradusă în limba albaneză (trebuie să spun că noi am tradus o mare parte din operele cele mai reprezentative ale scriitorilor sovietici), a pătruns în cătunele cele mai depărtate, unde înainte vreme oamenii n-au pomenit de cărți. Satul albanez nu mai suferă din cauza lipsei de școli, ogoarele noastre sînt lucrate cu ajutorul tractoarelor, iar în casele țăranilor s-a ivit lumina electrică.

Scriitorii și cititorii albanezi au așteptat cu viu interes și cu multă nerăbdare cel de al doilea Congres al scriitorilor sovietici. Ei sînt încredințați că acest Congres va marca o etapă importantă în dezvoltarea literaturii sovietice și a literaturii progresiste din lumea întreagă. Congresul Dvs. va avea un rol de seamă și în dezvoltarea mai departe a literaturii noastre albaneze, în această sală discutîndu-se numeroase probleme care se ridică și în țara noastră.

Îngăduiți-mi să vă urez succese strălucite și să vă transmit profunda grațitudine a scriitorilor și cititorilor noștri.

Slavă literaturii sovietice! (*Aplauze prelungite*)

Cuvîntarea lui Peter Veress — R. P. UNGARĂ

Onorați delegați!

Îngăduiți-mi să transmit scriitorilor Uniunii Sovietice salutul poporului, scriitorilor și cititorilor din R.P. Ungară. (*Aplauze*)

La 21 decembrie 1954, Adunarea de Stat a R.P. Ungare a ținut o sesiune festivă la Debrețin. Acum zece ani, în iarna anului 1944, datorită victoriilor repurtate de Armata Sovietică, s-a putut convoca în orașul acesta Adunarea națională provizorie a Ungariei libere.

Din acel moment a început noua istorie a națiunii maghiare, eliberată după veacuri de robie, s-au pus bazele noii orînduiri în viața poporului maghiar care a pornit pe calea spre socialism.

Datorită acestui fapt, noi, scriitorii maghiari, n-am adus aici gîndul eliberării, care ne-a frămîntat în trecut, ci gîndul la noi succese în dezvoltarea țării noastre.

Cu voia Dvs., nu voi enumera aici realizările noastre, ci voi vorbi despre unele probleme și chestiuni de prezent și viitor.

Iată în ce constă prima dintre aceste probleme. Deși cărților noastre li s-au deschis larg porțile spre lumea mare, faptul acesta nu s-a reflectat îndeajuns în operele maghiare de astăzi. Veacurile de grea robie ne-au făcut să ne închidem prea mult în sfera intereselor noastre, încît nu ne-am spus cuvîntul în mișcarea spirituală a omenirii înaintate, în lupta mondială pentru pace. Or, noi, ungurii, cunoaștem mai bine decît orice altă națiune esența imperialismului german, căci secole de-a rîndul a trebuit să luptăm pentru existența noastră, apărîndu-ne împotriva Habsburgilor și în genere împotriva uneltirilor diabolice ale militarismului german, care visa la dominația mondială.

Cea de a doua problemă dificilă constă în aceea că izbutim rareori să zugrăvim întru totul veridic noua realitate și oamenii noi. Bunele intenții, deși sînt inspirate de ideile socialismului, nu-și găsesc totdeauna expresia corespunzătoare în operele de artă. Patosul eroic al acțiunii revoluționare este adeseori înlocuit de retorică și didacticism, dar cititorul nostru, cititorul socialist, a crescut și el, și nu e mulțumit de drama sau romanul în care nu găsește decît lecții de morală. Așa stînd lucrurile, în clipa de față ne frămîntă următoarea problemă extrem de importantă, și anume: există oare identitate între tendința politică și conținutul artistic pe care societatea așteaptă să-l găsească în literatura zilelor noastre? În cazul de față, nu mă refer la societatea unde predomină forțele reacționare, ci la societatea socialistă, adică societatea care nutrește interese juste și o concepție justă despre lume.

În vremea din urmă n-am dat noi oare uitării o vorbă înțeleaptă din bătrîni, care zice că pînă și acolo unde și logica cea mai clară se dovedește neputincioasă, arta pătrunde în inimile oamenilor, influențînd și acționînd în permanență asupra conștiinței lor? N-am uitat oare că pînă și adevărul cel mai evident pătrunde mai ușor în sufletele oamenilor prin intermediul poeziei?

În clipa de față, putem da poporului prea puține opere cu conținut actual care să fie străbătute de o concepție revoluționară despre lume, să răspundă cerințelor sociale incomparabil mai înalte decît odinioară, să educe pe cititor, și totodată să-l captiveze, să fie pentru el o lectură interesantă.

Literatura revoluționară, literatura orînduirii noi, deocamdată nu reușește să satisfacă exigențele societății noastre printr-un nivel artistic corespunzător concepției ei despre lume, ea nu izbuteste să pasioneze pe cititor, deoarece noul nostru cititor cunoaște romanele sociale din epoca burgheziei, a văzut și vede la teatru drame și comedii din acea epocă; or, cititorul acesta nu este pe deplin mulțumit de noi. El așteaptă de la noi romane cu adevărat sociale, drame autentice, comedii pline de un humor stufos, de o veselie molipsitoare, el așteaptă tablouri pulsînd de viață, care să redea situații, întâmplări noi, destine omenеști. Nici apelurile ca atare, apologia, inclusiv apologia formelor noastre de viață, a credinței noastre, a ideilor noastre și nici măcar ilustrarea gîndurilor, principiilor, planurilor noastre, nu-l mai satisfac pe cititor. El dorește ca literatura să înfățișeze viața reală, destine omenеști adevărate. Dar în același timp, el simte nevoie de năzuinți eroice, de emoții, de avînt spiritual și uneori de o adevărată transpunere a sentimentelor înălțătoare, pe scurt, de tot ce este artă.

Cititorul dorește toate acestea, chiar dacă nu-și exprimă totdeauna dorința prin cuvinte. În lumea artei și a literaturii, aprecierea unei opere include un anumit factor: măsura în care ea place cititorului. Aici subîn-

țelegem pe cititorii cu convingeri socialiste sau, în orice caz, pe oamenii muncii cu tendințe progresiste.

Desigur, mi se poate obiecta că literatura bună oferă totul: înnobilează, mobilizează, instruește, transmite sentimentul frumosului și chiar distrează.

Așa sînt operele lui Shakespeare și Tolstoi. Dar ele reprezintă o excepție rară și în literatura universală. Totuși, nici chiar ele nu pot îndeplini toate funcțiunile, nu pot satisface toate pretențiile.

Ce se va întîmpla dacă scriitorul, poate sub influența unui factor exteriori va pune prea mult accentul pe o anumită idee a operei, scoțînd în relief latura ei didactică în dauna echilibrului epic ori a conflictului dramatic? În asemenea cazuri, pînă și o idee bună, un material plin de semnificație, luat din realitatea concretă vor genera o operă de o valoare vremelnică. În încheiere, cred că literatura este în măsură să îmbrățișeze viața toată, lumea întreagă — și realitatea, și ficțiunea, și realismul, și romantismul, și jocul, și înclinația spre eroism, și pe eoul istoric real, și pe eoul popular ideal, cum este, de pildă, Ilia Murometș, ori Pavel Korceaghin și Meresiev. sau la noi Mikloș Toldy. Secretul valorii lor este unul singur: poezia, iar în spatele ei se află un fond de aur: inima și talentul scriitorului. Fiecare operă, inevitabil, trebuie să conțină un erou pozitiv și acela este scriitorul însuși. Foarte bine dacă există mai mulți eroi din aceștia, dar acesta unul este indispensabil.

Omenirea a avut și va avea totdeauna scriitori a căror creație trăiește veșnic sau, mai bine zis, renaște mereu, mereu; printre aceștia găsim atît romantici (în accepția cea mai bună a cuvîntului), cît și realiști. Romantismul în care vibrează adevărata poezie este nemuritor, după cum este nemuritor și realismul atunci cînd realitatea cotidiană obișnuită zugrăvită de el se înalță la rangul de poezie. Născocirea fără teme, însă, nu este decît pseudo-romantism, după cum descrierea realității, lipsită de note poetice, nu este decît naturalism.

Eroismul și tendința spre tot ce e magnific sînt eterne, ca și basmul fermecător, ca și reflexiunea înțeleaptă, ca și sentința ironică ori satirică.

După părerea mea, astăzi, în epoca construirii socialismului, trebuie să ținem seamă de cerințele spirituale ale întregii societăți, ale întregului popor și să știm să cîntăm pe toate coardele literaturii. Fiecare face ceea ce știe mai bine, produce în genul pentru care are înclinații individuale.

Concepția noastră comună, a tuturor, despre lume, ne va ajuta să creăm un acord melodic socialist în care să răsunе toate coardele literaturii noastre. Dacă acest lucru se va realiza, atunci, după părerea mea, noi vom fi în stare să zugrăvim totul, de pe poziții destul de înalte.

Ajutînd literatura, societatea și statul procedează just în interesul lor comun. Trebuie să încetăm adevărul în literatură, în mijlocul muncitorilor, în operele de toate genurile, așa cum a spus tovarășul Simonov în raportul său, pentru ca scriitorul să poată contribui cu cugetul curat la statornicirea adevărului în relațiile dintre oameni. (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea lui Hristo Radevski — R. P. BULGARIA

Dragi tovarăși și prieteni!

În numele și din însărcinarea prezidiului Uniunii Scriitorilor bulgari salut din toată inima cel de al doilea Congres al scriitorilor sovietici și îi urez să-și ducă munca la bun sfîrșit (*Aplauze*).

Literații bulgari au așteptat cu adîncă emoție Congresul acesta și urmărindu-i cu cel mai viu interes lucrările, așteaptă rezoluțiile lui.

Interesul trezit de Congresul dumneavoastră a crescut și mai mult la noi, datorită faptului că în cursul discuțiilor premergătoare Congresului s-au ridicat probleme care frămîntă și pe scriitorii bulgari. Numeroasele articole apărute în cadrul acestor discuții, articole consacrate atît problemelor de creație, cît și celor organizatorice, reflectă într-o mare măsură situația muncii literare din țara noastră, multe lucruri din cuprinsul lor pîrînd să se refere la activitatea literară bulgară.

Nu știu cum au fost primite aceste discuții de către confrății noștri din celelalte țări de democrație populară, dar nu mă îndoiesc că și ei au încercat aproximativ aceleași sentimente ca și noi, deoarece dezvoltarea literaturilor noastre urmează calea croită de literatura sovietică și sarcinile noastre fundamentale sînt identice cu sarcinile scriitorilor sovietici, indiferent de particularitățile și de interesele naționale specifice ale fiecăreia din literaturile noastre și indiferent de gradul lor de dezvoltare.

Noi, scriitorii bulgari, avem de altfel și cauze speciale care ne fac să privim cu atîta emoție tot ceea ce se întîmplă în literatura sovietică. Istoria poporului nostru s-a desfășurat în așa fel încît soarta sa a depins totdeauna în mare măsură de atitudinea poporului frate rus față de Bulgaria. În momentele cele mai crîncene ale vicții sale atît de grele, poporul nostru și-a îndreptat privirea spre sora sa Rusia și totdeauna a găsit un sprijin salvator la marele său frate slav. (*Aplauze*)

În anul 1878 rușii ne-au eliberat de jugul turcesc care a ținut vreme de cinci veacuri, iar în anul 1944 armatele sovietice ne-au eliberat de fascism și de sclavia capitalistă.

E întru totul firesc și faptul că cultura noastră națională s-a dezvoltat totdeauna sub influența binefăcătoare a culturii naționale ruse. Aceasta se referă mai ales la literatură — detașamentul de avangardă al culturii. Apropierea dintre limbile bulgare și rusă înlesnește și mai mult pătrunderea acestei influențe.

Încă pe la mijlocul secolului trecut, cînd detașamentul beletristicii noastre naționale era foarte puțin numeros, iar poporul bulgar gemea sub călcîiul înrobitorilor otomani, a apărut în limba bulgară povestirea patriotică „Taras Bulba“ de Gogol, precum și o serie din operele lui Pușkin și Lermontov, care, asemenea unui vînt prielnic, au acționat asupra sentimentului revoluționar național al poporului bulgar. Pe urmă au apărut operele altor clasici ruși, oferind o hrană sănătoasă dezvoltării tinerii noastre literaturi

naționale. Această influență a ajutat-o să se dezvolte ca o literatură realistă și revoluționară și a ferit orientarea ei fundamentală de microbul decadentismului.

După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, influența această tradițională și fericită a continuat să se exercite ca influență a literaturii sovietice asupra scriitorilor noștri proletari și progresiști. Și dacă în Bulgaria zilelor noastre nu avem de luptat împotriva decadentismului, de care suferă atât de cumplit unele literaturi din Apus, acest fapt îl datorăm în deosebi literaturii ruse și sovietice. Operele scriitorilor sovietici se citesc la noi cu cel mai viu interes.

Pentru cititorii bulgarii, scriitorii sovietici sînt frați de ai lor. Oamenii de la noi admiră pe Ceapaev și Meresiev, pe Ceaika și Zoia, pe Pavel Korceaghin și Vasili Tiorkin, pe Timur — personajul lui Gaidar, pe comsomoliștii din Krasnodon ai lui Fadeev, pe poștarii și pompierii lui Marșak, pe unchiul Stiopa al lui Mihalkov și sute de alți eroi ai literaturii sovietice, generați de realitatea sovietică și care au ajuns să fie imagini artistice nemuritoare. Cititorii noștri văd în acești eroi pozitivi personificarea artistică a ideilor socialiste care ne călăuzesc în construirea vieții noastre fericite. Eroii aceștia îi inspiră în muncă, îi duc înainte.

Influența literaturii ruse și sovietice asupra creației scriitorilor noștri este extrem de fructuoasă, deoarece ea ajută literaturii noastre să adîncească și să-și dezvolte caracterul ei național. Influența aceasta este creatoare în înțelesul cel mai înalt al cuvîntului. Ea seamănă cu lumina soarelui care ucide microbii dăunători organismului spiritual al poporului nostru și-i dă putere de viață.

În perioada ocupației, fasciștii au interzis la noi una din sărbătorile noastre naționale cele mai luminoase; mă refer la ziua lui Kirill și Metodi, creatorii slovei noastre scrise. Astăzi, literatura sovietică nu numai că ne ajută să dezvoltăm și să desăvîrșim această slovă scrisă: datorită scriitorilor sovietici și limbii ruse, atât de mărețe, literatura noastră își face acum intrarea în arena vastă a literaturii mondiale, devine un bun al milioanei de oameni care trăiesc dincolo de hotarele noastre.

Noi, scriitorii bulgari, socotim că expresia cea mai destoinică a recunoștinței pe care o purtăm fraților și dascălilor noștri sovietici pentru tot ce ne-au dat este creșterea calificării noastre scriitoricești și apărarea hotărîtă a tradiției moștenite de la marele Gorki. Făgăduim să nu ne abatem de la această tradiție, așa cum nu ne-am abatut pînă în prezent. (*Aplauze*)

Vreau să mai spun cîteva cuvinte de urare.

Am dori ca acest Congres să indice măsurile care vor contribui și mai mult la stringerea relațiilor de prietenie creatoare între uniunile noastre de scriitori. Aceasta ne va feri pe toți, pe dumneavoastră și pe noi, de greșelile supărătoare pe care le facem, în străduința de a aduce la cunoștință cititorilor noștri succesele creatoare ale literaturii noastre frățești.

O apropiere de acest fel ne va da posibilitatea să folosim și mai rodnic bogata dumneavoastră experiență. Ea este folositoare cauzei noastre comune.

Trăiască marea literatură sovietică care luptă pentru pace și pentru relații echitabile între popoare!

Trăiască prietenia noastră creatoare! (*Aplauze prelungite*).

Cuvîntarea lui Jack Lindsay — ANGLIA

Chiar și printre scriitorii progresiști înaintați mai circulă părerea că în țările capitaliste n-ar fi posibilă aplicarea și dezvoltarea metodei realismului socialist. Mulți dintre ei cred că atîta timp cît în țara lor există orînduirea capitaliștilor nu le rămîne decît să creeze opere care să conțină o critică a societății, fără să încerce măcar a folosi metoda realismului socialist. Deși nu este totdeauna clar formulat, în fapt punctul acesta de vedere determină și poziția scriitorului, și munca lui. Iată de ce problema aceasta capătă o deosebită importanță.

Realismul socialist este posibil în țările capitaliste. Ca să ne convingem de aceasta, e deajuns să menționăm cartea care i-a pus temelia — „Mama” de Gorki. Or, ceea ce Gorki a izbutit să realizeze în Rusia țaristă, cu atît mai mult se poate înfăptui în timpurile noastre în țările capitaliste, firește, acolo, unde există talent și bunăvoință. Căci după crearea romanului „Mama” a apărut bogata literatură sovietică, care prin teoria și practica ei a scos la lumină problemele și principiile realismului socialist.

Dar, afirmînd că realismul socialist este posibil în societatea capitalistă, trebuie să fim lămuriți ce anume înțelegem prin aceasta, altminteri putem face multe greșeli și putem cădea în sectarism și izolare. Metodele elaborate în Țara Socialismului nu trebuiesc preluate în mod mecanic, fără alegere. Ele trebuiesc triate și aplicate într-o manieră proprie, altfel pot duce la rezultate contrarii. Prin urmare, scriitorul este dator nu numai să înțeleagă principiile generale ale realismului socialist, ci, totodată, să-și dea limpede seama în ce fază a dezvoltării și a luptei de eliberare se află poporul său.

Ce anume determină superioritatea realismului socialist față de realismul critic? Literatura realismului socialist nu se mulțumește să arate societatea în dezvoltarea ei, cu alte cuvinte, lupta de clasă; aceasta au făcut-o și marii romancieri burghezi. Realismul socialist mai presupune și conștiința deplină a țelului — socialismul, ca încununare a luptei de clasă, precum și înțelegerea căilor necesare realizării acestui țel. Așadar, lupta trebuie să fie prezentată ca mișcare înainte, spre socialism, ceea ce la rîndul său cere o nouă tratare a problemelor legate de formă, de stil, de zăgrăvire a caracterelor, de relațiile dintre individ și mediul în curs de transformare, și de altele.

Dar scriitorul nu poate arăta lupta pentru socialism fără să întruchipeze în cărțile sale pe singurii oameni în stare să ducă această luptă la victorie

— pe muncitori, pe membrii partidului comunist, singurul partid capabil să organizeze muncitorimea și să trezească conștiința ei de clasă.

Iată, așadar, două elemente noi pe care nu le găsim în literatura realismului critic: socialismul, ca țel însușit odată pentru totdeauna și zugrăvirea luptătorilor care frâng toate barierele capitalismului.

Aș fi dorit să ating și alte multe probleme, bunăoară problema limbii, să examinez modul în care putem îmbina limba literară cu cea vorbită, cu graiul popular, diferitele mijloace capabile să reînvie tradițiile naționale, care trebuiesc reluate de la burghezia ce le-a răpit și înapoiate făuritorului acestor tradiții — poporului. Problema aceasta este extrem de importantă, dar acum nu pot decât s-o menționez și în treacăt să atrag atenția că în această privință găsim elemente prețioase în cărțile lui Louis Aragon.

Îngăduiți-mi să vă mai împărtășesc propria-mi experiență care m-a învățat cum se pot rezolva sarcinile criticii și autocriticii. Deși principiile lor pot fi traduse integral în fapt numai în societatea socialistă, totuși și în capitalism scriitorul poate să se apropie de aplicarea lor. În anii din urmă am analizat mereu temele și elaborarea romanelor mele împreună cu muncitorii din acele ramuri ale industriei, despre care scriu. Am ținut seamă de sugestiile și critica lor în toate stadiile muncii mele, încât forma definitivă a cărții poartă pecetea acestei analize făcută în colectiv.

În felul acesta participarea scriitorului la viața celor ce muncesc poate fi extrem de felurită, exprimându-se nu numai prin activitatea nemijlocită în lupta pentru socialism, dar și printr-un viu contact creator.

În concluzie, vreau să subliniez încăodată că pentru a evita orice manifestare sectară, noua literatură creată pe baze noi și deschizătoare de perspective noi, presupune o strânsă legătură cu literatura clasică națională și cu tradițiile naționale. Ea va feri pe scriitorul care se îndreaptă către realismul socialist, de îngustime de vederi, unilateralitate și dogmatism stângist.

Scriitorul — exponent al realismului socialist — îndeplinește o dublă sarcină: el participă la lupta pentru socialism, întrucât cărțile sale constituie o călăuză atât de necesară poporului și în același timp pun piatra de temelie a culturii noi, socialiste, desprinzînd de pe acum prin cărțile sale contururile acestei culturi și ale relațiilor dintre artist și popor.

Congresul dumneavoastră, care va marca un hotărîtor pas înainte în domeniul teoretic și practic al realismului socialist, va ajuta în multe privințe literatura progresistă din lumea întreagă. El are o importanță covârșitoare pentru noi, scriitorii din țările capitaliste, pentru activitatea pe care o ducem spre fericirea și pacea popoarelor noastre. Congresul acesta ne va înarma cu mijloacele necesare rezolvării sarcinilor ce ne stau în față.

În numele scriitorilor progresiști din Anglia, dați-mi voie să aduc cele mai bune urări Congresului și tuturor scriitorilor din Uniunea Sovietică! (*Aplauze prelungite*).

(Texte apărute în „Literaturnaia Gazeta“ nr. 158/1954)

Cuvîntarea lui Li Ghi En — R.P.D. COREEANĂ

Stimați tovarăși scriitori sovietici!

Permiteți-mi să transmit Congresului, în numele Uniunii scriitorilor coreeni și al milioanei de cititori din Coreea, salutul nostru fierbinte și felicitări (*Aplauze furtuncase*).

Literatura sovietică luminează ca un far calea dezvoltării literaturii coreene contemporane.

Au trecut numai nouă ani de la eliberarea Coreei. Nu-i un timp prea lung pentru dezvoltarea unei literaturi democrate naționale, însă în acest timp scurt noi am obținut mari succese, atât sub raport ideologic cât și sub raport artistic.

În perioada care s-a scurs de la eliberarea Coreei, au fost editate în țara noastră peste opt milioane exemplare de cărți traduse din literatura sovietică.

Aceste cărți au jucat un rol excepțional de important în educarea ideologică a poporului coreean, atât în lupta pentru construirea orînduirii democratice, cât și în războiul patriotic al poporului coreean împotriva agresorilor. Pe de altă parte, ele au ajutat în mare măsură scriitorilor noștri să cunoască cele mai bune realizări ale literaturii sovietice.

Literatura coreeană din perioada construcției pașnice cuprinde următoarele teme: înfăptuirea transformărilor democratice, construirea vieții noi, lupta noului cu vechiul, lupta pentru întregirea patriei, împotriva imperialiștilor americani și a clicii trădătoare a lui Li Sîn Man, lupta de eliberare națională a poporului coreean în anii trecuți, în special lupta de eliberare a partizanilor sub conducerea tovarășului Kim Ir Sen, solidaritatea internațională și prietenia Coreei cu U.R.S.S., precum și alte teme.

În timpul războiului patriotic de eliberare, munca scriitorilor coreeni s-a schimbat radical. Mulți scriitori au plecat voluntari pe front, mulți dintre cei trimiși în calitate de corespondenți de război s-au dovedit luptători adevărați, au dus o viață de luptă, au fost martorii bărbăției și eroismului fără precedent al poporului nostru.

Poetul Te Hi Cen și mulți alți scriitori, ale căror forțe de creație erau în plină dezvoltare, au căzut eroic, luptînd împreună cu ostașii armatei populare împotriva coteropitorilor americani. Și acum sînt pentru noi un simbol al bărbăției și slujirii neprecupețite a poporului numele acestor tovarăși care și-au dat viața în lupta pentru libertate și independență națională a patriei.

În timpul războiului patriotic, cărțile scriitorilor sovietici au fost pentru poporul coreean cei mai apropiați și mai credincioși prieteni.

Mulți partizani tineri, care au acționat în regiunile ocupate temporar de dușmani în timpul retragerii strategice a armatei populare, și-au numit cu mîndrie detașamentul lor de partizani „Tînăra Gardă”, urmînd exemplul eroilor din „Tînăra Gardă”. Tinerii patrioți din districtul Andu și-au organizat detașamentul de partizani într-un sat unde se găseau dușmani și au adus mari pierderi ocupanților americani, zvîrlind în aer depozite de carburanți și poduri.

Cînd unul dintre partizani a fost prins în timpul îndeplinirii unei misiuni și fiarele americane, care-l torturau sălbatic, l-au întrebat cine-i conduce partizani, el a răspuns: „Ne conduce Partidul muncii și „Tînăra gardă” a lui Fadeev.” (*Aplauze*).

În timpul războiului patriotic au fost create lucrări minunate, au apărut multe poezii care cîntă lupta patriotică a poporului coreean. Trebuie să amintim culegerea de versuri „Coreea luptă” de Te Hi Cen, poemul „Cîmpia Orori” de Min Ben Hun, culegerile de versuri „Pămîntul eroilor” de Kim Sun Sec și „În mijlocul acestor oameni” de Kim Te Gu, ca și culegerea de versuri „Slavă vouă” de Hon Sun Cer, în care este cîntată prietenia de nezdruccinat a Coreei cu China, care și-a trimis cei mai buni fii și fiice pe frontul coreean.

Și în domeniul prozei au fost create în timpul războiului lucrări ca prima parte a trilogiei „Tedongan“ de Han Ser Ia, care redă lupta subterană a locuitorilor din Phenian în timpul ocupării lui temporare, și nuvela „Șacalii“, care povestește cum asupreau americanii poporul coreean sub masca de misionari. Nuvela lui Van Hen „Fericirea“ dezvăluie chipul luminos, inteligent și optimist al tineretului nostru, care cunoaște fericirea slujind patria în focul aspru al războiului. Nuvela lui Cen Se Bon „Oamenii satului care luptă“ zugrăvește luptă eroică a țăranilor din regiunile ocupate de dușmani. Tot atât de remarcabile sînt și povestirile „Peșine“ de Li Den Min, „Prima zăpadă“ de Ben Hi Hîn și altele.

În timpul războiului n-au fost însă create lucrări epice de mare amploare, care să cuprindă uriașa varietate de aspecte ale războiului patriotic, întreaga lui importanță istorică — lucrări care să sintetizeze artistic cele mai bune tradiții și trăsături ale poporului-constructor și poporului-luptător.

Aceasta este sarcina care se ridică acum în fața literaturii coreene din perioada postbelică.

În prezent, sarcina principală a scriitorilor este de a-i descrie pe eroii căliți în focul războiului de eliberare, întorși la muncă pașnică din uzine și fabrici, la sate și în coloniile de pescari, de a arăta munca constructivă a maselor populare.

În scurtul interval care a trecut de la încheierea armistițiului au fost create și sînt create multe lucrări noi, care zugrăvesc refacerea și construcția postbelică.

Printre aceste lucrări se pot număra: partea a doua a trilogiei „Tedongan“, „Momentul eliberării“ de Han Ser Ia, poemul „Mama“ de Hon Sun Cer, „Cîntecul Coreei“ de poetul Min Ben Gun, romanul meu „Tumangan“ și altele.

Stimați tovarăși!

În perioada postbelică în fața scriitorilor coreeni stă sarcina glorioasă și de cinste de a ridica și a însuși întregul popor la lupta eroică pentru consolidarea bazei democratice a țării, în numele unificării pașnice a țării.

Ne exprimăm convingerea că succesele literaturii sovietice, al cărei bilanș se face la actualul Congres, își vor arăta influența lor pozitivă asupra dezvoltării mai departe a literaturii naționale coreene. (*Aplauze*)

Nu începe îndoială că poporul coreean va obține în refacerea și construcția postbelică a economiei naționale, în lupta pentru unificarea pașnică a patriei sale, succese la fel de mari ca și acele pe care le-a obținut în războiul patriotic sfînt împotriva intervențiștilor americani. Nu începe îndoială că scriitori noștri coreeni vor îndeplini cu cinste sarcinile nobile pe care ni le trasează Partidul și poporul.

Să crească și să se dezvolte prietenia frățească între scriitorii coreeni și scriitorii progresiști din întreaga lume, în frunte cu Marea Uniune Sovietică! (*Aplauze prelungite*).

Slavă scriitorilor sovietici, care țin sus stindardul păcii și al progresului spre victoria comunismului! (*Aplauze*).

Noi, scriitorii coreeni, ardem de dorința de a cînta și mai puternic prietenia și dragostea veșnică, cimentată cu sînge, între popoarele coreean și sovietic. Vă vom preda acest stindard, cusut de dragostea poporului, vouă, scriitorilor sovietici, învățătorii și prietenii noștri de luptă în ale scrisului.

Dragi tovarăși!

Am adus aici și cărți ale scriitorilor sovietici. Am editat aceste cărți

în limba noastră natală, în cei mai grei ani ai războiului, sub grindina de gloanțe, în exploziile de bombe, fără să ținem seama de foame și frig. Ele au fost citite în tranșeele înghețate, în uzinele subterane, pe câmpurile goale, pentru că ele încălzeau inima, aduceau lumină, întăreau încrederea în victoria cauzei noastre drepte.

În țara noastră totul — și munții, și pădurile, și cîntecul vesel al păsărilor, și murmurul pașnic al râurilor pămîntului coreean — totul este plin de recunoștință față de Uniunea Sovietică! (*Aplauze prelungite. Toți se ridică în picioare și ovaționează pe tovarășii coreeni, care înminează prezidiului un steag și daruri*).

Cuvîntarea lui Jorge Amado — BRAZILIA

Dragi prieteni!

Permiteți-mi mai întîi să vă salut în numele cititorilor dumneavoastră brazilieni, muncitori simpli — bărbați și femei, oameni ai muncii, care trăiesc într-o țară îndepărtată, la celălalt capăt al lumii, peste mări și munți — cititori pînă la care ați adus în romanele și poemele voastre imaginea patriei sovietice, gîndurile și ideile oamenilor sovietici. Cărțile dumneavoastră au ajuns la noi învingînd distanțe uriașe și au fost un minunat mijloc pentru întărirea prieteniei frățești care există între popoarele noastre. Literatura dumneavoastră a dezvăluit în fața cititorilor brazilieni bucuria vieții și a creației pasionate, încercările aspre ale unei lupte grele, dar mărețe, munca conștientă și orientată spre un scop precis. Din cărțile dumneavoastră am văzut măreția patriei dumneavoastră — nădejdea și viitorul omenirii (*Aplauze*).

Permiteți-mi de asemenea să vă felicit în numele scriitorilor comuniști din Brazilia, în numele acelor care au învățat de la Maxim Gorki și Vladimir Maiakovski să înțeleagă misiunea scriitorului. Creatorii literaturii dumneavoastră ne-au arătat înalta răspundere și datorie a scriitorilor clasei muncitoare. Scriitorii și artiștii comuniști din Brazilia se străduiesc, urmînd exemplul dumneavoastră, să-și însușească metoda realismului socialist și s-o folosească în lucrările lor. Nu e o sarcină de loc ușoară pentru niște scriitori care provin, în majoritatea lor, din mica burghezie. Este un proces îndelungat și, uneori, dureros.

Acești scriitori au îmbogățit literatura noastră prin ultimele lor lucrări, prezentînd un tablou mai complet și mai exact al țării noastre, trăind problemele cele mai arzătoare ale vieții și luptei poporului și exprimînd sentimentele și năzuințele omului simplu. Această literatură nu se mai mulțumește cu zugrăvirea dramatică a condițiilor îngrozitoare de viață ale poporului muncitor, ci ea dezvăluie cauzele acestei realități atît de înfiorătoare, îi demască pe vinovați și cîntă lupta aspră a celor mai buni fii ai poporului, luptă dusă pentru schimbarea radicală a condițiilor de trai, pentru alungarea foametei și a sărăciei, pentru înlăturarea asupririi străine și a exploatării oamenilor muncii de la sate și orașe, pentru crearea unei Brazilii libere și fericite (*Aplauze*).

Prin lucrările lor din ultimii ani, scriitorii comuniști au adus în literatura braziliană un suflu de optimism; ei au adăugat la realismul descrierii condițiilor grele, romantismul luptei care se naște în fabrici și pe plantațiile feudalilor, crescînd ca un val stîrnit de furtună și revărsîndu-se asupra întregii țări.

Vorbindu-vă despre tînăra literatură a poeților și prozatorilor comuniști din Brazilia, trebuie să vi-i numesc pe Alfonso Schmidt, Floriano Gonzal-

vez, Lilla Rinol, Dalcidio Jurandir, Alina Paim, James Amado, Rossina Camargo, Guarneri, Bernardo Ellis, marele satiric Aparisio Torelli, celebrul baron Itarare, Astrogildo Pereira — cei mai vechi scriitori ai Partidului nostru — și mulți alții.

Scriitorii comuniști din Brazilia trebuie să-și amintească întotdeauna că literatura realismului socialist este socialistă în conținut și națională în formă. Problema formei naționale este pentru noi de o mare importanță, deoarece ignorarea însemnătății acestei probleme poate face ca creațiile noastre să nu fie braziliene, iar noi să ne împotmolim fie într-un stîngism fără sens, fie în cosmopolitism. Pentru ca lucrările noastre — romane sau poezii — să poată servi cauza revoluției, ele trebuie să fie în primul rînd braziliene; în aceasta constă capacitatea lor de a fi pătrunse de internaționalismul proletar.

Există însă sectanți literari, care afirmă că eroii lucrărilor noastre trebuie să fie, în esență, copia eroilor voștri și că, deoarece toți poeții voștri folosesc rima și anumite măsuri ale versului, poezia cu vers liber, alb, atît de des folosită de poeții noștri trebuie lichidată, ca fiind o formă îndepărtată de realismul socialist. Ei propun acest lucru ca și cum realitatea noastră ar fi o copie exactă a realității voastre, ca și cum Uniunea Sovietică, Țara Socialismului victorios care construiește comunismul, și Brazilia — o țară semi-feudală, dependentă, unde poporul luptă pentru revoluția agrară și pentru revoluția antiimperialistă, pentru orînduirea democrat-populară, — ar reprezenta unul și același lucru.

Acești sectanți confundă metoda realismului socialist cu o școală literară de tipul acelor care au apărut în mare număr după primul război mondial, îl socotesc ca o formulă sau o schemă aplicabilă la crearea tuturor poemelor, romanelor, tablourilor, sculpturilor și filmelor. În profunda lor dezorientare, ei preconizează înlăturarea conflictelor și a problemelor ascuțite, uitînd că lupta revoluționară a clasei muncitoare se răsfrînge asupra întregii vieți a țării și a poporului, o influențează, și că tocmai în complexitatea acestei influențe poate fi redată realitatea noastră în mișcare, în dezvoltare.

Această confundare a unei metode cu o școală, a unei metode cu o schemă, are drept consecință faptul că din lucrările de literatură și artă sînt îndepărtate toate complicațiile vieții omenești, această confuzie duce la sărăcirea stilului, la o literatură aridă și sterilă. Drept rezultat, în unele dintre poemele noastre, sentimentele și dramele oamenilor sînt exprimate în sabloane gazetărești.

E clar că în astfel de lucrări nu există nici un fel de poezie, iar în ceea ce privește frazele publicistice, e mai bine să le citești în reviste, unde pot fi folosite cu mai mult succes.

Drept rezultat al acestor confuzii, a apărut o tendință care duce la sărăcirea sentimentelor. Sectanții socotesc sentimentele omenești nedemne de a fi redată în poezii și romane; ei suspectează sentimentele care sînt veșnic proprii omului, sentimente fără de care viața e imposibilă. Pentru ei, dragostea, de exemplu — vorbesc de dragostea între bărbat și femeie — este un obicei respingător, imoral, propriu marei burghezii desfrîinate (*Risete*).

Importanța Congresului dumneavoastră pentru evoluția scriitorilor comuniști din Brazilia ca și a scriitorilor progresiști din întreaga lume este uriașă. Fiecare cuvînt pronunțat de la această tribună de un scriitor sovietic va găsi ecou la mii de scriitori din cele mai diverse țări și pentru faptul că Congresul dumneavoastră — constat aceasta cu bucurie — continuă lupta împotriva

schematismului, a concepțiilor mecaniciste, a îngrădirilor absurde. După părerea mea, acesta este meritul cel mai de seamă al Congresului dumneavoastră (*Aplauze*).

Poporul brazilian se ridică împotriva politicii* de pregătire a războiului, împotriva asupririi politice, economice și culturale de către imperialismul american. Poporul nostru a început să creeze un front democratic de eliberare națională, front al cărui scop este eliberarea patriei, izgonirea asupritorilor nord-americani, lichidarea rămășițelor feudalismului și crearea unei orînduiri democrat-populare, în frunte cu guvernul de eliberare națională (*Aplauze*).

Același front se constituie în mijlocul scriitorilor, reunind în jurul cauzei apărării originalității naționale a literaturii braziliene și a dezvoltării ei pe toți scriitorii progresiști, patrioți, prieteni ai păcii, pe toți acei care, independent de deosebiri de vederi politice, filozofice sau estetice, vor să împiedice un al treilea război mondial.

Cultura și literatura noastră sînt împărțite, în prezent, în două tabere. Prima este cea progresistă, care reunește forțele chemate să creeze un front democratic de eliberare națională; cealaltă tabără este aceea a reacționarilor, care servesc imperialismul american și uneltele lor din Brazilia. De aceea ar fi excepțional de periculos să socotim realismul socialist drept o cumpănă a apelor. O astfel de înțelegere sectară ar duce la izolarea scriitorilor comuniști, la lichidarea influenței lor asupra celorlalți scriitori și intelectuali.

Este necesar să înțelegem clar că în actualele condiții politice, în Brazilia sînt pozitive și merită tot sprijinul nu numai lucrările în care apar trăsăturile metodei realismului socialist. Orice lucrare de literatură, sculptură, teatru, cinematograf, creată de forțe apropiate de clasa muncitoare în numele victoriei revoluției braziliene, reprezintă un fenomen pozitiv și contribuie la progresul poporului nostru.

Scriitorii comuniști au datoria să lupte pentru conținutul tot mai progresist și mai înaintat al operelor literare; ei trebuie să stea în fruntea tuturor scriitorilor, oamenilor de artă, intelectualilor, trebuie să fie cei mai activi organizatori ai frontului democratic al intelectualității braziliene.

Dragi prieteni, maeștri ai literaturii sovietice, frați iubiți!

Salutîndu-vă, am vrut să vă prezint cîteva probleme care îi frămîntă pe scriitorii din țara mea, deoarece știu că Uniunea Sovietică este patria frăției omenești și de aceea orice problemă a oricărei țări nu este indiferentă poporului dumneavoastră mare și de neînvins (*Aplauze*).

Salutîndu-vă pe dumneavoastră, vreau în același timp să salut cu dragoste și respect întregul dumneavoastră popor și gloriosul dumneavoastră Partid comunist care v-a crescut, înarmîndu-vă cu forța și conștiința necesară pentru construirea unei vieți minunate, oglindită în literatura dumneavoastră, care este o armă atît de puternică în mîinile popoarelor din lumea întreagă, în lupta lor pentru viitor (*Aplauze*).

Vă salut, dragi tovarăși și frați, și vă doresc mari succese, vă doresc ca și de acum încolo cărțile dumneavoastră să lumineze calea noastră (*Aplauze prelungite*).*)

*) Cu aceasta, „Viața Romînească” încheie publicarea materialelor celui de al II-lea Congres Unional al Scriitorilor Sovietici. Textul complet al dezbaterilor este publicat în „Probleme de Literatură și Artă” nr. 2—3/1955.

85 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI V. I. LENIN

MIHAI BENIUC

PACEA LENINISTĂ

*Cînd Statul Sovietic l-ai creiat,
Istoriei dînd sens, vieții rost,
Cuvîntul tău măreț și-naripat,
Spus omenirii drept salut, a fost:
PACE!*

*Ai luminat deodată milioane,
Ființe omenești pe-ntreg pămîntul
Că-nvălmășită-n valuri și bulboane
Umanitatea-ți adăsta cuvîntul:
PACE!*

*În țara ta dînd muncii slobozire
Tu pus-ai pacea peatră de temei
Și-ai dat mulțimii stea spre fericire
Fără stăpîni, în veșnic visul ei:
PACE!*

*Cînd azi luptînd pe calea păcii merg,
Popoarele îți cîntă ție slavă
Și-n lupta lor dureri și lacrimi șterg,
Dînd lumii care nu va fi bolnavă:
PACE!*

*Și cum te știm alături de noi
Cu tot ce-ai fost, cu fapta, cu povața,
Noi vom izbi în cei ce vor război,
Ca să-și desfacă floarea ei, vieța:
PACE!*

VIRGIL TEODORESCU

INSCRIPTIE

*Te-ai aplecat peste-a planetei hartă,—
Ai încleștat pe roata lumii mîna,
Și în Octombrie, luînd în piept furtuna,
Tu, Lenin, i-ai dat lumii altă soartă.*

*Nu, inima fierbinte nu e moartă
Ci ea va bate-n oameni totdeauna
Cum viață dă semințelor țărîna,
De fructe neputînd să se despartă!*

*Iar gîndul tău ce-arată lumii zorii
Și luptei pentru viață dă putere,
Răsfrînge astăzi prora „Aurorii“.*

*Spre comunism purtînd-o mai departe,
Căci niciodată visul tău nu piere
Om muritor, dar neînfrînt de moarte.*

L E N I N

*Lenin însemnează tot ce e nou în lume.
Însemnează primăvară. April.
Liliacul cu flori în brațe
De dragul primăverii leniniste, rîde ca un copil.*

*Cu fruntea, deasupra amintirii sale înclinată,
Cînd zici april, zici Lenin.
Îi zărești ochii luminoși, îngrijorați cîteodată,
Ochi ce vedeau departe
În viitor, peste moarte.*

*Iată-l într-un tablou, cum era în viață:
La tribună aplecat înainte, cu inima ropot în piept,
Arată calea oamenilor spre fericire,
— Pe-aici tovarăși, că-i drumul mai drept!*

*— Ne trebuie știință, tehnică înaltă,
Electrificare,
Tractoare.
Ne trebuiesc cît mai multe minți iscoditoare.*

*Ce uriașă încordare!
N-a fost niciodată un om ca el!*

*Gîndurile lui le vedem în gîndurile noastre,
De la maestru pînă la învățăcel.
În uzine și fabrici,
În arătură,
În forța-armată, pe șantier,
În cuvintele ce ne ies din gură.*

*Gîndurile lui le vedem în poezii, în ziare,
În romane,
În muzică, pictură, sculptură,—
Toate au pecetea leniniane.*

*Gîndurile lui le vedem în dragostea noastră,
În casele noastre,
În hotărîrea de a trăi,
În florile din parcuri și glastre.*

*...Să-l slăvim pe Lenin!
Prin el, și ca el să luptăm.
Să fim tari, demni de învățătura lui,
De drumul pe care-l urcăm.*

*Și dacă dușmanii ar căuta să ne frîngă bucuria vieții, —
Să ne ridicăm cu munții,
Cu riurile,
Cu pădurile,
Cu întregul nostru cuprins,
Să-i zdrobim.
Să nu cedăm nimic din ce-am clădit cu Lenin!*

*În suflete cu chipul și-nvățătura lui,
Sintem de neînvins!*

ASPECTE ALE PROCESULUI CREAȚIEI ARTISTICE, ÎN LUMINA ÎNVĂȚĂTURII LENINISTE

Se împlinesc 85 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin, „cea mai pămînteană din cîte cunoaște pămîntul tăpturi“, cum l-a numit Maiakovski în marele său poem.

Creator al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, conștiința și onoarea epocii noastre, îndrumător și realizator al celei mai mari revoluții cunoscute în istorie, înfăptuitor al primului stat socialist al lumii și prin aceasta și al visului de secole al omenirii înaintate, V. I. Lenin a trecut în nemurire ca învățător și eliberator al celor ce muncesc.

Ideile leninismului sînt atotbiruitoare pe mai bine de un sfert din globul pămîntesc și însuflețesc în luptă tot restul omenirii progresiste.

Un domeniu al vieții sociale în care leninismul a săvîrșit o profundă revoluție este și literatura.

Om de cultură vastă și superioară, geniu multilateral, V. I. Lenin a acordat literaturii, pe lîngă interesul cititorului pasionat de bune lecturi, atenția cuvenită din partea unui gînditor revoluționar, care a recunoscut în arta literară o armă a revoluției, un mijloc însemnat de îndrumare a maselor de milioane de muncitori, pe drumul eliberării lor din sclavia capitalismului. Studiind problemele literaturii, revoluționînd baza ei teoretică, V. I. Lenin continuă o strălucită tradiție a mișcării muncitorești revoluționare, care

prin Marx și Engels a adus o contribuție de însemnătate excepțională în orientarea esteticii pe făgașuri noi.

În ultima din „Tezele asupra lui Feuerbach“ Marx enunța ideea care constituie nucleul plin de vitalitate al gîndirii marxiste, în domeniul filozofiei și artei: „Filosofii au interpretat lumea în moduri diferite; e vorba însă de a o schimba.“

Scrierile lui Marx și Engels cu privire la literatură și artă constituie un patrimoniu teoretic de o excepțională valoare tocmai pentru că în analiza fenomenului literar și artistic al timpurilor trecute, ca și al epocii lor, creatorii comunismului științific au căutat să pună în lumină acele laturi ale fenomenului artistic care arătau cu claritate că arta este în stare nu numai să înregistreze aspectele vieții sociale, să fie o oglindă fidelă a lor, că este în stare nu numai să înalțe conștiința umană prin adevărurile ei și prin sentimentul frumosului pe care-l generează, dar să și schimbe comportarea oamenilor în societate și prin ei chiar viața socială.

Prin Marx și Engels, care au creat vasta lor operă în epoca ascendenței capitalismului, metoda realistă de creație a căpătat, pentru prima dată în istoria culturii, o solidă bază științifică.

V. I. Lenin a militat și a scris în epoca nașterii imperialismului, epocă a capitalismului muribund, caracterizată printr-o

intensificare a reacțiunii în toate domeniile gândirii și ale activității practice. În fața clasei muncitoare au apărut probleme noi, care cereau noi aprofundări și rezolvări teoretice compatibile atât cu forța mereu crescîndă a proletariatului rus, ca și a celui din întreaga lume, cît și cu atacurile tot mai puternice date de către reacțiune. În Rusia, în primii ani ai secolului al XX-lea, fracțiunea bolșevică din sânul partidului social-democrat rus devine forța conducătoare a muncitorimii rusești, nucleul viitorului Partid Comunist.

Pe plan literar această epocă de puternice lupte populare coincide cu o înflorire remarcabilă a realismului critic rus, care atrage atenția întregii lumi și influențează în mod profund literatura progresistă din toate țările. Operele lui Tolstoi, Turgheniev, Cehov, Korolenko și Gorki sînt larg răspîndite în toată lumea, făcînd cunoscut nu numai geniul creator al poporului rus, dar și lupta sa de eliberare.

În același timp în Rusia, ca și în întreaga Europă, apar și se dezvoltă curente literare burgheze decadente, ca o expresie directă a capitalismului muribund, a intensificării reacțiunii. Realismul critic cu toate că reprezenta etapa literară cea mai înaintată a epocii, devenise prea îngust, prea limitat pentru a putea oglindi noile realități economico-sociale și politice, iar contradicțiile sale interne făceau literatura vulnerabilă față de influența mereu crescîndă a decadentismului burghez.

Lenin este primul care face observația hotărîtoare că acestei noi epoci din istoria omenirii trebuie să-i corespundă o nouă literatură, calitativ diferită și superioară celeia care o precedase, o literatură și o artă care să facă parte integrantă din lupta generală a proletariatului revoluționar. Formulînd configurația acestei noi literaturi, ideile care trebuie să o anime, determinînd suportul ei filozofic V.I. Lenin pune bazele teoretice a ceea ce mai tîrziu I. V. Stalin va denumi *realismul socialist*, cea mai înaintată etapă din istoria artei și literaturii mondiale.

Caracteristic pentru problemele teoretice privind arta și literatura, ridicate de Lenin, este faptul că ele fac parte integrantă din doctrina generală a leninismului, că în fiecare formulare vom găsi legătura de nedesfăcut cu teoria generală a revoluției proletare și a construirii socialismului.

Cu genială previziune Lenin a stabilit un adevăr validat de întreaga experiență istorică a epocii noastre. Tot ce este valoros în arta și literatura întregii lumi de astăzi, este în mod direct sau indirect legat de lupta forței celei mai înaintate a istoriei contemporane: proletariatul.

Realismul socialist pentru a se putea ivi și dezvolta nu are nevoie de existența unei baze socialiste constituite, ci de existența acelor forțe capabile să făurească socialismul: un proletariat puternic și călit în lupte, mase largi populare cu o conștiință radicalizată, un partid muncitoresc în suflete de conștiință revoluționară. Despre realism socialist nu se vorbește numai în Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, ci pretutindeni în lumea capitalistă unde există în momentul de față forțe capabile să distrugă exploatarea omului de către om. În această luptă extrem de grea, care cere sacrificii și eroism, arta și literatura identificată cauzei celor ce muncesc, aduce o contribuție de însemnătate capitală.

★

Pentru un scriitor al patriei noastre nu există o altă menire socială, un alt ideal de viață decît acela de realiza opere care prin valoarea lor artistică să constituie un imbold în muncă, să dăruiască avînt în luptă milioanele de muncitori și țărani care construiesc, cu mari eforturi, socialismul.

Vorbesc de imbold în muncă și de avînt în luptă pentru că bucuria noului nostru cititor în fața unei opere de artă autentică se exprimă prin astfel de manifestări, avînd în vedere că într-o carte el caută o confruntare cu adevărul propriei lui vieți și nu un remediu al unei iremediabile plictiseli, cum căutau în lectură cei „zece

mii" din pătura de sus care suferă de obezitate, cum îi definește foarte plastic Lenin pe consumatorii de altă dată ai efortului artistic.

În lămurirea procesului creației artistice, V.I. Lenin a adus o contribuție fundamentală prin teoria reflectării. Nu este vorba de rețete pentru crearea de opere valoroase, și neîndoelnic că nici nu este creator acela care ar cere cuiva asemenea lucruri, ci de explicarea științifică a treptelor pe care le urcă gândirea omului de știință sau a artistului, pînă ajunge la legi științifice sau imagini artistice. În intimitatea lor, fără îndoială că aceste două procese creatoare (ale științei și ale artei) se deosebesc prin particularități, prin elemente specifice, dar în esență ele sînt aceleași. Un erou remarcabil al unui roman, sau un poem liric desăvîrșit, care deschide largi perspective asupra vieții sau ne ajută să ne lămurim mai bine anumite fenomene ale vieții noastre, echivalează neîndoelnic cu o mare descoperire științifică.

În stabilirea relațiilor dintre conștiință și existență, dintre gândire și realitatea înconjurătoare, Lenin pleacă de la vechea teză materialistă care afirmă că gândirea umană reflectă realitatea înconjurătoare, dar că aceasta din urmă are o existență independentă de gândire. „Realismul naiv" al oricărui om sănătos care n-a zăbovit într-o casă de nebuni sau într-o școală a filozofilor idealiști — scria Lenin în „Materialism și empiriocriticism" — constă în faptul că lucrurile, mediul, lumea, există *independent* de senzațiile noastre, de conștiința noastră, de eul nostru și, în general, de om... Senzațiile noastre, conștiința noastră nu sînt decît o *image* a lumii exterioare, și e de la sine înțeles că o imagine nu poate exista fără obiectul reflectat, acesta din urmă existînd însă independent de cel în care se produce imaginea."

Stabilind baza legăturii dintre conștiință și existență, Lenin merge mai departe, adîncind structura interioară a procesului gândirii. În primul rînd pentru a înlătura orice neînțelegere cu privire la termenul „reflectare" sau „oglin-

dire", Lenin insistă asupra faptului că nu avem cîtuși de puțin a face cu o relație mecanică, neînsuflețită, pasivă, ci cu un proces în neconținută mișcare. „Oglindirea naturii în gîndul omului — scrie Lenin — nu trebuie înțeleasă în sens „mort" sau „abstract" — fără mișcare, nu trebuie înțeleasă fără contradicții, ci ca un proces neîncetat al mișcării, al apariției contradicțiilor și al rezolvării lor".

Procesul complex al cunoașterii este atît de plastic și de dramatic redat de către Lenin, încît nu există artist care să nu recunoască în această analiză, etape ale propriului său zbucium creator. „La început — arată Lenin — apare impresia, apoi se desprinde ceva — după aceea se dezvoltă înțelegerea calității (determinarea obiectului sau fenomenului) și cantității. După aceea cercetarea și interpretarea îndreaptă gîndul spre cunoașterea identității — deosebind — bazele — esența — fenomenul — cauzalitatea... Toate aceste momente (pași, trepte, procese) ale cunoașterii sînt îndreptate de la subiect spre obiect, verificînd prin practică și ajungînd prin această verificare spre adevăr..."

Ideea asupra căreia insistă Lenin foarte mult — și care este fundamentală pentru actul cunoașterii — este aceea a însemnătății gândirii conștiente în elaborarea bagajului de impresii, senzații. Fără această elaborare făcută de gândire și fără confruntarea cu practica (în sensul atît de viață socială cît și de experiență individuală) nu putem ajunge la esență. Atît fenomenul observat, cît și senzațiile sau impresiile obținute în legătură cu el, sînt cu mult mai largi decît esența, dar în același timp și foarte vagi, neprecise, nedeterminate, fără un înțeles limpede. Esența, fiind mai restrînsă, exprimă însă cu mult mai mare profunzime fenomenul, pentru că este singura în stare să explice natura, mișcarea, dezvoltarea fenomenului. Impresia, senzația este rezultatul spontaneiității. Ea nu va fi în stare niciodată să construiască singură imaginea, să ofere prin ea veridicul realității.

Avînd în vedere că atît filozofia cît și estetica idealistă au făcut mare caz în jurul acestei „senzații", Lenin atrage a-

tenția asupra faptului că ne aflăm în fața unei simple etape a procesului cunoașterii, care poate constitui o răscruce după felul în care este înțeleasă... „...Pentru orice materialist—arată Lenin—senzația nu este într-adevăr decît legătura directă dintre conștiință și lumea exterioară”. Dar „avînd ca punct de plecare senzațiile — scrie Lenin — putem pași pe linia subiectivismului, care conduce la solipsism („corpurile sînt complexe sau combinații de senzații”) și putem pași pe linia obiectivismului care conduce la materialism („senzațiile sînt imagini ale corpurilor, ale lumii exterioare”).

Observația lui Lenin ne ajută să înțelegem unul din hotarele care despart realismul de antirealism. Cea mai mare parte din curentele artistice care se manifestă în cadrul decadentismului culturii burgheze, teoretizează această oprire la senzații făcînd din senzația înțeleasă în sens subiectivist, alfa și omega creației artistice. Decadenții cer o artă „senzualistă”, bazată pe spontaneitate, și din care reflexia omului rațional este alungată. Kant, teoretizînd o idee asemănătoare, stabilise că arta „în mod sigur nu oferă o posibilitate de cunoaștere (nici chiar confuză)”.

„Senzualiști” occidentului imperialist sînt neo-kantieni de cea mai pură speță, ei alungînd din artă nu numai cunoașterea în sens larg filozofic, dar și rațiunea sau logica cea mai elementară.

În acest sens impresioniștii au alungat din pictură desenul, înlocuindu-l cu amalgamul de culori destinat să fixeze pe pînză senzația vizuală proprie pictorului. Din muzică a fost alungată melodia. Debussy o înlocuiește cu „stările născînde” care fac astfel de ravagii în muzica occidentului de astăzi, încît orice ascultător cu un simț auditiv normal și cu o rațiune nealienată, rămîne perplex în fața ei. În literatură găsim primatul senzației atît la simbolişti, cît și la impresioniști, cubişti sau supra-realiști. Iar senzația, sub raportul dezvoltării instinctelor oarbe, proprie naturalismului, domină toată maculatura putredă a așa zisei culturi occidentale.

În ce constă efectul acestui primat al senzației? Toți senzualiștii procedează la

fel ca și fetița de care povestește undeva H. Taine și care neavînd conștiința universului astral și a excursiei astrelor pe bolta cerească, văzînd luna la ore diferite, în mereu alte locuri, după ce exclamase prima dată „iață luna”, exclama apoi pe rînd „uite încă o lună!”, „și încă o lună!”

Lucrurile se întîmplă cam la fel și în literatura și arta decadentă subjugată senzațiilor primare, dar bineînțeles fără naivitatea gingașă a fetei de care vorbea H. Taine.

Senzația a alungat din literatura descompusă occidentală odată cu tradiția realistă a marilor clasici și rațiunea, logica elementară, înlocuind-o cu eufonia, cu arbitrarul visului haotic, rupt de realitate, cu dicteul automat, ș.a.m.d. Unul din apologeții acestei estetici antirealiste, filozoful francez Alain, se lauda că el recomandă discipolilor săi, atunci cînd au de tratat o temă oarecare: „Nu reflectați, scrieți!” Unul din prozatorii francezi foarte la modă în trecut în saloanele burgheziei cultivate, Montherlant, scria: „Mai puțin ca oricînd mă simt capabil de a adăuga cel mai mărunț element voluntar la actul aproape animalic de a transcrie cu totul la întîmplare senzațiile și stările mele sufletești. Cea mai bună rețetă pentru a face o operă de valoare, este de a culege pe hîrtie ceea ce țîșnește din noi...” („Les fontaines du désir”). Citate de acest fel ar putea fi date la infinit fără a aduce mai multă lumină în acest univers atît de trist și de întunecat al decadenților. Cu toții exprimă o profundă și animalică ură față de realitatea socială și față de tot ce este minunat de frumos și de nobil în om, pentru că se simt, ca vîrstare spirituale ale capitalismului muribund, în fața pieirii inevitabile.

Iubitor mai presus de orice al operei lui Pușkin, cititor pasionat al clasicii literaturii universale și ruse, educat în ceea ce privește sentimentul frumosului de către Cernîșevski, Tolstoi, Turgheniev, Gogol, Scedrin, Goncarov, Lenin avea o legitimă oroare față de diferitele curente decadente care circulau în epoca sa. „Frumosul trebuie păstrat — spunea Lenin — chiar dacă-i vechi. De ce oare să întoarcem spatele frumosului

autentic, să renunțăm la el ca la punctul de plecare pentru dezvoltarea ulterioară, numai pentru că e „vechi”? De ce să ne închinăm în fața a ceea ce este nou ca în fața unui zeu, căruia trebuie să i te supui numai pentru că este „nou”? Este un nonsens, un adevărat nonsens. Aci e multă fățărnicie și desigur și o stimă inconștientă față de moda artistică care domnește în Apus. Sîntem buni revoluționari, dar ne socotim datori, nu se știe de ce, să dovedim că și noi sîntem „la înălțimea culturii moderne”. Eu însă am îndrăzneala să mă declar „barbar”. Nu sînt în stare să consider operele expresionismului, futurismului, cubismului și celorlalte „isme” drept cea mai înaltă manifestare a geniului artistic. Nu le înțeleg. Nu-mi produc nici un fel de bucurie.”

În 1918 Lenin a semnat decretul prin care în principalele orașe ale Uniunii Sovietice trebuiau ridicate monumente marilor genii ale omenirii. Era ceea ce Lenin denumea „propaganda culturală prin monumente”. Cu acest prilej sculptorii decadenți au dat un adevărat asalt, făcînd lucrări care produceau spaimă sau provocau risul sănătos al trecătorilor. Lunacearski povestește că la dezvelirea monumentului Sofiei Perovskaia, vestita revoluționară, spectatorii s-au dat înapoi, deoarece în fața ochilor le apăruse o formă cubică, dată drept capul personalității omagiate. La fel s-a întîmplat cu Bakunin, care era atît de înapăimîntător încît anarhiștii turbați de furie au distrus într-o noapte monumentul. Mai rău s-au petrecut lucrurile cu un monument din Moscova închinat lui Marx și Engels. Figurile sculptorului nu semănau cu originalul decît prin bogata podoabă capilară. În plus autorul monumentului avusese fantezia să plaseze întregul grup, nu se știe pentru ce, într-un fel de bazin. Trecătorii denumiseră monumentul „bărboșii care se scaldă”.

Din cauza acestor întîmplări, Lenin căpătase o adevărată teamă față de ceea ce dînsul numea „momii futuriste”.

Decadenții legitimau asemenea orori susținînd că arta trebuie să procedeze prin „simboluri”, redarea realității în conținutul ei concret fiind socotită cu dispreț „fotografie”, nu artă.

Lenin s-a ridicat în repetate rînduri împotriva unor astfel de concepții. În „Materialism și empiriocriticism” el supune unei îndreptățite și nimicitoare critici teoriile idealiştilor Petzoldt și Helmholtz, și mai ales ale acestuia din urmă, care afirma că „senzațiile și ideile omului n-ar reprezenta copii ale lucrurilor și proceselor reale ale naturii, imagini ale acestora, ci semne convenționale, simboluri, hieroglife etc.”. Lenin arată că teoria simbolurilor este în întregime idealistă și reacționară deoarece introduce „neîncredere în sensorialitate, neîncredere în arătările organelor simțurilor noastre.” „Incontestabil — spune Lenin — imaginea nu va putea fi niciodată pe deplin identică cu modelul; una este însă imaginea și alta simbolul, *semnul convențional*. Imaginea presupune în mod necesar și inevitabil realitatea obiectivă a celor „reflectate”. „Semnul convențional”, simbolul, hierogliful introduc ca noțiuni un element de agnosticism cu totul de prisos”.

Transpunînd totul pe planul artei, avem aci o magistrală critică făcută simbolismului și ermetismului care au constituit în istoria noastră literară una din cele mai jalnice etape, în cadrul căreia multe talente reale au sucombat sub efectul subtil toxic al cosmopolitismului, al preamăririi artei decăzute a apusului.

Este oare lipsită de actualitate aducerea aminte a unor astfel de idei și formulări din opera lui Lenin, care în mod evident se referă la probleme care pentru noi, cei de astăzi, par de domeniul trecutului? Ne-am lăsa conduși de iluzii dăunătoare dacă am gîndi astfel! N-a trecut multă vreme de cînd poeți și muzicieni, pe care astăzi îi stimăm și-i iubim pentru valoroasele lor creații, plăteau un greu tribut „sunetelor” și „simbolurilor” sau „hieroglifelor” în dauna ideilor, iar pictori talentați erau sclavii senzațiilor coloristice, și unii și alții nedîndu-și seama că se află sub influența unei ideologii profund ostilă nu numai omului, dar și artei adevărate.

Clasa noastră muncitoare eliberîndu-se pe sine din robia moșierilor și capitaliştilor a rupt în același timp și lanțurile ideologiei burgheze și moșierești care sub-

jugau multe talente de o remarcabilă valoare. Trebuie să spunem că ruperea acestor lanțuri nu s-a făcut fără proteste și rezistențe din partea acelor creatori care, hrăniți ani de zile cu false iluzii, erau ferm convinși că sclavia formalismului este cea mai firească stare cu putință. Astăzi vedem lucrurile cu totul altfel. Dar primejdia influențelor ideologiei burghize este departe de a fi dispărut. Am trecut dincolo de ținutul primejdios al sirenelor, dar cîntecul lor amăgitor se mai aude încă pînă la noi! Să fim tari și insensibili ca Ulysse la vraja melodiei lor, avînd certitudinea că astfel nu noi, ci monștrii fabuloși se vor azvîrli cuprinși de disperare din înălțimea stîncilor, dispărînd fără urmă în adîncul mării!

Teoria leninistă a reflectării se opune, după cum vedem, oricărui mod formalist de gîndire, formalismul fiind corespondentul estetic al idealismului filozofic. Profund materialistă, teoria reflectării elaborată de Lenin constituie baza științifică a metodei realiste de creație artistică. În această teorie găsim și fundamentul filozofic al realismului socialist.

Am văzut care este, în linii mari, drumul gîndirii omenesci în procesul de formare al imaginii artistice realiste. Aparent el poate părea paradoxal pentru că merge de la subiect la obiect și în același timp de la concret la abstract, în sensul că gîndirea elaborează materialul prim al senzațiilor, pentru a extrage din el generalul. Pentru a preîntîmpina orice confuzie, Lenin adaugă: „Mergînd de la concret la abstract, gîndirea nu se îndepărtează — în cazul că este *justă*... de adevăr, ci se apropie de el. Abstracția *materiei*, aceea de *lege* a naturii, abstracția *valorii* etc., într-un cuvînt *toate* abstracțiile științifice (juste, serioase, nu absurde) reflectă natura mai adînc, mai just, — mai *deplin*. De la contemplarea vie la gîndirea abstractă și de la aceasta la *practică* — iată calea dialectică a cunoașterii *adevărului*, a cunoașterii realității obiective“.

Și parcă pentru a marca mai mult probleme care interesează în mod special creația artistică (deși ele sînt elaborate pe plan filozofic general, privind știința

în general) Lenin face următoarea observație: „Activitatea omului care și-a făcut un tablou obiectiv al lumii, *schimbă* realitatea exterioară, îi distruge determinarea (schimbă anumite laturi sau proprietăți ale ei) și astfel îi înlătură trăsăturile de aparență, de exterioritate și de nimicnicie, o face să fie existentă în sine și pentru sine (obiectiv adevărată)“.

Pornind de la primele postulate și pînă la acesta din urmă, avem în ansamblu odată cu explicația științifică a procesului de reflectare a lumii înconjurătoare în cadrul realismului și lămurirea procesului care duce la imaginea realistă, adică la *tip*. Procesul tipizării în artă, care este astăzi în centrul preocupărilor noastre, își are solidele rădăcini științifice în teoria leninistă a reflectării.

Ajungera la tipic este astfel un proces foarte complex care presupune selecția materialului de senzații oferit de realitate și elaborarea pe baza lui a unui *abstract*, a unui *general* care capătă viață fiind întrupat într-un *particular* perfect concretizat prin individualizare. În știință etapa ultimă a procesului reflectării duce la *lege*. Aceasta este esența pentru știință. În arta realistă ultima etapă a procesului reflectării este *tipicul*, care cuprinde în el generalitatea, legea, esența reflectată însă într-un particular concret. Forța imaginii tipice este mai puternică decît obiectul reflectat și peste care oamenii pot trece de foarte multe ori fără măcar să-l vadă, pentru că este încă nedezvoltat, este nesăritor în ochi. De aceea și spune Lenin că la sfîrșitul reflectării, cînd ai un tablou obiectiv al lumii, realitatea exterioară este schimbată. Schimbarea aceasta se face prin darea la o parte a tot ce nu este esențial, a tot ce poate forma balast pentru o imagine obiectivă, prin concentrare și scoatere în relief — în cazul imaginii tipice — a esenței fenomenului social-istoric, sau natural, care a fost observat.

Cine știa ceva despre familia Zalomov, în Rusia, la începutul secolului XX? Rudele, vecinii și poate poliția mahalalei Petersburgului unde locuia această modestă familie de muncitori ruși, însuflețiți de idealuri revoluționare. Și oamenii și istoria ar fi trecut peste ei dacă Gorki nu i-ar

fi cunoscut mai de aproape și dacă în faptele existenței acestei familii el nu ar fi proiectat tot ce știa mai însemnat din viața altor muncitori ruși pe care-i cunoscuse. Dintr-o astfel de elaborare complexă a luat naștere romanul „Mama”, atît de puternic prin forța realității obiective pe care o cuprinde încît, cum spunea chiar Lenin, poate fi de mare ajutor pentru lămurirea muncitorilor care participă spontan, inconstient, la mișcarea revoluționară.

Există deci în procesul realist de reflecție a realității o forță — care nu este alta decît forța cunoașterii obiective — și care are, în mod aparent, facultatea magică de a modifica prin concentrare fața realității. Cu mult înainte ca Lenin să ofere explicația științifică a fenomenului, marii scriitori realiști l-au observat și au vorbit — unii pe un ton de adîncă uluire — despre el. Balzac era o inteligență excepțională și extrem de scrupuloasă și totuși despre forța cunoașterii artistice a realității se pronunță ca despre un fenomen magic: „Se petrece cu poezii și scriitorii într-adevăr filozofi un fenomen moral inexplicabil, straniu, pe care știința cu greu l-ar putea explica. Este vorba de un fel de a doua vedere care le permite să ghicească adevărul în orice situații posibile; sau, mai mult decît atît, nu știu care putere care îi transportă acolo unde trebuie sau unde vor ei să fie. Ei inventează adevărul prin analogie, sau văd obiectul care trebuia înfățișat, fie că obiectul vine la ei, fie că se duc ei înșiși către obiect... Scriitorul trebuie să fi analizat toate caracterele, să fi practicat toate moravurile, să fi parcurs întregul glob, să fi simțit toate pasiunile, înainte de a fi scris o carte; sau pasiunile, țările, moravurile, caracterele, accidente de teren, accidentele morale, toate ajung într-un fel în gîndirea sa... Oamenii au oare ei puterea de a aduce întregul univers în creierul lor, sau creierul lor este un talisman cu ajutorul căruia ei înfrîng legile timpului și ale spațiului?” (din prefața la „Peau de chagrin”)

Mărturiile marilor scriitori cu privire la procesul de creație sînt profund emoționante și arată foarte limpede că artistul desăvîrșit este un om aparte, datorită cunoașterii artistice, care are trăsături

deosebite de cunoașterea obișnuită. Un artist care s-a identificat pe deplin cu obiectul creației lui, trăiește în așa măsură actul creator, încît încetează pentru un timp de a mai fi *subiect*, individ, cu o anumită determinare psihologică și ideologică, îmbrăcînd haina eroilor săi, a realității pe care o descrie.

Balzac, după ce a descris agonia și moartea lui Moș Goriot s-a simțit el însuși — sub imperiul emoției creatoare — atît de rău, încît a trimis după medic.

Flaubert, după ce a scris capitolul otrăvirii Emmei Bovary mărturisea că a simțit în gură timp îndelungat gust de șoricioaică. Și sub raportul pătrunderii în miezul unei realități, al identificării complete cu obiectul creației, cît de poetică este observația pe care o face același Flaubert cu privire la intensitatea trăirii realității în procesul creației literare: „Ce minunat lucru este să scrii — spune el — să nu fii închis în tine, ci să te adresezi lumii întregi despre care vorbești. Astăzi, de pildă, am fost și bărbat și femeie, și îndrăgostit și îndrăgostită, am făcut o plimbare în pădure, călare, toamna, după amiază, sub frunzele arămii; am fost și vînt, și cai, și frunze și cuvinte spuse în șoaptă, și soare de aur care mă făcea să închid ochii, trași în orbite din pricina iubirii”.

Forța realității obiective concentrată în anumiți eroi, în tipuri literare, este atît de puternică încît la un moment dat face ca autorul să nu le mai poată impune logica lui proprie, ci să asculte și să se conducă după cerințele logice ale eroilor creați. Goncarov descria foarte plastic acest asalt asupra scriitorului din partea eroilor pe care-i creează: „Eroii nu-mi dau pace, mă asaltează, pozează în scene, aud frînturi de dialoguri; mi se pare adesea, doamne iartă-mă, că nu inventez, că toate acestea plutesc în aer în jurul meu, iar eu trebuie numai să mă uit și să mă concentrez”. Este cunoscută exclamația lui Pușkin cu privire la Tatiana, în momentul în care scria „Eugen Oneghin”: „Știți că Tatiana l-a refuzat pe Oneghin și l-a părăsit complet? Eu nu m-am așteptat la așa ceva!”

Un exemplu extrem de grăitor în ceea ce privește cerințele obiective ale realității

pe care scriitorul o înfățișează și care nu se lasă dominate de creator ci îi impun punctul lor de vedere, este povestea elaborării romanului Ana Karenina. În prima versiune a romanului, Karenina era o figură de al doilea plan, lipsită de grație fizică, de bogăție sufletească, dominată cu totul de amant și de soț. Tolstoi a fost nemulțumit de rezultatul elaborării lui și fără să se gândească în mod special la personajul feminin, a reluat romanul, l-a retranscris de câteva ori și de fiecare dată logica vieții îi impunea o reliefare din ce în ce mai puternică a Anei Karenina. În felul acesta Ana Karenina a părăsit penumbra inițială și și-a câștigat locul de frunte pe care-l ocupă printre eroii literaturii universale.

Este vorba aci de o forță misterioasă pe care rațiunea omenească nu ar putea să o pătrundă? Cîtuși de puțin. Este vorba numai de perfecta identificare a creatorului cu adevărul vieții, care poate, în unele cazuri, să contrazică planul inițial de creație al scriitorului și să-i imprime un alt drum, mai conform legilor obiective ale realității înfățișate. În Ana Karenina, în procesul elaborării romanului, Tolstoi a văzut limpede la un moment dat că se află în fața unui personaj capabil să redea în întregime adevărul întunecat cu privire la soarta familiei și a iubirii în societatea burghezo-nobiliară, că acest personaj poate fi capabil, în același timp să redea toată ura și tot dezgustul său, al scriitorului, împotriva acestei societăți.

Să ne amintim de sfatul dat de I. V. Stalin creatorilor: „Învățați de la viață“. Cunoașterea vieții printr-o bogată experiență individuală este în stare să clarifice multe idei confuze, să înalțe scriitorul deasupra propriilor lui concepții, uneori contradictorii și limitate. Balzac, legitimistul convins, atât de surprinzător de limitat și de înapoiat ca gânditor politic, cum ni se înfățișează în acel straniu de stupid „Catehism social“, este învins de către Balzac, autorul „Comediei umane“, care se ridică pe culmile geniului.

Mai ales în epoca noastră și în țara noastră, unde realitatea este într-o continuă

transformare, a devenit cu neputință creația de la birou, elaborată în liniștea camerei de lucru, într-o completă izolare de tumultul vieții. Așa ceva a putut face cu decenii în urmă Proust, dar și el cînd s-a retras în camera sa căptușită cu plută pentru a fi complet izolat de orice vibrație a lumii din afară, a adus cu sine experiența unei vieți petrecute în mijlocul saloanelor „bunei lumi“ și despre aceasta a și scris.

Încercările unor scriitori de a căuta să ocolească efortul pe care-l impune cunoașterea aprofundată a vieții, prin „mici documentări“, pentru a surprinde culoarea locală a temei de tratat, pe care apoi să brodeze acțiunea în cadrul confortabil al caselor noastre de creație, avînd pe masă fișele personajelor care trebuiesc introduse în povestire, ultimele ziare cu articole despre problema centrală de tratat și un plan riguros al cărții,—sînt de la bun început sortite eșecului. Literatura nu este teatru de marionete, iar eroii unei cărți nu pot fi acționați aidoma păpușilor cu ajutorul sforii.

Teatrul antic folosea în mod curent pentru înfățișarea personajelor (care erau reduse ca număr, sau construite pe baza unor convenții tacit acceptate de către spectatori) un număr de măști: masca tragică, cea comică etc. etc. Epoca teatrului antic este de mult apusă și ea are astăzi pentru noi farmecul, firesc al trecutului îndepărtat.

Cititorii observă însă cu îngrijorare că în unele opere literare dau nu de oameni vii, ci de măști convenționale, lipsite de bogăția, de veridicul și autenticul vieții. Se pot astfel enumera: masca chiaburului care se răzbună pe țăranii muncitori dînd foc recoltei sau grajdurilor gospodăriei colective; masca mijlocașului, al cărui tragic destin este să șovăie, pentru a se lumina apoi brusc în cadrul unei întîmplări oarecare; masca secretarului organizației de partid, purtînd întipărite trăsăturile omului cumsecade, amabil și binevoitor în a da sfaturi utile (pentru a se obține variație, în mai multe opere literare din ultima vreme secretarul organizației de partid sau alți comuniști,

poartă masca dușmanului fioros, care își ascunde cu viclenie planurile, dar este demascat de alte măști, simbolizînd forțele cinstite).

Asemenea surrogate de literatură sînt rezultatul tratării vieții ca un joc de șah în care cu creionul în mînă s-au calculat cu minuțiozitate toate combinațiile posibile. Un singur lucru nu a putut intra în acest calcul — care nu are nimic comun cu procesul ogîndirii realiste a vieții — cunoașterea profundă a problemelor, nu din cărți, ci din participarea la viață. Ori tocmai acest element este singurul generator de artă adevărată.

Lenin spunea în această privință: „Cînd un autor își închină povestirile unei teme pe care nu o cunoaște, iese un lucru ne-artistic.“

Ce se întîmplă în cazul unor asemenea eșecuri totale? Cred că nici nu trebuie să ne gîndim a le analiza sub prisma teoriei literare, și să căutăm cauzele în slaba tipizare, sau în deficiențele individualizării ș.a.m.d. Este vorba pur și simplu de o muncă diletantă, nu artistică, din partea unor oameni care încearcă marea cu degetul, în loc să se azvîrle în valurile ei. Există diletanți care se mai nutresc cu ideea că poporului îi poți da orice, văzînd în muncitori și țărani niște primitivi, așa cum erau reprezentați din totdeauna de către sociologii burgheziei. Din cînd în cînd, unii autori în căutarea rădăcinilor din afund ale unor eșecuri, se pare că găsesc piatra filozofală: vinovată este lupta de clasă! „Cine dracu' m-a pus să mă ocup de lupta de clasă! Nu spunea oare bătrînul Maiorescu atît de bine că nu are ce căuta în artă și literatură pentru că-i turbură esența artistică, armonia, seninătatea?“ S-a ajuns chiar, de către unii autori, chinuiți de rezolvarea problemelor literare în lumina momentului politic actual, să se emită ideea că nu ar fi rău să se acorde luptei de clasă amnistie pentru un anumit timp. Să se facă o pauză în lupta de clasă!

Este recomandabil ca aceia care oferă asemenea rețete literare, să facă o serioasă și îndelungă lectură din clasicii literaturii romîne. Începînd cu „Tiganiada“ lui Budai-Deleanu, trecînd prin Văcărești, Golești,

prin marii scriitori ai epocii de la 1848, apoi prin Creangă, Eminescu, Caragiale, Slavici, Coșbuc, Sadoveanu și atîția alții, la oricine te-ai adresa vei găsi aspecte ale luptei de clasă surprinse în admirabile imagini artistice. Nu există mare scriitor sau artist al țării noastre, în opera căruia să nu vibreze patosul luptei de eliberare purtată din greu de către popor, de-a lungul secolelor.

Acum opt decenii, Eminescu prin glasul proletarului său îndemna întregul popor: „Sdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă

Ce lumea o împarte în mizeri și bogați...”

Acestui îndemn îi dăm, și-i vom da întregă satisfacție în zilele noastre!

★

Din cele spuse pînă acum se poate vedea că există în concepția leninistă, un fir conducător care străbate toate lucrările sale, dîndu-le o mare claritate și fermitate ideologică. Acest fir conducător pe care-l aflăm atît în filozofie (teoria reflectării) cît și în scrierile politice sau cele închinatelor literaturii, este *principiul spiritului de partid*, fermentul gîndirii marxist-leniniste, izvorul trăsăturilor de caracter deosebite pe care le are arta realist-socialistă. În ceea ce privește fenomenul literar, Lenin a lămurit în ce constă acest principiu al spiritului de partid în articolul „Organizația de Partid și literatura de partid“, publicat în anul 1905, articol care constituie o adîncă revoluționare a principiilor esteticii.

Ideea partinității comuniste apare cu mult înainte, în cadrul încă al primelor lucrări ale lui Lenin. Astfel, în studiul intitulat „La ce moștenire, renunțăm?“ scris în deportare la sfîrșitul anului 1897, găsim afirmată această idee: „Dacă o anumită teorie cere fiecărui militant pe tărîm social o analiză implacabil de obiectivă a realității și a relațiilor dintre diferitele clase, relații care se formează pe baza acestei realități, prin ce minune s-ar putea trage de aici concluzia că un militant pe tărîm social este dator să nu simpatizeze cu o clasă sau alta, că acest lucru „nu i se permite“?... Nici un om viu

nu poate să nu se situeze de partea unei clase sau a alteia (dacă a înțeles relațiile dintre ele), nu poate să nu se bucure de succesele clasei respective, nu poate să nu se întristeze de eșecurile ei, nu poate să nu fie revoltat împotriva acelor care sînt ostili acestei clase, împotriva acelor care împiedică dezvoltarea ei prin răspîndirea unor concepții înapoiate etc. etc.“

„Spiritul partinic — va scrie Lenin mai târziu, lămurind izvorul social al acestei idei profund revoluționare — este rezultatul și expresia politică a contradicțiilor de clasă foarte dezvoltate“. Aceasta ne explică și faptul că acest principiu apare pentru prima dată în doctrina leninismului.

În ce constă aplicarea principiului partinității la domeniul literaturii, în ce constă principiul literaturii de partid? „În aceea — scrie Lenin — că pentru proletariatul socialist problema literară nu poate fi un instrument în folosul unor persoane sau al unor grupuri, că ea nu poate fi, în general, o chestiune individuală, independentă de cauza generală a proletariatului... Chestiunea literară trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale proletare“.

Pentru epoca în care noi am trăit și trăim încă, epocă sbuciumată de svîrcolirile capitalismului muribund, principiul partinității socialiste este de o însemnătate excepțională pentru toate domeniile gîndirii și activității practice și în special pentru acela al literaturii și artei. De decenii burghezia spune artiștilor că frumosul este ceva pur și imponderabil, că noblețea lui stă în faptul că se ridică deasupra măruntelor interese zilnice, deasupra „josnicelor“ frămîntări politice, deasupra luptelor dintre clase. Burghezia a întunecat multe conștiințe remarcabile cu ajutorul acestui miraj al domeniului frumosului pur, neatins de vremelnicia timpurilor, cu mirajul eternității care în artă nu poate fi atins decît fiind deasupra mulțimii și intereselor ei „de rînd“. Mulți dintre noi au fost educați de către burghezie în cultul apolitismului, al nepartinității, al obiectivismului și dacă ne-a scăpat ceva de la naufragiu, înainte de a fi putut cunoaște învățăturile clasei muncitoare, a fost simpatia și dragostea — de care vorbește

Lenin — pentru tot ce era năpăstuit, împilat în România burghezilor și moșierilor, pe deoparte, și prin educația pe care ne-a făcut-o marea tradiție realistă a literaturii și artei noastre, profund politică și profund partinică, în grandoarea măestriei sale. Amîndouă ne-au învățat să urim și să ne rupem de nedreptățile, minciuna, fățarnicia și crimele monstruoase ale lumii exploatare.

Înțelegem astăzi însemnătatea luptei lui Lenin, a luptei comuniștilor împotriva apolitismului, a doctrinei disponibilității complete, a neangajării în vîltoarea luptelor politice, a izolării de popor, pe care o predica reacțiunea. „Caracterul fără de partid în societatea burgheză — ne învață Lenin — este doar o expresie fățarnic mascată, pasivă, a apartenenței la partidul celor sătui, la partidul celor care stăpînesc, la partidul exploatare“.

Mai înțelegem că odată cu dărîmarea orînduirii exploatare, noi, scriitorii și artiștii, am cîștigat acea demnitate umană și acea libertate pe care atîtea decenii breasla noastră a dorit-o cu patimă și a visat-o fără să o poată atinge.

Talentul, priceperea, cultura, dorința fierbînte a unei creații înalte nu mai sînt la discreția cinică a posesorilor de avuții. Munca noastră o dăruim unui Cesus care nu ne umilește și nu ne exploatează: poporul. El este stăpînul celor mai mari avuții și este singurul pe care noi, artiștii, îl recunoaștem ca stăpîn legitim al talentului și muncii noastre creatoare.

Pe baza acestei libertăți reale dăruită pentru prima dată în istorie creatorilor de către clasa muncitoare, Lenin trasează în „Organizația de partid și literatura de partid“ tabloul măreț al viitoare literaturi, viitor care este actualitatea vie și măreață a zilelor noastre: „Aceasta va fi o literatură liberă, pentru că nu lăcomia și carierismul, ci ideea socialismului și simpatia pentru cei ce muncesc vor face să se înroleze în rîndurile ei, noi și noi forțe. Aceasta va fi o literatură liberă, pentru că ea nu va servi unei eroine suprasătule, nu „celor zece mii“ din pătura de sus care se plictisesc și suferă de obezitate, ci milioanele și zecile de milioane de muncitori care alăcuiesc floarea țării, forța ei. vii.

torul ei. Aceasta va fi o literatură liberă, care va fertiliza gândirea revoluționară a omenirii prin experiența și munca vie a proletariatului socialist, care va crea o permanentă întrepătrundere între experiența trecutului și experiența prezentului“.

Aceste rînduri nu constituie numai viziunea poetică a realității literare din Uniunea Sovietică, țările de democrație populară și a tot ce este înaintat în literatura mondială de astăzi, dar e în același timp și un program complet de realizări posibile în domeniul literar. Un program complet al realismului socialist. În realizarea acestui program leninist noi sîntem

larg sprijiniți, îndrumați și ajutați de partidul nostru, de clasa muncitoare, de întregul popor.

În amintirea marelui Lenin, a învățăturii sale nemuritoare, nu poate fi mai nimerit lucru decît să ducem cu noi caldul lui îndemn, pe care el ni-l adresează în același articol „Organizația de partid și literatura de partid“: „Deci la muncă, tovarăși, — ne spune Lenin. În fața noastră stă o sarcină grea și nouă, dar măreață și rodnică. Să organizăm o vastă activitate literară, variată, în strînsă și indisolubilă legătură cu mișcarea muncitorească“.

BALADA DESPRE LENINISM

Spre mare,-ntr-un squar,
pe lângă o gară,
pe marmoră-n bronz
sta Lenin afară,
cu dreapta întinsă.
El, îndrumătorul,
spre țeluri mărețe
conduse poporul.
Din noapte spre ziuă
mulțimi în convoi
știau: „Viitorul,
noi sintem! Noi!”

Țin minte o zi
cu pulberi murdare.
Divizii vrăjmașe
veneau dinspre mare.
Sălbateci cu carte,
stilați, curăței...
Stătea monumentul
cu fața spre ei.
Ciudată statuie!
Ce gest — parcă-mpunge!
Sprîncene-ncruntate:
mînia le strînge.
Privesc monumentul.
E bine făcut.
Și cine-i?

Ah, LENIN...
„Ab!” „Gut!”

Pe soclu un stîlp
sălbatec creșcu
și gestul lui Lenin
alături căzu.
Porniră-armăsarii
galopul mai viu.

E dusă statuia.
Și squaru-i pustiu...
S-a dus... s-a sfîrșit...

Într-un cerc adunat,
un om de Partid
au adus. Arestat.
Era tinerel...
Privea, ca pierit...
Un civil l-a trădat.
Un domn îmblănit.
„Ce vremi am ajuns!”
Cei din jur au oftat.
Și iată-l pe soclu,
de stîlp rezemat.
Pe umeri, frînghia
cu grijă i-o pun
și nodul ei gros
e uns cu săpun...

„Las' să mi-l legene
sfoara, colea!
Să-și piardă credința
în roșia stea!
Să plîngă, să roage
o clipă măcar,
aici, unde-a stat
monumentul în squar.
Să vadă oricine
are ochi de văzut.
Toți cei ce s-au strîns.
„Auf!”

„Gut!”

Ca noru-osînditul
e alb, dintr-odată.
Și chipu-i acuma

*e groaznic, — dar, iată
că-n fața companiei,
către vrăjmași,
el dreapta și-o-ntinde,
un braț uriaș,
și, ca arătarea,
ca bronzul de-alt-dată,
crescu silueta
lui Lenin de-odată...
În gestul acesta
ce-n umăr crescă,
viziunea lui Ilici,
din nou apăru.*

*Era osînditul
sub cerul cel sur,
carne din carnea
mulțimii din jur.
Și ca pentru un fiu
durerea răsună,
izbindu-și de dig
talazul ce tună!
Și plînge, se zbate,*

*cuiește poporul,
și piața, și strada,
și plaja, și norul.*

*O cască, pe soclu,
sclipit-a în pripă,
și șoimul îl traseră
sus, într-o clipă.
Pe ochii-i, pleoapa
ca-n somnuri s-a pus...*

*Dar mina lui dreaptă
tot trage în sus.
În bronz modelată,
în ciuda jivinei,
senină, puternică-n
unda luminei,
cu mina deasupra
mulțimii și-a vremii,
Omul de Partid
semăna cu Lenin.*

In românește de Nina Cassian

150.000.000

La 14 aprilie s-au împlinit 25 de ani de la moartea lui Vladimir Maiakovski (n. 1893, m. 1930).

Scriitorii noștri cultivă cu dragoste — și în multe chipuri — exemplul și tradiția marelui tribun. Dar cea mai fidelă slujire a memoriei acestuia, precum și omagiul cel mai potrivit, rămîne, credem, tălmăcirea însăși a operelor sale.

Cu acest gând am încredințat „Vieții Românești” versiunea de față a poemului „150.000.000”.

Maiakovski înfățișează aci, într-un iureș de ritmuri și imagini torențiale, bătaia eroică a poporului rus (întruchipat în Ivan) împotriva intervenționiștilor (personificați în Wilson), care încercau să sugrume tinăra Țară a Sovietelor în primii ani după Marea Revoluție.

Poemul a fost scris în 1919—1920.

El însă își păstrează, în esență, o vie actualitate prin puterea cu care sînt puse față în față cele două sisteme sociale în luptă: socialismul și capitalismul. Poemul continuă să trezească un mare interes mai ales prin felul în care, cu mijloace artistice îndrăznețe, ilustrează creșterea și dezvoltarea biruitoare a forțelor lumii noi.

Publicînd capitolele I, II, III, IV și VII din „150.000.000”, redacția „Vieții Românești” rămîne datorare cititorilor cu o lămurire: de ce lipsesc capitolele V și VI...

Trebuie să spun că redacția nu poartă nici o vină.

Capitolele V și VI lipsesc pentru că — transpunerea în românește necesitînd o muncă mai îndelungată decît se prevăzuse — ele se află și astăzi, încă în lucru, pe masa traducătorului.

C. T.

I

O sută cinci zeci milioane de meșteri
au dat naștere acestui poem.

Ritmu-i glonț.

Rima-i focul — fireasca-mi condiție —

Cu-o sută cinci zeci milioane

de glasuri, vă chem.

Pe piețe largi, pe caldarîme-n filigrane,

la rotativa pașilor mulțimii

se trase această ediție.

Cine-ar lua

soarele, luna, la zor:

Alta vom face...

Universală!

Ha — ha — ha — haide! Zi-i tare.

El bea ceai

cu pișcot

crăcănat în buduare?

O să-i vină

holeră.

O să-l ardă

lingoare.

O să vin

către el

și-o să-i spun:

*„Wilson, zău,
vrei cu vadra, măi Wudreo, din sîngele meu?*

O să vezi...”

Lloyd-George? d-apăi cum!

La adică

o să-i spunem și lui:

„Hei,

tu Gică...”

— Mde! Mai sînt

și Oceane!

Nu-i pomană rusească.

— Și pe jos o s-ajungem...

O să ne pomenească!

Haida-na-haideeee!

Din păduri

la chemare

vin buluc

turme, haite,

somnoroase jivine ce cu greu le trezești.

Elefantul călca,

un godac guița.

Cățelandri luau drepti, în poziții cîinești.

Om răcnind e grozav să auzi.

Insă răcnetul fiarelor

pielea-ți sbîrcește.

(Graiul lor de nu-l știți, oameni cruzi,

vi-l traduc omenește):

„Măre

Wilsone,

traî pe vătrai,

ai ce-ai cu omul —

bagă-i cuțite!

Insă noi

n-am semnat

vre-un tratat

la Versailles.

Noi,
dece-am fi lihnite?

...Mărunțiș,
la o parte! Fă loc drumului bun.
Ascultați ce spun drumurile.
Și iată ce spun:

„Sub vânturi, în norii de pulbere, groși,
lingă linii ferate, sub pecețile pașilor
plescăind năclăiți kilometri clisoși —
prea destul ne-am tîrît după lanțul ocnașilor.

In luciri de asfalt
am da buzna-nsfîrșit
pe sub osii puternice de-accelerat.
Sus odată! Prea destul ați dormit
în năduf
și în praf legănat.

Haida-na-haide!
U-fffffffffffffffff...
Spre bazinele carbonifere!
Iți cată
pîinea ta.
Pîine neagră.
Pentru noi semănată.

Tocmiți-vă proști
fără lemne să stea!
La miting,
locomotive....
Așa!
Mai-re-mai-re-mai-repedeeeeeeeeee!
Mai repe-repe-repede!
Pămînturi,
nu stați țepene!
Guberniile, namile după namile vin,
Astrahan, Tula — răsturnîndu-și sălașele
neclintite
de la Adam
pe puțin!, —
se-nghesuie, vin, duduindu-și orașele.

Ciocnindu-și frunțile ca felinarele,
chiar bezna mînînd-o-nainte în rînd,
legiuni de incendii duc la miting și soarele,
cu pași de stilpi de telegraf călcînd.

Pe sus, apa și focul legîndu-le frați,
rostogoliră mările miasme de-necați...

„Loc pentru răsfățatele Caspicei valuri!
N-o să ne facem albie
în Rusia-napoi!

Nu-n Bacu

săracu —

la Nissa pe plajă, pe fermecătoarele maluri,
cu undele Mediteranei
dansa-vom pe capete, noi“.

Trudind să străpungă,
cu tropot de fugă,
cu tunet de roate,
trăgînd tot văzduhu-n plămîni uriași, nefirești,
ca norii vîlvoi și-n vîrtej năvălind din ungherele toate,
porniră, furtună,
văzduhuri rusești.

Ha-ăideee !

Hăida-de-haide !

Toți ăștia

150 milioane de oameni,

bilioane de înotătoare,

trilioane de mici sburătoare,

jivine de pradă,

animale de-ogradă,

insecte, cotețe și secte,

gubernii și pămînturi cu sutele,

vorbitoare, mutele,

însuflețitele, ne-nsuflețitele, abia-nsuflețitele

nenumărate,

vin înot

n-au zăbavă,

tot,

toate,

— o lavă, o lavă....

Un şuier, o veste

prelung se-auzea

pe unde fusese Rusia cîndva:

— La coș

tarabagiii de-acadele!

Un clocot de clopote, inima vrea!

Vom face Rusia de iad să se spele,

să scapere peste

curcubee și stele.

Haida-de-haide!

Ho-ho-ho-hò !

Pe creste

de nea,

unde alt încotro?

II

Guberniile-namile, pentru ce s-au urnit
din pripoanele lor seculare?
Ce-ascultă urechile cerului?

De ce s-au ciulit?

La cin-te uiți, zare?

De-aceea

stă azi

către noi,

ochiul lumii, pîndar

de-aceea urechile toate se-agită și-asudă,

ca să prindă

o vorbuliță de-a noastră, măcar,

ca să vadă, s-audă:

asta —

voința revoluției,

mai sus de-orice culme înaltă,

asta —

un miting,

un corp uriaș de mașini laolaltă,

șivine și oameni de-avalma, cum sînt

asta —

mîini,

labe,

clești,

pîrghie,

daltă,

suind, străpungînd,

într-o singură flacără de jurămînt.

Uitați-i

pe poeții schelălăind la lună.

Azi,

altă cîntare răsună:

„Am trecut capitale,

răzbăturăm prin tundră,

pritocirăm cu talpa noroaiele mari,

milioane veneam,

milioanele trudnice,

muncitori, funcționari,

ne-adunam de la case,

din depouri,

din ganguri,

luminați de incendii din față, din spate,

veneam milioane,

— obiecte umane —

stîlcite,

sfărmate,

desfigurate,

din munți,
 din viroage,
 din păduri,
 din pîrloage.
 veneam milioane,
 milioane de vite
 flămînde,
 prostitute,
 sălbătecite,

păgîni,
 și atei,
 milioane-am venit
 cei
 fără dumnezeu,
 milioane noi toți,
 bătînd fruntea-n pămînt
 ca un fier ruginit,
 domnului să ne rugăm
 și la alți savaoși....

Vino, zeu
 nu de fier sau de flăcări
 și nu
 din al stelelor tron,
 din al cerului pom
 și nu Marte, Neptun, Vega poate —
 ci tu
 zeu de carne și oase,
 zeu-om!

Nu
 cel „de apoi“
 de sub stele și lacăte, —
 pămîntean,
 printre noi,
 tu arată-te!

Nu
 „cel carele ești în cer...“
 neștiute!

Vom face
 noi singuri
 minuni
 — pe văzute.

Prin tunet, prin fum,
 în focul atacului,
 noi nu ne vom bate
 în numele „tatălui“!

Vom da viață pustiului... Inșă fapta ne-o fi
 de trei ori mai din greu
 decît fapta „prea-sfîntului“,

că-i nevoie de vis, construind noul — și
 trebui ras
 și ce-i vechi,
 de pe fața pământului.

Adapă-te, sete!
 Foame, te-nfruptă!
 E timpul, te-ncrede,
 aruncă-te-n luptă...

Să vie-n minie
 urgia rafalelor!
 Să ronțăie gloanțele-n
 gloata fugarilor.

Dă-i!
 Din rărunchii de rob!
 Cu pîrjol,
 cu jăratec
 și cu fier în văpăi
 usucă-i,
 dă-i gata,
 fă-i zob.

Un pas — cît fuga trenurilor între stații,
 măi mare!
 Un braț — să măture-n cîmpuri tot colbul stîrnit.
 Aripele înotătoare — vapoare.
 Zborul nostru — bolid.

Pe jos! In zbor! Inot! Neîncetat!
 Ia vezi
 rînduiala
 din lumea întreagă:

Face paralele? — Bun, aprobat.
 Nu face? — Cruce neagră.

Stai așa, nici un pas
 lume cu deștu-n nas!
 Aburi. Curent electric!... Jos ereziile.
 Bogățiile toate-ale lumii
 le-om lua de grumaz.
 La moarte, vechiturile!
 Scrumiere, scăfiriile.

Gonind ce-i învechit
 — să piară fără nume —
 noi, despre noul mit
 vom bubui în lume...

Al timpului potrivnic stăvilă
 l-om sfărîma-n picioare.
 Și-al bolșii portativ
 nu va-nălța-n zadar
 un trîl multicolor de curcubeie-n soare.

Nici rozele,
poezii
nu le-or mai terfeli.
Spre bucuria noastră,
cu ochi ca de copii,
vom născoci
noi roze
— capitale —
cu piețele, petale...

Atunci
 cei ce poartă
 pe brațe,
 pe piept,
 pe obraz
 tatuajul durerii,
 atunci or să vădă
 uriașul de azi
 mai duios decît dragostea
 care urcă spre stele pe-o rază.

*Vor fi suflete-fluvii
ochi mîngîioşi
şi pe mii
a poeziei* *cu guri contopite,
cu lumină suavă
de artere
noi vom trimite
feerică navă.*

Lumea-ntreagă
aşa
o să fie
şi astăzi
şi mâine
şi noapte
şi ziua,
aşa,
pe vecie!

Vara veșnică-a lumii
cucerind,
s-o slăvim:
— „Pentru lupta cea mare,
rob cu rob ne unim“.

Un cîntec, — o salvă
de lavă
în slavă.

Un milion... Peste!

Inmulțiți-l cu-o sută.

Pe străzi!

Pe-acoperișuri!

Peste bolta firavă,

luați, atleți ai cuvîntului,

universul-redută!

Nu mai este

Rusia

cerșetorul ce-i chiorăie mațul.

Nu, ruini și cenușă ea n-o să rămîie.

Intreagă Rusia

e-un singur Ivan

și Neva-i e brațul

iar stepele Caspicei îi sînt călcîie.

Ha-ăideee!

Haida-de-haide!

Nu haide, ci zboară.

Nu zboară, ci fulgeră.

Suflete, spală-te cu primăvară.

Toba să tobote!

Ropote slobode!

Nu mai sînt robi.

Nu mai sînt robote.

Bam-barabam...

Dă-i, darabanii!

Greii pămîntului

clocotă-n tropote...

Tobotă, tobă!

Toba să tobote!

Ori ești sacă,

ori cineva.

I-ai bătut?...

— I-am făcut

așternut

și saltea!

Toba să tobote, tobote, tobote....

Revoluția

va lua țarului

penetul crăiesc.

Revoluția

va mîna-n brutării toți flămînzii din lume.

Dar ție,

Rusie,

— cînd pîlnii de vînt te-nvîrtesc —

ce nume să-ți dau eu, ce nume?

*Sovietul comisarilor poporului — Sovnarcomul —
 ți-este creierul,*

*dar în marș nesfârșit
 uriașă ți-e inima, uriaș ți-este omul,
 că și Lenin*

abia te-a urnit.

Pe ostași poți să-i faci

să mai dea și-napoi, poate...

Bine —

*comuniștii-i poți ține în pușcării,
 dar pe una ca tine,*

*ce pripon te-ar mai ține
 când una ca tine se va dezlănțui?*

*Lungul tunet de ape duduind în timpane
 s-a tot dus, mări și țări îmbroscându-le-n rînd,
 când*

Ivan

— iată numele tău! —

iureș dînd,

peste lume trezi uragane.

*Hai sus, fantezie, ridică-te-n scări,
 fă-ți pulberea-n goană a zilelor — șea,
 orbitoare vedenie lăsînd, după ea,
 o vrajă de raze*

peste-ntinderi de țări...

III

Acum să întoarcem

*a inspirației roată
 pe ritmu-noit al furtunii.*

Principal personaj e-acum Wilson

— și, iată,

America-e locul acțiunii.

Oameni

din cinci

*continente quintet,
 forțe magice-America spun c-ar avea:
 cică-n ea*

*— prins de-un singur ghivent —
 e orașul electro-dinamic,*

orașul metalo-totalo-mecanic!

E Chicago

— cu străzi paiș-pe mii,

cu stradële

să mergi cîte-un an, tot cu trenul, pe ele.

Și-orice piață-i cît soarele.

Și-orice străzi parcă-s razele — pieții...

La Chicago,
 vă spun că e lată!
 De lumina electrică,
 însuși soarele vieții
 ca un muc de opaiț arată.
 Fără forță electrică
 nu, la Chicago,
 nici o lingură-n mînă n-o ții.

Verste-ntregi
 la Chicago
 trec autostrade
 prin văzduh învîrtindu-se, acrobați de oțel!
 E grozav la Chicago...
 Ce minunății...
 Orice om, la Chicago,
 general e de fel!

Abonat
 pe la baruri
 — viața grea, alții trag-o! —
 ai la bar tot ce vrei
 și pe dracu' ți-l scot.
 E grozav, vă spun eu, la Chicago.
 La Chicago,
 e lată de tot!

Acolo-n vacarmul rebel,
 camionul
 cu cel mai puternic
 motor,
 trece-abia fișiind
 ca un biet șoricel
 sau o musculiță
 în zbor.

In oraș însă,
 ruși,
 De nici un vapor nu sînt aduși,
 că nu pentru noi sînt palatele lor.
 Dar —
 eu pe acolo am fost,
 am mîncat binișor,
 am băut — și nu prost —
 și gin am băut, cu iancheii, la bar.

Iar pîn-v-o lăsa și pe voi
 — asta-i greu
 prin America; singuri luați-vă valea,
 în cizmele de Păsări-lați-lungilă
 ale versului meu...
 Să vă-ndopați și voi cu minuni de-al de-alea.

Pe un zgîrie-nori
 este aeroportul.
 Înainte!
 Aripele sbîrniie-n vînt.
 Vezi, de sus, niște coaste de vrăbii — sînt poduri.
 Jos, Chicago
 pleoștit la pămînt.

Iar apoi
 smulși din cer,
 atingîndu-ne țelul,
 vom cădea
 ca o piatră tăind bezna-n bulboane,
 prin tunelul
 metroului,
 străpungînd subterane,

și — ieși-vom în piață.
 Tixită-i de lume!
 Vre-o trei verste lățime.
 Iar acum, însfîrșit,
 am găsit ce cătasem anume.
 Pe „Regală” ne-aflăm —
 cum spun ei:
 „Royal-Street”.

Ei, și acuma, ce-o fi
 pe „Regală”, aci?
 Chiple-Strong!... E-un hotel....
 ce hotel?

Ăsta e
 vis ceresc,
 asta-i mană!
 Locuiește
 aicea
 chiar el
 Wudrov Wilson,
 dumnealui
 în persoană.

Să vă spun cum e casa?
 v-aș spune.
 N-o să credeți. E pînă la nori.
 Nici nu-i chip — și vă cer iertăciune —
 pe de-a-ntregul din ochi s-o măsoari.

Imprejur
 tot ce vezi
 e abia un crîmpei,
 dar și-acela,
 te lasă căscat.

*Ia privește, să zicem,
soare pur,
condensat!*

De o parte și alta,
— munte-o fi, n-o fi munte —
preț de sute de verste,
se ridică mereu
peste-al șaptelea cer, turnulețele multe...
Nu cumva, cin-le lustruie,
e chiar dumnezeu?

*Și ce scară e-acolo! Pas de urcă pe ea!
Colonițe, portaluri... Vai de tine, săracul.
Ce de trepte, etaje.... Uite, chiar de la-ntiul,
le-a uitat socoteala călciiul:
cîte trepte vor fi, să le numere dracul!*

Urci pe jos?
Pleacă-n zori, sănătos,
că nu știi dac-ajungi
pînă-n seară.
Dar la lifturi, ce-i drept, ca să nu flămînzești,
mai găsești
și bufeturi
pe scară.

*Iar de-ajungi — și-ți dă voie —
la ultima treaptă,
cinci intrări principale te-așteaptă.
Musafir ești, hai du-te
prin odăi vre-o trei sute.*

Ai ajuns....?
Încep alte odăi
Ti-ai găsit!
siruri fără sfârșit.

*Vine-acum — chip de om —
un lacheu cu baston. Asta e majordom.
Şi lachei se înşiră mereu,
în cordon,*

un lacheu, un baston,
un baston, un lacheu,
pîn-la uși, toată sala, monom.

*De lachei ai trecut?... Curierii, în trecere,
pleacă, vin, pe întrecere,
parcă fug să nu degere!*

Fără număr....

*Ei trec, răpăind ca o ploaie —
Hlestacov dac-ai fi și suflarea ți-o taie.*

Amețești

doar privindu-i, doar văzînd cît hălăduie,

și abia

cînd îți pieri nădejdea

și cînd

— c-o să termine-odată! —

să mai crezi nu-ți îngăduie,

iată-n fine

salonul cel mare-apărînd...

Intrarea e simplă aci.

*De doi metri înalt, și mai și,
secretarul, în ușa, stă mut, nemișcat.*

Ușa grea, de cavou.

*Două trepte-am urcat,
ne săltăm*

și privim

și rămînem tablou.

*Nu e soare-n nămiezi — e-un joben ca văpaia
pîn-la care și turnul Suhàrev, mai va!*

...Dinamită scuipînd,

rîgîind cu copăia,

roșcovan,

cineva!

In lățime privirea mi-o-ntorc —

rasă,

York!

In lungime mă uit —

arătare

curată —

de la cap la picioare,

nu-l cuprinzi dintr-o dată.

Ori că are curent,

ori un vîjnet în dinți,

scoate sunete

parcă-i tunul cînd trage.

Oamenii par

— flecuștețe cumînți —

la picioarele lui

mușuroaie sărace.

Obrajii

*ca pernele, nefiresc fleșcăiți,
culcați-vă colea*

— te-mbie —

poștiți!

Pe savanți
 îi atraseră
 niscăi noi teorii?
 Vre-o
 „Ecole des beaux-arts“
 pe-ăști artiști
 cu cădelniță?
 Da de unde. Nici gînd. Toți se-omoară aci
 să-i aducă
 lui Wilson,
 crăpelniță.

Aceste mari glorii,
 în zori
 sar din paturi
 și iată-i, cu coșuri, spre piață se mișcă
 și cară
 tot cară
 la zarzavaturi...
 Un rege-al poezilor a cărat, pînă-n seară,
 o sută lighene de frișcă!

Și-nfulecă Wilson
 și crește n untură
 și burțile-i cresc
 pîn-la gură.

..O mică-adnotare:
 că pictorii lor
 pe Wilson
 și-ai lui
 — Lloyd-Georgi,
 Clemansoi —
 îi fac cu mustață (sau radă-i, de vor)
 degeaba!
 Ei sînt
 tot un drac
 pentru noi.

IV

De-ajuns
 zeflemelele...
 Fructele-s coapte.
 Cu-America
 totul
 vi-i clar.
 Să trecem
 la esențial, așadar.
 La ne-nchipuitele,
 gigantice fapte.

Dar acû
de vre-un ceas, cam așa,
începu
să se schimbe ceva.

Abia auzită,
abia într-o doară,
o boare părû,
o bufnire ușoară.

Pic de vînt nu-i pe mare... Valuri vin cu grămada!

Ce-a găsit-o ! Ce are?

Ce-i atita bulboană?

...Și-a doua zi-n zori, ca-ntr-o străfulgerare,

ATA

(agenția telegrafică americană)

a pleznit în oraș cu o veste de groază,
la radio, așa cum urmează:

„Furtună pe-Oceanul Pacific!

Vîntoase grozave. Pescarii-n impas.

Lîngă țărmul Chicago s-au prins pești

foarte stranii.

Cu blană.

Cu nas.“

Toți ieșeau somnoroși,

n-apucau să discute,

și la radio

iarăși,

vești — sute:

„Povestea cu peștii s-a năzărit

unui pescar cherchelit!

Vîntoasele-s mute.

Dar furtuna există.

Mai dihai s-a pornit.

Cauzele — necunoscute.“

Companii navale

vapoarele goale

și-ancorează în dane.

Dolaru-a scăzut.

Bursa e-n panică.

Mare

vînzare

de geamandane.

Unul

pe altul

se-ntrebau cu sfială —

poate știe ceva,

careva.

...Specială!

Radio!

Ediție specială!

„Radiograma-i greșită.

Nu tună pe-oceane.

E altceva.

Vijîie escadre dușmane.“

Cu știri de la radio,

nici o scofală...

Vin alte știri,

ultima,

— nici o-ndoială:

senzațională,

din mcarte te scoală!

„Nu-i fumul de tun.

E-albastrul de-ocean.

Nu-s flote, escadre, nimic de-alde astea.

E el.

E Ivan.“

Ivan?

Ce Ivan?

Ce-i asta Ivan?

De unde Ivan?

De care Ivan?

Ce treabă-ncurcată. Ce poliloghie!

Și nimeni

nimica nu știe,

buștean...

Intruniți, peste cap, în consiliu suprem,

toată noaptea-n palat

n-au lipit geana,

învîrtindu-se-n ei ca-ntr-un ghem.

Ministrul lui Wilson,

celebru-Arthur Krupp,

arăta

fleşcăit

ca stîrvul de lup.

Pică de-a-mpicioarele, vai și-aoleo,

al capitalismului cîine,

bătrînul Creozot.

Wilson,

la culme întăritat,

hotări, dimineața:

— Mă duc să mă bat!

Catastrofa e-aci.

O să vie:

două mii

de verste.

O mie!

O sută... S-a zis! Gata este...

Și-un strigăt, din rînduri, clocotind se-auzi:

— Incepem! Dă-i bătaie!

„...Voi oameni

și fluvii

și sălbăteciuni

și muget — și imnuri de slavă,
cîntați, ascultați, a vechilor lumi
prohodire adîncă și gravă.

„Vouă,

milioanelor flămînzite-ndelung,
înfruntînd către raiul de-acum anii grei,
milioane de ani

neuitați astăzi cînd

poți să cînți,

să mănînci

și să bei;

„Și vouă, femei

ce-aveați umeri făcuți pentru blăni și podoabe
și-avurați din viață numai zdrențele ei,
rușinii

și foamei

și gerului roabe.

Ție,

copilărie,

pîndită de dric,

tinerețe zorbită-n mizerie grea,
cei care-ați ajuns la ceva,

sau n-ați mai ajuns

la nimic,

„Vouă, biete animale

numai piele și os,

pe cînd omul minca ovăz de la vite,
care-ați tras la corvezi, care-ați fost de folos,
pînă cînd ați pierit, istovite;

„Și-apoi vouă

ce-ați durat baricadele gîndului

ca să iasă, ce-i cîntec, din călușele ceții,
care-ați stat cu urechea la vestirile vîntului,
voi pictorii vieții,

cărturarii,

poeții;

„Și vouă

care-n fabrici

în fum

— nu pe lotuși —

abia vă duceați un trai urgisit
și totuși muncind, creînd totuși,
peste scrișnet de roți, și de fier ruginit;

A VENIT UN OM...

1

La forjă e cald; cuptoarele electrice scuiă scînteii și valurile de fier-bînțea cu miros de fier încins se leagănă deasupra mașinilor. Ciocanul cu aburi, de zece tone, izbește lingoul alb, hala se cutremură, scîrție din toate încheieturile, pîrîie; apoi, pe neașteptate, toate zgomotele se sting, se lasă o tăcere înăbușitoare, plină de așteptări; ciocanul cu aburi izbește din nou lingoul. Din cînd în cînd, prin ferestrele de control ale cuptoarelor electrice dîre de lumină străpung fumul albastru al halei, proiectează pe pereți trupurile forjarilor. Ecranul de ocazie, un perete de sticlă cu geamuri mici, pestrițe, fărîmîtează umbrele. Din colțul celălalt al secției, din timp în timp, orbitor de alb-violet, se aprind arcurile voltaice ale sudorilor. Atunci fețele oamenilor se colorează, trăsăturile devin mai adînci, mai bărbătești.

Mihai Bochiș s-a obișnuit de mult cu acest joc de artificii din hală; nu mai tresare nici la izbiturile ciocanului cu aburi, nici la zdrăngănitul metalic al macaralei. Stă liniștit la ochiul de control al cuptorului electric și, după culoarea oțelului, apreciază temperatura:

— Cinci sute optzeci — cinci sute nouăzeci de grade.

Vorbește tare, să-l audă și ucenicul. Altminteri cum dracu' ar mai învăța meseria.

Mihai Bochiș nu-i dezbrăcat pînă la brîu ca ceilalți forjari; poartă o flanelă de lînă albastră și pantaloni de doc călcați. Un străin, desigur s-ar mira văzîndu-l „pus la punct“, dar cei din secție știu că nu-i îmbrăcat de florile mărului: a fost invitat la comitetul regional de partid, la tovarășul prim-secretar Farcaș. De fapt nici n-ar fi trebuit să vină la fabrică, dar așa e el, își dă întotdeauna importanță: unii îl înțeleg greșit și-l socotesc puțin cam demagog.

— Nu te duci, tovarășe Bochiș?

— Mă duc, mă duc... Ai grijă, măi Crivăț, i se adresează apoi ucenicului. Scoți barele astea la șase sute patruzeci. Dar pînă atuncea poate mă întorc și eu.

— De ce te-or fi chemat, tovarășe Bochiș?

— Știu eu... O să aflu peste o oră, cînd mă întorc.

Dar Mihai Bochiș nu s-a întors peste o oră și nici peste două. Abia a doua zi a venit să-și ia lucrurile din fabrică.

— Ce s-a întâmplat, tovarăse Bochiș? Te-au dat afară?

— Nu.

— Te-au făcut ministru?

— Nu.

— Aha, o fi vreo sarcină secretă...

— Nu-i secretă. Mă duc la Livada, să înființez o gospodărie colectivă.

Selejean, un maistru în vîrstă, fost bucătar la o unitate roșie în timpul revoluției din '19, își răsuci mustățile cărunte și spuse, atotștiutor:

— Comisar roșu, adică... Pe urmă, socotind că bobocului nu i-ar strica un sfat, adăugă: — Mă Bochiș, te duci și bați cu pumnul în masă, auzi?

În poarta fabricii, Mihai Bochiș se întâlnește cu Barca, directorul întreprinderii.

— Măi Bochiș, măi, să nu ne faci de rușine. Ce dracu', ești de la vagoane! Nevastă-ta ce spune?

— Ce să spună... Încă nu știe nimic...

— Apoi de, o șă-i spui tu. Noroc bun și umblă cu bine...

Rămas singur în mijlocul drumului, Bochiș privea clădirile din cărămidă roșie: abia acum, la despărțire, își dădu seama că fiecare piatră, fiecare coș, îi sînt dragi; și poarta asta de fier forjat, mîncat de rugină, drumul acesta presărat cu zgură și chiar și vînzătorul de covrigi care își întinsese taraba chiar lîngă poarta fabricii. „Că doar n-oi sta cît lumea“, își spuse ca mîngîiere și porni spre casă.

Nu știa cum o să înceapă discuția cu nevastă-sa. Ieri, cînd s-a întors de la regională, ea era plecată la piață; Bochiș hotărî să amîie discuția cu o zi. Era convins că „munca de lămurire“ ce va trebui s-o ducă cu dînsa, n-o să fie chiar atît de ușoară. De aceea nici nu s-a mirat cînd Ana l-a întrebant bînuitoare:

— Ce-i cu tine, Mihai? De ce nu ești în schimb?

— Plec din fabrică. Am primit o sarcină de partid.

— Ce sarcină?

— Să înființez o gospodărie, la Livada.

— De ce tocmai tu? Te-ai prezentat voluntar?

— Nu. Am fost propus, încercă Bochiș să se scuze.

— Și tocmai în luna asta cînd trebuia să luăm primă!...

În cele din urmă, convinsă că n-o să ajungă la nici un rezultat cu Bochiș, socoti că e mai bine să-l povățuiască cum și în ce fel să se poarte. Apoi, sfîrși resemnată:

— Numai nu sta mult la gospodăria aceea și vină acasă. Din cînd în cînd ne poți trimite ceva pachet. La sat, se spune, totul e mai efin. Ceva ouă, cîrnați. Fă-ți nod la batistă, Mihai.

Încă în ziua aceea, Mihai Bochiș împachetă într-un geamantan de nuiele toate cele trebuincioase unui bărbat în deplasare: cămăși și izmene curate, un prosop și un costum de haine de sărbătoare.

2

„Tare-s proaste femeile!“—își spuse Mihai Bochiș după ce trenul porni. Omul are sarcină de partid să înființeze o gospodărie colectivă și nevastă-sa îl îndeamnă să cumpere cîrnați de la țărani pe care îi lămurește de importanța transformării socialiste a agriculturii.

În compartimentul de clasa a treia, în alafă de Bochiș nu mai erau decît doi călători. Primul, un om înalt, uscățiv, neras, cu fruntea lată și

cu ochi apoși, și al doilea, un băiețandru de vreo doisprezece ani, plătînd, și desculț. Deși amîndoi erau îmbrăcați în straie orășenești, se vedea de la o poștă că sînt țărani. Un timp, Bochiș îi privicu indiferentă, așteptîndu-
ca ei să înceapă vorba. Dar cei doi călători nu se arătară vorbăreți. Stăteau țepeni pe băncile de lemn, legănîndu-se în ritmul lent al vagonului. Privea în gol, ca și cum în compartiment n-ar mai fi fost nimeni în afară de ei. Într-un, tîrziu, Bochiș, plictisit de tăcere întrebă:

— E departe Livada?

Băiețandrul se întoarse spre bătrîn și-l trase de mîncă:

— Întrebă dacă e departe Livada?

Bătrînul încreți fruntea, apoi căscă lung a somn. Răspunse cu o voce melodioasă de țircovnic:

— Nu-i departe.

Bochiș așteptă cîteva minute în speranța că bătrînul o să-l lămurească în privința celui „nu-i departe“, dar acesta rămăsese nemișcat, mut.

— Dar mare-i Livada? insistă Bochiș.

Băiatul se întoarse iar spre bătrîn:

— Întrebă dacă-i mare Livada?

— Ș-așa, ș-așa, răspunse bătrînul după multă chibzuință.

Bochiș renunță să-l mai descoasă. Se ridică de pe bancă și deschise geamul; aerul de seară de februarie, tare, năvăli în compartiment. Privind printre sprîncene, lui Bochiș i se păru că vede cum se întunecă; din fundul zării, valuri de umbre străvezii coborau tot mai jos spre pămînt, învăluind copacii, cîmpurile.

Mihai Bochiș n-a mai fost la țară. O dată doar, în copilărie, și atuncia se minunase mult de casele mici, ca niște jucării. Acum încearcă să-și închipuie munca lui de acolo: o să meargă din casă în casă; o să stea de vorbă cu fiecare țaran, o să-l lămurească. Îi va ajuta să înființeze gospodăria; că doar n-o să fie proști țaranii să dea cu piciorul norocului. Oricum, sînt sate unde de ani de zile există colective și nu-i zi în care ziarele să nu pomenească de vreuna din ele. Își aduse aminte că citise cîndva că un țaran colectivizat primise aproape două vagoane de grîu. „Două vagoane?... Parcă e mult.“ Calculă pe degete: „Un vagon, zece mii de kilograme, două vagoane, douăzeci de mii kilograme. O fi fost o greșeală, sau nu?“... Acum îi părea rău că citise ziarele de mîntuială. Hotărî ca îndată ce se va stabili la Livada, să buchisească toate ziarele ce-i vor cădea în mînă. După aceea, nu se mai gîndi la nimic. Privea tăcut în gol, încercînd să deslușească despărțirile.

Se întunecase de-a binelea. Nu mai putea distinge nici goana stîlpilor de telegraf, nici plopilor înșirați de-a lungul liniei ferate. Închise geamul și privi spre tovarășii de drum. Aceștia, de parcă ar fi fost niște statui, stăteau neclintîți.

— Nu prea sînteți vorbăreți, constată Bochiș, mai mult să spună ceva decît să-i îndemne la vorbă.

— Zice că nu prea vorbim, mormăi și băiatul întorcîndu-se spre bătrîn. Cică nu prea vorbim.

— Nu prea, întări și bătrînul.

În clipa aceea se deschise ușa compartimentului și în prag apărură un om scund, cu un început de chelie.

— Sînt locuri? întrebă, dar nu așteptă răspuns.

Se dumiri singur că sînt și se așeză lîngă Bochiș. Un timp rămase nemișcat, apoi scoase o batistă mare, roșie și se tamponă pe

frunte. Mormăi un „e tare cald aici“ și lui Bochiș i se păru că rotofeiul își spusese asta sie-și, nu celorlalți.

Cei doi de pe banca din fața lor nu se sinchisiră nici de noul venit. Stăteau nemișcați, surzi la toate cîte se petreceau în compartiment.

Noul venit nu-și găsea locul; își întinse picioarele, apoi și le așază unul peste altul, dar parcă ar fi fost un făcut, nicidecum nu i se părea comod. În cele din urmă, se vîrî într-un colț și tocmai în clipa cînd Bochiș crezu că o să adoarmă și o să înceapă să sforăie, rotofeiul se întoarse spre el:

— Am bilet de clasa a doua, dar mă plictisesc acolo. N-am cu cine schimba o vorbă. Unde călătoriți?

— La Livada, îi răspunse Bochiș.

— Minunat. Și eu merg la Livada. N-am mai fost niciodată acolo. Ce fel de sat e?

— Ș-așa, ș-așa, imită Bochiș răspunsul bătrînului și îi veni să rîdă.

— Înțeleg, făcu rotofeiul. Nici așa, nici așa. Așa mi l-am închipuit și eu. Îmi dați voie să fumez? Că nu mai pot răbda. Sînt un om nervos. M-am obișnuit cu tutunul pe front.

— Pe care front? întrebă Bochiș sec.

Rotofeiul se trase mai aproape de Bochiș:

— Pe frontul cel mare. Eram lîngă Dalnik. Rușii ne-au încercuit din toate părțile. Spun sergentului: „Măi Chișoda, ia dă-mi o națională“. El, mirat: „Cum, domnule căpitan, păi dumneavoastră n-ați fumat niciodată. Tare v-ați schimbat de la o vreme.“ Dar cîți oameni nu s-au schimbat pe front, cugetă rotofeiul, apoi urmă:—Cînd m-am întors, nu m-a recunoscut nevasta. Acum m-am îngrășat ca un porc. Dar nu sînt greoi. Am jucat voleibal acum două săptămîni. Am niște serve precise, pe multe... Zău, nu mă laud.

— Și ce faceți la Livada? întrebă curios Bochiș. Omul i se părea cam într-o ureche.

— Ia, cu serviciul... Dar vai, scuzați-mă, nici nu m-am prezentat. — Îi întinse mîna: — Spinațiu Sever.

Bochiș își mormăi și el numele.

— Cum ați spus că vă cheamă? — se aplecă grăsunul spre Bochiș. N-am înțeles bine.

— Bochiș Mihai, se prezentă din nou Bochiș supărat.

— Bochiș? Bochiș? De unde cunosc eu acest nume?... N-ați făcut armata la 13 Panduri? În Caucaz. Da, desigur. Acum îmi amintesc precis. Aveați și un frate, Aurel Bochiș.

— N-am nici un frate.

— Păcat. Cu Aurel Bochiș am fost foarte bun prieten. A murit în Caucaz. A călcat pe o mină. Era chiar în ziua de treisprezece mai. Da, îmi amintesc perfect. Promisem la masă niște conserve rîncezite. Un caporal, acum îmi scapă numele, a vrut să mă împuște. Abia l-am putut lămuri că nu sînt fabricant de conserve... În după masa aceea a murit Aurel Bochiș. O clipă tăcu să-și tragă răsufletul, apoi își rezemă capul în palmă în semn de mare concentrare: — Bochiș ați spus?... Aveți dreptate, v-am confundat. Prietenul meu se numea Botiș. Era medic veterinar. Dar dumneavoastră ce sînteți?

— Muncitor, răspunse răstit Bochiș. Îi părea rău că începuse conversația cu rotofeiul.

— Și ce muncăți, mă rog?

„Uite, uite cum vrea să mă tragă de limbă“, gîndi Bochiș. Răspunse într-o doară:

— Fel de fel.

— Fel de fel? Asta nu e rău. Zău nu e rău. Am avut o ordonanță. Asta îmi făcea serviciu fel de fel — începu să chicotească rotofeiul și tăie cu ochiul. Bochiș se fistici. Celălalt continuă amical: — Numai cu ceasul nu se putea descurca. Nu era zi de la Dumnezeu să nu întârzie la regiment. Din cauza lui am rămas numai la gradul de căpitan.

— Și acum nu mai sînteți militar?

— Nu. Sînt civil, ca și dumneata — și începu să rîdă din nou. În clipa aceea îi observă și pe ceilalți tovarăși de drum. Se întoarse spre bătrîn: — Nu vă supăra fumul?

Băiatul își ghionti vecinul:

— Întreabă dacă nu ne supăra fumul?

Bochiș zîmbi în sinea lui și privi în ochii bătrînului. Aceștia erau nemișcați, țepeni. „E orb“, constată speriat Bochiș și avu un sentiment de nemulțumire.

Într-un tîrziu bătrînul se hotărî să răspundă:

— Nu. Nu ne supăra fumul.

Rotofeiul înregistrează răspunsul printr-o ușoară înclinare a capului. Spuse:

— Odată am călătorit cu niște străini în compartiment. Mă duceam de la București la Constanța. Ba nu, asta a fost altă dată. E tot o întîmplare nostimă. Rîse scurt. — Pe atunci eram încă sublocotenent. Da. Călătoream de la Oradea la Cluj. Unul dintre străini avea un cioc mic cum se purta pe vremuri. Sau nu vă interesează?

Bochiș îl privi lung, apoi răspunse răspicat:

— Nu.

— Mă iertați, se fistici rotofeiul.

Neștiind ce să facă cu mîinile, se mîngîie pe față, apoi scoase din nou batista din buzunar. Își șterse chelia, și se retrase iarăși în colțul compartimentului. Rămase multă vreme nemișcat, cu ochii închiși. Numai o dată tresări, vru să povestească ceva, dar aducîndu-și aminte că nu-i ascultat cu plăcere, plecă capul resemnat.

Bochiș îl privi un timp, apoi se rezemă de spătarul băncii. În compartiment se lăsă o liniște supărătoare, dar niciunul dintre cei patru călători nu îndrăzni să înceapă vorba. Nici Bochiș, mai ales că acum era supărat că primise sarcina cu atîta ușurință. Ce o să facă la Livada, mai ales dacă jumătate din comună o să fie ca ăștia din compartiment? Ar fi trebuit să-i ceară lui Farcaș timp să se gîndească. De fapt secretarul l-a și întrebat dacă n-ar vrea să-i dea răspunsul peste două zile. La dracu'! N-ar fi trebuit să mă priesc. Doar Farcaș a și spus:

— Ai o sarcină de mare răspundere. Cred că în clipa aceasta tu nici nu-ți dai seama ce muncă grea te așteaptă.

— Cum grea, tovarășe Farcaș, doar nu-s om fără nivel.

— Știu, a rîs Farcaș. Nivelul poate să te ajute mult. Dar înțelegerea și mai mult. Descoperă-i pe dușmanii adevărați, însă nu trebuie să vezi în fiecare om care se împotrivește sau e nemulțumit, un dușman de clasă.

— N-aveți nici o grijă, tovarășe Farcaș.

— Bine, Bochiș. Și mai vreau să-ți dau numai un sfat. Ori de cîte ori vrei să spui „da“ sau „nu“ într-o problemă, numără pînă la trei. Asta e o metodă de auto-control. Eu număr pînă la zece, încheie și rîse din nou.

— N-aveți nici o grijă, tovarășe Farcaș.

„Iaca — gîndi cu amărăciune Bochiș —, Farcaș, convins că știu să

mă descurc, stă liniștit acasă și eu îmi caut dușmani-cu de-a sila. Puteam fi mai politicoș cu acest rotofei. Poate aș fi putut afla multe lucruri de la el. Poate să fie chiar un om de treabă. Nu, nu este, nu poate fi om de treabă. După cum a pus problema frontului, e clar că nu. Ar fi putut să găsească măcar o justificare că a fost pe frontul din răsărit, dar el nici nu se sinchisește de asta. Și cine știe dacă nu m-ar fi tras el de limbă". Hotărî să fie foarte atent la orice va spune de acum înainte. De altfel, mîine, după ce o să stea de vorbă cu secretarul organizației de bază și cu președintele Sfatului din Livada, o să afle care e situația reală din Comună.

3

Mihai Bochiș rămase descumpănit pe peronul gării Vadul. Era întuneric și nu știa pe unde s-o apuce. Un împiegat binevoitor îl lămuri că satul Livada e la nouă kilometri.

— Și cum ajung eu acolo? întrebă Bochiș nemulțumit.

— Pe jos. Sau dacă aveți noroc, mai prindeți căruța Sfatului. Mi se pare, e încă în spatele clădirii.

Bochiș mormăi un „mulțumesc" și porni în căutarea căruței. O descoperi prin întuneric, la vreo două sute de metri de gară, în apropierea unei fîntîni.

— Mă luați și pe mine?

— Suie-te.

Bochiș se cățăără cu ușurință în căruță, trecu pe lîngă rotofeiul cu care venise în compartiment și se așeză lîngă o femeie. În întuneric nu-i putu distinge trăsăturile, după voce și-o închipui tînără. Era o noapte de pustă, neagră, cu ger. Undeva, departe în spatele plopilor, luna rece și mare se rostogolea prosteste, ca o roată de car.

— Nu pornim? întrebă nerăbdător Bochiș.

— Ba da, să vină grăjdarul.

Grăjdarul, un băietan de vreo 18 ani, apăru dinspre gară cu un felinar în mînă. Era ciufulit, îmbrăcat într-o scurtă de piele peticită.

— Gata.

Căruța porni încet, hodorogind pe șoseaua nepietruită. De cîteva ori, Bochiș se lovi de femeia de lîngă el; încercă să se tragă mai la o parte, dar nu reuși: lunecă înapoi la locul unde se așezase la început. Felinarul cu sticla murdară lumina părelnic fețele celor din căruță. Bochiș le cercetă cu luare aminte. Lîngă grăjdar stătea un om în vîrstă, cu capul lăsat în piept. Dormita. Din cînd în cînd, la cîte o poticnire mai mare a căruței, tresărea, privea în jur, căsca, apoi își lăsa din nou capul în piept. Lîngă el, așezat pe un geamantan, stătea căpitanul. Se smucea în chip și fel. De bună seamă nu-și găsea locul. Ba își întindea picioarele, lovea pe cineva, își cerea scuze, ba le trăgea sub el, ca nu peste mult să le întindă din nou.

— Da' mai astîmpără-te odată! îi aruncă un om tînăr de lîngă el, îmbrăcat în uniformă de pădurar. Ai viermi, sau ce dracu'?! Ia, mă Luță, strigă după aceea spre grăjdar.—Ridică felinarul cela, să-l văd la față pe omul care mă calcă pe cizme.

Luță, grăjdarul, fără să-și ridice privirile, săltă felinarul. Rotofeiul vîrî fața în lumină și-i întinse mîna celui care vorbise:

— Dacă-mi dați voie: Spinațiu Sever.

— Spinațiu Sever? îi repetă numele pădurarul. Păi dumneata nu ești de prin partea locului — adăugă cu voce tare, să-l audă și ceilalți; apoi

se aplecă spre căpitan și-l cercetă cu luare aminte. — Ce cauți dumneata la Livada?

— Sînt învățător. Am fost numit la dumneavoastră.

„La dracu', se gîndi Bochiș, uite cu cine o să am de-a face. Farcaș mi-a spus să caut ajutorul învățătorului și dacă se poate să mă împrietenesc și cu popa. Numai asta îmi lipsea, să am ajutoare ca ăsta“.

— De ce nu spunei așa! făcu pădurarul cu o voce prietenoasă. Pof-tim, mai trageți fîn de sub minc, că nu stați bine pe geamantanul cela. Am și eu un prunc la școală. E cam blăstămat, dar parcă noi am fost altfel? — Chicotî scurt, apoi adăugă: — De felul meu mi-s pădurar.

— Pădurar? se grăbi să răspundă învățătorul. E o meserie frumoasă. Am fost și eu odată la vînătoare la Bocșa-Montană. Stăteam la pîndă la mistreț. Pe aici sînt mistreți?

Pădurarul nu apucă să răspundă că vizitiul trase hățurile cailor:

— Ptruu, da' cine-i colo în mijlocul drumului?

Priviră cu toții într-acolo. În stînga căruței, ținîndu-se de mîna, mergeau bătrînul și copilul din tren.

— Aaa, e Martin, îi recunosc vizitiul și dădu bici cailor.

O vreme se lăsă tăcerea în căruță; nu se auzea decît scîrțîitul roților și, înfundat, de departe, trosnetul sec al crengilor înghețate. Felinarul din mîna grăjdarului pîlpîi de cîteva ori bolnăvicios, apoi se stinse brusc. Cam tot atunci se ascunse și luna în spatele norilor. Era întuneric beznă. Pădu-rarul își aprinse o țigară, apoi plimbă bățul de chibrit prin fața tuturor. Cînd ajunsese cu el în dreptul femeii de lîngă Bochiș, exclamă:

— Ei, e și o mu ere printre noi! Cine ești dumneata?

— A lui Crîngaș, răspunse ea. A lui Dumitru Crîngaș.

Se făcu din nou tăcere. Bochiș nu pricepu de ce; se lăsa legănat în neștire, totuși atent să nu-i scape nici un cuvînt. Tot pădurarul fu acela care sparse liniștea:

— Fata lui Crîngaș?

— Da.

— Știi că bătrînul nu mai stă în casa de piatră, spuse pădurarul într-o doară. L-or mutat....

— Unde? întrebă fata uimită.

— În spatele bisericii, în căsuța lui Neagu. Dar mă tem că n-o să-l găsești nici acolo.

— E plecat?

— Da. L-au dus la spital. Cred că l-au operat astăzi.

Căruța se poticni. Bochiș se lovi iarăși de femeia de lîngă el. Să nu cadă în lături, întinse brațele după sprijin și, din greșeală, apucă genun-chiul femeii. Ea îi prine mîna și i-o dădu la o parte. Încurcat, Bochiș vru să-i ceară iertare, dar ea, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, se întoarse spre pădurar:

— De ce l-au operat?

— Nu știu, răspunse pădurarul după multă gîndire. Se spune că ar fi avut ceva la măruntaie.

Iarăși pogorî liniștea. Bochiș se simțea stîngenit. Dacă nu și-ar fi prins vecina de genunchi, acum ar fi putut s-o îmbărbăteze. Așa, ce dracu' să-i spună: să nu plîngă, că bătrînul va scăpa teafăr, sau că lacrimile nu ajută la nimic? De bună seamă, ar crede că vrea să intre în vorbă cu ea. Totuși ar trebui să-i spună ceva. Că ăștia din căruță parcă n-ar avea suflet. Îi spun toate pe șleau.

Pe urmă, își aduse aminte de bătrînul și copilul din tren. Oare de ce nu i-au luat și pe ei în căruță? Că loc ar mai fi fost...

Ajunseră la marginea satului. Printre arborii răsfirați apărură primele geamuri luminate. Un cîine hoinar lătră a pagubă, apoi dintr-o ogradă din apropiere îi răspunse un altul.

— Te rog, oprește la biserică — se întoarse femeia spre căruțaș.

Acesta mormăi ceva fără înțeles, apoi, în semn că a priceput, își îndemnă caii.

Sub primul felinar, Bochiș se întoarse spre vecina lui, dar ea își ținea capul plecat. Nu-i văzu decît părul bogat, blond.

— De cînd n-ai mai fost la Livada? întrebă pădurarul.

— Eu? — tresări femeia.

— Dumneata

— De doi ani!

În fața bisericii căruțașul trase hățurile:

— Am ajuns.

Oamenii făcură loc și femeia se dădu jos din căruță. Mulțumi scurt și se îndreptă spre casa indicată de pădurar.

— Cîini sînt? întrebă ea peste umăr.

— Sînt, îi strigă pădurarul. Ai grijă, unul e tare rău — și rîse. Lui Bochiș i se păru că iar fără pricină.

Supărat, se întoarse spre căruțaș.

— Mîna, tovarășe, că nu ajungem niciodată la Sfat.

Cînd cotiră pe strada principală, căruțașul se întoarse spre pădurar.

— De ce i-ai spus că sînt cîini? Știi bine, Crîngaș nu suferă javre.

— Să se teamă! rîse pădurarul. Parcă taică-su e operat? Ba. E sănătos tun! N-o să se îmbolnăvească chiaburul ăsta niciodată, fără-decît de supărare. Să se simtă prost! De aia i-am spus că e operat taică-su, — lămuri pădurarul pe cei din căruță și începu din nou să rîdă. — Mama lor de chiaburi!

Chicoti și căruțașul.

„Ciudați is ăștia, se gîndi Bochiș. Oare cum o să mă înțeleg cu ei?”

La Sfatul Popular coborî împreună cu învățătorul.

Amîndoi se întinseră să-și dezmorească oasele, apoi mulțumiră căruțașului și porniră spre clădirea Sfatului. Un paznic înarmat cu o boată le tăie calea.

— Cine-i?

— Oameni buni, îi răspunse învățătorul. Ia hai mai la lumină.

Intrară în clădire. Paznicul, un om mărunt, îndesat, îi mai întrebă o dată:

— Cine sînteți?

Învățătorul își scoase hîrțiile și se prezentă:

— Spinațiu Sever, învățător.

— Dar dumneata? se întoarse paznicul spre Bochiș.

— Mihai Bochiș, de la Arad. Iacă și delegația. — Se căută prin buzunare și scoase o hîrtie împăturită. — Citește-aici.

Omul despături hîrtia, o citi și dintr-o dată se arătă mai binevoitor.

— Aha, ai venit de la partid. Bag seama pentru gospodărie.

— Da.

Paznicul îi conduse în camera de oaspeți.

Bochiș se foi multă vreme în așternut. Nu reuși să adoarmă decît spre dimineată, cînd se luminară ferestrele. O vreme ascultase sforăitul învățătorului, apoi încercase să ghicească identitatea lui Martin — orbul, — înfățișarea femeii din căruță, relațiile care vor fi între el și Sever Spinațiu. Era mulțumit că cei din căruță nu s-au legat și de el, astfel că n-a fost nevoit să se spovedească în fața lor. Socoti că e mai bine să-și înceapă activitatea în sat, înainte să se fi trîncănit pe socoteala lui.

Cînd se trezi, învățătorul era deja îmbrăcat. Stătea pe marginea patului și fuma.

— Ei, cum ați dormit? îl întrebă pe Bochiș. Eu n-am mai dormit așa, continuă el, — de prin '41. Mi-aduc aminte, eram cantonați la Breaza. Știți unde vine Breaza?..... Ei, acolo am fost încartiruiți, la o fermă. Mie mi s-a dat o saltea în apropierea unei ferestre. Afară ninge. Și acum mă mir că n-am înghețat. Dimineata, abia mi-am putut îndrepta oasele.

— Și de ce mi spuneți toate astea?

— Păi... — Învățătorul se încurcă. — Aveți dreptate. Sînt un flecar. Am suferit mult din cauza asta. Odată, pe cînd eram încă la școala militară, am vorbit în front. M-au consemnat pentru șase luni... Dar, desigur, nici asta nu vă interesează... Iertați-mă...

Bochiș se îmbracă și deschise ușa, dar în prag rămase o clipă buimăcit: curtea era înțesată de oameni, de parcă ar fi fost vreo adunare populară. Se apropie de paznic, care stătea chircit pe scările cerdacului:

— Ce-i cu oamenii ăștia?

— Vor să vorbească cu dumneata.

— Cu mine? întrebă mirat Bochiș.

— Da, cu dumneata.

Cîțiva oameni care stăteau prin apropiere, ridicară capetele și făcură un pas spre Bochiș. Murmurul mulțimii se stinse treptat, ca un val fără putere. Bochiș făcu și el un pas înainte, ajunsese pînă la balustrada de lemn a cerdacului și-l trecură sudorile. Abia acum putea să cuprindă toată curtea cu privirile.

Peste tot numai oameni. Intr-un colț, un flăcău cu mustați ascuțite își agita căciula. Un altul îl trăgea de mîneacă să-l liniștească. Bochiș, dezarmat, se uita la ei și căuta să înțeleagă rostul adunării. Un om înalt se desprinse din mulțime și se apropie de el:

— Dumneata ești de la partid?

— Da, făcu încurcat Bochiș. De la partid.

— Și ai venit pentru gospodărie?

Bochiș dădu din cap :

— Pentru gospodărie.

— Ai picat rău. Aici nu se face gospodărie.

Bochiș se încruntă. Era supărat pe paznic că bătuse toba de venirea lui și fără nici o noimă își aduse aminte de sfatul nevastă-si: „Să cumperi ceva cîrnați de la țărani.“

Începu să rîdă. Omul din fața lui îi privi mirat:

— De ce rîzi, tovarășe? Sau te bucură vestea pe care ți-am dat-o?

— Nu de aia mă bucur, făcu Bochiș. Mă bucur că e zi frumoasă. E frumos la voi. Și de ce v-ați adunat? Să-mi vestiți că aici nu se face gospodărie?

— De aia!

— Dumneata ai adunat oamenii?

Omul privi speriat în jur, dar își reveni imediat.

— Eu!

— Atuncea o să-mi fii de mare ajutor. Imi plac oamenii care sînt buni organizatori.

— Aici nu se face gospodărie! Nimeni nu vrea să intre.

— Cine nu vrea, nu intră. Că doar nu-i cu sila.

— Dar noi nu vrem să intrăm nici de bună-voie.

— Bine, tovarăşe. Şi cum îţi spune dumitale?

— Mie? făcu ţăranul mirat. Da' de ce-ntrebi? Ori vrei să mă treci la catastif?... Îţi spun drept, mie nu mi-e teamă. Serie: îmi zice Vasile Grumaz.

— Nimeni nu vrea să te treacă la catastif.

— Atuncea de ce-ai întrebat?

Oamenii se apropiaseră tot mai mult de vorbitori. Erau mai de grabă curioşi decît porniţi. Bochiş se linişti, începu să vorbească tare, ca să-l audă cît mai mulţi.

— Păi aşa se cade. Cînd doi oameni vorbesc, e bine să se cunoască. Mie îmi zice Bochiş, Mihai Bochiş, şi sînt forjar la fabrica de vagoane de la Arad.

— Da' de ce n-ai rămas acolo să faci vagoane? Păcat să-ţi pierzi vremea cu noi.

Inciudat, Bochiş tuşi de cîteva ori şi tocmai voia să spună ceva aspru, cînd Vasile Grumaz începu să le vorbească oamenilor:

— Nu-i aşa, oameni buni? Noi nu ne-am dus niciodată la el în fabrică şi nici în casa lui nu ne-am dus să-i spunem: fă aşa sau fă altminteri. Fiecare să facă cum vrea.

— Cum l-a lăsat Dumnezeu, îl completează cineva din fund.

— Aşa-i, aşa-i, se grăbiră şi alţii să-i dea dreptate.

Vasile Grumaz se întoarce spre Bochiş.

— Vezi? Noi nu vrem colectivă.

— Şi poţi să-mi spui de ce? îl înfruntă Bochiş.

— Că nu vrem. De aia. Aşa-i, oameni buni?

— Aşa-i. Aşa-i.

— Cred c-ai face bine de te-ai duce frumos acasă şi te-ai apuca să faci vagoane. — Se întoarce iar spre oameni: — Cînd pleacă trenul de seară spre Arad?

— La opt, începură să rîdă oamenii. La ora opt. Grăbeşte-te, tovarăşe, să nu-l pierzi cumva.

— Eu, totuşi rămîn, făcu Bochiş cu voce tare, să-l audă cu toţii.

5

Livada e un sat ca toate satele de pustă: mare şi întins. Cînd vii dinspre gară, satul nu se vede din cauza păduricii de stejar. Nici nu-l bănuieşti. Abia după ce ai trecut de pădurice, pusta ţi se deschide în faţă, netedă ca un cearşaf şi zăreşti primii plop care străjuiesc casele răsfirate într-o dezordine părelnică. Tot de aici se vede şi o altă pădurice, cu trunchiuri drepte, subţiri, ciudat de uscate. Numai cînd te-ai apropiat îndeajuns, îţi dai seama că nu-i o pădurice, ci un cimitir pe care crucile neobişnuit de înalte, din grinzi necioplite, îl fac să arate astfel. Pentru că trebuie ştiut că în Livada, ca în oricare alt sat de pustă, crucile se fac mari, unele ajungînd pînă la trei metri. E drept, sînt şi din cele de numai jumătate de metru. Localnicii ţi-ar putea povesti multe lucruri despre aceste cruci. Săracii au cruci mici, bogaţii cruci mari. Aşa e datina aici. Sîrma ghimpată care înconjoară cimitirul a ruginit de mult. De fapt, sîrma era ruginită încă atunci

cînd au cules-o de pe cîmp, de pe obstacolele din marginea șanțurilor săpate de trupele germane. Primarul din vremea aceea, Szegedy, a hotărît să se îngrădească cimitirul ca să nu fie călcat de vite. De aici, drumul continuă drept, trecătorul n-are la ce să se holbeze; doar dacă e drept-credincios poate să se închine din cincizeci în cincizeci de metri la cristoșii de tinichea, presărați printre duzii care străjuiesc șoseaua.

Primele case înconjurate de gutui bătrîni, scorburoși, au grădini mari, îngrijite. Pe urmă, casele devin din ce în ce mai dese, curțile mai mici, grădinile mai pitice și apar și trotuarele din cărămizi. La intrarea în satul propriu-zis, un podeț de beton se arcuiește deasupra brațului mort al Mureșului. Pe vremuri, cînd peste toate întinderile acestea stăpînea încă domnul baron Marovici, apa, cocolită acum, avea scurgătoare și era socotită drept hotar al moșiilor sale. Pe urmă, după izgonirea lui de pe aceste meleaguri și dărîmarea morii ale cărei ruine au închis vechea cale a Mureșului, apa a încetat să mai curgă și, dacă n-ar fi fost alimentată de ploi, ar fi secăt de mult. Pe unul din stîlpii podului, sub lozinea „Să terminăm la timp însămînțările de primăvară” se văd cioplite în piatră urmele unei inscripții: „Taxa 1 leu”.

Podul a fost ridicat de domnul baron Marovici din impozitul comunal și a fost dat în folosință cu taxa de un leu pentru fiecare traversare. La început, trebuia dat banul după fiecare drum; mai tîrziu, cînd oamenii au început să ocolească podul, ologul, argatul domnului baron însărcinat cu încasările, nu mai cerea bani de la săteni: le trecea numai numele într-un catastif și însemna fiecare trecere cu o cruciuliță. Chiar și copiii care mergeau la școală erau trecuți în condicile acelea unsuroase. La sfîrșitul fiecărui an, chișbirăul umbla cu toba să ridice lucrurile datornicilor. Sînt unii bătrîni care și-acum, după cincisprezece ani, ocolesc încă podul.

Dincolo de pod, străzile sînt mai drepte și cea principală, care trece prin fața celor două biserici din piața mare, e pietruită. Lîngă biserică, cooperativa, iar peste drum, Sfatul popular. În apropiere sînt și casele unde se găseseră sediile organizațiilor de partid, de U.T.M. și ale sindicatului agricol. Cu două ulițe mai departe se află clădirea școlii, căminul cultural, apoi ulița sărăcanilor. Aici casele-s mai joase, mai mici, mai neîngrijite. Dincolo de această uliță, începe islazul. Pe islaz, de două ori pe an, cînd vine echipa de fotbal de la Ineu, se instalează două porți de birne și se joacă fotbal. Au trecut mulți ani de cînd nu se mai bate mingea cu opincile.

La capătul islazului se ridică dolma căii ferate; acolo se înșiră parcele mici și întortochiate, așa după cum s-au împărțit prin moșteniri, căsătorii și reforme.

Bochiș colindă satul în lung și în lat să-i treacă supărarea. Tot n-avea ce face; funcționarii de la Sfat i-au comunicat că tovarășul Greabăn, președintele, e plecat la raion pentru instructaj, iar Cuzma, care-l înlocuiește pe secretarul organizației de bază, pe Rîpu, în problema gospodăriei, e dus la Arad pentru aprovizionarea cooperativei cu vin. N-a răbdât să nu întrebe „cume posibil ca omulcare-l înlocuiește pe secretarul de partid să se ocupe de așa ceva?”

— Păi asta i-e meseria. Tovarășul Cuzma e vînzător la cooperativă, i-a răspuns cineva.

Bochiș încearcă să și-l închipuie conducînd, îmbrăcat în halat alb, o ședință de partid. Pe urmă ridică din umeri. „Că doar nu-i comerciant. E vînzător la o unitate socialistă”.

Neavînd ce face, se duse să mai vadă o dată satul. După ce bătu toate străzile, se întoarse în piața mare și intră în cooperativă să întrebe de Cuzma, dar acesta nu sosise încă. Bău două sprîțuri și trecu ulița la Sfat.

Președintele sosise. Era un om mare, negricios, cu mustăți dese, țepoase. Cu toată statura, lui Bochiș îi făcu impresia de om iute, aprins. Bochiș îl salută scurt, apoi își trase un scaun în apropierea mesei, ca unul care are de gând să stea mult. Dar nu se așeză bine, că se auziră ciocănituri în ușă și în prag apărură Sever Spinațiu. Președintele se ridică în picioare. Lui Bochiș i se păru că Greabăn îi dă mai multă importanță dascălului.

— Aha, făcu președintele, dumneata ești dascălul cel nou. Apoi, bine ai venit. Te așteptăm de vreo trei zile. Ia-ți bagajele și te du la școală. E închisă de vreo săptămână. Dacă te duci amu, mai prinzi ceva școlari... Că acolo s-au obișnuit cu joaca. Ia-ți și o joardă, că băieții din Livada îs blestemați. Și nu te ține de sfaturile ocoșilor de la Arad! Bate-i la fund, să iasă oamenii din ei.

Învățătorul își luă geamantanul, ieși, și Bochiș îl auzi întrebînd pe cineva de drumul care duce la școală.

— Aveți grijă de el, îi spuse cu voce coborîită președintelui, apoi tăcu brusc. Își aduse aminte de sfatul lui Farcaș: numără în gând pînă la trei.

— Ce ai spus? — îl scrută președintele. — Să avem grijă de dascăl? De ce?

— Aveți grijă de el. Adică, vreau să spun, ajutați-l. Să nu-l lăsați să se chinuiască, că de aia sînteți la Sfat.

— De asta să nu te doară capul pe dumneata. Sfatul nostru...

— Eu n-am spus nimic de Sfat, se dezvinovăți Bochiș. Și asta nici nu-i treaba mea. Eu sunt aici pentru gospodărie.

— Știu, tovarășe. Așteaptă o leacă pînă vine și Cuzma. Am trimis după el.

— Nu-i în comună, îl înștiință Bochiș.

— Este. E la magazie.

— Păi oamenii de la cooperativă mi-au spus că e plecat.

— Așa îi îndeamnă el să spună, cînd se duce la magazie. Ca să fie lăsat în pace. O fost și la Arad, da' l-am văzut cînd s-o întors.

Cuzma arăta așa cum și-l închipuise Bochiș: îmbrăcat într-un halat alb. Era mic de statură, bondoc, cu păr galben lins. Ochii albaștri, vioi, îi jucau în orbite. Cînd vorbea, își trăgea colțul drept al buzei în sus, lucru ce te îndemna să crezi că zîmbește mereu. Vocea groasă, răgușită, părea că vine din fundul unui butoi. După fruntea lată, arăta a om deștept.

— E un tovarășe tare citit, îl laudă președintele în față. Nu-i carte în comună care să nu-i fi trecut prin mîini. E vînz tor la cooperativă.

Văzînd că Bochiș nu-i spune nimic, adăugă:

— Înainte a fost pălmaș la Marovici, pe urmă a lucrat la moară. Pînă la dărîmare. Așa-i, Cuzma?

Cuzma aprobă din cap și zîmbi spre Bochiș.

— Am auzit că ai făcut-o boacăină, tovarășe, spuse deodată Cuzma.

„Boacăină?” se miră Bochiș și nu-i veni să-și creadă urechilor. Se așteptase ca Cuzma să se repeadă la el, să-l îmbrățișeze și să-i pună o serie de întrebări, sau să-i spună în cîteva cuvinte ce re e situația în Livada, și iată... Privi spre Greabăn: acesta îi ocol privirile, căutîndu-și de lucru la un dulap din spatele lui.

— Nu înțeleg, tovarășe Cuzma!

Cuzma zîmbi:

— Vorbesc de ședința pe care ai organizat-o azi dimineață în curtea Sfatului.

„Hotărît, ăsta pune problemele cu rea credință”. Nu-i răspunse. Il urmări numai atent cum își zvîcnea nervos umerii. Pe urmă, cînd vru să-l

privească în ochi, Cuzma începu să clipească mărunț și să-și sugă dinții.

— Da, tovarășe, începu iar Cuzma. În ședința de azi dimineață... „Ori l-au înștiințat greșit, ori denaturează faptele. De ce oare?” Acest gând îl încludă pe Bochiș; numără pînă la trei, aproape cu glas tare, apoi vru să-i dea explicații lui Cuzma, dar acesta i-o luă înainte:

— Te-am așteptat, tovarășe. Dar nu credeam că cei de la Arad o să trimeată un om fără nivel...

Președintele își țuguie buzele și Bochiș avu impresia că asta trăda un oarecare dezacord cu atitudinea lui Cuzma.

— Cum fără nivel? întrebă Bochiș printre dinți.

— Păi după cum ai vorbit cu oamenii, așa reiese, făcu Cuzma.

— Cum am vorbit? se înfierbîntă Bochiș.

— Așa, cu două înțeleșuri. Cum că să se înscrie cine vrea și că oamenii pot face ceea ce le trece prin cap. N-are nici un rost să vină cineva de la Arad să dărime ce am construit noi cu trudă în mai bine de un an.

— Nu înțeleg nimic, făcu Bochiș sincer. I se păru că gulerul cămășii îl strînge peste măsură. Ar fi vrut să se ridice în picioare și să-i ardă un pumn lui Cuzma.

— Păi dacă nu înțelegi problemele țărănești, tovarășe — îl țintui Cuzma cu degetul arătător — n-ar fi trebuit să primești să vii la sat. Aici o nevoie de oameni care nu se sperie.

— Și voi credeți că eu m-am speriat?

— Cam așa reiese din discuția dumitale cu țărani. Eu ți-o spun în față, ca unui membru de partid. Cred că n-o să ne poți ajuta. Eu am trimis cu trenul de patru o notă la raion și una la regională. N-am nimic cu dumneata, nu te cunosc, dar mie partidul și gospodăria mi-s mai dragi decît dumneata. Cred că și dumneata ai face la fel.

În odaie se lăsă tăcere. Bochiș nu știa ce ar trebui să facă: să zvîrle cu un scaun în Cuzma așa îmbrăcat în halat, sau să-și dea lui însuși un pumn în cap ca să se liniștească. Începu să bată cu degetele în tăblia mesei. Președintele tuși de cîteva ori, apoi se sculă în picioare și se duse la fereastră. Părea încurcat.

Afară începuse să se întunece. Prin ușița sobei de tuci se răsfrîngeau pe plafonul afumat pîlpîiri roșietice. În această lumină, președintele, încadrat de pătratul ferestrei, părea mai înalt de cum era.

Bochiș avu un sentiment ciudat de inutilitate. O să fie chemat înapoi la Arad, o să fie beștelit și cînd se va întoarce în uzină, o să fie luat în rîs. Nemaivorbînd de Farcaș. Ce o să creadă acesta despre el? Totuși, parcă de părerea lui Farcaș se temea cel mai puțin. Abia acum simți cît era de flămînd. Nu mîncase toată ziua. Iar două sprîțuri băute pe stomacul gol i se suiseră la cap. Se simțea obosit și greu.

— Nici ăla nu-i exemplu bun, ca primul dumitale drum să te ducă la cooperativă și să te apuci să bei...

Vocea hodorogită a lui Cuzma îi făcea greață. Cu un singur pumn ar fi fost în stare să-l doboare pentru totdeauna. „Numai acum să mă pot stăpîni” — își spuse și începu iarăși să numere în gînd. Într-un tîrziu, murmură:

— Apoi eu ce să mai zic...

Președintele se întoarse și el de la fereastră:

— Ți-am pregătit camera de oaspeți, tovarășe Bochiș. Îți ștampilăm delegația și faci cum vrei.

Cuzma interpreță grăbit cuvintele președintelui: — De altfel, o să vorbim și la telefon cu regionala.

Bochiș vru să-l întrebe în ce calitate vorbește, dar se răzgîndi: Pînă la urmă o să se lămurească lucrurile. „Cine știe, poate am greșit eu cu ceva“. Îl măsură din priviri pe Cuzma, apoi se întoarse în camera de oaspeți și se trînti îmbrăcat de-a curmezișul patului. Ii vîjiia capul și bătăile tîmplelor sunau ca loviturile ciocanului de zece tone, de la forjă. Încercă să nu se gîndească la nimic: privi un timp pătura de pe pat și observă o gaură de mărimea unui bănuț. „Vreunul care a fumat în pat și a ars pătura. Cum dracu' pot fi oamenii atît de nesimțiți să nu păzească lucrurile care nu le aparțin direct?!“ Odată, cînd a fost la București, la o consfătuire a muncitorilor și tehnicienilor din metalurgie, a stat în aceeași cameră cu un tovarăș venit de la Suceava. Acesta își ștergea mereu bocancii cu cearșaful. „La naiba, de ăla de la Suceava îmi arde mie...“ Se întoarse cu fața spre plafon și privi deasupra ferestrei o pată cu contururi galbene. O fi mișcată vreo țiglă și pătrunde ploaia. Ar trebui să-l cheme pe Greabăn să-i arate pata. Privind-o cu mai multă atenție, i se păru că pata are forma Mării Negre, ba chiar cele trei limbi dintr-o parte aduceau cu cele trei guri ale Dunării. Pe urmă nu-și mai dădu seama cît timp a trecut. Se trezi buimac, speriat: cineva îl bătea pe umăr. Era președintele. Bochiș se uită întrebător la el. Greabăn se foi un timp, ca și cum i-ar fi fost greu să înceapă vorba. În cele din urmă, mormăi:

— Ar trebui să te dezbraci. Murdărești așternuturile, tovarășe Bochiș.

Bochiș se ridică în capul oaselor, încet, amenințător. Președintele se dădu un pas înapoi, apoi se întoarse și ieși fără să salute.

Bochiș rămase multă vreme tăcut, cu fruntea plecată. „Trebuie că am greșit undeva“, își spuse cînd se sculă să-și ia ceva de mîncare din geamantan. „Altminteri, de ce s-o fi legat Cuzma de mine? E tare complicată problema asta țărănească“. Deschise lacătul și ridică capacul geamantanului: hainele albastre, îndoite cu grijă, s-au mototolit puțin. Ana, desigur o să se supere. Găsi pachetelul cu mîncare sub rufărie, învelit în hîrtie de celofan. Încercă să-și închipuie ce face Ana la ora asta: pe semne învață pentru seminarul de sîmbătă. Cît de mult a trebuit să se certe cu ea pînă a lămurit-o că fără nivel politic nu va fi în stare să-i dea o educație bună lui Petruț. Ea i-o tot tăia:

— Dar eu cum am crescut? Nici mama, nici tata n-au avut nivel politic. Și uite, am crescut mare și fără el. De ce n-aș fi în stare și eu să-l cresc pe Petruț, așa cum trebuie?

— Păi vezi, Ana, tocmai asta e. Acum trebuie altfel ca pe vremuri. Fără nivel politic nu se poate...

„Dar cu? tresări. Uite, la primul examen am căzut. Oare din lipsă de nivel? Dar, în fond, ce am făcut atît de grav ca să apar ca un om fără nivel? Și cine-i Cuzma ăsta, care vrea să mă învețe cum și în ce fel trebuie să mă port?“

Auzi ciocănituri în ușă. Dar ăsta cine-o mai fi?

Ușa se deschise și în prag apără Spinațiu Sever. Cînd îl văzu, începu să radieze.

— Înseamnă că vom locui împreună, spuse Spinațiu de cum intră pe ușă. Locuința de la școală e neigienică. Va trebui reparată. Că doar n-o să dorm într-un grajd... Acum înțeleg de ce a fugit celălalt învățător. În locul lui și eu aș fi făcut la fel. O dată, la Timișoara, mi-aduc aminte, prin douăzeci și nouă, a fost un viscol. Vîntul ne-a luat acoperișul de la casă. Atuncea ne-am mutat la niște vecini...

Dintr-o dată tăcu. Bochiș ridică privirile spre el.

— De ce nu continuați?

Spinațiu Sever nu se lăsă rugat:

— La vecinii ăștia tot așa mirosea ca în casa pe care au vrut să mi-o dea ăștia de la Sfat. Pe atunci nu știam încă ce e mirosul acesta de ne-suportat. Dar am aflat în aceeași noapte, cînd am văzut ploșnițele roind pe toate așternuturile mele. Cred că și aici sînt ploșnițe.

— Aici? întrebă speriat Bochiș.

— Nu aici, aici. Vorbesc de camera pe care au vrut să mi-o dea în clădirea școlii. Drept să vă spun, nu e sat rău Livada asta. Numai că oamenii sînt cam ciudați. L-ați cunoscut pe Cuzma?

— Da.

— Ei, ce părere aveți despre el?

— N-am nici o părere, minți Bochiș.

— Eu da, începuse să gesticuleze Spinațiu, pe urmă tăcu speriat.

Se uită stîmjenit în jur, de parcă ar fi căutat ceva. I se citea pe față părerea de rău că pornise o asemenea discuție.

— Și care e părerea dumneavoastră despre el? insistă Bochiș.

— Apoi — ridică din umeri Spinațiu — părerea mea nu se prea poate spune.

— Nu înțeleg.

— A, nu înțelegi? rîse învățătorul. Parcă dumneata nu știi că nu e bine să-ți spui părerea despre activiști...

— De ce?

— Ei, de ce? E mai sănătos să te ferești de ei. Unii, ca Cuzma ăsta, dracu' știe de ce îmi amintesc de colonelul Răuță. ăsta a fost mutat disciplinar la regimentul 3 transmisiuni, pe front. Era un om mic, la fel ca și Cuzma. Și capul îi era la fel de pătrat. A vrut să se impună din prima zi. A dat niște ordine de zi, că am rămas cu gura căscată. Pe urmă ne-am dat seama că toată vitejia lui consta în cele cîteva discursuri. Vorbea la cartierul general despre asaltul eroic, dar cînd trebuia să facă cîte o inspecție în primele linii, tremura ca varga. Setemea de partizani ca de dracu'. L-am întîlnit și după război. Avea mania persecuției. Credea că partizanii ruși îl urmăresc și în București.

— Da' Cuzma de cine se teme?

— De Cuzma n-am spus nici un cuvînt, încercă să se justifice Spinațiu. Nici un cuvînt, probabil e un tovarăș minunat. Eu nu-l cunosc. Mi-a promis că dac-o să ne înțelegem, o să mă ajute... — Inceți fruntea: Dumneata nu știi ce vrea ăsta de la mine?

— Nu, rîse Bochiș.

— Nici eu ... Niciodată nu mi-au plăcut oamenii despre care n-am știut ce vor... — Apoi, obosit de atît vorbărie, se așeză pe pat. Își scoase bocancii și începu să murmure de unul singur. În cele din urmă, neliniștit de un gînd, se întoarse spre Bochiș:

— Dar dumneata, cu ce rosturi ești pe aici?

— Eu? făcu tăgănat Bochiș. Păi, cum să vă spun... Și eu sînt un fel de activist.

Spinațiu îl privi mirat, făcu o grimasă, înghiți în sec și începu să-și frămînte degetele. Bochiș era să pufnească în rîs.

Multă vreme Spinațiu nu mai scoase nici un cuvînt. Nu se mișcă din pat nici atunci cînt cineva bătu tare cu pumnul în ușă.

— Cine-i? întrebă Bochiș, care stătea pe marginea patului, încă îmbrăcat și-și curăța cu briceagul bocancii de noroi.

Ușa se deschise și în prag apăru un om de statură mijlocie, cu fața roșie, plină de sănătate. Sub scurteica îmblănită, purta o cămașă orășanească cu dungii, încheiată la gât, dar se vedea de la o poștă că nu se simte în largul lui așa încheiat. Grumazul lui scurt și gros inspira forță. Bochiș observă că străinul avea o cicatrice roșie pe partea dreaptă a feței.

După ce închise ușa, omul se apropie de Bochiș:

— Care ești de la Arad?

— Amîndoi, spuse Bochiș arătînd spre celălalt pat. Abia atunci străinul îl descoperi pe Spinațiu care, speriat, își trăsese pătura peste cap.

— Și care ești de la partid?

— Eu, zise Bochiș și se ridică în picioare.

— Apoi, atuncea cu dumneata am o vorbă. Să zic?

— Sigur că da, făcu Bochiș și trase un scaun în apropierea mesei. Stai jos.

Străinul se gîndi o clipă, apoi își scoase căciula și se așeză. Un timp se răsuci să se așeze bine în scaun, apoi își întinse palmele pe masă. Erau mari, bătătorite.

— Spune tovarășe, îl îndemnă Bochiș.

— Eu am un necaz mare, începu străinul. Am avut o fată la Arad, la școala de învățători. Ieri mi-a sosit acasă. Or țîpat-o afară, cică e chiaburită.

— Hm, făcu Bochiș și-și încreți fruntea.

„A sosit ieri. O fi fata cu care am venit în căruță. Cum spunea că o cheamă? Da, a lui Crîngaș, a lui Dumitru Crîngaș.“ Spuse cu voce tare:

— Dumneata ești Dumitru Crîngaș?

Străinul îl privi mirat:

— De unde știi? Ți-o fi vorbit Cuzma de mine, sau președintele? El, da! Na, atuncea am venit degeaba.—Se ridică în picioare: — Noapte bună!

— Stai, omule! îl opri Bochiș, prinzîndu-l de mîneacă. Unde fugi? Stai jos! Spuneai că ai o vorbă cu mine?

— Uite că n-am.

— Atuncea, la ce-ai mai venit?

— Pentru că n-am știut că ți-a vorbit președintele...

— Și ce dacă mi-a vorbit?

— Nimic. Lasă-mă în pace.

Se smuci din strînsoarea lui Bochiș și deschise ușa. Din prag se întoarse, vru să spună ceva, dădu din mîini a pagubă, apoi spuse totuși:

— Și tare aș fi vrut să vorbesc cu dumneata! Dacă eu mi-s socotit chiabur, cel puțin copila s-o lase în pace. Ce au cu ea? E fată tînră și cu minte. Or scos-o și din școală, și din U.T.M.

Bochiș era cît pe aci să spună „așa e bine“, dar se opri la timp. Prea mare încredere în judecata lui Cuzma nu avea, dar nici chiaburului nu-i putea da dreptate. Necum să-l încurajeze. Mai ales că și cei din căruță îl socoteau chiabur. Totuși, omul din fața lui îi inspira încredere.

— Apăi, ce să-ți spun eu... mormăi Bochiș nemulțumit de sine.

Crîngaș, văzîndu-l frămîntat, clipi din ochi. Se întoarse în cameră și închise ușa.

— Tovarășe, — începu, dar nu știu cum să continue.

Bochiș îl privi supărat. Poate să fi avut Cuzma dreptate. Iată, primul chiabur care mi-a ieșit în cale vede un ajutor în mine. La dracu'! Totuși, nu-i venea să-l repeadă. Spuse:

— Uite care e situația. S-ar putea să ai dreptate. Nu știu. Asta rămîne

de văzut. Eu îți spun drept, în tovarășul Cuzma și în tovarășul Greabănam mai multă încredere decît în dumneata. Și mai ales în cei de la Arad, care ți-au scos fata de la școală.

Crîngaș îl privi un timp prosteste, nevrînd să-și creadă urechilor. Greoi, se lăsa de pe un picior pe celălalt; apoi, obosit, coborî capul în piept. Intr-un tîrziu, bolborosi:

— Știam.

Lui Bochiș i se făcu milă de el.

— Știam c-așa o să fie! strigă deodată Crîngaș. Ea m-o trimis, bat-o dumnezeu s-o bată! Iaca, mă fac și de rușine în fața unui străin. Așa să știi — îl prinse de haină pe Bochiș — eu nu mă milogesc! Mie îmi zice Dumitru Crîngaș! Și chiar dacă aș vrea să mă plîng — n-am cui! Auzi, omule! Zici că ești de la partid. Apoi află că n-ai cui să te plîngi în țara asta! Sînteți mari cu toții, dar nimeni nu-i în stare să facă dreptate. Numai, vezi bine, dacă nu vă convine vouă, atuncea tăiați și spînzurați! — Îi dădu drumul din strînsoare și porni spre ușă: — Și-ți mai spun, omule, eu nu mi-s chia-bur. Mă crezi, bine; nu mă crezi, iarăși e bine.

Și înainte ca Bochiș să fi putut răspunde, ușa se și trînti în urma lui Dumitru Crîngaș.

Bochiș rămase multă vreme nemișcat.

— Cine a fost? întrebă nevinovat Spinațiu, ca și cum n-ar fi auzit nici un cuvînt.

— Cine? Da' cine știe cine a fost... Un om care e socotit chiabur și care spune că nu e. Cine știe?

— Și-l ajuți?

— Cum adică? întrebă mirat Bochiș.

— Să se adeverească dacă este sau nu. Că eu mai cunosc cazuri cînd unii spuneau într-un fel și alții într-altul.

Bochiș îl asculta cu luare aminte. „Ciudat e cetățeanul ăsta și nu pare de fel prost. Vorbește în parabole, ca un sfînt. Te pomenești că o fi chiar deștept și se preface numai.“ Îl întrebă:

— Dumneata ce fel de om ești?

— Eu? se miră Spinațiu și zîmbi fără chef. Un palavragiu. Nu-mi da nici o importanță. Acum sînt dascăl. O să învăț copiii din Livada să folosească tabla înmulțirii, am să le vorbesc despre Stefan cel Mare și despre multe alte lucruri... Nu e chiar așa de urîtă meseria de dascăl...

6

Dimineața, pe Bochiș îl trezi căruțașul Sfatului.

— M-a trimis tovarășul Cuzma. Cică să te duc la trenul de zece. Grăbește-te, tovarășe.

Cînd Bochiș se dezmetici, căruțașul nu mai era în încăpere: aproape că și pe acesta îi venea să-l întrebe de ce stăruie Cuzma atît de mult ca el să plece. Pe urmă, își dădu seama că n-ar fi avut nici un rost s-o facă; de unde să știe căruțașul motivul plecării lui? Să se ducă la cooperativă, la Cuzma, să se certe cu el, n-avea tărie. Dacă Cuzma a trimis note la raion și la regională, desigur, el știuse ce face, avea pesemne instrucțiunile lui. În timp ce se îmbrăca, Bochiș se gîndi la ceea ce va trebui să-i spună lui Farcaș la sosire: probabil nu sunt bun de munca asta, și-așa, și-așa, voi tot m-ați fi chemat să mă trimiteți înapoi la vagoane. În timp ce împacheta, îi veni în minte că Ana e în stare să se bucure de întoarcerea lui, ba chiar să-l certe că n-a cumpărat nimic.

Un sfert de ceas mai târziu, puse geamantanul în căruță și se sui pe capră, alături de căruțaș. Acum drumul spre gară i se păru mai scurt ca la sosire. Plopii dezgoliți, uscați, înșirați de-a lungul drumului de țară, păreau că îl petrec. Departe, în mijlocul pusti, străluceau încă ici-colo mici pete de zăpadă. Tot timpul drumului, Bochiș nu scoase nici un cuvânt: privea obosit depărtările. La gară, își scoase bilet de clasa a treia. Spre mirarea lui, pe peron o revăzu pe fata din căruță. Era într-adevăr tânără și frumoasă. Părul blond, bogat, îi cădea în valuri pe umerii plini, rotunzi. Bochiș îi dădu douăzeci — douăzeci și doi de ani, darea nu avea atât. Era doar voinică, sănătoasă, împlinită înainte de vreme.

În tren se așază în acelaș compartiment cu ea; vagonul era aglomerat, locuri nu prea erau, așa că ea nu bănuî nimic; îl privi cu indiferență, la fel ca pe oricare alt călător. „Înseamnă că nu m-a recunoscut, constată Bochiș, apoi zîmbi. Nici n-avea cum, poate că nici nu mă știe“.

După ce trenul se puse în mișcare, o întrebă:

— Tot la Arad?

— Da.

— Lucrați acolo?

— Da.

Bochiș nu mai știu ce s-o întrebe. Se temea să nu-i dea impresia că se leagă de ea, totuși ar fi vrut să afle unele lucruri despre dînsa și mai ales despre tatăl ei.

— Sînteți de la Livada?

— Da.

— Poate fiica tovarășului Dumitru Crîngaș? făcu Bochiș întrebător, ca și cînd nici n-ar fi bănuît măcar că așa era. Semănați tare mult.

— Da. Îl cunoașteți pe tata?

— Oarecum, făcu încurcat Bochiș. Din vedere. O dată sau de două ori am vorbit cu el. Dar semănați foarte mult. — Văzînd că ea nu-i răspunde nimic, continuă: — Și ce lucrați la Arad?

— Sînt elevă... adică, am fost.

— Ați terminat școala?

— Nu.

— De ce nu? insistă Bochiș.

Fata se aplecă spre el și-i spuse în șoaptă:

— Am fost dată afară. Știți, pentru origină.

Lui Bochiș îi plăcu această sinceritate. Ea continuă:

— Știți, tata are mulțidușmani, și la Sfat, pe tovarășul Greabăn...

Și încă de n-ar fi văr cu tata.

— Dar ce-au de împărțit?

Un timp, ea se foi neștiind dacă să se spovedească sau nu, pe urmă își luă inima în dinți și spuse:

— Mai demult, pe cînd eu nu eram încă, i-au făcut amîndoi curte mamei. Mama era din alt sat. Din Gurahonț. În casa ei s-au întîlnit și s-au certat prima oară. Ați văzut tăietura de pe fața tatei? Greabăn i-a făcut-o, cu un briceag. Pe urmă mama l-a ales pe tata. De atunci au trecut aproape douăzeci de ani, dar nici acum nu-și vorbesc. Și pe front au fost în'aceeași companie, dar nu și-au vorbit. Mi-a povestit tata că odată Greabăn a vrut să-l împuște pe la spate. Erau să-l execute, dar tata a spus că totul n-a fost decît un accident. Așa e el. Pe urmă, cînd Greabăn a fost ales președinte, l-a încadrat pe tata chiabur. Pentru asta am fost dată afară din școală.

Bochiș nu-i răspunse. Nici n-ar fi avut ce. Rămase îngîndurat, privind

țintă mușamaua roasă de pe podeaua compartimentului. Într-un târziu, ea îl atinse cu cotul.

— Acum mă duc la Arad, la partid, cu un memoriu.

„Să mergeți la tovarășul Farcaș“, vru să-i spună Bochiș, dar se opri la timp. „Ei, drăcia dracului! Pînă la urmă o să ne întîlnim pe coridoarele regionale și poate o să fie de față cînd o să fiu frecat!“ Abia acum îi era cu adevărat ciudă pe Cuzma că l-a silit să plece. „Dar oare el m-a silit?“ Ar fi trebuit să vorbească la telefon cu Farcaș. „Aici, la Livada, cred că multe lucruri nu sînt în regulă. Sigur, o serie de lucruri nu sînt în regulă și comunistul Mihai Bochiș dă bir cu fugiții! Așa o să spună Farcaș. Na, frumos m-am purtat.“

— Ce credeți, mai întrebă fata, o să mi se rezolve situația la partid?

— Dacă aveți dreptate, o să se rezolve. De asta sînt convins.

— Atuncea, poate să termin încă anul ăsta. Vai, ce bine ar fi! S-ar bucura și tata. Dumneavoastră îl cunoașteți doar. De cînd a murit mama e atît de închis, și de multe ori și mie mi se pare că e rău. Dar tata nu e om rău.

— Totuși, cum de a putut Greabăn să-l scoată chiabur? Doar asta nu-i lucru ușor. Trebuie să dovedești.

— Nu știu cum. Noi n-am avut niciodată argați. Vara, în timpul vacanței, și eu am muncit pămîntul. După ce s-a dus mama, noi doi l-am muncit. Dar aveam pămînt bun, tata nu e bețiv și e gospodar. Avem, adică am avut casă foarte arătoasă. Mie a vrut să-mi facă zestre. A adunat... Dar n-a exploatat niciodată. Eu așa știu, că cine n-a exploatat munca altuia, acela nu e chiabur.

Deodată, Bochiș o sfătui:

— Du-te de-a dreptul la tovarășul prim-secretar Farcaș. Și ar fi bine să fii acolo pe la ora șase după masă. Atuncea e mai liber.

— Credeți c-o să mă primească?

— Te primește sigur.

— Dumneavoastră îl cunoașteți pe tovarășul Farcaș?

— Da.

— N-ați vrea să mă ajutați să ajung la el?

— Nu, nu, făcu Bochiș. Lui nu-i plac protecțiile. E un om drept, și-ți spun, stă de vorbă cu oricine. E adevărat, prea mult timp nu are, dar are destul ca să rezolve toate problemele.

O vreme nu-și vorbiră. Abia cînd trenul trecea prin periferia Aradului, ea îl întrebă:

— Și dumneavoastră sînteți din Arad?

— Da. Dar uite că ajungem, spuse Bochiș și se ridică să-și ia geamantanul. Apoi, tovarășă Crîngaș, eu îți doresc să ți se rezolve problema, dacă ai dreptate. Bună ziua.

Ieși în coridor și se înghesui lîngă ieșire. Coborî primul din tren. Se duse de-a dreptul la șeful gării, un prieten vechi cu care făcuse toată campania de alegeri din patruzeci și șase și-i ceru voie să dea un telefon. Formă numărul regionalei:

— Allo, cu tovarășul Farcaș. Da, tovarășă Matilda, eu sînt, Bochiș... Te rog fă-mi legătura chiar acum... Da, e o problemă importantă... Nu face nimic dacă e în ședință. Pe răspunderea mea.

Așteptă cîteva clipe, apoi, cînd auzi glasul cunoscut al lui Farcaș, îl năpădiră căldurile.

— Da, eu sînt... Ce-am făcut?... Nimic, lucrurile sînt tare încurcate. Știu, știu, mi-ați spus că va fi o muncă grea... Dacă m-am speriat? Nu, da'

de unde! Să am grijă de Cuzma?... Aşa, tovarăşe Farcaş. Ştiu, ştiu, răspund. Doar nu-s copil, ce dracu'! Ştiu şi de nota informativă... Dar oamenii nu pot fi înscrisi cu sila... Păi asta e şi poziţia mea. Doar cunosc linia partidului. Peste zece zile să vă trimit un raport mai detaliat despre situaţia de aici? După ce m-am familiarizat cu terenul? Dar, cum să vă spun... eu... Bine, am să fac un referat. Sigur că da. Am să încerc să-i cunosc. Bine, bine, tovarăşe Farcaş. Noroc, tovarăşe Farcaş!

Închise receptorul. Îi venea să strige de bucurie. Şeful gării îl întrebă mirat:

— Ce s-a întâmplat, frate Bochiş? Ai cîştigat la Pronosport?

— Nu. Plec în concediu. Nu ştii cînd am trenspre Livada? Adică cum să nu ştii, doar eşti şeful gării! Şi întrebă rîzînd: — Nu poţi să-mi pui la dispoziţie un tren special?

— Ai înnebunit, zău! Eu nu ştiu ce-i cu tine, dar nu e lucru curat la mijloc! Ieri m-am întîlnit cu nevastă-ta. Mi-a spus că eşti plecat la Livada. Am întrebat-o de ce şi nu mi-a spus. Iar acum aflu că pleci abia astăzi. Spune-mi, v-aţi certat?

— Nu, rîse Bochiş. Dar vrei să-mi faci un serviciu?

— Spune...

— Să nu-i pomenşti nimic nevastă-mi despre întîlnirea noastră de azi.

— Nu-ţi făgăduiesc. Dar dacă nu mă întrebă ea, eu nu aduc vorba.

Aruncă o privire spre ceasul din perete. — Hai, acum grăbeşte-te, că peste trei minute pleacă un accelerat. Vezi — arată prin fereastră — cel de pe linia a treia.

Mihai Bochiş abia reuşi să-şi scoată bilet. În ultima clipă se căţăra pe scara vagonului şi de acolo făcu semne largi de adio spre şeful gării, care stătea mirat în capătul peronului.

7

Cuzma tocmai bătea cep unui butoi de bere, cînd Bochiş, cu geamantanul de nuiele în mînă, intră în cooperativă. Era asudat şi obosit.

— Măi Cuzma, i se adresă Bochiş, ia pune-mi şi mie un ţap. Mi-e sete şi dacă nu beau, mor.

Zăpăcit, Cuzma îl privi ponciş, vru să spună ceva, dar Bochiş îl mai îndemnă odată:

— Hai, frate Cuzma, de ce dracu' nu-mi aduci berea aceea?

Cuzma îi aduse berea şi-l întrebă zăpăcit:

— N-ai plecat, tovarăşe Bochiş?

— Nu. M-am răzgîndit. Voiam să mai stau de vorbă cu dumneata. De ce ţii atît de mult să plec din Livada?

— Dar eu nu ţin la asta. E vorba doar de...

— Ştii ce? Ce-ar fi să discutăm asta la organizaţie? Acum mi-e sete şi mi-s flămînd. Ne întîlnim după masă la cinci. Să-ţi aduci şi hîrtoagele.

— Dar, tovarăşe Bochiş, cum să spun, noi parcă ne-am înţeles... Şi tovarăşul Greabăn a spus la fel...

— Am să stau de vorbă şi cu el. Acum adă-mi o bere şi ia-ţi şi tu una.

— Eu nu beau niciodată, refuză Cuzma. Mai ales nu în cooperativă. Ştii...

— Ştiu. Prestigiul. Păstrează-l, că face parale. Eu m-am purtat ca un bou şi era să mi-l pierd... — Ridică halba: — Să-ţi dea Dumnezeu sănătate.

Neavînd ce face pînă la ora cinci, Bochiş colindă din nou satul.

La școală, se opri o clipă cu intenția să intre să vadă ce face Spinațiu dar se răzgîndi. De ce să-l deranjeze? În clipa aceea prin fereastra deschisă îi auzi vocea:

— Ion Vodă, zis cel Cumplit, a fost spaima turcilor. Tu, Cristache, dacă te mai uiți pe pereți, îți rup urechile. La Focșani a zdrobit toată lifta păgînă. Dar nu i-a fost dat să domnească mult. Cristache, măi!...

Bochiș zîmbi. „Ei, dascălul s-a pus pe muncă. De azi după masă încep și eu“.

Fix la ora cinci, intră în sediul organizației de partid. Cuzma stătea îmbrăcat în hainele lui de lustrină neagră, sub portretele tovarășilor din Comitetul Central și vorbind, răsfoia un dosar unsuros. Greabăn și un omuleț mustăcios cu cămașă scrobită de in, îl priveau pironiți de parcă ar fi ascultat cine știe ce conferință. Cuzma nu se întrerupsese decît cînd Bochiș ajunsese în dreptul mesei.

— Noroc, tovarășe Bochiș, stai jos. Uite, ăsta-i tovarășul David de la S.M.T. El e organizatorul politic acolo. E și în comitetul raional. — Apoi se întoarse spre David și i-l prezintă ceremonios pe Bochiș. — Tovarășul Mihai Bochiș, organizatorul viitoarei noastre colective. Ieri a avut unele scăpări, dar sper că ajutat, pînă la urmă o să facă o treabă foarte bună.

Bochiș strînsese din fălci. „Acum mă lingusește.“ „Apoi, frate Cuzma— îi zise în gînd — nu mînci tu din colacul ăsta!“

Același lucru îl citi și pe fața lui David, care i se păru cunoscută. Spuse:

— O să ne ajutăm reciproc, tovarășe Cuzma.

Apoi îi întinse mîna lui David.

— Noroc, tovarășe...

Acesta zîmbi:

— Nu ești cumva de la fabrica de vagoane, tovarășe Bochiș?

— Ba da. De la forjă.

— Ei drace... Atuncea de acolo ne cunoaștem. Prin patruzeci și șase am fost zilier în secția duminale. Pe urmă m-au trimis la o școală de partid și de acolo la S.M.T. — Își încreți fruntea în semn de concentrare: — Te cunosc. Ai fost și în comitetul sindical. Așa-i?...

— Așa.

Bochiș îi mai strînsese o dată mîna, apoi se întorse spre președinte:

— Tovarășe Greabăn, înainte de a începe ședința, vreau să te rog să te interesezi de o locuință pentru mine. Trebuie să stau și eu undeva.

Greabăn îl privi mirat.

— Nu-ți place în camera de oaspeți?

— Nu. Și de altfel nici nu e bine să locuiesc acolo. Poate să pice vreun tovarăș și n-o să avem unde să-l culcăm. Eu așa cred, tovarășe președinte. Greabăn scoase din buzunar un carnețel și ținîndu-l întors spre Bochiș notă mare pe o pagină: „locuință, Bochiș“.

— Numai vezi, tovarășe președinte, să nu rămînă în carnețel.

Greabăn îl privi disprețuitor. David bătu cu degetele în tabla mesei:

— Eu cred că am putea să începem, uitați-vă, e cinci și un sfert...

După ședință, David îl rugă pe Bochiș să-l petreacă pînă la gară. Cuzma se oferi și el să-i însoțească, dar David îi spuse să nu-și lase pe seama altora treaba de la cooperativă.

— Iar noi, arată spre Bochiș, mai avem de povestit cîte ceva și despre

fabrică. De mult n-am mai întâlnit un om cu care să pot schimba o vorbă, două despre vagoane. Și cine a fost odată la vagoane — începu să rîdă —, mereu îl trage inima înapoi. Așa-i, Bochiș?

Bochiș clătină din cap în semn că așa este, apoi, nemulțumit de insistențele lui Cuzma, porni înainte. După cîțiva pași întoarse capul. Spre mirarea lui, în fața sediului Cuzma îl ținea încă pe David de braț.

— Să mergem, îi strigă lui David, că se întunecă.

David se despărți de Cuzma și se grăbi să-l ajungă pe Bochiș. Un timp, știind că sînt urmăriți de privirile cercetătoare ale lui Cuzma nu-și vorbiră. Mergeau încet, cu gîndurile aiurea.

— E aer bun la Livada, începu Bochiș vorba. Nu sînt decît de două zile aici, dar parcă mă simt alt om.

— Așa e la pustă, îi răpunse David după un timp. E aer tare. — Mai făcu cîțiva pași, apoi se opri locului: — Nu știi, s-au pus ventilatoare la turnătorie?

— Încă în patruzeci și opt.

— Atunci nici acolo nu mai e aer stricat...

Bochiș aprobă:

— Nu-i.

— Îți place aici? întrebă fără nici o trecere, David. Aici, la Livada?

— Încă nu știu... Sînt tare ciudați oamenii aici. E drept, și la noi în fabrică întîmpinăm greutăți cînd e vorba să se facă un lucru ce nu s-a mai făcut. Așa a fost și la naționalizare. Tu-ți amintești... Adică tu nu mai erai în fabrică. Pînă atuncea se muncea cum se muncea. Și dintr-o dată, tovarășul tău de mașină a fost numit directorul fabricii. Îți venea din zece în zece minute să te duci să-l vezi. Îmi aduc aminte cînd m-am dus acasă în ziua naționalizării, i-am povestit nevastei despre Barca, pe care l-au numit director. Știi ce făcea asta? I-a cerut omului de serviciu să-i aducă un scaun de lemn. Trei zile a stat pe un scaun răblăgit, pînă cînd Farcaș l-a luat la rost: „Cum stai, măi Barca, aici? Camera asta e cabinetul directorului general! Nu poate fi oricum. Dacă ar trece un străin pe aici...—Știi, Barca asta e puțin cam închis. E drept, închisoarea nu trece peste om ca o zi de primăvară. Lasă urme... Farcaș l-a bătut pe umăr și a rîs. Tu știi cum rîde Farcaș?

— Știu.

— I-a spus: „Măi, Barca, măi, e doar fabrica noastră! Noi domnim aici“. Barca s-a codit, n-a știut ce să răspundă. Pe urmă, tot nu s-a lăsat bătut. „Păi, tocmai pentru că fotoliile astea îs ale noastre, vreau să le cruț. Mă gîndesc că ce ar spune un străin dacă ar veni aici și ar vedea că nu sîntem în stare nici măcar lucrurile noastre să le păzim.“

— Bine i-a întors-o, rîse David.

— Da. Numai că Farcaș nu-i omul acela care să nu poată răspunde. „Că bine zici, i-a spus. Fotoliile astea trebuiesc păzite, să nu se murdărească. De aceea te sfătuiesc să nu mai vii aici în haine de lucru. Îmbracă-ți hainele de sărbătoare“. „Numai că eu n-am decît un singur rînd, de ce să le prăpădesc? i-a întors-o iarăși Barca. Iar acum, continuă Bochiș, Barca e îmbrăcat elegant, de nici n-ai spune că a fost pe vremuri un simplu muncitor. Poate așa o să fie și cu satul ăsta, și cu oamenii de aici. Odată și odată o să se schimbe de nici n-o să-i mai cunoști. Dar, ia spune-mi, David, întrebă pe neașteptate Bochiș, de ce nu m-ai lăsat să ridic problema notelor informative pe care le-a trimis Cuzma? N-ar fi fost mai bine s-o rezolvăm? Nu-mi place să am treburi nelămurite.

— E mai bine așa. Pentru că oricum ați fi discutat, tot v-ați fi ridicat unul împotriva celuilalt.

— Păi, e normal, făcu Bochiș și se opri din mers. Eu am avut dreptate.

— Asta ar fi susținut și Cuzma. Tocmai de aceea zic. Acum trebuie să fim uniți în interesul gospodăriei.

— Asta înseamnă mușamalizare.

— Ei, vezi? Acum ești gata să te cerți cu mine. Stai să ne înțelegem. Cuzma e repezit, și nici tu nu ești prea moale. Și apoi el nu e decât un fel de călăraș cu schimbul. Secretarul, Rîpu, e un om bolnăvicios. Tu știi cum vine asta. Din două-trei săptămîni se fac două-trei luni... Acum zace de nici nu știu cînd. Cuzma s-a prezentat voluntar să se ocupe de gospodărie. Cred că e și vina noastră că n-am ales pe cineva în locul lui Rîpu. Dar asta e o altă problemă. Important e că Cuzma se ocupă de gospodărie. Dar n-ar strica să treci și pe la Rîpu. Cunoaște satul pe degete. El a întocmit prima listă. Noi, de la raion, i-am spus să ducă muncă de lămurire temeinică. Așa a și făcut Rîpu. Pe urmă, cînd a căzut la pat, a venit Cuzma. Asta a mai înscris vreo trei-patru familii. Și e tare mîndru de rezultatele lui. Trebuie să-l înțelegi. N-avea nici un rost să vă certați.

Bochiș nu-i răspunse. Pășea gînditor, cu capul în pămînt. „Uite, David asta a fost în patruzeci și șase zilier și acum îmi dă sfaturi“. În sinea lui era convins că David avea dreptate, totuși îi venea greu să recunoască. Ajunseră la marginea satului, lîngă podet.

— Și aici îți place aerul? întrebă deodată David.

Bochiș mirosi în gol, apoi strîmbă din nas:

— Dar ce-i putoarea asta?

Privi în jur. Sub pod, apa coclită, năpădită de buruieni, părea o mocirlă.

— Apa asta pute, spuse David, și scuipă peste balustrada de beton. Cînd s-o face gospodăria, va trebui curățată. Dacă n-ar fi ars moara și zidurile ei nu s-ar fi prăbușit tocmai între maluri, poate nu s-ar fi închis scurgerea. Acum vreo două săptămîni a fost pe aici un inginer hotarnic. El spunea că oricum, asta ar fi fost soarta apei ăsteia. Cică Mureșul e ca un cal nărvaș: mereu o ia pe alte poteci. Nu e nici un an de cînd și-a schimbat matca.

— Cum de a ars moara? întrebă Bochiș privind spre rămășițele zidurilor.

— Dracu' știe. Eu nu-s de multă vreme în raion. Se spune că s-a dărîmat chiar în ziua naționalizării. În timp ce vorbea, David scoase tabachera și-și răsuci o țigară. — Cuzma era să moară printre ziduri. Văzînd că Bochiș nu răspunde, adăugă: — Hai să mergem...

Pînă la cimitir nu-și mai vorbiră. Priviră amîndoi crucile înalte, apoi pata neagră a păduricii. Se însera. Departe, la capătul pusteii, nu mai puteai distinge cerul de pămînt. Totul părea spoit cu vînt, și plopi, și căruța care hodorogea înaintea lor. De undeva dinspre pustă, vîntul aducea sunetul metalic al unui clopot îndepărtat. În tăcerea apăsătoare a cîmpiei părea o țalanță spartă.

— Cheamă oamenii la vecernie, bolborosi David.

Bochiș tot nu-i răspunse. Tăcerea îl stînjenea ca o haină strîmtă. Obosit, mișca picioarele mecanic. David, care pășea puțin înaintea lui, își presăra tiparul cizmelor în colbul stătut. Curios, Bochiș întoarse capul să-și vadă și urmele lui. Nu se deosebeau cu nimic de ale lui David. Poate erau puțin mai depărtate una de alta. Atît. Dintr-o dată, i se păru ciudat că la ora asta e departe de ai lui, umblă pe o șosea națională cu un om pe care nu-l văzuse din patruzeci și șase. Pe atuncia nu s-a gîndit niciodată că peste șapte-opt ani, o să-l întîlnească și o să-l conducă nouă kilometri

la o gară. Nu mai departe în urmă cu șase ore, nici dacă trăiește sau ba nu știa. Și iată că acum e foarte bucuros că l-a întâlnit, ba chiar — își mărturisii — se simte legat de el. Oare și David se gîndește tot la astea?

David fuma preocupat. Părea ostenit. „Oamenii au prea puțin timp să gîndească, trase concluzia Bochiș. Trec pe lângă semenii lor, pe lângă fapte, le înregistrează, uneori nici atît, și merg mai departe. Uite, numai cu cîteva zile în urmă, el nici nu știa dacă există Livada, adică știa, dar această cunoștință, în mintea lui era doar o informație de care n-ai nevoie, nimic mai mult“.

Întinericul se lăsa tot mai des. Plopii care se înșiruiau la marginea șoselei se contopeau cu fundalul cerului, încît, de la un timp, nu se mai putură deosebi de el. Bochiș zîmbi la gîndul că dacă s-ar întîlni cu vreun sătean, acesta i-ar confunda cu doi drumeți oarecare. N-ar ști că de trecăcătorii pe care i-a întîlnit vor depinde toate schimbările care se vor face de acum înainte în Livada. În fond, pentru cei care nu-l cunoșteau, dar chiar și pentru el uneori, venirea lui aici aducea mai mult cu o vizită ciudată, cu o excursie, decît cu o misiune. De obicei așa i se părea cînd trecea pe ulițe și oamenii nici nu-l luau în seamă. Atuncia se simțea stingherit ca în alte călătorii, cînd ajuns într-un oraș străin, orașul își urma viața lui cotidiană, îl asimila și miile de locuitori care nu-l cunoșteau și nu luau act de sosirea lui îl priveau nepăsători, ca și cum nici n-ar fi existat.

E drept că acum, aici, în Livada, cu toată nepăsarea prefăcută a unora, Bochiș era încredințat că fiecare pas al lui, fiecare vorbă a lui, erau știute, cunoscute. Desigur, era convins că nu de persoana lui fizică erau legate frămîntările care au și început în sat. Venise el, dar ar fi putut veni un alt tovarăș, Barca, de pildă și lucrurile s-ar fi petrecut la fel. De sosirea reprezentantului partidului se legau toate mulțumirile și toate nemulțumirile. Îl încălzea însă gîndul că poate chiar în clipa asta, la fel ca și el, zeci de tovarăși bat șoselele naționale, malurile Crișurilor, Tîrnavelor sau ale Siretului. Abia acum își dădu bine seama care e diferența între călătorul, excursionistul oarecare și el, Bochiș, activistul de partid.

— La ce te gîndești, tovarășe Bochiș?

— La nimic, răspunse Bochiș grăbit.

Ce ar putea să-i spună? Că se simte o persoană importantă sau că își dă seama de sarcina pe care i-a încredințat-o partidul? David ar crede că a înnebunit. Adăugă:

— Nu mă gîndeam la nimic. Adică, mai bine spus, mă gîndeam la nimicuri.

— Cum la nimicuri?

— La prostii. Sînt obosit.

— Eu, făcu David și se apropie de el, dimpotrivă. Știi, de multe ori mi-e rușine să spun la ce mă gîndesc. Mergînd așa, pe șosea și am mers de multe ori, îmi trec prin cap fel de fel de gînduri. Vezi, singur îmi zic că sînt patetic, închipuit sau dracu'știe ce, dar iar mă gîndesc la astea. Tu știi, noi nu sîntem meșteri la vorbă, dar odată tot trebuie să spui. Iată, încerc să-mi închipui fața unui soldat care a murit în Tatra. Nimeni, nici măcar apropiații lui nu știu la ce s-a gîndit cînd l-a străpuns glonțul. Poate la logodnica lui, poate la maică-sa. El n-a mai defilat de ziua Victoriei în București și poate n-a avut niciodată flori pe mormîntul lui.

— Ce-s gîndurile astea triste? întrebă Bochiș, fără să știe nici el de ce.

— Nu, făcu David. Nu sînt gînduri triste. Poate exagerez, dar asemenea munca mea cu lupta eroului din Tatra. Desigur, ceea ce fac eu e floare la ureche. Și totuși... Pînă acum am înființat, adică am ajutat la înființarea a trei gospodării colective. Nu știu exact cîte familii au apucat pe un

drum nou. Nu știu cîți sînt mulțumiți și cîți sînt nemulțumiți. Dar acum nu despre asta e vorba. Știi, îmi place să cred că unii din ei se gîndesc uneori la mine, deși sînt convinși că cei mai mulți nici nu știau că atuncea cînd băteam drumurile de țară și eram obosit, sau cînd mă prefăceam că rîd de gluma unui țaran sfătos, îmi venea să plîng.

— Să plîngi? se miră Bochiș stînjinit.

— Acum se împlinește un an de cînd mi-a murit copilul. A avut opt ani. Știi cum e un băiat la 8 ani? E tare blăstămat. Nu mai poți de grija lui. Uneori îți pune unele întrebări de rămîi smintit. Te miri de unde le scoate... S-a îmbolnăvit de plămîni. Cînd l-am văzut ultima oară, era roșu și cald. Ardea. A avut ochi foarte frumoși... O clipă, rămase pe gînduri, pe urmă continuă: — Îmi spunea să mă schimonosesc, că vrea să rîdă. Îi plăcea să mă vadă strimbindu-mă. Era copil... Pe atunci se zvonea că în America s-ar fi descoperit un medicament care l-ar fi putut salva. Eu stăteam lîngă patul lui și eram neputincios. Și în dimineața aia, îmi spune: „Tăticule, a fost baciul Androne aici și a spus să te duci, știi tu unde.“ Eu n-am vrut să plec. Pielea îi devenise străvezie, încît, cînd îl priveam, puteam vedea vinișoarele albastre care îi împînzeau fața. „Du-te, mi-a spus. Mie mi-e tare somn“. M-am schimonosit să-l înveslesc, dar el n-a mai avut putere să rîdă. M-a rugat să plec. „Du-te, tăticule, să nu se supere baciul Androne...“ În ziua aia s-a constituit gospodăria la Comlăuș. Știi, bat drumurile de țară și mă gîndesc. Eu, pe vremuri am fost o zdreanță. Prin patruzeci și unu, m-au bătut jandarmii. Am plîns ca o muieră. Acum, cînd mă gîndesc la jandarmi, mi-e rușine. Știi, eu am devenit om. Da, tovarășe Bochiș. Uneori mă simt atît de puternic, că dacă m-aș apuca să smulg un plop din rădăcini, l-aș smulge. Odată m-a întrebat nevastă-mea: „De ce ții tu atît de mult la Partid, măi David?“ Așa îmi spune ea, David. I-am spus: „Pentru că m-a făcut om.“ — Merse cîțiva pași, fără să scoată un cuvînt, apoi dintr-o dată se opri și puse mîna pe brațul lui Bochiș. — Ar trebui să vii pe la mine pe-acasă. Dar nu acum, peste vreo trei săptămîni. O să am din nou un copil. Și tare aș vrea să fie și el om.

În drum de la gară spre casă, Bochiș se abătu pe la Rîpu. Acesta era un om cu oase caraghios de mari, deșelat ca un hamal. Stătea așezat în pat și cînd vorbea privea tavanul. Avea ochi mici, negri, aburiți.

— Stai mai aproape, tovarășe Bochiș, nu te speria, nu te molipsesc. Reumele nu se iau.

Vorbea repede, ca și cînd s-ar fi temut că oaspetele o să plece înainte să asculte tot ceea ce avea să-i spună. Trecea cu o ușurință nebănuită de la un subiect la altul. Dintr-o dată Bochiș se pomeni că Rîpu îi povestește despre verificări.

— Stau lîngă masa subcomisiei de verificare și spun tot ce am de spus. Mă întreabă președintele: „Da, ia spune, tovarășe Rîpu, ceva slăbiciuni n-ai?“ „Slăbiciuni?“ zic, și mă gîndesc ce i-aș putea răspunde. Îi zic: „Ba am, cum să n-am. Cînd se schimbă vremea, mă dor reumele.“ Au rîs. Am rîs și eu. Ce știam eu la început de partid... M-am înscris, că se spunea că celor înscrși partidul o să le dea pămînt. Pentru noi, pămîntul e ca vinul pentru bețivi. Pe urmă am fost în Uniunea Sovietică. M-am dus în toate casele în cîte am avut vreme să intru. Am cotrobăit prin dulapuri, prin cămări să văd ce au. Sînt unii care au mult, sînt alții care au mai puțin. Un singur lucru am învățat acolo. Că ăia care nu sînt puturoși, ăia au. Cît de sovietic să fie omul, așa am spus-o și tovarășului Farcaș cînd m-am întors, dacă nu muncește bine n-are de toate. Și așa și trebuie să fie. Știi, oamenilor le place adevărul. Și mie nu mi-e rușine să-l spun. De aceea am

fost ales secretar de partid. Am vrut să facem colectivă și anul trecut. La început au vrut să se înscrie ai căroră nu le-a plăcut munca. Știi cum vine asta? Unde muncesc zece, nu se vede ce face al unsprezecelea. Anul ăsta însă, s-or mai luminat oamenii. Să ai grijă de Beligan, e om harnic. Și mai sînt: Ciurezu. Și ăsta-i bun. Eu l-aș propune brigadier. Și zic să încerci să vorbești și cu Vasile Grumaz. El e omul în care are încredere țăranul. Nimeni nu-i gospodar ca el.

— Dar Cuzma, ce fel de om este?

— Cuzma? Apoi e greu de spus. Nimeni nu-i mai deștept și descurăreț ca el. De aia se are bine cu toți. Nu știu de ce ține atît de mult la Cruțu. Îl știi pe Cruțu? E om vorbăreț. Numai să ai urechi să-l primești. Dacă mai vrei să afli ceva, treci pe la mine. Cred că în două-trei săptămîni, mă scol și eu. Așa mă apucă mereu și o lună nu mai sînt bun de nimic, decît să trîncănesc. Și acum, du-te, mi-e somn de nu mai pot. Dar ia spune-mi: de ce umbli noaptea ca bufnițele?

— L-am dus pe David la gară.

— Da, îmi amintesc, mi-ai mai spus asta. Și zici, ești de la Arad? Il cunoști pe Farcaș?

— Da, mi-e prieten bun.

— Dacă ți-e prieten bun, ești om de treabă. Acum un an, a fost și pe la mine. Știi cît mîncă? Parcă ar fi țăran. M-am minunat și eu și muierea mea. ăsta ar trebui să fie la Comitetul Central. El, cînd i-am spus că m-am înscris în partid pentru pămînt, a rîs. Ceilalți se uitau la mine cu bănuială, ca la un dușman de clasă. De ce să nu spui deschis cum și în ce fel te-ai apropiat de partid? Unii se apropie prin stomac, alții prin minte. Țăranul are minte puțină, da' ține la burtă. Farcaș a rîs și a spus: „foarte bine.” Auzi cum a spus: „Foarte bine. Partidul dă oamenilor tot ce le trebuie. Mai mult chiar, spunea el, dă și la ăia care nu știu încă ce le trebuie.” Și acum, du-te. Noapte bună...

9

— Unde o să stau? îl întrebă în aceeași seară Bochiș pe! Greabăn, care venise să-l caute la camera de oaspeți.

Greabăn scoase carnețelul din buzunar, îl răsfoi, apoi pocni din degete, în semn că a găsit o soluție:

— La Vasile Grumaz!

— La Vasile Grumaz?

— Da. Grumaz are o casă frumoasă.

— Nu de aia am întreat. Mie mi-e tot una. Dar el știe?

— O să afle.

— Și n-o să se împotrivească?...

— Cum să se împotrivească? Sîntem sau nu sîntem organ al puterii populare?!

Acum n-avea niciun rost să înceapă o discuție cu Greabăn despre rolul puterii populare. Și în definitiv, nu e rău să locuiască la un om care are influență în sat. Cel puțin are motiv să stea de vorbă cu el.

Iși luă geamantanul de nuiiele în spinare și porni în urma președintelui. Mergeau unul după altul, prin întuneric, fără să scoată un cuvînt. Aproape de casa lui Vasile Grumaz, Greabăn întrebă nepăsător dacă geamantanul e greu.

— Greu, îi răspunse Bochiș, dar Greabăn nu pricepu intenția.

Mergea tot înaintea lui Bochiș, fără să se întoarcă măcar. În fața unei case arătoase, se opri și dădu cu piciorul în poarta de tinichea.

— Vasile, măi!... Vasile! Ia, vino pînă afară.

Vasile Grumaz se lăsă multă vreme strigat. Apăru tîrziu de tot, cu un felinar în mînă.

— Ce-i?

— Iacă, ți-am adus un chiriaș. E bine?

— Bine pe dracu'! Eu n-am nevoie de chiriași.

După umbra ștearsă care se legăna pe zidurile casei, Bochiș înțelese că Vasile Grumaz pornise înapoi spre casă.

— Măi, Vasile! îl strigă Greabăn din nou. Stai, nu pleca! Eu mi-s Greabăn, președintele.

— Nu-mi trebuiește chiriaș. N-am unde să-l culc.

— Măi Vasile, măi!

Bochiș îl strigă și el:

— Doar ne cunoaștem, tovarășe Grumaz. Și n-am să stau mult. O zi, două, pînă îmi găsesc altă casă.

— N-auzi, măi Vasile, strigă din nou președintele.

Gospodarul mormăi ceva de neînțeles apoi, cu greu, trase zăvorul porții.

— Cîteva zile numai, mormăi ursuz. La mine nu-i han.

Bochiș zîmbi. Intră în curtea pietruită, puse geamantanul jos și așteptă pînă ce Grumaz fixă din nou zăvorul la poartă:

— Nu te supăra, tovarășe Grumaz.

— Nu-mi ține predici acum, noaptea. Vino și te culcă. Hai, meri lîngă mine să nu te înhațe cîinele. Pe aici — și îi luminează calea cu lămpașul.

Bochiș intră într-un cerdac pardosit cu scînduri. Chiar și așa, pe întuneric, se vedea mîna de gospodar. Totul strălucea a curățenie, a bunăstare.

— Ni, ușa asta — arată Vasile Grumaz spre o ușă vopsită. Ai lămpă pe masă. Dar n-o arde mult, că gaz n-am.

Bochiș aprinse lampa de pe masă și se uită în jur. Camera era mare, mobilată modest, cu un pat, un dulap și o masă rotundă, lustruită. Peste tot pe pereți erau agățate scoarțe colorate, noi.

— Nevasta le-a țesut, răspunse Grumaz la privirile întrebătoare ale lui Bochiș. No, noapte bună.

Ieși.

Dimineata, Bochiș găsi pe masă o cană cu lapte și o felie mare de pîine. Mîncă cu poftă, apoi ieși în curte. Curtea, măturată, era mai mare decît și-o închipuise ieri noapte. În fund, sub un șopron, un plug aproape nou vopsit verde, strălucea în bătaia soarelui. Lîngă el, o căruță fără o roată, proptită într-un butuc, aștepta mîna meșterului. Bochiș se aplecă peste balustrada cerdacului, să poată privi și în grădina din fund. În clipa aceea, de după casă apăru o femeie grasă, cu o căldare în mînă.

— V-ați sculat? întrebă ea cu mirare prefăcută, ca și cum nu l-ar fi avut pe Bochiș în față.

— Da, și vă mulțumesc pentru lapte. Dumneavoastră sînteți nevasta tovarășului Grumaz?

— Eu sînt, făcu ea cu o oarecare mîndrie, apoi se întoarse spre bucătăria de alături și strigă, de parcă ar fi chemat pe cineva de peste drum:

— Vasile!... Vino... S-o sculat domnul de la partid!

Din bucătărie se auziră pași apăsați, apoi apăru în cerdac Vasile Grumaz. Bochiș îl privi cu atenție și acum i se păru mai înalt decît atunci, în curtea Sfatului. Capul lui Grumaz, crescut parcă de-a dreptul din umerii lați, ciolănoși, avea o formă ciudată, paralelipipedică. Pe gîtul scurt, vinele groase ca niște frînghiuțe, îi băteau ritmic, ca pendulul unui ceasornic.

Obrazul, deși ras proaspăt, era vînăt, trădînd barbă deasă, tare. Sub nasul turtit, lat, un smoc de mustață scurtă, netezită cu grijă, dădea feței o asprime ciudată. Numai ochii îi erau neastîmpărați și vioi, de o culoare nedefinită, adumbriți de sprîncenele stufoase, crescute în jos, ca niște streșini de stof.

— Văd că ați rămas aici, spuse după un timp Vasile Grumaz.

— Am rămas, răspunse Bochiș și-l cercetă mai departe. Dar mă mut de la dumneata. Nu vreau să stau cu sila pe capul oamenilor.

— Așa se cuvine. Că nici dumitale nu ți-ar place.

— Nici. Mai ales cînd omul nu-i pe gustul meu. Nu-i așa?

— N-am spus vorba asta, se împotrivi gospodarul, privindu-l în ochi. Dumneata cu ale dumitale, eu cu ale mele. N-are nici un rost să ne sfădim. Nu știu ce fel de om ești și nici nu mă interesează... Pace bună.

— Dar nu-mi dai un sfat unde să caut ceva sălaş? Oricît, dumneata ești din comună, îi cunoști pe toți. Unde m-aș putea muta, unde m-ar primi oamenii cu încredere?

— Dacă ai venit pentru gospodărie, nu te primește nimeni cu drag.

— De ce?

— Dumneata faci pe prostul și rîzi de mine. De aia!

— Zău nu rîd, tovarăse Grumaz. Eu vorbesc deschis. Aș vrea să mă sfătuiești unde aș putea sta. Greabăn mi-a spus că sînt unii oameni care vor să se înscrie în gospodărie. Poate la ei?...

— În satul ăsta, nu-s.

— Adică m-o mințit Greabăn?

— Nici asta n-am spus. Poate or fi unii, slabi de înger, venetici... Știu eu... Gospodarii din Livada, zic greu.

Bochiș scoase o hîrtie din buzunar.

— Uite-te aici, am lista celor care s-au înscris de bună voie. Care au cerut să facă gospodărie.

Grumaz avu o tresărire. Făcu un pas spre Bochiș, apoi se răzgîndi și se prefăcu indiferent. Bochiș se apropie de el:

— Uite, scrie aici — îi arată lista. — Aurel Beligan, patru hectare.

— Beligan?...

— Cruțu, cinci hectare.

— Cruțu? Auzi, muiere! își strigă nevasta. Și Cruțu s-o înscris!

— Cruțu? O, bată-l Dumnezeu....

— Da' ce-i cu el? întrebă Bochiș.

— Păi, dacă ăsta-i pe listă, nu se mai înscrie nici un gospodar de omenie.

— Da' ce-i cu el? întrebă încă o dată Bochiș.

— Nu-i pămîntul lui. E ușor să-l prade. Prin proces și l-o făcut. L-o scos pe Martin din drepturi. Așa a ajuns bătrînul pe drumuri.

— Orbul?

— El, da. Țla de umblă cu nepotu-său prin trenuri. Du-te, mută-te la Cruțu. El ți-o da sălaş.

— Păi stăi, dacă spui că nu-i om de omenie...

— Că mult vă pasă vouă ce zic eu? S-o înscris, s-o înscris! Aveți cu unul mai mult.

— Ei, nu-i chiar așa. Dacă dumneata ții la comună și ești de aici, eu am încredere în vorba dumitale.

— Și tata, și bunicu, tot aici sînt îngropați. Eu nu-s venetic. Și n-am luat nimănui pămîntul prin judecăți.

— Dar Beligan, ce fel de om e?

— Beligan? Apoi Beligan e om ca toți oamenii.

— Și asta, al treilea? — arătă Bochiș spre cel de al treilea nume — Tudor Crișan?

— Vezi, Vasile, că te trage de limbă, îl înghionti nevastă-sa.

Vasile Grumaz încreți fruntea și se retrase cu un pas:

— De ce mă întrebi pe mine? Cuzma nu ți-o spus?

— Ba da.

— Atuncea ce mai vrei de la mine?

— Să mă ajuți, tovarășe Grumaz. Mă ajuți și pe mine și comuna.

— Eu să te ajut pe dumneata? Iaca, iar îți rîzi de mine.

— Ba de loc. Mi-ai spus înainte că Cruțu nu-i om de treabă. Alții mi-au spus într-altfel. Ajută-mă s-o scoatem la un capăt.

— Cine spune o vorbă bună de Cruțu, apoi ăla seamănă cu el. Eu îl cunosc bine. Are un petic lîngă pămîntul meu. Astă-toamnă... — Întîlni privirea nevastă-sii și tăcu deodată. I se păru că iar vorbise prea mult. — Apăi așa e... Oamenii vorbesc fel de fel. Care cum.

Bochiș împături hîrtia.

— Dacă nu vrei să mă ajuți, nu mă ajuți. Nici asta nu-i cu sila. Dar pentru cît mi-ai spus, eu îți mulțumesc. Și fii liniștit, n-o să afle nici unul despre care ai vorbit.

— Da' parcă îmi pasă? se încruntă Grumaz. Eu le-o spun oamenilor de la obraz. De ce să-mi fie teamă?

— Ai dreptate. Și mie îmi plac oamenii dintr-o bucată.

— Acum de ce mă lauzi?

— Nu te laud, tovarășe. Dar și eu am obiceiul să le-o spun oamenilor de la obraz. Așa cum gîndesc.

— Totdeauna?

— Totdeauna.

— Atuncea spune-mi mie: dumneata ești comunist?

— Da.

— Ești însurat?

— Da.

— Familie ai?

— Am un copil de șapte ani.

— Să ți-l ție Dumnezeu. Da' ia spune-mi, dar sincer, de ce e mai greu acum, ca înainte? Ai spus că ești comunist.

— Așa am spus.

— Ei, spune atuncea.

Lui Bochiș îi venise singele în obraji. Nu răspunse imediat. Îl privi țintă pe Grumaz:

— Să nu crezi că-i ușor să spun.

— Da' cum îi? Îi greu? De ce?...

— Întîi fiindcă eu știu că nu-i cum spui dumneata, ci tocmai pe dos. De aia. Și asta trebuie să ți-o dovedesc, că pe cuvînt nu mă crezi.

— Așa, așa. Spune drept, de ce-s dughenele mai goale ca înainte?

— Îs mai goale că acum sînt mai mulți cumpărători.

— Cum mai mulți? Și înainte erau la fel de mulți oameni.

— La fel de mulți oameni, dar nu la fel de mulți cumpărători. Dumneata spuneai că ascultă radio. Cînd l-ai cumpărat? Acum sau înainte de război?

Vasile Grumaz tăcu. Părea nemulțumit de întrebare. Bochiș continuă:

— Dacă taci, înseamnă că acum, după război. Cîți oameni au avut parale pentru radio înainte de război? Poate un chiabur sau doi. Acum, cîți oameni au?

— Eu vorbeam de alimente și de haine, nu de radio.

— Cu alimentele la fel. Dacă ai sta și ai socoate câte fabrici noi s-au făcut și câți oameni de la sate lucrează acolo, sau câți copii de la satesînt în diferite școli, atuncea n-ai mai întreba. Și nu uita că toți ăștia sînt cumpărători și au devenit cumpărători după război. Dar nu asta e cel mai important lucru. Sînt convins că acum și dumneata mănînci unt și pe vremuri te duceai la oraș să-l vinzi.

Nevasta lui Grumaz se apropiase și ea și Bochiș avu de cîteva ori sentimentul că ar vrea să intervină în discuție. Totuși, femeia nu scoase nici un cuvînt. Aștepta să vorbească Grumaz. Acesta însă rămăsese îngîndurat. Bochiș nu-i dădu prea mult răgaz. Continuă:

— Da, tovarășe. E drept, unii nu mai au atît cît au avut înainte, dar cei mulți, dumneata și cu mine, avem mai mult ca în trecut. Nu sîntem mulțumiți de cîte lucruri se găsesc de cumpărat, am vrea și mai multe. Așa sîntem noi și e bine că sîntem așa. Sîntem pretențioși. Acum am vrea cu toții aparate de radio, mobile, dar cîte n-am vrea! Pe vremuri eram bucuroși dacă ne puteam sătura. Acum asta nu ne mai ajunge, vrem mai mult. Dar din nimic, niciodată nu se face mai mult. De aceea am venit eu aici, la Livada, să găsim calea care duce la mai bine.

— Ți-am spus că eu nu vreau colectivă, făcu ursuz Grumaz. Dacă știam că aduci vorba aici, nici nu te întrebam. Vezi-ți de treaba dumitale, că și eu îmi vād de a mea...

Coborî scările, se răsti la nevastă-sa care rămăsese cu gura căscată lîngă unul din stîlpii cerdacului și se apucă să trebăluiască la roata carului. Bochiș îl urmări un timp, își aprinse o țigară, apoi porni spre poartă.

Din uliță auzi ciocăniturile de sub șopron. Erau dese și țepene.

10

De îndată ce trecu de colțul uliței, Bochiș scoase lista din buzunar și citi numele celor trecuți pe ea. „E bine să le memorez, își spuse, ca nu cumva să vină vorba despre ei și eu să cad din lună.“ Hotărî ca înainte de prima ședință plenară să se ducă pe la fiecare casă, să vadă ce fel de oameni sînt, să nu aibe surprize. Al cincilea trecut era unul Ghenadie Petcu, cu două hectare. „Asta o fi țaran sărac“, și se interesă la Sfat de adresa lui.

— Locuiește la sălaș, la vreo opt kilometri. E pădurar.

Bochiș porni spre sălașul indicat. Trebui să urce dolma căii ferate, să ocolească stufărișul de la islaz și să străbată păduricea de lîngă cimitir. Abia acum își dădu seama că păduricea era o rămășiță din pădurea cea mare, care se întindea dincolo de ea. Colțul acesta de pădure, cum a aflat Bochiș mai tîrziu, comuna îl cîștigase de la baronul Marovici după un proces care durase treizeci de ani. Astfel, cu ani în urmă, acesta fusese nevoit să pună la dispoziția comunei 250 de hectare de pădure de stejar. În timpul războiului, regimentul care era încartiruit în comună doborîse bruma de copaci care mai rămăseseră după ce tăiatul fusese oprit prin lege. Colțul care scăpase netăiat, păduricea de astăzi, a rămas pierdut, uscat în mijlocul cîmpiei. Doar dinspre miazăzi, unde e despărțit de pădurea cea mare numai printr-o fișie strîmtă de arătură, îi mai vine puțină umezeală. În zilele de sărbătoare, de 1 Mai și 23 August, aici se țin serbările populare și adunările mari.

Cînd Bochiș ajunse la pădurice, își ridică gulerul hainei. Sub frunzișul de anul trecut, petele de zăpadă înghețată străluceau cristalin în bătaia sgîrcită a razelor de soare. Bochiș nu făcuse decît cîteva pași printre copaci cînd un zgomot ciudat îl făcu să tresară: se auzea parcă o cuvîntare biseri-

cească, monotonă. Se trase în spatele unui copac mai gros și ciuli urechile. Nu se înșelase. Acum desluși clar: cineva se ruga cu voce tare. Scoase capul de după copac și pîndi în toate părțile: în spatele unui arbore gros, descoperi o pereche de cizme, apoi văzu și niște picioare îngenuchiate, îmbrăcate în lustrină neagră.

Bochiș rămase cîteva minute nemișcat; în cele din urmă omul din spatele copacului se ridică în picioare. Abia atuncea îl recunoscuse: era Cuzma. Cuzma mai stătu cîteva secunde, privi în jur, apoi porni spre șosea.

Bochiș nu se mișcă pînă cînd nu-l văzu departe, printre copaci, pierzîndu-se după o cotitură a drumului. Atunci ieși din ascunzătoare și se îndreptă spre locul unde se rugase mai înainte Cuzma. Era tulburat. Nu putea nici cum pricepe de ce a trebuit acela să se roage, și tocmai în pădure? Dacă e credincios, ar putea face această ceremonie și fără să-și murdărească pantalonii, acasă. Ajuns la locul cu pricina, descoperi o scîndurică așezată peste un mușuroi. Adică tot a avut grijă de haine... Lîngă mușuroi văzu o piatră albicioasă, acoperită cu frunze. O dezveli cu vîrfel bocancului. Spre mirarea lui, piatra era șlefuită și nu era atît de mică pe cît i se păruse la început. Se aplecă și o curăți cu mîna. Netezind-o, descoperi în ea încrustături; erau doar cîteva litere, cioplite stîngaci. Le citi: ILEANA. Mai citi odată, dar rămase la fel de nelămurit ca și pînă atuncea. Acoperi din nou piatra cu frunze și porni îngîndurat în căutarea casei lui Ghenadie Petcu.

Casa pădurarului, dulgherită din bîrne, se înălța la marginea pădurii celei mari. De departe, aducea mai mult cu un adăpost de pîndă decît cu o casă de locuit. Curtea, îngrădită cu tulei de floarea-soarelui, era curată, plină cu fel de fel de capcane și frînghii. Bochiș strigă de la poartă, ferindu-se de dulăul care se zbătea într-un lanț ruginit, gata-gata să-l rupă:

— Tovarășe Petcu! Măi, tovarășe!

În tinda căsuței apărură o femeie mărunțică, cu părul despletit, de culoarea nisipului. Purta peste fustă un șorț negru de clot, ceea ce îi dădea o înfățișare de șvăboaică. Bochiș îi vorbi pe nemțește.

Femeia căscă ochii mari, apoi intră în casă și începu să țipe de se auzea pînă departe pe cîmp:

— Ghenadie!... Vîno, te caută un străin! Auzi, Ghenadie!

Nu peste mult, apărură în prag Ghenadie Petcu. Bochiș îl recunoscuse. Era pădurarul cu care venise în căruța Sfatului, în prima noapte.

— Cine-i? întrebă Ghenadie Petcu, apoi văzîndu-l pe Bochiș, îl măsură din cap pînă în picioare. — Pe cine cauți?

— Pe dumneata, tovarășe Petcu.

— Ești dela Ocolul Silvic?

— Nu, de la Arad.

— N-am nimic de vînzare, făcu pădurarul și intră în casă.

Bochiș se înciudă. Pe urmă, văzînd că pădurarul nu dă nici un semn de viață, îl mai strigă odată:

— Tovarășe Petcu, ia vîno pînă afară.

Pădurarul ieși din nou în curte. Între timp, își îmbrăcase uniforma de pădurar. Probabil ca să impună.

— Ce vrei de la mine, tovarășe? Ce mă tot strigi?

Bochiș așteaptă pînă ce celălalt se apropie de gard:

— Am auzit că te-ai înscris pe lista colectivîștilor. E drept?

— Da' ce te privește pe dumneata?

— Iacă, eu am venit de la Arad, pentru colectivă. Vreau să stau de vorbă cu dumneata.

— Oi fi chiar tovarășul Bochiș?

— Eu sînt.

— Nevastă, auzi! E tovarășul Bochiș de la partid. Vino imediat!

Și fără să aștepte apariția nevesti-si, deschise poarta larg, apoi dădu cu piciorul în dulăul care începu să scheaune.

— Da' poștește, tovarășe, de cînd te aștept! Mai înainte te credeam un cumpărător de piei... Așa sînt oamenii de aici... Te știi pădurar și vin să te bată la cap pentru piei. Parcă de asta îmi arde mie, să umblu după vînat. Parcă eu n-am destulă treabă cu apărarea avutului obștesc.

Rostea cuvintele noi cu o ciudată precizie. Bochiș numără în grabă vreo patru, pe care nu le auzise pînă atuncia în gura sătenilor din Livada: „Avut obștesc, construirea socialismului, îngrădirea chiaburilor“ și „just.“

— Dumneata, după origină, ești țaran sărac?

— Sărac lipit pămîntului, dar nu prost, se fuduli Petcu. Am făcut o școală de pădurari la regionala Lugoj. M-am înscris primul în colectivă. Tovarășul Cuzma mi-a spus că sînt bun de brigadier.

Bochiș zîmbi.

Între timp nevasta lui Petcu venise și ea în curte. Stătea gata să îndeplinească poruncile soțului.

— Pregătește de mîncare tovarășului Bochiș, îi ordonă el aproape militărește. Ce stai aici? Nu vezi că e obosit? Chiar acum a venit de la Arad și primul drum la mine l-a făcut. Trebuie să-l cinstim. — Se întoarse spre Bochiș și începu să rîdă: — Vă place pulpa de rață?

— Am mîncat, — făcu Bochiș supărat. Se așteptase ca pădurarul să fie un om grav și sever, așa și-l închipuia după drumul acela în căruță, cînd își bătuse joc de fiica chiaburului. — Am venit să te cunosc numai. Știi că duminică avem o adunare la Cămin.

— Știu, cum să nu știu. Pînă atuncia poate duc muncă de lămurire și cu Holban, vecinul meu. Are pămîntul aici, la sălaș. E cel mai bun pămînt din comună. — Și dintr-o dată schimbă tonul: — Nu-i nimic dacă omul e cam într-o ureche?

— Cum adică?

— Holban ăsta se trezește vorbind așa, din senin. A avut și un frate care s-a aruncat în fața trenului. Toată familia lui a fost puțin sucită. Dar are pămînt bun. Eu am mai vorbit cu el. Zice că intră, dar dacă după aia nu-l face chișbirău la București, mă împușcă. Te pomenești că cu alde ăștia nu e bine să ai de-a face.

Pe urmă, fără nicio trecere, începu să povestească despre capcanele de vulpe și despre sezonul vînatului de căprioară. Bochiș aduse iar vorba despre gospodărie.

Petcu se aprinse și el, și ca încheiere mai aminti o dată că ar fi dispus să ducă la îndeplinire sarcinile care i-ar reveni în calitate de brigadier.

Tot drumul spre casă, Bochiș se necăji că nu izbutise să vorbească cu pădurarul despre Cîrngaș și Cuzma și nici despre ceilalți țărani înscriși pe listă. Oricum începuse vorba, Petcu o răstălmăcise și trecuse cu o dibăcie uimitoare la capcanele de vulpe și sezonul vînatului.

Hotărî să se ducă la Sfat să discute toate astea cu președintele.

Pe Greabăn nu-l găsi la Sfat. Nu-l găsi nici la centrul de colectare, unde lăsase vorbă că se duce. Magazionerul, un om stafidit, neras, îl privi pe Bochiș zîmbitor:

— Bine că ai venit, tovarășe și pe la noi, să vezi un centru care merge bine. Cînd te întorci la Arad, poți spune la centrală că la noi treburile merg foarte bine. Am auzit că magazionerul de la Sîntana a fost decorat cu Medalia

Muncii. Cum se face că eu sînt mereu lăsat mai la urmă? Nu crezi că mă sapă cineva sau—aicise aplecă spre Bochiș—mi-o fi furat careva medalia? Că nu se poate să nu fi primit.

— Lasă, că pînă la urmă tot ți se face dreptate, tovarășe magazioner! zîmbi Bochiș. Intr-o zi, cînd o să am timp mai mult, o să trec să stau de vorbă cu dumneata. Ești de aici din comună?

— De aici. Îi cunosc pe toți și mă cunosc toți. Dar uite că vine și președintele.

Într-adevăr, Greabăn apăruse la colțul uliței. Era îmbrăcat ca și eri, numai că acum purta o pălărie neagră cu boruri largi. Bochiș așteptă lîngă magazie fără să facă un pas în întîmpinarea lui. Președintele veni de-a dreptul la el. Dar, spre mirarea lui Bochiș, nu-i dădu binețe, de parcă nici nu l-ar fi văzut. Președintele i se adresă magazionerului:

— Ei, Mocuța, cum stai cu carnea?

— La kilogram, tovarășe președinte.

— E bine atuncea.

— Da' mă treceți în raport? Că am vorbit și cu tovarășul de la Arad să mă țină în evidență.

— Te trec, te trec. N-ai nici-o grijă.

Greabăn se întoarse spre Bochiș:

— Ei, cum îți place la noi? Ai dormit bine la Grumaz?

— Da. Numai că de vreo două ore umblu după dumneata.

— Mi-a spus paznicul de la Sfat. Hai să mergem. Să-l chem și pe Cuzma?

— Nu, lasă-l să muncească. Aș vrea să-mi spui cîte ceva despre oameni.

Aproape de pod, se întîlniră cu Martin. Era însoțit de nepotul său. Greabăn le tăie calea:

— Iar mergeți la Arad?

Copilul îl trase pe unchiaș de mîneacă:

— Întreabă dacă mergem la Arad?

— Colo, răspunse bătrînul și porni mai departe.

Copilul fugi în urma lui, îl prinse de mînă și Bochiș îi urmări pînă ce dispărură după un colț.

— Ciudați oameni, făcu spre președinte.

— Ciudați? se miră Greabăn. Știi cu ce se ocupă?

— Nu, făcu mirat Bochiș. Cu ce se ocupă?

— Vînd iconițe prin trenuri. Și dacă ai ști cîte neplăceri am din cauza lor! Dar spune și tu: Ce pot să le fac? Să le iau iconițele...? Cu ceva tot trebuie să cîștige. Închid ochii.

Lui Bochiș îi veni să rîdă.

— Dumneata rîzi, nu știi ce treabă are un președinte.

O căruță trecu în goană pe lîngă ei. Bochiș abia reuși să sară la o parte, în ultima clipă. Sudui cu voce tare și președintele, auzindu-l, pufni în rîs:

— Îs iuți oamenii din Livada. Asta e Beligan. O să iasă bun colectivist din el.

— Da, da, îl știu. E primul pe listă. Dar Cruțu? Cruțu ce fel de om este?

— Cruțu? Are cinci hectare.

— Da' ce fel de om e?

— Să mergem să-l vezi. Își plătește cotele, e om de treabă, dar nu prea iese în comună. Stă mai mult ascuns. Cuzma îl știe mai bine.

Făcură cale întoarsă pînă la magazie și acolo cotiră pe ulița care duce spre cimitir.

Cruțu locuia într-o casă de piatră cu cerdac înalt, susținut de stâlpi de gorun ars, întăriți cu cuițe de jumătate tol. În jurul casei plutea un miros greu, parcă de mortăciune. Greabăn, văzînd că Bochiș strîmbă din nas, îl lămurii:

— Cruțu mai face și tăbăcărie. Cumpără piei și le tăbăcește singur. Se spune că-i un meseriaș bun. Eu nu mă pricep la asta, dar orășenii care vin după piei îl laudă.

Intrară în casă. Cruțu, un om uscățiv, ciupit de vărsat, așternu pe masă o față albă și aduse trei pahare mari de vin; apoi, spre mirarea lui Bochiș, turnă în ele țuică.

— E bun de ospetie, dădu lămuriri Greabăn, și Cruțu îi mulțumi pentru laudă.

Nu se lasă rugat la vorbă. În cîteva minute povesti întreaga lui biografie: cum crescuse de mic prin grajdurile unui bogătan din Sînmartin, care l-a găsit pe frate-său, un om înșcolat, spînzurat de dudul din grădina unui vecin, cum și ce fel de fapte vitejești a săvîrșit pe vremea cătăniei și cum s-a luptat prin patruzeci și nouă cu patru chiaburi care au vrut să dea foc la o arie din Aradul Nou, unde a fost delegat din partea sindicatului agricol. În timp ce vorbea, își agita brațele ca și cum prin asta ar fi susținut cele spuse.

— Lupta de clasă, tovarășe, asta ne trebuie! Că fără lupta de clasă, ce am fi făcut?...! Și vă spun drept — ridică paharul spre Bochiș, — dacă eu n-aș fi prins cu tăbăcăria asta, dar nu se poate să slăbesc munca, pentru că atuncea cu ce ar umbla orășenii, cu opinci!... aș face din comuna asta un front, nu altceva! Spun drept, lupta de clasă, asta ne trebuie! Cînd am fost asesor, apoi eu n-am iertat nimic. Nimic, tovarăși! Cu mulți din comuna asta nu mă am bine. Știu. Dar cine n-are dușmani, are prieteni și prietenii te sapă. Te sapă pe la spate. Dușmanul cel puțin îți vine din față. Pe asta îl poți înhăța și zdup! în spiritul luptei de clasă! Asta e, tovarășe...

— Dumneata ești tare la politică, făcu Bochiș.

— Știu, tovarășe prim-secretar.

— Nu-s prim-secretar.

— Ei, nu lua și dumneata în seamă ce spun. Dar așa sînt eu obișnuit. Am avut de-a face numai cu prim-secretari.

— Atunci cînd ai mai avut timp să-ți faci o mîndrețe de casă ca asta? — arătă Bochiș în jur.

— Casa?! Întrebă bănuitor Cruțu, ei da... Cu casa e o altă poveste. Eu am avut un unchi.

Incepu să lămurească problema casei și povesti biografia unchiului, un pălmaș sărac, care a muncit din greu, care s-a călit în focul luptei de clasă și care s-a avut bine cu unul Martin, cu care au ridicat căsuța asta. Cînd casa a fost gața, Martin a orbit.

— Cum a orbit?

— Pe semne dracu' l-a pus să sape în grădină... Se spune că ar fi dat peste un obuz rămas de la nemți (că, trebuie știut, pe acolo trecuseră trupele fasciste cu care el luptase în Tatra) și — ridică din umeri — Martin a orbit. L-o ținut unchiul meu cît l-o ținut. Pe urmă a murit. Eu am rămas părtaș la casă. Da' pînă cînd să-l țin pe Martin, asta așa, pe nimica! Și apoi, drept să spun, l-aș mai fi ținut, că eu nu-s omul care zgîrie brînza. Doar vedeți și dumneavoastră, stați de jumătate oră la mine și v-am servit cu trei pahare de țuică. Și nu-i țuică oarecare. E de patruzeci de grade, produs propriu. Spun, l-aș fi ținut pe Martin, dacă nu s-ar fi apucat să facă negustorie împo-

triva regimului. Știți ce face? Ține isonul popilor, vinde chipuri sfinte și alte cele. Unde-i atuncea lupta de clasă?... Dar eu n-am vrut să mă am rău cu el. Am limpezit totul pe cale judecătorească. Judecătoria poporului! Cum o vrea poporul, mi-am spus. Da, tovarășe prim-secretar. Asta e povestea sărăciei mele. Da' nu-i nimic! Să se facă numai gospodăria colectivă. O să moară chiaburii de ciudă. Atuncea luptă de clasă! Că eu nu mă las. Sînt primul pe listă. Spune și dumneata, tovarășe prim-președinte! Sînt sau nu sînt primul pe listă?

— Ești!

— Vedeți?... V-am spus. Să se facă numai gospodăria. Mă duc cu inima deschisă. Întrebați-l pe Cuzma. Rugați-l să vă spună. Intr-o zi m-a găsit plîngînd. „De ce plîngi, Cruțule?“ se miră el. Eu tac. El iar mă întrebă: „Hai Cruțule, hai, dragă tovarășe, spune-mi de ce plîngi?“ Plîngeam de ciudă. Lui nici pînă azi nu i-am spus. Plîngeam de ciudă că n-avem gospodărie colectivă. Să mă bată Dumnezeu dacă nu-i așa. Cuzma m-a văzut plîngînd.

La repezeală, mai turnă un rînd de țuici. Bochiș refuză.

În drum spre sfat, Greabăn nu îndrăzni să-l întrebe pe Bochiș cum îi place Cruțu. Îl pîndea numai cu coada ochiului, dar Bochiș părea îngîndurat. Abia în apropierea Sfatului se întoarse spre Greabăn:

— Ce spui de Cruțu, tovarășe președinte?

— Apoi ce să spun? Cuzma îl cunoaște mai bine. El l-a propus. Eu tac, pînă într-o zi cînd am să mă mîinii...

— Și atunci?

— Nu știu. Cred însă că dacă am scormoni mai adînc tăbăcăria ar ieși mult mai mult gunoi la suprafață.

— Vorbește politic, glumi Bochiș.

— Politic?... Da... Politic.... Uneori se ascund lucruri tare curioase în spatele acestui cuvînt...

11

Abia spre seară își dădu seama Bochiș că nu s-a dus să-și caute o altă locuință. Îi fu eiudă că va trebui să meargă să se roage de Grumaz, să-l mai lase să doarmă o noapte la dînsul. Ca să nu ajungă prea tîrziu, și să trebuie să-l trezească din somn, renunță să mai stea de vorbă în seara aceea cu Cuzma.

Își luă rămas bun de la Greabăn și porni spre casa lui Grumaz, cu o ușoară strîngere de inimă. Spre mirarea lui, deși strigase încet, Grumaz îi răspunse îndată din bucătărie:

— E poarta deschisă, tovarășe.

Bochiș împinse poarta. Vru să întrebe dacă cîinele e legat, dar nu mai avu timp: auzi zdrăngănitul lațului; cîinele, se zbătea de mama focului.

Nevasta lui Grumaz îi ieși înainte cu o lampă:

— Nu te teme, tovasășe, Bodri e legat. Și apoi, doar să mai vii de vreo trei-patru ori și-o să te cunoască. E javră deșteaptă.

Bochiș zîmbi: „Adică să mai vin de trei-patru ori. Dar asta înseamnă că Grumaz nu mă dă afară. Ce s-o fi întîmplat cu el, de și-a schimbat părerea peste zi?“ Intră în bucătărie, dădu bună seara gazdei.

— Stai jos, tovarășe, spune Grumaz și îi împinse un scaun. De bună seamă ești ostenit.

— Sînt, mărturisi Bochiș. Am umblat toată ziua. Am fost la Cruțu.

— Dacă ai fost pe la el, e bine. Cel puțin l-ai cunoscut. Și aici te-au căutat oamenii. Abia ai venit și te știe tot satul... A fost fata lui Crîngaș.

A povestit că a fost la partid, la Arad, și ceva secretar mai mare peste toți a trimis-o la tine. Cică dumneata să-i faci dreptate.

— Fata lui Crîngaș?... Și dumneata ce i-ai răspuns? îl întrebă Bochiș zîmbind.

— Că nu te știu. I-am spus să stea de vorbă cu dumneata. Ce-ai să-i spui?

— Dacă mă întrebi acum, încă nu pot să-ți răspund. Dumneata ce părere ai?

— Eu? Da' eu nu mă bag în probleme de partid.

— Aici nu-i numai o problemă de partid. Aici e problema unei fete, a unei familii. Ei, ce mă sfătuiești?...

— Să mîncăm. Hai, femeie, pune de cină. Ce sfat să-ți dau? Eu mi-s prost...

Zeama fierbinte era plină cu măruntaie de pasăre. Grumaz luă de pe poliță o pîine neîncepută, făcu peste ea semnul crucii și tăie două felii atît de mari încît Bochiș se sperie.

— Mîncă sănătos, și-o dau cu inima deschisă, îi spuse Grumaz și se așeză la masă.

Bochiș se sili să mănînce tot ce-i punea gazda în farfurie, dar pînă la urmă renunță resemnat:

— Mulțumesc, mai mult nu pot.

— Se vede că ești orășean cu mațe slabe. Da' vin bei?

— Beau.

Ciocniră paharele. Grumaz bău vinul dintr-o sorbitură; tuși răgușit, își șterse mustățile cu podul palmei, apoi se întoarse spre Bochiș:

— Tot am vrut să te întreb, ce înseamnă aia forjă? Că m-a întrebat muiera și eu nu i-am putut răspunde.

— Bat fierul încins, fac arcuiri și osii pentru vagoane.

— A, un fel de covaci. Păi asta-i meserie cinstită.

Afară, în stradă, se auzeau bătăi în poartă.

— Să știi că a venit fata lui Crîngaș, zise Grumaz și se ridică în picioare. Treci în odaia dumată, că n-aș vrea să mă creadă amestecat în treburile pe care le faci. Că nu-și mai scoate taică-său căciula cînd m-o vede.

Bochiș se duse în camera lui, aprinse lampa și pregăti încă un scaun lîngă masă. Cu toate că lampa era mare, de unsprezece, și avea sticla ca lacrima, în colțurile încăperii era întuneric.

De afară să auziră pașii fetei. Pe Bochiș îl cuprinse o neliniște ciudată. Ca să gonească acest sentiment, se căută după țigări și-și aprinse una. Fumul îi pică bine, ca o halbă de bere după un drum lung pe timp de zăpușală. Se așeză pe un scaun, dar parcă stătea țeapăn, nefiresc. Se ridică în picioare, dar nici așa nu se simți în apele lui. Făcu cîțiva pași în odaie. Podeaua scîrțîia. I se păru că pașii îi răsună prea puternic, iar cei de afară fac haz pe socoteala lui. Cînd se deschise ușa, era tocmai cu spatele spre intrare. Se întoarse brusc. Cînd îl văzu, Florica încremeni în prag. Bochiș zîmbi larg, mai mult pentru că nu știa ce ar putea spune. Se duse la ușă, o închise apoi arătă spre un scaun:

— Stai jos, tovarășă.

— Dumneata ești? întrebă ea cu voce stinsă, apoi ochii începură să-i sclipească. Ce bine că ești dumneata!

Se apropie de scaun, se așeză și-și trase rochia în jos, să-și acopere genunchii. În bătaia luminii, părea puțin grăsuță.

— Acum ne vedem a treia oară, spuse Bochiș după un timp.

— Nu, spuse ea, țuguindu-și buzele. A doua oară. În tren și acum.

— Și în căruță, zîmbi iar Bochiș. Cînd te-ai întors de la Arad. Am stat lingă tine în căruță.

— A, da. Dar era întuneric, nu v-am văzut la față. — Apoi, fără nici o trecere, spuse: — Am fost la Arad, la tovarășul Farcaș. Mi-a spus că dumneata, care ești aici, în comună, ești mai în măsură să cunoști situația tatei. Mi-a spus să vin la dumneata.

— Ai adus ceva în scris?

— Nu, se miră fata. Am crezut că dumneata, care ești aici...

— Bine, bine, mormăi Bochiș încurcat. Am întrebat numai. Și ce trebuie să fac?

— Să-l scoateți pe tata de la chiaburi.

„Farcaș a scăpat ușor de socoteala asta, se gîndi cu ciudă Bochiș. Să rezolve altul!“ — dar imediat îl cuprinseseră remușcările. „Nici eu n-aș fi făcut altfel. Ce știe el acolo, la Arad, pe cînd eu pot sta de vorbă cu oamenii din comună.“ Acum îi părea rău că nu-i pusese lui Greabăn problema lui Crîngaș. Oare el ce ar fi spus?... În privința asta, hotărî să se sfătuiască și cu Cuzma. Oricît, așa știe toate cîte se petrec în comună. Păcat că Grumaz tace ca un urs! El ar putea să dea cel mai serios ajutor. Și cele pe care le spusese despre Cruțu se adevăraseră. Așa, în orice caz, n-are ce căuta în gospodărie. Adică... și asta trebuie văzut. Hotărît, nu e ușor să te descureci. Dacă ar fi rămas la Arad, acum ar fi putut sta liniștit în pat, ori s-ar fi jucat cu Petruț. N-ar avea nici o griji! Mîine, la ora șapte, ar găsi la uzină cuptorul încins, n-ar trebui decît să scoată arcurile la șase sute și optzeci de grade și asta ar fi tot... Oftă.

— Să vă las acum, zise Florica și se ridică în picioare.

— Nu, nu, tresări Bochiș. Mai rămîi.

Nu știa de ce-i spusese să mai rămînă. Ce să facă ea aici? O privi. Era înaltă, mai înaltă decît nevastă-sa, Ana. Și mai împlinită. În bătaia lămpii de gaz, pe umerii largi, plini, îi străluceau răsfirate șuvițe de păr galben. Era îmbrăcată într-o rochie simplă, de stambă, dar parcă ar fi fost îmbrăcată în catifea.

— Și spune, o întrebă Bochiș pentru că tăcerea i se păru prea lungă, de ce n-a venit taică-tu?

— A spus că nu vrea să se umilească.

— Și tu ești la fel de încăpățînată?...

— Eu am venit, spuse Florica și plecă ochii.

— Da, da...

Bochiș se încurcă, strecură spre ea o privire furișă și i se păru că fata zîmbește batjocoritor. Se întoarse spre ea. Florica privea în gol, bătînd mașinal cu degetele în spătarul scaunului. Părea adîncită în gînduri.

— Și dacă se va dovedi că tată-tău e chiabur?...

— Asta nu se poate dovedi. Altfel n-aș fi venit. Acum mă duc. Am să vin mîine.

— Nu mîine. Vino poimîine. Sau am să trec eu pe la voi. Noapte bună.

Se ridică să-i dea mîna, dar ea se întoarse spre ușă și nu mai văzu brațul întins. Stingherit, Bochiș lăsă să-i cadă mîna.

Auzi pașii ei pe scîndurile cerdacului, apoi în curte. Bodri lătră de cîteva ori, mai mult să se afle în treabă, după aceea poarta de tinichea zdrăngăni sec.

Bochiș nu reuși să adoarmă multă vreme. Se frămînta în așternut, încercînd să gonească imaginea Florichii. Dar ea îi reapărea iarăși, așa cum o văzuse ba în căruță, ba în tren, ba aici, în cameră, cu părul galben lucind în bătaia lămpii de gaz. Uneori, Bochiș avea sentimentul că dacă

ar întinde mîna, ar putea s-o atingă. Și-o închipuia stînd pe scaunul de lîngă masă și trăgîndu-și rochia pe genunchi. N-ar fi trebuit decît să facă un pas și ar fi putut s-o prindă de umeri. S-o prindă de părul bogat, să-î întoarcă fața spre a lui și s-o privească de aproape. Faptul că tocmai ea trebuie să aibă problema asta cu chiaburia, îl supăra și-l tulbura. Dacă ar fi fost o țărancă oarecare, ar fi putut să se ducă pe la ea, să stea de vorbă. „Na, scrișni din dinți, frumoasă sarcină de partid și frumos activist de partid!” Hotărît, îi era ciudă. „Ana șade acasă, cîrpește ciorapi, se gîndește la mine, și eu...” Parcă o vedea stînd ca de obicei pe marginea dormezei, acolo unde arcurile sînt puțin mai lăsate din pricina asta. Sub pernă, lîngă ea, are caietul de dictando, în care își notează veniturile și cheltuielile. Într-o sîmbătă seară, cum Ana nu venise încă de la seminar, Bochiș și-a așternut singur de culcare și a dat peste caiet. L-a răsfoit mai mult dintr-o răutate copilărească decît din curiozitate. A găsit în el și o schiță stîngace, un plan al unei locuințe cu trei camere. Cu linii strîmbe erau desenate și mobilele care urmau să fie cumpărate pentru noua locuință. Ana visa un dulap mare, combinat, format din două părți: o parte cu două uși pentru haine și, sub o vitrină pentru bibelouri, o a doua parte pentru albituri; dulapul trebuia neapărat să aibe pe undeva și un bar ascuns. Cînd ieșeau împreună în oraș, — asta se întîmpla de altfel destul de rar, — se uitau minute în șir la obiectele expuse în vitrinele consignațiilor. Au și ochit cîteva obiecte. Un cîine dog, din porțelan, cu un bot exagerat de mare și două miniaturi, căsuțe țărănești, din sidef. Uneori încercau să ghicească pe vechii proprietari ai obiectelor, oameni cu ștaif, care își țin lucrurile netrebuincioase prin valize roase de vreme, uitate undeva, într-un ungher al unui pod părăsit. Ana, desigur, stă acolo pe pat, poate e încă supărată că el a trebuit să se ducă la Livada și n-au luat prima de producție. Cu banii ăștia, avusese de gînd să-i ia lui Petruț un trening albastru, așa cum purta și copilul lui Grozea, farmacistul din colț.

Ana s-a schimbat foarte puțin de cînd a cunoscut-o. A fost totdeauna o fată firavă, bolnăvicioasă. Și fratele ei, Emil, a murit înainte de vreme, de tuberculoză. De aceea a și sfătuit-o să se ferească de frig și de prea mult lucru. Tot pentru același motiv, a scos-o din producție, de la fabrica de textile. Fulgii de humbac nu priau plămînilor ei. E drept, tovarășul Jilovan, secretarul sectorului, l-a criticat că scoțîndu-și logodnica din producție, nu dă un exemplu bun. Pînă n-a intervenit Farcaș, n-a reușit să-i demonstreze cît de îngust pune problema. Farcaș însă i-a spus răsPICat secretarului de sector, că a lăsa o fată bolnavă lîngă mașina de filat, numai pentru a servi drept exemplu, este o demagogie ordinară. Pe atuncea chiar și părinții Anei n-au vrut să-l lase s-o scoată din producție, spunîndu-i că va putea dispune de soarta ei abia după ce o va lua de nevastă. De aceea s-a și grăbit atît de mult cu nunta.

Iar în primul an de căsătorie, cînd a aflat că Ana a rămas însărcinată, a rugat-o să se ducă la un doctor, ca să facă raclaj. Ea nici n-a vrut să audă. Dar el a dus-o cu sila arătîndu-i că e vorba de sănătatea ei. Spre mirarea lui însă, acolo doctorul a confirmat părerea Anei că e prea tîrziu pentru o asemenea intervenție.

Pe urmă, cînd a venit Petruț și ea n-a avut nici o complicație, i-a mărturisit că-l rugase pe doctor să spună și el că nu se mai poate. „Nu vreau să te pierd, Mihai...” Nu vrea să mă piardă și uite, eu toată seara mă gîndesc numai la fata asta de chiabur. Imaginea Florichii îi reapăru din nou. Era a dracului de frumoasă. Acum i se părea că Florica anume își trăsese

cu atîta încetineală rochia pe genunchi. Apoi nu! N-o să mă ducă de nas o fată de chiabur!

12

Grumaz se frămîntă toată noaptea, fără să reușească să adoarmă: dacă nu i-ar fi fost rușine de nevastă-sa, s-ar fi dus tiptil la ușa lui Bochiș, să audă cum și în ce fel vorbește acesta cu fata lui Crîngaș. O vreme crezu că dacă va asculta atent, o să audă și prin pereți discuția din camera alăturată. De aceea se răsti de cîteva ori la nevastă-sa, să nu se mai miște în așternut, ci să doarmă o dată ce s-a hotărît să se culce.

— Ești necăjit, Vasile, și vrei să te cerți cu mine.

— Nu mi-s năcăjit. Da' taci odată, ce dumnezeu! Vreau să dorm!

Ea nu-i răspunse. Se întoarse cu fața spre perete, supărată. Grumaz ciuli urechile, dar nu reuși să audă decît respirația largă a nevastă-sa și de cîteva ori (pe semne trecea prin fața casei vreun drumet întîrziat), zăngănitul lanțului lui Bodri. Era cît pe aci să adoarmă, cînd auzi scîrțîitul ușii lui Bochiș, apoi pașii ușori ai Florichii. „Adică s-o lămurit cu ea“. Îi era ciudă că nu știa în ce fel. Hotărî ca a doua zi dimineată să dea o fugă pînă la Crîngaș și să-l tragă de limbă. Era convins că totul s-a rezolvat cu bine, doar Crîngaș era un gospodar cumsecade, măcar că l-a încondeiat Greabăn. Și nici Bochiș nu i se părea omul care n-ar pricepe din vorbă romînească. Numai de un singur lucru nu era mulțumit: că în cumpăna vieții unui om, cuvîntul unui alt om poate să atîrne atît de greu încît să-l facă fericit sau nefericit. Asta nu era bine. Doar putea veni altcineva în locul lui Bochiș, unul mai neînțelegător, care să-l înfunde și mai rău pe Crîngaș, în așa fel încît să rămîină toată viața pecetluit, mai cu seamă că și Greabăn are o socoteală cu el. Supărarea dintre Greabăn și Crîngaș îl frămînta de mult: nicicum nu se putea împăca cu gîndul că doi oameni se pot dușmăni vreme de o viață de om. Și pentru ce? Grumaz știa că nu era la mijloc numai muierea. Asta a căzut așa, pe nepusă masă, pe deasupra. Încă de copii se încăierau. Chiar el, Grumaz, era cînd în tabăra unuia, cînd în tabăra celuilalt. Pe urmă, înainte de cătănie, a venit socoteala cu casa de rugăciune. Amîndoi, ca mai toți din comună, erau sîmbetști. Seara, după lucru, se întruneau în casa de rugăciune și cîntau cîntece sfinte pînă ce se lăsa întunericul. În sîmbăta cu pricina, Crîngaș nu venise. În timp ce oamenii cîntau de răsuna comuna întregă, el, cu încă cîteva flăcăi, au adunat cărămizi, au făcut mortar și s-au apucat să zidească ușa casei de rugăciuni. Au început prin a așeza cărămizi pe prag, apoi au înălțat zidul pînă la capătul de sus al tocului. Tot satul se adunase, ca la urs. Nimeni n-a văzut ce ochi au făcut după slujbă oamenii strînși în casa de rugăciune. Numai din cele povestite de pățiți, s-a aflat cîte ceva. Predicatorul i-a pus pe toți să se roage, zicînd că e semn de la dumnezeu, că-s păcătoși, de aia a înălțat zid de piatră în fața ieșirii. Dar cînd au aflat cine a făcut minunea, s-a mîniat rău. Vreo patru săptămîni Greabăn a umblat cu cuțitul după Crîngaș, dar n-a reușit să dea ochi cu el. Numai într-o duminică seară, după horă, l-a găsit în casa Salomeei, la Sofica. Nici ziua bună n-a dat, s-a repezit cu briceagul deschis drept spre obrazul lui Crîngaș. Cei care au fost de față povesteau că dacă nu l-ar fi oprit, l-ar fi sfîrtecat în bucăți. După aceea se spunea că Sofica, silită de părinți, l-a ales pe Crîngaș. De atunci cei doi nu și-au mai vorbit.

Vasile Grumaz adormi tîrziu, la cel de al doilea cîntat al cocoșilor. Dimineata nici n-a așteptat ca nevastă-sa să-i pună ujina în față, s-a îmbrăcat și a alergat într-un suflet la Crîngaș. Acesta dormea încă.

— Da' ce-i cu tine, omule? Ce s-a întîmplat de te-ai sculat cu noaptea în cap?

— Ei, parcă tu nu știi! O fost Florica ieri seară la Bochiș... La ăla care stă la mine.

— Da, a fost...

— Și? Hai spune odată... Sau vrei să te rog?!

— Ce să-ți spun?

— Păi, ce ai rezolvat...

— Nimic, cică să vadă.

— Ce să vadă?

— Păi să vadă cum vine cazul. Cică pînă nu află totul, nu poate să ne facă nimic.

— Dar Florica ce crede? Ce fel de om e? Doar a vorbit cu el.

— Ea e proastă. Spune să stau liniștit că se limpezește totul. Ea n-are de unde să știe cum îs ăștia.

Grumaz plecă nemulțumit. Dacă Crîngaș i-ar fi spus mai multe, acum ar fi știut cum să-l ia pe Bochiș. Acasă îmbucă ceva în grabă; apoi puse caii la căruță și porni spre cîmp. Pe drum îl culese și pe Beligan.

— Am auzit că te-ai înscris.

— M-am înscris, făcu acesta mohorît.

— De ce?

— De ce să mă încontrez?

— De aia te-ai înscris?

— De aia.

Mult timp nu-și vorbiră. Plopii de pe marginea drumului erau înmuguriți. Izul lor dulceag era tare ca fumul unei țigări răsucite din mahorcă. Ici-colo, cîte un gospodar mai harnic își și răscolise pămîntul. Mirosul humei răsturnate era mai puternic decît cel al mugurilor pocniți. Și Grumaz și Beligan răsufiau adînc pe nări. Deasupra lor, cerul albastrui, aproape alb, era sticlos și neted ca o năframă de mătase întinsă. Înspre dolmă, acolo unde cerul se rezema de pămîntul umed al pusteii, două scame de nori, albe, transparente, rătăceau în neștire.

— Frumos pornește anul.

— Frumos.

— Ți-aduci aminte, Aurel, cînd pe vremea asta ieșeam la văliug? Tu cîți ani să fi avut atuncea?

— Zece.

— Zece? Ptiu. Să știi că au trecut anii.

— Au trecut. Și abia acum, nu de mult, mi-am dat seama de asta. Pe la Crăciun am căutat după niște chitanțe vechi și am găsit două poze de la cătănile. Le-am făcut la București, cînd eram la Garda Regală. Să vezi una din ele. Eu țeapăn, rezemat de o măsuță încrustată cu floricele. Și lîngă mine, o fată. M-am tot chinuit să-i aflu numele, dar mi-am spart capul degeaba. Nicicum n-a vrut să-mi vie în minte.

— Asta așa e! Așa se întîmplă!

— Mai bine de douăzeci de ani au trecut de atuncea. Auzi, măi! Și douăzeci de ani am ascuns poza de muieră.

— Da' acum i-ai arătat-o?

— Da, chicoti scurt Beligan. Și să vezi, proasta, s-o apucat de sfadă. Cică anume nu vreau să-i spun numele fetei din poză. Două zile mi-a întors spatele în pat, pe urmă a uitat de ce ne-am sfădit și n-a mai pomenit de poză. — Scui-pă printre dinți. — Știi, mă tot gîndesc, poate și fata aceea a păstrat undeva poza și mi-a uitat și ea numele. Asta nu se face, spun, și

m-am tot chinuit să-i aflu numele. Ieri mi-am adus aminte. O chema Anușca.

— Anușca?...

— Zău așa. Era șvăboaică de prin părțile Timișoarei. Venea să vadă un leat. Mi-am adus aminte de toate, de parcă ieri s-ar fi întâmplat. Leatul era la arest. Nu mai știu pentru ce. Anușca i-a adus ceva pachet. Mă tot ruga să-i spun ce face, dacă nu-i bolnav cumva. O zis că dacă nu poate vorbi cu el, barem cu mine, care îl cunosc, să mai schimbe o vorbă, două, dacă tot a călătorit șapte sute de kilometri pentru el. Două zile a stat la București. Am tot colindat orașul cu dînsa. Era mică și grasă. Am întrebat-o cum de s-a îngrășat așa? Cică „nu-s grasă“, mi-a spus, „am fost multe“ și a rîs. Avea niște dinți mici cum au copiii. Seara aceea i-am numărat fustele.

— Cîte a avut?

— Șase. Iar a doua zi ne-am fotografiat...

Beligan lăsa capul în piept. Grumaz bătu coapsele cailor cu hăturile, fără să-l întrebe nimic.

— Pe urmă, continuă după un timp Beligan, m-a mai căutat o dată după vreo două-trei luni. A venit de-a dreptul la mine, nu s-a mai interesat de leat. Eu eram în gardă.

— S-o fi fotografiat cu altul...

— Să-i fie de bine. Mă bucur că mi-am adus aminte de nume. Anușca îi zicea. Anușca. Îmi ajungea numai pînă la bărbie. De la Crăciun încoace, mă tot gîndesc că noi, oamenii, sîntem ca urșii. Trăim fiecare în birlogul nostru, dracu' ne pasă unul de celălalt. Ca urșii, zău! Mi-ar plăcea să știu ce mai e cu Anușca asta. Oprește, Vasile!

Grumaz trase hăturile. Beligan mormăi un mulțam și porni spre răstoacă, unde se întindeau jugărele lui. Grumaz îl privi un timp cum calcă peste brazde, fără să ocolească băltoacele. „Încearcă pămîntul cu cizma“, își spuse; apoi, mulțumit de înălțimea nămolului de pe cizmele lui Beligan, își îndemnă caii. Nu departe, în spatele unui tufiș de mure, apărură și coroana nukului de pe pămîntul lui. Atît de mult se obișnuise cu priveliștea nukului în mijlocul tarlalei, că nu se mai îndura să-l taie, măcar că la arat îl păgubea cu vreo două banițe de grîu. În schimb, în timpul verii, la lucru, toți îl invidiau pentru umbrar. Nucul îl sădise încă bătrînul Marovici, în semn de hotăr a lui moșiei lui. Aici aducea argații tineri în prima zi de lucru.

— Vedeți nucul ăsta? îi întreba Marovici.

— Îl vedem, domnule baron.

— Mai uitați-vă la el.

— Ne-am uitat, domnule baron.

— V-ați uitat bine?

— Ne-am uitat bine, domnule baron.

— Atuncea să începem dar.

Își chema birjarul, lua biciul de la el și bătea oamenii.

— De ce ați dat, domnule baron? l-a întrebat și Grumaz, cînd i-a venit rîndul să se bage palmaș pe pămînturile lui.

— Ca să nu uitați nucul. Că pînă aici e moșia mea. De aia!

Puțini oameni din sat nu știau povestea nukului. Mai mult veneticii sau copiii de școală, care n-au mai apucat să argățească pe la Marovici. La reforma agrară, cînd Grumaz a văzut că fișia cu nuc îi cade tocmai lui, a vrut să se împotrivească. Pe urmă s-a răzgîndit. A fugit acasă după securi dar n-a apucat să taie pomul. Se pornise o furtună năprasnică și se bucura

că-l avea acolo să se adăpostească sub el. A doua zi a uitat să vină cu securea, a treia zi și-a spus să-l mai lase. Acum era mîndru de nuc.

Opri căruța aproape de șanțul șoselii și sări de pe capră. Călcă la fel cum îl văzuse și pe Beligan călcînd. În pămîntul mustos, negru, fărîmicios, cizmele floșcăiau. Grumaz se plecă și luă un pumn de țărînă în mînă. Apoi își ridică privirile spre cer:

— Doamne, ajută-mă!

13

Mihai Bochiș se aplecă deasupra raportului către comitetul regional. Scrisese o dimineață întregă și totuși i se părea că n-a spus tot ceea ce ar fi trebuit să spună. Puse tocul pe masă și se apucă să-l mai recitească odată:

„Tovarășe prim secretar,

Subsemnatul Mihai Bochiș, organizator de partid de pe lîngă Comitetul regional al P. M. R., însărcinat cu ducerea muncii de lămurire pentru înființarea Gospodăriei Agricole Colective din comuna Livada, vă aduc la cunoștință următoarele: Am sosit la Livada în ziua de 12 februarie. Am luat contact cu organizația de partid de aici, cu tovarășul Rîpu, care e suferind și de la care n-am putut afla cine știe ce lucruri. Mai ales în ceea ce privește ultima perioadă, cînd munca de lămurire a fost dusă de tovarășul Cuzma, vînzător la Cooperativă, care s-a angajat voluntar să ajute conducerea organizației de partid. Greabăn, președintele Sfatului popular, care și el face parte din birou, e mult prea ocupat cu treburile obștești ca să poată da o mînă de ajutor. Am încercat de cîteva ori să-l lămuresc că toate treburile Sfatului vor merge mai bine dacă îmbină munca lui administrativă cu munca politică, ceea ce aici, la noi, în Livada, se traduce prin munca de lămurire a oamenilor despre binefacerile gospodăriei colective. Țăranii din sat îl apreciază pentru că în ultimii doi ani de cînd a fost reales, și chiar și mai înainte a lucrat mult în interesul satului. El a inițiat și construirea drumului care leagă satul de gară. Cu toate astea, influența lui e prea mică din cauză că e prea încăpățînat. Niciodată nu uită să aducă argumentul că „eu sînt prea bătrîn să mă schimb“. În ceea ce privește însă atitudinea lui în problemele luptei de clasă, e un om și jumătate. E dîrz. Dacă familiile chiaburești Mîrza, Doru și Balaban nu mai au influență în sat, și lui i se datorește. Și dacă n-ar vedea interesele lui în relațiile cu Crîngaș, ar putea să ne dea un ajutor și mai mare. În general, sînt foarte multe lucruri noi, dintre care unele cu care nu m-am întîlnit încă. Voi încerca să mă obișnuiesc cu ele ca să le pot rezolva. Sfatul cu numărătoarea pînă la trei mi-a prins bine. De multe ori mi se par zilele prea scurte și, legat de asta, că fac prea puțin. Poate să fie și asta adevărat. După atmosfera pe care am găsit-o aici, am impresia că tovarășul Cuzma a exagerat în ceea ce privește formarea gospodăriei. Oamenii sînt destul de îndărătnici. Cei mai mulți nu vor să se înscrie, spunînd că ei sînt obișnuiți din moși-strămoși cu felul de a munci pămîntul individual și se tem că în gospodărie toate foloasele le vor trage leneșii. Spun că nu vor să hrănească din sudoarea lor nici președinți, nici contabili, nici socotitori și nici brigadieri. Munca de lămurire despre importanța lucrării pămîntului în comun a fost dusă foarte superficial. Cei mai mulți nici nu cunosc beneficiile și nici statutul măcar. Primele paisprezece familii de pe listă, cu un total de 46 de hectare, sînt hotărîte și nu prea. Mai toți condiționează înscrierea lor de o serie de gospodari harnici, cum sînt Grumaz Vasile, țăran mijlocăș, Enache Samuilă și alții. În cele zece zile

de cînd sînt la Livada, lista a mai fost complectată cu încă opt familii, printre care și trei mijlocași din fruntea satului. În general, oamenii nu prea sînt mulțumiți de tovarășul Cuzma, de care se cam tem puțin. În raportul de față nu vreau să-i fac nici o caracterizare. Vreau să-l cunosc mai bine. Tovarășii de la S.M.T. din Sederhat au trimis duminica trecută o echipă de reparat uneltele. Din lipsa mea, la început echipa n-a reparat decît uneltele celor înscriși pe lista colectivei. Abia spre prînz, cînd am văzut că oamenii sînt nemulțumiți și au început să se izoleze de cei înscriși, am dat dispoziție să se repare și uneltele necolectiviștilor, adică a acelor care nu s-au înscris încă. Cu toate aceste măsuri, serbarea organizată la căminul cultural n-a reușit după cum ne-am așteptat. Abia doi oameni au luat cuvîntul, dar și aceștia au vorbit mai mult oficial decît din îndemn. Cred că tovarășul Cuzma a trimis o notă informativă în legătură cu faptul că am interzis să se pregătească oameni care să strige lozinci și să vorbească după foaie scrisă. Cum am spus și mai înainte, n-au vorbit decît doi oameni, dar aceștia totuși au luat cuvîntul din proprie inițiativă.

În afară de munca de organizare, m-am lovit de o serie de probleme obștești. Nu știu dacă toate astea sînt de competența mea, eu însă m-am apucat să le studiez. S-ar putea să-mi fie de folos. În legătură cu cazul tovarășului Dumitru Crîngaș, care a făcut cerere de îndreptare a originii lui sociale, n-am rezolvat încă nimic. Unii spun într-un fel, alții într-altul. Cred că în problema asta, Greabăn e puțin pățimaș, dar s-ar putea să aibă totuși dreptate. Legătura cu raionul o țin prin tovarășul instructor David, pe care îl cunosc încă din 46 cînd a lucrat la noi la fabrica de vagoane. Din păcate și el e nou în partea locului, așa că nu cunoaște încă oamenii din Livada. În schimb are multă experiență în problemele gospodăriei. El spune că înființarea Gospodăriei în Livada va schimba aspectul satului. Pămîntul e fertil și gospodarii harnici. În prezent mă străduiesc să-l lămuresc pe cetățeanul Vasile Grumaz la care locuiesc. Ca ultimă problemă vreau să ridic ajutorul pe care mi l-ați promis la plecare. Ar fi bine ca cel puțin din două în două săptămîni să ne viziteze o echipă culturală, dacă s-ar putea chiar cea de la fabrica de vagoane, și să interveniți la poștă se ne sosească regulat presa...

De îndată ce voi avea date în plus, vă trimit o nouă înștiințare...."

După ce termină de citit, Mihai Bochiș mai privi un timp raportul, apoi îl iscăli citeț. Căută printre hîrtii după un plic, scrise adresa și-l lipi cu băgare de seamă. Se uită la ceas: nu era decît șapte, dar se întunecase de-a binelea. Hotărî să se ducă pînă la oficiul poștal de la gară, să-l expedieze încă cu trenul de seară. Trecu grăbit prin curte. Bodri ridică capul, îl recunoscu, mîrîi din obișnuință, apoi se întinse din nou pe țealele aruncate în apropierea cerdacului.

Cînd ajunse în dreptul bisericii, se gîndi cît e de lung drumul pînă la gară și i se făcu lehamite. În definitiv, o să expedieze mîine raportul. Nu e nici o grabă! Iar mîine, poate că face rost și de brișca Sfatului.

De peste drum, de la cooperativă, se auzi un crîmpei de cîntec răgușit, apoi acordurile săltărețe ale unui țambal. Iar e petrecere. Dacă ar intra, s-ar încinge vorba și nu-i plăcea să discute la cooperativă. Oamenii băuți sînt totdeauna gata de vorbă ridicată, dacă nu de harță. Totuși trase un pic cu urechea, dar în afară de mormăituri înfundate și de țambal, nu se auzea nimic. Tocmai voia să se întoarcă să se ducă acasă, cînd îi trecu prin minte că n-ar strica să treacă pe la Crîngaș, să stea de vorbă cu el. Coti spre casa

din spatele bisericii. Când ajunse aproape de curtea gospodarului, se opri o clipă să-și adune gândurile. Ce anume să-i spună? Că omul o să-l întrebe verde: „Ei, care e situația? Vrei să mă ajuți, sau ba?”

Cu Crîngaș nu se mai întîlnise din seara cînd acesta venise după el la casa de oaspeți. Bochiș avea chiar impresia că Crîngaș îl ocolește. E drept, fata lui, Florica, îl mai căutase odată, tot într-o seară, dar el nu-i putuse spune nimic. Datele pe care i le dăduse Greabăn nu erau din cele mai favorabile. Poate numai faptul că îi plăcuse discuția din tren cu Florica saupărerea despre Crîngaș a lui Grumaz (în care avea multă încredere), îl făceau pe Bochiș să nu se lase convins de Greabăn. Tot frămîntîndu-se, nici nu băgă de seamă cînd trecu de poarta lui Crîngaș. Se întoarse din drum și, ajuns din nou la poarta gospodarului, bătu de două ori cu pumnul. Nu-i răspunse nimeni. Apăsă pe clanță. Spre mirarea lui, poarta nu era închisă. Intră cu băgare de seamă, călcînd în vîrfurile picioarelor să nu-l audă cîinii. Pe urmă își aduse aminte de vorba căruțașului că „lui Crîngaș nu-i plac javrele”. În apropierea cerdacului își mai roti odată privirile în jur, să vadă dacă nu-i cineva prin curte, apoi urcă scările. Erau trei. În fața ușii, fără să știe de ce, avu o ușoară strîngere de inimă. Acum ar fi dorit mult să le poată aduce o veste bună. Cînd puse mîna pe clanță, auzi un plescăit ca și cum cineva ar fi vărsat o vadră de apă într-un lighean. Rămase nemișcat, apoi, încet, își lipi fața de geam. Prin țesătura de borangic îi apărură la început contururi vagi, pe urmă lucrurile prinseră trup. Totuși, nu desluși decît cuptorul zidit, o etajeră, masa lipită de perete, un scaun. Atuncea auzi iarăși plescăitul apei. Se trase puțin mai spre stînga și încrămeni. În apropierea cuptorului, într-o albie pusă pe podea, stătea așezată Florica. N-o vedea decît pînă la brîu, goală, plină cu spumă de săpun. Dintr-o dată, tîmplele lui Bochiș începură să svîcnească. În albie, cu mișcări legănate, Florica își stropea pieptul cu apă. Acum săpunul i s-a scurs de pe piept, se vede luciul ciudat, măsliniu al pielii. Bochiș strînse clanța cu putere și era cît pe aci s-o apese. Florica își dădu părul peste cap și lui Bochiș i se păru că zîmbește. Pînă acum nu și-o închipuisese atît de împlinită. Florica se ridică în picioare, încet, parcă anume atît de încet, grațioasă, apoi se aplecă să ia apă într-o cratiță. Poarta de la stradă scîrțîi prelung și se închise cu un zdrăngănit sec. Lui Bochiș i se opri un nod în gît. Se trase un pas înapoi, își șterse fruntea de nădușală, apoi bătu în ușă. O să spună c-a venit tocmai acum. Strigă, să-l audă și cel din curte: — E cineva aici?!... Hei!...

Prin perdeluța de borangic nu văzu decît vag cum Florica își împreună mîinile pe sîni, apoi, speriată, iese din albie și se retrage un pas. Pe urmă, fața dispăru în camera cealaltă. Bochiș întoarse capul să-l vadă pe noul sosit: era un cîine lăptos care, auzind voci, o luase înapoi spre poartă. Bochiș îl văzu cum își înșurubează botul în deschizătura porții, apoi se auzi un scîrțîit prelung și zdrăngănitul sec, cunoscut.

— Maica mă-tii, de cîine! înjură în gînd.

Acum nu mai avea ce face. Se apropie de ușă și bătu din nou:

— Ei, nu-i nimeni acasă!?

Florica apăru în aceeași rochie de stambă în care o văzuse și în prima seară. Strigă „imediat”, și, cu mișcări repezi tîrî albia în odaia din dos. Abia după aceea se apropie de ușă și o deschise cu cheia.

— Cine-i?

— Eu sînt, Mihai Bochiș. Tovarășul Crîngaș e acasă?...

— Nu-i acasă, tovarășe Bochiș. E plecat la Arad și nu se întoarce decît mîine. Veniți înăuntru...

În bucătărie era cald. Bochiș făcu cîțiva pași, apoi se întoarse spre Florica, prefăcîndu-se că abia în clipa aceea îi vede părul ud.

— Da' ce-i cu tine? Ești udă...

— Am făcut baie, tovarășe Bochiș. Dacă vrei să așteptați o clipă, să mă șterg.

Se duse înapoi în camera mare. În bucătărie se auzea cum tîrîie albia într-un loc mai ascuns. Zăbovi destul de mult. „Desigur, se șterge“ gîndi Bochiș, tulburat. Florica se întoarse în bucătărie cu părul strîns sub un batie. Avea obraji roșii, aprinși. Zîmbea încurcată și lui Bochiș i se păru că la fel ca mai înainte, cînd ședea în albie.

— Stați jos, tovarășe Bochiș. Îmi pare bine că ați venit.

— N-am să rămîn dacă tovarășul Crîngaș nu-i acasă. Am vrut să vorbesc cu el. Și zici, se întoarce numai mîine?

— Da. Mîine pe la prînz.

— Dar nu ți-e frică să stai singură în casă? făcu Bochiș încurcat, apoi îi păru rău de întrebare.

Se așază pe un scaun, stîngaci, și-și rezemă palmele de genunchi. Un timp își privi mîinile butucănoase, apoi căută spre mîinile Floriciei. Ale ei erau mici, subțiri, roșii-trandafirii. „Desigur, sînt fierbinți“. Ridică privirea spre ea. Pe unde nu apucase să se șteargă bine, rochia i se lipise de trup.

— Vezi să nu răcești.

— N-aveți nici o grijă, tovarășe Bochiș. E cald aici.

În rochie, Florica nu mai părea femeia împlinită de mai înainte. Nasul mic, cu vîrfurile întors, îi dădea o înfățișare de fetiță răsărită, nimic mai mult. Bochiș își mîngîie fața: era neras. Cînd ridică din nou privirile spre Florica, văzu că și ea îl pîndește. „Oare ce o fi gîndind despre mine? se întrebă încurcat. Oare m-o fi socotind bătrîn?“ E drept că la lumina lămpii cele cîteva fire cărunte de la tîmple nu i se vedeau și nu i se vedeau nici firele albe din barbă. Acasă, cînd se pregăteau de culcare, Ana avea obiceiul să-i caute firele albe din păr.

„Îmbătrînești, Mihai, zîmbea ea și oricît căuta s-o ascundă, acest zîmbet avea ceva trist.

„Cum îmbătrînesc? Abia am împlinit treizeci și patru de ani.

„Trei zeci și cinci, Mihai.

„Încă n-am împlinit treizeci și cinci.

„Mai ai cîteva luni, Mihai. În douăzeci și șapte februarie.“

— În cît avem azi? întrebă deodată Mihai.

Florica îl privi mirată:

— Nu știu, mi se pare în douăzeci și șapte. Da, da, în douăzeci și șapte februarie.

— În douăzeci și șapte, va să zică, murmură Bochiș.

„Ana, desigur, se gîndește la mine. Poate chiar acum, culcîndu-l pe Petruț, îi spune: Azi taticu împlinește treizeci și cinci de ani“. Zîmbi la gîndul că Petruț răspunde, ca de obicei, tot cu o întrebare: „E mult treizeci și cinci de ani, mamă?“ „E mult și nu e mult“.

Florica îi întrerupse șirul gîndurilor:

— De ce zîmbești, tovarășe Bochiș?

— Am zîmbit? tresări el. Nu, nu! — Se fistici. „La naiba! Nici să mă port nu mai știu“. — N-am zîmbit. Mă gîndeam. Păcat că e plecat tovarășul Crîngaș. Cine știe cînd o să mai am timp.. Sînt atît de prins... — Asta o spuse mai mult ca o scuză.

— Știi, tovarășe Bochiș. Am fost de cîteva ori pe la dumneata, poate v-a spus baciul Vasile... Și nu v-am găsit niciodată.

— Da, da... biigui fără nici o noimă Bochiș. Apoi se ridică în picioare: Atuncea, eu mă duc. — N-avea nici un rost să mai stea. — Noapte bună, Florica!

Puse mîna pe umărul ei. Umărul era rotund și fierbinte. O clipă se gîndi la ceea ce ar spune fata dacă i-ar strînge umărul și zîmbi.

— Dumneata ești un om bun, spuse deodată Florica, uitîndu-se drept în ochii lui.

— Bun? întrebă Bochiș surprins. De ce crezi asta, fată?

— Pentru că totdeauna zîmbești. Oamenii răi nu prea zîmbesc. Ei sînt mai mult mohorîți.

— Dar sînt unii care zîmbesc ca să-și ascundă răutatea.

— Sînt, dar dumneata nu ești din ăia — și înainte ca Bochiș să fi avut timp să-și tragă mîna, lăsă capul pe umăr, lipindu-și buzele de degetele lui. — Vă mulțumesc pentru tot ceea ce faceți pentru noi, șopti.

— Dar n-am făcut nimic pentru voi! se răsti Bochiș, roșu ca racul, trăgîndu-și mîna. N-am făcut și nici n-o să fac dacă lucrurile sînt așa cum sînt. Eu nu fac decît să verific unele date... Și tu — se îmblînzi apoi, văzînd-o că începe să lăcrimeze —, să fii mai reținută. Nu e frumos și nici demn de o fată ca tine să se poarte așa.

Ca să fie mai convingător, o mîngîie pe cap. Fără să bage de seamă, îi trăsese baticul în jos și deodată simți printre degete părul încă ud.

— Au! exclamă ea.

— Ce-i? se sperie Bochiș. Ce s-a întîmplat?

— M-ați tras de păr! făcu ea și începu să rîdă. Dinții mici, albi, străluciră în bătaia luminii. — Dar nu mă doare.

Fața ei era atît de aproape de fața lui, încît Bochiș îi simți respirația.

— Ar trebui să te razi, tovarășe Bochiș, spuse ea fără nici o legătură. Așa arăți bătrîn. Și tata, cînd e neras, pare bătrîn.

— Și dacă mă rad, crezi că nu mai sînt bătrîn?

— Nu.

Bochiș întoarse privirile. Își căută șapca și spuse:

— Am să mai trec, să-l găsesc pe tovarășul Crîngaș.

Porni spre ieșire, fără să-i întindă mîna. Ea îl petrecu pînă la ușă și cînd Bochiș, coborînd treptele cerdacului, aruncă o privire înapoi, o văzu rezemată de ușa întredeschisă.

— Du-te în casă, ai să răcești!

Ea clătină din cap în semn că nu.

— Du-te în casă, n-auzi?! — Se întoarse, dînd să urce din nou scările, dar se răzgîndi la vreme. — Noapte bună.

Ieși pe poartă fără să se mai uite îndărăt. Pe stradă își descheie gulerul cămășii să poată respira în voie: aerul era calduț, primăvărat.

Spinațiu Sever se instalase în locuința din clădirea școlii. Președintele Sfatului se oferise să-i vîruiască casa dar el refuzase, spunînd că e hotărît să aștepte pînă cînd s-o face mai cald. Îi era groază să stea în camere umede, încă din copilărie, cînd locuise la Timișoara în incinta fabricii de hîrtie unde tatăl său era prim maestru și primise drept locuință o cameră mare, asemănătoare unui hangar, cu pereții mucegăiți, igrasioși. De atunci încă se deprinsese ca înainte de a se culca să pipăie peretele de lîngă pat, să vadă dacă e umed. Pe vremuri, după ce îl demobilizaseră și nu avea ce face, stătea zile întregi în pat și filozofa. Spre mirarea lui, niciodată n-a avut

idei mari ca acei gânditori pe care îi pomenesc cărțile de școală. El era frământat de probleme mici, puțin importante, uneori chiar lipsite de sens. De exemplu, se întreba de ce toate paturile din lume sînt așezate lângă pereți? De ce n-ar putea să stea patul în mijlocul odăii, ca masa sau scaunele, cu atît mai mult cu cît patul e mobilă de care oamenii se folosesc cel mai mult. Acolo dorm sau stau culcați o treime din zi, adică o treime din toată viața lor. Și mai trebuic știut, medita el, că nu fiecare casă este sănătoasă, cele cu pereții mucegălii sînt chiar dăunătoare sănătății și totuși, toate paturile din lume sînt așezate lângă pereți. De economie de spațiu nu poate fi vorba, căci chiar și cei care dispun de cinci sau zece camere, își mobilează apartamentele după aceeași normă prescrisă. Alteori se întreba de ce sar păsările și nu pășesc. Odată i-a mărturisit unui prieten, ce anume îl frământă. Acesta, în loc să rîdă de el, l-a încurajat. Oare marele fizician Newton, spunea el, n-a pornit de la un lucru tot atît de mărunț, de la mărul care i-a căzut în cap? Datorită acestui măr, Newton și-a pus întrebarea de ce cad toate lucrurile și a stabilit una din legile care a revoluționat științele de pînă atuncia. Sau Arhimede, fizicianul acela din antichitate, care n-a descoperit decît că pietrele cufundate în apă sînt mai ușoare decît cele de pe uscat. Și totuși, teoriile lui stau și acum la loc de cinste.

Lui Spinațiu Sever îi plăcea din toate cîte puțin. N-avea o pregătire serioasă nici într-o materie, dar se pricepea de minune la toate. Poate de aceea și alesese meseria de dascăl. În urmă cu doi ani, cînd îl părăsise nevasta pentru că nu-i mai putea aduce salariul de căpitan, Spinațiu se întrebase dacă se iubiseră cu adevărat cîndva. Cercetîndu-și amintirile, hotărîse că da. Numai că acest da nu o mulțumea pe nevastă-sa. De aceea, poate era mai bine că divorțaseră. Ea tot n-ar fi venit după el în acest sat de pustă.

Primele zile petrecute în clasă, i-au întărit convingerea că avea multă treabă de făcut. Dascălul cel vechi educase copiii de mîntuială. Dacă ascultai elevii pe sărite, trecînd de la o lecție la alta, aceștia se zăpăceau și nu mai știau să răspundă. La două zile după ce venise, Spinațiu îi spuse lui Greabăn:

— Sînt proști copiii din Livada.

— Proști? se burzuluise Greabăn. Vezi ce vorbești, tovarășe învățător! Acum cîteva săptămîni, la ultima inspectie, am fost și eu la școală. N-a fost copil să nu știe cînd s-au născut și au murit toți regii și voevôzii.

— Și cu ce o să le ajute în viață că știu cînd a murit Bogdan Chiorul? Știi cum vine asta, tovarășe președinte? Cînd eram la armată, am avut un furier. Acesta a învățat pe de rost toate numerele de telefon din Tîrgoviște. Îl sculai noaptea și îți spunea că Enăchiță Meloiu răspunde la numărul 344, iar comandantul pieții la 209. Pe urmă, cînd ne-au mutat cu regimentul la Focșani, s-a încurcat așa de tare cu numerele noi, încît a trebuit să-l schimbăm din birou și să-l trecem la manutanță, la magazia de cereale. Ce folos dacă fetițele lui Beligan știu la cîte grade se topește plumbul și nu știu să judece? Învățămintul nou...

— Dumneata nu mă lua cu învățămintul nou. E mi-s președinte aici și știu ce trebuie.

— Am avut și noi odată un comandant. Era la Baia Mare. Ba nu. Eram cu transmisiunile în trecere prin Cluj. Acesta...

— Da' mai lasă-i dracului pe comandanții dumitale! Du-te la școală și învață pruncii, ca atunci cînd o veni vreo inspectie să nu ne facă raport.

De Cuzma, Spinațiu se ferea. Se temea de el. N-ar fi putut spune de ce, dar ori de cîte ori putea să-l ocolească, îl ocolea. Într-o după masă, cînd

se hotărîse să se ducă la Beligan, să-l certe că Marica, fata lui cea mare, nu-și prea face lecțiile, se pomeni față în față cu Cuzma. Acesta tocmai ieșea de la gospodărie.

— Ce mai faci, tovarășe învățător? Pe unde umbli de nu te mai vede nimeni? Hai spune, ce mai faci?...

— Ia cu școala, cu școala, tovarășe Cuzma.

— Da' la Beligan ce treabă ai?...

— La Beligan, cu una din fete am treabă. Nu-și face lecțiile. Așa era și fratele meu. La școală spunea că nu-l lasă părinții să învețe, că mereu îl trimet după lemne, iar acasă, că are atît de multe lecții, că n-are timp nici să aducă un braț de lemne.

— Dar ajutor de la Sfat primești?

— Primeesc, tovarășe Cuzma.

— Dacă nu, să vii la mine, la partid, să-i frecăm dacă nu te ajută. Copiii, știi, e viitorul neamului. Nu se poate lăsa pe seama oricui. Da' cu tovarășul Bochiș te vezi?

— Rar, el mai mult cu gospodăria umblă. Nu prea ne vedem.

— Nici nu trebuie să-l oprești din muncă. E prins pînă peste cap. Dar dacă auzi ceva, orice, vino la mine. Că noi trebuie să fim prieteni. Că cine dacă nu noi, fruntea satului, activistul de partid și învățătorul.

În zadar încercă Spinațiu să-l refuze, Cuzma nu și nu, îl duse la cooperativă. Deși nu-i plăcea să bea, Cuzma îl sili să dea peste cap două pahare de răchie de prună, de aia bună, pusă deoparte pentru clienții de soi.

Cînd, în sfîrșit, se văzu în stradă, Spinațiu era să-și facă o cruce. Se duse acasă tot pe lîngă zid, să nu umble ca butoiul cel spart pe mai multe cărări.

Odată, noaptea, îl deșteptă o bătaie în geam. Sări din pat, călcă pe marginea cămășii de noapte și era cît pe-acî să cadă. Avea o cămașă de noapte care îi ajungea pînă la glezne.

— Cine-i? întrebă fără să deschidă fereastra. Cine-i?

De afară nu-i răspunse nimeni. Își turti nasul de geam și descoperi afară în uliță un om înalt, îmbrăcat în uniformă.

„Miliția, te pomenești“, își spuse speriat și ca să se convingă, mai strigă o dată:

— Cine-i?

— Eu, Petcu, pădurarul, tatăl lui Petcu, ăla din clasa a doua.

Spinațiu crăpă fereastra, dar pădurarul îi ceru să-i deschidă poarta.

— Am neapărată nevoie să-ți vorbesc.

— Acum, la miezul nopții? Mîine mă găsești toată ziua la școală.

— Hai, tovarășe învățător. Ți-am adus și o rață sălbatică. Azi am vînat-o. Deschide!

În cele din urmă, Spinațiu ieși în curte și-i deschise poarta.

— Ce s-a întîmplat, de ce-i atîta grabă?

La început, pădurarul își trase un scaun în apropierea patului, unde se așezase Spinațiu apoi, socotind că stă prea departe, și s-ar putea ca cineva să-l audă, se așeză și el pe pat alături de învățător.

— E drept, se face?

Rostise cuvintele atît de încet, încît Spinațiu aproape nu le auzi. Ca să nu pară necuviincios sau neatenț, în loc de răspuns îi povesti o istorioară despre un prizonier rus, prins lîngă Odesa, care s-a prefăcut că și-a pierdut vocea. Atît de mult s-au chinuit oamenii cu el că, în cele din urmă, plictisiți, l-au socotit inapt pentru muncile din spatele frontului. Atunci Spinațiu ceruse prin raport la regiment eliberarea rusului, dar despre asta nu pomeni. Încheie scurt:

— În ziua plecării, mutul a venit la mine și mi-a mulțumit cu voce tare. Se prefăcuse numai.

Pădurarul îl ascultă atent. După cum îi scilipea fața, se vedea că e mulțumit că a dat peste omul deștept pe care îl căuta.

— Lasă-l acum pe rus, spuse în cele din urmă, când văzu că Spinațiu era cît pe aci să-i mai povestească o istorioară cu unul care vorbea încet. Spune-mi, e drept, se face?...

Spinațiu se scărpină în cap. Habar n-avea despre ce ar putea fi vorba.

— Nu știu.

— Tot satul numai despre asta vorbește. — Pădurarul se aplecă iar spre învățător: — E drept că Cuzma va fi președinte?...

— Dar de ce vor să-l schimbe pe Greabăn? răspunse Spinațiu, tot cu o întrebare.

— De Greabăn n-am auzit nici un cuvînt, făcu mirat pădurarul. Dar Greabăn nu e rău. Și atunci pe cine pun la Sfat? — Rămase o clipă pe gînduri, apoi continuă: — Da' dumneata, tovarășe învățător, ce mă sfătuiești? Să mă înscriu? Eu am două hectare pe numele nevesti-mi. Două hectare. Pămîntul nu-icine știe ce, dar gunoiat, face ca oricare petic din luncă. Eu nu prea am timp să-l muncesc, că mi-s pădurar și muierea mi-e slabă. M-am tot gîndit să-l vînd, dar cum s-ar uita oamenii la mine? Și uite, mă chinuiesc așa. Dar nici să-l prăd nu vreau. Ce ziceți, se face să mă scriu?

— În colectivă?...

— Colo. Dar spuneți-mi cîstit. Că dumneata n-ai nici un interes. Face să mă bag sau nu? Dumneata ești om deștept. Ești învățător. Și apoi, fii sigur, la toamnă primul mistreț e al dumitale. Numai sfătuiește-mă.

— Păi eu, cum să-ți spun...

— Cu Bochiș am vorbit. El mă tot bate la cap. A vorbit și cu muierea mea. Ea m-o trimis la dumneata. Bochiș spune că va fi bine. Dar cine știe? El nu-i țaran, lui îi vine ușor.

— Bochiș nu-i prost, el știe ce vorbește.

— Acum, să vă spun deschis. Eu m-aș înscrie. Că am vorbit și cu Cuzma. Mai demult. El mi-o făgăduit că mă bagă brigadier undeva, că eu am făcut și armata. Dar Bochiș spune că asta depinde de oameni. Credeți că oamenii o să mă aleagă?

— Asta nu știu.

— Că aici e. Dacă m-ar susține Bochiș cu propunerea, că el e mai mare peste partid, atunci cine ar avea curajul să se opună?! Numai că el lasă totul pe seama oamenilor. I-am dus și lui rața. Asta pe care v-am adus-o și dumneavoastră. Cică lui nu-i trebuie... Nu-mi place la el că nu-i înțelegător. Ce mă sfătuiți, să intru?...

— Eu zic, dacă vrei, înscrie-te.

— Și dacă nu mă face brigadier?

— De ce să nu te faci?

— Cînd e vorba de oameni mulți, nu mai mă alege nimeni. Ce știu ei ce înseamnă să fii pădurar? Credeți că e muncă ușoară? Dumneata ai spus atunci seara, în căruță, că ai fost la vînat. Spune, e muncă ușoară?..

— Ei nu, asta nu susține nimeni.

— Atuncea de ce să nu mă aleagă Bochiș brigadier? Nu vreți să vorbiți dumneavoastră cu el? V-am adus o rață. Azi am vînat-o.

— Ce să fac eu cu ea? întrebă stînjedit Spinațiu. Eu nu gătesc, mînc la cantina Sfatului. Du-o acasă, să se bucure nevastă-ta.

— Dar spuneți, ce mă sfătuiți?

— După mine, înscrie-te — și se ridică de pe pat. — Și acum du-te, că

e târziu. Mîine la şapte trebuie să fiu la şcoală. Care zici că e fiul dumitale? Petcu?

— Ion Petcu, da. Ăla mic, pistruiat.

— Are cap bun. Numai vezi de el, că l-am prins copiind la aritmetică.

— Copiază, ziceţi?... O, mînca-l-ar taica... Deşteptu-i!

15

Grumaz îl rechemă pe Bochiş la poartă:

— Uite, ți-a venit o scrisoare. A adus-o paznicul de la Sfat, dar n-am vrut să te scol ieri seară. Ați avut sedință?

— Da, răspunse într-o doară Bochiş. Unde-i scrisoarea?

Grumaz intră în bucătărie și se reîntoarse cu un plic albastru. Bochiş recunoscu literele rotunde ale Anei. Zîmbi. Dintr-o dată i se păru că o vede aplecată peste măsuța din dormitor (cu călimara pusă pe o farfurie, să nu murdărească fața de masă), scriind. Ana mai mult desena literele decît le scria. Cu aceeași migală completa un formular la poștă, ca și evidența zilnică a cheltuielilor din vechiul caiet de dictando. În caiet, pe pagina unde avea rubrica de intrare, cifrele se înșirau rar, de obicei la doi și la șaisprezece ale fiecărei luni, uneori și în timpul lunii, dar asta se întîmpla numai trimestrial, cînd se dădeau primele. Alteori, tot rar, apăreau și sume mici, despre care Bochiş nu afla decît la sfîrșitul lunii: „Am vîndut paltonul cel vechi al lui Petruț. Tot îi era mic. A fost un țigan cu haine vechi. Nu te speria, n-a văzut nimeni cînd a intrat în casă. Am vîndut și pantofii tăi, știi, aceia pe care i-ai cumpărat acum doi ani pe cartelă. Cizmarul a spus că nu se mai pot repara. Cincisprezece lei am primit pe ei.”

Bochiş rupse plicul și se rezemă de stîlpul cerdacului. Încă înainte să despăturească scrisoarea, citi:

„Dragă Mihai,

De ce îmi scrii atît de puțin?”

Bochiş zîmbi. Așa era Ana: intra direct în problemă. Își spunea totdeauna părerea, fără ocolișuri.

Grumaz stătea fără pricină în apropierea treptelor cerdacului. Lui Bochiş i se păru că-l frămîntă ceva. Poate e curios ce-i cu scrisoarea. Spuse:

— Mi-a scris nevasta.

— Nevasta? Atuncea te las să citești în voie. Mai pe urmă, dacă ai timp, vino în pivniță. Vreau să scot un butoi de varză. S-o fi coclit colo, în umezeală. Trebuie pus la aer.

— Viu chiar acum, făcu, săritor, Bochiş.

Grumaz îl opri cu un semn al mîinii:

— Stai și citește scrisoarea. După aceea, că doar n-o fugi butoiul cela. Tot n-am ce face.

Apoi, se întoarse și plecă spre șură. Bochiş îl urmări un timp, pînă ce se pierdu în spatele unei stive de lemne. Despături scrisoarea:

„De ce îmi scrii atît de puțin? Noi sîntem sănătoși, Petruț a luat doi de cinci la limba romînă și un patru la aritmetică. Mereu întrebă de tine. Vărul tău Manoil și-a luat mobilă, dar nu-i așa frumoasă ca a noastră: numai plușul e mai reușit, are un model cu flori galbene, cum mi-ar fi plăcut și mie. Chiar ieri, de ziua ta, am primit prima de la fabrică. A venit tocmai la timp. Păcat că n-ai fost acasă. Am petrecut bine cu Petruț. I-am cumpărat patru prăjituri de la cofetărie și astfel mi-am achitat datoria față de el. Știi, pariul acela pe care l-a cîștigat, susținînd că Scanderbeg este tehnicolor. A fost mama la noi și m-a certat că nu ți-am dat cu tine pulovă-

rul cel nou. Noi sîntem sănătoși și bine. Închei. Te sărut, Ana. Uite, vrea să scrie și Petruț.

Tăticule,

Mama spune că îi e rușine să-ți mai scrie de cîrnații aceia pe care ai promis că ni-i vei trimite. Te sărut de o sută de ori. Petre Bochiș“.

La capătul iscăliturii, Petruț desenase un punct, așa cum avea obiceiul să facă și Bochiș.

Bochiș împături scrisoarea și voia tocmai să plece, cînd își aduse aminte că Grumaz îl rugase să-i ajute să scoată un butoi din pivniță. Îl strigă. Grumaz apărură imediat din spatele stivei de lemne. Lui Bochiș i se păru că Grumaz nu avusese nici o treabă acolo, că așteptase doar ca el să termine de citit.

— Să-ți ajut?

— Da, da.

Grumaz o luă spre fundul curții, unde-și avea săpată pivnița. Bochiș îl urmă. Grumaz scoase cîteva chei dintr-un buzunar al laibărului, deschise lacătul și aprinse lumînarea pregătită pe prima treaptă. Flacăra tremura la fiecare pas. Uu miros acrișor plutea de-asupra butoaielor. Bochiș strîmbă din nas și-și încheie gulerul cămășii: era frig.

— E răcoroasă pivnița, constată cu voce tare, să rupă liniștea care se lăsase între ei.

— Răcoroasă, da.

Abia acum își aduse aminte Bochiș că Grumaz nu deschisese amîndouă aripile ușii, iar în jur nu se vedea nici un butoi care ar fi încăput așa, pe o singură aripă. Întrebă:

— Pe care-l scoatem?

Grumaz nu răspunse imediat. Era ocupat să fixeze lumînarea pe o grindă așezată de-a curmezișul încăperii.

— Nu scoatem nici un butoi, spuse în cele din urmă, după ce Bochiș mai repetă o dată întrebarea. Vreau să stau de vorbă cu dumneata și nu vreau să mă știe muiera. De ce să se bage ea în sfatul oamenilor? Nu-i așa?

Bochiș dădu din cap, în așa fel că putea să însemne și da, și nu.

— Eu, continuă Grumaz, m-am scotit în fel și chip. Nu numai de cînd ești dumneata aici, ci mai demult, de prin patruzeci și nouă, de cînd s-au făcut primele gospodării. Eu zic că minte acela care spune că n-a stat și a socotit. M-am gîndit zic, mult. Mult de tot. Eu mi-s țăran. Pentru mine, pămîntul e ca pentru dumneata pita. Poate mai mult. Și-n biblie spune așa: omule, din țărîna te-ai făcut! De aia iubim noi țărîna. Voi, care trăiți la oraș, v-ați străinat și de biblie și de pămînt. Bisericos nici eu nu sînt. Eu socot că omul cinstit se poate ruga și acasă dacă vrea. Nu-i musai să se îmbrace de sărbătoare să-l vadă cu toții. Nu-i așa?

— Așa-i, și eu spun la fel.

— Dumneata te mai rogi? Dar spune cinstit!

— Eu, mai puțin. Mai mult muiera și copilul. Ea îl învață...

— Să știi că ai muieră de treabă. Văd că ți-a scris de două ori în astea două săptămîni. Bag seama, și dumneata i-ai scris. Asta e frumos. Dar nu asta vreau să spun. Eu m-am gîndit tare mult. De multe ori stau și noaptea și ascult cum bate ceasul. Tot așa bate, tic-tac. Și aici — arată spre cap — face la fel: tic-tac. Cînd mai tare, cînd mai încet. Adorm tîrziu și a doua zi mă scol obosit. Mă zbat, spun. Ziarele scriu fel și chip. Dumneata vezi doar, eu citește ziarele. Dar sînt lucruri pe care nu le înțeleg. Zice așa: Mai sînt și greutăți, mai sînt și lipsuri. Da' cîte greutăți, cîte lipsuri sînt? Asta nu se spune niciodată. Nu, nu, — făcu semn spre Bochiș, — nu mă

întrerupe, eu știu ce vorbesc. Și dacă n-o să se facă Gospodărie, o să fie greutate. Și asta știu. Eu judec cinstit. Numai de n-ar trebui să dăm pământul. Întreb numai, de ce vor comuniștii atît de mult să se facă colective?

— Că-i mai bine așa.

— Pentru ei?

— Pentru ăia care intră.

— Dar de unde știu ei că mie, Vasile Grumaz, îmi merge rău? Și de ce li s-a muiat dintr-odată inima de mila mea? De ce? Și cine-s aceia care se gîndesc atît de mult să ne ajute? La asta răspunde-mi.

— Păi, tot oameni ca dumneata și ca mine. Dumneata, dacă ai avea un copil, n-ai căuta să-i fie mai bine în viață? L-ai da la școală și lui nu i-ar place. Iar mai târziu, cînd ar ajunge învățat, ți-ar mulțumi. Deși la început s-ar întreba: la ce îmi trebuie mie carte? Că pot ara și semăna și fără carte.

— Dar eu n-am nici un tată între comuniști.

— Da' frați ai. Și-n biblie scrie că toți sîntem frați.

— Nu mă lua o dată cu biblia și odată cu „Scînteia“. Ori cu una, ori cu alta.

— Atuncea cu „Scînteia“.

— Așa zic și eu. Să văd cum gîndești.

— Vezi, tovarășe Grumaz, eu am făcut ucenicia la un fierar. Am învățat să fac potcoave. Luam fierul, îl băteam, îl îndoiam, iar îl băteam și făceam potcoave. Maistrul meu era meseriaș bun. Era puțin bețiv, dar meseriaș bun. Nu era alt fierar care să facă potcoavă atît de repede cum făcea el. Paisprezece bucăți făcea pe zi. De dimineată pînă seara. În fabrica unde lucrez, potcoavele se fac cu mașinile de ștanțat și cu ciocane de aburi. Trei oameni lucrează la potcoave. Știi cîte fac? Șase sute. Adică cîte două sute de fiecare om. De aia e mai bine să lucrezi la fabrică, adică să produci în fabrică. Așa e și cu pământul. La un loc se face mai mult și mai bun. Aici, pe vremuri, a domnit baronul Marovici. Și acum nu se face grîu cum se făcea pe vremuri. Asta de la Beligan o știu.

— Nu se face. S-a stricat pământul de atuncea.

— Nu de aceea. Marovici a avut teren întins, ca o fabrică mare. Da' numai el profita. Așa cum sînteți acum, parcă ar fi niște potcovării mărunte, risipite. Uniți, o să faceți grîu mai mult și de mai bună calitate. De aia vor comuniștii să se facă gospodării.

— Eu mă gîndesc și la alt lucru, îl întrerupse Grumaz. De ce nu s-au făcut colective de la bun început? De ce a mai împărțit partidul pământul?

— Ca ăia care n-au avut, să aibă. Să nu spună că „pînă acum am lucrat la moșier, iar acum la stat“. Ca atunci cînd se unesc să știe că își lucrează pământurile lor. Să le prețuiască. Înțelege? De aia!

— Da' mai înainte ai spus că în biblie scrie că sîntem frați cu toții. Asta ai spus-o așa, să mă lămurești. Da'eu te cred. Atunci ia să te văd, de ce nu sîntem socotiți cu toții frați? De ce se spune despre chiaburi așa și pe dincolo. Dacă vin și ei și-și unesc pământurile cu ale noastre, de ce n-am fi frați cu toții?...

Bochiș se gîndi o clipă. Ridică de pe jos un fir de pai, îl prinse între dinți, apoi îl scuipă.

— Pentru că nu toți frații sîntem la fel. Tot în biblie zice că unul, acum nu știu cum îl cheamă, și-a ucis fratele.

— Cain.

— Da, da, el. Ei, dacă dumneata ai ști că unul e ca ucigașul Cain, ai vrea să fi împreună cu el?

— Dar chiaburii nu-s ucigași.

— Nu-s. Nu spune nimeni c-ar fi. Adică nu-s ucigași cu cuțitul. Dar cîți dintre țăranii săraci n-au flămînzit, că au fost jupuiți de chiaburi? Îs mulți.

— Asta înseamnă că ei n-o să mai fie niciodată oameni?

— Nu. Nu înseamnă asta. Dar vezi că boala asta, a lăcomiei, se lecuiește greu. Totuși, dacă or fi între ei unii care să vrea să se apropie de noi, să se apuce de muncă cinstită, trebuiesc ajutați să vadă că s-a schimbat lumea. Și s-a schimbat. Chiar dumneata ai spus că totul este pe dos. Pe dos, în sensul că e prețuit săracul, adică omul care muncește, nu ăla care se îndoapă din munca altuia. Uite-l, de pildă, pe Cuzma. Asta a greșit toată viața lui. Și ca pălmaș, și ca muncitor la moară.

— Lasă-l pe Cuzma.

— De ce? Văd că mulți oameni nu au încredere în el. Poate greșiți. E un tovarăș...

— Dacă n-ar fi ars moara, altfel erau lucrurile. Nu mai era el secretar de partid.

— Cum asta? Da' cum a ars moara?

— El nu ți-a spus nimic? Doar a fost ultimul care a ieșit din moară. Ar trebui să știe. Întreabă-l odată. Dacă mi-aduc aminte, era tocmai în ajunul naționalizării, cînd a fugit Marovici.

— Ciudat...

— Și noi ne miram pe atuncea: darnici dracu' nu s-a mai interesat. Cercetările, Cruțu le-a făcut. Pe atuncea era mare asesor. Dar lasă-i pe ei. Te-am chemat să mă sfătuiești într-un fel. Ce zici să fac?

— Eu zic să te înscrii, tovarășe Grumaz. Dacă te înscrii dumneata, ar veni mulți încă. În dumneata oamenii au încredere.

Grumaz trase aer în piept, dar asta nu dură decît o clipă. Lăsă capul în pămînt.

— Dumneata zici că e mai bine dacă mă scriu?

— Așa zic.

— Că doar n-ai venit aici să-mi zici să nu mă scriu. Asta o faci, că de, aici mîninci o pîine. Partidul te plătește să vorbești așa?

— E vorba în primul rînd că o să fie mai bine de dumneata.

— Jură-mi că o să fie mai bine. Așa, cu mîna pe inimă. Pe copilul dumitale jură că o să fie mai bine. Ei, ce faci?...

Bochiș se rezemă de un butoi.

— Și dacă jur, mă crezi?

— Da.

— Atuncea să-ți spun. N-o să fie mai bine în toate felurile. Degeaba se unesc pămînturile, grîul nu va fi mai bogat dacă oamenii n-o să lucreze cu tragere de inimă. Știu gospodării unde lucrurile merg mai rău ca înainte. Cunosc altele unde lucrurile merg mult mai bine. Va fi mai bine spun, și asta jur, dacă oamenii uniți vor munci cu tragere de inimă și-și vor iubi gospodăria, la fel cum își iubesc pămînturile lor. Atuncea va fi mai bine. Și îți spun deschis, pentru că și dumneata mi-ai vorbit deschis: greul abia

după ce s-a înființat Gospodăria începe. Începe atunci, pentru că cei mai mulți cred că dacă și-au unit pământurile, de-acum pot să aștepte liniștiți, fără muncă, să vină iarna și să care cu căruța grăunțele acasă. Dacă nu se va munci la început pe rupte, va fi greu. De aia ținem ca oamenii de nădejde, fruntea satului cum se spune, să se înscrie și să fie exemplu. Și în fabrică sînt oameni leneși, că nu sîntem cu toții la fel. Unii-s mai buni, alții-s mai răi. Unii cîștigă mai mult, alții mai puțin. După cum lucrează. Așa va fi și în gospodărie. Celor care muncesc bine, le va fi bine. Celor care nu muncesc bine, le va fi rău. Și bine de tot nu va fi niciodată, dacă oamenii nu vor munci cu toții bine. Dumneata ai putea să ne ajuți, adică să te ajuți, să îndrepti oamenii. Uite numai pivnița asta. Văd că ai de toate. Sînt convinși că n-ai stat prin cîrciumi în timpul muncilor.

— Eu nu umblu prin cîrciumi. Cu asta nu spun că nu beau. Îmi place să beau. Dar beau acasă. Beau și cînd sînt în drum și la cooperativă, dar nu-i om în sat să mă fi văzut beat. Eu nu-s omul acela.

— Apoi tocmai de aceea trebuie să te înscrii în gospodărie, tovarășe Grumaz. Eu am mare încredere în dumneata. Îmi place că nu ții nimic sub obroc. Foarte mulți oameni se sfîșie să pună întrebări. Li se pare că lucrurile merg rău sau nu li se pare numai, ci într-adevăr așa este. și tac. Poate că vorbind deschis, ar putea să schimbe lucrurile, dar tac, pentru că se tem.

— Așa-i țăranul, se teme.

— Dar nu mai trebuie să fie așa. — Și se desprinsese de butoi. — Știi, ți-aș mai zice ceva: scoate mai des butoaie de astea din pivniță, și cheamă-mă și pe mine, că dracu' pricepe cum vine asta, dar parcă mă mai deschide la cap.

Grumaz rîse satisfăcut. Luă lumînarea de pe grindă și porni spre ieșire. Cînd ajunseră în curte, Bochiș întrebă:

— Vii la Sfat să te treci pe listă sau te anunț eu?

— Nu mă anunța, doară n-am spus că mă scriu. .

— Tovarășe Grumaz...

— Trebuie să mă mai gîndesc. Da' ce crezi, eu îs un venetic?

16

— Ssst, președintele petrece.

Un țigan subțirel, cu ochii pe jumătate închiși de somn, ciupea plictisit coardele viorii. Toată seara îi era stricată. Așa se întîmpla ori de cîte ori își făcea președintele de cap. Bani nu putea să-i ceară, să nu-l supere și cele cîteva pahare de vin pe care le primea, nu prea îi priau pe stomacul gol. Dar nici să-l lase în plata domnului nu putea. Dacă pînă și gospodarii cu stare tăceau mîlc, cu capetele plecate în pahare, cum să cuteze el să-i spună că i-e somn, că vrea să plece acasă.

— Ssst, președintele petrece.

Vocea veni din fundul încăperii, de la o masă încărcată cu băutură.

Greabăn ridică fruntea asudată, dar spre uimirea tuturor, nu se răsti la nimeni. Începu să cînte:

Doar o fată am iubituuu
Și aia m-a părăsitiuuu
Laibăr verde... vin...

— N-auzi, Cuzma, vin am spus!

Cuzma își dezbrăcase halatul de mult, încă de cînd trecuse ora de închidere. Se apropie de masa lui Greabăn:

— E târziu, tovarăşe preşedinte... Lasă, şi mâine-i zi.

— Vin am spus!

Apoi deodată tresări şi se uită în jur ca şi cum ar fi căutat ceva. Cei din cooperativă îl priveau miraţi. Cineva chiar întrebă: „Ce cauţi?” Greabăn se sforţa să-şi aducă aminte ceva, dar creierul parcă i se înţepenise sub ţeastă.

— Ce lipseşte? întrebă în gol, mai mult către sine.

— Somnul, somnul îţi lipseşte, încercă să-l convingă Cuzma.

Preşedintele bătău cu pumnul în masă. Se auzi un clincănit cristalin de pahare:

— Laie!

Țiganul oftă cu năduf. Greabăn se întoarse spre el:

— De ce taci, Laie?

Asta lipsea: muzica!

Laie ciupi cu ciudă coardele, gata-gata să le rupă.

— Ce să vă cânt, tovarăşe preşedinte?

— Doar o fată am iubituu...

Cuzma încercă iarăşi:

— Du-te frumos acasă. E târziu. Mâine vin tovarăşii de la S.M.T. Dimineata, la opt. N-o să te trezeşti.

— Eu? se înfierbîntă preşedintele. Eu?...Da' ce-s eu?... Zdreanţă!?!... Ha!?!... Aşa mă cunoşti tu pe mine?!

Trăsese tocmai aer în piept să continue, dar rămăse cu gura căscată: în pragul uşii stătea Bochiş.

Acesta îşi freca ochii, să se obișnuiască cu lumina. Trecu o bună bucată de timp pînă ce putu să cuprindă toată încăperea cu privirile. Fluieră scurt:

— E chef mare, după cum văd.

Se duse de-a dreptul la masa preşedintelui. Cuzma se dădu mai într-o parte, ridicînd din umeri: adică el nu e vinovat cu nimic. Laie, căruia i se păru că a venit momentul să şteargă putina, o luă spre uşă.

— Pînă acum te-am aşteptat la Sfat, îi spuse Bochiş lui Greabăn. Ziceau că vii îndată. Şi tu bei...

— Da' ce, eu n-am voie să beau?!... — se încruntă preşedintele. — Eu nu-s om?

— Cum dracu' nu, dar barem să mă fi chemat şi pe mine. Cuzma, ia adu-mi un pahar!

Cuzma luă un pahar de pe tejghea şi-l puse pe masă.

— E ora închiderii, măi fraţilor. E târziu.

Dar nici Bochiş, nici Greabăn nu-i dădură atenţie. Cuzma încercă să-i scoată afară pe ceilalţi clienţi. Aceştia însă arătau spre masa preşedintelui. În cele din urmă, Cuzma ridică din umeri, se rezemă de tejghea şi începu să-şi cureţe unghiile cu un băţ de chibrit; apoi scoase din buzunarul vestei o perie de dinţi fără coadă şi-şi netezi mustăţile. Bochiş îl privea distrat. Vru să-l cheme să se așeze şi el la masă, dar se răzgîndi. Nu e bine ca ajutorul de secretar şi responsabilul cu M.A.T.-ul să vadă prea des fundul paharului. Cu Greabăn era altceva. N-avea nici un rost să-l întărite, să-l silească să plece acasă. Era beat turtă. Asta se vedea de la o poştă. Socoti că e mai potrivit să-l ia cu binişorul.

— E bun vinul ăsta.

— E bun pe dracu'. E jumătăţit.

Bochiş privi scurt spre Cuzma. Acesta îi aruncă preşedintelui o căutătură dispreţuitoare.

— Dar tot e bun.

— Nu-i bun, făcu încăpățînat președintele. — Apoi, ca să întărească cele spuse, apucă paharul plin și-l izbi de podele. — Apă chioară! Să vezi ce vin am eu...

— Și nu m-ai îmbiat niciodată, făcu Bochiș întristat. Cînd știi că-mi place vinul.

— Îți place?... Apoi, hai odată la mine. Să vezi, ăla vin. Ca lacrima. Bochiș ridică paharul.

— Să trăiești! Și cînd să te calc?

— Cînd? Vino mîine! Mîine sau oricînd. Vino acum.

— Acum e tîrziu, spuse într-o doară Bochiș.

Greabăn se încăpățîină.

— Acum vino!

Și se ridică în picioare. Cuzma tresări. Ochii începură să-i sclipească.

Bochiș se mai lăsă rugat o vreme; în cele din urmă, văzînd că președintele nu vrea să se răzgîndească, se înduplecă. În stradă, Greabăn se scutură ca de frig.

— Ai cam băut astăzi, constată Bochiș. Tocmai azi, cînd voiam să vorbesc cu tine.

— Is amefit puțin, recunosc Greabăn și începu să rîdă. De ce m-ai căutat?

— Am văzut toate actele de impunere ale lui Crîngaș — se hotărî Bochiș să fie sincer. Dacă-l înțelege bine, dacă nu, mai stau ei de vorbă.

Cînd Greabăn auzi numele lui Crîngaș, se aplecă înainte, întrebător. Scutură din cap să se dezmeticească. Bochiș continuă:

— L-ai impus ca pe chiaburi. De ce?

— Că-i chiabur, de aia!

— După acte, nu prea reiese. Dacă vine cineva de la Minister sau de la secția agrară și vede nedreptatea asta, atuncea...

— Eu răspund!

— De viața unui om răspunzi tu cu atîta ușurință? N-ai decît să răspunzi de tine, dar nu de viața altuia. Oricît l-ai dușmăni.

— Mă Bochiș, mormăi Greabăn printre dinți. Tu nu te amesteca în treburile Sfatului, că nu de asta ai venit.

— Am venit să vă ajut să faceți gospodărie.

— Atuncea lasă-l pe Crîngaș în pace.

— Crîngaș vrea să se înscrie în gospodărie.

— El, spui? El, în gospodărie?! Bată-l Dumnezeu! Unde-i, să-l nemuricesc!... Pînă nu-l scot din comuna asta... asta... — Nu mai știa ce voise să spună. Repetă încă de cîteva ori: — ...asta... asta...

— O să discutăm mîine, făcu Bochiș. Acum ești beat.

— Nu-s beat! Acum să discutăm! Mama lui! Știi ce mi-a făcut? Știi ce mi-a făcut?!...

— Lasă, îmi spui mîine. Haide.

În fața porții președintelui, Bochiș vru să-și ia rămas bun, dar Greabăn îl prinse de poala hainei.

— Ai spus că vii la mine. Am vin bun.

— Azi nu mai beau. E tîrziu.

— M-ai mințit.

Bochiș n-avu încotro și intră cu el în casă. Președintele pipăi pe perete dar nu găsi comutatorul. Bîjbîi în întuneric, înjurînd de mama focului. Bochiș aprinse lampa. În odaie era o dezordine cumplită; pe masă, pe scaune și pat erau trîntite claie peste grămadă cratițe, cărți, rufe murdare. De ușa

unui dulap deschis pe jumătate, atârnav două rînduri de haine mototolite, pline de nămol, murdare de cine ştie cînd. Cu o singură mişcare a mîinii, Greabăn mătură lucrurile de pe masă. O călimară se sparge de podea. Greabăn privi într-acolo şi, înjurînd, călcă cu cizma peste cioburi.

— Stai jos, — arată apoi spre un scaun încărcat de hîrtii cu rămăşiţe de mîncare. — Aruncă-le colo — şi făcu un semn larg cu mîna, vrînd să-i dea de înţeles lui Bochiş că le poate arunca indiferent unde.

— De ce stai aşa de rău, tovarăşe preşedinte?

— De ce? Şi trîntindu-se de-a curmezişul patului, peste boarfele aruncate acolo, începu să răcnească: — Din pricina lui Crîngaş. Tu nu ştii cine-i el. E chiabur! Mai rău decît chiaburii!

Apoi amuţi brusc. Bochiş nu ştia cum să-l îmbie la vorbă. Într-un târziu spuse:

— Am auzit. Povestea cu...

— Aia nu-i poveste, răcni iarăşi Greabăn şi sări în picioare. — Vezi cît îs de mare. Uită-te la mine — îşi umflă pieptul. Era într-adevăr mare. În lumina puternică a becului părea şi mai înalt. Umbra îi ajungea pînă la tavan. — Îs mare şi n-am inimă. Îs ca un cîine, Bochiş. Spune drept, tu mă iubeşti?...

Bochiş dădu afirmativ din cap.

— Minţi! Tu nu mă iubeşti. Nimeni nu mă iubeşte! Îs ca un cîine! M-a aruncat în uliţă. Eu, Greabăn, aruncat în uliţă! Şi de cine?... De Crîngaş! De asta care a omorît-o pe Sofica. Cu mîinile lui a omorît-o! Am văzut cu ochii mei. Am văzut cînd a dat în ea. Eu aş fi purtat-o în braţe. Mă vezi cît de puternic sînt?! În braţe aş fi purtat-o. Şi Crîngaş a dat cu pumnul în ea.

— De ce-o bătea?

— De ce? Că nu mai voia să-i facă copii. De aia! Că pe mine m-a iubit Sofica. Pe mine! Acum îs un om slab... Eu am scos-o pe Sofica din baltă... Era vînată... Ochii îi erau mari, mari, de nu-i mai încăpeau în cap... şi era vînată... Vînată... S-a aruncat în baltă. Crîngaş a gonit-o acolo! Ultima seară a fost la mine. Crîngaş a pîndit-o. De atunci niciodată nu s-a mai întors la mine. S-a dus la baltă. Eu am scos-o!...

Se lăsă pe un scaun şi puse capul pe tăblia mesei. Rămase multă vreme nemişcat. Cînd se ridică, avea umerii prăbuşiţi, frînţi. Părul tuns scurt, răvăşit, se lipise de frunte.

— Îs om slab, Bochiş. Om slab, că-ţi vorbesc ție. Du-te, de aici! Ieşi!

— Răcnea cu atîta putere încît Bochiş se trase spre uşă. — Ieşi, n-auzi?... Ieşi, dacă-ţi spun!...

Se aplecase să ridice ceva, dar Bochiş nu aşteptă să se îndrepte de spate. Ieşi.

17

În sala căminului erau adunate vreo douăzeci de familii. Din spatele mesei acoperite cu pînză roşie, Bochiş îşi plimba privirile pe feţele celor adunaţi. Beligan stătea în banca întîia, cu capul plecat. Tocmai terminase de vorbit. Nu spusese mare lucru: „Mă înscriu, că aşa cred că va fi mai bine“. Acum, parcă ruşinat de cele spuse, nu-şi mai ridica faţa. Ceru cuvîntul Cruţu.

— Eu, tovarăşi, încă de mic copil am ştiut că asta e linia pe care va trebui să mergem. Tovarăşul Beligan a spus că vrea să se înscrie. A spus că pentru că va fi mai bine aşa. Aşa spune aici. În sat spune altfel. — Beligan coborî şi mai mult capul, încît era de mirare cum de nu cade de pe

bancă. — În sat spune altfel. Da, tovarăși. În gospodărie nu se umblă pe două cărări. Pe una singură, pe aia indicată de lupta de clasă. În sat, Beligan spune că se înscrie de frică. Nouă nu ne trebuiesc oameni fricoși.

Deodată, Beligan se ridică în picioare și porni spre ușă. Nu se uita nici în stînga nici în dreapta. Oamenii îi deschiseră drum.

— Stai, tovarășe Beligan, îl opri glasul lui Bochiș. Stai aici. Beligan minios, se întoarse spre Bochiș:

— Cruțu ăsta să nu-mi ia numele în gură.

Oamenii începură să mormăie. Cineva din fund îl încurajă pe Beligan:

— Așa-i, Beligane, nu te lăsa călcat în picioare de ăsta care și-o făcut casă prin judecăți. Spune-i-o deschis!

Bochiș se îmbujoră. „În sfîrșit, s-a spart gheața!“ La început, cînd pădurarul luase cuvîntul și ținuse o cuvîntare așa cum scrie la carte, despre „drumul just“ și despre „construirea socialismului“, oamenii îl ascultasera tăcuți, trăgînd cu coada ochiului spre Bochiș. Bochiș simțise asta. Ca să nu influențeze pe nimeni, căutase tot timpul să pară indiferent. David îi spusese că cel mai bun lucru e să lase oamenii să se frămînte. Nici de Beligan nu fusese mulțumit. Vorbise de parcă l-ar fi învățat cineva ce trebuie să spună. Și acum, în sfîrșit, Cruțu a spart gheața. Lui Bochiș îi părea rău numai că cei neînscriși, deși fuseseră invitați, n-au venit la ședința de înființare a comitetului de inițiativă. Nu venise nici Grumaz, pe lîngă care stăruise atît de mult.

Văzînd că Beligan nu vrea să rămînă în sală, îi mai strigă o dată:

— Stai, tovarășe Beligan! Lasă-l să vorbească pe Cruțu, apoi, dacă nu-ți place ceva, mai iei o dată cuvîntul.

— Eu iau, că nu mi-e frică, strigă Beligan, întorcîndu-se spre Bochiș. Așa am spus, că mă înscriu că trebuie! Și ăsta e adevărul. Dacă nu mă înscriu, te pomenești că mă bagă Cuzma la chiaburi. Da zic, e tot una cum se bagă omul. E bine că se bagă.

— Asta-i atitudine chiaburească, tovarășe, sări Cruțu, agitîndu-și brațele.

— Da' mai taci odată, tăbăcarule, îl repezi cineva din fundul sălii. Or n-auzi că vorbește Beligan?!...

— Eu am gătut, făcu Beligan, apoi se întoarse la locul lui și se așeză.

— Eu zic, tovarăși, continuă Cruțu, după ce se făcu liniște, că eu și cu tovarășul Cuzma, care și el e vechi membru de partid, am fost primii care am cerut să se facă gospodărie. Nouă ne trebuiesc oameni curajoși, nu care se bagă de spaimă. Că dacă va începe odată luptă de clasă...

— Tu mai bine vorbește de felul cum ți-ai făcut casa... Că așa e bine între colectiviști, să ne cunoaștem...

— Eu, tovarăși, cu trup și suflet zic, sînt pentru gospodărie. Uitați-vă la mîinile astea ale mele. Sînt mîini harnice, mîini care nu s-au speriat cînd a fost vorba de... de...

„Desigur, și lui i se pare că prea a luat-o razna cu lupta de clasă“, zîmbi Bochiș în sinea lui.

— Eu sînt pentru gospodărie, încheie Cruțu și se așeză.

Un țăran bătrîn, care își înșirase pe bancă lîngă el muiera și cei trei flăcăiași, ridică palma spre tavan.

— Ar fi bine să fie gospodărie. Că noi, săracii, am trudit din greu și nu ne-am ales cu nici unele. Dar vreau să întreb pe tovarășul Bochiș, că dumnealui e om deștept, de la partid: de ce gospodarii harnici, care ar putea să stea în fruntea gospodăriei, nu sînt aici? Că eu m-aș înscrie cu dragă inimă, dacă s-ar înscrie și Grumaz. Că ăla știe ce face.

— Vorbește de dumneata, nu de Grumaz, făcu Cuzma. Vrei să te înscrii, așa-i?

— Să-mi fie cu iertare, tovarășe Cuzma... Eu am trei copii și știu ce înseamnă să fii pălmaș. Dumneata fă bine și ține-ți gura! Eu zic că fără Grumaz, care-i harnic și-i bun de președinte, cu greu s-o face gospodăria. Și dacă s-o face așa, apoi fără mine s-o face.

— Păi nu dumneata ai venit să te trec pe listă?

— Am venit, am venit, că eu am trei copii și știu ce-i aia muncă. Dar să vină și Grumaz. Fără Grumaz, eu nu mă bag.

Ca și când ar fi fost un făcut, toți ceilalți îi ținură partea. Cuzma vru să intervină de câteva ori, dar Bochiș îl opri.

— Lasă pe oameni să-și spună părerea...

— Dar nu vezi că spun prostii? protestă Cuzma.

— Nu-s prostii. — Bochiș se ridică în picioare. — Ziceți, oameni buni, că fără Grumaz nu vreți să intrați?

— Noi am vrea să intrăm.

— Da' ar fi bine ca și Grumaz să fie printre noi.

— Așa-i. Eu îl cunosc — clătină Bochiș din cap. E gospodar harnic și are de toate. Dar asta nu înseamnă că dacă un om nu vede, și ceilalți oameni să închidă ochii. Că doar dacă o să se convingă că gospodarii ceilalți se înscriu și-și fac gospodărie, atuncea nici el n-o să stea deoparte. Eu așa gîndesc.

— Care ceilalți gospodari? întrebă cineva din fund. Cruțu? Păi ăsta nu-i gospodar, cum nu-s eu popă catolic! De ăla cu reverendă...

În cele din urmă, comitetul de inițiativă se constituie din Beligan, Cuzma, țaranul bătrîn cu copii și alți patru gospodari: Ciurezu, Trofim, Sava și Covaci, un pălmaș maghiar, venit în sat cu vreo trei ani în urmă.

Cînd ieși de la adunare, Bochiș îl văzu în fața Sfatului popular pe Spinațiu, împreună cu Martin, orbul. Vru să se apropie de ei, dar Spinațiu părea atît de aprins în discuție, încît Bochiș renunță, deși îl rodea curiozitatea: ar fi vrut să știe despre ce discută învățătorul cu Martin și cum de a reușit să se apropie de el. Într-un rînd, încă în primele zile după venirea lui în sat și Bochiș încercase să intre în vorbă cu Martin, dar orbul îi răspunsese la toate întrebările într-o doară, fără nici o noimă.

Ajuns acasă, constată spre mirarea lui că Grumaz știe de toate cîte se petrecuseră la adunare.

— Și v-ați făcut, zici, comitet?

— Am făcut, tovarășe Grumaz. Păcat că n-ai fost. Să fi auzit ce-au spus oamenii de dumneata. Ziceau că nu-i primul nimeni ca dumneata.

— Eu n-am timp de ședințe cînd pămîntul așteaptă plugul. Ția de n-au pămînt, ăia să se ședințeze. Cît or dori! Pentru ei e rai gospodăria. Da' pe Cruțu l-ai ales?

— Oamenii au ales, nu eu.

— Și pe Cruțu?

— Nu, făcu Bochiș. Pe Beligan, pe Cuzma...

— Da' ăsta n-are pămînt.

— El a intrat în comitetul de inițiativă, că-i priceput în ale organizării. De aia. El n-o să intre în colectivă. El o să rămînă la cooperativă.

— Colo e de el. Că barem are Cruțu unde să-și vîndă răchia.

— Dar asta de unde ați mai scos-o?...

Grumaz clătină din cap cu amărăciune.

— Cine nu știe asta! Că dacă n-ar fi Cuzma de la partid, oamenii l-ar fi luat de mult în vorbă. Dar așa...

— Și dumneata, care nu te temi, de ce nu spui asta la vreo adunare?.. Să audă oamenii, că pe urmă tot ei o să-l judece.

— Ai mai văzut oaie judecînd lupul?...

— Am mai văzut. La noi, în fabrică, or fost cîțiva lupi. Azi nu mai sînt...

— Alta-i viața la oraș. Aici țărani-s proști.

— Bine, dar dumneata...

— Și eu mi-s — își plecă capul Grumaz. Și eu... — Pe urmă spuse fără nici o trecere: — O fost Greabăn după dumneata. Era tare mînios.

— Mînios?

„Ei drace! Dar asta înseamnă că Greabăn nu m-a înțeles deloc“, gîndi Bochiș. Ridică privirile spre gospodăr:

— Vrei să-mi spui, bace Grumaz, cum a fost cearta dintre Crîngaș și Greabăn? Și cum a murit Sofica, nevasta lui Crîngaș?

— Nu-mi place să vorbească despre morți. S-o aruncat în balta de lîngă pădurice. Eu atîta știu.

În zadar încercă Bochiș să-l mai descoasă. Grumaz se încăpățîină:

— De ce să dezgropăm morții?

— Atuncea, am să mă duc la Crîngaș. Poate m-o lămuri el.

18

În drum spre casa lui Crîngaș, Bochiș se gîndi la Florica. Ea îi apărea mereu, zîmbitoare, stînd în albie cu mîinile la piept. Imaginea i se întipărise atît de puternic în minte, încît nu o dată seara, cînd închidea ochii, i se părea că Florica e chiar lîngă el și n-ar trebui decît să întindă mîna, ca să-i mîngîie sinii uzi. Se simțea la fel ca pe vremuri, cînd o cunoscuse pe Ana. La ea îi plăcuseră îndeosebi privirea: avea obiceiul să se uite tot timpul la om pe sub gene, așa încît chiar dacă nu-ți vorbea, îi puteai citi gîndurile din ochi.

În seara cînd o cunoscuse la o serbare a MADOSZ-ului, prin patruzeci și cinci, ea stătea în spatele unei teighele improvizate și vindea bilete de tombolă. Bochiș, ca niciodată, se îmbătase. Era chiar într-o zi de duminică și pe de-asupra și 28 februarie. Cîțiva tovarăși din secție îl purtasera prin toate cîrciumile de nu se mai putea ține pe picioare. Apoi nimerise la serbarea aceea. Poate nici n-ar fi băgat-o în seamă pe Ana, dacă ea n-ar fi început să gesticuleze cu mîinile imediat ce l-a văzut intrînd pe ușă, și n-ar fi cerut cuiva, pe ungurește, să-l scoată din sală. Bochiș, furios, s-a încleștat de canatul ușii și a întepenit acolo. În zadar au încercat organizatorii să-l îmbrîncească afară. El, nu și nu! Ca să nu iasă scandal, l-au lăsat în pace, după ce l-au pus să promită c-o să stea liniștit. Totuși, imediat ce a rămas singur, el s-a dus la teigheaua Anei și i-a cerut socoteală:

— De ce ați vrut să mă scoateți?... Că sînt român?!... — Țasta era singurul argument care-i venise în cap. Acum, ori de cîte ori își aducea aminte, începea să ridă. — De ce ați vrut să mă scoateți?...

— Ssst, a pus Ana degetul la gură. Taci. Ești beat, tovarășe. Stai jos, să nu cazi.

Și l-a privit cu atîta insistență, încît Bochiș n-a avut ce face: și-a tras un scaun în apropierea teighelei și s-a așezat.

— Nu aici, tovarășe, că nu pot vinde biletele de tombolă!

Ca s-o împace, Bochiș a scos banii pe care îi avea și i-a pus pe masă:

— Dă-mi toate biletele, și hai să dansăm.

Îi venise chef să danseze. Ea a râs, a numărat banii, dar a oprit o singură bancnotă. Restul i l-a vîrît în buzunarul de sus al hainei și nu i-a dat decît cinci bilete. Bochiș s-a încăpățînat:

— Mai vreau bilete.

Ea l-a refuzat însă și, ca să scape de el, i-a promis că dacă se va purta frumos și nu va face scandal, o să danseze cu el. În cele din urmă, Bochiș a adormit pe scaunul de lîngă tejghea și cînd s-a trezit, muzica tocmai termină marșul de încheiere. Pe Ana a prins-o de mînecă tocmai în pragul ușii, la ieșire.

— Apoi nu așa ne-a fost înțelegerea. Ai spus că dansezi cu mine.

Ea îi zîmbise:

— Dacă nu te-ai trezit.

Era a dracului de frumoasă și parcă voia cu tot dinadinsul să-și bată joc de el. Numai că Bochiș nu era făcut dintr-un aluat moale. Se repezi la garderobă să-și ia paltonul, să alerge după ea. Garderobiera îi întinse un pachet învelit în hîrtie de ziar.

— Dar asta ce-o mai fi? întrebă.

Femeia îl lămuri că pachetul fusese depus pe numărul lui, de fata de la tombolă.

— E un elefant de gips și o sticlă de vin. A spus că le-ați cîștigat dumneavoastră.

Bochiș luă pachetul sub braț și alergă spre ieșire. Văzu cum Ana împreună cu altă fată tocmai se urca într-o birjă. Căi porniră la trap și Bochiș o luă și el la fugă. Abia reușea să se țină în urma birjei. Din cînd în cînd, auzea rîsul provocător al Anei. Îi curgeau sudorile și deși îl dureau picioarele și-l încerca o greață cumplită, nu se dădu bătut. Alerga din toate puterile. În cele din urmă, departe, în cartierul gării, birja se opri în fața unei case joase. Din cîteva sărituri, Bochiș fu lîngă Ana care se scotocea în poșetă după bani. Se propti în fața ei cu picioarele rășchirate și o așteptă să termine cu plata. Ana plăti birjarului apoi, disprețuitoare, îl măsură pe Bochiș din cap pînă în picioare.

— Încheie-te la haină, că ai să răcești.

— Nu mă învăța, domnișoară, știu eu ce fac!

— Dacă știi ce faci, atuncia spune-mi de ce-ai alergat după mine?

Da, ar fi trebuit să-i răspundă ceva deștept, dar nu-i venise nimic în minte. Lăsă capul în piept și atuncia descoperi pachetul de sub braț:

— V-am adus pachetul! N-am obiceiul să primesc daruri de la femei.

— Dar lucrurile astea — zîmbi Ana — le-ați cîștigat la tombolă. Vă aparțin.

— Biletele ți le-am cumpărat ție, cîntutui deodată Bochiș. Poftim — și-i întinse pachetul.

Spre mirarea lui, Ana nu se mai tîrgui. Luă pachetul și se îndreptă spre poarta casei. Prietena ei, speriată de mama focului, se ținea strîns după ea.

— Îmi datorați un dans, făcu deznădăduit Bochiș. Un dans.

— Da, n-am uitat, rise ea. Cînd ne vom întîlni din nou, am să mă țin de cuvînt.

A doua oară nu s-au mai întîlnit întîmplător. În cursul acelei săptămîni, Bochiș aflase totul despre ea: că lucrează la fabrica lui Wollman, că e filatoare și că e fiica unui ceferist maghiar, de la depoul Curtici.

Ajunse în dreptul casei lui Crîngaș. Împinse poarta și intră în curte. Gospodarul își curăța tocmai fierul de plug. Bochiș îl strigă. Crîngaș se îndreptă de șale și-l pofti în casă. Spre mirarea lui Bochiș, Florica nu era în

bucătărie. Se așează pe un scaun, pe același pe care stătuse și în seara cînd o văzuse pe Florica în albie și așteptă ca Crîngaș să se așeze și el. Acesta însă se învîrtea prin încăpere și nu știa ce să facă. Deschise ușițele dulapului de bucătărie. Bochiș auzi clincănit de pahare, dar pînă la urmă gazda se întoarse spre el cu mîinile goale. „Îi eteamă să mă îmbie cu ceva“, gîndi Bochiș. Se priviră un timp, apoi Crîngaș, zăpăcit, se așează și el.

— Noi am mai vorbit odată, spuse și-și întinse picioarele pînă în mijlocul bucătăriei. Acolo, la Sfat.

— Așa-i, făcu Bochiș. Vezi, poate ne-am fi lămurit mai devreme, dacă n-ai fi fost atît de încăpățînat atuncea. Am stat de vorbă cu Greabăn. Crîngaș nu-i răspunse. Așteptă ca Bochiș să continue.

— Am vorbit cu el și mi-a spus că nu vă aveți bine.

— Nu, întări Crîngaș. Nu ne avem bine.

— Dumneata ești văduv?

— Văduv.

Nu se făcea să-l întrebe de moartea nevastă-si de-a dreptul, fără nici o introducere, mai ales că Sofica nu murise de moarte bună. Schimbă vorba:

— Și ai o fată mare.

— Am.

— Noi am răscolit toate hîrtoagele de la Sfat... Din greșeală, ai fost încadrat la chiaburi. Așa reiese.

— Nu din greșeală, îl contrazise Crîngaș și se aplecă spre el. Eu știu cine m-a încadrat greșit.

— Nu știi! Parcă cine știe din ce pricină se face cîte o prostie! N-ai de unde să știi! Printre atîtea acte...

— Și ce se întîmplă cu cotele pe care le-am dat pînă acum?

— Cum adică?

— Cine mi le dă îndărăt?

— Nimeni. De acum înainte o să dai după cum serie în lege.

— Va să zică așa.

— Așa, tovarășe Crîngaș. Noi ne-am gîndit că e mai bine mai tîrziu, decît niciodată. Am greșit.

— Și Florița a pierdut școala.

— O să se ducă la Arad și o să se înscrie din nou.

— N-o mai las la Arad. Să nu se facă dascăliță. De ce să învețe pruncii ăloră de au dat-o afară. Înfuriat sări în picioare, și începu să strige: — Știi dumneata cîte...

Pe urmă dădu disprețuitor din mîini, în semn că n-are nici un rost să mai vorbească. Se așează la loc și-și privi vîrfurile bocancilor.

— Noi sintem pe cale să înjghebăm o gospodărie colectivă.

— Și de ce-mi spui mie asta?

— Ne-am gîndit, dacă dumneata, cumva...

— Fără mine — scutură din cap Crîngaș. — Doar nu m-oi face de rîsu' satului. Comuniștii mi-au dat la cap și eu să le pup dosul... Nu... Și pe Greabăn lasă-l în seama mea. Și pe el, și pe proprietarul vostru de moară, pe Cuzma.

— Cum proprietar de moară, tovarășe Crîngaș? Ia seama ce vorbești. El e...

— Nu-mi spune mie cine e el. Doar îl cunosc. Din treizeci și opt îl cunosc... De cînd i-a dat Marovici jumătate din moară.

— Vasăzică Cuzma, proprietar de moară, s-a angajat zilier la propria lui moară, constată Bochiș ironic

— S-a angajat, că a lucrat cu cap, de aia. Și a mai lucrat cu cap și înaintea, când a pus mîna pe jumătate din moară, și după aia, când a dărîmat-o.

Desenă cu degetul un cerc prin aer: — Iacă așa vă duce ăla de nas. Și el, și Cruțu. Doamne, că proști sinteți! Proști și orbi! Dar cine ascultă de vorbele unui chiabur! Greabăn nu mai vede nimic de mînie, iar dumneata...

Tăcu. Un timp privi roată prin cameră, apoi se ridică în picioare, în semn că a gătat. Bochiș se ridică și el.

— Mă duc, tovarășe Crîngaș. Dacă te răzgîndești și vrei să vii în rînd cu noi, noi te așteptăm cu brațele deschise. Iar fata trimite-o la Arad, că-i păcat să nu se facă dăscăliță.

Cînd ieși în curte, o văzu pe Florica în fundul grădinii: săpa.

În drum spre casă, se gîndi tot timpul la cele ce-i spusese Crîngaș despre Cuzma. Nu-i venea să creadă că așa ceva ar putea fi adevărat. Nu pricepea nici de ce în treizeci și opt, cînd spunea Crîngaș că ar fi intrat Cuzma părtaș la moară, acesta s-ar fi ascuns de ochii lumii. Peatuncea, Cuzma desigur nici nu auzise de partid, așa că n-avea de ce să se teamă că-și strică origina. Dar faptul că moara a ars chiar în preajma naționalizării, îl pusese pe gînduri de mai de mult. Nu, nu, pe semne a fost un accident. Încercă să și-l închipuie pe Cuzma proprietar de moară. Dar nu-i venea nici cum la îndemînă. Mereu îi apărea priveriștea din pădure, Cuzma stînd în genunchi lîngă piatra de sub stejarul acela gros. Acum îi părea rău că nu se interesase ce-i cu Cuzma și ce legătură a fost între el și femeia al cărei nume e înscrisă în piatră. Ar fi trebuit să afle pînă acum dacă e cineva înmormîntat acolo sau nu, și dacă da, de ce nu l-au îngropat în cimitir.

Porni spre cooperativă. Pe Cuzma îl găsi într-o cămăruță din spatele magazinului, aplecat de asupra unor hîrtoage. Socotea ceva. Inmua creionul în gură, scria, pe urmă se scărpină cu el la tîmplă. Privindu-i fața mai atent, Bochiș descoperi lîngă urechea stîngă o mulțime de pete violete de la creionul chimic. Pe masă, lîngă călimară, văzu și peria de dinți fără coadă.

— Ai treabă cu mine, tovarășe Bochiș?

— Nu, am trecut doar pe aici și m-am gîndit să vin să te văd. E ceva nou?

— Nimica toată. Am vorbit cu Sălișteanu, știi, țăranul acela gras care n-a vrut să ia cuvîntul la adunare. Spunea că mîine trece pe la Sfat și se înscrie și el. Cică mai vrea să stea o dată de vorbă cu nevastă-sa.

— Dar cu femeia ai stat de vorbă?

— Am stat. Ea spune că mereu îl îndeamnă pe soțul ei, dar el se codește. Cică vrea să vadă cine se mai înscrie.

Fără să fie poftit, Bochiș se așază lîngă Cuzma. Luă un creion și începu să se joace cu el. Îl ridică între degete, apoi îl lăsa să cadă pe o bucată de hîrtie, cu vîrfu lui mereu în același loc. O sumedenie de punctulițe împetrițară hîrtia. Bochiș se cufundase într-atîta în jocul lui, încît uitase unde era. Cînd într-un tîrziu ridică privirea, îl văzu pe Cuzma mușcîndu-și buzele.

— Te supără zgomotul? Întrebă vinovat și aruncă creionul pe masă.

— Nu, răspunse calm Cuzma. Mă tot întreb de ce ai venit?...

— Uite, că nici nu ți-am spus — făcu Bochiș încurcat și întinse mîna după creion. Pe urmă își aduse aminte că asta îl enervează pe Cuzma și lăsa mîna întinsă fără nici un rost pe masă. — Am primit o scrisoare de la nevastă-mea și m-am gîndit la tine. Tu nu ești însurat?

— Nu.

— Nici n-ai fost?

— Ba da.

— Înțeleg... Ai divorțat...

— Nu.

— Ai rămas văduv?

— Da.

— Și la moară când ai intrat?

— În treizeci și opt.

„Așa spune și Crîngaș“, își aduse aminte Bochiș. Se ridică să plece ca lui Cuzma să nu i se pară că a venit să-l descoasă.

— De ce mă întrebi? se miră Cuzma și se sculă și el în picioare.

Ochii lui mici, înfundați în orbite, aruncau căutături iscoditoare. Bochiș îi citi pe față neliniștea.

— Dar așa. Mereu te văd singur. E rău fără nevastă.

— M-am obișnuit, răspunse cu întârziere Cuzma. E mult de atunci și, de la o vreme — adăugă, petrecîndu-l pe Bochiș — sînt atît de prins de treburi, că nici să dorm nu mai am timp.

Rîse. Lui Bochiș acest rîs i se păru strident. Îi întinse mîna. Involuntar, Cuzma își șterse palma de halat, apoi se rușină. Spuse:

— Sînt zăpăcit de atîtea socoteli. Și noaptea visez numai cifre. Tare aș vrea să am o muncă unde aș putea să pun și umărul. Tot folosindu-mă numai de creeri, am impresia că mi se împruținează pe zi ce trece. Când mai ai drum pe aici, vino pe la mine. Sau, dacă vrei, într-o seară te invit acasă. De ce să nu ne cunoaștem?

— Să știi că am să vin, răspunse repede Bochiș. Am să pic cînd nici nu te aștepți.

19

Odată cu serile de martie, vîntul aduce dinspre pustă izul pămîntului răsturnat, mirosul greoi al mugurilor de plop. Casele văruite proaspăt par noi și noaptea; sub cerul înstelat, acoperișurile de tablă scilipesc argintiu. Cîinii vagabonzi au părăsit satul. Acum e vremea cînd se umblă după noile cuiburi de iepuri, cînd se găsesc ouă de prepeliță. Vînătorii nu mai prididesc să culeagă toate rațele sălbatice împușcate și le pare rău că trebuie să strice alicele pe cîinii hoinari. Puține sînt curțile de-a curmezișul cărora ziua nu atîrnă frînghii încărcate cu rufe spălate, iar parii gardurilor servesc și ei la uscătul valurilor de pînză de in. Acum se vede hărnicia gospodinilor. Uneori, pînză e uscată de mult, dar e lăsată anume pe garduri, să vadă trecătorii mîna harnică de femeie. La Beligan, gardul e scos: doi săpători fixează grinzele de suport. Leațurile de brad așteaptă în stive să le vină și lor rîndul. Cei doi paznici de la Sfat văruiesc pînă departe arborii de pe șosea: cinci kilometri într-o latură, cinci kilometri în cealaltă latură a satului. Atîta e hotarul comunei. Pietrișul adunat încă din toamnă la marginea drumurilor, a fost de mult împrăștiat prin hîrtoapele spălate de ploaie. De sub copitele cailor scapără scînteii și căruțașii înjură. Înjură și pentru pietrișul răsfirat, și pentru gropile neumplute. De altfel, căruțașii caută numai motiv, ei ar înjura oricum, la fel ca bețivul care înainte de paști bea pentru că a murit Cristos, iar după paști pentru că a înviat.

Bochiș, deși e uimit de forfota din sat, de reînnoire, e totuși nemulțumit: nu se mai poate sta de vorbă cu oamenii. Fiecare are ceva de făcut. Ori zgîrie pămîntul cu plugul, undeva pe hotar, ori deretică prin gospodărie.

Timpul frumos i-a întors lui Bochiș pe dos toate planurile: oamenii care pînă atunci se arătaseră gata-gata să se înscrie în gospodărie, dintr-odată, prinși de treburi, caută fel și fel de amînări: după însămîntatul de primăvară, după ce s-o înscrie și Grumaz... S-au legat de Grumaz, de parcă el

ar fi buricul pământului. Cînd a dat ultimul raport telefonic, Farcaș i-a răspuns să nu se descurajeze: „Lasă oamenii să are și ține-te de Grumaz. Mai sînt zece zile pînă la înșămînțări. Dacă ai munci bine, nu poate să nu urmeze saltul calitativ...”

Nu de puține ori se vedea Bochiș în biroul lui Farcaș, și de acolo și lui i se părea că lucrurile merg bine. Ba de acolo își putea da sfaturi mai bune chiar decît îi dădea Farcaș. „Atuncea, ce mai aștept?” își spunea cu ciudă. Cu Grumaz mai vorbise de vreo două ori: el nu și nu, că trebuie să se mai gîndească. Odată era gata să-i spună: „Da' greu cap ai, tovarășe Grumaz!” Bine că s-a stăpînit la timp. În cele din urmă, ajunsese la concluzia că cel mai bun drum spre sufletul lui Grumaz trece prin casa lui Crîngaș. Grumaz îl socotea pe Crîngaș gospodar de vază și la fel ca și țărani care întrebau de ce nu se înscrie Grumaz, întreba și el: „Da' Crîngaș, de ce nu se înscrie?” Uneori, Bochiș avea convingerea că chiar dacă l-ar putea hotărî pe Crîngaș, Grumaz tot nu s-ar înscrie. Ar găsi alt motiv să se mai gîndească. Totuși, nu putea să nu încerce. Mai ales că Crîngaș se dovedea într-adevăr bun gospodar. El își scosese cel dintîi plugul de sub șopron și, urmat de Florica, tăiasă prima brazdă în pustă. Bochiș stătea la marginea șoselei și îi privea. Crîngaș își făcuse o cruce largă, scuiase în palmă și prinsese coarnele plugului. Caii, aburiți, se opintiseră și prima brazdă, cafenie, unsuroasă, se sfărîmase sub cizmele gospodarului. Apoi alte brazde, mereu altele, își întorseseră spre soare cocoșele negricioase. Bochiș, aprins de miresmele pământului, își descheiase nasturii de la gulerul cămășii și mai că îi venise poftă să răstoarne și el brazdele. Aducîndu-și însă aminte de fierul încins din cuptorul electric, zîmbise cu superioritate. Tot acolo ar fi vrut mai mult să fie.

A doua zi, nemulțumit de inactivitate, porni spre casa lui Crîngaș. Era chiar ceasul cînd se aprindeau felinarele. Becurile galbene se pierdeau în frunzișul încă crud al salcîmilor. Bochiș, cuprins de o veselie ciudată, pășea drept prin mijlocul uliței. Poate gîndul c-o s-o întîlnească pe Florica, pe care n-o văzuse de mai bine de o săptămînă, poate gîndul că în sfîrșit o să se lămurească cu Crîngaș, îl făceau să fluiera. Pășea încet, cu solemnitate, ca unul care nu vrea să arate că n-are nici o treabă. Un ochi străin l-ar fi putut confunda cu un flăcău plecat aiurea pe la casele fetelor mari.

Cînd ajunsese în dreptul porțiței de lemn, o deschise cu piciorul fără să scoată mîna din buzunar. Urcă scările cerdacului, tropăind tare să-l audă cei din casă. Spre mirarea lui, nu-i ieși nimeni în întîmpinare. Intră în bucătărie, dar nici aici nu era nimeni. Ieși iar în cerdac și atuncea, în susul scării de lemn sprijinită în deschizătura podului, o descoperi pe Florica: tocmai cobora.

— Bună seara.

Florica îl privi tulburată, gata-gata să cadă de pe scară.

— N-ai fost de mult pe la noi, tovarășe Bochiș.

Intrară în casă. Bochiș își aruncă șapca pe un scaun și întrebă de Crîngaș.

— Cum, iar nu-i acasă?

— Cînd n-a mai fost? O dată doar, răspunse Florica, nepricepînd mirarea lui Bochiș. Acum e plecat la Gurahonț, la un fierar. Nu știu cu ce treabă.

— Atuncea, eu mă duc.

Ieși în cerdac, aruncă o privire spre șopron, stătu o clipă pe gînduri, apoi porni spre poartă. Auzi în urmă lipăitul pașilor Floricăi, dar nu se întoarse. De la o vreme, ea îl privea cu atîta admirație, încît Bochiș se simțea

stînjedit în prezența ei. „Cine știe, o dată o să-mi pierd cumpătul și atunci... Nu trebuie“.

Închise poarta după el și rămase o clipă rezemat de gard. E frumoasă Florica asta. În fond, era devreme, el n-avea unde să se ducă, ar mai fi putut sta o leacă. Doar nu se întîmpla nimic dacă mai rămînea și o privea puțin. Și așa, seara, oricît de tîrziu se culcă, n-are astîmpăr. Somnul îl ocolea în ultima vreme; uneori, trîntit pe pat cu privirile pironite în tavan, veghea pînă după miezul nopții, ascultînd zgomotele din odaia vecină, glasul răgușit, gros, al lui Grumaz.

Porni nehotărît spre casă. Ce ar putea face la ora asta? Să meargă la Sfat, sau la cooperativă, la Cuzma?... Ultima oară cînd trecuse pe la el, aflase că Ileana îi fusese nevastă și că era o femeie foarte frumoasă. Cuzma îi arătase și o fotografie prinsă într-o ramă de scoici pe care o ținea într-un sertar. Despre moartea ei nu voise să vorbească, iar Bochiș nu insistase.

Mergînd așa în neștire se pomeni în fața casei lui Grumaz. O clipă, cum-păni în gînd dacă să intre sau să se ducă mai departe apoi, sătul de hoină-reală, intră. În penumbra tristă a amurgului, odaia lui i se păru murdară, răvășită, deși în afară de haina atîrnată de spătarul unui scaun, nu era nici o dezordine. Pe pervazul ferestrei, sub cutia în care-și ținea mașina de ras, stăteau teanc scrisorile Anei. Uneori, cînd se plictisea peste măsură, le lua și le mai recitea. Acum n-avea chef de asta. Mai ales că, de la o vreme, Ana îi cerea tot mai stăruitor să se țină de cuvînt și să-i trimită cîrnații pe care i-a promis. Cu cîteva zile în urmă, după ce primise ultima scrisoare, Bochiș întrebasese unde se ține tîrg în satul cel mai apropiat ca să se ducă acolo și să cumpere cîte ceva pentru cei de acasă. De aici, din Livada, n-ar fi luat nici o singură ceapă. Ce ar spune țărani?...

Tocmai se pregătea de culcare, cînd auzi bătăi timide în ușă. O deschise și rămase împietrit. Florica stătea în parg, roșie de fugă. În mîna ținea șapca lui.

— Ați uitat-o la noi, tovarășe Bochiș, spuse ea după ce își mai trase sufletul. Am venit într-o goană, poate aveți nevoie de ea...

Bochiș întinse mîna după șapcă. Apoi o invită pe Florica să stea jos, să se mai odihnească o leacă. Fata intră în cameră și cercetă toate lucrurile cu băgare de seamă, de parcă atunci le-ar fi văzut pentru prima oară. Lui Bochiș i se păru că de cînd o cunoscuse, Florica devenise tot mai sperioasă, tot mai copilă. În seara aceea cînd se întorsese de la școală de la Arad, parcă se ținuse mult mai țeapănă, mult mai bărbătește. Acum arăta a fetiță, poate și pentru că își strînsese părul în cozi ca să nu fie luată în vorbă de săteni. Dar și așa începuseră oamenii să trîncănească pe socoteala ei. Cică la Arad ar fi fost o stricăță și de aceea au scos-o de la școală. Unii din cei care nu știau că bătrînul Crîngaș nu mai e socotit chiabur, treceau pe lîngă ea nepăsători, fără să-i răspundă la salut.

— N-ar fi trebuit să vii pentru atîta lucru, îi spuse după un timp. Tot mai treceam pe la voi.

— M-am gîndit că...

— Bine, bine, îi zîmbi Bochiș.

Ea prinse curaj și zîmbi și ea.

— Eu așa m-am gîndit...

„Uite, se certă Bochiș, fata face un asemenea drum pentru mine, și eu..."

— În tot cazul îți mulțumesc, Floriță. — Îi spusese Florița anume pentru că și tatăl ei o alinta așa. Continuă pe același ton părintesc: — Și, ia spune-mi, tu nu vrei să te întorci la școală?

Fata ridică spre el ochii triști și încrezători:

— Tata mi-a spus să mă las. Eu aş mai fi vrut să urmez, mie-mi sînt dragi copiii, dar dacă dînsul spune să nu mă mai duc...

Dincolo de uşă, în cerdac, se auziră voci. Bochiş trase cu urechea.

— E Cuzma, făcu speriat.

„Ce caută ăsta aici“? Se uită în jur să vadă unde ar putea s-o ascundă pe Floriţa. Că dacă Cuzma dă peste ea aici, mîine tot satul află că Bochiş trăieşte cu fata lui Crîngaş. Într-o frîntură de secundă îi trecu prin minte şi faptul că oamenii, mai ales Greabăn, ar fi dispuşi să creadă că de aceea a umblat atît de mult să rezolve situaţia lui Crîngaş. Privi speriat în jur. Paşii se opriră chiar în faţa uşii. Florica se ridicase, şi ea speriată, şi aştepta o vorbă de la Bochiş. Cu ochii mari, nemişcaţi, arăta ca o păpuşă de porţelan. Niciodată nu i se păruse lui Bochiş atît de frumoasă.

— Du-te! — o împinse cu mîna. Acolo, în spatele dulapului.

Deschizătura între zid şi dulap era strîmtă. Florica abia reuşi să se strecoare înăuntru.

— Eşti acasă, Bochiş? se auzi de afară vocea lui Grumaz.

— Acasă, făcu Bochiş cu un glas care pînă şi lui îi sună străin şi deschise uşa.

Grumaz intră, urmat de Cuzma. Bochiş se repezi la masă şi le trase două scaune în apropierea ferestrei. Inima îi bătea ca un clopot de alarmă.

— Am venit puţin pe la tovarăşul Grumaz, începu discuţia Cuzma. Şi m-am gîndit să intru să te văd şi pe tine. Am vorbit de gospodărie.

— Adică el a vorbit de gospodărie şi eu l-am ascultat, făcu ironic Grumaz. I-am spus că-şi răceşte gura degeaba.

Pe Bochiş îl cuprinsese o furie oarbă împotriva lui Cuzma. Nu numai o dată i-a atras atenţia să nu calce nici pe la Grumaz şi nici pe la Crîngaş. „Ăştia nu te înghit, frate Cuzma, i-a spus. Nu ştiu ce le-ai făcut cînd ai fost la moară, dar ei nu te văd bine. De aceea, dacă treci pe la ei, nu poţi decît să strici“. La o şedinţă operativă i-a propus chiar să iasă din comitetul de iniţiativă, dar Cuzma s-a încăpăţînat. „De ce? Că un chiabur are pică pe mine, de aia să ies din comitet?! Şi pe urmă, ce o să se facă cei din comitet fără un om cu nivel?...“ Bochiş îşi adusese aminte de discuţia cu David şi nu mai insistase. Socotise că era în interesul gospodăriei să nu se certe cu Cuzma, deşi în sinea lui era convins că fără acesta, oamenii ar fi fost mult mai hotărîţi. Dar despre asta n-a avut curajul să-i vorbească nici lui David, iar lui Farcaş cu atît mai puţin. Mai ales că nu găsisse nici un argument concret, în afară de nemulţumirea oamenilor. Acum însă i se păru că acest argument e esenţial.

Îl privi pe Cuzma drept în ochi, supărat. Secretarul plecă privirile. Fără să ştie de ce, Bochiş avea impresia că el venise la Grumaz anume ca să-l învenineze şi mai mult. Dacă n-ar fi ştiut-o pe Florica ascunsă în casă, Bochiş l-ar fi beştelit chiar în faţa lui Grumaz.

— De ce taci, tovarăşe Bochiş? întrebă Grumaz. Sau nu eşti mulţumit de oaspeţi?...

Bochiş tresări. Doar n-au observat ceva? Privi cu coada ochiului spre dulap; nu se vedea nimic. Numai Florica să nu se mişte, să-l dea de gol. Ar fi vrut ca cei doi să plece cît mai degrabă. Încă nu ştia cum o s-o scoată pe Florica din casă, dar deocamdată beleaua asta i se părea foarte depărtată. Principalul era să rămînă singur în odaie. Dacă ar fi putut să ia totul de la început, n-ar mai fi ascuns-o pe Florica. Le-ar fi spus oaspeţilor ce le-ar fi spus şi n-aveau decît să creadă fiecare ce îl tăia capul. Acum însă, dacă l-ar găsi cu fata în casă, orice explicaţie ar fi de prisos. Numai acum se gîndi la partid. Acolo ce o să se creadă despre această situaţie?... Desigur, Farcaş

o să fie convins că gospodăria de aia nu s-a făcut, că Bochiș s-a ținut de fuste. Dacă îl prind cu Florica în casă, nu rămîne în partid. Asta e sigur! Se și vedea în fața unei comisii de verificare. De Ana și Petruț nici nu îndrăzneă să-și amintească. I se păru că iar tăcuse prea mult timp. Spuse repede:

— Sînt obosit — și se întoarse spre Cuzma. — Da' tu cu cine ai lăsat cooperativa?...

— Mă duc, mă duc, făcu împăciuitor Cuzma și se ridică de pe scaun. Am trecut doar pentru o clipă.

Se ridică și Grumaz. Bochiș îi conduse pînă la ușă. Cînd îi văzu afară în cerdac, răsufală ușurat. Așteptă în prag pînă ce amîndoi coborîră în curte, apoi se reîntoarse în cameră, închise ușa cu grijă și se repezi la Florica. Ea stătea strivită, cu fața la perete. Abia mai răsufila. Bochiș voia tocmai s-o scoată, cînd auzi din nou pașii lui Grumaz.

— Mai stai, Floriță.

Se repezi în mijlocul camerei în așa fel încît să taie orice drum spre dulap și-și scoase cămașa din pantaloni ca să pară gata de culcare. Grumaz intră, fără să bată la ușă:

— Ei, te pregătești de culcare?

— Da, mormăi ursuz Bochiș. Sînt tare obosit.

— Nu ți-ar strica o plimbare, să te mai dezmorești. Stai aici între patru pereți ca un fur, fără femeie... E greu, Bochiș. — Rîse. — Nu ți-e dor de nevastă?

Bochiș tuși, stînjenit. Grumaz își trase un scaun și se așeză.

— A fost viezurele ăsta. Tu l-ai trimis?

— Nu.

— Acum a fost pentru prima oară în casa mea. Nu se cădea să-l scot ca pe o javră. Nu te supăra că-i spun așa, măcar că-i de la partid.

Bochiș se așeză și el. Îi era milă de Florița, care stătea acolo după dulap, înghesuită ca în gaura hornului, dar n-avea ce face.

— A fost la mine și m-a prelucrat cît de bine e în gospodărie. I-am spus că la fel de bine e și așa, fără gospodărie. Nu i-am spus bine?

— Nu, tovarășe Grumaz. N-o fi știind el să explice totul așa cum trebuie, dar ca un copil care își îndeamnă părinții neștiutori tot este.

— Numai cu un copil să nu mi-l asemeni. Voi nu știți cît îi de hoț. Tu, barem, nici de muieră lui n-ai auzit.

— Cum nu, făcu Bochiș. Am auzit de Ileana. De aia care e îngropată în pădurice.

— Ei, dacă știi de ea, mă mir că mai vorbești cum vorbești. Cînd a împușcat-o domnul Marovici-tînărul...

— Ce a făcut Marovici-tînărul? întrebă mirat Bochiș. De asta nu știam.

— Apăi atuncea tu nu știi nimic de ea. Bătrînul Martin ar putea să-ți vorbească multe. Pe Ileana au angajat-o gonaci la o vînătoare. Nu se știe cum, dar chiar în ea a tras Marovici două gloanțe. Drept în inimă. Parcă anume ar fi ținut așa, și nu din întîmplare. Unii spun că ar fi trăit o vreme cu dînsa, dar nimeni nu știe adevărul. Fapt e că a împușcat-o... De ce n-a făcut zarvă Cuzma?... Vezi, nici asta nu știe nimeni. Cînd a venit medicul de la Arad să vadă mortul, Cuzma a jurat, ca martor, că a fost din întîmplare. Tot satul știa că el nici n-a fost la vînătoare. Dar cine ar fi îndrăznit să se pună rău cu Marovici?... Și după îngropăciune, Cuzma s-a angajat palmas la moara lui Marovici. Aia care e dărîmată lingă pod. Nimeni n-a ținut socoteală de cum și în ce fel muncește. Numai una ne mira: că el trecea în catastif toți sacii și se plimba ca un boier. Poate nici n-ar fi dat de bănuț, dacă nu s-ar fi plîns toată vremea în gura mare, că e ziuaș, că îi merge rău de nu mai poate.

Da' într-un an a pus țiglă la casă, în altul nu mai știu ce a făcut. Nici pe front nu l-au luat. Marovici i-a aranjat ceva la București și l-au mobilizat la moară. Și asta, care a fost părtaș la moară, asta vine să mă lămurească cum e bine să fac?! Eu nu se potrivea, că mi-era oaspe, dar spune-i dumneata să nu-mi mai calce pragul. Așa să-i spui, că eu nu mi-am dat muiera pentru o casă.

Bochiș rămase îngândurat. O clipă uită de Florica, ascunsă după dulap, și vru să pună întrebări, dar Grumaz se ridică în picioare.

— E tare frumos afară. Parcă e prima zi adevărată de primăvară. Nu vii să stăm o leacă în curte?...

— Eu mi-s obosit, se scuza Bochiș.

Cum să iasă în curte și s-o lase pe Florica în plata domnului?... Mai ales că știa cât de lung la vorbă e Grumaz. Și cu două seri în urmă a stat în curte pînă după miezul nopții. Lui Grumaz îi plăcea să sporovăiască; chiar despre gospodăriile din alte părți pălăvrăgea cu plăcere, numai despre cea din Livada nu voia să audă.

— Eu trebuie să mă mai gîndesc, tovarășe Bochiș, spunea. Nu-i ușor să alegi cu capul bătrîn. Dacă aș fi tînăr ca dumneata, zic fie. O s-o birui și pe asta. Numai că mie undeva mi-au și numărat zilele... De ce să mă bag eu în cine știe ce cîrdășie și să mă aleg cu o singură prună, ca țăranul cu patru livezi?

Avea Grumaz niște povestiri despre fel de fel de pățanii și cînd se întîmpla să se întîlnească cu Spinațiu, pe care îl îndrăgise tot pentru poveștile lui, nu le mai ajungea ziua să se sature de vorbărie. De multe ori Bochiș se gîndise că n-ar fi rău să vorbească cu Spinațiu despre înscrierea lui Grumaz, dar se temea ca dascălul, flecar cum e, să nu-i încurce și mai rău socotelile.

— Na, dacă ești obosit, culcă-te! Eu mai duhănesc o pipă. Și ca să-i dovedească lui Bochiș că într-adevăr asta avea de gînd, Grumaz scoase dintr-un buzunar cusut anume sub laibăr, o pipă bătrînească cu cămiș lung de cireș ars. — Noapte bună.

Bochiș așteptă să se stingă pașii în nisipul curții, apoi se repezi la Florica.

Cînd ieși de după dulap, fata era galbenă ca ceara și răsufla greu. Încercă să-și îndrepte gîtul întepenit. Bochiș o mîngîie s-o liniștească:

— Las că trece, Floriță... — Pe urmă mormăi înciudat: — Nu știu cum o să ieșim din încurcătura asta...

Florica începu să plîngă:

— Eu mi-s vinovată, tovarășe Bochiș.

— Taci — puse Bochiș degetul la gură. — Ne aude Grumaz și atuncea ne-am ars amîndoi. Stai și liniștește-te. E bine că e plecat tată-tău, c-altfel cine știe, ar fi umblat în sat să te caute.

Florica nu răspunse nimic. Se așeză pe pat și-și lăsă capul în palme. Bochiș îi ridică picioarele de-asupra așternutului.

— Întinde-te... Acum tot n-avem ce face. Pînă se culcă Grumaz, trebuie să rămîi aici.

Florica închise pe jumătate ochii și-l privi pe Bochiș printre gene. Abia acum observă Bochiș că rămăsese cu cămașa scoasă din pantaloni. Se întoarse spre ușă și-și aranjă ținuta.

Nu știa de ce să se apuce. Se plimbă de cîteva ori de-a lungul și de-a latul camerii, apoi temîndu-se să nu i se audă pașii din curte, se așeză pe un scaun. Încercă să se gîndească la cele ce auzise despre Cuzma, dar nu-și putea rîndui gîndurile. Toate i se învîlmășeau în cap și peste ele se întipărise întrebarea: „Cum o scot pe Florița de aici?“ Privi spre ea. Florița stătea

nemișcată, cu ochii abia întredeschiși. Nu îndrăzne să scoată nici un cuvânt. Dintr-o dată lui Bochiș îi veni să ridă. Ea, văzându-i veselia, încercă un zîmbet stîngaci.

— Te temi, Floriță?

— Nu, tovarășe Bochiș. Cînd sînt cu dumncata, nu mă tem. — Se ridică în capul oaselor. — Nu mă pot duce încă?...

— Nu, Floriță. Grumaz stă în curte și fumează.

— Atuncea, n-ar fi bine să stingeți lumina? I-ați spus că vă culcați. N-aș vrea să mai vină aici. Abia pot răsufla acolo — și arătă spre colțul dintre perete și dulap. — Stingeți lumina, tovarășe Bochiș.

— Da' nu te temi cu mine, pe întuneric?...

— Nu, tovarășe Bochiș.

Bochiș stinse lampa. În cameră se făcu întuneric. Numai prin fereastră, pe marginea perdelelor, se strecurau cîteva dîre palide de lumină. Bochiș rămase un timp nemișcat în mijlocul odăii, apoi se așeză pe un scaun. Mai tîrziu, cînd se obișnuî cu întunericul, o putu desluși și pe Florica. Stătea tot așa, în capul oaselor.

— O să obosești, fată, întinde-te.

Ea se lasă înapoi pe pernă și rămase nemișcată.

De afară se auzea tusea răgușită a lui Grumaz. Bochiș încercă să-și închipuie cum o s-o scoată pe Florița din casă. Grumaz avea obiceiul să închidă poarta. Florița nu putea pleca singură, altminteri reteveiul rămînea nepus. Asta înseamnă că trebuia s-o însoțească pînă la poartă și să se întoarcă fără ca Bodri să-l simtă sau să-l audă Grumaz. Ce ar crede gospodarul despre el, dacă ar afla că a adus-o pe Florița în casă?... Nici nu-i venea să se gîndească la asta.

— Nu ți-e frig, Floriță?

— Nu, tovarășe Bochiș.

— Totuși, învelește-te.

Ea nu se înveli și atuncea Bochiș se apropie de pat, trase pătura de sub ea și o acoperi cu grijă.

— Stai așa, să nu răcești.

Apoi se așeză pe marginea patului. După un timp o întrebă:

— Dormi?

— Nu, tovarășe Bochiș.

Vorbeau încet, mult mai încet decît ar fi trebuit. Cînd stăteau nemișcați, se auzea respirația Floricăi și, încet de tot, tictacul ceasului lui Bochiș de pe masă. În curte cineva mormăia înfundat.

— Ce-i? întrebă Florica.

— Vorbește Grumaz cu Bodri. Așa-l apucă uneori.

Stînd așa, nemișcat, gîndindu-se la fel de fel de lucruri, lui Bochiș îi intra în cap că Grumaz stă anume în curte să-l spioneze. O fi văzut ceva neobișnuit cînd a fost aici... Poate de aceea s-a și întors îndărăt. Nu, că atuncea nu l-ar fi răbdat inima să tacă. Bochiș se sculă și se uită la ceas. Era abia nouă. Înjură în gînd și se așeză la loc. Nu știa ce să facă. O vreme bătut tactul unui cîntec cu bocancul, apoi se sprijini cu coatele de genunchi. Nici așa nu era bine. Puse mîinile pe pat, dar brațele îi amortiră și i se pîrură de prisos. „Stau ca o vulpe în capcană“, își spuse. Hotărî să nu se mai gîndească la nimic. Atuncea simți cum Florica îi caută mîna. Nu mai avu timp să și-o tragă.

— Ce-i, Floriță?...

— Sînteți supărat pe mine?

— Nu, Floriță.

— Eu n-am știut că o să se întâmple așa. Eu am vrut să vă fac un serviciu. Știți, încă de când ne-am întâlnit în tren, eu am avut mare încredere în dumneavoastră. I-am spus și lui tata: „O să vezi că tovarășul Bochiș o să ne rezolvé situația.“ El n-a vrut să mă creadă. Se întrerupse deodată, părîndu-i-se că a vorbit prea mult, apoi șopti:—Dumneata ești un om foarte bun.

Bochiș o mîngîie pe păr. Ea puse mîna peste mîna lui și și-o apăsă de obraz. Bochiș simți cum tîmplele ei zvîcnesc.

— Floriță...

— Da, tovarășe Bochiș.

Dar Bochiș uitase ce vroia să spună. Strînse între degete bărbia fetei. Florica avea fața atît de mică, încît i-ar fi putut-o acoperi cu o singură palmă.

— Ați vrut să spuneți ceva...

— Nu, Floriță, nimic. Stai așa, cuminte.

— Mi-e frică, tovarășe Bochiș. Cum o să ies de aici?

— O să ieși pînă la urmă.

— Mie mi-e frică...

Bochiș se trase mai aproape de ea.

— Îți amintești cînd am venit unul lîngă altul în căruța Sfatului? Știi, în ziua cînd te-ai întors de la Arad...

— Da.

— Atuncea, din greșeală, te-am apucat de genunchi. Îți amintești?...

— Nu. Mă gîndeam tot timpul la tata.

Bochiș simți cum tot sîngele îi năvălește în față. La ce dracu' i-a amintit de asta? Totuși se trase și mai aproape de ea. Ce ciudat... Pînă acum, în cele mai multe nopți cînd stătea singur în odaia asta, încerca să-și închipuie ce anume ar face dacă Florica ar fi lîngă el. Atunci se înfierbînta, își aducea aminte de seara cînd o văzuse goală în albie. Și acum, iată, e aici, stă întinsă pe pat. N-ar trebui decît să întindă mîna și i-ar putea mîngîia sînii.

— Tu cîți ani ai, Floriță?

— Optsprezece.

— Ești fată mare.

Vorbea greoi, din gît. Se căznea să rostească cuvintele în șoaptă, dar și așa i se părea că strigă. Ea nu-i răspunse nimic. Bochiș o mîngîie încet pe față și pe umeri.

— Ce mîini mari aveți, tovarășe Bochiș...

— Ți se pare, pentru că ești tu mică. De aia.

— Mai înainte ați spus că sînt mare.

— Da, ești mare, adică nu... cum să spun... — Se zăpăcise.

— Dumneata nu stai bine, spuse ea, și se trase mai spre perete.

Bochiș se ridică în picioare. Privi un timp spre Florița, apoi se duse la ușă și trase cu urechea.

— E tot în curte? întrebă Florița.

— Da. Și ai să vezi că o să stea pînă după miezul nopții. Îl cunosc eu.

Rămase lîngă ușă, nehotărît; acum toată situația i se părea caraghioasă. Parcă nici nu-i mai părea rău. Se întoarse la pat și, mut, se așeză lîngă Florița.

— Spuneai că ești obosit?

— Nu-s. Taci și dormi. Tot n-ai ce face.

— Nici mie nu mi-e somn.

Se ridică în pat și-și strînse genunchii lîngă ea. Bochiș, obișnuit cu întunericul, îi deosebea vag liniile trupului. Așa ghemuită, părea o copilă. O

privi mult timp, nemișcat, așteptînd ca ea să înceapă vorba. Dar Florița n-avea de spus.

— Culcă-te, ai să răcești.

O apucă de genuchi și-i întinse picioarele. Ea se supuse tăcută. Nu spune nimic nici atuncea cînd Bochiș își lăsă palmele peste picioarele ei. Sub pătura groasă, mai mult îi bănuia rotunjimile.

— Nu te-ai gîndit niciodată că ai să stai o noapte întreagă cu mine? Nu-i așa?...

— Ba da. M-am gîndit.

— Si! întrebă mirat Bochiș.

— M-am gîndit numai. Știți, noi, fetele, negîndim foarte mult...

— Si la ce te-ai mai gîndit?

— Numai la atîta.

Vorbea atît de încet, încît Bochiș trebui să se aplece spre ea să o înțeleagă. Își dădu deodată seama că amîndoi vorbesc încet nu numai de teama că poate-i audă cineva.

— Ei, totuși, o îndemnă Bochiș. Spune, Floriță.

— Numai la ce v-am spus. Și... m-am mai gîndit... că-mi place să vă văd... stați așa, cu bărbia rezemată în pumni.

— De ce?

— Nu știu de ce. Îmi place. Atuncea sînteți atît de serios!

— Mai fată, măi! spuse Bochiș, și-o strînse de genunchi. Îți amintești cînd te-am tras de păr?

— Da.

— Știi, înainte te-am văzut cum făceai baie. În albie, lîngă sobă. Îți aduci aminte?

— Nu-i adevărat!

— Mai încet, Floriță!

— Nu-i adevărat!

— Ba da. Am stat afară, în fața ușii. Am văzut cînd ai luat apă în cratița aceea albastră.

Florica se întoarse cu fața în pernă. Bochiș se aplecă spre ea și-i mîngîie spatele.

— Acum de ce te ascunzi?...

— Mi-e rușine.

— Hai, doar ești fată mare, Floriță!

— De aceea mi-e rușine.

Bochiș își lăsă obrazul pe spatele ei. Un timp rămase așa, nemișcat, ascultîndu-i respirația, apoi, brusc, o prinse de umeri și o întoarse cu fața spre el.

— Ce vreți de la mine? întrebă ea, speriată.

— Nu fii proastă, Florița. Nimic. Vreau să te văd. Vreau să te văd numai.

Îi cuprinse fața cu palmele și o privi lung. Ea închise ochii. Bochiș se aplecă și o sărută pe față. Florița avea obrații fierbinți.

— Ești caldă, Floriță.

Ea nu-i răspunse. Încercă să-l împingă de la ea, dar Bochiș o ținea puternic în brațe. Îi căuta gura. Florica strînse buzele, se zvîrcoli, dar nu reuși să se elibereze. Obosită, se lăsă în voia lui. Bochiș o mîngîia pe păr, pe față, pe gît. Simți gulerașul mototolit al rochiei, îl netezi, apoi palma îi lunecă pe sub guleraș, spre umeri.

Pe urmă Bochiș, aprins, își săltă picioarele pe pat și se lipi de ea.

Începu s-o sărute în neștire pe față, pe umeri, pe sîni. Ea încercă din nou să i se împotrivească, dar n-avea destulă putere să-l biruie.

— Nu... Nu...

— Florița...

— Nu vreau. Mi-e frică.

Plîngea încet, cu sughituri.

Bochiș slăbi strînsoarea. Se ridică și se așează pe marginea patului. Își lăsă capul în palme. Tîmplele îi vîjîiau. Se sculă în picioare. Dintr-o dată încăperea i se păru prea mică. Împinse masa din drum și se apropie de fereastră. Strîngea atît de tare pumnii, încît simți unghiile sfîșiindu-i carnea. „Ce era să fac, doamne, ce era să fac?!“. N-avea curajul să se întoarcă spre ea. Îi asculta numai plînsul înăbușit, sec. Afară, în stradă, frunzele salcîmului tremurau în adierea unui vînt. Era tăcere în jur și nesuferit de cald. Știa că ar trebui să se ducă la ea, s-o roage să-l ierte, dar n-avea putere s-o facă. Mintea parcă-i înțepenise. Zdrăgănitul lanțului lui Bodri îl făcu să tresară; totuși, nu se mișcă de la fereastră. Rămase acolo, privind în neștire în stradă, ca și cum de afară ar fi trebuit să vină vreun ajutor care să-l dezmeticească. Într-un tîrziu, auzi pașii tîrșiți ai Florichii.

— De ce nu stai în pat?! îi spuse prosteste, cu voce joasă, rea.

— Te-ai supărat pe mine?...

Întrebarea veni brusc, cu atîta naivitate, încît Bochiș se simți și mai prost.

— Nu, Floriță. Pe mine sînt supărat. Era să fac o prostie. Du-te și te culcă!...

Ea se întoarce și porni spre pat. Bochiș o ajunse. O ajută să se învelească și tocmai vroia să plece, cînd ea îl prinse de mînă:

— Rămii aici.

Bochiș se așează. Florica îi mîngîie brațul încordat, fără glas, cu ochii pierduți în tavan. Se lăsă liniștea. Mai tîrziu, Bochiș nu-și mai dădea seama cîtă vreme a trecut: Florica, probabil ostenită, ațipise; ținea palma tot peste mîna lui și el nu îndrăzenea să se miște, să n-o trezească. Nu se mișcă nici atunci cînd respirația ei adîncă arăta că adormise de-a binelea. Se sculă abia tîrziu, cînd simți că înțepenise de atîta nemișcare. Îi acoperi încet umerii cu pătura și se duse la masă să vadă ceasul: era douăsprezece și jumătate. Un timp ascultă atent dacă nu se aude vreo mișcare în curte apoi, convingîndu-se că singurul zgomot, scîrțîitul unui car, venea din uliță, crăpă ușa. La început i se păru că e ziuă: o lună plină poleia curtea, acoperișurile caselor din vecini.

Se duse la Florica și o trezi.

— Vino, trebuie să plecăm.

Ea se trezi, speriată. La început nu-și dădu seama unde se afla, apoi, buimăcită, îl urmă pe Bochiș. Călcău atent, să nu facă zgomot. Numai cînd ajunseră în fața porții, Bodri, trezit din somn, lătră scurt, apoi ațipi din nou. Bochiș trase zăvorul și deschise poarta. Strada pustie, luminată de lună, părea încremenită. O ramură de salcîm, mișcată de vînt, se lovea de gardul de lemn.

— Întoarce-te înapoi, spuse Florica și vru să pornească singură.

Bochiș o prinse de mînă.

— Vin și eu.

Mergeau tăcuți, pe lîngă garduri, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot. Cînd ajunseră, Bochiș îi strînse Floricăi mîna și porni înapoi. Ascultă atent să audă scîrțîitul porții, dar nu se auzea nimic. Se uită peste umăr. Florica era tot în poartă. Se întoarce la ea și o prinse de mînă.

— Du-te și te culcă, Floriță. Iartă-mă. Uită că ai fost la mine...

Îi deschise poarta și o împinse ușor înăuntru.

Lui Bochiș îi pierise tot somnul. Porni fără țință pe ulița mare. Becurile dintre frunzișuri se legăneau palide în bătaia lunii. În piața Sfatului, se opri o clipă locului, nehotărît, zgribulit de frig. Ar trebui să mă duc acasă, își spuse, dar nu se întoarse din drum. Porni în josul satului, spre pod și se opri în fața morii dărîmate. „Sînt un păcătos!” își spuse înciudat, și dădu cu piciorul într-o piatră. Piatra se rostogoli în apă, o broască speriată orăcăi prelung.

Se întoarse spre centrul satului. Mergea încet, să-și răcorească creierii. Dintr-o dată, văzu în spatele unui pom o fereastră luminată. Dar asta cine-o mai fi?... Cînd se mai apropie, recunoscă clădirea. Era școala. Înseamnă că Spinațiu nu doarme încă. Ajuns sub fereastră, se ridică în vîrfurile picioarelor și ciocăni. Imediat, în pătratul luminat apărură dascălul. Cînd îl recunoscă pe Bochiș zîmbi, apoi dispărură în odaie. Peste puțin timp, Bochiș auzi pași în curte, pe urmă o cheie răsucindu-se în broască.

— De ce nu dormi, tovarășe învățător?

— Că doar nu inspectezi somnul sătenilor, rîse Spinațiu și-l pofti în casă. — Nu știu de ce de la o vreme încoace n-am vizitatori decît noaptea.

— Vizitatori? întrebă mirat Bochiș.

— Da. A fost și pădurarul pe la mine. Acum vreo patru sau cinci zile. A vrut să-mi dea o rață.

— Și la mine tot cu o rață a venit, rîse Bochiș.

— Știu. Cînd l-am văzut în noaptea aceea, mi-am adus aminte de un prieten. Asta s-a întîmplat la Satu-Mare. Era un bețivan numărul unu... Apoi, aducîndu-și deodată aminte de ceva se întrerupse. Urmă fără nicio legătură: — Dar dumneata de ce umbli noaptea?

— Nu pot dormi. — Zîmbi la gîndul că în urmă cu patru ore îi spusese tocmai pe dos lui Grumaz. — Nu pot dormi, repetă. Dracu' știe ce-i cu mine!

— Tot satul a înnebunit cu gospodăria asta. Nu-i zi să nu treacă cineva pe la mine și să nu-mi ceară sfatul. Cică sînt învățător, om cu carte, eu trebuie să știu ce e de făcut.

— Și dumneata ce le spui?

— Fel de fel. Ce să-mi fac belea? Că dacă le spun să între și pe urmă n-o fi bine, pe mine mă înjură. Iar dacă le spun să nu între că e rău, și totuși va fi bine, tot pe mine o să mă înjure.

— Dar dumneata cum crezi?...

— Eu? Păi eu sînt ca țiganul din Turnu-Severin, care a fost pus să alcagă între un sac cu bani și o casă cu zece etaje. Știi ce a ales?

Bochiș nu răspunse.

— Țiganul a zis așa: „Dacă s-ar putea să primesc în locul sacului și al casei o felie de pîine și un cîrnat, apoi zău, asta aș alege“... Ce importanță are ce gîndesc eu?...

— Vezi că are importanță, oamenii vin și te întrebă.

— Păi ce să le fac dacă mă întrebă? Și azi a fost Grumaz pe la mine. Asta, după capul meu, nu e om rău. Văd după cum vorbește. E tare cum-pănit. Mă întrebă: „Și zi, dascăle, ce să fac?“... Eu mă uit ca vițelul la poarta nouă. Tac...

— Știi, tovarășe învățător, că de omul asta depinde oarecum gospodăria?...

— Nu depinde numai de el. Depinde și de unu, Cruțu, despre care se spune că a fost un fel de judecător și că acum îi chiabur.

— Chiabur zici?...

— Așa ceva. Oamenii spun că are o grămadă de piei tăbăcite în cămară și așteaptă să se urce prețul pielii. Soiul ăsta mie nu-mi place! Vedeți, și de ăsta depinde. Și mai este unul, un prieten al lui Cruțu, — omul care mi-a spus asta n-a vrut să-i zică numele, pesemne e vreun grangur din comună; unul, care a fost morar în tovărășie cu baronul Marovici. E drept, oamenii spun multe. Cine are timp să aleagă dintre toate? Cică ar fi primit jumătate din moară, preț că baronul i-a ucis nevasta la o vânătoare. Dracu' știe! Eu n-am avut vreme să mă duc în pădurice. Se spune că e înmormântată acolo și că are și o piatră la căpătii. De ăștia depinde gospodăria! Grumaz îmi spunea că dacă n-ar fi alde Cruțu vîriți în gospodărie, alta ar fi, că așa, într-o bună zi Cruțu sau celălalt o să pună mîna pe conducerea colectivei și atuncia s-a dus dracului pămîntul.

— Așa vorbește Grumaz? Și de ce nu mi-ai spus toate astea pînă acum?

— Pentru că mă feresc de politică. De ce să mă bag?... Un cunoscut de-al meu, cu care am stat împreună la Caransebeș, un fost colonel, a intrat în partid să facă politică. L-au țipat la verificare și de atuncia nu-i merge prea bine... Nu e bine să te bagi în politică.

— O fi făcut ceva.

— O fi făcut... Am fost vecini un an. Dar cine știe cînd are omul ceva. Și pe front s-o purtat rău. Eu am fost căpitan. Cînd află cite unul că am fost pe frontul cel mare, se uită la mine chiorîș. Parcă eu am vrut să mă duc?! Eram militar. Dacă aș fi refuzat să plec m-ar fi împușcat Antonescu. Acum, am fost, am fost, de ce să mi se taie capul?... Că doar nu sînt om rău. Zău așa. Sînt flecar, am și eu ale mele, c-așa m-a făcut mama. Da' om rău, zău așa, nu sînt...

— Totuși, fără politică nu se poate. Trebuie să te hotărești într-un fel.

— Nu știu. Am mai avut un cunoscut. Atunci, la început, l-au rugat la slujbă să se înscrie în partid, dar el nu s-a înscris. Acum nici dracu' nu se leagă de el. De-aia nu vreau eu să mă bag în politică.

Bochiș renunță să-l lămurească. Îl întrebă:

— Da' dumneata nu bănuiești cine e prietenul lui Cruțu?

Spinațiu înălță sprîncelele, se gîndi o clipă și dădu din umeri.

— Nu știu. Știu doar atît că Cruțu, care a fost în inspecție cînd a ars moara, l-a scos basma curată. Atîta știu și nimic mai mult...

— Cuzma este?

— Eu nu vreau să mă amestec. El e la partid, eu sînt la școală, nu știu nimic. Vedeți, asta-i o lipsă a mea. Flecăresc prea mult. Nu vă supărați că v-am luat din timp. Ar fi trebuit să mă culc, atunci nu ne-am mai fi întîlnit. Dar nu puteam să las tezele copiilor. Sînt copii și sînt curioși, trebuia să le corectez. Toți au scris despre formarea gospodăriei colective. Vrei să citești una?

— Toată școala a scris despre asta? întrebă Bochiș mirat. Interesant... Dumneata le-ai dat această temă?

— Da, mărturisi rușinat Spinațiu. Eu.

Bochiș începu să zîmbească:

— Să știi că ai avut dreptate. Dumneata nu ești om rău, cred că n-ar strica să mai stăm de vorbă. Desigur, nu acum. Mîine. Noapte-bună, tovarășe învățător...

— Te-ai plimbat ieri noapte, tovarăşe Bochiş, rîse Grumaz a doua zi cînd îşi întîlni chiriaşul. Mă scol noaptea, că dracu' ştie ce-i cu mine de la o vreme şi văd poarta deschisă. Zic, or fi dat hoţii. Mă uit, nu-i nici o stricăciune. M-am gîndit că e bine să te scol, că cine ştie, poate or fi vrut ceva de la dumneata. Bat în uşă, nimic. Iar bat, iar nimic. Mi-am zis: să ştii, Grumaz, că s-o întîmplat ceva cu Bochiş. Deschid uşa, în casă nimeni. Aprind lampa, văd patul răvăşit. Poate ți-o trecut somnul şi ai plecat aiurea în sat.

Tot timpul cît vorbi Grumaz, Bochiş îl pîndi să vadă dacă nu ştie cumva mai mult decît spune. Tuşi de cîteva ori ca să aibă răgaz să-şi adune gîndurile.

— Am fost plecat, da. Spre miezul nopţii numai ce mă trezesc şi nu mai pot închide ochii. Mă scol şi mă duc. Am fost pînă la gîrlă, la pod, apoi am văzut lumină la şcoală. M-am dus la Spinaţiu. Şi apoi dumneata îl ştii cît îi de lung la vorbă.

— E lung la vorbă, da' nu-i om prost. Eu cred că n-am avut dascăl ca el. Şi-i sugubăţ. Nu-i din cei care să nu-ţi răspundă.

— Aşa, aşa. Am vorbit despre gospodărie. El spunea că alde Cruţu n-are ce căuta între colectivişti.

— Aşa spunea?

— Da. Şi m-am gîndit toată noaptea la asta. Să ştii că are dreptate.

— Degeaba are el dreptate. Parcă Cuzma s-ar învoi să nu-l bage pe Cruţu?...

— Na, că doar nu de Cuzma depinde asta.

— Păi nu-i el de la partid?

— Stai, tovarăşe, că dacă oamenii nu-l vor pe Cruţu, că n-are ce căuta între gospodarii de omenie, apoi afară cu el! Aşa spune partidul. Că doar partidul nu-şi face parte. El ajută să se impună voinţa celor mulţi.

— Şi Cuzma ce-o zice?

— Ce zic ţăranii! Că nu-i gospodăria lui tat-su.

— Atunci de ce nu-i scos Cruţu? întrebă înfierbîntat Grumaz. De ce-i băgat printre primii?

— Că nimeni n-a zis o vorbă. La adunări vin puţini oameni şi cei care vin, tac. Aşa nu se face treabă.

— Cum, nimeni n-a arătat cine-i jigodia asta?...

În timp ce vorbea, mişca mînios din mîini. Nevastă-sa, care îl auzise din bucătărie, se ivi în prag şi-l privi mirată. Pe semne că nu înţelegea despre ce e vorba, pentru că strigă:

— Da' mai taci Vasile! De ce vă certaţi?!

— Tu, du-te, şi vezi-ţi de oale! Aici nu-i treabă de muiere! — Apoi se întoarse spre Bochiş. — Cum, nimeni nu i-a spus-o în faţă?

— Nimeni. Oamenii se tem. De ce n-ai venit dumneata să i-o spui? Că n-are nici un rost să ne tot adunăm şi să ne socotim. Cine n-are ce căuta acolo, să plece!

— Eu nu vin la adunările voastre. Eu nu vreau să mă scriu în gospodărie.

— Da' de venit tot poţi veni. Acolo vin şi dintrăia care nu se înscriu. Vin să vadă ce fac cei care sînt trecuţi pe listă.

— Ei, atunci să mă aşteptaţi. Am să spun tot ce am pe suflet. Şi am să le mai spun oamenilor că dacă vor să facă colectivă, apoi să facă. Că încă

cîteva zile și dacă nu s-or apuca de lucru, o să fie tîrziu. Doar tot hotaru-i arat. Să se oprească numai ploaia și poți arunca semințele.

— Dumneata te pricepi la pămînt...

— Toți țărani se pricep.

— Da și nu. Ș-apoi, chiar dacă se pricep, tac. Vezi și asta cu Cruțu o știu țărani, și uite că tac. Dumneata nu taci. Așa-i și cu lucrul. Fiecare știe să lucreze, dar unii stau totuși mai bine.

— Mă lauzi, tovarășe Bochiș?...

— Nu te laud. Eu cred că ăsta e adevărul. Și în fabrică avem pe unul, care, dracu' știe cum lucrează. Bate fierul tocmai acolo unde trebuie. Noi ceilalți îl ciocănim de ne ia dracu' pînă cînd facem cîte un arc. El una — două și arcul e gata. Maistrul nostru din secție e un om bătrîn și știe și el ceva meserie. Că lîngă cuptoare a îmbătrînit. ăsta, despre care-ți vorbesc, e tînăr. Numai prin anii ăștia a învățat meseria și totuși e cel mai bun dintre noi. Într-o sîmbătă, la o ședință pe secție, l-am ales maistru în locul bătrînului. De atunci aproape cu toții lucrăm ca el. Ne-am bucurat, dar să fi văzut ce s-au bucurat nevestele noastre.

— Da'ele ce au cu fabrica?

— Au, că de acolo le vin banii. De cînd lucrăm așa, după metoda asta nouă, cîștigăm mai mult... — Făcu o pauză, apoi adăugă: — Și știi la ce mă mai gîndesc, tovarășe Grumaz? Că n-ar fi rău să vină și Crîngaș la ședință.

— Apăi dacă vrei, îi spun eu.

— Atunci eu mă duc pînă la sfat să văd cînd facem adunarea.

La Sfatul Popular, Greabăn îl anunță că "a fost chemat la raion și că-i pregătise brișca.

În tot lungul drumului spre Curtici, se întrebă ce anume vor tovarășii de la el. Nici nu coborîse bine din brișcă în fața sediului organizației de partid că și începu să se intereseze de cine și pentru ce a fost chemat. David îl însoți pe la toate secțiile, dar nimeni nu știa și nu aștepta sosirea lui.

În sfîrșit, la secția administrativă îl anunță că are de ridicat diurna.

— Și pentru asta am fost chemat aici? întrebă supărat Bochiș.

— Nu, noi nu te-am chemat. Poate a înțeles greșit tovarășul Greabăn. Am anunțat numai că ai aici banii de diurnă.

Ca totuși drumul să nu fie într-un totuși zadarnic, Bochiș se duse în piață și cumpără patru kilograme de cîrnați. Legă bine pachetul și îl predă la poștă. În timp ce completa blancheta, îi păru chiar bine că venise la Curtici. Cel puțin cînd s-o întoarce acasă n-o să-i spună nevastă-sa că nu s-a gîndit la ea. Așteptînd în piață sosirea brișcăi, începu să se uite în vitrinele prăvăliilor. La un ceasornicar, printre diferite deșteptătoare marca „Locomotiva“, descoperi un lăntșor de aur. Ana tot și-l pierduse pe al ei. Intră în prăvălie. Ceasornicarul, un bătrînel cu părul alb, începu să laude ceasurile fără să-l întrebe ce anume dorește.

— ăsta, vedeți — arată spre un ceas de masă cu cadran fosforescent —, luminează ca o lampă. Și sună ca un clopot de catedrală. Vă garantez că n-o să întîrziati niciodată la lucru.

— Pe mine m-ar interesa lăntșorul din vitrină.

Ceasornicarul îl măsură cu privirea și socotindu-l pe semne nevrednic de o asemenea marfă, îl întrebă:

— Acela galben, subțire?...

— Eu credeam că-i din aur, făcu nehotărît Bochiș și dădu să plece.

— Da, e de aur. Patrusprezece carate, dar nu e de dumneata. Uite aici — și-l trase spre tejgheaua de sticlă — am lăntșoare de argint veri-

tabil. Nu se înnegrește niciodată. Am și cu cruciulițe, și cu seceră și ciocan. Cum doriți. Și e mai ieftin ca oriunde. Dacă ași expune marfa asta la Arad, ași vinde totul într-o singură zi.

— Acela de aur mă interesează.

— Acela e cam scump pentru dumneata. Astea de argint sînt mai groase, mai rezistente și mai convenabile. Poate vreți o stea în cinci colțuri?...

— Nu, vreau să văd lăntșorul de aur.

— De văzut se poate vedea și din vitrină.

— Nu-i de vînzare? întrebă Bochiș supărat.

— Ba da. Dacă aveți bani, cum nu! Costă trei sute și cincizeci de lei.

— E scump, constată Bochiș.

— V-am spus că e scump. Cîți bani aveți? Trei sute?

— Nu-mi place să mă tocmesc. Spune-mi dumneata care e ultimul preț. Cu două sute cincizeci îl dai?

— Cu două sute optzeci. Zău, ăsta e ultimul preț. Acum două zile cineva a vrut să-mi dea pe el trei sute, dar nu m-am învoit. Dumneata văd că ești sărac, ți-l dau cu două sute optzeci.

Bochiș numără banii pe tejghea și urmări toate mișcările ceasornicarului, ca nu cumva să-i schimbe lăntșorul. Înainte ca celălalt să-l împachezeze, i-l ceru, să vadă dacă e sau nu marcat.

— De Stat, domnule. Cum să nu. Eu sînt negustor cinstit.

În drum spre casă, încercă să și-o închipuie pe Ana în clipa cînd o să vadă lăntșorul. Desigur, o să se bucure. Ea știe să se bucure de orice fleac. Odată, cînd i-a cumpărat un bibelou de la Consignația, ea i-a sărit de gît de parcă i-ar fi adus o casă.

— Ce-i cu tine, Ana? Nu știam că îți plac atît de mult mărunțișurile astea. Dacă vrei, într-o zi o să-ți cumpăr o șapcă întreagă cu fel de fel de drăcovenii.

— Nu pentru bibeloul ăsta de porțelan mă bucur, ci pentru că mi l-ai cumpărat tu. Știi, Mihai, că nu mi-ai cumpărat niciodată nimic... Nici măcar flori.

— Păi n-avem flori în grădină?

— Avem. Dar alea-s alte flori. Alea cresc acolo, nu mi le-ai adus tu...

Nu, hotărît, a făcut bine că i-a cumpărat lăntșorul. Cel puțin o să fie convinsă că s-a gîndit la ea.

Spinațiu Sever era mulțumit că stătuse de vorbă cu Bochiș. Dar nu era mulțumit că uitase să-i spună o serie de lucruri care îl frămîntau mai de mult și pe care, fără vizita lui Bochiș din seara aceea, n-ar fi avut nicicînd curajul să le împărtășească cuiva. Nici lui Bochiș și mai ales nici lui Cuzma, deși acesta de la un timp se arăta foarte prietenos cu el. Nemulțumirea cea mare a lui Spinațiu pornea de la faptul că mai tot timpul lipsea de la cursuri cel mai deștept copil din școală, Guzu, băiatul care îl însoțea pe bătrînul Martin în peregrinările lui de cerșetor și vînzător ambulant de iconițe. Încă în primele zile de la sosirea sa în Livada, Spinațiu hotărîse să stea de vorbă cu Martin. Nu l-a găsit însă decît după vreo două zile de căutări, într-o seară cînd acesta tocmai se întorsese cu băiatul de la Arad. Se duse la el acasă, la marginea satului, în cocioaba de pămînt care pe vremuri era folosită ca loc de odihnă pentru vînători. Guzu fierbea cartofi într-o

oală agățată de-asupra unei vetre deschise, fără coș. Toată încăperea era inundată de un fum gros, înăbușitor.

— De ce nu lași copilul la școală? îl întrebă Spinațiu pe Martin după ce-i dădu bună seara.

Martin rămase nemișcat pe scaunul lui.

Băiatul privi nepăsător spre Spinațiu apoi, în semn că vrea totuși să-i fie de folos, se adresă bătrînului:

— Întrebă de ce nu mă lași la școală?

Martin întoarse fața spre ușă, unde bănuia că trebuie să fie vizitatorul, dar nu răspunse nici de astă dată. În cele din urmă tot Guzu îl lămuri pe învățător:

— Atunci cine să se ducă cu el?...

— Să nu se ducă nici el. Să stea acasă, că e bătrîn. Și bolnav, să nu mai bată drumurile. Am avut și eu un cunoscut...

— Și ne dai dumneata de mîncare?... îl întrerupse plictisit băiatul.

Nu, hotărît, asta n-o putea face Spinațiu. Numai el știa cît de greu o scoate el însuși la capăt.

— O să vorbesc la Sfat. Să vă ajute ei. Că nici așa nu se poate. Am să te las repetent.

Copilul ridică din umeri.

— Și celălalt dascăl m-a lăsat.

Văzînd că nu ajunge la nici o socoteală cu ei, Spinațiu se duse de-a dreptul la Sfatul Popular și îl rugă pe Greabăn să-l asculte.

— Cum, de Martin vrei să-mi vorbești? îi ripostă președintele. Eu n-am timp de pierdut. Intr-o zi am să-l dau pe mîna miliției. Uite, și eri am primit un raport.

Căută în sertar după corpul delict, dar nu-l găsi. Supărat, îl strigă pe secretar:

— Dacă mai prind pe cineva că îmi umblă prin sertare, îl dau afară! Ce dracu'! Unde-i hîrtia care a venit pentru Martin!?...

Secretarul îi aduse în grabă o hîrtie împăturită, plină cu stampile.

— Poftim, tovarășe președinte. Am pus-o cu celelalte.

— Na — îi întinse Greabăn hîrtia lui Spinațiu. — Citește!

Spinațiu suci hîrtia pe toate fețele dar n-avu răbdare s-o parcurgă. Dacă președintele începe discuția în felul ăsta, înseamnă că a venit de geaba.

Încă în ziua aceea îi trecu prin minte să se ducă și la Cuzma, dar se răzgîndi la timp. Asta n-o să facă nimic... Parcă de bătrînul Martin îi arde lui?

Între timp află de la fetele lui Beligan că orbul știe o sumedenie de povești. Într-o sîmbătă după masă îl invită la școală și-l puse să povestească copiilor. Toată școala îl ascultă cu sufletul la gură. Pînă și Spinațiu se lăsă într-atîta prins de basm încît nu-și dădu seama cînd Martin termină. Rămăsese cu capul în palme, parcă nemulțumit că bătrînul nu mai continua. În seara aceea, ca să-l convingă pe Martin să nu plece într-o nouă expediție, i-a dat 25 de lei din banii lui și l-a rugat ca a doua zi, duminică, să vină și să mai povestească copiilor.

— Vreți, copii?...

— Vrem.

Acum, după discuția cu Bochiș, hotărî să se ducă și la Cuzma. Poate acesta să-l convingă pe Greabăn să facă ceva în interesul bătrînului. Îl căută acasă. Cuzma îl primi mîeros, așa cum avea obiceiul.

— Ei, ce vînt te aduce pe aici, dragă tovarășe?... Cu ce te pot ajuta?...

Spinațiu îi povesti că are de gînd să-i propună lui Greabăn să-l anga-

jeze pe Martin om de serviciu la Sfat, sau să-i dea o pensie ca să poată trăi și să stea la dispoziția școlii și a căminului. Păcat să hoinărească la vîrsta asta prin trenuri și să facă negoț ca un nepman.

Cuzma începu să rîdă:

— Asta nu depinde de noi. Dacă ne aprobă Aradul, atunci da. Noi sîntem prea mici ca să putem face filantropie.

Spinațiu se supără:

— Pînă și pentru o pensionare să fie nevoie de aprobarea regionale! Dacă toate lucrurile se hotărăsc la Arad, la ce mai e sfat și partid în Livada?

— Dumneata nu poți pricepe asta. Dumneata, se vede, trăiești încă în lumea cea veche.

Spinațiu se înfurie: „Asta îmi spune mie că trăiesc în lumea veche, asta care s-o înhăitat cu un baron?” Nu-l răbdă inima să tacă.

— Apoi tocmai dumneata să nu mă înveți pe mine în ce lume trăim!

Cuzma făcu ochi mari. Nu-i venea să-și creadă urechilor: acest fost căpitan îndrăznește să-i vorbească așa? Se uită țintă la Spinațiu. Încurcat, învățătorul plecă fruntea în pămînt, dar mîndria nu-l lăsă să se umilească:

— Eu sînt învățător în satul acesta, nu un oarecine! Și, oricum aș fi, nu-s ca dumneata! Asta în orice caz! — Dîndu-și seama că nu l-a convins, căută un argument mai tare: — Lasă, că tot satul știe, și tovarășul Bochiș știe. Știe și povestea cu moara și legăturile dumitale cu Cruțu, totul...

Cuzma îngălbeni și înghiți în sec. Înceleșă pumnii, gata să se năpustească la Spinațiu. Învățătorul, speriat, se trase în spre ușă. Dintr-un salt Cuzma ajunsese lîngă el, îl înhăță de reverele hainei și începu să-l scuture:

— Ce știe Bochiș? Spune, ce știe Bochiș?...

— Habar n-am. De unde vrei să știu eu ce-i în capul lui?!...

— Așa? Apoi deschide-ți bine urechile și ascultă. Dacă îndrăznești să mai trăcănești asemenea minciuni, să sapi autoritatea partidului, tocmai acum cînd se înființează gospodăria colectivă, ocna te mănîncă! Ocna... Dumneata ai fost căpitan în armata lui Antonescu; ai luptat împotriva eroicelor armate sovietice. Și dracu' știe cu ce scop ai venit în comuna asta. Încă n-am cercetat. Dar să-ți intreb bine în cap că la primul cuvînt împotriva noastră, găsim noi ac de jocul tău. Iar lui Bochiș poți să-i spui că la ședința de duminică o să afle tot satul că trăiește cu fata lui Crîngaș. El crede că mi-s orb?... Nu! Și nici gospodăria nu se mai face dacă îndrăzniți să scoateți un cuvînt. Auzi?!...

— Da, bîigui Spinațiu.

La asta nu se așteptase. „La ce dracu' am venit aici?” Se smuci din strînsoarea lui Cuzma și o zbughi pe ușă.

Acasă, nu putu să se liniștească nicicum. Îi venea să se ducă la Bochiș, să-i spună tot ce se întîmplase, dar n-avea curajul. Bochiș ar afla că nu și-a ținut gura, ba pe deasupra i-a mai și pus în cîrcă niște lucruri pe care el nici n-avea de unde să le știe. Plimbîndu-se prin cameră dădu cu othii de geamantanul cu care venise. „Ce ar fi să împachetez și să plec din Livada?... Nu, m-ar vedea oamenii din sat și pe urmă ce ar face copiii fără mine?... Fie ce-o fi, își spuse în cele din urmă. Că doar n-o să-mi taie nimenea capul. Dacă ei doi nu se înțeleg, treaba lor, n-au decît să se încaiere. Eu tot n-am nici de pierdut, nici de cîștigat din lupta lor“. Gîndindu-se că s-ar putea ca Cuzma să-și înfăptuiască amenințarea, se îngrozi. „N-o să mai am o oră de liniște dacă pleacă Bochiș din sat“. Cel mai bun lucru ar fi să-l anunțe. Luă repede o foaie de hîrtie și scrisese: „La ședința de duminică Cuzma vrea să te demaște că trăiești cu fata lui Crîngaș“. Puse bilețelul într-un plic și alergă pînă la Grumaz. Bochiș nu era acasă. Spinațiu strecură scrisoarea pe sub

ușă. Pleacă oarecum mulțumit. Nici prin cap nu-i trecea că în clipa aceea Bochiș era pe malul Mureșului împreună cu Florica Crîngaș.

22

— Țe ce m-ai chemat, Florica? Și de ce tocmai aici, în zăvoi?

Bochiș vorbea încet, căutînd să prindă privirile Floricăi. Ea stătea sprijinită de un trunchi scorburos, cu capul plecat, într-o atitudine copilărească, stîmjenită. Deasupra lor, ramurile subțiri, legănătoare ale sălciilor foșneau ușor a primăvară.

— Voiam să-ți spun că atunci, la dumneata acasă, în noaptea aceea, eu te-am mințit.

— M-ai mințit?

— Da, tovarășe Bochiș. Ți-am spus că mi-e frică și nu era adevărat. Am spus-o numai așa, că nu știam că o să te sperii. Îmi pare rău. Sînt atît de proastă.

În timp ce vorbea își răsucea într-una degetele. Cînd făcea o mișcare mai bruscă, sub picioarele ei trozneau crengile subțiri și uscate din anul trecut, înmormîntate în frunzișul galben, umed.

— Florica!

— După ce am ajuns acasă, am plîns toată noaptea. Eu te iubesc foarte mult.

Ridică privirile spre Bochiș: avea ochii limpezi.

Bochiș o privi multă vreme fără să știe ce să-i răspundă. Ar fi vrut s-o mîngîie pe păr, să-i îndrepte o șuviță pe frunte, dar se reținu. Neștiind ce să facă cu mîinile, se scotoci prin buznaie după tabacheră.

— Și pentru asta m-ai chemat aici?

— Da. Și tata mi-a spus că dacă vreau, pot să mă duc la Arad să mă înscriu din nou la școală.

— Și cînd te duci?

— Nu mai mă duc. Vreau să rămîn aici, cu dumneata.

Bochiș scoase tabachera. Zăpăcit, nu observă că îi căzuse din buzunar pachetelul luat de la ceasornicarul din Curtici. Florica îl ridică și, despăturind hîrtia, scoase lăntîșorul de aur.

— Vai ce frumos e!

Bochiș întinse mîna să i-l ia, dar se opri la mijlocul mișcării. Apoi, hotărît, i-l desrăsuci de pe degete și i-l agăță de gît. Ea stătu tot timpul nemișcată și nu se mișcă nici atunci cînd Bochiș, în semn de rămas bun, o sărută pe frunte. De la marginea zăvoiului Bochiș mai întoarse odată privirile: Florica stătea tot rezemată de trunchiul scorburos, cu mîna la gît.

Cînd Bochiș citi scrisoarea găsită sub ușă, încremeni. Primul lui gînd fu să alerge la Cuzma să stea de vorbă cu el, să-l roage să tacă. În interesiul gospodăriei să tacă. Tocmai se hotărîse să plece, cînd în prag apărură Grumaz. Bochiș îl privi speriat: poate Grumaz să fi scris scrisoarea. Nu, el nu era omul să nu-i spună în față tot ce ar fi avut de spus. Se liniști.

— Ești bolnav, tovarășe Bochiș? îl întrebă gospodarul.

— Nu, îs puțin obosit. Asta-i tot.

— Am vorbit cu Crîngaș. Vine și el duminică. Spune că dacă se face o ședință deschisă unde oamenii își pot spune cuvîntul, apoi vine. Are și el o vorbă-două împotriva lui Cuzma.

Bochiș se lăsă pe un scaun și rămase nemișat. Nici nu-și dădu seama cînd plecă Grumaz. Dacă vine Crîngaș și Cuzma o să spună ce știe, apoi cuvîntarea lui Crîngaș n-o să facă nici două parale. Toată lumea o să fie convinsă că i-a rezolvat situația lui Crîngaș pentru că acesta i-a dat fata în schimb. Nici măcar Greabăn n-o să fie de partea lui, pentru că e supărat pe Crîngaș, și ce o să creadă Grumaz despre el? O să zică: iată că și-au dat și comuniștii arama pe față.

Vocea lui Grumaz, venind din odaia de alături, îi curmă șirul gîndurilor:

— Auzi, Bochiș, e la Sfat un tovarăș de la Arad, de la regională. Tovarășul Farcaș mi se pare. Mi-a zis să te trimit la el.

Cu mișcări mecanice, Bochiș își luă haina de pe spătarul scaunului. O porni spre Sfat. Trecea pe lîngă oameni fără să răspundă la saluturi, ca un somnambul. Va trebui să se mărturisească lui Farcaș. Asta-i cel mai bun lucru. În definitiv, Farcaș poate să-l cheme duminică pe Cuzma la Arad și atunci gospodăriei n-o să i se întîmple nimic. Desigur, asta ar fi cea mai bună soluție. Numai că Farcaș n-o să fie de acord cu un asemenea procedeu. „Oricît, chiar dacă totul pare a fi împotriva mea, își spuse Bochiș aproape cu voce tare, eu nu mi-s vinovat cu nimic“. E drept, n-ar fi trebuit s-o primească pe Florica în cameră, dar acum nu mai avea ce face. „Oare într-adevăr n-am greșit cu nimic?...“ se întrebă apoi, urcînd scările Sfatului. Nu, asta era o dezvinovățire copilărească.

Farcaș stătea așezat la biroul lui Greabăn și discuta cu Rîpu. Cînd îl văzu pe Bochiș, sări în picioare.

— Ei, Mihai, cum te mai lauzi? Am auzit că ai făcut treabă bună la Livada.

Bochiș aprobă din cap. Oricum, nu putea să vorbească față de Rîpu.

— Eu n-am să stau mult aici, continuă Farcaș. Am fost pe la raion și mi-am spus că nu e rău să trec pe la voi. Voi am să vorbesc și cu Grumaz al tău. E un om strașnic. Zău, te invidiez pentru ședința de duminică. Am auzit că o să fie una de o să se ducă pomina. Nu știu cum ai lucrat, dar rezultatele sînt bune. Oamenii sînt porniți. Și asta e cel mai bun semn. Dealtfel lămurirea tuturor problemelor din sat nu poate să nu ducă la colectivă... — Văzînd că Bochiș rămîne îngîndurat, adăugă: — Dar tu de ce taci?...

— Păi ce să spun, tovarășe Farcaș?...

— Uite, uite! O nouă calitate a lui Mihai Bochiș! Modestia! Asta nu ți-o știam...

Și începu să rîdă. Rîpu rîse și el. Bochiș, stînjinit, socoti că Farcaș nu-i în dispoziție să asculte povestea cu Cuzma și cu fata lui Crîngaș. Se așeză pe un scaun și ascultă cu resemnare glumele pe care i le spunea Farcaș lui Rîpu, rîzînd de mama focului. Un timp rămase așa, nemișcat, apoi se ridică în picioare vrînd să le dea de înțeles că el ar trebui să plece. Farcaș îl măsură din priviri.

— Arăți ca un castravete murat... Asta-i ca să ne convingi că ești obosit de atîta muncă?

— Nu, făcu mohorît Bochiș.

— Atunci știu ce e, rîse Farcaș. Muiera. De cînd ești plecat de acasă?

— De șapte săptămîni...

— Păi zi așa, frate! — Știi, m-am întîlnit cu Ana... M-a întrebat cît stai aici. I-am spus că încă un an. Era gata-gata să plîngă.

Tocmai atunci apăruse Greabăn în ușă. De cum îl văzu pe Farcaș, se fistici. Salută ceremonios și își trase un scaun la vreo doi metri de ceilalți.

— Nu te simți bine cu noi, tovarășe Greabăn? Sau asta-i în loc de autocratică? Am auzit că te-ai cam certat cu legalitatea populară.

Bochiș tresări. La dracu'. Farcaș e abia de vreo oră sau două în comună și a și aflat care e situația lui Crîngaș. Te pomenești că știe și de Florica! Ascultă atent, să nu piardă nici un cuvînt. Farcaș continuă zîmbitor:

— Da, tovarășe Greabăn. Nu e bine ce faci. Parcă ai fi în România de acum zece ani. Nu-ți place mustața unuia, îl înhați și gata. Nu e bine. Am fost la Curtici și am cunoscut acolo pe unul Chiriac. Țsta e gospodar de vază acolo. Avea în grădina lui un cais de toată frumusețea. Oamenii spun că făcea vreo patru sau cinci coșuri de fructe. Numai că, spre supărarea gospodarului, cîteva crengi ale pomului treceau peste gardul grădinii și copiii din vecini cam furau din fructe. Știi ce i-a trăznit prin cap acestui Chiriac?... A luat un ferăstrău și a tăiat toate crengile crescute peste gard. Greabăn începu să rîdă.

— De ce rizi, tovarășe președinte? îl întrebă Farcaș foarte serios.

— Da' prost mai e Chiriac al dumatăle. De bună seamă i s-a uscat pomul.

— Chiar așa. Păi, ziceți și dumneavoastră — îi luă Farcaș martori pe cei de față, — nu era mai bine să lase să mănînce și copiii ceva fructe?

— Cum dracu' nu! rîse iar Greabăn.

— Vasăzică și dumneata judeci așa. Atunci de ce faci altfel? Știi foarte bine că nu-i în interesul comunei să-l încadrezi chiabur pe Crîngaș și totuși n-ai renunțat la poziția dumatăle. Asta înseamnă că în treburile Sfatului ești tot un fel de Chiriac.

Greabăn se încruntă.

— Nu te încrunta, tovarășe, spuse Farcaș, că n-ai dreptate. Ești mare și tare ca un taur. Ai cap să judeci așa cum trebuie.

— Dar pe mine mă doare.

— Știu.

— Nu știi nimic — mormăi întunecat Greabăn. Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar se răzgîndi și dădu din mîină a pagubă.

— Și crezi că dacă te doare pe dumneata trebuie să faci să suferi și alții? Nu da din mîini, tovarășe Greabăn, că n-ai dreptate! Eu am cunoscut un dascăl, la Comlăuș care, dacă îl dureau măselele călca copiii desculți pe picioare. Dumneata ești tot om ca acela? Și acum să vorbim și serios. Va trebui să răspunzi pentru tot ce ai făcut! Credeam că aici, prietenește, îți vei da seama că n-ai lucrat bine. Și asta e mai grav decît faptul că ai greșit. Știi ce a însemnat să dai în Crîngaș? Uite, îți spun. O serie de oameni au început să se teamă de Sfatul Popular, în loc să aibă încredere în el. Alții cred că ceea ce faci dumneata sînt indicațiile partidului. De aia e mare răspunderea pe care o ai. Pentru că în postul pe care îl ocupi s-ar zice că nu greșești dumneata ci greșește partidul, politica partidului. Cel puțin oamenii cred așa.

— Bine, dar Crîngaș... încercă să se dezvinovățească Greabăn.

— În relațiile dumitale cu el, Crîngaș nu mai e vărul dumatăle, ci un țaran mijlocaș. Un cetățean oarecare. Și de ce n-ar avea dreptate oamenii să creadă că într-o zi, supărîndu-te pe ei, îi bagi în aceeași oală. Înțelegi?

— Înțeleg, tovarășe Farcaș.

— Ei, și asta e ceva. A înțelege problema înseamnă a o rezolva pe jumătate. Și îți spuneam mai înainte că ești puternic. Folosește această putere să-ți învingi sentimentele astea nesocotite. Altfel n-ai să calci decît în strachini. Și mai e ceva. Dacă ar fi vorba numai de dumneata, mă rog, te privește. Acum n-avem vreme pentru fiecare om în parte; trebuie să re-

zolvăm problemele tuturor. Dar dacă calci în strachinile celorlalți, asta ne privește și pe noi. Înțelegi?

Bochiș îl privi nemulțumit pe Farcaș.

— Cred că nu e just ce spuneiți, tovarășe Farcaș. .

— Cum adică?

— Ați spus că nu ne putem ocupa de problemele fiecărui om în parte.

— Da, asta am spus. Și ai dreptate, în principiu nu e just. Dar din păcate, practic așa se întâmplă. Inchipuie-ți că umblăm două luni de zile să-l lămurim pe Greabăn că nu procedează just cu Crîngaș și el ne răspunde într-una că nu poate altfel fiindcă suferă. Ce facem?... Îl lăsăm la Sfat?... Sau aducem unul care să înțeleagă măcar că treburile Sfatului sînt treburile Sfatului, și treburile lui sînt treburile lui?

— Dar asta nu înseamnă...

— Știu, nu înseamnă că nu trebuie să ne ocupăm de fiecare om în parte. Și totuși sînt împrejurări cînd n-avem încotro. Crezi că e mai bine dacă ascundem acest lucru?...

— Nu spun că trebuie ascuns.

— Atunci sîntem de aceeași părere. Dealtfel, în general problemele individuale se rezolvă dacă se rezolvă problemele colectivului. Dacă sînt totuși și excepții, ele nu se pot rezolva decît într-un singur fel. Hai să presupunem că tu, Mihai Bochiș, ai venit aici în Livada să-ți faci treaba cum se cuvine și te-ai băgat în cine știe ce afacere murdară. Desigur, ar fi indicat să ducem cu tine muncă de lămurire, să te convingem că ai greșit. Și să te lăsăm să lucrezi mai departe. Dar dacă această recuperare a lui Mihai Bochiș ar periclita înființarea gospodăriei colective, adică ar periclita drumul spre fericire al unui colectiv întreg, atunci, Mihai Bochiș, pentru că din păcate momentan asta e încă situația, nu ne-am putea ocupa de problemele tale individuale. Înțelegi?...

Bochiș nu-i răspunse. Era convins că Farcaș știe ceva. Rămase multă vreme mut. Cînd, de afară, din stradă, se auzi clacsonul mașinii lui Farcaș, simți o mare ușurare.

Farcaș se ridică în picioare și se întoarse spre Rîpu:

— Uite, trebuie să plec și nici n-am văzut la față faimoșii voștri cîr-nați. Dar nu face nimic. Doar nu-i nici prima, nici ultima oară cînd vin pe aici. La înființarea gospodăriei îmi iau nevasta și stau la voi trei zile. Ne dai de mîncare, Rîpule?...

— Am să fac o sută de sarmale, rîse Rîpu.

— Ei, atunci o să fie un ospaț în toată legea.

23

Bochiș nu-și găsea alinare. Mergea ca un smintit prin sat cu gîndul aiurea. Grumaz îl întreba din cînd în cînd dacă nu se simte cumva bolnav și deși Bochiș îl asigura că nu, Grumaz nu-i dădea pace:

— Nu te văd bine, tovarășe Bochiș. Ai cearcăne la ochi. Dacă nu te-ai cunoaște cum te cunosc, aș spune că îți umblă gîndul la muieri. Culcă-te, omule!

Bochiș nu se simțea bine nici în pat. În zadar închidea ochii să se odihnească: imediat se vedea în sala căminului cultural, la masa prezidențială și cu Cuzma în față. Acesta arăta cu mîna spre el, iar oamenii adunați îl priveau batjocoritori, cu scîrbă: „Aha, de ăștia-mi ești?“... Încearca să se plimbe prin cameră, să nu se gîndească la nimic. Dar ori ce făcea, în cele din urmă se pomenea vorbind de unul singur:

„Și nu te-ai gândit, Mihai Bochiș, că aici nu e vorba numai de tine, ci de cineva care reprezintă pe oamenii muncii de la oraș, partidul? Ce o să-i spui tovarășului Farcaș? Dar nevستی-ti?”

Își răspundea tot el:

„M-am gândit la asta. Întrebați-l și pe tovarășul David, că am discutat cu el și i-am spus. Știu că nu e vorba numai de mine. Dar nu s-a întâmplat nimic. Nu i-am făcut nimic. A fost la mine și asta-i tot”.

De fapt, nu că va fi tras la răspundere se temea Bochiș. Asta o să se rezolve cumva. O să se certe cu Ana, o să fie beștelit la regională. Știa și ce anume argumente o să aducă să se apere: „Sînt om, ce să fac, s-a întâmplat... Nici prin gînd nu-i trecea să tăgăduiască. Numai un singur lucru ar fi vrut: ca ședința de duminică să se desfășoare normal, oamenii să ia cuvîntul și, dacă e posibil, să se hotărască înființarea gospodăriei. Uneori îi venea să se ducă la Cuzma să vorbească cu el, să-i spuie că dacă vrea atît de mult să-l facă de ris, n-are decît, numai să aștepte pînă după ședința de constituire. Nu se îndura însă se să umilească la unul ca el. Alteori, încerca să compună cuvîntări în care să arate oamenilor că indiferent de ce cred ei despre el, singura dorință care l-a călăuzit tot timpul cît a stat la Livada a fost să-i convingă ca prin gospodăria colectivă să-și schimbe sărăcia cu drumul care duce spre o viață mai bună.

Intr-una din zile, vrînd să-l găsească după scris pe expeditorul biletului, trecu pe la Sfat și răsfoi toate cererile de înscriere în gospodărie. Nu ajunse la nici un rezultat. În schimb, discutînd cu Greabăn, hotărîră să aloce o sumă de 150 de lei din fondul cultural pentru întreținerea lui Martin, acesta obligîndu-se în schimb să stea la dispoziția lui Spinațiu ori de cîte ori în-vățătorul ar avea nevoie de el. Totodată îl convinse pe Greabăn să ceară tribunalului din Arad reluarea procesului Martin-Cruțu.

Sîmbătă seara Bochiș se liniști: nu se mai gîndea la Cuzma, la cele ce se vor întîmpla. Îl frămînta numai un singur lucru și anume de ce ține Cuzma atît de mult să-l dea de pămînt, deși e destul de deștept să înțeleagă că asta ar servi numai dușmanilor colectivei. Dacă ar fi fost un om cinstit, Cuzma ar fi trimis o notă la regională, așa cum mai trimisese și ar fi așteptat ca regionala să facă lumină. Acum lui Bochiș i se părea că este o legătură între atitudinea din primele zile a lui Cuzma și dorința de a-l compromite tocmai acum, în preajma înființării gospodăriei colective. Dar asta înseamnă — se sperie Bochiș — că Cuzma de fapt e împotriva colectivei. O clipă acest gînd îl consolă. „Dacă mă înjură un dușman, e bine“... „Adică, bine pe dracu'“.

Deși cineva deschisese o fereastră, în sala căminului era cald. Rezemat cu coatele de masă, Bochiș privea mulțimea adunată în sală. Preocupat de grijile sale, pînă acum nu băgase de seamă că în sat se petrecuse ceva: oamenii se schimbaseră, erau nervoși, agitați, de parcă fiecare aștepta să se întîmple un eveniment deosebit. Cuzma, îmbrăcat în haine de sărbătoare, stătea lîngă fereastră. Scosese pe furis din buzunar periuța de dinți fără coadă și își netezea mustățile cu ea. Bochiș căută de cîteva ori să-i surprindă privirile, dar Cuzma se prefăcea că se uită aiurea.

Grumaz și Crîngaș veniseră și ei: stăteau amîndoi în prima bancă, așa cum socoteau că se cuvine. Își întorceau mereu capetele spre fundul sălii, unde cîțiva țărani se înghesuiau în jurul țăranului bătrîn care și de astădată își adusese copiii și muiera. Lîngă Bochiș stătea David, care venise în sat cu o seară în urmă. Ținea capul în palme, parcă anume ca să ocolească pri-

virile lui Bochiș. Acesta ar fi vrut să primească de la David măcar un singur semn de încurajare. Dar David la fel stătuse și eri noapte, cînd îi povestise toate cele întîmplate. Nu ridicase privirile decît atunci cînd Bochiș îi vorbise de seara cînd Florica fusese la el în cameră: dar nu scosese nici un cuvînt. Bochiș nu mai putuse răbda. Îl prinseseră de umeri și-l întrebaseră:

— De ce taci? Te uiți la mine ca la un străin.

— Ce să spun?

— Orice... Dar spune-mi ceva. Sau crezi că te mint?...

— Nu, nu cred asta.

— Atunci de ce taci?...

— Știi, Bochiș. Tot timpul cît mi-ai vorbit, am avut senzația că povestea asta o cunosc de undeva. E ca atunci cînd te duci pe o stradă unde n-ai călcat niciodată, și deodată casele, felul cum vin spre tine oamenii, mașinile, ți se par cunoscute. Asta nu ține mai mult decît o clipă, pe urmă în zadar încerci să cauți în memorie simțămîntul de mai înainte, el s-a destrămat și a lăsat în loc doar neliniște și tristețe.

— Ți s-a întîmplat și ție ceva asemănător?

— Nu, Bochiș. Poate că am făcut o legătură între povestea ta și clipa cînd m-am tîrît în fața jandarmilor. Sau poate altceva, nu știu. Spune tu.

— Nu mai am ce să spun. Asta a fost tot. Adică asta n-a fost tot. Că în fond vezi că n-a fost nimic.

— Nimic, și totuși e ceva. Fiindcă a venit vorba de jandarmi, nici atunci nu s-a întîmplat nimic. N-am trădat nimic, pentru că n-am avut ce să trădez. M-am rugat numai de ei și acum mi-e rușine. Atunci nu mi-a fost. Și nici după ce am ieșit de la închisoare. Dimpotrivă, îmi ziceam că dacă nu m-aș fi rugat de ei, m-ar fi bătut și mai rău. Înțelegi. În fond nu s-a întîmplat nimic și totuși, după mulți ani a început să-mi fie rușine de purtarea mea. Pare illogic. Sau nu illogic, complicat. Și totuși acum mi se pare firesc că a fost așa. Pe măsură ce noi ne schimbăm și amintirile noastre capătă o altă înfățișare. Cred că așa va fi și cu povestea ta. Eu nu te condamn. Dar îmi pare rău că tu încă nu-ți dai seama că ai fi putut compromite partidul.

— Îmi dau seama.

— Nu cred. Adică sînt convins că îți pare rău că s-a întîmplat așa, că dacă ai începe totul de la început lucrurile s-ar desfășura altfel, dar nu cred că-ți dai seama totuși de gravitatea situației și de răspunderea ta.

— Și ce să fac acum?

— Pentru ce ai venit la Livada?

— Să ajut la înființarea gospodăriei colective.

— Atuncea asta să faci.

— Și dacă mîine la ședință...

— Va trebui să te lămurești cu oamenii. O să le povestești cîstît tot ce s-a întîmplat...

— Nu crezi că ar fi mai bine să discutăm chestiunea numai în organizația de bază?

— Vezi, Bochiș, dacă ți-ai fi înțeles într-adevăr greșeala, nu te-ai mai fi gîndit s-o ascunzi oamenilor, pentru că în primul rînd față de ei ai greșit.

— Înțeleg.

— Și acum... Ascultă, dar să nu rîzi de mine. Vreau să te întreb: e frumoasă Florica?

— Da. Cred că e frumoasă.

— Crezi numai?!... Uită-te la mine, c-o cunosc și eu... E al dracului de frumoasă...

— Dar spune-mi, David, tu ce părere ai despre mine? Acum sînt sau nu sînt cinstit?

— Da. Ești. Nici tu nu știi cît de cinstit ești. Lasă, peste cîțiva ani poate o să mai discutăm despre această întîmplare. Poate o s-o povestești chiar tu, cu un iz amărui în gură, altor prieteni, mai tineri decît tine, care vor porni pe acest drum, greu, dar minunat de frumos, pe care pornesc activiștii. Și atunci o să știi că te-ai frămîntat cinstit. Ei, ce dracu', ridică-ți capul, Mihai Bochiș.

Precis la ora patru, Greabăn deschise ședința. Spre surprinderea tuturor, Cruțu se înscrise primul la cuvînt. Vorbi aproape jumătate de oră despre colectivă, despre partid și despre pericolul care constă în primirea în gospodărie a unor oameni nelămurîți, de care nu se poate ști dacă sînt sau nu chiaburi. Se vedea de la o poștă că cineva îi pregătise discursul. Nu pomeni cuvintele „lupta de clasă” decît aproape de sfîrșit, cînd trecu, ușurat, la felul lui de a vorbi:

— Pentru că lupta de clasă nu este numai o luptă economică, ci și o luptă de sentimente. Vorbesc despre aceia care au legături de dragoste cu elemente chiaburești, care prin metoda asta vor să submineze gospodăria noastră dragă...

Apoi Cuzma îi dădu cuvîntul lui Grumaz, care se ridică de pe bancă nemulțumit.

— Eu, fraților, începu gospodarul, am venit aici să văd cum vă împăcați cu gospodăria. Numai că eu nu mă las dus de nas ca voi. Voi mă cunoașteți pe mine, eu nu ocolesc baliga din curte, ci o scot cu lopata. Asta e! Nu spun, m-aș fi înscris și eu, dar nu cu ăștia ca alde Cruțu, care ca un fariseu aruncă bănuți în talgerul popii numai cînd îl aud toți. Dacă iubește atît de mult obștea, de ce i-a furat lui Martin casa prin judecăți?

În sală se făcuse liniște. Bochiș roși pînă în vîrfurile urechilor. „Adică, începe”.

— Cine-mi dă mie garanție, urmă Grumaz, că ăsta odată intrat în colectivă, n-o să-mi fure și mie pămîntul?... Cuzma?... Voi îl cunoașteți doar. El care a fost în stare să vîndă moartea unei femei pentru un blid de linte.

— Cum vorbești de Cuzma? țipă Cruțu, sărind în picioare. Nu vedeți, oameni buni, că vrea să lovească în partid? Astea-s împotriva partidului...

— Dacă astea-s împotriva partidului, îl întrerupse Grumaz, apoi eu nu mai am încotro și trebuie să mă bag soldat împotriva partidului vostru. Nu zic bine, oameni buni?

— Ba da, îi răspunse David. Dar Cuzma nu reprezintă partidul.

Pentru o clipă se făcu iar liniște. Cuzma se folosi de această clipă și se ridică în picioare:

— Tovarăși, înainte de a trece mai departe, să lămurim o problemă mai importantă. Noi știm cu toții că Crîngaș e chiabur. Știm și aia, că acum nu mai e socotit chiabur.

Vorbea atît de repede că abia își putea ține răsufarea. Bochiș începu să clipească din ochi. Sîngele îi năvăli în tîmple. Ciudat lucru: nu se mai temea de cele ce o să spună Cuzma. O clipă se gîndi chiar să se ridice în picioare și să spună oamenilor întreaga lui poveste cu Florica. N-avea nimic de ascuns. Nu se putea ca oamenii să nu-l înțeleagă! Se uită pe furiș la David. Acesta își ținea bărbia în pumni și privea drept

înainte spre cei din sală. I se păru peste măsură de calm. „Prea calm“ își spuse Bochiș și fără să vrea făcu o asociație între o altă imagine și cea de acum. „Calmul“ din imaginea cealaltă era Farcaș. Stăteau unul lângă altul, pe o scenă improvizată la Micalaca, în timpul primelor alegeri. Nu se știe de unde au răsărit chiar în apropierea tribunei vreo douăzeci de oameni înarmați cu ciomege. Amintindu-și acum de acea scenă, lui Bochiș i se făcu rușine că atunci i-au tremurat genunchii. Farcaș, în schimb, stătea neclintit. Privea la fel de calm ca și acum David, la cei douăzeci de oameni și începu să vorbească parcă anume lor: „Boatele cu care v-ați înarmat sînt semnul slăbiciunii voastre. Vedeți, noi n-avem nevoie de boate. Nouă ne ajung cuvintele și de multe ori nici ele nu ne ajung să ilustrăm toate cîte am realizat. Cei care v-au dat boatele astea n-au făcut în douăzeci de ani ceea ce am făcut noi numai în doi ani.“ Mai privi o dată spre David care tocmai în clipa aceea se întoarse spre Cuzma:

— Tovarășe Cuzma!

— Lasă-l să vorbească, se împotrivi Cruțu. Să spună și el ce are pe suflet.

— Așa-i, se înfierbîntă Cuzma. Să vă spun ce am pe suflet. Toate au mers cum au mers în satul acesta. Nimeni nu spune că bine, și nimeni nu spune că rău. Crîngaș a fost găsit chiabur. Și cei de la Arad așa l-au găsit. Pe urmă a venit Bochiș, care ațîță pe unii oameni cinstiți împotriva altor oameni cinstiți pentru că așa i s-a sculat lui. Apăi nu! Așa nu merge! Să spună și tovarășul Grumaz, că la el locuiește, acolo își face de cap cu stricata lui Crîngaș.

În banca întîi se stîrni învîlmășeală. Crîngaș, care sărise de la locul lui răcnea nu se știe ce, înăbușit de oamenii care tăbăriseră peste el să-l oprească.

— În primul rînd, strigă amenințător Grumaz, acoperind tumultul, pe mine tu să nu mă iei cu tovarășe. Eu cu tine nu sînt tovarăș. În ce-l privește pe Bochiș, așa este, locuiește la mine. La început l-ați băgat cu forța și n-am avut ce face. Pe urmă m-am împrietenit cu el și eu nu mă împrietenesc cu oricine. Pot să vă spun că îl cunosc. Casa mea a fost cinstită și a rămas cinstită. Și cine spune o vorbă rea de Bochiș, apoi acela nu e cinstit.

Nu putu isprăvi tot ce avea de spus căci Crîngaș, izbutind să se smulgă din mîinile oamenilor, se năpustise ca un taur spre Cuzma:

— Ce ai spus? Ce ai spus de fata mea? Ha?...

Ridică un pumn cît un mai și-l izbi pe Cuzma drept în față. Acesta se lăsă moale în jos, ciucindu-se lângă o bancă. Grumaz și alți oameni îl apucară pe Crîngaș de mîini și de umeri și îl traseră înapoi la locul lui, dar nu reușiră să-l liniștească. El continua să strige din toate puterile, ca un smintit:

— Tocmai de fata mea ți-ai găsit să te legi! Spurcatule...

O voce din fund dudu peste vacarmul din sală:

— De Bochiș te agăți, blăstămatule! Tu, tocmai tu care ți-ai vîndut muierea la rișcă? Da' de tăbăcăria lui Cruțu de ce nu vorbești?

— Păi dacă e așa și de ăștia îmi ești, ți-o spun de la obraz — strigă altcineva tot din fund. Bochiș recunoscuse vocea țaranului cu copiii. — Alaltăieri mi-ai spus să cumpănesc bine ce fac, că nu-i nici o greșeală. Anul trecut tot din cauza ta am rămas pe dinafară.

— Acum înțeleg de ce nu s-a făcut Gospodăria, țipă ascutit o voce de femeie.

Un glas gros, răgușit, o întrerupse:

— Și mie mi-a spus la fel, și să aștept ce face Grumaz. Așa-i, de Cruțu nu s-a legat, că nici Cruțu nu s-a legat de el când a făcut ancheta la moară... Țsta-i spurcat, vă spun, un viezure spurcat, fraților...

Cuzma nu se așteptase la așa ceva. Privi înspăimântat în jur și, văzînd că oamenii încep să se adune, iarăși cerc în jurul lui, așa ciucit pe jos cum era, se trase mai spre fereastră. Ajuns la pervaz se ridică deodată, își făcu vînt și sări în uliță. Cineva începu să ridă.

Pe Cruțu l-au scos pe sus.

Trecu mai bine de jumătate de oră pînă ce David reuși să facă liniște. Bochiș, alb ca varul, îi asculta cuvintele:

— Încă mîine va trebui să trimitem cererea de constituire la regională. Și duminica viitoare, propun să-l invităm aci pe tovarășul Bochiș cu nevasta și băiatul. Să vie și ei la sărbătoarea noastră.

— Grumaz să fie președinte! strigă cineva.

— Cine o să fie președinte vedem noi, continuă David. Tot voi o să-l alegeți. Cei care vor să se înscrie, să treacă unul cîte unul la masă și să iscălească cererea... Poftește, tovarășe Grumaz...

24

În compartimentul de clasa a treia din acceleratul care mergea spre Livada nu erau decît trei călători: Bochiș, Ana și Petruț.

— Parcă nu te bucuri, Mihai?

— Ba da, mă bucur, Ana. Doar e vorba de munca mea, de colectiva din Livada.

— Și cum o să ne primească Grumaz?

— Bine...

— Știi, schimbă Ana discuția, m-am gîndit că nici nu e rău să locuiești într-un sat. Tu n-ai vrea să rămii activist într-o gospodărie?

— Nu! Ce să fac acolo?

— Cum ce? Adică, știu eu... Președinte sau socotitor... Găsești tu ceva.

— Știi bine că sînt forjar. Și-apoi, colectiva din Livada are și președinte și socotitor.

— Pe cine?

— Nu știu exact. Pe Grumaz și fiica unui colectivist. A făcut ceva școală la Arad și acum s-a întors în sat. Ea e socotitoarea.

În gara Vadul îi aștepta căruța colectivei. Ana și Petruț se cățărară pe capră lîngă căruțaș. Bochiș se așeză ca și atunci, prima dată, în fundul căruții, între Florica și Spinațiu care veniseră și ei în întîmpinarea lui.

Programul artistic n-a durat mult. Cîțiva elevi au cîntat Imnul Republicii și au jucat o piesă într-un act despre înființarea unei gospodării colective. În timpul mesei, Florica îi oferi Anei un buchet de flori. Ana, emoționată, o sărută pe față și o sili să se așeze lîngă dînsa. După un timp, ne mai știind ce să discute cu ea, se întoarse spre Petruț și i-l prezentă:

— Uite, fiul meu Petruț.

Florica întinse mîinile spre el și îi cuprinse umerii.

— Semeni cu taică-tău. Foarte mult semeni cu el.

Pe seară, puțin înainte de sfârșitul serbării, Florica își descopce lăntișorul de aur și-l agăță de gîtul lui Petruț.

— N-am nimic altceva să-ți dau, Petre Bochiș. Păstrează-l cu drag, și mie mi-a fost foarte drag. O să-ți aducă noroc.

★

În căruță, în drum spre gară, Ana îl întrebă pe Mihai:

— De ce o fi plîns socotitoarea cînd i-a dat lanțul lui Petruț?

— Nu știu. De unde să știu...

SCURT ITINERAR PRIN POEZIA MAGHIARĂ CONTEMPORANĂ

Acum trei ani am văzut la Buda-Pesta, în muzeul închinat lui József Attila fotografia unei case vechi, una din casele acelea cu curte interioară, cu etaje strimbe parcă, și cu balcoanele lungi și înguste, cu cearșafurile atârând pe funii și lăsând soarele să pătrundă mai greu încă înăuntrul odăilor, și așa mici și întunecoase. Era casa unde a trăit de la șapte ani poetul periferiei, primul poet proletar maghiar. În zilele ce au urmat am părăsit Buda-Pesta, coborînd pe malul Dunării, pînă în noul oraș Stalin, și urcînd pe același mal, pînă în pitorescul Visegrád. La Sztalinváros, în preajma uzinelor care începeau să intre în funcțiune, se ridicau masive și luminoase, dintre primii copaci ai viitorului parc, noile locuințe muncitorești, în a căror arhitectură se împleteau vechi motive populare maghiare. La Visegrád, în umbrarul plăcut de pe marginea Dunării, am poposit o dimineață în casa de creație a scriitorilor maghiari. Iată două puncte geografice în care aș fi vrut să se poată desfășura din nou viața lui József Attila. Două puncte geografice de care-mi amintesc cu bucurie la cea de a zecea aniversare a eliberării poporului vecin și prieten, fiindcă amîndouă nu s-ar fi ivit pe hartă dacă Ungaria nouă, liberă și demnă, așa cum a turnat-o în bronz vestitul sculptor Kissfaludi Strobl Zsigmond, n-ar fi fost descătușată din lanțurile fascismului.

În adevăr, nu mică a fost suferința îndurată de poporul maghiar înainte de eliberare! Dacă József Attila a sculptat ca într-un basorelief chipul îndurerat al patriei sale, în vremea ascensiunii fascismului, cu cinci-șase ani mai târziu, aveau să răsunе alte strigăte de durere, acelea ale poetului comunist Gábor Andor:

*În țara mea pămîntu-i negru,
Pe care viața-și coace rodul
Și-n care gîdele cu sete
Frămîntă cu cadavre glodul.
În țara mea miroase-a sînge
Și țipete se-aud departe
Și hoarde-nebunite cîntă
Cînd vîntu-aduce iz de moarte.
În țara mea se ride-n hohot
Cînd roșu, sîngele se bea:
În țara mea pămîntu-i negru;
Se spînzură în țara mea.*

*În țara mea — rînjind, groparii,
Nădejdea-ncearcă s-o îngroape;
Pe țara mea apasă-un blestem
De care nu știe să scape.
Se zbate, hortică și plînge,
Se zvîrcolește în noroi;
— Puroi și sînge curg șiroaie
Și lacrimile curg șiroi;
În țara mea domnesc nebunii,
E Belzebut stăpîn în ea:
În țara mea pămîntu-i negru;
Se spînzură în țara mea.*

*Dar țara mea a mea rămîne!
Maghiara este a mea limbă
Și dorul viu din grai și suflet
Prezentul negru nu îl schimbă.
E jale azi, rușine, groază,
Să ții de-acest tărîm barbar —
Dar graiu-n care strig, e-acesta,
Cînd strig, că nu mai sînt maghiar!
În țara mea pămîntu-i negru,
Pe care bîntuie năpasta,
— Dar e a mea, de-ar fi să-mi ceară
Să-i dau și viața pentru asta.
(În romînește de C. Bran)*

În patria aceasta, în care poporul ce ridicase baricadele comunei în 1919 fusese chinuit, hulit, amăgit și apoi tîrît în război, oamenii au început să se regăsească abia atunci cînd vitezele armate sovietice au retezat ghiarele fascismului. Atunci mulțimea celor împilați și-a recîștigat, odată cu libertatea, adevărata demnitate umană, fără de care viața nu merită a fi trăită:

*Să-frunt, să lupt. Și pentru ce?
Pentru că sînt și n-oi mai tremura,
că deși zboară gloanțe, chinuri, zile, pe
deasupra mea,
chiar tot să pierd, îl regăsesc
pe om în mine!*

exclamă Illyes Gyula în poemul „Buda—
Ianuarie 1945“. Acestor oameni care s-au regăsit, acestor „Dărimători și făurari“, le înalță el imnul:

*Unei lumi voi fi închideți poarta
ruginită
și deschideți alta
înflorită.*

E epoca în care foștii robi ai latifundia-
rilor intră cu plugul în propriul lor pămînt:

*Umblă plugul brazde-așterne,
de gîndești
că se scrie-o carte mare,
s-o citești.
Și hîrtia i-e hotarul
nesfîrșit,
iară pața, i-e argatul
ieri, rob.*

(„Umblă plugul“ de Illyés Gyula)

Scrisoarea către viitor o scriu astăzi
poetii Ungariei noi. Și itinerariul de la
Eri la Miine pe care îl parcurge azi cetă-
țeanul patriei lui Petöfi, lui Ady, lui
József Attila îl putem urmări răsfoind an-
tologia poeziei maghiare, apărută în ro-
mînește. Ziua de mîine îl uimește pe om:
el știe că odată eliberat, timpul crește cu
puteri de basm, descătușînd forțele umane:

*Precum gigantic piticul crește,
privind oglinda care-l mărește
— la lumea de mîine privesc.*

.....
*Deși de pe-acum îs mașinii stăpîn,
aproape îmi stă primitivul străbun
alături de mine.
Chiar de-s om pe de-a-ntregul, și nu animal,
sînt totuși omul din Neanderthal.
al lumii ce vine.
Ca și el, doar nu cu o simplă bîtă,
ci-narmat cu conștiință-n luptă,
făptuiesc și știu
că lumea-i mai bună din zi în zi...*

(Benjamin László)

Și cei care știu cel mai bine cum va fi
viitorul, fiindcă-l făuresc conștient, sînt
comuniștii, forța conducătoare a celor ce
muncesc. Ei sînt cei care, după expresia
lui Zek Zoltán, nu visează la trecut, ci
poartă în suflet „scînteia vieții ce-o să vină“. Ei sînt cei pentru care viitorul nu mai e
un mister:

*Și grădinarul care sapă
sădind mlădița în pămînt,
aude-n timp ce-o răsădește
frunzaru-i des vibrînd în vînt.*

Ei sînt fiii periferiei, născuți acolo unde-a
copilărit József Attila, în cartierul în care
a filfîit odată steagul Comunei, și care au
ajuns abia în 1945 să fie „liberi cum n-au
fost vreodată“; sînt cei ce azi, în aceleași
cartiere, ca zidari: „ca pe niște rîni adînci“
au astupat „jalnicele găuri ce le făcuseră
bombele-n perete“. Sînt cei care au izbucnit
la lumină din subsoluri, o dată cu zidurile
caselor noi, și care poartă pe față mîndria
celor ce clădesc într-o lume în care ei și
numai ei apără umanitatea:

*Nici gîndul fără noi n-ar fi născut;
noi sîntem totul, și oraș și țară.
Nimic în lume n-ar putea să fie,
Ființa noastră de ar fi să piară.
Noi am păzit și satul și orașul
În anii de prigoană neuitați;
Mulți au dormit atunci,
dar Pesterzsébet
și nici periferia, niciodată.*

spune Tâmasi Lajos în poemul cu numele „Pesterzsébet”, nume al unui cartier pe care muncitorii îl botezaseră în anul de foc al comunei maghiare, „Lenin”.

Și pentru că veni vorba de acest poet, mă simt dator să vorbesc de „Balada” sa, despre Vasile Boitor; ea continuă de fapt o tradiție a marilor cîntăreți maghiari Petőfi, Ady Endre și József Attila: e tradiția luptei pentru înfrățirea popoarelor, în ciuda asmuțirilor sovine de o parte și de alta. Balada lui Tâmasi este relatarea emoționantă a unei întâmplări din vremea Comunei. Un soldat roșu, Győrköny István, este urmărit de un ofițer și un soldat român. Vasile Boitor e unul din miile de soldați ai „Marei Mute” care a fost armata trecutului, ai acelei armate trimise de rege în ajutorul burgheziei maghiare, pentru a reprima pe comunarzi. În pădure, ostașul roșu e hăituit. Soldatul român primește ordinul să tragă de cum îl va zări. Soldatul român se simte însă deodată solidar nu cu ofițerul cu care vorbește aceeași limbă, ci cu răzvrătitul maghiar. Și:

liniștit, a tras Vasile, alb și mut.

dar

ofițerul spart în tîmplă, a căzut...

Fără să vreau, îmi vine în minte, la lec-

tura acelei balade, cîntecul iacobinului maghiar al lui Ady:

*Dunăre, Olt, — la fel au graiul,
un grai domol și mortuar.*

Dunărea și Oltul au și astăzi același grai domol, dar accentele mortuare au făcut loc bucuriei de viață, dragostei de pace și hotărîrii de a o apăra. Apele fluviului zbuciumat trec pe la picioarele statuii libertății care străjuiește, înaltă, cu frunza de palmier, ca simbol al păcii, muntele Gellert; ele primesc în albia în care curg undele bogate ale Oltului care îi aduc bucuria pămîntului nostru liber. Un drum comun ne-a legat soarta popoarelor, un drum comun leagă destinul poeziei noastre. Nu pot, de aceea, evocînd acest drum, să nu poposesc o clipă lîngă versurile calde ale lui Benjámín László, care exprimă un sentiment comun ambelor popoare: acela de a fi astăzi stăpîne pe propriile lor destine:

*Și mă gîndesc la fiul meu. Veni
Chiar azi pe lume-n zori de primăvară.
Al lui e viitorul fericit,
Al lui și-al celorlalți copii din țară!
A lor e patria îmbelșugată,
Pădurea, riul, mina și cîmpia,
Și pentru ei se-avîntă poezia.*

*Deci noi să stăm cu vlagă ne-ntreruptă
De veghe-n pragul vremii care vine!
Copiii noștri vor avea de luptă
Doar cu materia — ca s-o domine!
Aceasta-i marea noastră datorie.
Să le croim o viață minunată —
Și pentru dinșii doar un joc să fie
Ce-i pentru noi o luptă-nverșunată!*

O ZI ÎNTIPĂRITĂ-N VIITOR

*Ca vara-n arșiță, cînd pe pămînt
se plimbă seceta-n dogoare,
și brazda grasă arsă e de vînt
cu ucigașă răsufare,*

*așa a stat și malul dunărean,
ce-l îndrăgeau boierii foarte,
și ploaia, sus, se aduna în van,
furtuna o gonea departe.*

*Și aștepta poporul ani la rînd,
sperînd mereu sub bolta-mpovărată,
să vină-o coasă, aprig fulgerînd,
mînia veacuri așteptată.*

*Și prin castelele de jaf, domnești,
să vină, splendid, viitorul, —
tot așteptau, privind cum strînsă-n clești
îchisă e dreptatea cu zăvorul.*

*Și-n 45 venit-au, în sfîrșit,
victorioasele armate,
și-n tunete, ca ploaia, s-a pornit
de-a lungul țării sfînta libertate.*

*Sub pasu-ostașului liberator,
ca-n mai a dat în floare țara,
trei milioane-au fost de cerșetori,
dar azi e-n inimi primăvara.*

*Poporul harnic, nou cămin durînd,
și-ntreagă țara noastră nouă,
uzinele în freamăt viu cîntînd,
vă spun ostași sovietici, slavă vouă!*

*Și nu în marmuri care pier ușor, —
săpa-vom ziua de eliberare,
O vom grava, adînc, în viitor,
cu numele eroilor, nemuritoare.*

În romînește de Mihai Dragomir

4 APRILIE

*Tușișurile, iarba și caișii
Salută primăvara, care bate
În poarta vremii. Cu găтели de floare
Te salutăm, iubită libertate!*

*Plutește-n aer bucuria noastră
Și strălucesc drapelele în soare.
Cuvîntu-naripat și svoana muncii
Salută oastea eliberatoare.*

*Cu sînge de eroi a fost udată
Țărîna — de aceea, azi, rodește.
De-aceea e poporul liber astăzi
Și țara ca stăpîn și-o construiește.*

*Nu-i libertatea-n patrie un oaspe,
Ci, lege-a vieții e, și faptă vie.
Da, oamenii în inimi au primit-o
Și va rămîne-n ele pe vecie.*

*Veni-vor, după noi, vremi mai senine,
Mai fără griji, dar poate niciodată
Nu va mai fi sub soare-o generație
Mai fericită, mai înflăcărată.*

*Oricărui creator i-e dat să simtă
A muncii bucurie, s-o-nțeleagă.
Dar de o mie de-ori mai fericit e
Acela care schimbă-o lume-ntreagă.*

*Nici în trecut, adevărații oameni
N-au trîndăvit. Urmașii n-au să zacă
Nici ei, — însă acestei generații
I-e dat mai mult azi: lumea s-o prefacă.*

*Să-i crească aripi cîntecului nostru —
Vestească bucuria triumfală!
Om liber al pămîntului tău liber,
Fii vrednic de a numelui tău fală!*

*Și nu-l uita pe-acel erou, al cărui
Mormînt e luminat de noul soare,
Aprins prin jertfa lui.*

*Și să ții minte:
Mai sînt tirani ce asupresc popoare.*

In romînește de Petre Solomon

PRIMĂVARA GRĂBITĂ

*La noi, primăvara-i grăbită
Din iarnă, în vară se trece.
Ne place hotarul ce schimbă
In floare zăpada cea rece.*

*Plugarul ce ară-n cămașă,
Mai ieri dîrdîia. Dimineața
Aude cîntînd cînteziul —
Deunăzi doinea numai gheața.*

*Așa e la noi primăvara:
Ea nu e o naștere-nceată.
Zbucnește năvalnic lumina,
Explozii răsună deodată.*

*Nici nu înfrunziseră merii
Și iată-i în floare de parcă
Sînt mugurii bombe micuțe:
Nu moarte, ci viață descarcă.*

*Cînd glia își scoate cojocul,
De-un cot iese grîul afară —
Și gîfîie parcă ogorul,
Grăbit să ajungă în vară.*

*Deunăzi, tavan era cerul —
Acum nesfîrșit se boltește.
Din sat dacă ieși, simți că-ți vine
Pe cîmp să pășești, urieșește.*

*Din nou sînt pe dealul Ozorei
Ca odinioară și-mi place
Să văd cum a rîului vale
Mănunchiul de sate-și desface.*

In romînește de Petre Solomon

FORȚA POEZIEI PARTINICE LA CINCIZECI DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI JÓZSEF ATTILA

Adevărații poeți mari au văzut întotdeauna viitorul. Ațintindu-și privirile, mai clarvăzătoare decât ale altora, asupra oamenilor, asupra vieții sociale, cercetînd legile evoluției, ei au izbutit, cu imaginația, să depășească prezentul și să sculpeze contururile zilelor ce vor veni. Pentru un poet al proletariatului, tabloul viitorului nu se dezvoltă numai datorită unor presimțiri geniale; pentru el drumul dezvoltării omenirii este luminat, în primul rînd, de o concepție științifică asupra lumii. Cînd cineva întrebuițează pentru societatea vremii sale așa zise cuvinte tari, în inima și în conștiința lui se îmbină dorința revoluționară a unui viitor mai bun cu imaginea concretă a noii societăți, cu cunoașterea modurilor și mijloacelor de luptă pentru ea; e un vis ce accelerează bătăile inimii, un vis sudat cu certitudinea izvorîtă din conștiință, un vis ce devine, în lupta dusă „pentru un viitor frumos, solid și stabil” („Elegia”) o forță oțelită, mobilizatoare, invincibilă.

Prin înăbușitoarea ceață brună a fascismului, prin rîndurile dese ale „penelor honvezilor”, prin „mizeria acestei nații” cenușie și goală (despre care vorbesc cele opt sonete întitulate „Patria mea”), izbucnește în poezia lui József Attila afirmarea necesității victoriei proletariatului, credința în lumea ce se pregătește „La marginea orașului”. De aceea a știut József Attila să creadă cu atîta siguranță

că versurile lui boicotate de țîlhari, vor fi purtate în inimile cititorilor de tancurile frăției:

*Cînd mi-or izbi țîlharii-n versuri,
Frații ca tancurile sar.*

„Dacă o clasă nu-i în stare din punct de vedere social, să-și exprime artistic concepția sa despre viață, atunci este prea slabă pentru a urca pe scara istoriei în numele omenirii”, spunea József Attila în „Estetica” sa. Pe noi, proletarii, anunță József Attila:

*Materia reală ne-a turnat
fierbinte-n ăst tipar
al societății noastre monstruoase,
să stăm înalți și tari
de strajă omenirii și-omeniei
pe solul milenar.*

Și tocmai fiindcă proletariatul a avut și are forța necesară să stea în fruntea întregii omeniri progresiste, și, eliberîndu-se pe sine să elibereze întreaga societate, tocmai de aceea au dat glas vieții, muncii, luptei și scopurilor lui, asemenea poeți care s-au ridicat în rîndurile frunțașilor literaturii universale.

Dintre ei face parte și József Attila, creatorul poeziei proletare maghiare și cel mai mare liric de pînă acum al muncitorimii maghiare. El a desăvîrșit tradițiile revoluționare ale liricii maghiare și, în noi condițiuni, pe o altă treaptă, el

este continuatorul operei lui Petőfi și Ady. Attila trăiește în epoca în care fascismul își ridică singerosul cap în Spania. Drojdia omenirii defilează cu tancurile, ca în poezia „Martie”. Impotmoliți fără scăpare în mlaștina crizei și tremurînd în fața succeselor rapide ale tinerei Uniuni Sovietice, „capitalul și fascismul” — ca să folosim cuvintele poetului — „s-au lo-godit”. Imperialismul a căutat să reverse de-a lungul și de-a latul pămîntului pleava cămășilor brune hitleriste, nădăjduind că și-ar putea prelungi viața cu forța armelor și a teroarei nesăbuite. Ceața brună s-a rostogolit și dincolo de hotarele Germaniei; trădătorii servili căutau pretutindeni cu toate mijloacele să stăvilească mișcarea muncitorească ce creștea puternică, luînd proporții internaționale.

Menirea adevăratului poet în această perioadă nu a putut fi alta decît să lupte din toate puterile împotriva fascismului, pentru viitor, în marele lagăr în fruntea căruia a stat clasa muncitoare. Și József Attila și-a îndeplinit menirea:

„Ridică-te, vers, în lupta de clasă pe aripa mulțimilor” spunea el în „Socialiștii”. El și-a trimis solia poeziilor lui către miazăzi, către apus, către miază-noapte; către răsărit nu, deoarece știa că în cel de al patrulea punct cardinal strălucește invincibila „stea roșie a omenirii” („Muncitorii”).

József Attila s-a născut la periferia Budapestei din căsătoria unui săpunar șomer și a unei mici slujnice, alungați de mizerie la oraș. El cunoaște chiar lîngă zidul fabricilor chinul sărăciei copiilor de proletari, iar mai tîrziu, în cadrul acțiunii Ligii Naționale de apărare a copilului (organizație ce voia să îndulcească mizeria „prin picături de balsam social”) — ajunge în mijlocul unei familii de chia-buri și aci, la vîrsta de 5—6 ani, lipsit de ocrotire, are de îndurat soarta tragică a copiilor găsiți. Toate acestea n-au trecut fără a lăsa urme adînci în viața lui József Attila. Moartea prematură a mamei sale l-a impresionat pe copilul aspirînd cu toate fibrele ființei sale la dragoste și gingășie. Dar n-au zburat peste el fără urme nici zilele dureroase de scurte, cînd „steaua roșie a omenirii” a apărut pentru

prima oară pe frontispiciul fabricilor maghiare — zilele primei revoluții proletare din Ungaria. József Attila n-a uitat nicio-dată republica sovietică maghiară și a păstrat pentru totdeauna printre cărțile sale volumul lui Lenin „Statul și Revo-luția”, primit în acele zile.

Întîmplările vieții lui József Attila s-au cerut zugrăvite în poezie. În decem-brie 1922 îi apare primul volum „Cerșetorul frumuseții”. În versurile sale din această perioadă poetul de 16—18 ani nu vorbește încă întotdeauna cu propriul său glas. Ceea ce are de spus se desprinde din învelișul diferitelor influențe. O parte din poezii oglindesc dorințele, de multe ori copilărești, ale omului lipsit de bucurii-le vieții, care dorește o viață mai bogată, mai frumoasă. Versurile izvorăsc din realitatea vieții de pînă atunci: copilăria și adolescența sa, ca de altfel și viața de mai tîrziu i-au fost înecate în mizerie și suferință. Dorința apare deocamdată sub forme foarte generale, fără un conținut social concret. Poetul încearcă fel de fel de forme de versuri, de stiluri; se simte bucuria lui că poate folosi atît de diferite tonuri.

Dar chiar din primul volum apar și unele poezii care au putut fi scrise numai de József Attila. „Marșul vieților tinere”, „Fumul”, „Foamea” sînt avangarda mari-lor poeme proletare de mai tîrziu. În pri-mele două se simte forța revoluționară a proletariatului care vrea să schimbe soarta cu „crez de fier și strașnică îndrăzneală” („Marșul vieților tinere”). „Foamea” este o informație de o vigoare aproape sta-tistică asupra vieții proletarilor agricoli, a țăranilor săraci siliți să treiere griul altora. Poetul nu spune un cuvînt despre felul cum mor de foame acești oameni: simplu, concis, el descrie numai cum mînîncă. Și acest tablou spune mai mult decît orice cuvînt bombastic. Intr-un singur sonet dezvăluie soarta a „trei milioane de cerșetori”.

În creația ulterioară „Cerșetorului fru-museții” se înmulțesc poemele realiste, combative. În vara anului 1922, poetul s-a angajat pîndar la o porumbiște; el căuta astfel să-și procure banii pentru taxele școlare din anul viitor, și probabil

că amintirea acestei veri este păstrată în versurile lui despre seceriş, versuri care, sfidînd idealizarea falsă din poezia pseudo-maghiară şi fals patriotică, — la modă pe atunci, — descriu frumuseţea muncii cu toate greutăţile ei. Tînărul poet cunoaşte viaţa poporului său. Amar şi dureros răsună pe buzele lui jalea poporului şi dezamăgirea pentru patria lui înapoiată, ținută în întuneric de latifundieri şi capitalişti. Aşa creşte în poezia lui József Attila realismul cu care critică ascuţit relaţiile sociale din Ungaria capitalistă-feudală. Realism care devine din ce în ce mai combativ, mai ameninţător, dînd poeziei un conţinut revoluţionar, limpede, lesne de înţeles, prin simplitatea lui populară, prin mijloacele de formaţie folclorică, prin linia lui de dezvoltare spre aşa zisele „versuri ale omului sărac” — („*Omul sărac între hoţi*”, „*Balada omului sărac*”, „*Jubita omului sărac*”, „*Cine-i sărman, din toţi e mai sărman*”) . În ordine cronologică, primele „poezii ale omului sărac”, sînt versurile măreţiei „sărăcimii” muncitoare, ale comuniunii poetului cu ea. Iar în „*Cine-i sărman, din toţi e mai sărman*” izbucneşte ca o flacără profesiunea de credinţă revoluţionară a lui József Attila:

*Cine-i sărman, din toţi e mai sărman.
Dă iernii, dîrdîitul din suman,
arşiţa i-o dă verii aurii,
pustiul său, cîmpiilor pustii.*

*Dator în zi de muncă n-a rămas.
Dar simbăta-i-negrită de năcaz.
Duminica de-l schimbă cît de cît,
cu luna e din nou posomorît.*

*În inimă-i, hulubii cîntători
cu scînteieri de stele-n pana lor,
în pajuri s-or preface la sfîrşit,
să vie peste corbi judeţ cumplit.*

În martie 1925, într-un ziar din Szeged, apare vestitul poem „*Cu inima curată*”. Din acest moment József Attila stă pe banca acuzaţilor pentru „*injurii aduse lui Dumnezeu*”.

Învaţă în singurătate, răbdînd de foame. Mizeria, suferinţele, amărăciunea pentru viaţa lui lipsită de orice bucurie omenească,

societatea burgheză care-l înconjoară şi încearcă să-l înlănţuie cu mii de lanţuri, toate acestea duc la erupţia revoluţionarelor şi minunatelor versuri ale poeziei „*Cu inima curată*”. În această poezie, József Attila sfarmă toate acele legături şi idei care, în societatea burgheză încătuşează omul. Poemul „*Cu inima curată*” înseamnă ruperea radicală a oricăror legături cu ideologia burgheză, fără a fi ajuns încă la ideologia proletară.

Pentru József Attila încep anii grei ai căutărilor. Universitatea nu o poate termina. Pleacă pentru doi ani în străinătate. Flămînzeşte la Viena, rătăceşte prin Paris. Aici intră în legătură cu tineretul revoluţionar marxist. Lecturile marxiste au o influenţă hotărîtoare asupra concepţiei sale despre lume. Pentru noile idei pe care vrea să le exprime caută cu înfrigurare forme noi. Face încercări în versuri libere; forma descompusă a expresionismului i se pare revoluţionară, şi începe să scrie versuri expresioniste. Acesta nu era numai cazul lui ; aparentul spirit revoluţionar al „izmelor” a indus în eroare şi pe alţi poeţi care căutau drumuri noi. Aşa apar şi vreo două-trei poezii anarhiste, ale lui Attila, dar tonul lor nu devine nici un moment predominant în poezia lui. În schimb în poeziile trimise din Paris încep să se găsească cuvîntul partid, dovadă a faptului că poetul a reuşit să cunoască mai îndeaproape „*munca marxistă*”, cum spune el în poemul „*Către salcîmi*”. Şi în 1928, spre sfîrşitul perioadei de căutări, considerîndu-se el însuşi poet al clasei muncitoare, îşi exprimă din nou credinţa în revoluţie, şi, totodată, credinţa sa în poezia, în rostul operei vieţii sale şi în viitorul ei.

Adevăratele, marile poeme ale lui József Attila, se nasc acum cînd poetul iese din rîndurile clasei muncitoare şi ducînd aceeaşi viaţă cu ea, capătă conştiinţa clasei şi înţilneşte partidul ei revoluţionar. Abia acum se poate desfăşura în întreaga lui măreţie talentul excepţional al poetului. De aci înainte are pentru societatea capitalistă în plină fascizare „*cuvinte adecvate*”, („*Va fi bine să-ţi aminteşti*”); de aci înainte el este cu adevărat „*inginer al vrăjii lumii*” („*La marginea oraşului*”).

Aspirația lui manifestată în abstract în poeziile din tinerețe, — către o viață mai bună și către un an mai bun — devine acum concretă, capătă conținut, se îmbogățește cu perspectiva societății socialiste. În proletariat găsește el forța capabilă să transforme lumea neomenească oglindită în poeziile sale. Prin însușirea ideologiei partidului, poetul contemplă și reprezintă realitatea în dezvoltarea ei revoluționară. El este sigur că proletariatul înclăștat în lupta de clasă reprezintă noul care crește și se întărește din zi în zi, a cărui victorie este inevitabilă. De aici înainte, în afară de marele său talent, concepția științifică marxistă despre lume, însușirea țărilor partidului, identificarea cu ele, adică partinitatea, ridică creația lui József Attila deasupra operii oricărui poet maghiar contemporan. József Attila a fost un poet partinic. El reprezintă realitatea din punct de vedere al partidului de avangardă al clasei muncitoare, el intră în lupta cu întreaga forță a poeziei sale și devine în întregime un poet conștient al proletariatului. Către 1930 József Attila se apropie din ce în ce mai mult de lupta revoluționară a clasei muncitoare. La începutul celui de al treilea deceniu el devine membru de partid. Pașii îl duc grăbiți spre întâlniri și seminarii ilegale; recită, agită, organizează, ține prelegeri. Poezia lui se leagă strâns de lupta partidului. Lui József Attila i s-a cristalizat poziția sa de poet, în lupta partidului, în ciocnirile de zi cu zi.

Întâlnirea lui József Attila cu partidul, conducător al luptei clasei muncitoare, este de o însemnătate hotărâtoare nu numai pentru evoluția poeziei sale, ci pentru întreaga istorie a literaturii maghiare. Viața clasei muncitoare apare atunci în poezia maghiară fidel din punct de vedere istoric, concret în toată dezvoltarea ei revoluționară. În cele mai frumoase poezii ale sale viața socială înfățișată întotdeauna așa cum a fost în realitate, se împletește cu credința în forța proletariatului de a transforma lumea.

Pe lângă viziunile înfiorător de reale ale nopții de periferie (poetul personifică obiectele neînsuflețirii care domină la periferie, sugerând astfel rigiditatea prive-

liștei, mizeria cartierului muncitoresc) apare și tovarășul care fulgeră strada cu „fluturi“ (manifeste):

*Un muncitor ce trece abătut.
Sergeți. Cu „fluturi“ un tovarăș mut,
fulgeră strada.
Ciunește, adulmecă. Ciulește
urechile, ca o pisică
de felinare îi e frică!...*

precum și zilierul care-și plînge zilele amare, dar crede în revoluție.

De aceea noaptea de periferie, care pentru un străin are o înfățișare rece, înfricoșătoare — îl entuziasmează pe poet:

*Noapte-a săracilor din lume,
fii pentru mine, de cărbune,
pe inimă fumegă-mi bine.
topește fierul greu din mine
într-un baros ce-adînc răsună,
o nicovală, — o spadă bună
pentru victorii, noapte!*

József Attila înfățișează muncitorul într-un chip cu totul nou în literatura maghiară. El nu privește viața proletariatului nici cu ochii mic-burghezului care se îngrozește de mizerie, nici prin prisma lumpenproletarului care se complăce în viața sa de vagabond, ci o privește cu ochii unuia care luptă pentru victoria acestei clase.

Firește, el nu idealizează niciodată, ci prezintă în toată goliciunea sa modul de viață pe care capitalismul l-a impus clasei muncitoare; poetul cunoaște forța acesteia, „splendida ei putere“ de a construi viitorul („La marginea orașului“) și crede în ea.

De pildă, în „Muncitorii“, unul din poemele sale cele mai frumoase, József Attila zugrăvește viața clasei muncitoare cu o forță și o măiestrie unică, așezînd-o în centrul unui tablou al politicii internaționale pe care-l conturează cu multă putere de sugestie:

*Aici trăim! Ni-s nervii toți o plasă
ce strînge-n ea trecutul ce se zbate.
Salariul, prețul muncii nemiloase,
ne plînge-n buzunarele-ntristate.
Pîine-n ziar, pe masă; și-n hîrtie,
Că sîntem liberi domnii ăia scriu —*

*vînam cu lampa ploșnițe vreo mie
Și bem cîte-o cinzeacă de rachiu.*

*Tovarăși trec prin beznă urmăriți,
bejiți se clatină spre curți obscure
Cînd sinii nopți lunecă trudiți
din fumul greu, ca de sub zdrențe sure
așa trăim! Și-n noapte după muncă,
dormim buluc, zdrobiți de oboseală
într-un bordei pe care curge-adîncă,
înconjurînd pereții, umezeala.*

Toate acestea erau într-adevăr caracteristice vieții clasei muncitoare. József Attila a mers însă mai departe. El este un poet, care cunoscînd marxism-leninismul, privește în „conștientul Mîine” („*La marginea orașului*”). De aceea poate pătrunde pînă în esența lucrurilor, constatănd că muncitorimea „*îmbrăcată în zalele luptei de clasă*” este singura forță care poate realiza „*frumosul, fermul viitor*”. De aceea i-a fost posibil poetului de a arăta, dincolo de soarta vitregă a muncitorimii, întreaga măreție a menirii sale istorice, așa cum se cere înfățișată în conformitate cu adevărul istoric. De aceea József Attila și-a putut realiza țelul poetic: „*Vrem adevăr, nu doar realitate*”, așa cum spune el în poezia închinată lui Thomas Mann.

Poeziile lui Jozsef Attila se ridică odată cu masele, răsună în adunările muncitorști, la întîlnirile ilegale, în coruri vorbite. Poezia „*Cel ce-a căzut*” se citea în închisorile pline, tovarășii o transmiteau din gură în gură. Numai astfel au putut ajunge poeziile sale la cititori, în ciuda faptului că justiția lui Horthy i-a confiscat un volum de poezii revoluționare și l-a dat în judecată pe autor. În poezia lui József Attila pulsează avîntul revoluționar crescînd al clasei muncitoare, chinuită de criza care zguduia lumea întreagă.

La începutul celui de al patrulea deceniu, amenințarea fascismului devine din ce în ce mai mare:

*O flegmă-i marea unde el își cascadează
gâlbuia gură, fălcile-i enorme
mușcînd din țări. Duhoarea lui drăcească
ne zvîrle nori prin nările diforme.*

Sălbăticia năvalei temporare a fascismului îl amărăsc, îl întunecă uneori pe poetul care se zbate în mizeria și foamea ce i-au

fost hărăzite. În aceeași perioadă fascismul horthyst execută sau aruncă în închisoare pe cei mai buni luptători ai clasei muncitoare ungare; în sinul partidului prind glas, pentru un moment, diverse elemente sectare, cari nu înțeleg măreția și însemnătatea poeziei lui József Attila.

Poetul trece prin momentele cele mai grele. El nu uită însă niciodată ceea ce l-a învățat partidul, și continuă să rămînă un luptător al partidului. În perioada aceasta iau naștere în poezia lui József Attila cele mai frumoase versuri în care-și exprimă apartenența sa la clasa muncitoare.

Poeemele lui József Attila care urmează după marile sale poezii revoluționare despre proletariat (în anii 1930—32), sînt caracterizate, în afară de puternicele accente antifasciste, provocate de revărsarea nazismului, și de noi forme în creație. Caracterul meditativ al poeziei sale devine mai adînc, versurile se sprijină pe o logică fermă științifică. Acestea sînt poeme care tind să propage cu multă forță de convingere credința neclintită în misiunea proletariatului, în triumful legilor de dezvoltare a societății.

József Attila se consideră — cu siguranță și credința fermă a omului care a ajuns să-și însușească marxismul și să înțeleagă procesul și evoluția istoriei, — un constructor al temeliei viitorului proletar. În „*La marginea orașului*” preciziunea științifică și fantezia creatorului se îmbină cu o forță artistică ne mai întîlnită, într-o uriașă gamă de sentimente exprimate prin imagini. Poetul prezintă proletariatul ca o forță în care răsună „*în alt fel*” „*creațiile omenirii*” — „*ca un violoncel*”. Cei ce „*ascultă fidel*” de „*înțelesul legilor din lume*” sînt fiii clasei muncitoare, aflate în fruntea întregului popor muncitor, și reprezentînd interesele tuturor celor ce muncesc. Rolul conducător al proletariatului este deosebit de evident în timpul extinderii fascismului, cînd clasa muncitoare, condusă de comuniști, este singura forță care înfruntă în mod consecvent atentatul mîrșav organizat împotriva omenirii și culturii umane. Poezia antifascistă a lui József Attila reflectă toate aceste năzuințe. Chiar și în versurile sale de debut au prins glas: „*milioanele de cerșetori*” („*Amintirea lui Ady*”), soarta

și protestele proletariatului agricol ca și al țăranilor muncitori. În poezia sa matură, ca un vestitor al alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare — el cheamă poporul țării la luptă comună („*Griul*”).

Proletariatul constituie, în această perioadă, puterea care apără consecvent, adevăratele interese ale națiunii, și-și iubește patria în sensul cel mai puternic al cuvîntului. Tocmai pentru că a fost stegarul intereselor clasei cele mai înaintate, celei mai revoluționare, pentru că a fost poetul clasei muncitoare și al întregului popor muncitor, József Attila a putut deveni un campion al unirii forțelor naționale împotriva fascismului și un mare poet național care exprimă în chipul cel mai adecvat interesele națiunii.

În perioada istorică dată, cînd așa zisa democrație burgheză a cedat locul dictaturii teroriste deschizînd drum liber celor mai reacționare, mai șovine și mai agresive elemente ale capitalismului, cînd ceața brună adunată în bucătăria „vrăjitoarească” a fascismului căuta să încurce fronturile și se străduia cu nesfîrșită demagogie să-i ațîțe, unii împotriva altora pe cei ce aveau o soartă comună, numai proletariatul putea reprezenta fără rezerve adevăratele interese ale națiunii și numai prin prisma și de pe poziția clasei muncitoare se putea reda autentic viața întregului popor. Triumful marei forțe a poeziei partinice constă în faptul că, în poeziile lui József Attila a fost conturată cu măiestrie artistică, viața întregului popor maghiar. Astfel au luat naștere poeziile sale „*Patria mea*”, „*La Dunăre*”, „*Spune-mi ce coace soarta*”, poezii care ocupă un loc de frunte în literatura ungară.

În „*Spune-mi ce coace soarta*” problemele care preocupă masele sînt formulate în așa fel, încît în întrebări sînt cuprinse și răspunsurile. Poetul zugrăvește în cîte-o strofă cuprinzătoare profund umană soarta mizerabilă a acelor pături care sînt interesate în lupta împotriva fascismului. În această poezie uluitor de puternică, prind glas: zilierul, țăranul sărac, mic-burghezul, muncitorul, șomerul, precum și viața sbuciumată a poetului, fără nici o clipă de

fericire — „și-n oală, picul de mîncare abia de aburește-n fund”.

Tonul sumbru al strofelor care se leagă unele de altele, sugerează că în societatea capitalistă nu există răspuns la aceste întrebări — iar accentele din ultima strofă fac să devină evident cine dă și care este răspunsul așteptat de milioane de oameni.

În ultimul an al vieții, József Attila a scris una din poeziile sale cele mai cuprinzătoare, cele mai puternice: „*Patria mea*”, compusă din sonete. Această poezie constituie o frescă a epocii imbinînd acuzarea cu protestul, strigătul durerii cu chemarea la luptă, acțiunea epică cu lirismul. Din descrierea situației țării, care gemea sub jugul fascismului local și german; din protestul de forță tiborciană* al poporului maghiar, din biciuirea nimicitoare a societății capitaliste și adîncă și adevărata dragoste de patrie a poetului, s-au născut cele mai valoroase opere din poezia maghiară.

În poezie apare țara căreia nu-i pasă de soarta oamenilor:

*Nu-ntreabă țara, n-are zorul:
de ce se-adună munți de-amar
de ce nu-i statu-ocrotitorul
uzinei, pentru prolstari?*

Apare mizeria satului în care se dezvoltă capitalismul:

*La domni cărau bușteni în spate,
și griu, de căpătau hernii...
Și azi vin slugi cu tîrnăcoape
și lasă satele pustii!*

Apare de asemenea lumea cu „jandarmi, pene fluturătoare”; politica păcătoasă, anti-națională, a claselor stăpînitoare care a avut drept consecință faptul că: „un milion de oameni buni fugi-n America, din țară”...

Fresca patriei oropsite, despuiate, suferinde, face să țîșnească din poet flacăra dorinței eliberării:

*Sînt boli — o mie: nebunie,
copii orfani, copii ce mor,
și bătrînețea timpurie,
părinți vrînd numai un fecior,*

*) Tiborc este eroul țăran care strigă suferința poporului în piesa „Bank-ban”.

și sinucideri, și-apatie;
necredincioși ce totuși vor
miracole... Sînt boli o mie.
Cum de nu frîngem jugul lor?

József Attila vrea „să discute și să frămînte sutele de dureri și de necazuri în adunarea înțeleaptă și pricepută a poporului muncitor“, din vremea cînd pe o șesime a globului puterea era în mîna sfaturilor, a sovietelor oamenilor muncii.

Strigătul lui József Attila din ultimele rînduri ale poeziei „Și pe maghiar fă-l demn de nume, nu colonist, supus german“, nu este un accent nou în poezia maghiară. El trece ca un fir roșu prin poeziile ungurești de-a lungul a șapte veacuri; e năzuința comună a celor mai buni dintre poeții iubitori de patrie, care au făcut din cauza poporului propria lor cauză, în lupta împotriva asupririi naționale. József Attila este pătruns de aceeași adîncă dragoste de patrie și de popor cît și de grija pentru soarta țării, ca și marii săi predecesori — Balassi, Zrinyi, Kolossy, Vorosmarty, Arany, Ady, Juhász Gyula și alți mari poeți maghiari.

De tradițiile cele mai bune ale dragostei de patrie ține respectarea și prețuirea altor popoare. În pragul secolului XIX Bacsanyi dorea o „revoluție ca a lui Horia și Cloșca“, Petőfi a declarat că el este un combatant pentru libertatea universală și a luptat pentru unirea popoarelor în vederea aceluiași țel, într-o vreme cînd mîrșăvia reacțiunii internaționale asmuțea unele împotriva altora popoarele care nu puteau avea decît interese comune.

Demascînd naționalismul în epoca imperialistă, caracterizat de zăngănitul armelor, Ady credea ferm că:

De ce din mii de frînte doruri
Nu crește o urtașă vrere?
Cînd slavă, ungară sau valahă
Durerea-i vai, tot o durere.
(„Cîntecul iacobinului maghiar“)

și József Attila, în timpul turbatelor persecuții rasiale ale fascismului, se proclamă drept fiu al popoarelor înfrățite:

Arpad și Zalan, Doja și Verboczi, popoare
în mine sînt deavalmă, turci, slavi, romîni,
tătari,

în inima aceasta, trecutului dateare
c-un viitor de pace, contemporani maghiari
(„La Dunăre“)

și îndemna popoarele de pe malul Dunării „să-și croiască o soartă comună“. Această poezie e de fapt un mare imn al prieteniei între popoare.

În poeziile scrise în jurul lui 1930, József Attila manifestă pe deplin forța strălucitoare a măestriei sale poetice.

Poeziile sînt scrise într-un stil sobru, bărbătesc, profund omenesc și plin de lirism. Ele ne dovedesc că poetul privește în față, conștient de răspundere, soarta sa și a poporului său, versurile sale sînt pătrunse de nestrămütata încredere în forța clasei muncitoare, în viitorul omenirii și de asemenea, de un umanism combativ, de speranța care triumfă întotdeauna asupra deznădejdiei și durerii obosite ce-și face loc din cînd în cînd în sufletul poetului; de aceea poeziile sale sînt învăluite în lumina caldă a viitorului. În poezia lui József Attila găsim o dovadă strălucită a ideii pe care-o cita deseori din Marx: „Socialismul nu constituie o problemă a existenței, ci a demnității omenesci“. El înfățișează clasa muncitoare, și totodată întreaga luptă pentru eliberarea poporului muncitor, din această perspectivă măreață. Poezia sa e plină de un profund umanism socialist, în sensul deplin al cuvîntului. Ce caldă, ce emoționantă este imaginea lui József Attila despre orînduirea viitorului:

O, libertate, naște-mi altă lume!
Învăță-l tu cu joc și vorbe bune
pe mult severu-ți fiu.
(„Dați-mi aer“)

Între 1935—1940 în poezia sa devin mai frecvente semnele oboselii, deznădejdiei și ale bolii sale grave. Ororile fascismului se țin lanț, clasa stăpînitoare vinde patria poetului cu de-amînuntul și cu ridicata, teroarea nestăvilită crește, poetul însuși este urmărit. Țara este stăpînită de nesiguranță și spaima teroarei:

Să-mi controleze telefonul, iacă:
ce spun, cui, cît de des.

*Cu visele, în acte pot să-mi treacă
pe cel ce le-a-nșeles.
Știu eu când dînșii mi-or găsi vreo price
să-mi scoată fișa care contrazice
dreptul uman....?
(„Dați-mi aer“)*

Poetul, al cărui loc este printre cele mai mari figuri din literatura maghiară trăiește în mizerie, rabdă de foame. „*Protectorii*“ săi neobrazăți îi asvirle cîte-o pomană, dar de prețuirea cea mult rîvnită nu are parte. Și pe lîngă toate acestea, tratamentul psihoanalitic și boala sa gravă îi zdruncină și mai mult organismul. Luptele crunte pe care le-a dus toată viața precum și prigoana dușmanilor i-au măcinat nervii. József Attila a trăit în epoca apăsătoare a contrarevoluției, plină de persecuții și de îndoieli. El a făurit o poezie proletară, în mijlocul groaznicelor contradicții ale societății capitaliste — aceasta explică valoarea indiscutabilă a poeziei sale, dar și scăderile sale.

Prigoana claselor stăpînitoare a împins în cele din urmă sub roțile trenului pe unul dintre poeții cei mai de valoare ai poeziei maghiare (la 3 decembrie 1937). Deși sinucigaș, el poate fi considerat victima unei oribile crime. Poetul care și-a ales calea luptei, înfruntarea vijeliei sîngerose a fascismului — se putea considera, ca să cităm cuvintele lui Miklos, poet maghiar ucis de fasciști: „*un condamnat la moarte în societatea epocii sale*“.

Prin sinucidere, József Attila nu a dat înapoi în fața luptei; el a căzut în această bătălie, care i-a zdrobit trupul și sufletul.

La întrebările pe care le ridică poezia: „*Ce coace soarta*“ oamenilor asupriți, istoria a dat răspunsul. Soarta oamenilor muncii s-a încheiat prin eliberarea și lupta victorioasă a proletariatului condus de partidul său. Și astfel s-a limpezit și soarta poetului. Viața și opera sa aparțin astăzi aceloră căroră le-a fost destinat „*viitorul proletar*“: popoarelor care astăzi, împreună, construiesc socialismul.

MIHAI BENIUC

JIND

*Tot învălmășind cuvinte
Și simțirile în minte,
Am ajuns de mi se pare
Că din vorbe nu-i scăpare.
Unde dau, de după faptă,
Vorba mare se aiaptă
Floarea zice: sînt femee,
Trîntorele e știubee,
Iar un melc ni se fălește
Că din frunte turn îi crește.
Toate sînt ce parcă nu-s,
Toate se socot prea sus,
Ca să-și zică simplu ce-s
Și să fie pe-nțeleș.*

*Simt în cuget jîndul mare
Ca floarea să fie floare,
Norul nor și vîntul vînt,
Iarba iarbă pe pămînt,
Vorba haină pentru gînd.
Iar de-i spadă, fie spadă,
Dușmanii subț ea să cadă!*

PĂLAMIDA

*La noi, cum știți, e țelină de baltă,
Pămînt din matca Dunării, bogat,
Dar crește-n el o pălămidă naltă,
De-ntrece c-o prăjină omu-n stat.
Și crește preț de-o palmă într-o noapte,
Pe legea mea că nu-ți vine să crezi,
Dar vorba ceea, faptele sînt fapte,
Și de nu crezi, poftim la noi și vezi!
Ce n-am făcut? Am smuls-o din pămînt,*

*Iar a crescut, mai crîncenă, mai deasă:,
Am ars-o, dar a răsărit curînd.
A naibii buruiană! nu se lasă —
Ziceam, și-aproape că ne-am dat învinși.
Scăparăm de boieri, de asuprire,
Și iată-ne acum în cursă prinși
De pălămida-ntinsă în neștire!
Rușinea e mai mare, nu se poate!
Și iar ne-am suflecat și-am semănat,
Legume, cereale și de toate.
Pe semne însă locu-i blestemat.
Nu vrea pămîntul sînul să-și deschidă,
Ne dă, în loc de roadă, pălămidă!
Mai punem floarea soarelui odată,
Vorbim cu agronomul, o plivim,
Și peste trei sau patru zile, iată,
Crescută pălămida iar chilim.
De-un fir tăiat ieșise cîte patru!
Apoi să nu te miri ca la teatru?
Cei ce ieșiseră cu noi la sapă
Priveau și zău nu le venea să-nceapă.
Hai înc-odată s-o plivim, am zis,
Ori ea ori noi, de-acum ce ne-o fi scris!
Și nu ne-am dat, pîn-a crescut mai mare
Și s-a-ntărit ca lumea floare-soare.
De-acum e treabă bună, m-am gîndit.
Dar ce să vezi? atunci a năpădit
Gîngania ce-i spunem noi rățușca —
Iși deschisese diavolul iar cușca
De răutăți, și hai: dezinfectează,
Că doară pradă n-ai să lași să cază
Recolta unei goange blestemate.
Și cînd am isprăvit, iar pălămidă!
Stăteam așa, cu brațe-ncrucișate,
Și alb eram la față ca de cridă.
Dar iarăși începurăm la plivit,
O primăvară -ntreagă ne-am trudit,
Pînă văzurăm limpede la urmă
Puterea pălămidei cum se curmă:
Am biruit! Pe vechiul fund de baltă
Sta floarea-soare mîndră și înaltă,
Și cîntărea în talgerele grele
Lumina verii și a trudei mele.
Iar toamna pus-am și noi pe cîntar
Vr-o două mii de kile la hectar.*

IN LOC DE VINUL VIEȚII...

*In via inimii omenеști
Se coc strugurii bunătății.
Mustul cuvintelor dulci va curge pe buze,
Omul va rupe pînea sa-n două,
Iar jumătate va da-o fratelui său.
Cel mai bogat va fi lucrătorul viei.
Mai darnic va fi cel cu multe zile de lucru.*

*Dar vai peste mări și țări, peste țări și mări
Pălămida lotrilor mai este;
Va trebui oare încă odată
Să săpăm morminte-n loc de pivniți?
Va trebui oare încă odată
Să stoarcem sînge din trupuri
In loc de vin dulce din struguri?*

*N-am uitat fărădelegile voastre mari,
Nici ghiarele voastre de oțel.
Cunoaștem trufia voastră rău duhnitoare
Și știm cum vă spintecă mai bine cuțitul,
Dar pentru ogoare ca îngrășămînt
N-avem nevoie de stîrvurile voastre.*

*Potoliți-vă setea de putere,
Căci altminteri bea-veți,
In loc de vinul vieții,
Otrava cea fără de leac a morții.*

CASTANII

*Eu am văzut castanii primăvara,
Cu toate candelabrele aprinse,
Cu florile ca de lumină ninse,
Iluminînd văzduhu-albastru, seara.*

*Era o frumuseță majestoasă,
In falnica și verdea lor cunună,
Cu copăceii lor de flori de lună,
Din frunze clătinate ca-ntr-o plasă.*

*O tinereță-atotpromițătoare,
Iși desfăcea corolele bogate,
Cu alte flori de-o seamă, fecundate,
In nunta albă-a razelor de soare.*

*Dar au trecut de-atuncea luni și luni,
Și fructul tinerii lor frumuseți,
Crescu din seva multor dimineți,
Pe crengile acelorași cununi.*

*Și am văzut și-n toamnă iar castanii,
Cînd fructele le-au început să cadă,
Netrebnice ca pietrele în stradă,
Cu forme de miniaturi de cranii.*

*Și m-am gîndit că, de atîtea ori,
Nu este rodul cel de flori promis,
Și nu-i cuminte să clădim un vis,
Cu ușurință, numai după flori.*

TOAMNA

*Cad vestejite frunzele de tei,
Cu-o înfeleaptă, gravă resemnare:
O clipă pîlpîie plutind în soare,
Și se aștern tăcute pe alei.*

*Acele ce-au rămas pe-o creangă, rar,
Iși tremură bolnavele lor foi.
Bat ca din aripi galbene și moi
De parcă fiecare-i un canar.*

*Se tem și ele ca și noi de moarte,
Și-or fi-amintind de păsări de-astă vară,
De doi îndrăgostiți cîndva-ntr-o seară,
De vîntul ce venise de departe.*

*O lume-ntreagă moare-n orice pom,
Cu foșnetele ei din tinereță,
Intr-o tăcută, stranie tristeță,
De parcă fiecare-ar fi un om.*

*Mor frunzele pe-nflăcărate ruguri.
Dar pe crenguțele subțiri, pustii,
Ca niște mici mărgele cenușii,
De pe acum s-arată noii muguri.*

CEAȚA DE TOAMNĂ

*În pulberea udă se bănuie cerul,
Pământul sub talpă îl simți, dar nu-l vezi
Și ca printre lacrimi lucește tăierul
Gâlbuiului soare în ceas de amiezi.*

*Ciudată e toamna! Cînd vrea ea îngroapă
Și-acoperă totul în aburii-i reci,
De-ți lasă privirii, sub nas, la o șchioapă,
Doar lujerii-aceștia uscați de dovreli...*

*Răzbat de aiurea îndemnuri răzlețe.
Ascultă, și-n tăcerea din jur parcă-auzi
Cum spintecă țelina pluguri semețe,
Cum intră brăzdarele-n bulgării cruzi...*

*Aprinde-te soare, căci nu e o taină
Minunea pe care nici tu nu o știi.
Planetă, azvîrle cețoasa ta haină
Ca lumea întreagă să poată privi!*

*Aprinde-te, soare, să vadă oricine
Cum pier mărăcinii, sub plugul cel greu,
Sub mîna pietroasă a celui ce-l ține,
Sub brațul vinjos al poporului meu.*

*Intinderi de brazde, ca untul de grase,
Ca turba de negre, pământul îl sparg.
Invie colinele-acestea mînoase
Cu poalele-n Mureșul molcom și larg...*

*Prin ceața de toamnă doar inima-mi poate
Pătrunde... Trec pluguri, le-aud, le zăresc,
Pe dealuri uitate, de veacuri uitate,
Noi vise și cîntece desțelenesc.*

VOLGA, VOLGA...

*Volga, Volga, albele-ți vapoare
M-au purtat sub soare și sub vînt, —
Buni ortaci mi-au fost, și ajutoare
Să cunosc al Rusiei pămînt.*

*Și prin iz de apă și mesteceni,
Deschizînd portaluri în beton,
M-ai luat cu tine, să mă legeni
Pînă la cazacii de pe Don.*

*Dunărea-mi era pe-atunci în minte,
Patria ce-acasă mă chema...
Iar acum în versul meu se-aprinde
Volga, Volga, amintirea ta,*

*Apele-ți adînci, ce încercară
Să le sece nemții la izvor,
Și prundișul sur care-ți presară
Țărmii netezi, — margini de covor, —*

*Stîncă ce veghează, -mbătrînită
Mersul tău, de pe un mal abrupt,*

*Sfînta prietenie neclintită
Pentru care, fără preget, lupt...*

Februarie 1955

LA ORICE VÎRSTĂ

*La orice vîrstă, sînt destui să spună
că poezia-i proastă sau că-i bună;*

*dar cîteodată, seara, cînd mă plimb agale,
trăgînd cu coada ochiului deasupra mea
la Orion, sau la oricare stea,
se-ntîmplă să mai dau de cîte unu-n cale
purtînd, nu ştiu de ce, în mare taină,
poeme vechi, pitite pe sub haină...*

*Şi ce mai patos şi căldură pune
în şoapta sa dulceagă, cînd îmi spune:
„O plecăciune şi un gest mîhnit
„pentru iubitele care s-au ofilit
„în versurile scrise de demult;
„o plecăciune şi un gest mîhnit
„pentru poezii care au îmbătrînit
„şi pentru gurile care-au tăcut
„păstrînd cristalul poeziei, pur...”*

*Şi cum îmi vine-atuncea să-l înjur
pe cioclul care şade-n faţa mea
sub Orion, sau sub oricare stea!*

*.
Imagini răsucite şi măiestre
ca flăcările spirtului albastre,
nu vă mai caut, nu vă mai culeg,
ci limpezit şi liber, în sfîrşit,
de zgura care m-a încremenit,
vreau liniştit şi simplu să v-aleg.*

*Ştiu, nu-i uşor să scuipi peste trecut
cînd te-a însîngerat şi te-a durut;
de-aceea poate uneori mai gem
după tipicul vechiului poem,
cu glas dogit, venind ca din sicriu,*

sau îmi mai mușc vreo unghie când scriu
și mi se pare administrativ
cutare vers, plăpînd și costeliv.

În zvăpăiata tinereții vreme
am rătăcit prin neguri și blesteme,
unii mai calmi, alți mai furioși,
și — cum spun cronicile — deveneam frumoși
cînd devoram religii și legume,
fierbînd, cu tîmpla-ncinsă de poeme,
cum fierbe marea în belșug de spume.

Din turnurile noastre-ncețoșate,
ferindu-ne obrații de noroi,
visam la dragoste, la libertate,
dar bîlbîiam cuvinte seci și moi,
și încîlceam grămezi de nestemate
și împleteam dantele din gunoi...

Mai știu și-acum mulțime de cuvinte;
îmi sună în urechi și-mi vin în minte
cuvinte despre părul despletit
pe care mi-a plăcut ca să-l mîngîi,
cuvinte despre crînguri de lămîi,
și despre firul ierbii, încolțit,
cuvinte despre arbori mari și grei,
cuvinte despre oameni, despre vise,
sau despre flori, despre genunchii ei,
cuvinte despre mîini, și despre gene
ca aripile care bat alene,
despre iubire, despre porți deschise...

Iar printre ele, zornăesc greoi
cuvinte vechi: *Wermacht*, *Fascism*, *Război*;
și altele, abia croindu-și drum,
despre eczeme radioactive,
despre cadavre rînduite-n stive,
despre gîndaci și generali ciumați,
despre copii și crini de-za-gre-gați...

Și-și sună dangătul, prelung, greoi:
Wer — macht,
fas — cism,
răz — boi!

„O plecăciune și un gest mîhnit...”
Hei, cioclule, în clocotul de-aici,
ieșind din bezne, iar te-am întîlnit;
îți văd paloarea și-ți cunosc parfumul.

La naiba Orion! Un far Moscvi
îmi luminează mult mai bine drumul:
din gura mea, vei auzi cuvinte

*mai dîrze și mai tari ca înainte;
imaginile scrise ca s-adoarmă
și rimele, menite ca să-mbete,
le voi căli-n tășuri ca de armă
și cîntecul va crește, uriaș,*

*și va lovi mai tare, mai cu sete
cuvîntul, spadă de poet-ostaș.*

NOTE DE DRUM DIN CANADA

Cînd treci granița Statelor-Unite spre sud, decorul se schimbă brusc într-un scenariu spaniol: munți de granit goi și dezolați, căldură toridă, lipsă de apă, case cu „patio“, pălării mari „Sombrero“, etc. Cînd treci frontiera dinspre nord, în Canada, peisajul îmbracă deodată un aspect scandinav. Lumina scade pînă la o umbră de crepuscul, aerul e viu și răcoros, cîmpiile poartă un covor de iarbă grasă, de o verdeață crudă îmbibată cu apă. Pe lîngă natură, așezările omenesti au și ele cu totul altă înfățișare. Nu mai e vorba de ferme comerciale, fără gospodărie personală a proprietarului, ci de conacuri îngrijite, cu tot ce trebuie, de la vită la floare și la arbori fructiferi. Acolo stă, iarnă și vară, o familie de agricultori legați de pămîntul pe care-l muncesc, pe care s-au născut și pe care, fără îndoială, vor muri. Vecină cu Statele-Unite, Canada amintește totuși de Europa, de bătrîna Europă capitalistă, sclerozată a Occidentului. Dincolo de linia frontierei, zgomotul și agitația se potolesc. Începe o tihnă, un elan odihnitor și tăcut. Oamenii umblă molcom, gesturile sînt rare, firile introvertite, vorba domoală și înceată. Dar nu numai omul, parcă și natura e mai reculeasă, mai calmă, mai decentă. Păsările cîntă mai șoptit, vîntul suflă moale, vitele par gînditoare și melancolice. E o atmosferă de sedentarism european. Nu e de mirare că atunci cînd americanii vor să se odihnească, pleacă în Canada. E singurul loc din continentul american, de la sudul Argentinei, de la Țara de foc — înghețată — urcînd spre miazănoapte pînă la granița Canadei, unde omul nu e în febră, frămîntare și gesticulație, unde nervii vibrează lent și așezat. Nu fiindcă clima e răcoroasă sau imigrația provenită din elemente nordice. Aici chiar și emigrantul italian sau grec ia stilul locului, se concentrează și se liniștește. Telefoanele sînt mai rare, trenurile umblă mai încet. Aparatele de radio sînt mai puțin desfrîinate în orgii lor sonore. Oamenii nu țipă și nu se îmbrîncesc ca să nu întîrzie o clipă mai mult. Ei se mișcă ca în familie „au ralenti“. Timpul curge încet, domol și, desigur, tic-tac-ul ceasornicului bate mai rar și el. Concentrarea urbană de zgîrie-nori, importantă în anumite centre, nu dă totuși caracteristica locului. Tipul omului nu e acela atît de des întîlnit al magnatului industrial occidental, arrogant și sigur de sine, ci al fermierului dur, îndărătnic și timid.

În vagonul-restaurant chelnerii servesc fără grabă mîncări de altă-dată cu sosuri englezești sau franceze. E o atmosferă nițel arhaică, plină de datini și tradiții de „old good time“, de tabieturi și moravuri care rezistă înnoirii vremii cu o vizibilă tenacitate. Alungat de peste tot de suflul progresist

al proletariatului în ascensiune, spiritul conservator s-a refugiat aici. În gări, momentul plecării nu e febril așteptat, iar timpul de oprire e întrebuințat în taifasul între funcționarii trenului și ai gării. Graba, halucinantă, specifică business-menilor yankei nu se întâlnește aici; omul nu se zorește ca un obsedat către făgăduielile clipei următoare, ca să-și epuizeze iute viața și să se apropie vertiginos de moarte. În toate, el își ia răgaz. Răsuflarea lui nu e accelerată de acea nerăbdare chinuitoare care animă manechinele vii, lăsate în urmă, nu mai departe decât la câteva zeci de kilometri, mai la sud, la vama de unde începe iadul american. Călătorul care a plecat ieri seară din „Central Station” și a venit într-un „sleeping” de treizeci de persoane, bărbați și femei, culcați pe paturi suprapuse, care nu dorm oclipă toată noaptea, intră deodată într-o liniște chinuitoare, parcă ar fi ajuns în alt continent.

Această bruscă schimbare e datorită unei cu totul alte spețe de așezare și ocupație omenească. Deși în ultimul timp industria canadiană s-a dezvoltat amețitor, țara a rămas totuși la un caracter agrar.

Desigur, în regiunea lacurilor, Canada a devenit în ultimul timp o țară puternic industrială. Acolo a pătruns într-o măsură apreciabilă caracterul american. Dar această insulă de uzine coexistă cu o structură țărănească de tradiție europeană: și în aceasta, Canada se deosebește de mentalitatea Statelor Unite. Acolo se spune cu un fel de mândrie: „Noi nu mai avem țărani”. În adevăr, munca agricolă se face de antreprenori de culturi, fără legături stabile cu pământul, locuind la oraș, exploatând aspru muncitori sezonieri care cutureieră America după lucru.

Vechea datină europeană a omului legat de sol, păstrînd simțul naturii, închisat în datine vechi de secole, se menține în Canada. El simbolul fixării de pământ cu toate prejudecățile, inconvenientele în raport cu lumea modernă, legate de acest fel de viață. Țăranul canadian, dur, zgîrcit, producînd larg pentru consumație și mai restrîns pentru piață, a rămas în urmă cu un secol. El lucrează terenul cu fiii, fetele și nurorile sale: defrișează noi ținuturi tăind pădurile, fără să angajeze din avariție salariați. La dejunsau seara, familia se adună patriarhal în jurul mesei unde fumează supa și prezidează grav sau jovial, tatăl. Copiii sînt supuși și cuviincioși. Morala grupului se menține severă și absurdă în raport cu timpul. Într-un continent unde ferma se vinde, se cumpără, se schimbă de la un vînzător la altul, țăranul canadian are pentru glie atașamentul tenace al proprietarilor din tată în fiu. Americanul voiește să se îmbogățească repede, prin orice mijloc. El seamănă, culege și pleacă aiurea, agricultura fiind doar o speță de comerț. Țăranul canadian aliază nevoii de cîștig o serie de tradiții sentimentale. Aceasta împrumută situației lui sociale un caracter mai aprig. Chiaburul e un dușman tot așa de feroce al ordinii socialiste ca și marcele capitalist. El e legat de pământ prin tot felul de sentimente, un atașament aproape animal, în timp ce marele capitalist are o atitudine abstractă față de pachetul său de acțiuni, pe care le vinde sau le cumpără oricînd dintr-o bursă oarecare. În jurul familiei țărănești se concentrează medicul rural, învățătorul, dar mai ales preotul catolic, alcătuind un mediu bigot la fel cu acela din Franța ori din Țările Scandinave. Un geograf francez descrie astfel acest mediu: „În regiunea franceză din Saint-Laurent se ajunge la un tip curent de ferme de 40 hectare, exploatate de țărani proprietari. Ele se întind în fișii dreptunghiulare, perpendiculare pe șosea, în marginea căreia se găsește casa. Producția comportă o agricultură variată, cu cereale, vaci de lapte, poiată de găini, legume și pomi fructiferi. E ceea ce nemții numesc „Natural-wirtschaft”. Se trăiește înăuntrul moșioarei care formează o unitate de resurse, consumînd o largă parte a produselor obținute și vînzînd restul la piața învecinată, care e adesea

un mare oraș. Chiaburul lucrează ajutat și de nevestă, de fii și de fiice, fără mașinism excesiv, totdeauna în contact cu ceea ce se numește în Franța retrogradă din unele provincii „esprit de clocher”. Practic, dă rezultate satisfăcătoare: tehnica e inferioară aceleia din S.U.A. dar întreprinderea e agricultură, nu „industrie deghizată”.

De aceea, peste tot plutește un caracter demodat, vechi, parcă împietrit, sfidînd vremurile și goana lor. Totul s-a oprit la o formulă mediocră de bunăstare, ca în versurile poetului: „oh, temps, suspend ton vol”. Lipsește doar diligența. Preotul e stăpînul locului. El pătrunde adînc în viața familială, prin femei, o conduce de fapt, o dirijează pe căile unui conservatorism gelos și strict. Domnește astfel o atmosferă retrogradă care amintește viața bucolică a unei Europe legendare din alte veacuri, susținută de o populație de mici proprietari, aspră, îndărătnică, plină de dușmănie față de inovații, de o etică severă și implacabilă. Spiritul de întreprindere în limitele acestui mod de a concepe viața, e aprig. Țăranii francezi fură în fiecare an pădurilor din nord cîte o porțiune defrișată. Ei se vor întinde pînă la hotarele tundrei.

În același timp, în regiunea Ontario sau Toronto, spiritul industrial a pătruns victorios. A construit numeroasele uzine, orașe tentaculare cu blocuri uriașe, a întîns mentalitatea americană, împingînd spre nord idila țărănească. Coexistența acestor două lumi, sfidîndu-se una pe alta, constituie caracterul particular, atît de original al acestei țări.

La frontieră trenul se oprește și călătorii coboară în rînduriordonate la inspecția vamală. Pașapoartele sînt minuțios examinate. Cînd ne vine rîndul, polițistul ne examinează din cap pînă în picioare, cu toată mefiența. A auzit că venim dintr-un ținut unde se plămădește o lume nouă. Apoi sîntem poftiți într-un birou special. Cu toate că avem pașapoarte diplomatice, sîntem supuși unui interogatoriu riguros. Sîntem întrebați dacă în țara noastră a fost introdus comunismul și dacă avem vreo misiune specială în Canada. La răspunsul nostru eă facem o simplă excursie de plăcere, funcționarul zîmbește sceptic, avînd aerul să spună: „Asta s-o spui la alții”. În fine, un altul ne găsește o lipsă: nu avem nu știu ce viză specială pentru țările din sud-estul Europei și nu putem intra în Canada. Abia după amenințările mele de a reclama cazul sindicatului diplomatic, de a cere reparații, etc., după un lung telefon, probabil cu poliția din oraș, sîntem eliberați cu un fel de resemnare plină de regrete.

În vagonul-restaurant care ne duce la Quebec oamenii sînt tăcuți, din aceeași familie, stau unii în fața altora și nu-și adresează un singur cuvînt. Isteria americană a încetat. Oamenii citesc reculeși biblia ori cîte un vechi roman de Fielding ori de Dickens. Abia dacă ridică ochii să privească pe fereastră, posac și indiferent, peisajul. Sînt îmbrăcați cu stofe primitive și rustice, probabil țesute în casă. Altfel, deferenți și serviabili, strict corecți, fără nici o bună dispoziție față de „veneticii” care pot să le aducă noi mesaje turburătoare.

Cățarat pe o stîncă care se prăvălește abrupt pînă la apele fluviului Saint-Laurent, un vechi castel, transformat azi în hotel, „Chateau Frontenac”, adună la poalele sale, în străzi înguste și întortochiate, orașul Quebec, capitala spirituală a populației franceze din Canada. Hotelul-castel și-a păstrat porți și ziduri medievale. De pe terasele lui înalte privirea fuge departe peste coline, peste fluviul încolăcit ca un șarpe leneș, peste orașul revărsat în vale. Aici e un punct istoric mai vechi. Din Mexic și pînă aici, pe o lungime de 3000

kilometri, nu vom mai întâlni urme arhitectonice de viață trecută. Acest aspect de vechime se adaugă la caracterul european, neamerican al ținutului. Cuibul de pirați a servit desigur altădată drept citadelă, loc de sprijin al cuceririlor spre vest și de apărare a celor câștigate pînă atunci. Astăzi, pe culoare cu ogive s-au instalat calorifere, în odăi cu nișe ascunse în pereți s-au așezat paturi confortabile cu telefoane la cap. Peste tot răsună strident și nepotrivit, aparate de radio. În sala restaurantului cu bolți vechi de capelă mișună femei somptuos îmbrăcate în rochii de seară și cu șiraguri de giuvaere. La o masă alături, o tînără milionară cu păr spălăcit și ochi bulbucați ar avea chef de stafii și strigoi rătăcind pe coridoare pentru ca amintirile istorice să aibă un sens. În prețul ridicat pe care l-a plătit pentru cameră, ea ar dori și astfel de senzații. Cînd i se spune că așa ceva nu se poate, ea își apleacă capul ondulat pe umărul tatălui său, atotputernic bancher american și cu un glas răsfățat cere insistent să i se procure stafii. Bătrînul afacerist mormăie ceva neînțeles care seamănă a refuz, apoi scoate din buzunar un stilou de aur și începe socoteli de afaceri cu vecinul său. Fata răsfățată privește pierdut, departe, ridică din umeri și se resemnează cu durere la o viață așa de aspră în care i se pot refuza astfel de mici capricii.

★

Orașul are străzi strîmte, cu case mici, cu magazine modeste. Clădirile importante, monumentale, pentru autoritățile de stat sînt rare. Totul are un caracter provincial. Alături de dezvoltarea vertiginoasă a centrelor urbane americane, chiar a celor canadiene ca Montreal sau Toronto, Quebec amintește de Orléans, de Troyes, sau de orice altă urbe de provincie din Franța. Pe străzi apar femei bătrîne, cu șaluri arhaice pe umeri, cu vechi bonete bretone pe cap, cu saboți în picioare. Bărbații poartă berete sau caschete de mult vitate în țara de baștină. Dughenele, ca în mici orașele, vînd de toate: șireturi de ghetă, salam, funii, cuțite, stambă. Lipsește doar fitilul de lampă cu gaz. Negustorii ambulanți își strigă și își laudă cu glas ascuțit marfa. Reclama e acustică ca în evul mediu, nu vizuală, cu vitrine și cu caractere luminoase, electrice, ca în secolul nostru. Populația e 80% franceză. Dacă te adresezi cuiva pe stradă, în englezește, ca să ceri o informație, ți se răspunde invariabil: „Je suis canadien français, monsieur“, ceea ce înseamnă că cetățeanul, deși știe limba engleză, nu vrea să răspundă decît în limba sa natală. E o lume franceză veche, rămasă intactă la ceea ce a fost în secolul XVIII, cînd a fost colonizată Canada. E o felie de viață păstrată în felul conservelor de un reactiv chimic care o ferește de corupția aerului. Cine vrea să înțeleagă retrospectiv istoria Franței, trebuie să vină aici. Va întâlni un colț de muzeu viu, ca un acvarium, în care o frîntură de viață, rămasă la caracterul epocii iluminismului, s-a păstrat nealterată.

După cedarea Canadei către englezi în veacul al XVIII-lea, populația franceză s-a retras pe această parte a țării, s-a închis ermetic în ea însăși, cu îndărătnicie conservatoare în moravuri, cu preoții ei catolici, cu agricultura sa minuțioasă, cu ritualul sobru și ferecat al vieții de familie, cu limba sa ferită de orice evoluție.

Evident, viața e mai îndărătnică decît orice rezistență și în fiecare an vlăstare tinere franceze coboară către lacul Ontario și către Toronto, ca să lucreze în fabrici și să ducă o viață mai pasionantă și mai temerară. Cei care rămîn acasă însă, păstrează neschimbate legile și moravurile vechi, cu toate influențele populațiilor înconjurătoare de alte neamuri. Față de englezii și americanii din jur, ei se mențin printr-o economie patriarhală, prin religie, limbă și moravuri tradiționale. Cel mult dacă gustul pentru agricultură

le dă impuls la pionieratul defrișării pădurilor dinspre nord, unde suprimă arbori superbi ca să semene în locul lor orz și secară.

Așa cum se conservă închiși, vorbind o franceză curată, ferită de imixtiuni impure, canadienii francezi au pierdut simțul solidarității cu patria mamă. Ei nu se simt legați de patrimoniul social și intelectual al Franței europene. Sentimentul național nu-i unește cu metropola. O nouă imigrație nu întreține raporturi vii cu patria de origină. De asemeni, străini față de anglo-saxoni, ei rămân singuri într-o lume cu care nu se pot înțelege, dar cu care conlocuiesc într-un armistițiu civilizat. Sînt în Canada aproape trei milioane de francezi la o populație de zece milioane și jumătate. Canadienii britanici sînt cinci milioane patru sute de mii. Restul de două milioane sînt proveniți din diferite popoare europene ori asiatice. Astfel elementul francez reprezintă aproape o treime a populației. Ei provin din vreo 60.000 de francezi pe care tratatul de la Paris în 1763 i-a cedat coroanei engleze. Franța i-a uitat cu totul, mai bine de un secol. Abia în 1855, fregata „La capricieuse” a făcut o vizită în fosta colonie și cu această ocazie, francezii au început a descoperi pe canadieni abia către sfîrșitul secolului trecut.

Ei au rămas masiv pe teritoriul pe care-l ocupau la sosirea lor în regiunea dintre Quebec și Montréal, emigrînd parțial și în alte cîteva provincii învecinate. În regiunea Ontario nu sînt decît 300.000 la o populație de trei milioane una sută de mii, ceea ce reprezintă abia 9%, în schimb ei reprezintă 2.270.000 la o populație totală de 2.874.000, adică 80% în provincia Quebec. În alte părți, în Manitoba, Saskatchewan, Alberta, etc. ei nu figurează decît cu un procent de 6%. În țară, la nord de Montréal, concentrarea franceză e așa de puternică încît reprezintă 95%. În spre vest, dincolo de regiunea lacurilor, populația engleză și originară din alte popoare e absolut masivă, elementul francez fiind aproape total absent.

★

La Montréal, caracterul francez e cu mult mai șters. Și acolo se vorbește curent și peste tot franceza. Dar se aude des și limba engleză. Imitațiile pariziene nu lipsesc: „cutii(*)” cu chansonieri, localuri de noapte care se numesc „Quartier latin”, mîncare franceză în restaurante, cîteva sucursale ale caselor de mode din Paris, ba, cîteodată, pe străzi mai lăturalnice, cîte o birje cu un cal, condusă de un vizitiu bătrîn cu favoriți ori cioc și care nu vrea să vorbească decît franțuzește. Încolo însă, orașul are un caracter anglo-saxon, mai mult englez decît american. Clădiri uriașe cu zeci de etaje, alături de locuri virane, pe care nu se construiește nimic, deoarece terenul se arendează foarte scump, cu metrul pătrat, pentru stațiuni de automobile, dau impresia aceea caracteristică în S.U.A. de proiecte îndrăznețe neisprăvite, oprite în realizarea lor. În cartierele mărginașe, în suburbii, o populație mai puțin sordidă, mai puțin mizeră ca în orașele din S.U.A. Femei curate, case cu flori, copii voinici și colorați la față.

★

Convorbire interesantă cu un profesor universitar progresist. El îmi spune că ideea de pace e, în Canada, mult mai agreată, mai răspîndită ca în S.U.A. Intelectualii, muncitorii, țărani sînt pacifiști convinși. Dependenta economică de S.U.A. e hotărîtoare. Metropola engleză cumpără grîul și făina canadiană în mare parte. Importul însă e făcut din mărfuri americane. Deși dominion englez, Canada face un comerț dublu cu Statele Unite față

*) În franțuzește „boîte” — local, în genere de noapte

de acela pe care-l face cu Anglia. Apoi, capitalul american participă la cele mai multe întreprinderi canadiene în proporții considerabile. Totuși, yankeii nu sînt prea iubiți. Caracterul social și economic al țării, cu toată evoluția rapidă către industrializare — în special extractivă — rămîne încă agrar. Mentalitatea — în rîndurile proprietarilor de pămînt — e aceea a unei democrații burghezo-conservatoare, mentalitate specifică chiaburilor rurali, bogați și egoiști ca orice chiaburi, negustorilor duri, lipsiți de orice fel de sentimentalitate. Un partid social-democrat de nuanță laburistă, lipsit de viziune revoluționară, face o politică oportunistă, fără principii, mulțumindu-se să apere de la zi la zi un minimum de drepturi, destul de reduse, ferindu-se să supere cu atitudini prea radicale patronatul. Influența religiei e încă foarte puternică. În ultimii ani se observă în rîndurile proletariatului o conștiință de clasă care aduce multe turburări conducerii birocratice a „bossii”-lor socialiști. Intelectualii sînt în mare parte progresiști și au început să militeze energic. De aceea sînt bănuți, suspectați și neglijăți în toate revendicările lor aci ca și în S.U.A. Nevoia de libertate și de pace e mai puternică însă ca la vecinii din sud, și glasul intelectualilor progresiști începe să fie ascultat.

Religia catolică în elementul francez e expresia acestei baze economice de mică producție de mărfuri pe de o parte, pe de alta a nevoii de conservare națională a unui grup minoritar într-un complex statal de populație majoritar engleză. Preotul catolic intervine în viața intim familială, dă sfaturi, intervine insistent și activ în perioadele electorale spre a determina un vot în favoarea reacțiunii, preia sume importante pentru întreținerea bisericii. Cu alte cuvinte e amicul și susținătorul ipocrit al familiei. Politica religioasă catolică nu e reprezentată numai de un cler francez. Mulți dintre episcopi și arhiepiscopi sînt irlandezi, adică mai preocupați de puterea bisericii decît de conservarea naționalității franceze.

Limba acestei populații e o limbă franceză care se menține în familii și în relațiile economice și sociale. În birouri și în școli, însă, limba oficială e cea engleză și aceasta reprezintă un puternic element de desnaționalizare. Puritatea exprimării suferă și prin faptul că se adoptă adesea un argou mixt franco-englez, așa cum am constatat și la românii din Detroit sau Cleveland. În domeniul sportului, cinematografului, utilajului tehnic, apare clar acest jargon amestecat.

Ca la toate popoarele tinere de pionieri, care au transformat un continent primitiv prin lupte grele și crude cu populațiile autohtone și forțele rebele ale unei naturi străine, unde elementul masculin trebuie fatal să facă față greutăților, femeile în Canada sînt inferioare ca număr bărbaților. Numărul relativ redus le aduce și o prețuire mai mare. În S.U.A. legislațiile sînt făcute ca să protejeze femeile (trebuie să înțelegem: femeile aparținînd claselor posedante) în toate domeniile. Statistica arată că în Statele Unite marele capital se găsește în proporție de 68% în mîinile femeilor. Rezultatul e că acolo femeia — dar numai cea bogată și alintată, a rămas într-un stadiu medieval de parazitism, de lene și inutilitate socială. Le poți vedea la recepții sau preumblări, împopoțonate, fără preocupări generale, preocupate numai pentru petrecere, sport sau flirt.

În Canada, la 105 bărbați sînt doar 100 femei. Dar aici femeile nu s-au mulțumit să fie întreținute din munca bărbatului, ci s-au înrolat activ

nu numai ca gospodine harnice, colaboratoare egale în muncă cu bărbații la țară, dar au pătruns și în viața publică și socială. Multe femei sînt avocate, ingineri, medici. Există o puternică mișcare a femeilor pentru cîștigarea integrală a drepturilor politice și sociale. Dincolo, element exclusiv de agrement pentru unii, ea așteaptă să fie servită, întreținută, adorată. Aci, robustă, energică și conștientă, ea devine un factor social modern de îmbunătățire a condițiilor sociale pentru toți. Aspectul ei exterior e nițel masculinizat, dar total deosebit de înfățișarea de păpușă imbecilă, încărcată cu bijuterii și blănuri de dincolo.

★

O radioasă zi cu soare de sfîrșit de iunie. Excursie în împrejurimile orașului Quebec. Drumul curge curat și drept printre grădini cu pomi în floare. E duminică și oamenii au ieșit la soare ca insectele primăvara. În vremea cînd la noi se coc cireșile, aici au înflorit liliiecii. Tufe uriașe de violet închis se revarsă peste case și grădini. În aer plutește mireasmă amară și suavă de floare. Fete grase, blonde, rumene la obraz, rîd cu poftă. Băieții în haine negre, curate, le țin isonul. E o atmosferă de sănătate și de voie bună care umple văzduhul de voieșie și tinerețe. Grupurile sînt așezate deoparte și de alta a șoselei ca la noi duminica la sate. Printre pîlcurile de tineret se strecoară o arătare în negru, un corb straniu pe un tablou de verdeată luminoasă, care spune fiecăruia cu un zîmbet mios, convențional și fățarnic cîteva vorbe ademenitoare. E pastorul satului care reprezintă încă concepția de viață a altei generații, în fața căruia glasurile amuțesc respectuos și pălăriile băieților se ridică de pe capete. Ca la un ordin militar brusc. Rămășiță sumbră, care îngheață rîsetele și amuțește viața ca o remușcare. După ce a trecut, ca ofițerul la regiment sau pedagogul la școală, hazul pornește parcă mai întetît, ca să compenseze intimidarea. Viața își reia impetuos drepturile.

Într-o grădină-restaurant unde prînzim, mesele sînt grupate pe familii, oamenii beau alcool tare, whisky canadian, dar decența oprește gesturile nepotrivite și înăbușă țipetele. Veselie nordică, potolită, reținută.

Cînd ne întoarcem spre oraș, către ora trei după amiază, umbrele crepusculului coboară încet peste oameni și locuri. Noaptea septentrională se vestește după această scurtă bucurie diurnă.

★

Un negustor canadian francez cu care stau mai mult de vorbă, mă întreabă, curios de a se documenta, dacă am fost vreodată în Franța. El n-a fost niciodată. Ca o rudă îndepărtată care vrea să afle vești de la o familie ingrată, îmi pune nenumărate întrebări. Laudele mele asupra strălucirii franceze îl lasă bănuitor. La urmă sfîrșește conversația cu aceste cuvinte: „O fi așa, dar oamenii de acolo au pierdut credința în dumnezeu. De aceea au mereu războaie și cer ajutorul nostru cu care obțin victoria fiindcă noi sîntem credincioși și dumnezeu ne ajută“. Apoi, pentru toate aceste informații binevoitoare de la familie, și probabil fiindcă e credincios, îmi cere un preț mai ridicat decît cel anunțat în vitrină.

★

Preumblare cu automobilul în taiga de la nordul orașului Quebec. Pădurea de coniferi e sumbră și posomorîtă. Numai coaja albă, văruiată a mestecănului așterne pete de lumină pe un fond clar-obscur. Atmosferă grea, hieratică, de catedrală. Sub copaci, mușchi, ferigi și ciuperci întind un covor palid, limfatic. Din cînd în cînd, mașina surprinde fiare cu blană

abundentă care se salvează în tainițele tufişurilor ori fug buimace sub copaci. Tăcere deplină, apăsătoare, ca de basm fermecat. Nu cîntă nici o pasăre, iar vîntul s-a oprit şi el înmărmurit. Trecem din cînd în cînd peste riuri reci şi negre. La maluri plutesc şi acum, uitate de vreme, frunze uscate din toamna trecută. Din stufulişuri şi mlaştini, nici o vietate nu-şi ia zborul. Totul e atît de încremenit, încît mişcările noastre şi ale maşinii par insolite, stranii. Cînd automobilul se opreşte şi glasul nostru amuţeşte, tăcerea ajunge totală, abstractă. Totul lasă o impresie de irealitate, de existenţă factice, artificială; lume adormită, încremenită de bagheta unui vrăjitor ca în poveştile copilăriei.

Întîlnim în fine o cabană, nu locuită de amorezaţi, fugiţi de lume ca în cîntecul francez, ci de un voinic canadian francez, cu părul roş ca de gal, cu faţa puternic colorată, cu pipa în gură şi cu puşca pe spate. Ne poartă înăuntru, nu înţelegem pentru ce, fiindcă după ce ne oferă cafea tare, nu mai spune nici un cuvînt. Faţa îi e brăzdată cu dungi adînci, săpată de vremuri şi poate de zbucium. Aflăm atît, că trăieşte aici de doi ani din vînat şi pescuit. Înţelegem că omul e mizantrop şi că a fugit de lume. Veche concepţie individualistă, antisocială, ca la francezii vechi, descrisă în bătrîne cronici şi păstrată aici ca o experienţă rară, nealterată de scurgerea vremurilor. Mod caracterologic francez de a reacţiona la decepţii şi la înfrîngerii, neputinţă de a înţelege cauzele specifice ale unei soarte vitregi, un suris blînd, rămasă uitată de tinereţe şi speranţă, îi înfloreşte totuşi o clipă în barba încărunţită. Apoi, revenit din această fugară slăbiciune, se încruntă din nou.

Aceeaşi rezervă se constată şi în relaţiile celor două popoare dominante: francezi şi englezi. Ele coexistă fără să se amestece altfel decît într-o rece cordialitate. Raporturile, de o strictă şi minimă politeţe, se rezumă la nevoi reciproce pe care le reclamă diviziunea muncii. În acelaşi oraş, în acelaşi birou, în aceeaşi profesie, oamenii se salută glacial, dar n-au relaţii de prietenie sau de familie. E un „modus vivendi” respectuos unul faţă de altul, fără intimitate şi nici afecţiune. Fiecare acceptă situaţia fără să o schimbe cu nimic. Colaborarea nu se înjgheabă decît cînd e cerută oficial de lege sau de ordinea statală. Francezii sînt bănuitori fiindcă sînt în minoritate şi le e frică de asimilare, de încălcarea drepturilor şcolare consfinţite în 1763 şi 1774, prin garanţii legale. Englezii se îndoiesc de loialismul francez. Nici fată de patria de origină, canadienii francezi nu sînt mai generoşi. Forma lor socială de viaţă e un provincialism regional în care nici originea naţională, nici recunoaşterea unei naţiuni canadiene nu s-a format deplin. Închişi în bîrlogul şi biserica lor, în economia lor agrară, chiaburească, ţăranii francezi amintesc de „Sacul cu cartofi” al lui K. Marx. Adunaţi la un loc, ei nu se contopesc în ceva care să-i depăşească, geloşi de independenţa lor, îneschină faţă de natura umană. Rar, cite un lider politician federal vorbeşte în discursuri de „naţiunea” canadiană. În viaţa sa privată el se comportă însă regionalist ca oricare francez din Quebec. Franţa europeană nu le inspiră multă încredere. Cînd un student canadian care a învăţat la Sorbona revine în ţară, lumea îl suspectează şi, multă vreme, el e supus unei observaţii a tuturor comportărilor lui, ca şi cum — spune un scriitor francez — ar fi adus cu el o gravă boală contagioasă.

Dincolo de Montréal, înspre apus, înspre munţii stîncosi, unde lacurile albastre şi înălţimile albe de zăpadă aduc aminte de Elveţia, se întinde masiv

elementul englez, împestrîțat doar ici și colo cu diferite popoare eterogene. Ottawa e un centru birocratic, artificial, pentru guvern, autorități, parlament și corp diplomatic. Un oraș birou și un oraș arhivă unde se rezolvă hîrtii. Viața se desfășoară în alte părți. De pildă la Toronto, mare centru comercial și industrial. Regiunea lacurilor dinspre nord e o prelungire a Americii dinspre sud. Acolo au năvălit din plin blocurile „zgîrie-nori”, miile de automobile, consumația de koka-kola, comis-voiajorii, băncile și bursele, pe scurt tot „modul de viață” american. În mod sincer și intim, nici englezii nici francezii canadieni nu iubesc pe americani. Îi consideră lacomi și vulgari. Totuși, relațiile economice strînse, amestecul americanilor în băncile, comerțul și industria canadiană, exportul masiv către Statele Unite, exercită asupra Canadei o presiune specială. Se mai observă și o slabă solidaritate pan americană. „Complexul dollar” leagă burghezia americană de cea canadiană prin solidaritatea speculației și a exploatării. Ca de cele mai multe ori în regimul capitalist, solidaritatea de clasă e mai puternică decît conservarea națională. Anglia și Franța oferă sentimentalism gratuit de nuanță culturală, America propune burgheziei canadiene afaceri și tantieme. Cu toate acestea se poate observa un surd sentiment de rezistență față de intențiile anexioniste chiar nemărturisite al americanilor sau de amestecul în fapt al vecinilor de la sud în treburile lor interne. De aceea Canada își permite din cînd în cînd slabe veleități de independență la O.N.U., în chestiunea recunoașterii Chinei, în războiul din Indochina, etc., ceea ce îi aduce aspre dojeni din partea stăpînului camuflat.

★

Legăturile economice cu Anglia sînt mai slabe. Metropola importă doar cea mai mare cantitate a grîului canadian. Totuși, spre deosebire de francezi, originarii din Marea Britanie păstrează cu patria mamă unele legături efective de religie, de cultură și de afaceri. Elementul britanic reprezintă în Canada 53%, iar 11% din aceștia sînt născuți în Anglia. Irlandezii, în număr de un milion și jumătate, umplu ambianța locului de vociferările lor stridente și de agitația lor frenetică.

★

Drumul șerpuiește acum printre uriașe lanuri de grîu. Către sfîrșit de iunie, valurile spicelor încărcate se păstrează încă verzi. Pe întinderi de zeci de kilometri peisajul nostalgic, fără depresuni, fără diferențe de nivel, e acoperit de oceanul nesfîrșit al grîului. Oameni cu pălării largi pe cap, femei îmbrăbodite trudes din greu ca să smulgă roade pămîntului. Pentru ei munca lor nu se va transforma, conform legii conservării energiei, în contribuție fecundă la îmbunătățirea soartei umane, ci la sordide și lăcomie speculații de bursă pentru „prețul mondial al grîului” la tîrgurile din Toronto sau Montreal. Belșugul pămîntului și cazna umană va forma mîine craturi, falimente sau îmbogățiri subite în speculații străine în jungla bursei ale unor oameni care n-au nimic comun cu chinurile sau cu nădejtile de pe ogoare.

Rătăcind ceasuri întregi printre aceste cîmpuri de belșug, ale nimănui fără să fie ale tuturor, fără să vrei gîndul zboară către aurora unor timpuri care se prevestesc și comparația cu belșugul uman al colhozurilor se impune inevitabilă.

CATRENE

O, TINEREȚE

*O, tinerețe! Dacă-ai fi pierit,
Eram acum ca pomul fără roadă,
Ci tu-nflorești și scaperi încăodată
În tot ce am visat și am iubit.*

PĂMÎNT VRÎSTAT DE SÎNGE

*Pămînt vrîstat de sînge și-oseminte,
Cutremurat de răsmerițe lungi, —
În fructul greu la care azi ajungi
Mustește seva luptelor, fierbinte.*

SÎNT TRIST CĂ POATE-ATUNCEA

*Sînt trist că poate-atuncea n-am să mai fiu, copile,
Cînd arșița, zăpada sau ploile în luncă
Vor sta sau vor începe supuse, la poruncă, —
Și-s fericit că-n mine trăiesc acele zile.*

UN POM DE IARNĂ

*Un pom de iarnă, — iată-l, în piață, uriaș!
Nu în odaia-nchisă, ci-aici în larga piață.
Așa cum trunchiul țării a izbucnit la viață —
Pentru copii se-nalță și bradul în oraș.*

SUB MÎNA TA

*Sub mîna ta și iarna în vară se preface,
Căldura o grăbește un soare-ascuns în strung.
Iar șpanul care curge, zumzuitor, prelung, —
În aer scrie-ntruna cuvîntu-acesta: PACE!*

CU SLOVE ROȘII

*Cu slope roșii cartea e scrisă pe coperte.
Deschide-o! Învăța-vei că-n viscol și restriți
Poporul niciodată nădejdea nu și-o pierde,
Că cei mai buni din oameni se cheamă: comuniști.*

AM LUAT CU GRIJĂ-N PALMĂ

*Am luat cu grijă-n palmă un bulgăr de țărînă: —
Bijuterie veche de sînge închegat.
Cotropitoarea cizmă sub ea l-a sfărîmat,
Dar azi tresaltă, iarăși, ca un lăstun, în mînă.*

VOM PREGĂTI

*Vom pregăti butașii curînd. Al toamnei semn
Se mișcă-ncet pe boltă, în negrele triumphiuri.
Miroase-a romaniță strivită și a struguri, —
Și-un cerc întreg se-nscrie în inima din lemn.*

ÎNFĂȘURAT DE IARNĂ

*Înfășurat de iarnă-n omăt, ca într-o zeghe, —
Ciclop cu ochiul verde de zăde pe gurgui, —
Clipind, cînd luna trece prin negurile lui,
E muntele o straje străveche, stînd de veghe.*

DE PE DÎMB

*Noi de pe dîmb privit-am în seară, pe cîmpie,
Cum împlintau tractoare cuțitele de plug:
A făurit partidul, pentru acest belșug,
Pe cîmpurile țării, o nouă geometrie!*

VICTOR TULBURE

MI-A PLĂCUT O CÎNTARE SĂ-NSTRUN...

*Mi-a plăcut o cîntare să-nstrun
Despre tot ce ne mîngîie viața —
Cum de pildă — o creangă de prun,
Ori un zbor de hulub dimineața.*

*Nu-ndeajuns — dar atîta cît știu,
Despre om am cîntat, despre pîne.
Despre tot ce se naște și-i viu,
Despre tot ce durăm și rămîne.*

*Soare mult m-a bătut în obraz,
In obraz m-a bătut și furtuna
Fruntea ta ling-a mea a rămas.
Lingă vis a rămas totdeauna.*

*Lira mea din adînc a zvonit
Despre tot ce mi-e drag peste fire
Numai ție, chip mult îndrăgit
Nu ți-am scris nici un cînt de iubire.*

*Dar citind pe ai lumii poeți
Ne-ntrecuți făurarii de vise,
Cred ades c-ale lor frumuseți
Pentru tine anume sînt scrise.*

VACANȚA

*Închide astăzi cartea. Ne-om dărui naturii.
Ne vom culca în ierburi. Și-acum, întîia oară —
Pe brațele de sevă și mușchi ale pădurii,
Tu vei simți în sînge gonind o căprioară.*

PLOP TÎNĂR

*De vină-i primăvara, sau anii tineri, poate,
că nu se-arată somnul și luna-n geam îți bate,
cînd fruntea scuturîndu-și de stele și de rouă,
se-nalță plopul tînăr și taie luna-n două.*

DUPĂ SIMBRII ȘI RANG

*Zici unui om că bun e ca o pâine,
de e curat la suflet și cinstit.
Zici altuia că-i inimă de ciine,
cînd își arată colțul ascuțit.*

*Și ți-i rușine, frate, ți-i rușine,
cum că natura-mumă a creat
cu mîini, ca mine, și cu ochi, ca tine,
și pe neomul groaznic și spurcat, —*

*C-a rătăcit prin codrul ce se pierde
în sihăstrie de brad și de răcoare,
că a mînjit frumosul „frunză verde!”
cu verzile cămăși legionare.*

*Că a mînjit cu cîntece răcnite,
în botul lui bălos și fioros,
pămîntul cu morminte proslăvite
unde străbunii-și dorm tihnitul os.*

*Il știi: cu cizme Bürger, scîrțîinde,
întuneca obrazuri de copii, —
călîcînd sub reci călcîie prinse-n ținte
nisipul pestrițat cu jucării.*

*Il știi: dădea cu pietre în ferestre
sfărîmînd fără cruțare, fiecă, —
dînd morții cea mai fastuoasă zestre
cînd omora și nu-ntreba de ce.*

*Il știi: a spînzurat în abatoare
pe frații tăi, cum spînzuri niște porci —
și amintirea lui apăsătoare
e-nsîngerată orișicum o-ntorci.*

*Te îngrozește fiara în pădure
și poate și de el te îngrozeai
pînă-ai răzbit, cu mîna pe secure, —
să cureți tot ce-i sgură, mucigai.*

*Ehei, atunci, „viteaza, nefricoasa
și marea” inimă de om sus-pus, —
bătea-n călcîi, luînd-o sănătoasă,
ca lașul cel mai laș, către Apus.*

*Și-acolo, în orașul zis „lumină”
unde și-au petrecut boieri romîni, —
fiece slugă, fiecă jivină,
băgatu-s-a, cu plată, la stăpîni.*

*Adulmecîndu-și prada, ca sobolii,
cu zvastică pe suflet și costum,
au huiduit, în gura mare, solii
frumoasei arte ce-o cîntîm acum.*

*Au huiduit și sîrba și ciuleandra
și doina spusă-n cînt de păcurar, —
că le foșnea-n ureche scumpa, tandra,
suava ispitire de dolar.*

*Au huiduit și ceardașul de pustă
și valsul legănat, în pas, de-un sas, —
că doar bancnota-albastră și augustă,
păstrată-i pentru hoții de pripas.*

*Bănuții aurii de pe dolmane,
și zurgălăii galbeni din gurgui, —
le aminteau de minele montane
pe care le vîndură fiecui.*

*Bujorul roșu care se răsfrînge
în pletele codanelor, la joc, —
le amintea vărsările de sînge
și revolverul vărsător de foc.*

*Legionarele otrepe-atunce,
cu libertatea noastră — cui în cap —
iscară mii de răcnete prelunge
visîndu-se în țară iar casapi.*

*Răcniți, răcniți, tilhari de „viță”-aleasă,
în loje puși — după simbrii și rang, —
ne crește-n țară cînepa stufoasă,
și dă fuioare bune pentru ștreang.*

*Urlați ca fiara — vă plătesc mai marii
cu brațul lor mînjit și strîngător,*

*dar cresc în țara noastră mari stejarii
la grindă buni și la spînzurători.*

*Sbierați, Parisul tot să vi se sfarme,
căzînd în capul vostru ucigaș, —
avem în țară grîu destul și arme, —
secerători noi sîntem și țintași.*

*Și de veți vrea, precum vi se năzare,
să vă prefaceți în viață visul, —
stimabile scursuri legionare,
o să vedeți „Ce n-a văzut Parisul.”*

UN BARBAR ȘI-UN PĂCURAR

*Taie-n carne de fazan
cu cuțitul argintat, —
domnul ober-căpitan
mort de beat.*

*Bea Cotnarul, după plac,
din paharul daurit, —
domnul căpitan prusac,
hămesit.*

*Dă cu cisma-ntr-un ulcior
cu modele romînești,
căpitanul hoardelor
tîlhărești.*

*Rupe-o floare de iasmin
dintr-o cupă de cristal,
și o sfirtecă, rînjind
animal.*

*Vită-n chip de căpitan, —
cap cu zvastică, smintit, —
poate ai abia un an
de trăit.*

*Eu din țară-am să te scot
pintenate căpitan,
să aduni țărînă-n bot
nu fazan”.*

*Căpitan, domnia ta,
bagă-n cap atît măcar:
apa morților vei bea
nu Cotnar.*

*Peste cenușiul port
văd, cum văd și pe chipiu,
pe ciolane, Cap de mort,
semn morțiu.*

*Hei, mărite căpitan,
fiară-n cisme tuciurii, —
doar o tighă și-un ciolan
vei mai fi.*

*Poate că ciolanul tău
cîinii-l vor purta în bot.
și n-o să ne pară rău.
Asta-i tot!*

★

*Domnul căpitan se scoală,
(rînză plină, minte goală)
și s-apucă de spălat
da-n zadar s-a apucat,
urma singelui n-o spală,
niciodată n-o mai spală.*

*După vin și după fum,
și cocote cu parfum,
simte plac de aer tare
și vrînd soare, vrînd răcoare,
căpitanu-o ia la drum.*

*La o dungă de dumbravă
cu damj proaspăt de otavă
unde este umbră grea, —
poposind, domnia sa,
trece-n vis cu mimă gravă.*

*Nu spre floare i-i cătarea
că el nu iubește floarea.
Paseri dacă-i cîntă-n stol,
dînsul trage din pistol
ca să hăuiască zarea.*

*Nice ghersul de cobuz
nu-l desmiardă la auz,
lui îi place doar fanfară,
chef cu spargeri de pahară
și vuire de obuz.*

*Doarme deci, — dormire-ar veșnic,
fi-i-ar gorunașul sfeșnic
pentru ziua de apoi.
Hei, dormire-ar în război
somnul cel de piatră, veșnic.*

*Ci, prin frunze verzi și crude
căci cu rouă nouă-s ude,
vine-o doină de-undeva
și, trezit, măria-sa
la sudalme se asmute.*

*Fioros, precum un smeu,
suduind de dumnezeu
și de lună și de paște
(cînd se-abține să nu caște)
își ridică hoitul greu.*

*Inrăit, ca d-un descîntec,
o ia pe urmă de cîntec
ca pe-o apă spre izvor, —
o purcede spre păstor
legănînd pistol pe pîntec.*

*El păstorul, lîngă oi, —
poposea pe ierburi moi
sub un cer cu ametiste
ca să cînte doine triste
pentru traiul cu nevoi.*

— Cine ești?

— Păstor pribeag.

— De ce zbieri?

— Că sînt beteag.

— Cum?

— De inimă albastră.

*Doina-i mîngîierea noastră,
cîntul nostru cel mai drag. —*

— Cîți ani ai?

— Șaptesprezece!

*Fiți-ar doina moarte rece,
păcurar bolînd și tont!*

— Ești taman fecior de front, —

Hait! Cît număr pîn'la zece!

— Am o mumă....

— S-o ia dracu!

— Nu pot merge.

— Dar mi-i placu!

— Noi sîntem ciobani săraci.

Am cinci frați... N-am tată....

— Tac!

Tînărul tăcu, săracu! —

*După boierească lege,
prins-au domnii să mi-l lege
pe-acel păcurar de oi,
trimițîndu-l la război
pentru țară, neam, și rege.*

*Dar măritul căpitan
ce-și făcea din moarte hram,
Ce-a ajuns? Pe unde-i oare?
O fi lut pentru ulcioare,
o fi tigră și ciolan.*

*Unde-s fameni și cucoane?
Unde-s mîndrele galoane
de tîlhar și parvenit?
Toate s-au cărăbănit,
de pe-acest pămînt, Ioane.*

• *Astfel fu ca să pățească
cel ce doina romînească
o privea umplut de scîrbă.
Care-a rîs, la chef, de sîrbă
și de șuba muntenească.*

*Domnul ober-căpitan
nu a fost american,
dar smintitele-i credințe
pui lăsară și semințe
undeva peste-un ocean,*

*Domnul căpitan prusac
are-n Washington ortac
printre fețele alese,
cu bancnote, și cu trese
dar cu-acelaș mers de rac —*

*Bossul și el vrea să vie
în această Rumînie,
să dea morții larg obol,
să ia fier, să ia petrol,
să ia grîna din cîmpie.*

*Noi, îi cerem bună pace,
dar de pacea nu-i prea place
și vrea sunet de oșel, —
nu ne temem noi de el, —
chiar de țipă, chiar de rage.*

*Chiar de i-i cuvîntul straniu
și-i svîcnește moartea-n craniu,
asta nu-i de îngrozit
pentru omul slobozit,
om cu grîu și cu uraniu.*

*De se vrea aici stăpîn, —
locuri de mormînt rămîn*

*cît e țara noastră toată —
și stăpîn e pe lopată
ne-nfricatul nat român.*

*Pace vrem, dar nu ni-i frică,
Oameni tari în țară mică,
și de nu știu ce relicvă
se vrea iar, ciolan și tigvă,
las' să fie, la adică!*

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

TRAIAN COȘOVEI

MARELE PRELUDIU

Învăluți de nori, acolo, pe ultimile piscuri pe care ne opriseam, nu ne prea dădeam seama de înălțimea la care ne aflam. Curgerea tăcută a norilor peste umerii noștri, pacea nețârmurită și străină, stînca golașă și vîrfurile uscate ale cîtorva brăduți ivindu-se din adînc, la picioarele noastre — ne sugereau, întrucîtva, înălțimea la care cutezasem.

Între crestele îndepărtate, solitare, fierbeau urcînd și coborînd, prăvălindu-se cu foșnet greu, chiar în fața noastră, fantasticele cetăți ale norilor. O clipă numai, prin năruirea lor mută, se deschideau sub noi prăpăstiile fără fund: luceau acolo, jos, somnoroase ziduri reci, chipuri tulburi de piatră; brazi drepți și severi. Instinctiv, ne dădeam un pas înapoi, ne mișcam pe loc sau ne înfigeam mai temeinic pe picioare. Unii întorceau capul, dar de jurîmprejur ne priveau aceleași abisuri cenușii, scilipeau straniu, ca din altă lume, aceleași păduri, stînci și pereți abrupti — o clipă, numai, pînă cînd din nou se strîngeau norii și ne înghițeau.

Rămîneam astfel, înconjurați de neguri, vreme nemăsurată, nemișcați și stingheri în fața veșniciei mute.

O pîrtie palidă se deschidea departe, undeva, în jos — cerul! — el singur un semn pentru noi, al lumii noastre, al pămîntului nostru, cu dealurile și cîmpiile noastre; cu satele și orașele noastre pentru care ne cuprinse, în clipele acelea, un dor cumplit.

Repetate, fără răgaz, chemări stăruitoare, strigăte — o larmă îndepărtată, — în care deslușeam glasuri de sirene, chiote de locomotive, urcau pînă la noi.

Straturi dese, cenușii, se așternuseră acolo, unde trebuia să fie Țara Bîrsei, preschimbînd-o într-o ciudată revărsare tulbure. Treptat, mai tîrziu, norii aceia de jos se rupseră, se des făcură, își luară drumul, în cîrduri uriașe, monstruoase și prinseră a se înfiripa acolo, la depărtări, calde contururi pămîntești.

Oricît l-am fi uitat noi, în tulburarea noastră, pe neașteptate se arătă printre straturile grele, pline de pustietate, ale depărtărilor de piscuri, soarele în asfințit. Roșu, mic — de nerecunoscut — juca minuscul, nesigur, printre munți, ca un dispozitiv optic, pe care o mină nevăzută încerca să-l fixeze. Cobora pustnic, petrecut de fața rece a stîncilor.

Împrejurul nostru izbucniră, ca la o procesiune, chemați parcă, popor de munți, noian de capete pleșuve.

Bucegii în aur și-n foc se-mbrăcară. Crucea de deasupra lor rămase multă vreme în urmă, aprinsă.

Negurile, norii se retrăseseră, apoi, ca la un semn, deasupra noastră, împrejur, apăruse bolta. Se înnopta repede. O pasăre singuratică strigă, zburînd nevăzută. De jos, de la o cabană, tot ca niște păsări străbătînd tăcerea, veneau glasuri catifelate de femei. Undeva, în preajma noastră, un cioban își aducea oile pentru noptat, pe muchea muntelui. Cădea, neobservat, potop de rouă și din adîncimi urcau nestăvilite, în valuri calde și reci, într-o dărnicie uriașă, parfumuri sălbătice, esențe ametoitoare. Respirau munții.

O singurătate aspră, măreață, ne cuprindea treptat, venind de peste mari depărtări de munți ori plămăindu-se aici, aproape, din neclintita, dreapta măreție a înălțimilor.

Sorbeam tăcuți tăria firii de sus, în care pătrunsesem. Din cînd în cînd, răsuflarea rece a neantului trecea peste noi.

Și deodată, în liniștea aceea, cineva dintre noi a strigat uluit de descoperirea lui:

— Orașele! Uitați-vă, orașele!...

Întîi, ne-am ferit în lături, strîmtorați, acolo, pe vîrfuri; o clipă, am înțeles din strigătul acela și din ceea ce, prin surprindere, se arăta ochilor, că „orașele“ — Orașul Stalin, pe care îl lăsasem departe, sub păduri, sub aproape două mii de metri, a pornit în iureș — coloane de blocuri, furnale și turnuri — urcînd după noi, căutîndu-ne.

Uitasem, pierdusem poziția noastră geografică și, un minut sau două, am fost siguri că ne-am rătăcit pe fundul unei prăpăstii și înaintea noastră, deasupra noastră, se ridicau munții din roci încandescente, strălucitoare, munții arzînd pe toată întinderea lor — licărind, scînteind în adierea nopții, din milioane de brazi.

Așa ni s-au arătat, dintîi, orașele, de-acolo de jos, de la depărtări — înălțîndu-se, parcă, deasupra noastră, amestecîndu-se una, cu cerul masiv, întunecat. Orașele! Puteau să fie frînturi uriașe din Galaxia, puteau să fie revărsări, inundații cosmice, cu întinderi de foc și pulberi răscolite.

— Uite și calea lactee... a șoptit cineva, cu tristețe parcă, pentru vestitul, fermecătorul drum al robilor, care arăta, de aici, ca o palidă, ștearsă oglindire în văzduh a viguroaselor constelații pămîntești.

Locurile ne erau cunoscute: întreaga Țara Bîrsei era o mare liniștită, purtînd uriașe șuvoaie de lumini, care tremurau, clipeau, se duceau pe întinderile nebănuite ale nopții, se despărteau în nenumărate direcții, în nesfîrșite chipuri, apoi se uneau, curgînd mai departe, rotindu-se, părelnice, cu foșnet abia deslușit, în largi, domoale anafoare!

— Aici, în mijloc — unde luminile sînt mai multe și mai dese — îi Orașul Stalin... Dincolo, uzinele „Tractorul“... În stînga, cartierul muncitoresc al uzinelor „Tractorul“. Dincolo, trebuie să fie fabrica de stofe „Partizanul Roșu“... Așa... Acum, încoace, la dreapta: „Orașul Nou“... „Steagul Roșu“... „Metrom“...

MAIȘTRI-TOPITORI

Munții, erau acolo, piscuri înghețate, falnice, mîngiate de neguri. Inima munților, adîncul și sîngele lor — le au, le minuiesc topitorii în cuptoarele lor; le înving și le modelează sălbăticia, trecîndu-le prin cuptoare-

rele lor. Și uriașul răsărit al soarelui, și ciudatul asfințit din munți, și pustnica plutire a lunii, peste abisuri de piatră; izvoare și râuri albastre și lacuri solitare — pe toate le au topitorii aici, în cuptoarele lor electrice din șesul Bîrsei, la uzinele de tractoare „Ernst Thälman“.

Ai văzut uragane și urgii, dezlănțuiri ale naturii, pe deasupra munților răvășiți: vei da peste ele, din nou, mai cumplite și mai înverșunate decît în munți, îngrămădite, înfrîinate, în cuptoarele turnătoriei de oțel de la uzinele de tractoare.

Pe o latură a turnătoriei, stăteau în rînd cuptoarele electrice, legate cu zeci de cabluri groase de tablourile de comandă, ca o turmă de zimbri ferecați la ieslă. În unele cuptoare clocotea oțelul, altele abia se aprindeau, porneau. Din acestea care porneau acum, țîșneau, mai cu seamă neîmblinzite, rafalele de descărcări electrice, urletele și gemetele întăritate ale arcurilor voltaice produse în masa de fier zidită înlăuntru.

Topitorii, tineri și vîrstnici, cu chipuri bronzate, flăcăi chipeși și ageri stăteau concentrați în fața tablourilor de reglare, trăgînd cu urechea la pîrîiturile din cuptoare, ca și cum ar fi potrivit niște fantastice aparate de detecție, ar fi urmărit anumite posturi de emisie: manevrau niște roțițe, cîteva manete.

La aceste mișcări ale lor, electrozii — niște coloși de înălțimea cuptoarelor, făcuți dintr-un amestec de grafit, cărbune de lemn și cărbune de piatră, grei de cîteva sute de kilograme — se lăsau mai jos, intrau mai adînc în masa de fier: treceau prin ei, peste zece mii de amperi și atingerile acestea dintre electrozi și masa de metal erau năpraznice. Gemeau cuptoarele, ca și cum electrozii ar fi atins cine știe ce rană, carne vie a gigantilor. Un singur fulger, dacă ar fi fost să scape dinlăuntru, îți venea să crezi că ar fi putut rade întreaga, fantastica oțelărie, pe ale cărei ziduri și bolti de metal jucau limbile de flăcări, fulgerele care se înecau acolo, în cuptoare.

Prim-topitorul tînăr, Berkey Eugen, umblă însă sprinten, cîntînd ceva vesel, pe lîngă cuptorul lui, numărul 1 — pe lîngă această dezlănțuire de trăznete. E un flăcău subțirel, vînjos și iute, mai mult pîrlit de dogoarea zilnică a cuptorului, decît negricios. Îi stă bine în hainele lui de topitor, haine aspre, parcă-s din oțel croite.

Berkey a ridicat ușița de încărcare a cuptorului și prin ochelarii de protecție s-a uitat înlăuntru. A luat, apoi, o lingură lungă, a scos metal, l-a răcit, a rupt în mîini pojghița albastră, a cercetat-o și i-a strigat ceva ajutorului său, care a început, îndată, să arunce în fundul cuptorului bucăți de fier. La fiecare aruncătură, cuptorul urla, ca mușcat, îndîrjit, improșca foc.

Zărintu-mă stînd deoparte și uitîndu-mă la cuptorul lui, prim-topitorul Berkey Eugen mi-a făcut semn să mă apropii. Era obișnuit cu sute de studenți și elevi care făceau practică în uzină: mi-a dat ochelarii și m-a îndemnat să mă uit în cuptor. Am văzut lichidul orbitor, clocotind; capetele electrozilor — albe, ca varul — erau ciupite ca de vărsat, mîncate de descărcări. Pe sub capetele electrozilor muiate cîte puțin în oțelul lichid, țîșneau șuierînd flăcări albe, verzi.

Priveam. Ne desfătam în tăcere, uimindu-ne. Un bărbat voinic, cu un braț întins, dăltuit parcă așa, în întunecimea nopții — continua să explice cu glas încet, rar și tulburat, ca și cum ar fi descifrat cu pasiune o hartă astronomică. Și dacă ni s-ar fi explicat constelațiile cu nume sonore și pline de mister, în depărtarea lor, pe boltă — nu am fi fost atît de absorbiți, nu am fi fost atît de cuprinși de taină, de gravă fericire. Știam: locurile și luminile acelea, pe care un om ni le deslușea, ca într-o carte — erau locu-

rile și lucrurile noastre, erau înfăptuirile mâinilor și puterilor noastre, trăiam în mijlocul lor. Le priveam cu nesaț și ne bucuram, pentru că vedeam în ele însuși chipul nostru — o altă înfățișare a noastră, a sufletului, a vieții noastre, laolaltă. Ne întâlneam aici, în înălțimi, cu noi, mai puternicii, făuritorii, cu noi care avem să dănuim, preschimbați în orașe, în mare de lumini.

— Și dincolo, îi Rîșnovul... Rupea... Codlea... Mina de la Codlea — acolo, sus... Săcelele!... Timișul de Jos... Predealul... Bod... Sfintu Gheorghe...

Cu o vădită bucurie în glasul lui cald și limpede, entuziasmat — simțea că vine de acolo, simțea că ale lui erau toate constelațiile acelea viguroase, strălucitoare — bărbatul acela voinic, dăltuit în noaptea compactă, continua să explice și să arate, cu un braț întins peste genuni.

Vrăjită, Țara Bîrsei strălucea sărbătorește în lumini jucăușe și tainice, în depărtarea lor. Tălângile turmei adormiseră. Tăcut și neobservat, ciobanul venise lângă noi: nemișcat, cu chipul învăluit în întuneric, proptit în bîta lui, se uita în jos, la ciudata Valea Nostalgică, a Săcelelor. Un abur ușor, auriu — ca pe locurile cu comori — plutea într-acolo, pe depărtări, poalele munților ardeau liniștit, ca într-un vis.

Dormeau, se odihneau Săcelele mocănești, scăldate în pîlpîire fantastică, nălucitoare...

În noaptea liniștită, de vară, urcau de-acolo, din adîncuri, din ce în ce mai limpede și fără încetare, strigăte de locomotive, lungi chemări de sirene, vuiete.

Poate ciobanului rezemat în bîta lui, stînd acolo, ca un stăpîn al muntelui, i se năzăreau jos, în noianul de lumini, turme cu lîna ca soarele, coborînd din munți, împînzind miriștile. Poate, în larma îndepărtată, urechea lui deslușea dulci glasuri de cioaie, chiote și lătrat de dulăi.

Bărbatul voinic, care ne arătase orașele, ca pe o înfăptuire a lui, vedea acolo, jos, imense șiruri de tractoare cu farurile aprinse, călătorind încet, cuprinzînd cîmpia, umplînd țara. El era turnător de fontă și oțel și la ceasul acela se turna acolo, în cîmpia Bîrsei, metalul topit. Se deschideau cuptoarele și curgeau, involburînd noaptea cu stele, oțelul și fierul, se întrupau în mașini, căpătau viață. Se înălțau din halele imense aburi puternici de metal topit, de forme turnate și pluteau peste Țara Bîrsei mirosuri tari, ca o rouă din adîncurile munților.

— Orașul — se revarsă orașul, a mormăit îngîndurat, pentru sine, mocanul.

— Cît de adînc, uriaș preludiu — a luat aminte un compozitor, ascultînd ciudatele semne, glasuri ale vieții de-acolo, din adînc...

Fiecare deslușeam ceva acolo, în cîmpie, descopeream un puternic atotcuprinzător preludiu, pe care îl ascultam, îl priveam materializat în lumini. Opriți pe stîncile golașe, înconjurați de munți întunecați, stăteam coplesii de măreția țării noastre. Nu știussem ce aveam să întâlnim aici, sus: acum simțeam — răsplătiți — că pentru asta urcasem — Patria să ne-o vedem, s-o cuprindem, tinăra, strălucitoare, crescînd zi și noapte, ca o țară a frumuseților care se nasc la nesfîrșit, unele din altele, din străduințele vrednicului ei popor, vegheată de înțeleptul ei partid.

Tăcuți, preocupați, coboram tîrziu, spre cabane. A doua zi aveam să venim, poate, iar. Alții aveau să urce pe colțurile pe care stătusem noi, aveau să încerce aceleași clipe cu noi. Mergeam gîndind. Trecea, din cînd în cînd, peste noi aripa aspră a veșniciei, dar fără să ne mai tulbure — ea însăși martoră a măreției noastre.

Aici, mai mult decît oriunde, ne-am simțit mari, ne-am simțit puternici și buni: cunoscusem sublimul.

Și acest loc, în care ni s-a arătat, în care ne-a copleșit sublimul și ne-a dat puteri noi — se află în Patria noastră și-i făcut de mîinile noastre...

— Trimit a doua probă la analiză și-i gata — a hotărît topitorul Berkey. O oră și jumătate... Apoi a trecut printre oamenii lui.

Așa l-am cunoscut, la cubiloul lui, nr. 1, pe prim-topitorul Berkey Eugen. „Ia tu, Eugen, cuptorul ăsta în primire“, l-a îndemnat maestrul său, în 1951, la vreo cîteva săptămîni după ce intrase în uzină. Prim-topitorul cu care lucrase Berkey, fusese luat în altă muncă și din toți opt ortaci, cîți făcuseră școala cuptorului cu Berkey, laolaltă, pe el îl alegea maestrul.

— Eu de cuptor nu fug — nu mi-i frică. Îl iau — i-a răspuns îndrăzneț Berkey, maestrului.

A luat în seama lui cuptorul: lucra încordat, atent. Citea cărți, broșuri; întreba și observa cum muncesc tovarășii la celelalte cuptoare. Supraveghea și respecta cu strășnicie regulile cuptorului electric. Și nu peste multă vreme a început să dea șarje mai bune și mai rapide, chiar decît prim-topitorul, care îi încredințase răspunderea cuptorului. A început să-și instruiască după inima lui ortacii — pe Zoltan, pe Toader și pe alții.

Alți tovarăși ai lui au ajuns prim-topitori abia după șase luni; la trei luni, după ce a primit cuptorul, Berkey a devenit fruntaș al întrecerii socialiste. Nu mult după aceea l-a trecut pe elevul său, Zoltan, prim-topitor la cuptorul nr. 2.

— Nu-i vreme de mers încet — i-a spus Berkey. Eu mă las de oțelărie — cît mi-i de dragă — dacă mă întrece careva.

Și-a întăritat tovarășii de la celelalte cuptoare și s-a pomenit lup-tînd din greu în întrecere, cu toate cele trei schimburi ale turnătoriei. Asta s-a petrecut în 1951: de atuncia și pînă acum, o singură dată a lipsit Berkey, a fost bolnav, și atuncia l-a întrecut, nu altcineva — elevul lui, Zoltan. Bineînțeles, nu s-a lăsat de turnătorie, cum se jurase, dar nimeni de atunci pînă acum nu i-a mai putut lua steagul.

Depășește întotdeauna celelalte schimburi cu treizeci-patruzeci de tone de oțel pe lună. Timpul pentru o șarjă este de trei ore și jumătate: Berkey pregătește șarja în două ore. Pentru opt ore de muncă, norma este de opt tone de oțel. Berkey dă douăsprezece-treisprezece tone. Dimineața intră în schimb mai devreme și își încarcă cuptorul pînă îi cald, de la celălalt schimb. Încărcătura o face cu grijă și cu pricepere, astfel ca să încapă cît mai mult metal și să aibă o compoziție bună. Stă mai tot timpul la tabloul de comandă al cuptorului și dirijează mereu curentul, să fie mereu același amperaj, potrivește electrozii.

Sigur, chiar și pentru acest comunist nepotolit, Berkey Eugen, munca n-a mers întotdeauna ca un cîntec de pahar. Așa, de exemplu, multă vreme l-a înfuriat, din cînd în cînd, un mare necaz: muncea de zor, din toată inima la cuptor, pregătea șarja și — tocmai șarja aceea, pe care o credea cea mai bună din cîte dăduse atuncia, tocmai aceea se sleia înainte de a ajunge să fie turnată. Îngheța oțelul în oală — se ducea la naiba atîta muncă!... Lui Berkey îi venea să urle.

Turnătorie — construită în ultimii cîteva ani — e printre cele mai moderne turnătorii din țară și chiar din Europa. Totul merge automat, pe bandă — omul conduce doar. Oțelul lui Berkey nu îngheța, prin urmare, pentru că turnarea se făcea anevoie, îngreunată de cine-știe ce condiții rudimentare. În altă parte trebuie să fie pricina. Berkey o căuta și ziua,

și noaptea, fără liniște. El pregătea oțel-carbon — o compoziție cu care trebuie să se umble foarte repede, întrucît îngheață foarte ușor.

— Vrea cineva să mă încurce? — le spuse într-o zi tovarășilor de la turnare. În primul rînd, vrea să-mi puie piedici, pentru ca să mă întrecă alții; al doilea, poate pentru că sînt maghiar?!... „De ce să fie un ungar înaintea noastră“ — așa cred că spun unii dușmani — izbucni Berkey, înspăimîntat el singur de ceea ce îi trecea prin cap.

Cu tot acest necaz, care i se repeta din cînd în cînd, Berkey își păstra însă locul întîi pe panoul de onoare al turnătoriei de oțel. Apoi, oamenii țineau la Berkey pentru că era vesel, petrecăreț și săritor la nevoie — bun de prieten.

Îi mîhni și îi îngrijoră pe toți bănuiala asta pe care topitorul o zvîrlise din inima lui, ca pe-o viperă făcută ghem. Îl judecară, pe unde îl înțîlniră prietenii — romîni și maghiari; îl judecară aspru, în ședințe și în adunări. „Nu ne-așteptam ca tocmai tu să poți gîndi asemenea lucruri urîte, nesănătoase“. „N-ai băgat tu în seamă cît ținem la tine, romîni și maghiari.“ „Noi ținem la tine, ne ești drag și tu nesocotești cumva străini? — l-a întrebât cu lacrimi în ochi, bătrînul turnător, Anghelina. Nu bate în pieptul nostru aceeași inimă — cuptoarele astea pline? Nu ne înțelegem noi în aceeași limbă a cuptoarelor, în același glas al tractoarelor pe care le lucrăm?...“

Poate o fi totuși vreun dușman care vrea să încurce treaba, care îl urăște pe Berkey, pentru că îi maghiarsau pentru că îi mereu fruntaș — cine știe? Oamenii s-au apucat să cerceteze. Maistrul de linie, Zeamăneagră Toader cu oamenii lui au pornit să reexamineze procesul de turnare. Berkey a regretat tot ce-a spus și, mînios pe el însuși, a cerut ajutorul inginerilor, să verifice împreună procesul de topire, compoziția oțelului-carbon. Carbonul îi foarte instabil și îngheață repede.

Firește, unde nu cauți, acolo nu găsești lipsuri: Berkey și-a îmbunătățit metoda de topire, turnătorii și-au iuțit puțin operațiile de turnare ca să nu se mai sleiască oțelul.

Abia sfîrși de povestit aceste cîteva lucruri și Berkey fugi de lîngă mine, dînd semnal, fluierînd. Se porniră strigăte, chemări grăbite. Apărură flăcări din toate părțile, de la toate cuptoarele — iuți, își îmbrăcau bluzele de doc, aspre și ruginite, ca făcute din fontă. Aveau fețele bătute de flăcări, parcă îi luminau focuri ca în marginea unui codru.

Berkey opri curentul în electrozi și trecu ager la dispozitivele pentru înclinarea cuptorului. Cînd urletele descărcărilor amuțesc, se aude oțelul forfotind. Bolnav parcă, într-un ultim spasm, uriașul cuptor se înalță singur în aer, se apleacă pe o parte, gemînd istovit. O macara aleargă cu bătăi repezite de clopot, aducînd oala pentru oțel. Prin norii de fum și aburi roșii și prin trăznetele care cutremură turnătoria, de la celelalte cuptoare, macaraua manevrează pe sus, aleargă înainte și-napoi, căutînd locul cel mai bun să coboare oala pentru oțel.

Uriașul vas de fontă, cu pereții lipiți cu pămînt, coborî, în grabă, la semnele lui Berkey, fu așezat sub ușa cuptorului și oțelul se revărsă năvalnic. Torenți furtunoși, orbitori, cascade albe, cu glasuri uriașe, pe care auzul nu le mai percepe, se rostogolesc într-o imensă ploaie cu stele. Zeci de muncitori iau parte la această priveliște fără asemănare — privesc prin ochelarii lor. În toți se simte un curent de agerime și veselie. Obrazul lui Berkey este ca al micilor viticultori de pe Tîrnave, luminat de rubiniul țare — fericit și îngrijorat.

Repede, oala s-a umplut, răbufnind cu o spumă roșie-mohorîtă. Maca-

ragița înaltă în văzduhul tulbure din hală oala cu șase mii de kilograme de oțel și pornește grabnic cu ea, la stația de turnare. Tînăr, strălucitor, chipul îmbujorat al macaragiței se oglindea în oțelul topit. În piesele tractoarelor, în tractoarele care vor umple cîmpul — să știți tractoriști — va rămîne și va străluci și chipul ei tînăr, oglindit în oțelul topit.

Totul decurgea în grabă—să nu înghețe oțelul în oală. Un turnător apăsa o tijă și prin fundul oalei curgea oțelul curat, umplea una după alta oalele mai mici, purtate de macarale electrice. Pe alături, se mișca încet, uniform, conveierul, purtînd formele: muncitorii turnau în forme, le umpleau, conveierul se ducea cu ele și aducea altele pregătite pentru turnat. Toată munca aceasta se făcea repede, mai mult pe loc, sub ventilatoarele dese, care absorbau gazele arzînd cu flăcări albastre pe marginea formelor turnate. Mai departe, conveierul cu piesele turnate treceau printr-un tunel de tablă, unde ventilatoare puternice sorbeau toate gazele.

În vreme ce la acest capăt al conveierului se turna încă, la celălalt capăt intrau în acțiune grătarele vibratorii care desfăceau de pămînt piesele turnate cu un sfert de ceas mai înainte. Iar pămîntul acela, care, cu un sfert de oră mai înainte alcătuia tiparele sutelor de piese, pornea îndată, pe altă bandă rulantă, pe sub uzină, la moara de preparat pămîntul. Repede, pregătît, avea să fie trimis de acolo, pe altă bandă, direct în mașinile de umplut formele, de bătut pămîntul.

Un etaj al uzinei, din care se puneau în mișcare toate mijloacele de transport de deasupra și în care circulau cele mai multe dintre materiale — era subteran. La suprafață, totul era simplu, spațios, curat.

Turnau fără rebuturi. Fiecare șarjă, fiecare piesă turnată avea un număr de înregistrare — „un act de naștere“. Dacă, peste un an, peste doi, la un tractor în plină acțiune, pe teren, se rupe sau se uzează prea repede o piesă — aici, în actele turnătoriei se poate cerceta: din ce motiv s-a rupt ori s-a uzat piesa, înainte de vreme? Ce arată analizele? Cine a pregătît șarja, cine a făcut probele de laborator ale oțelului, cine a executat turnarea?...

Ortacii lui Berkey manevră din nou aparatul electric pentru înclinarea cuptorului și îl îndreptară. Puseră apoi în mișcare alte dispozitive și coloșii de cărbune, electrozii, amuțiți în pîntecul cuptorului, începură să se ridice, să iasă afară.

A curs tot oțelul din oală și nu s-a sleit — Berkey a respirat ușurat, mulțumit. La celelalte cuptoare nu conteneau pîrîiturile, descărcările electrice, sălbatic urla un cuptor abia încărcat, pe care flăcări tocmai îl porneau. În hala uriașă se făcuse zăpușeală, cele trei macarale abia se mai zăreau, umblînd prin norii roșii, ca de furtună, pe care ventilatoarele puternice nu dovedeau să-i tragă afară. Cuptorul lui Berkey se odihnea, cu groaznicii lui electrozi însingerați, scoși afară, dogorind încă.

— No, gata fraților! La încărcat! — își îndemnă Berkey tovarășii.

Absorbiți de zorul nostru din uzină, abia acuma observam, ne aduceam aminte că, în ceasul acesta de încordare, afară plouase. Auzisem cînd și cînd tunetul, ca o bătaie de aripi, în acoperișul de sticlă.

Acum, ploaia se liniștise, strălucea soarele. Munții scâldați de ploaie se profilau albaștri aproape. Și dincoace, în curtea uzinei, șiruri multe de tractoare, spălate de vijelie, stăteau ca o puternică, mîndră herghelie.

Culcat spre apus, soarele cădea drept pe zidul de sticlă, bătea de-a lungul halei, ajungea sus, în bolțile legate în fier și o îmbrăca într-o lumină caldă pe macaragiță.

Alt cuptor era însă gata, oamenii se pregăteau din nou pentru turnare — aici nimeni și nimic nu cunoștea ce-i odihna și n-avea să se oprească niciodată...

AICI SE TOARNĂ INIMA TRACTOARELOR

Călătoresc de câteva zile prin turnătoria de fontă a uzinelor „Ernst Thälman“. Umblu prin uzină stăpînit la tot pasul de același sentiment cu care cutreieri munții: peste tot se arată ceva să-ți stîrnească uimirea, peste tot descoperi ceva care să te oprească locului un ceas, să privești și să nu te mai înduri să pleci.

Umblu, așadar, de câteva zile prin turnătoria de fontă. De dimineată, pînă a doua zi dimineată. Muncitorii își fac orele de program, își termină lucrul și pleacă acasă — eu rămîn cu fiecare schimb, nu simt osteneală, nu mai am nimic de făcut decît să stau aici, nimeni nu știe că eu mă desfăt, ca în munți sau pe mare. Fiecare timp, fiecare ceas își are frumusețea, farmecul lui. Fiecare schimb simte uzina altfel.

Aștept cu nerăbdare schimbul de noapte, către miezul nopții, cînd în uzină, aici în turnătorie, totul îi din lumea legendelor, a basmelor. Întreaga cetate este luminată puternic. În bolțile înalte, printr-o ceață ușoară, ca un asfințit, circulă cu hărnicie macaralele. Vezi chipul macaragițelor aplecat, uitîndu-se în jos, așteptînd chemările turnătorilor. Neadormite, cu ceva ciudat în mișcarea lor uniformă, înceată, circulă la nesfîrșit benzile rulante, lunecă fără șoaptă pe lîngă locurile de muncă ale lucrătorilor, invitîndu-i parcă să se folosească de ele, ținîndu-le trează noțiunea timpului care trece. Ca la un fel de petrecere, ca la un fel de joc, ca în bîlciurile cu călușei, leagăne, lucrătorii pun pe aceste benzi obiectele ciudate pe care le lucrează — miezuri de pămînt, tipare, forme. Benzile circulă încărcate, plimbă aceste obiecte. Unii iau de pe bandă anumite piese și pun altele. E un sistem de comunicare între oameni, banda aceasta.

Dincolo de această lume liniștită a femeilor care lucrează miezuri, a benzilor ușoare, cu mers tăcut, încet, cutremură pămîntul puternicile mașini de formare, grătarele vibratorii pentru demolat pămîntul din formele turnate. Un conveier mai greu ca o linie de decovil, de tren miniatural, cu circuit închis, cară formele grele, de la stația de formare la stația de turnare, apoi la demolare: drumul duce prin tuneluri, în care ventilatoarele puternice absorb gazele.

Din cînd în cînd, turnătoria este străluminată de erupția zgurei lichide la unul dintre cuptoarele înalte, în care fierbe fonta. Ploi uriașe de scînteii și stele se înalță cu vuiet, fac să strălucească siluetele sprintene ale topitorilor, în hainele lor negre, strînși cu prăjini lungi împrejurul cuptorului. Conveierul care poartă piesele turnate seamănă cu un rîu curgînd agale, arzînd cu flăcări albastre, jucăuse, pe toată lungimea lui. Sînt ceasuri cînd în cetatea fantastică se face zăduf: cuptoarele se revarsă, zeci de turnători își umplu enormele oale, le-agață de macarale și le duc să le deșerte în formele care îi așteaptă venind încet pe conveier.

O tînără, o băietană, ca un mic Făt-frumos, înarmată cu o baterie electrică, în loc de tolbă cu săgeți, și cu un piometru optic, în loc de arc — o mică Diană, căreia îi place să se răsfețe aici, printre vîlvătăi, printre uriașii copaci de scînduri și munții întunecați ai cuptoarelor, umblă în hala turnătoriei, printre turnătorii cu glasuri răstite dar glumețe, se oprește în fața fiecărui cuptor, își potrivește aparatul, ca și cum ar vrea să foto-

grafieze și ia temperatura metalului, care curge. Neastîmpărată, fonta îi rumenește obrajii, lumina orbitoare îi preface părul tuns potrivit într-o torță furată de vînt. Chipul ei firav în această lume gigantică, corpul micuț, zvelt, e proiectat de fulgerul neîntrerupt din cuptoare, de sute de ori, înalt și puternic, sus, în bolțile acoperișului, pe ziduri, pe mașini, pe sute de lucruri și oameni.

În zorii zilei, totul — și tăria nopții, și lumina din turnătorie, și focul din cuptoare, și șuierul aerului de la sablaj, și mersul încet al conveierului — totul îți pare cîteva clipe ostenit, sleit de puteri. Cîteva clipe, numai, între două respirații puternice, de lungă durată. Un nou val de oameni umplu turnătoria, aducînd cu ei aerul tare, înviorător al munților, al dimineții. E plăcut, plin de farmecul lui, acest ceas în care totul se înfiripă, se reface, pornește cu puteri noi: cuptoarele se încing, conveierele s-au mișcat parcă, mai departe, macaralele aleargă; zguduie pămîntul mașinile de formare; adînc, în pîntecul cuptoarelor, răsună, ca niște prăbușiri de cariere, fonta încărcată de afară. De-atîta mișcare, turnătoria s-a înseninat, s-a-nveselit. Prin uriașa boltă de sticlă intră răsăritul.

Mă opresc din loc în loc și stau de vorbă cu oamenii, îmi petrec ceasuri întregi lîngă mașinile lor. Afară, la stația de încărcare a cuptoarelor, l-am cunoscut pe topitorul Popovici Gheorghe: zorea la încărcarea cuptorului, lucrînd pe întrecute cu cîțiva ortaci, printre grămezi de fontă, grămezi de deșeuri și ziare vechi, mormane de cocs și var. Lucra absorbit. Calitatea materialului topit era hotărîtă acum de ceea ce punea el în cuptor, de priciperea cu care combina materialele, respectînd cu stricteță *tabla de șarjare*.

Am întrebat, eu una, el de alta — pînă am ajuns la poveste. Popovici a venit aici, în uzină, în 1946. Uzina fusese bombardată: se reconstruia și începea fabricarea tractoarelor I.A.R. 22. Flăcăul avea optsprezece ani atuncea, venea din părțile Botoșanilor, mînat de greutățile războiului, de sărăcia adusă de război.

— Părinții, mai bătrîni, nu puteau să plece ei de acasă — a trebuit să plec eu. Eram tînr și, în afară de asta, pe lîngă că n-aveam la ce sta în sat — nici nu-mi mai plăcea.

Aici, în turnătorie, Popovici a cărat, mai întîi, cu mîinile, oalele pline cu fontă topită și turna în forme. După cîteva zile numai, maistrul l-a luat la cuptor, l-a dat pe mîna topitorilor să-l învețe mînuirea, combinarea materialelor, să învețe a da metal de calitate.

Lucra din greu atuncea, așa cum se lucra în toată uzina. Materialele pentru încărcat cuptorul se cărau înlăuntru cu căruța și cu o macara de mîină le ridicau și le încăreau în cuptoare. Mai tîrziu, au introdus un lift pentru ridicarea materialului cu vagonetele și lui Popovici munca îi păru mult mai ușoară — nici nu se putea mai ușoară.

Era primejdios de dat drumul la fonta topită: nu erau instalații, ci fonta izbuinea, din cuptor, direct în căldare și uneori fonta sălbatică nu mai putea fi oprită. Dar Popovici, ca și cei mai mulți dintre tovarășii lui, nici nu cunoșteau să existe vreun fel de muncă mai ușoară. Era mîndru că lucrează în metalurgie și și-a croit un drum nou în viață. În 1949, aplecat militar și ar fi putut să rămîie ofițer. L-a atras însă uzina, i-a plăcut să facă tractoare și s-a întors aici, tot topitor.

Într-un moment mai greu, cînd turnătoria ducea lipsă de oameni, Popovici s-a prezentat conducerii și a cerut să se ducă la el în sat, să aducă oameni. S-a dus și s-a întors cu vreo zece tineri, flăcăi și fete, care au intrat îndată în școala de calificare. Popovici s-a ocupat mai departe de ei, le-a

ajutat să-și găsească locuință. În timpul liber, le arăta, îi ducea prin uzină, ca să cunoască, se plimba cu toți zece împrejurul lui, prin oraș, urcau împreună munții.

În prezent, Popovici îi frunțas în întrecerea socialistă. Are de gînd să se însoare. Fata îi găsită, în sat, la el. Își alege fată din satul lui, ca să fie amîndoi de la un loc, cu toate neamurile, și ale lui și ale ei — ale lor, adică — laolaltă; cînd va fi să meargă în ospetie, să meargă la toți odată. Dacă ai lui sînt într-o parte a țării și rudele ei în altă parte — îi mai greu să umbli, să-i vezi pe toți, iar cei la care nu te duci se supără. Se supără și nevasta dacă, de pildă, nu te duci cu ea la părinții, la rudele ei.

Ce fel de nevastă și-a ales Popovici? Să știe ce să facă cu un salariu de o mie de lei — să știe cum să-i folosească. Dar să știe să se descurce și cu mai puțin, dacă se întîmplă să aibă mai puțin. Cumpătat, măsurat întru totul și înțelept, cu o grijă și o patimă puternică, dar nemanifestată, așa cum trăiește în uzină, tot astfel își visează Popovici și căminul.

★

L-am cunoscut apoi pe un alt muncitor, Oancea Vasile, turnător, un bărbat negricios, înalt, cu o față ascuțită, cu ochii negri, pătrunzători. Locuiește într-unul din cele treizeci de blocuri muncitorești ale uzinelor „Tractorul“. Îi căsătorit și are un copil de aproape trei ani. L-am găsit la *formare*, unde se fac piesele propriu-zis. Lucra cartierul-volant al tractorului și tocmai îi povestea unui inginer, vizitator al uzinei, inovația pe care a făcut-o el.

Miezul presei pe care o lucrează Oancea era compus din două jumătăți, din două miezuri, greu de executat. Piesa avea o secțiune foarte sensibilă și complicată și care, cînd scotea piesa din mașină, se diforma, se rupea și de multe ori trebuia aruncată. Oancea s-a apucat să lipească cele două jumătăți de miez și din ele să facă unul singur. S-a necăjit cîteva zile pînă a reușit și a început să lucreze de două ori mai multe piese decît înainte. Nu mai făcea nici rebuturi. Totodată, a ajutat prin inovația lui munca tovarășilor de la ajustat. La cele două miezuri era de ajustat mult, uneori era de tăiat cu ciocanul pneumatic. Acum lucrau mult mai ușor.

Oancea fusese înainte croitor. În 1950, după întoarcerea din armată, a venit aici, în uzină, să se califice în ramura turnătorie. În uzină a fost angajat mai întîi la cuptoarele de fontă. Încărca patru vagoane de metal cu mîinile, era greu atuncea, în '50.

După vreo cinci luni, a fost nevoie de oameni la turnare și Oancea a trecut acolo. Turna metalul topit în forme. Se cerea și aici pricepere și atenție — o calificare. Fonta să fie totdeauna curată, să n-aibă zgură, să nu întrerupi o piesă în timpul turnării. Cînd fonta e mai rece, o torni la o piesă mai groasă, la piesele mai delicate se toarnă fonta fierbinte. Erau o mulțime de reguli, pe care Oancea le învățase și lucra lîne. Dar după vreun an, el se gîndi că nu-i chiar o meserie asta, adică o meserie grea, de răspundere deosebită. Erau alte munci, mult mai grele, care cereau mai multă răspundere și Oancea se ceru să lucreze la miezuri. După cîteva zile începu să lucreze singur ca miezuitor și-atuncea și-a spus mulțumit că a reușit să învețe, să facă ceva pe lume.

Pentru vremea aceea, cînd lucra la miezuri, cel mai mare eveniment a fost pentru el aducerea mașinilor pentru bătut miezul. Pînă atuncea, operația aceasta se făcea cu mîinile, încet, și cu trudă. Unii dintre tovarășii lui spuneau că nu se poate lucra cu aceste mașini, că nu corespund pentru modelele lor. Alți muncitori se fereau de aceste mașini noi, fiindcă nu le

mai văzuseră, nu se pricepeau să lucreze cu ele, se temeau să nu le defecteze sau să nu-i accidenteze. Alții, în sfârșit, mai neîncrezători, se temeau nu atât de mașini sau că n-aveau să se priceapă, să se descurce cu ele, ci se gîndeau că la aceste mașini noi s-ar face o revizuire a normelor și că ei n-ar mai câștiga așa cum câștigau lucrînd primitiv, după normele vechi.

Din toate aceste categorii, care primeau, fiecare în felul ei, noile mașini sovietice, se găseau unii care să-l îndemne și pe Oancea să nu puie mîna pe mașini. Cîtva timp, stătură aceste mașini fără să se apropie nimeni de ele. Într-o zi, după programul de lucru, Oancea a pus piese pe mașină și a încercat. A îndrăznit. Nu mergea prea ușor. Nu lucra la început nici cît lucra cu mîna. Ambiția lui era să lucreze cu mașina cel puțin cît lucrau ceilalți cu mîna, cu toate că știa că mașinile trebuiau să-l ajute să lucreze mult mai mult.

— Să lucrăm cu mașinile — a anunțat el într-o consfătuire.

Astfel au început să lucreze și alții. După o săptămînă de lucru cu mașina, Oancea realiză o depășire frumoasă, care îi răsplătea îndrăzneala: cu mîna executa douăzeci și opt de miezuri — cu mașina execută șasezeci și patru de miezuri într-un schimb. Mai venea cîte unul la el:

— Nu-s bune mașinile astea... Poate să-ți apuce mîna... Dacă lucrăm cu ele, o să ne reducă timpii, se mărește norma...

— O să reducem și normele, nimic de zis — îi răspundea Oancea — dar, oricît le-am reduce, astea-s mașini bune; pe măsură ce ne vom obișnui cu ele, o să depășim mereu...

Treptat, începură să lucreze toți cu mașinile. Oancea trecea pe la fiecare, le arăta, îi ajuta. Observa că toți puteau realiza depășiri importante, dar nu le făceau: se opreau la un procent mic de depășire, ca nu cumva să le revizuiască normele. Dacă văzu așa, Oancea se sfătui cu mai mulți tovarăși din schimbul lui, unii utemiști, alții membri de partid, toți băieți îndrăzneți și de cuvînt, făcură depășiri din ce în ce mai mari, pînă se alarmară din nou cei care ar fi vrut să stea pe loc:

— Măi, ce faceți voi! Ce-ați făcut — are să vă revizuiască norma și n-o s-o mai scoateți în capăt.

— Mașinile pot da și mai mult decît am depășit noi — trebuie să le aflăm, să le învățăm secretele, să știm să le folosim puterea și vom realiza și mai mult...

Pe încetul, toți s-au convins de randamentul mașinilor. Și, de unde mai înainte nu puteau realiza nici un decalaj între secția lor și *formare* — ceea ce lucrau ei într-o zi, epuiza, în ziua următoare formarea — acum ajunseră să lucreze două zile miezuri ca să aibă formarea trei zile. Mai tîrziu reușiră să realizeze un decalaj mult mai mare.

După cîteva luni, Oancea a fost confirmat fruntaș al întrecerii socialiste.

De la sfîrșitul anului 1952, s-a cerut și lucrează la secția formare. Cu cît cunoști toate muncile dintr-o turnătorie, cu atît ești un turnător mai bun și îți îndeplinești mai bine sarcinile pe care le ai. Această constatare a lui l-a îndemnat să treacă la formare. A prins dragoste de locul acesta de muncă; face schimburi de experiență cu tovarășii lui, se ajută cu o părere, cu un sfat.

Erau, în secția formare, tovarăși care făceau, ce-i drept, lucru de calitate, dar făceau un anumit număr de piese, pe care nu-l depășeau nicio dată. La reperul la care lucra Oancea mai erau încă trei tovarăși. La început, el lucra greu, făcea mișcări inutile, mai greșea — nu realiza cît realizau ceilalți care erau mai vechi la formare. N-a putut să îngăduie prea mult

această situație: a venit într-o zi mai de dimineață, și-a pregătit locul de muncă, materialul, și-a organizat cu atenție totul în jur și la sfârșitul schimbului, în ziua aceea, pe urmă, mereu — Oancea a realizat cu opt piese mai mult decât ceilalți tovarăși. Și nu se opri aici.

— Eu, în viața mea, am umblat fără nici un rost, am muncit pe unde am găsit — mi-a mărturisit Oancea... Nu prea aveam școală și cum am auzit de cursuri de partid, m-am înscris la cursurile serale, aici, în uzină. La încheierea cursurilor, mi-a fost dată, ca premiu, o carte — „Se urnesc munții“. Îi o carte despre turnătorie. Așa ceva căutam eu, de când am intrat în turnătorie — îmi trebuia, dar, se vede, bibliotecara n-a știut ce-mi trebuia mie.

A găsit în cartea aceea cum oamenii luptă cu greutate și le înving. A găsit exemple care l-au îmbărbătat și l-au îndemnat înainte. Ca șef de echipă, cum era atunci, Oancea se lovea de greutate, de probleme, și cartea i-a fost ca un îndreptar.

Ca să fie în primele rînduri ale muncitorilor, ca să cunoască mai bine ce vrea partidul, Oancea ar fi vrut să intre în rîndurile comuniștilor. Lucra la aceeași mașină cu Pană Cornel, Kiș Vasile — comuniști: a stat de vorbă cu ei, le-a cerut părerea, i-a întrebat. Îndemnat de ei, a făcut cerere și a fost confirmat candidat de partid.

În satul lui, unde a cunoscut dintîi greul, nu se mai duce. Din copilărie, satul acela a fost pentru un orfan ca el puțin primitiv. Stăpîneau atunci chiaburii, cîțiva bogătani. Acum trebuie să fie și pe acolo altfel și poate tot are să se ducă să se întîlnească cu băieții cu care a păzit porcii, vacile stăpînilor — dacă îi va mai găsi acolo.

Dar, dacă n-a mai fost prin satul lui, a ținut în schimb să ia fată de acolo. În altă parte a întîlnit-o, s-au căsătorit și au și un copil. A ales fată din satul lui, cum, din casa părintească, fetele iau, cînd se mărită, dintre ghivecele dragi — mușcata înflorită.

La una din mesele lungi, din secția miezuri, lucrează Iuliana. Lucrează sau brodează, sau cine știe la ce podoabe, de ani de zile, migălesc mîinile ei?... Piese pe care le pregătește Iuliana sînt adevărate broderii, sculpturi, deocamdată în pămînt, apoi vin turnate în metal. Metalul va immortaliza arta, măiestria și priceperea Iulianei. Metalul viu din inima tractoarelor — el va vorbi cîmpiilor prin glasul lui și despre Iuliana.

Dar, poate, totuși, piesele, broderiile acestea lucrate de mîinile ei, n-au să-i afle povestea. Iuliana îi un suflet tănuit și tractoarele n-au să știe să-i spuie povestea.

Bine, atunci am să îndrăznesc s-o spun eu și am s-o rog pe Iuliana să mă ierte că nu mi-am ținut gura.

Aflați mai întîi că Iuliana lucrează astăzi, aici, în turnătorie, piese de cea mai mare precizie și răspundere. Broderiile acelea care m-au uimit pe mine, sînt chiulasa motorului. Piese, pe care le lucrau cei mai calificați muncitori, le lucrează ea și cu alte cîteva femei. Piesele acestea erau executate de o echipă din cei mai buni turnători care dădeau, totuși, multe rebuturi. Uzina a ales femei, printre ele pe Iuliana, și le-a pregătit pentru munca asta. Ele au o mîină delicată — nici un lucrător calificat nu dă randamentul pe care îl dau ele. Ele, femeile, au dexteritatea, delicatețea să lucreze obiectele acestea fragile, complicate. Ele au voință și răbdare. Și printre ele, Iuliana îi frunțasă.

Iuliana Ciuceanu îi dintr-un sat, Varai, de prin Satu-Mare, dintr-o familie de plugari. Patru surori orfane de tată și mama văduvă — lucrau toate pe pământurile altora. Și, fiindcă lucrau pe locuri străine, au pornit fiecare să-și facă un rost. Iuliana a venit aici, în Orașul Stalin, în 1948, la o soră a ei. Împreună cu sora ei au lucrat la zidărie, aici, la uzină, la turnătorie de oțel.

După ce s-au terminat construcțiile, Iuliana s-a angajat la turnătorie de fontă, muncitoare-miezuitoare. A făcut școala de calificare și a reușit.

Într-una din zile, pe când Iuliana lucra, s-a oprit lângă masa ei de lucru un bărbat tânăr, un flăcău. A stat și s-a uitat la ea cum lucra.

— Nu faci miezurile bune. Trebuie să le bați mai bine — a spus el. Prietena Iulianei, Maria, care lucra alături, i-a luat apărarea.

— Lucrează bine, n-o necăji... Uite ce lucru iese din mâinile ei.

El stătu iar și se uită la ea mult și iar o necăji:

— Nu ți-i somn?

— Nu-s chiar așa de somnoroasă, ca să adorm cu ciocanul în mână — i-a răspuns Iuliana, pe jumătate zîmbind, pe jumătate supărată.

După ce a plecat flăcăul, prietena i-a spus Iulianei că băiatul vrea s-o cunoască, dacă ar vrea și ea. Așa s-au cunoscut. S-au împrietenit.

În ziua de Crăciun, dimineța, el — Dumitru îl cheamă, Dumitru Lambra — a venit la ea cu încă un băiat. La Iuliana mai erau prietene. Fata i-a servit cu țuică, adusă din satul ei, cu cozonac și cu vin. Au vorbit, au spus glume, s-au veselit. Au plecat ceilalți și el a mai rămas, ar fi avut parcă un lucru important și foarte tainic să-i spuie numai ei. Nu i-a spus nimic important sau secret — au vorbit prietenește, pe urmă a plecat.

Se întâlneau, după aceea, în fiecare duminică, se întâlneau în uzină — el lucra la secția formare.

— Lenuța, vrei să mergem și noi la pădure? Te scoli dimineță, viu și te iau de-acasă.

Se duse și o luă de acasă. Urcau sus, pe Postăvarul, se încântau și se minunau împreună de înălțimi, de păduri, de priveliștile strălucitoare ale cîmpiei. Iuliana făcea cozonac, de-ale mîncării, lua țuică. Așterneau pătura într-un luminiș, între brazi, mîncau și povesteau pînă adormeau învinși de singurătatea și pacea munților. Plecau acasă tîrziu, rătăcind potecile, sperîndu-se și rîzînd de întîmplările ciudate ale întinericului din pădure. Uneori, Iuliana îl oprea și pe el, să rămînă cu ea, la masă.

Într-una din duminici, el i-a spus că vrea să vorbească mai temeinic cu ea, s-o aibă de soție. Și astfel au tot vorbit, pînă cînd el s-a mutat la ea. Stăteau o vreme acasă la ea, apoi se mutau și petreceau un timp acasă la el, și iar se mutau la ea, unde li se părea mai bine, mai frumos.

În toamna lui '50 el a plecat în armată, de-acasă de la ea, pregătit cu tot ce crezuse Iuliana că îi va trebui, cu tot ce dragostea ei o îndemnase atuncea, în îngrijorarea și neliniștea despărțirii.

Se șoptea atuncea, ici-colo, despre dragostea lor: dacă el pleacă, n-are să mai vie înapoi, la ea.

— Tu, dacă pleci și ai să urmezi școala de ofițeri — i-a spus Iuliana rîzînd, ca de o copilărie, nu mai vii îndărăt!

— Cum să nu viu! Eu la tine viu. Viu la tine, cum o să pot să te uit!.. N-am să te uit niciodată...

— Cine știe... acolo, în școală, ai să deschizi ochii și ai să găsești alta, n-am să-ți mai plac eu...

— N-are să-mi placă alta, niciodată.

— Numai să ții minte ce-ai vorbit acuma — a oftat Iuliana și l-a sărutat pentru despărțirea trecătoare.

Îi scria din armată. Apoi a vestit-o că vine în concediu. Și-a venit, într-o seară de iarnă, friguros și fericit.

În acest concediu scurt, al lui, Iuliana a rămas însărcinată. Iar ea, dacă a văzut ce s-a întâmplat, i-a scris și lui, să afle și să se bucure.

„Să nu faci ceva, să nu te-ndemne careva la rău — i-a răspuns el. Îngrijește-te să avem un copil bun“. Iar ea i-a scris că va fi cu grijă și vor avea un copil bun.

... Șueră fără odihnă compresoarele, aerul comprimat în furtunile de la sablajzguduie pământul mașinile de formare; în fund, la cuptoare, tocmai scot fonta dintr-un cuptor, în hală se revarsă zăduful, izbucniri de scînteii luminează zidurile înalte. Tiuie, plîng, şuieră și strigă toate, cîte sînt de metal, de foc, aici, în jur. Și aici, lîngă conveierul care trece încet, ca un pîrîiaș leneș, în sala caldă, cu aspect de brutărie, de cofetărie, unde se lucrează miezurile, Iuliana își deapănă cu glas încet povestea. Stau și o ascult. Din cînd în cînd se oprește, cugetă asupra unui fapt pe care l-a spus, parcă abia acum îl descoperă, abia acum îl înțelege.

Povestește ca un om întors dintr-o țară care nu i-a plăcut, unde a pătimit multe, sau ca un om simplu care a fost bolnav greu, a trebuit să rabde mai multe operații și acum își amintește cu toate amănuntele cum a trecut prin toate.

Un bătrînel uscățiv, cu ochii vioi, cu tîmplele albe — șeful cadrelor din turnătorie — s-a oprit cîteva clipe, cu ochii coborîți pe mîinile harnice ale lucrătoarei. Ea a tăcut.

— Uită de unde a plecat, uită ce-a lăsat — spune supărat bătrînelul, cu glas cald, părintesc pentru Iuliana și plin de indignare. Apoi se depărtează. Iuliana își reia povestea. Stătea aplecată asupra unor table mari de pămînt și lucra. Și din cum stătea aplecată și lucra, din felul cum povestea, o aducea ușor aminte pe țărâna din ea, povestind femeilor strînse în jur, desenînd cu degetele în țărîna fierbinte a drumului.

— Eu am lăsatîl copilul. El m-a chematî la Tîrgoviște, unde făcea armata, spunea că îi este dor și mă întreba cum mă simt cu sarcina. M-am pregătîtî, am făcut cozonac, am luatî slăninî, țuică, ouă am fiertî... Cozonac am făcutî mai multî, să îi las, să aibă. Era luna mai...

Vorbește rar, parcă ar descifra o pagină grea pe care a mai citit-o. Pronunță cuvintele cu un accent plăcut ardelenesc, prelungindu-le muzical pe unele, cu un î la sfîrșit, cum se vorbește pe la ei.

A întrebat sentinela: „îl cunoști?“ „Îl cunosc“. „Cine să-i spun că îl caută?“ „Spune-i că îl caută o soră de-a lui“.

El a venit bucuros, a strîns-o în brațe, a sărutat-o. Apoi:

— De ce i-ai spus că mă caută sora? Ei toți, aici, știu că sînt căsătorit. De ce n-ai spus că ești soția mea?

Iuliana i-ar fi spus că nu sînt cununați încă și se simțea rușinată. Dar nu i-a răspuns nimic. A rîs, vinovată, apoi au mers amîndoi în oraș, au fost la restaurant, au fost și au văzut o expoziție. Au petrecut noaptea amîndoi. El a întrebat-o cum se simte cu sarcina și ce-i place să mănînce, acum, însărcinată, și ce nu-i place.

— Să mănînci numai ce-ți place — a sfătuit-o.

A doua zi pe la douăsprezece, el i-a cumpărat bilet pentru mașină. i-a ocupat loc să stea la geam — nu cumva să-i fie rău pe drum. Și nu mai conținea cu sfaturile:

— Ai grijă să nu răcești, nu ridica greutatea. Ai grijă cum te duci cu mașina acasă... Ori fetiță, ori băiat — ce-o fi, să avem un micuț...

Bucuros și tot cu vorbe frumoase a venit în concediu după ce a născut Iuliana: a stat cu ea și cu fetița, împreună. A plecat iar, pregătit de ea.

Așa au trecut trei ani. În mai 1953, Iuliana primi o scrisoare: „Să te bucuri că am reușit și am ieșit ofițer. N-o să mai treacă mult și o să ne vedem,” — o vestea el. Iuliana lucra de obicei în schimbul unu. Se întâmpla că în unele zile trebuia să se ducă și în schimbul doi. Într-una din aceste seri, în iulie, o seară caldă și plină de miresme, o căută pe Iuliana, în uzină, sora ei, și o vesti că a venit el. Ea și-a strâns îndată sculele, s-a îmbăiat și s-a dus într-un suflet acasă, la locuința lor. — Nu era în program, lucrase ore suplimentare. Lambra nu era acasă. Plecă acasă, la ea, dar nu-l găsi nici acolo. Așteptându-l, Iuliana se apucă să pregătească, fericită, mîncarea.

Tîrziu, pe la unsprezece seara, Iuliana îl recunoscuse, bătînd în ușă. După pas, îl recunoscuse. A intrat.

— Bună seara. Ce face tovărășica? Era cu chef și vorbea rece, mușcător.

— Nu așa de bine ca dumneavoastră. Ca omul sărac în țară bogată — a-a răspuns Iuliana, pe același ton.

— Cine este găzduc? — a întrebat el. Era îmbrăcat în uniformă de ofițer, stătea țăntoș, vorbea nu știu cum, încît Iuliana simți în fața ei un om străin, un străin care-o umilește, arătîndu-și mărirea lui. „Cine-i găzduc, cine-i bogat?” întrebasese.

— Dumnezeu, că ne ține pe toți pe pămînt — se încurcă femeia. Mîinile ei mai miroseau încă a pămîntul cu substanțe chimice, pentru prepararea miezurilor în uzină. Epoleții lui străluceau, nu mai încăpeau în odaia simplă, micuță.

...Amintindu-și acum, iei seama că Iuliana ține minte totul — cuvînt cu cuvînt, tot ce-au vorbit, orice gest, orice privire, nimic din întîlnirea aceea nu s-a șters din inima ei.

— De ce vorbești așa cu mine? — a întrebat-o el.

— Așa mi-ai vorbit tu, cînd ai intrat. Așa mi-ai vorbit tu — rece — așa îți vorbesc și eu.

El tăcu un timp, ea umblă prin odaie, fără să fie atentă ce anume voia să facă.

— Nu te supăra, Lenuța, vorbi el într-un tîrziu — dar eu nu stau mult aici, la tine...

— La loc, stai, dacă îți plac scaunele... Poate, unde ai fost, au avut scaune mai frumoase...

— Ai făcut ceva mîncare? — a întrebat-o el, deodată, și inima ei tresări: parcă i-ar fi auzit glasul de atuncea, cu trei ani în urmă...

Au mîncat împreună. După masă, el i-a spus:

— Doamnă, îmi dați voie să mă culc puțin pe pat?...

— Culcă-te.

— Să nu mă lași să dorm prea mult. La ora unu am tren...

— Dormi liniștit. Te trezesc la 12.

— Da, scoală-mă la 12, ca să pot să plec...

El s-a culcat. Ea credea că a adormit, el stătea însă înțepenit în gîndurile lui și, după o vreme, a întrebat-o. Ea stătea pe un scaun, lîngă masă.

— Unde este fetița?...

— Am dat-o cui e în stare s-o îngrijească, să o îmbrace.

— Cui ai dat-o? — stătea cu fața în sus, cu ochii în tavan și parcă avea întrebările scrise acolo, în tavan.

— La căminul de orfani... n-are tată, n-are mamă...

— Nu te-a durut inima să dai copilul de lîngă tine?

— Nu m-a durut, pentru că nici pe tine nu te-a durut... Iuliana a izbucnit în plîns, părăsit...

— De ce plîngi? Să nu fii supărată, pentru că așa a fost situația... Să ne despărțim și să nu mai fim împreună...

— Tu ai putea crede, îl muștră ea, că am eu inima aia, să dau copilul de lîngă mine, la străini? Fetița îi la mama, îi mai bine decît la mine. Și să știu că muncesc zi și noapte în turnătorie și copilul mi-l cresc...

— Nu mai plînge, o opri el — acumă trebuie ca să-ți spun: mi-am găsit o fată acolo... M-am căsătorit cu ea. Îi singură la părinți, îi mai frumoasă decît tine... N-are importanță — mi-a plăcut mai mult de ea decît de tine...

Lăcrimile de pe fața Iulianei se uscară, arse parcă de un vînt de foc. Chipul ei se împietri.

— Tu, cînd ai făcut fapta asta, te-ai gîndit că ai lăsat aici o fată necăjită și cu un copil?

— M-am gîndit, dar mi-a plăcut mai mult, de aceea...

Vorbiseră greu, smulseseră cuvintele, gîfîind, ca într-o luptă. În odaie se făcuse zăpușeală. Și timpul trecuse, se făcuse douăsprezece. El se ridică să plece la gară.

— Nu te mai gîndi la mine, pentru că nici eu nu mă mai gîndesc la tine. Nici la copil — îi mai spuse, în vreme ce ea rămăsese nemișcată în prag.

Și de atuncia nu s-au mai văzut. Iuliana n-a mai aflat de urma lui Lambra — poate nu mai e ofițer de mult. „N-are nici un rost să mă mai gîndesc la el” — își repeta în fiecare zi, după aceea, și munea, munea cu înverșunare, ca să se întărească, să prindă putere. Auzise ea că munca dă puteri, vindecă...

Cînd termină de povestit, avea în jurul ei tablele acelea lucrate. Desenase, sculptase, parcă, măestrit și complicat, toată povestea ei cusute de întortocheri — ca și cum, în vreme ce-mi povestise, ar fi vrut parcă să-mi arate pe un desen drumurile zbuciumate, căutările, întrebările sufletului ei, trecut prin această împlinire grea. Lucra cele mai gingașe și mai complicate piese ale motorului.

Tovarășii din sector i-au aflat suferința și, ca niște frați, prieteni, unii mai stîngaci, alții mai pricepuți — dar toți cu aceeași dragoste pentru ea — au ajutat-o să treacă impasul. În vremea aceasta, Iuliana le-a învățat pe multe muncitoare tinere cum să lucreze mai bine și mai cu spor. „În uzină așa-i — obișnuiește să spună — tu arăți la alții și alți tovarăși îți arată ție.”

La festivaluri, la serbări, Iuliana vine cu copilul. Și ea, și fetița sînt îngrijit îmbrăcate. Uzina are o echipă artistică mare, dar Iuliana nu e în echipă: cînd s-a organizat colectivul artistic, ea avea de-acum copilul și n-a mai putut merge la repetiții.

Nici pe munte n-a mai fost, de-atuncia, decînd a fost cu el și s-au întors tîrziu.

Dar într-o zi are să urce din nou — munții o așteaptă. Și este și cineva care o așteaptă să urce împreună. Pentru că îi tînără și-i vrednică și frumoasă. Tovarășii ei de muncă au recomandat-o candidată de partid. Abia acum i se deschide înainte drumul, urcușul.

Pe Dumitru Lambra să-l bată noaptea aceea, cînd era militar și ea s-a dus la el ca să-l vadă. Pentru că n-o doare altceva decît că tocmai unul

dintre oamenii din aceeași uzină cu ea, unul dintre tovarăși, a trădat-o și asta, pentru el, nu-i bine...

★

Se află în turnătoria de fontă un colț, în care câțiva muncitori lucrează piesele necesare atelierelor. Locul acesta păstrează întru totul înfățișarea vechei turnătorii — e ca o frîntură din ea păstrată, parcă, pentru muzeu. Stai și privește-i pe acești câțiva muncitori cum lucrează, caută să n-auzi zbuciumul viguros al turnătoriei întregi și ai să reușești să înviezi, cît de cît, în închipuire, turnătoria veche.

Lucrau în această turnătorie veche sute de oameni. Din loc în loc, pe mijlocul halei erau așezate niște ciururi mari, proptite într-un par și oameni mulți se-nvălmășeau cu lopețile în jurul lor, cerneau grămezi mari de pămînt, pe care le aduceau cu roabele de afară, sau chiar cu căruțele alți muncitori. Alături, înconjurați de forme de metal de toate mărimile, alți muncitori cărau pămîntul acesta cu gălețile, cu lopețile: umpleau formele și le îndesau cu bătătoare de mînă. Dincolo, șiruri de muncitori cărau fonta, fierul, cu lăzile și cu mîinile îl încăreau în cuptoare. Se apropiau de ușa cupatoarelor în vîlvătăi și aruncau, una cîte una, bucățile de fontă, de fier. Flăcările îi dogoreau, oamenii erau negri de funingine, scăldați în sudori, ca pe vremuri acei care alimentau cu cărbuni cuptoarele vapoarelor.

Metalul s-a topit, îi gata pentru turnare: se prea poate să izbucnească și să nu aibă cum să-l oprească. Ar putea face victime. Turnătorii se îngrămădeau totuși, se apropiau cu oale mici, de mînă, le umpleau cu metal și umblau repede să toarne. Fețele lor erau arse de dogoare. Fumul, gazele, flăcările albastre care ieșeau din forme, își vărsau otrava în hală, se înălțau pînă sus și mocneau în hală, nici un vînt n-o împrăstiau.

Piesele turnate erau cărate cu mîinile — macarale nu erau — și erau duse să le dezbată de pămînt. Muncitori, cărora numai ochii le luceau, acoperiți de praf, încît abia îl deslușeau pe cîte unul, spărgeau cu ciocanele de mînă lutul ars de pe piesele turnate. Și praful acesta roșcat, turbure, și gazele înecau întreaga turnătorie de fontă, în care sute de oameni se trudeau ca să construiască cincizeci de tractoare I.A.R. pe lună. Așa era turnătoria veche, mostenită de la patroni, care nu construiau aici nici măcar cele cincizeci de I.A.R.

Condițiile de muncă în acest infern nu mai puteau fi îngăduite — trebuia schimbat totul. Iar, pe de altă parte, cu cincizeci de I.A.R.-uri pe lună — nu puteau fi asigurate agriculturii noastre cele douăzeci și cinci de mii de tractoare, cîte prevedea primul nostru plan cincinal: trebuia schimbat, înnoit totul.

Două mari îndemnuri, două puternice chemări ale partidului, au pus atuncea în mișcare voința, forța uriașului colectiv al uzinei — reconstrucție, mecanizare. Concomitent cu reconstrucția și mecanizarea uzinei, muncitorii trebuiau să facă trecerea — din mers — de la fabricația tractoarelor I.A.R. la K.D.-urile 35. Turnătoria de oțel care se construia și modernizarea celorlalte sectoare ale uzinei, aveau să înlesnească fabricarea K. D.-urilor: grăbirea acestor mari lucrări aducea înfăptuirea sarcinilor date de partid — adică noile tractoare.

Mecanizarea uzinei s-a proiectat la Moscova, la Institutul de proiectări de uzine de tractoare și automobile. De-acolo aveau să vie, într-una, mașini, oameni.

Fiecare metru pătrat din această turnătorie veche deveni un șantier.

Un șantier subteran, un șantier pe sol și alt șantier în aer. Iar turnători, își lucrau și ei formele, cu vechile unelte, cerneau pământul cu ciurul, topeau în vechile cuptoare, turnau și își făceau planul de piese — începeau să lucreze pentru noile tractoare K. D. 35.

Totul într-un ritm neobosit, de zi și noapte. Jos, săpnu tunelurile pentru benzile subterane; la sol, se instalau uriașele mașini de formare, benzile transportoare de pământ preparat, benzile de turnare; deasupra capetelor, în aer, lucrau la instalarea grinzilor de susținere ale platformelor pentru silozuri de pământ și transportoarele de pământ, instalau podurile rulante...

Lucrau la înălțime, legați cu lanțuri, ca să nu cadă, sudori, electricieni, instalau cabluri, aeroterme, motoare electrice. Lăcătușii nituiau. Jos, se săpau tuneluri adânci de șase metri, echipe de dulgheri pregăteau cofraje, betoniștii turnau betonul. Peste aceste tuneluri, turnătorii aruncau punți provizorii și își vedeau de munca lor, la cuptoare. Se restrîngeau pe un spațiu din ce în ce mai mic, împinși de cei care lucrau la reconstrucție. Lucrau îngesuiți, împrejurul unei grămezi de pământ, se strecurau, cum puteau, prin această rețea de șantiere suprapuse.

Pe două șine suspendate cărau, ge sus, fonta brută, cu vagoanele, de afară, și își încăroau cuptoarele; umblau pe podețe de scînduri cu oalele pline cu metal topit și își turnau piesele. Deasupra lor sfîrșiau, șuierau aparatele de sudură, se așezau enormele grinzi; sub ei întindeau, se montau benzile...

Fiecare clipă ara plină de încercare, de greutate, de încercare. Virtuți ieșeau la iveală, acte de curaj rămîneau de neuitat.

Trebuia ridicată stația de antrenare a benzii mari, de la turnare — instalație groa, de zece mii de kilograme. Macaraua cea mai puternică din hală putea să țină numai cinci mii de kilograme. Au întărit macaraua cu stâlpi ca să-i asigure rezistența. Maistru electrician, comunistul Vlasi Constantin, a trecut atunci el pe macara, a condus el macaraua, luîndu-și asupra lui toată răspunderea. Au instalat stațiunea fără nici un accident.

— Dar dacă se întîmpla totuși să se prăbușească macaraua, cu tine? I-a întrebat cineva pe Vasi, după aceea, sigur, mai mult în glumă.

— Nu. Nu trebuia să se prăbușească, i-a răspuns Vlasi, pentru că aveam de făcut instalația atîta importantă, care constituie un pas însemnat în reconstrucția uzinei. Cineva trebuia să îndrăznească... Și îndrăzneala cere siguranță. — Unde pul mîna, să se simntă a adăugat.

Cu fiecare zi, uzina se schimbă, își arăta înfățișarea ei nouă și oamenii ardeau de derînta s-o vadă în întregime așa nouă. S-a construit hala pentru preparat pământul, complet mecanizată — ea însăși o uriașă fabrică, în felul celor de măcinat grîul. S-au montat cuptoarele noi de topit, cu încărcare mecanizată; s-au instalat mașinile de formare.

Întreaga turnătorie este un minunat, ingenios circuit închis, continuu. Pe o cale intră materialele de formare; pe o parte materialele pentru topire. Ele circulă pe benzi, se întîlnesc — formarea cutopirea — apoi pământul circulă mai departe, la refacere, se întoarce în fabrica de preparat pământul; resturile de metal se întorc înapoi la cuptoare. Iar pe o linie principală se duc spre sectorul prelucrător piesele executate, circulă planul realizat. E un flux tehnologic continuu, ca într-un organism circulația sîngelui.

La sărbătoarea de 1 mai 1952 — după un an — în fruntea coloanelor de muncitori de la uzinele „Tractorul“, pe atunci, defilau noile tractoare K. D. 35, pe șenile — puternice, frumoase. Cuvîntul partidului devenise faptă. În noiembrie '52, o delegație de muncitori mergea la București și

raporta Comitetului Central îndeplinirea sarcinilor de plan anuale, cu patruzeci și cinci de zile înainte de termen.

De la nevoile agriculturii noastre muncitorii de la uzinele de tractoare au trecut la străduința pentru păstrarea unui loc bun, pe piața mondială. „Ne-am afirmat cu tractoarele noastre pe piața mondială — spun ei cu mândrie. K—D.-urile noastre străbat de-aici, din mocăneasca Țara Bîrsei — pînă în îndepărtata Indie...”

AMINTIRI—LEGĂTURI...

Stînd rezemat de un tractor, maistrul de linie Dobre Vasile, își lăla capul îngreunat de gînduri, în palmele puternice. Împrejurul lui trăiește uzina, cu zbuciumul ei adînc, pătimaș; răsună larma veselă a tractoarelor, chiotele uriașilor din turnătoria de oțel, vuietul neasemuit — corala pînă departe răsunătoare, a sutelor de strunguri, raboteze, freze. Răsună, de acolo, din hala de strunguri, cîntecul a sute de cuțite care taie în metal, spanul curgînd în rîuri. Se zguduie întreagă cîmpia Bîrsei sub bocănitul enormelor ciocane pneumatice de la forjă. Întreaga uzină trăiește intens, viguros...

În mijlocul acestui fluviu de viață, maistrul de linie Dobre stă în gîndurat: este undeva, a crescut în apropiere o altă uzină, care caută să-și atragă oameni. Îl cheamă și pe Dobre, ademenindu-l cu un salariu respectabil. Condiții mult mai avantajoase decît aici, la „Tractorul”. Soția îl îndeamnă să se transfere. Vreo doi muncitori s-au și transferat. Dobre se întîlnește mereu, fără să vrea se întîlnește cu ei și ei îi aduc mereu vorbă, invitații repetate din partea conducerii acelei uzine.

Și Dobre se zbuciumă, îl supără această problemă a transferării — mai bine nu s-ar fi ivit. „Alții cum se transferă?” — îl somează, judecîndu-l, pînă la urmă, soția. În loc să se hotărască să plece, Dobre se supără pe oamenii care conduc uzina aceea: „Nu-i corect ce fac, poate să-și găsească oameni în alte părți, nu să atragă oamenii noștri. Procedează ca pe vremea capitaliștilor.”

— Alții cum se duc? — și nu mai stau să facă atîta judecată — îl mustră soția. Îi tot uzina statului, a poporului — încercă ea.

— Alții se transferă! Care sînt ăia? Doi oameni? Și aceia nu-s veniți de mult în uzină la noi. Au venit la de-a gata, n-au fost aici cu noi, de la început. De aceea ei pleacă ușor de la noi — și tot așa de ușor au să plece și de-acolo, de unde se duc.

Dobre îi la uzinele „Ernst Thälman” de la început, de cînd era o fabrică mică, rudimentară, în mîinile patronilor. Unde-i turnătoria de oțel, era cîmp sălbatic, unde-i forja, era cîmp. Multe nu erau atuncea. Împrejurul fabricii de-atuncea erau trase, ca împrejurul unui lagăr, garduri de sîrmă ghimpată, cu curent electric prin ele.

În timpul războiului, Dobre, cu alți muncitori, au fost trimiși în Germania, cu trenuri lungi, închise. De acolo, aveau să-i mîie fasciștii pe fronturi. De-aici, din țară, primiră veste că uzina lor a fost bombardată de cîteva ori. N-a fost lovită niciodată în plin, le scriau muncitorii de aici, dar este de așteptat ca alte bombardamente s-o prefacă în cenușă. Trebuie s-o evacuăm, dacă puteți, veniți și voi — îi chemau tovarășii lor de-aici, din uzina în primejdie. Apoi au primit telegrame oficiale, prin care erau chemați în țară. Secretul acelor telegrame l-a aflat Dobre mai tîrziu.

Tocmai erau porniți cu un tren de război, pe front: la știrea că uzina lor îi bombardată, Dobre, împreună cu alți muncitori au deraiat trenul

acela care îi ducea la moarte și folosind momentul de panică, au fugit. Au ajuns, după multe peripeții aici, în Țara Bîrsei, unde tovarășii lor începuseră demontarea uzinei. Veneau zilnic avioane americane și bombardau. Pe sub avioane, pe sub bombe și secerișul mitralierelor, timp de două săptămîni, zi și noapte, au demontat uzina lor dragă, au încărcat mașinile în vagoane — apoi au plecat cu ele, le-au ascuns și le-au păzit în ascunzătorile munților, în păduri. În păduri și-au adăpostit mașinile, fabrica lor — așa cum, în vremurile vechi de năvăliri și bejenii, străbunii își încărcau bruma de gospodărie în care cu două proțapuri și se ascundeau în păduri.

Au stat apoi, acolo, în ascunzișurile pădurilor de și-au păzit mașinile. Răbdau uneori de foame, îndurau ploile, frigul, zăpada. După trecerea urgiei au trimis delegație la Partid, la București, să ceară ajutor să-și aducă fabrica înapoi, s-o așeze la loc.

Partidul i-a ajutat să-și aducă uzina acasă. Dar în babilonia războiului, unii muncitori — dintre cei care nu fuseseră trimiși, fără întoarcere, pe fronturi — începuseră, zdruncinați de război, să se întoarcă pe la vetrele satelor, care de pe unde venise, orfani de uzină, dezorientați.

Strînși, îmbărbătați de comuniști însă, cei mai mulți munciră din rășputeri la aducerea uzinei. Unii, aici, pe locul fabricii, curățau molozul, ruinele; făceau săpături pentru canalizare, pentru gaze, ridicau la loc, mai semețe, mai cuprinzătoare, zidurile dărîmate de bombe. Nu reconstituiau ce-a fost — zideau pe de-a-ntregul acest gigant al tractoarelor, dar în inima lor purtau ca pe un sîmbur fabrica lor veche, viața lor veche, din care avea să se dezvolte — om și oțel — tot ceea ce se înalță astăzi aici.

Și atuncea, cînd te leagă atîtea întîmplări de uzina asta, cînd ai suferit în ea și în ea ai visat și ai cugetat, ai întrezărit viața de astăzi; cînd, ca pe un copil, uzina asta — ai purtat-o pe brațele tale, cu brațele tale ai ocrotit-o, ai ascuns-o de furia războiului — cum dar, s-o poți lăsa acum, s-o schimbi cu alta, pentru niște avantaje?!...

— Sînt legat de uzina asta, de „Tractorul“ — își recunoaște cu fermitate Dobre. Iubesc uzina asta și nu pot să plec așa ușor din ea...

Și parcul din fața uzinei îi trezește amintiri. Erau aici terenuri părăsite, pe care orașul arunca gunoaiile. Nimic mai semnificativ, vechiul oraș — burghezimea — îngrămădea în jurul fabricii gunoiul.

Organizația de partid, din care făcea parte Dobre, la școala profesională, unde instruiău cadre de muncitori, a făcut cincisprezece mii de ore de muncă voluntară. O mie opt sute de zile de muncă a lucrat numai organizația lui, la nivelat și curățat cîmpul, la săpatul lacurilor, la plantațiile de ploi și tei.

Nu-i numai una dintre cele mai moderne și mai puternice uzine din țară: e un oraș întreg aici, nou, modern, împodobit cu parcuri, cu flori și verdeață, ca pentru o uriașă, nesfîrșită sărbătoare.

— Nu, de ce să ne gîndim dacă să plecăm sau nu. Asta nici nu poate fi o problemă a noastră, își lămurește Dobre soția, ca pe un tovarăș stăpînit și el de întrebarea asta. De ce să ne atragă avantajele din altă parte și să nu ne străduim să le realizăm la noi, în uzină. Avem sute de posibilități...

TRACTOARELE

Fiecare sector al uzinelor „Ernst Thälman“ este, el însuși, o uzină destul de vastă și de complicată și toate la un loc alcătuiesc un puternic combinat metalurgic de proporțiile unui oraș înalt, viguros profilat în cîmpie. Alei drepte, asfaltate, șiruri de ploi și tei tineri, straturi largi,

cu flori, panouri de onoare cu fotografiile fruntașilor și inovatorilor uzinei — toate acestea dau un aspect sărbătorec, de stațiune climaterică, întregului combinat.

Numai circulația intensă dintre sectoare, precum și duduul continuu, zumzetul adânc, răzbătînd prin ziduri, făcîndu-se simțite prin asfaltul aleilor — nu sînt ale stațiunilor climaterice.

Am intrat în hala de montaj general. Lăsasem afară tot vuietul uzinei, larma unei turme imense de tractoare, strînse ca pentru a porni undeva. Liniștea care domnea aici, la montaj general, era stingherită doar, cînd și cînd, de clopotul unei macarale, de huruitul unui vagonet electric sau de gălăgia vreunui tractor, trecînd cu treburi. Încolo, hala aceasta mi s-a părut mai înaltă, mai spațioasă și mai plină de lumină. În atmosfera liniștită, concentrată, dinăuntru, era ceva de clinică, de sală de operații — de maternitate.

Aici se construiau — se montau — tractoarele. Nicăieri, însă, în toată hala, nu vedeai grămezi de materiale, grămezi de oțel, care să te facă să întrevezi că se întrupează aici giganții aceia gălăgioși. Pe toată întinderea ei, hala era de o curățenie și o ordine exemplară. În capătul pe unde intrasem, erau zidite pînă în tavan o grămadă de perne de piele, vopsite în roșu; pe cealaltă latură se afla, de asemenea, o grămadă de table mari, roșii, avînd forma unor aripi ciudate. Pe o linie îngustă — o bandă rulantă — de la un capăt la altul al halei, erau înșirate pe transportoare speciale, niște corpuri, destul de mari, dar fără o formă distinctă pentru ochiul nespecialistului.

Spre celălalt capăt al halei, unde era și activitatea mai însuflețită, grupuri de cîte doi-trei oameni liniștiți, absorbiți de lucrul lor, adunau între ele alte grupuri de piese — corpuri mai mici sau mai mari, mai complicate sau mai simple, despre care nu știai ce sînt, ce are să iasă din ele, din fiecare. Aproape ca și la ființele superioare, mădulele — grupurile acestea de piese — pot semăna cu ale oricărei alte mașini și nu știai cum se vor îmbina și ce va apare din alcătuirea lor. Semănau cu niște embrioni de metal, cu niște elemente embrionare, ciudate, greu de identificat și nu ușor de urmărit, de prevăzut drumurile lor, legile lor de întîlnire, de construire. Plutea, am simțit, în sala adîncită în liniște, aceeași încordare, aceeași măiestrie secretă, aceeași taină triumfătoare, gravă, care însoțesc plămuierea ființelor superioare, acolo, în zonele adînci, intime ale vieții. Oamenii care lucrau tăcuți, concentrați, aplegați asupra pieselor — reconstituiau, parcă, procesul de creație de la baza lumii: alcătuiau complexe celea de piese, le diriguiau, le adunau după legi și principii cunoscute de ei.

Pe un ultim conveyer, de-a lungul halei, pe latura dreaptă, cîteva astfel de grupe de piese erau așezate, construite de muncitori într-un singur corp mare, greoi, amintind prin grosolănia lui prima locomobilă...

Intrînd pe mîinile altor muncitori, mai departe, pe același conveyer, apărea la acești zdraveni monștri embrionari, un cap: radiatorul. Acum, abia îl identificai. Era un tractor care, lunecînd încet — aproape imperceptibil de încet — pe conveyer, se împlinea la trup, căpăta formă. Zeci de muncitori, cu mișcări vioae, cu înfățișare de doctori, de creatori de viață, își petreceau tractoarele acestea din mînă în mînă, pe banda înceată, fiecare adăugîndu-i cîte ceva din lăzile lor cu piese — ajutîndu-le să se întrupeze. Lucrau cu voie, spuneau glume, stăruia în preajma lor aceeași bună dispoziție, același optimism din sălile de operație, cînd doctorii au reușit și totul merge cît se poate de bine și ei fac glume pe socoteala celui readus la viață.

Aproape întreg, cu înfățișare de tractor (necunoscător fiind, ai fi spus bucuros că îi bun și așa, îi gata), banda rulantă îl purta pe sub un tunel înalt, prin care călătorea, nevăzut, câteva minute, și ieșea de acolo vopsit în roșu, ca focul. La celălalt capăt al tunelului, îl aștepta un muncitor și îi pune „ochii” — farurile, iar altul îi trăgea cu pensula cu vopsea neagră pe metalul farurilor — „îi făcea sprîncenele.”

Acum era tractor în toată firea. În urma lui, la distanțe mici unul de altul, veneau pe conveier alte tractoare, întrupîndu-se la fel, pe încetul. A ajuns în dreptul acelei stive de perne, și un băiat ia o pernă (pentru fiecare tractor o aloge, pentru fiecare vrea perna cea mai bună) și i-o așează înlăuntru. Lunecă încă, încet, pe bandă, tractorul, parcă visează. A ajuns de-acum la capătul conveierului și te întrebi unde are să se mai ducă — aici, înlăuntru, nu se mai ocupă nimeni de el.

Pe ușa largă a halei își face însă apariția un tractor, în viteză, nervos, agitat: întoarce dintr-un salt iscusit lîngă făptura asta nouă, care se cheamă tot tractor. Tractoristul sare jos și-l leagă cu un lanț — îl smucește, cam forțat. Molîu, tractorul se încapățînează, parcă se împiedică, parcă îi e frică să părăsească leagănul liniștit al conveierului — îi e frică să calce pe pămînt. De altfel, nici nu prea poate călca, pentru că *îi descult*. Îi mai jos decît tractorul care îl trage — merge șui. Roțile mai mici ale noului „K.D. 35” se hîrjonesc pe pămînt, merg săniuș, cîte una se învîrtește. Nu-l ajută roțile acestea, te îngrijorezi la ce au să-i folosească.

Dar tractoristul nu se înduioșează: îl smucește de nădejde, îl scutură parcă de somnul neființei din care a ieșit, îl dă jos de pe bandă și-n marș forțat îl scoate afară din hală.

La gura tunelului pentru vopsit, și-a făcut apariția alt tractor. Tînărul tractorist îl lasă pe cel remorcat, pe aleea cimentată, în cîrful mare al celorlalte și aleargă din nou, în hală. Iscusit și tot în viteză umblă acest tractorist! Îți vine să crezi că nu are altă pasiune și nici nu se află fericire mai mare pentru el decît aceasta, de a scoate într-una, într-un zor nemaipomenit, tractoarele noi, molatice; să le scuture — el, cel dintîi — de somnul greu al materiei — somn cît a mai rămas nebiruit de eforturile unite ale miilor de muncitori. Simți în acest tractorist și s-arată prin el toată rîvna și toată pasiunea pașnicilor muncitori care dau chip și viață tractoarelor.

Acolo, pe alee, umblă prin turma de tractoare un meșter cu părul albit, cu ochelari pe nas, cu înfățișare de învățător aproape să iasă la pensie — calm, cunoscător și tacticos. Cu gesturile lui care alintă, fără să dea pe față că alintă, — bătrînelul uscătiv, absorbit — mic de statură, că abia îl descoperi printre tractoare — face un control atent, un fel de vizită medicală; pornește motorul fiecărui tractor. Cîte tractoare sînt strînse acolo, atîtea mîotoare merg în gol — fac o larmă asurzitoare, de școlari în prima zi după vacanță.

Bucuroase, parcă, cu glasuri tinere, mirate de ele însele, se întrec în gălăgie, ridicînd pavilioanele în slăvi. Își povestesc, în limba lor, minunile prin care au trecut; își laudă înfățișarea și puterea, își fac planuri pentru viitor.

Despre Iuliana, miezuitoarea, candidată de partid, povestesc și-i laudă pe întrecute măestria, mîinile care modelează cu răbdare piesele cele mai complicate și mai gingașe — chiulasa din pieptul fiecărui tractor. Ei, Iulianei, îi laudă tractoarele priceperea, stăruința, dragostea cu care lucrează; sufletul ei bun și tare, crescut, călit aici, de cînd a lucrat, salahor, la zidurile uzinei și pînă acum. Despre călătoria lor prin turnătorie, despre uriașele ciocane pneumatice, de la forjă; despre uriașul strigăt viu al oțelului

trecut, spălat prin baia de cuțite a strungurilor. Pe tractoristul acesta care le smucește și le scoate afară din halele montajului — pe el îl laudă și, în limba lor, fiecare își dorește un asemenea tractorist.

Povestesc, povestesc... Cine le iubește, le înțelege. Își spun într-una nerăbdarea lor să se întâlnească cu tractoriștii, cu țărani muncitori, să se întâlnească cu pământurile colectivelor și cu pământurile nedestelenite.

Merg astfel mult, singure acolo, cu meșterul albit, cu ochelari și tacticos printre ele, împuindu-i lui urechile cu toate istoriile lor. Pînă vine un alt tractor — mai grăbit decît cel care le-a scos din hală: le agață pe rînd și le duce în fața unor hangare, le potrivește înaintea a două șiruri lungi de zale din oțel — așezate paralel, ca o amăgitoare bandă rulantă, întinsă dinaintea lor, ca să urce. Trec la *încălțat* cu șenilele.

Îndată ce sînt încălțate, un tractorist le încalecă. Părinții acestui tractorist trebuie să fi fost hergheliegii, îmblînzitori de cai în cîmpia Transilvaniei sau pe grindurile deltei. Sub mîna lui, într-o clipită, parcă a simțit că-i gata, l-au fript parcă, papucii șenilelor — zboară din loc, zburdînd, ager, ca un armăsar tînăr, strunit de tractorist. În salturi năvășe îi dus, în marele parc plin cu tractoare și lăsat acolo, în uriașa herghelie de roibi și murgi ca focul. Hangarele înalte, imense, sînt și ele pline cu tractoare așezate în rînduri drepte și multe, lungi, de la un capăt la altul.

Mocani, „trăistari“ din Țara Bîrsei, ai căror feciori lucrează aici, în uzină, au fost atrași și ei — unii sînt paznici de noapte, la parcul de tractoare. Păzesc cu aceeași strășnicie cu care și-au veghiat turmele. L-am cunoscut pe unul dintre ei, Zorilă: venea la slujbă cu un ceas mai devreme, cu doi cîini mari după el. Îi avea de cînd ciobănise pe la stăpîni și ținea la cîinii lui, ca la ochii din cap. Păzea tractoarele cu dulăii lui vrednici și nu se puteau apropia nici oamenii din conducerea uzinei. Dădea toată noaptea ocol turmei de tractoare, cu cîinii adulmecînd de departe — parcă ar fi păzit turme de bouri. Zorilă purta ascuns, înfipt în brîu, pe sub flanea, cavatul. Nu-l auzise nimeni cîntînd și nu știa nimeni pentru ce purta cavatul.

Cînta însă. Și eu l-am auzit, încet cînta, parcă mai mult vroia să-și încerce cavatul. Cavatul era bun, nu-și pierduse glasul. Paznicul tăcu însă, îndată. Se oprise aproape de niște lăzi mari, albe, legate în fier. Pe ele erau scrise cu litere mari, negre, de tipar, adrese, în limbi străine: tractoarele — K.D.-urile noastre, construite aici, în mocăneasca Țara Bîrsei — porneau în țări străine, în țări prietene, îndepărtate.

„Pînă în țara lui Por-împărat“ — își spunea în gîndurile lui paznicul Zorilă. Apoi își asmuțea cîinii să dea roată, înaintea lui...

Mergeam în fiecare zi pe la montaj general, priveam munca liniștită de acolo, alunecarea înceată a conveierului, întruparea treptată a tractoarelor K.D. 35. Mă desfătam ca în fața unui proces de plăsmuire embrionară a lumii însuflețite. Începusem să știu pe dinafară fazele acestei evoluții metalurgice, puteam să anticipez înfățișarea pe care avea s-o capete tractorul în clipa următoare.

Intr-una din aceste zile mi s-a părut mai multă lume în hala de montaj general, mai multă mișcare și chiar oarecare tulburare față de liniștea și încordarea obișnuită. Trecînd la locul meu, și urmărind acel drum al tractoarelor, am sărit speriat, căutînd pe cineva — gata să strig:

— Ați greșit! Ce s-a-ntîmplat!?

Pe conveier nu mai veneau tractoarele, întrupările cu care mă obiș-

nuisem: își făcură apariția niște ciudățenii. Aminteau într-un fel primul automobil — mai mult un fel de trăsură dihăinată, subțirică.

Veneau încet, pe bandă, unele după altele, toate la fel de scheletice, pe roți înalte — semănau cu niște viței enorme, abia ținându-se pe picioarele lungi. Sub impresia acestor întruchipări noi hala întreagă își schimbăse, parcă, înfățișarea, arăta străină, ciudată. Și oamenii păreau alții, deși îi cunoșteam — erau tot cei dinainte.

— Ce s-a întâmplat? S-a tulburat nașterea obișnuită a tractoarelor — i-am spus unui muncitor — uite ce fapte curioase vin și doar tot din mâinile voastre ies...

— Nu s-a întâmplat nimic — a răspuns omul, clipind șiret, zîmbind. Nu s-a tulburat nimic. Își scoase bascul și îl puse pe una din acele întrupări noi. Tot tractor este și ăsta. Numai că îi mai sprinteior, uite-l ce siluiet arată — nu-ți place?... Ți s-a obișnuit ochiul cu celelalte. Ți s-a grațios. Ți s-a cerb, căprioară. Sprinten și puternic. Am făcut trecerea din mers la alt tip de tractor. Ai simțit ceva până azi?... Eu am știut, dar nici eu, nimeni n-am simțit că trecem la un nou produs...

Pe conveier mai apăreau cînd și cînd, răzlețe, printre aceste întrupări noi, cîte un vechi K.D. 35. Era ceva uluitor în toată priveliștea asta din hala de montaj general. Oamenii își vedeau liniștiți de treburile lor, nici nu le trecea prin cap să facă vreo demonstrație practică despre evoluția vieții pe pămînt, despre transformarea speciilor. Și cu toate astea, ceea ce făceau ei era plin de tulburătoare măreție, ca însăși această evoluție, concentrată din milioane de ani, strînsă într-un interval de — nici nu știu cîte luni lucraseră la noul produs. Nu-mi spusese nimeni pînă atunci, iar eu nu bănuisem că în formele de turnare, în tiparele de la secția formare, la strunguri, se plăsmuiau părțile, trupul acestor tractoare noi. După legi și calcule ingineresti, se zămisleră în cuptoarele înalte, ca viețuitoarele în sînul adînc al naturii.

Fusesem primul martor ocular, care vedeam apariția acestor tractoare — „K.D.P.” — le urmăream întrupîndu-se sub ochii mei și simțeam nevoia să strig, să anunț: metalurgistii de la uzinele de tractoare, „Ernst Thälman” au scos tipuri noi de tractoare...

LUCREȚIU

DESPRE NATURA LUCRURILOR

CARTEA I-a.

INVocaȚIA

*Rodnică Venus, a Eneazilor zămislitoare,
Pentru oameni și zei, desfătare de-apururi,
Sub lunecătoarele astre-ale bolții, crăiasă,
— Mării cu nave plutitoare, tu-i dăruie prăsilă;
Țarinii holde-ncărcate, belșug hărăzindu-i;
Spița viefuitoarelor toată, din tine porcede,
Crește prin tine-mplinită și soarbe lumină;
Vîntul de tine se teme, iar norul cel greu se destramă
Cînd cu plăpînde podoabe, pămîntul ți-așteaptă ivirea,
Inveșmîntat de gingașele flori; iar tipsiile mării
Rid către tine sub raze; bolta-ntreagă împăcată,
Invăluită-n lumină, scînteie-n văpaie;
Primăvăratec răsfaț se pornește pe plaiuri;
Lanțuri svîrlind, tresaltă zefirul, larg săditorul;
Iată-le, inimi străpunse de vraja stăpînă, se-avîntă
Ale văzduhului aripi în freamăt, vestindu-ți alaiul;
Fiara din codru țîșnește, grăbind spre mănoasele pajiști;
Farmecul tău o îndeamnă, aprigul rîu să-l despice,
Fără preget s-ajungă, unde mîna ta grabnic o mîină.
Astfel, pe creste de valuri, în mările învolburate
Și-n frunzare de cuib liniștit în poiană,
Dragoste mîngîietoare și patimă-aprinsă insuflă;
Spițele prinse-n vîltoare tot mai departe să crească.
Singură tu cîrmuiești sus întocmitele rosturi,
Insul născut îndrumîndu-l spre vămi de lumină cerească;
Totul prin tine se-ncheagă, ce-i vrednic și bun de iubire.*

— Să te-alături părtașă, rîvnesc, chibzuitelor stihuri
Despre-a firii făptură, poem încercînd să-ntocmească. —
Farmec și duh fără moarte tu, dalbă, zeiască făptură,
Dăruie-mi, cît mai prielnică fie-mi!

...Pe mări și uscături

*Dăruie pace pe-ntregul pământ. Domolește blajină
Pregătirea de fiară; războiul cel crunt, aromindu-l.
Singură tu, bucurie deplină muritorului dăru:
Liniștea păcii. Atotputernicul Marte domnește
Crud, uneltește măceluri, cazne cumplite!
Totuși el însuși, prin tine-i înfrînt; umil ingenunche,
Cade la sînu-ți zeesc doborît de vreo oarbă iubire. —
Dragostea-i nemuritoare.*

*Gingașe vorbe rostească
Molcome buzele tale, pace-ntre oameni să cheme;
Pace senină, zeiță plină de faimă, căci altfel
Cumpăna dreaptă a inimii noastre se frînge;
Dacă-n prea 'cruntă-ncercare patria dragă purcede,
Noi la chemarea obștească, porni-vom fără zăbavă,
Cei din stirpa ilustră, porni-vom cu toții la luptă.*

In romînește de N. Argintescu-Amza

H. PANAITESCU

A DOUA MOARTE A LUI ROMEO

Într-o seară din primăvara celui de al cincilea an al celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea, un tânăr ciudat, cu o îmbrăcăminte și mai ciudată trecea pe principala stradă din Verona. Dacă vreunul dintre cei care locuiseră pe aceste meleaguri pe la sfârșitul secolului al XVI-lea ar fi întârziat cu vreo patru secole să-și dea obștescul sfârșit, nu ar fi ezitat nici o clipă, întâlnindu-l pe pelerinul nostru, să recunoască în el pe cel mai vestit descendent al familiei Montague.

Ce căuta Romeo pe străzile Veronei, în loc să se afle acolo unde cu sute de ani în urmă o cupă de otravă îl făcuse să-și găsească odihna de veci?

Dezlegarea acestei enigme o vom afla în rîndurile ce urmează. De altfel, privirea lui era mai elocventă decît explicațiile eventuale pe care le-am da. Flacăra din ochii săi arăta clar că Romeo era tot atît de îndrăgostit ca în clipa în care zărise pentru prima dată chipul Juliettei.

O vorbă prin partea locului susține că: „Indrăgostiții se întorc totdeauna la locul unde au cunoscut prima lor dragoste“. Și într-adevăr, ce poate căuta un îndrăgostit care rătăcește seara pe străzi? Unde se poate duce?

...„Chiar dac-ai fi liman departe-n zare,
Scăldat de cea mai depărtată mare,
Tot aş porni spre tine-n pribegie...”

Indrăgostitul nostru pășea ca într-un somn hipnotic. Părea mînat de o forță care îi subjugase toate simțurile. Nimeni și nimic nu l-ar fi putut împiedica să ajungă la țintă. Insfîrșit, iată-l.

Turnurile vechiului castel al Capuleților se profilau în umbra serii asemeni unor uriași cerberi care de data aceasta, precum se va vedea, străjuiau în locul unui infern îndoielnic de pe cealaltă lume, unul autentic al lumii acesteia.

De-abia depăși bolta uriașului portic doric și Romeo se trezi întins la pămînt cît era de lung. Incercă să se ridice sprijinindu-se în mîini, dar constată că ele, la fel ca și picioarele, îi erau strîns încercuite de niște brățări metalice. După ce dădu greș, datorită lanțului care-l țintuia de zid și încercarea de a se deplasa tîrîndu-se pe burtă, Romeo se resemnă să-și aștepte nemișcat soarta, convins fiind că ea nu putea să-l supună la chinuri mai aprige decît cele pe care le îndurase în scurta sa viață.

Rîndurile care urmează vor arăta cît de naive erau aceste iluzii ale îndrăgostitului nostru.

— „Insfîrșit, iată-te! Te aștept de o săptămînă!”

Vocea era necunoscută. Încercă să distingă prin întuneric chipul celui care vorbea, cînd brusc o lumină îi apărură și-i ușură sarcina. Dar nu-l mai văzuse niciodată pe bărbatul acesta gras și înalt, cu mîna de geambaș. Cîne o fi oare și ce vrea de la el?

Încercînd parcă să dea un răspuns acestor întrebări mute, individul rupse tăcerea:

— „Poate că nu mă cunoști. Sînt Norman Pipe, director-proprietar al marelui edituri Pipe-Book and Co. din New-York, bine cunoscută pe întregul glob.

Acum o lună am achiziționat această bătrînă casă de rendez-vous de la un macaronar zaharisit pentru o mie de dolari. Paiata cu blazon pretindea că în fiecare primăvară își face apariția fără greș aici, spectrul lui Romeo, eroul poveștii aceleia răsuflată de dragoste. Mi-am spus: ai dat lovitura, Norman! Am montat acest ingenios dispozitiv și tocmai cînd credeam că spieritoarea de ciori m-a tras pe sfoară, ai sosit!”

Romeo era complet stupefiat. Cu toate eforturile, nu reușea încă să înțeleagă nimic. Mr. Pipe însă, convins fiind de admirația auditorului, își continuă perorația.

— Si acum, old ghost*), fiindcă sînt sigur că nu-mi mai scapi, să-ți spun ce vreau de la tine. Doar nu ți-oi fi închipuind că bătrînul Norman aruncă de pomană o mie de dolari pe o magherniță ca asta.

Am citit și eu ce a scris englezul acela maniac despre tine și metresa ta. Bineînțeles, nu cred o iotă. Nu putea să se fi întîmplat așa. Nu e în firea lucrurilor și, mai ales, nu e pe gustul publicului. Cred că ai înțeles tot. Vreau să te apuci să scrii ce s-a întîmplat cu adevărat. Va fi *senzațional*. Gîndește-te.

Pipe Book and Co. lansează: „Adevărata dragoste a lui Romeo scrisă de el însuși, spovedania unui spectru”. Ce eveniment literar! Fac praf concurența și vînd un milion de exemplare ca pîinea caldă!

Nu fi trist, că Norman Pipe nu-i egoist. Îți dau și ție o mie. Ești tu spectru, dar nu se poate să n-ai nevoie de ceva dolari.

Poate c-ai să-mi spui că n-ai mai scris niciodată; nu-i nimic, am prevăzut și asta!”

Și pînă să se desmeticească bine, Romeo se trezi transportat într-o cameră cu aspect destul de plăcut, în care se afla pe lîngă patul în care fusese așezat, un mic bar, o etajeră cu cărți, un scaun și o masă cu tot ce trebuia pentru scris.

— Aceasta-ți va fi locuința pînă ce vei termina de scris cel mai *tare* roman al secolului. Ai tot ce-ți trebuie. Dacă întîmpini greutăți, pe această etajeră se află cele mai bune cărți de dragoste apărute. Toate sînt *noi*, toate sînt *mari*, toate sînt de *succes*. Aceasta e *adevărata* dragoste. Inspiră-te și vei reuși. Mă înapoiez peste trei zile să văd cum merge. Pînă atunci să-ți redau libertatea mișcărilor, bineînțeles în spațiu limitat”.

Și spunînd acestea, Mr. Pipe îi desfăcu cătușele și mîrîind ceva dispărură din cameră, avînd grija să întoarcă de două ori cheia în broască pe dinafară.

— „Cărți mari... Adevărata dragoste...” murmură Romeo rămas singur. Erau de altfel singurele idei clare pe care le reținuse din sporovăielile temnicierului său.

Luă la întîmplare o carte de pe etajeră:

*) În englezește: bătrîne spectru.

„Caii de lemn ai Americii“ de Naomi Levinson, citi el, neînțelegînd ce legătură pot avea aceștia cu dragostea. De fapt însă nu era vorba decît de numeroasele experiențe amoroase ale autoarei, care se prezintă drept o dușmancă înfocată a oricăror principii morale. Ea se plimbă prin diferite dormitoare descriindu-și aventurile cu un lux de amănunte care ar fi făcut să roșească și un armăsar, fie el și de lemn, își împinge bărbatul s-o înșele cu soția ultimului ei amant și sfîrșește profund decepționată de nimicnicia vieții.

....După ce își clăti bine gura și bău pe nerăsuflete un pahar cu apă, Romeo luă la împlinire o altă carte, și cu toate că se iviseră de mult zorile își continuă lectura cu tenacitatea omului care vrea neapărat să se lămurească...

„Supusă nopți“ de Joan Henry... Încă de la primele pagini pătrunse în centrul dramei: O condamnată la moarte își petrece zilele care o despart de executarea sentinței amintindu-și diversele episoade din viața ei care au dus-o în celula morții.

Mary Hilton, acesta e numele eroinei, s-a căsătorit la 18 ani cu Fredi pe care la început l-a iubit mai mult, apoi, cu trecerea anilor, din ce în ce mai puțin. În cele din urmă (cînd împlinește 35 de ani) intervine Jim, un specialist în femei, care o face să simtă pentru prima dată adevărata dragoste. Fatalitatea face ca Jim să iubească o specialistă în bărbați, Lucy, și ca aceasta să-l respingă fiind pe cale să înjghebeze o partidă mult mai rentabilă. Jim, neputînd să trăiască fără Lucy se sinucide, iar Mary, neputînd să trăiască fără Jim, o ucide pe Lucy.

Dar de data această autoarea are grijă să o facă pe Mary să-și amintească și *cum* simțea adevărata dragoste cînd era cu Jim:

„In noaptea aceea a venit pentru prima dată la mine acasă și a rămas cu mine.

Niciodată nu mi-ași fi închipuit ca poate să fie așa... Intr-un fel mă înspăimînta. Mă simțeam ca o altă ființă.... O ființă sălbatecă și stranie, care gemea și țipa cu o voce pe care nu mi-o recunoșteam.... Care țipa..... Țipa....“

Romeo simți și el dorința să țipe, și numai gîndul că între timp se înoprase din nou îl făcu să se rețină.

Automat, luă altă carte din raft: „Interpretarea sexuală a istoriei“ de Rattray Taylor. Crezu un moment că n-a văzut bine din pricina oboselii. Nu, acesta era într-adevăr titlul cărții. O puse la locul ei. Nu ținea deloc să afle cum gemea Cleopatra în brațele lui Cezar și nici ce influență au avut gemetele ei asupra istoriei imperiului roman...

O nouă carte: „Beethoven și nepotul său“ de Editha și Richard Sterba. Probabil, pusă din greșală între „marile romane de dragoste“. Incepu mașinal s-o răsfoiască: Autorii — era nevoie de mai mulți pentru asta — arătau relațiile homosexuale ale lui Beethoven cu cei doi frați ai săi și apoi cele „subconștient homosexuale“ cu fiul unuia dintre ei, cu nepotul său Karl, „față de care simțea o dragoste de mamă“.

...Romeo zvîrli cartea. I se păru că toată camera se învîrtește cu el. Se simțea în urmă cu ani, în copilărie, cînd imprudent pornise în călătorie pe o mare înspumegată și suferise cumplit de rău de mare. Se repezi la fereastră și o deschise larg. Nici aerul rece care năvăli în cameră nu reuși să-i înlăture greața profundă și cumplita durere de cap pe care le resimțea. Dar acesta nu era cel mai grav lucru. Starea sufletească a lui Romeo poate fi cu greu descrisă în cuvinte. E destul să spunem că unica dorință pe care

o încerca în clipa aceea, ideea obsesivă care-i revenea în minte, era fuga. Să fugă cât mai departe de haznaua în care fusese sechestrat!

Fără nici o clipă de ezitare el sări prin fereastra deschisă, care se afla la o distanță apreciabilă de pământ. Aproape că nici nu simți rănile serioase pe care i le pricinuiseră căderea.

Se ridică imediat de jos și se îndreptă spre strada principală. Se târa prin noapte, amețit, murmurînd într-una:

„Noi!.... de succes!..... MARI!..... ADEVĂRATA DRAGOSTE!....

În sfîrșit ajunse pe strada pe unde venise. Mergea prin mijlocul drumului clătîindu-se. Un claxon strident și două faruri puternice îl ținură locului. Reuși cu greu să distingă deasupra farurilor chipurile unui bărbat și al unei femei care păreau foarte înfuriați.

Încă un claxon și mai puternic, apoi uruitul unui motor, un horecăt și limuzina se îndepărtă grăbită.

— „Oh dear, ce brutal ești! spuse tînăra de lîngă conducătorul mașinii, lăsîndu-i drăgăstos amprenta frumoaselor ei buze pe pometul drept.

În urma lor nu mai rămase decît un nor de praf și un cadavru în mijlocul caldarîmului. Prin ușa întredeschisă a barului alăturat se auzea o voce răgușită cîntînd: „Let me be your Juliett for to night!“*)

....Și astfel, în anul de grație 1955 a murit pentru a doua oară Romeo, ucis de un Cadillac ultimul model, cu complicitatea activă a celor mai mari și mai noi romane americane de dragoste.

*) „Lasă-mă să fiu a ta Julietă, în această noapte!“

TEODOR VIRGOLICI

PAGINI MAI PUȚIN CUNOSCUTE DIN OPERA LUI C. DOBROGEANU-GHEREA

Articolele și studiile literare pe care C. Dobrogeanu-Gherea nu le-a introdus în primele trei volume ale „Studiilor critice”, apărute sub directsa sa îngrijire, au fost adunate și reproduse postum, în volumele IV și V. Cu toate că pentru alcătuirea acestor ultime două volume, s-a depus o muncă plină de atenție, bine informată, totuși, unele articole, interesante și valoroase, nu au mai fost reproduse din periodicele în care au apărut, rămânând astfel mult mai puțin cunoscute. Acesta e cazul articolelor „Genii necunoscute” și „Greutățile traducerii”, reproduse de noi mai jos.

Articolul „Genii necunoscute” a apărut în mai 1894, în „Evenimentul literar”¹⁾. El merită să fie cunoscut astăzi nu numai pentru că problemele pe care le pune sînt și acum interesante și actuale, ci și pentru că el completează înțelesul articolului lui C. Dobrogeanu-Gherea. „Munca-creatoare și munca-exercițiu”, apărut în noiembrie 1894, în „Lumea Nouă”²⁾ și reprodus postum în vol. IV din „Studii critice”. În acesta din urmă, C. Dobrogeanu-Gherea combate pe acei „tineri consumatori de cerneală” care cred că pentru crearea unei opere literare nu trebuie să aibă la îndemînă decît hîrtie și cerneală și care, după comiterea unei astfel de „opere”, se plîng pe toate drumurile că nu sînt înțeleși de critici, de cititori, etc. Criticul arată, în continuare, că acest fenomen este cauzat de „legătura psihică ce se stabilește între scriitor și producția lui”, dar, mai departe, nu mai face nici un fel de analiză sau comentariu asupra acestei „legături psihice”, ci notează concis: „Mai pe larg am explicat-o în articolul meu „Genii necunoscute”, publicat în „Evenimentul literar”³⁾. Necesitatea cunoașterii articolului „Genii necunoscute” este, deci, evidentă.

Al doilea articol reprodus de noi, „Greutățile traducerii”, a apărut în ianuarie 1895, în „Lumea Nouă”⁴⁾. Ca și primul, este vrednic de cunoscut astăzi din aceleași două puncte de vedere. El face parte dintr-un ciclu de

¹⁾ „Genii necunoscute”, în „Evenimentul literar”, an. I, nr. 21, 9 mai 1894, p. I.

²⁾ „Munca-creatoare și munca-exercițiu”, în „Lumea Nouă”, an VI 7 noiembrie, 1894, p. I.

³⁾ „Studii critice”, vol. IV. ed. I, Buc., „Universala”, 1925, p. 130. Ediție îngrijită de Barbu Lăzăreanu.

⁴⁾ „Greutățile traducerii”, în „Lumea Nouă”, an. I, nr. 60, 7 ianuarie 1895, p. I.

articole pe care C. Dobrogeanu-Gherea le-a scris asupra problemei traducerilor și a limbii literare, articole publicate spre sfârșitul anului 1894 și începutul anului 1895, în „Lumea Nouă”¹⁾ și reproduse tot în volumul IV din „Studii critice”. În cadrul acestui ciclu, articolul „Greutățile traducerii” atacă probleme noi, diferite, întregind sensul celorlalte. Aceste două articole vin să dezmință și ele ideea acreditată de critica burgheză cu privire la un pretins dezinteres teoretic al lui C. Dobrogeanu-Gherea față de problemele de artă scriitoricească și de măiestrie literară.

Reproducând cu prilejul centenarului nașterii criticului — care va avea loc în luna mai — articolele amintite, considerăm că le repunem în drepturile ce li se cuvin în cadrul moștenirii literare lăsate de C. Dobrogeanu-Gherea.

„GENII NECUNOSCUTE”

Prin „genii necunoscute”, nu înțeleg, cititorule, pe adevăratele genii cari, tocmai prin faptul că întrec așa de mult pe toți contemporanii lor, rămân pentru o vreme necunoscute, sau mai bine zis nerecunoscute.

Nu de dîinși e vorba. Mai întîi, geniile sînt așa de rare, iar cele nerecunoscute și mai rare, ori chiar nu-s de loc, pentru că, chiar cele nerecunoscute de contemporanii lor, sînt sărbătorite pe urmă de urmași — , astfel încît genii cu adevărat necunoscute nici nu sînt.

În acest articol voi să vorbesc de acei lipsiți de talent sau înzestrați cu un talent mic, cari produc o operă fără de valoare sau de o valoare puțin însemnată și se plîng toată viața de nerecunoștința contemporanilor și mor convinși că doar urmașii vor prețui marele lor talent sau geniu.

Acest fenomen e mult mai des decît s-ar părea; mai mult decît atîta, îndrăznesc a crede că acest fenomen din viața literară e general și că tocmai contrariul e o excepție. E o excepție tocmai scriitorul care scriind o lucrare slabă, își dă perfect seama de slăbiciunea ei și nu e convins, cel puțin în fundul inimei lui, că e nedreptățit, că cititorii nu-l pricep, critica nu știe să-l prețuiască, confracții bîrfesc de invidie, ș.a.m.d.

Mai mult ori mai puțin, aceste două cuvinte „genii nerecunoscute” sînt acesune în sufletul celor mai mulți scriitori negeniali.

De altminterea e și natural să fie așa: dacă un scriitor ar pricepe perfect că ceea ce a scris e foarte slab, n-ar tipări ceea ce a scris. Cum vedem deci, aice, în această sinceră înșelare de sine, e o problemă de psihologie artistică pe cît de comună pe atît de importantă.

În acest articol voi să dau în parte, în cîteva cuvinte, și în treacăt, o explicație acestui fenomen așa de important din viața literară.

Zic în parte și în treacăt pentru că doar nu ne vor cere cetitorii noștri, ca într-un articol de ziar să tratăm pe larg și cum s-ar cuveni un subiect atît de important.

Fiecare scriitor exprimă sentimentele, dorințele, gîndirile prin vorbe scrise. Aceste vorbe scrise trebuie să exprime într-un mod adecuat simțirile, dorințele, gîndirile scriitorului, trebuie să fie negreșit o conformitate între cele d-întăi

¹⁾ „Înfrîurirea traducerilor”, în „Lumea Nouă”, an. I, nr 25, 28 noembrie 1894, p. 1.

și cele din urmă, ca cele scrise să devie o operă artistică. Dacă sentimentele, dorințele, gândirile unui scriitor sînt mai profunde, mai înalte, și opera de artă va fi mai mare, mai înaltă, în cazul contrariu opera artistică va fi inferioară. Se cere negreșit și, în orice caz pentru ca să poată fi măcar vorba de o operă artistică, conformitate între cuvîntul scris și sentimentele, dorințele, gândirile scriitorului pe cari cuvîntul trebuie să le exprime. Alergarea după adevăratul cuvînt a fost totdeauna marea preocupare a tuturor literaților, artiștilor celor mai geniali ca și a celor numai de talent. Eminescu a exprimat această sete a artistului după cuvîntul conform, prin versurile: „unde vei găsi cuvîntul ce exprimă adevărul?” Adevăratul cuvînt, cuvîntul-conform, îl găsește numai adevăratul artist.

Dar dacă această conformitate e una din principalele condițiuni ale creării literare artistice, e acum întrebarea: care e criteriul acestei conformități, cine poate să judece dacă există această conformitate? Răspunsul va fi de sigur că acest criteriu se găsește în scriitor și în publicul cetitor. Așa e, decît noi credem că acest criteriu se găsește mai ales în publicul cetitor, fiindcă scriitorul, cu toată bună voința, e menit să greșească și iată pentru ce.

Un scriitor, oricît de slab, întrebuințează însă totdeauna acele cuvinte și imagini pentru exprimarea sentimentelor și gândirilor lui, care-i par lui mai adevărate și mai conforme, căci niciun scriitor, oricît de slab ar fi, nu e atît de nebun ca să caute cuvinte ce chiar lui i-ar părea neadevărate și neconforme cu simțimintele pe cari vrea să le exprime. Dacă scriitorul nu e destul de artist, dacă n-a știut să găsească cuvintele și imaginile adevărate, aceasta o va simți publicul cetitor, bineînțeles cel cult și inteligent — dar nu, cel puțin în multe cazuri, — nu și scriitorul. Dar mai e un fapt, o lege psihică de cea mai mare importanță, care va face pe scriitor să se înșele asupra propriei lui producțiuni: aceasta e legătura ce se stabilește între sentimentele și gândirile omului și exprimarea lor materială, o legătură care face ca cea din urmă să evoce în conștiință pe cele d-întăi.

După această lege psihică, între simțimîntul pe care vrea să-l exprime scriitorul și între exprimarea materială a acestui simțimînt — vorbe scrise — se stabilește o legătură în virtutea căreia vorbele scrise trebuie să evoce simțimîntul ce le-a dictat. Dacă scriitorul nu e destul de artist și cuvîntul întrebuințat de el nu e cel adevărat și conform, aceasta o va simți publicul cetitor, nu însă și scriitorul căruia vorba întrebuințată de el îi va aduce în conștiință simțimîntul care a dictat-o.

Fiindcă cele constatate aici sînt de cea mai mare importanță și fiindcă aici se găsește în mare parte rezolvirea acelei probleme pe care am dat-o de la început, de aceea să mai lămurim cele zise prin cîteva exemple explicative.

Iată un tînăr poet amoretat. În cîteva versuri, într-un sonet, tînărul nostru își va zugrăvi focul iubirii care-l mistuie. Dacă tînărul nostru nu e destul de artist, nu e din rasa de poeți, atunci cuvîntul și imaginile întrebuințate de el nu vor fi cele adevărate, cele ideal-artistice și de aceea nu ne vor sugera același simțămînt. Aceasta însă o vom simți noi, și nu tînărul nostru poet care a exprimat simțimîntul lui în anumite vorbe: și căruia aceste vorbe, natural, îi vor sugera simțimîntul care le-a dictat.

Ori să luăm un alt exemplu, din cea mai înaltă ordine a creării literare — zugrăvirea tipurilor și caracterelor omenestii de către un romancier.

Tipul, caracterul unui om nu se zugrăvește prin înregistrarea tuturor vorbelor și acțiunilor de-a lungul vieții sale. Mai întîi, pentru aceasta ar trebui sute de volume și chiar dacă aceste volume ar fi scrise, ele tot n-ar putea să ne dea adevăratul tip și caracter al unui om. După cum se știe, metoda întrebuințată de scriitori pentru zugrăvirea unui om e alta. Romancierul a-

lege numai vorbele, caracterele, acțiunile cele mai tipice, le combină, și prin această alegere, și prin această combinare, un romancier genial, în câteva pagini, poate să ne deie un tip omekesc de un adevăr, de un relief, de o viață intensă uimitoare.

Un romancier neartist nu ne va da nimic din toate aceste, dar metoda pe care o va întrebuința pentru zugrăvirea caracterelor va fi aceeași. Și el va căuta acțiunile și caracterele cele mai tipice, și el va căuta să le combine pentru a ne da un om viu — ; însă nefiind un artist în toată puterea cuvintului, caracterele și acțiunile pe care le va alege nu vor fi cele adevărat tipice, cele necesare, cele ideal-artistice și mai ales combinarea lor nu va fi cea adevărat artistică, ideal-artistică, și de aceea tipurile omenești vor fi fără relief, neadevărate, viața și acțiunile lor nelogice, nemotivate, din punctul de vedere psihic, ș.a.m.d. Dar toate aceste le vom simți noi, publicul cetitor, nu însă și romancierul nostru neartist.

Acest din urmă când a descris un anumit caracter a avut înaintea ochilor lui suflați un anumit om, i-a ales vorbele, caracterele și acțiunile cari i-au părut tipice, le-a combinat și prin toată această muncă psihică s-a stabilit o legătură dintre autorul nostru și tipul pe care l-a zugrăvit, s-a stabilit o legătură prin acele pagini unde autorul nostru a descris însușirile eroului său. Când deci autorul nostru va reciti paginile scrise de el, în suflul lui va fi evocat iarăși și iarăși eroul său cu toate însușirile, cu toată viața lui și e deci natural că bietul nostru autor astfel înșelat de propria sa creațiune să se plîngă că publicul nu l-a priceput, confrății l-au invidiat, critica l-a nedreptățit.

Margenile articolului nu-mi permit să dau alte explicații și exemple, dar și cele date arată cum un scriitor e menit prin însăși organizația psihică, a omului prin însăși legătura ce se stabilește între simțămintele, dorințele, gândirile lui și exprimarea lor — să fie înșelat asupra propriei lui producțiuni. Acestor înșelări se pot aduce oarecare corective. În primul loc e o largă cultură literară, și mai ales o largă cultură literară critică. Prin o astfel de cultură un scriitor poate să ajungă să-și creeze în câțiva timp o altă personalitate critică, care i-ar controla propriile lui producțiuni literare. Se înțelege că acest corectiv nu poate ajuta decât pe cei puțini aleși și chiar pe aceștia în anumite margini, astfel că e fatal ca în fiecare epocă literară să trăiască scriitori cari mor convinși că contemporanii n-au știut să-i prețuiască, că ei mor ca genii, dar genii necunoscute.

C. Dobrogeanu-Gherea

Evenimentul literar, an. I, nr. 21, 9 mai 1894, p. 1.

GREUTĂȚILE TRADUCERII

Din cauze neatrânate de voința mea, am întrerupt șirul de articole asupra traducerilor literare; îl urmez deci tocmai acum...

Să vedem care a trebuit să fie criteriul, norma pentru schimbările menite să se producă în organul limbei românești. E evident că ideile cele nouă și relațiile sociale cele nouă cereau de multe ori cuvinte nouă, sau lărgirea înțelesului unora din cele vechi, sau împărecheri nouă de cuvinte, dar care e norma și criteriul pentru toate aceste schimbări?

Norma e însăși limba literară care s-a format în de-a lungul atîtor veacuri. Schimbările ce trebuia să se producă în limbă sînt acele pe cari le putea îngădui limba literară ce se formase. Scriitorii noi trebuiau deci mai întâi să studieze adînc limba literară a părinților lor, trebuiau să-i dea toată elasticitatea și expresivitatea cu putință, introducînd numai atîtea elemente nouă cît erau absolut

necesare și cari puteau să se adapteze și să trăiască în mediul cel nou — în organismul limbei românești.

Au făcut oare așa scriitorii noștri? Știm că nu; dar aceasta nu ne interesează acum. Altă întrebare cere răspuns. Dacă e evident că nu fiecare neologism sau construcție nouă ori împărechere nouă de cuvinte poate să se adapteze și să trăiască într-o limbă, ci numai acele care au afinitate cu acea limbă, atunci se naște întrebarea: cum și prin ce mijloc să aflăm acele neologisme, acele elemente nouă, cari au o afinitate cu limba literară în chestie și cari vor putea să se adapteze și să trăiască în ea? Pentru aceasta din nenorocire n-avem nici un mijloc, știința limbei — filologia — în această privință mai nu ne ajută. Filologia studiază o limbă formată, dar n-o creează.

A afla aceste elemente se poate numai printr-un simț artistic special. Numai artistul înzestrat cu acest simț special ghicește adevăratul cuvânt, care va rămânea. Cuvintele nouă și combinațiile nouă de cuvinte se cern prin temperamentul, prin simțul artistic ca prin o sită miraculoasă și rămân numai acele cari în adevăr vor trăi în limba literară.

Dacă astea sînt exacte — și sînt perfect exacte — atunci e lămurit pentru ce artiștii și nu filologii acordează instrumentul acesta — graiul literar — pentru ce ei reformează limba literară.

Pentru a fi filolog mare se cer alte calități intelectuale și un filolog mare poate fi lipsit cu desăvîrșire de simțul artistic necesar pentru reformarea limbei literare. Un artist mare reformează limba nu prin simplul fapt că întrebuițează cutare sau cutare element nou, ci prin faptul că ghicește pe cel necesar. Așa, de pildă, din două cuvinte străine de-o potrivă de frumoase belă și etern (cari au cuvinte corespunzătoare în limba românească: frumoasă și vecinic) a ramas în limba literară numai cuvîntul etern. Dar acest cuvînt n-a ramas pentru că l-a întrebuițat Eminescu într-un vers genial; dar Eminescu l-a întrebuițat pentru că cuvîntul era menit să rămîie, pentru că Eminescu prin simplă intuiție artistică a simțit că e un cuvînt menit să trăiască în limba românească.

Din cele spuse aice și din articolele trecute se arată clar marile greutăți pe cari le întîmpină traducătorii operelor artistice din limbile străine. Opinia dominantă că e destul să cunoști bine limba din care traduci și limba în care traduci pentru a fi un bun traducător, e o opinie foarte greșită. Într-o lucrare însemnată de artă e o bogăție mare de idei originale, o mulțime de imagini frumoase, o analiză psihică fină, o construcție savantă a lucrării întregi; acestea trebuie să le priceapă adînc traducătorul și trebuie să caute a le reda, pe cît e posibil cu puterea originalului.

Traducătorul trebuie să se pătrundă de atmosfera operei artistice, dacă putem să ne exprimăm așa.

Să luăm, spre pildă, „Crimă și pedeapsă“, geniala operă a lui Dostoievski.

Aice, afară de-o analiză psihică uimitoare, afară de scene dureroase, afară de viața desnădăjduită a persoanelor, e o atmosferă în care toate se petrec și prin care se întărește grozav impresiunea și emoțiunea ce o simțim, cetînd acest roman. E misticismul religios, e temperamentul bolnav al marelui artist, e viața grozavă a Rusiei, care comunică întregii opere o culoare atît de întunecată, un ton atît de dureros și care nu se desminte printr-un cuvînt în tot lungul a două volume mari. A traduce exact, pagină cu pagină, dar a nu reda acest ton general al romanului va să zică a traduce prost. Ca să ajungă însă un traducător pînă acolo încît să ne redea cu putere egală cu a originalului analiza psihică a persoanelor, nuanțarea fină a sentimentelor, frumusețea imaginilor, puterea ideilor, și să ne reproducă întreaga atmosferă a lucrării de artă, tonul ei general, stilul ei particular, pentru aceasta traducătorul trebuie să se pătrundă

de opera de artă, trebuie să trăiască aceeași viață, cu toate emoțiile ei, pe cari artistul le-a trăit creînd opera sa — pentru aceasta însă traducătorul trebuie să aibă și el un temperament artistic.

La noi în țară la toate aceste greutăți ale traducerei se mai adaugă greutatea provenită din limba literară nefixată. Pentru exprimarea acelei mari complexități și a bogăției de idei, imagini, sentimente din opera străină, traducătorul nu va găsi de multe ori cuvinte și expresii în limba noastră literară săracă și va fi deci nevoit să introducă cuvinte nouă, să dea un înțeles mai larg unor cuvinte vechi, etc... Dar pentru toate acestea, după cum am văzut, trebuie un simț artistic special. Traducătorul trebuie deci să fie și el artist. Se înțelege că a crea original e nemăsurat mai greu decît a traduce, dar a traduce astfel, după cum am arătat, va să zică întrucîtva a crea. O operă mare de artă tradusă atît de perfect va avea o foarte mare influență asupra literaturii noastre, va avea o hotărîtoare influență asupra fixării limbei literare.

Iată pentru ce ar fi trebuit ca fiecare din scriitorii noștri mai însemnați să socoată ca o datorie de cinste către literatura țerei de-a traduce cel puțin una din marile opere străine.

În felul acesta s-ar fi creat o bogată literatură tradusă și tradusă așa cum am arătat mai sus.

Remîne acum să mai vedem ce anume trebuie tradus. Despre aceasta în articolul viitor.

C. Dobrogeanu-Gherea.

Lumea nouă, an. I, nr. 60, 7 ianuarie 1895, p. 1.

DUMITRU MICU

NECESITATEA EROULUI ROMANTIC-REVOLUȚIONAR

Problema zugrăvirii eroului fiind o problemă cheie a creației literare e susceptibilă celor mai ample dezbateri și remarcabilul articol al tov. N. Tertulian „Schematism și realism“ („Gazeta literară“, Nr. 5/47 și 6/48) ce aduce o serioasă și competentă contribuție la aprofundarea ei teoretică, nu are desigur pretenția de a o fi epuizat. Pictarea în culori aspre, rembrandtiene opuse rafaelismului angelic e unul din principalele moduri ale oglinzirii realiste ale chipului uman, dar ar fi greșit să credem că acesta e singurul. Stilul rembrandtian e numai una din multiplele reacții antirafaelice. Dacă e să numim un stil în contrast violent cu manierismul rezultat din pastașarea creatorului de madone și îngeri diafani, apoi acela e fără doar și poate stilul lui Michelangelo, făuritorul de giganti, iar pe plan literar stilul lui Shakespeare, despre care Goethe zicea că a zămislit „asemeni unui nou Prometeu, oameni de mărime colosală“.

Ar fi însă dăunător dacă noi, respingînd imitarea sterilă a stilului rafaelic, am pleda pentru imitarea lui Rembrandt, Michelangelo, Shakespeare sau a altui artist genial.

Condamnînd rafaelismul factice și mania „schillerizării“, Marx și Engels n-au respins de fapt creația lui Rafael și Schiller, ci numai contrafacerea stilului acestora, adaptarea lui ca normă imuabilă de către epigoni, care (oameni născuți „dintr-o statuie“ — cum îi numea cineva) mistificau astfel imaginea realității, aplicîndu-i un lustru convențional și un patetism mincinos. În scrisoarea către Lassalle, Marx subliniază că „schillerizarea“ e dăunătoare „în acest caz“. Culorile luminoase, patosul înălțător, sublimul, există însă în realitate și înfățișarea lor în anume împrejurări date, e un imperativ al realismului. În coraportul său la cel de al doilea Congres al scriitorilor sovietici, Samed Vurgun, subliniind faptul că metoda realismului socialist implică romantismul revoluționar, pledează pentru eroul romantic „ideal“ și citează opere din literatura sovietică în care viziunea romantică, „idealizată“ a vieții, inclusiv a eroilor, corespunde pe deplin veridicității realiste („În gura mare“ și „Despre asta“ de Maiakovski, „Moartea pionierei“ și alte poezii de Eduard Bagrițki, „Kirov e cu noi“ de N. Tihonov, „Așa s-a călit oțelul“ de N. Ostrovski, „Zoia“ de M. Aligher, „Fiul“ de P. Antokolski, etc.). Citînd cuvintele lui Gorki: „arta noastră trebuie să fie mai presus de realitate și să ridice omul deasupra ei, fără a-l rupe de ea“, Samed Vurgun se declară pentru exagerarea

pronunțată, pentru hiperbolizarea romantică a imaginii omului sovietic, deoarece „*omul care merită acest epitet, omul societății socialiste îndeosebi*” e măreț, nu numai prin existența sa concretă, ci și prin visul său, „*prin faptul că idealurile sale și năzuințele sale spre viitor, visurile și imaginile sale luminoase depășesc existența sa reală*”.

Învăluirea eroului într-un nimb romantic e cerută, în operele poetice, nu în chip exclusiv, însă de însuși specificul genului. Dar nu numai în poeme pot apărea personaje și situații romantice, ci chiar în nuvele și romane. Povestirile și romanele istorice din toate literaturile — începînd cu operele lui Walter Scott, întemeietorul genului — sînt populate adesea de eroi descinși din baladă și legendă. Mihail Sadoveanu, cu ai săi Cozma Răcoare, Vasile cel mare, Tudor Șoimaru, Ionuț Păr-Negru, zis Jder cel Mititel, Nicoară Potcoavă și mulți alții, oferă în această privință exemple la îndemîna oricui. Un suflu romantic specific adie peste întreaga operă a lui Sadoveanu, ai cărui pescari, vînători, prisăcari, ciobani, plugari, mici meseriași, cîntăreți populari, sînt suflete înzestrate cu o coardă lirică și cu o particulară capacitate de visare. „Aventură în lunca Dunării”, ultima carte a marelui clasic în viață, conține pagini de fermecătoare poezie, a cărei sursă e candoarea, ingenuitatea de nuanță romantică a ființei morale a unor eroi ca flăcăiandrul Mitiță Grozăvescu, mare meșter la vorbă, Rîndunea Tănase, cel „surd din mila Domnului”, suveranul „Cetății purceilor”, moșnegii Bîra, cioban, Vasile Bistrițeanu, prisăcar și — cel mai vîrșnic — centenarul Irimia Dorobanțu, pescar — toți avînd o pitorească înfățișare patriarhală și un grai savuros întocmai ca eroii sadovenieni din trecut, dar, spre deosebire de aceia, fiind integrați ritmului noii vieți.

Evident, romantismul diferă nu numai de la epocă la epocă și de la o grupare literară la alta, dar fiecare personalitate creatoare imprimă acestei metode pecetea sa singulară, inefabilul său individual.

Una din primejdiile care-l pîndesc pe criticul literar e aceea de a trage concluzii eronate datorită discutării unilaterale a cutărui aspect al unei opere literare, detașată arbitrar din complexul ei organic. Unii critici tineri, spre exemplu, vădese o predilecție constantă pentru analizarea de „chipuri”, „figuri”, „portrete”, considerate izolat; deprindere sterilă, remniscentă a compozițiilor făcute în clasele de liceu. Operația de verificare a graiului în care un scriitor a realizat un personaj în conformitate cu opinia criticului despre ceea ce ar trebui să fie acesta nu e decît un aspect al dogmatismului infirmat de estetica științifică. Crearea personajului nu e pentru scriitor un scop în sine. Artistul își afirmă în imagini concepția, idealul de viață, iar un autor preocupat doar de studii caracterologice, fără tendințe și atitudini, ar fi purtătorul unui obiectivism atît de cras că acela al criticilor ce disecă personaje în loc să dezbată fondul de idei al unei cărți.

Prima întrebare pe care o pune Tolstoi, avînd în față o carte nouă, era: „*sub ce nouă perspectivă înfățișează viața?*” și considera că „*scriitorul care nu are o concepție bine definită și originală asupra lumii și cu atît mai mult acela care consideră că nici nu este nevoie de așa ceva nu va putea realiza o operă de artă*”. (Prefață la traducerea rusă a operelor lui Maupassant.)

Nu vom înțelege „*gîndul ce străbate cînturile*” dacă vom analiza, bunăoară, pe Don Quijote, Hamlet, eroii byronieni, „Faust”, „Evghenii Oneghin”, „Demonul” lui Lermontov, „Luceafărul” lui Eminescu, exclusiv din punctul de vedere al realizării unor „figuri” literare. Cei ce procedează astfel, văd în

Hamlet doar un personaj sfîșiat de contrastul între simțămîntul datoriei de a-și răzbuna părintele ucis mișelește și neputința de a acționa. După cum a demonstrat însă prof. Tudor Vianu („Viața Romînească”, nr. 6, 1954)—fără să-și ducă pînă la capăt, cred, prețioasa teză—tragedia shakespeariană exprimă „patosul căutării adevărului”, Hamlet „întîrzie acțiunea pentru cunoaștere”. Măreață personificare a tendințelor celor mai bune ale Renașterii, Hamlet este o conștiință animată de aspirații generoase, scrutaător a „ce-a fost și ce va fi”, năzuitor spre o artă înaltă („*Dar nu fiți șterși! Lăsați-vă conduși de bunul vostru simț! Împlețiți jocul cu vorba, vorba cu jocul cu o singură luare aminte: să nu depășiți firescul...*”), doritor de o umanitate autentică („O, dă-mi un om ce nu e robul patimii. Și eu ți-l port la piept, în inimă...”), în sfîrșit „fiul bun al țării”. Cum însă „ceva e putred în Danemarca”, unde domnește samavolnicia, dezmățul, fățarnicia, crima, nobilul suflet al eroului are senzația încătușării („Danemarca e o închisoare”), iar aflarea incestului mamei și unchiului său imprimă viforului lăuntric o intensitate tragică. Conștiința tragică a lui Hamlet rezidă, după cite îmi pot da seama, nu numai între contradicția dintre dorul de răzbunare și neputința de a săvîrși gestul poruncit de duhul părintesc, ci mai ales antitezei sfîșietoare între năzuința de a surpa „închisoarea” ce o reprezintă pentru el lumea întreagă și imposibilitatea executării acestui gînd cu puterile sale limitate.

În această idee văd sensul intim al piesei.

Nefericitul Cavaler cu chipul trist e considerat de mulți drept un personaj comic, un nebun gonind după himere — și există într-adevăr o latură ridiculă în structura sa; în esență însă, el încarnează necurmata nevoie a omenirii de a visa, dureroasa năzuință a sufletelor alese din trecutele vremi de a se avînta în lumi mai pure, negînd hîdele realități de felul aceloră din Spania sumbrului Filip II. Jalnicele urmări ale înflăcăării nobilului hidalgo închid în ele durerosul adevăr, că în condițiile orînduirii în care trăia Cervantes, unicul tărîm posibil al evadării din realitatea insuportabilă era, pentru conștiințele nobile, visul și nebunia.

Tot astfel, Childe Harold, Cain, Manfred, Lara, Don Juan, ai lui Byron, Prometeu dezlănțuit al lui Shelley, Demonul lui Lermontov, Luceafărul eminescian reprezintă—pe trepte diferite, desigur—mai puțin caractere, tipuri individualizate, cît mituri, simbolizări ale unor stări de spirit, ale unor năzuinți de negare orgolioasă, sfidătoare, a ordinei existente. Faust, deasemeni, e personificarea eternei năzuinți omenești de realizare a fericirii prin cucerirea adevărului.

Creînd acești eroi, autorii nu se mulțumesc cu înfățișarea lor „obiectivă”, „netendentioasă”—așa cum procedează Balzac, Stendhal, Flaubert, Tolstoi, Cehov și alți prozatori geniali, care, reproducînd cu aparentă nepărtinire viața în manifestările ei caracteristice, se mențin îndărătul acțiunii, își ascund glasul propriu, imaginile realizate de ei fiind astfel mai elocvente. Dacă menirea romancierului este de a reflecta realitatea în existența ei concretă, reliefind acele tendințe ale devenirii care au început deja să se manifeste, fie și în germene numai, în viață, poetul—și artistul romantic îndeobște—dînd chip visurilor cutezătoare, nu poate să nu-și exprime totodată patetic „propriile sale idealuri, concepțiile sale despre viață, datorie, viitor” (S. Vurgun). Se înțelege de la sine că un poet al zilelor noastre, înarmat cu o concepție științifică despre lume, nu se va lansa în visuri nebunești, asemeni Cavalerului cu chipul trist; el nu va căuta idealul în trecut, ci în viitor, iar romantismul său nu va fi unul pasiv, retrograd, ci romantism revoluționar.

În literatura noastră nouă nu abundă scrierile care să aibă în centru un erou romantic revoluționar; se pot cita, totuși, exemple remarcabile de poeme cîntînd figuri istorice: „Bălcescu“ de Eugen Jebeleanu, „Tudor din Vladimir“, de Mihai Dragomir, ca și de poeme cu temă contemporană: „Lazăr de la Rusca“ de Dan Deșliu, „Kainazarova“ de Tiberiu Utan. O romantică personificare a duhului răscoalei de care se leagă numele lui Horia, Cloșca și Crișan găsim în poemul lui Mihai Beniuc „Chivără Roșie“.

Înfățișînd realități istorice atestate documentar, poemul lui Eugen Jebeleanu e străbătut de un suflu eroic ce colorează romantic multe din scenele și figurile zugrăvite. Cîntecele de revoltă și durere răsunînd în noapte în contrast cu clinchetele de pahare și sonurile languroase de muzică orientală ce răzbat din palatul lui Vodă, dau primelor tablouri ale poemului o atmosferă sinistră, romantică prin definiție:

*Boiangiu, neam somnoros,
Dă pe lună chinoros
Să fie doar beznă jos,
Să-mi pun pistol la cobur,
Să dau o raită prin jur,
Pistolul să mi-l descarc
În burtă de om bogat,
Care de viu m-a mîncat.*

În scena întîlnirii cu țăranul șchiop ce urcă anevoie dealul spre cimitir, unde-și va îngropa copiii morți de foame, în momentul arestării guvernului provizoriu, cînd:

*Arătînd cu mîna-n
Sus, Bălcescu pare
Că e chiar răscoala
Neîndurătoare.*

În cîntecul ce înfățișează patriotica demnitate a eroului în fața lui Fuad Pașa, călăul revoluției, în tabloul rătăcirilor prin satele ardelenne sub înfățișarea unui moț vînzător de ciubere, Bălcescu poartă o aureolă eroică înnobilitoare. Vizionar profet, conducător al maselor răscolate, eroul revoluției de la 1848, așa cum apare în poemul lui Jebeleanu, are o structură romantic revoluționară.

Martir în lupta pentru zidirea socialismului, Lazăr de la Rusca e un om deosebit, personaj de baladă, un fel de Ghiță Cătănuță animat de idealuri comuniste. Lazăr e un factor al înnobilării vieții, al înălțării ei prin artă:

*Struna lui mlădie cînt
și de iarba din pămînt
și de foșnetul din pom
și de dragostea de om
și de rouă și de zloată,
de lumina vieții toată...*

Nutrimantul sufletesc, reazimul vieții morale a lui Lazăr Cernescu e visul unirii ogoarelor individuale într-un uriaș ogor colectiv, în scopul înălțării întregului sat la un stadiu de viață nou, la o splendidă înflorire:

*Din măruntele ogoare
să-ntărim ogorul mare!
În dreptate să muncim
și cu țara să-nflorim!*

Luminate de acest vis, toate acțiunile eroului dobîndesc amprenta măreției, Lazăr simbolizînd însăși pătrunderea conștiinței înaintate în masa țărănimii muncitoare; moartea sa eroică și perpetuarea chipului său în memoria consătenilor și în înfăptuirile lor îi conferă o frumuseță romantică:

*Și-n sudoarea muncilor,
în risetul pruncilor,
în șoapta frunzarelor,
în plinul șistarelor,
în clocotul tinereții,
în toată lumina vieții
ce din mustul trudei crește
Lazăr e, Lazăr zîmbește.*

În poemul său „Kainazarova“, Tiberiu Utan găsește un mijloc ingenios de a profila imaginea unei vestite colhoznice kirghize, făcînd să răsară chipul ei din cîntecul unui akîn local — învăluit într-o atmosferă de basm oriental. Kainazarova transformă natura în colaborare cu stihiiile pe care le diriguiește cu înțelepciune:

— Hei, Surakan! — îi strigă stropii voioasei ploi. La ce inunzi canalul? Noi nu sîntem tot apă?... Și Surakan răspunde: — Mai bine mi se-adapă cîmpiile. Ci-i bine să-mi ajutați și voi. Cînd doi pun mîna, treaba-i mai bună, mai deplină...

Pornind de la eroii citați, cărora li se pot asocia nenumărați alții, vom observa că personajul romantic pozitiv personifică, în orice epocă ar fi fost creat, acea însușire prin excelență umană ce poate fi denumită „sacră nemulțumire“. Eroul romantic e dominat de tendința neacceptării stărilor de lucruri existente, de un impuls vijelios de a transforma lumea. O stare de nemulțumire e vizibilă și la romanticii pasivi, retrograzi, dar la ei aceasta înseamnă teamă de prezent și de viitor mai cu seamă; încercînd să reînvie trecutul, ei se prăbușesc iremediabil împreună cu obiectul idealizării lor, întrucît „nu-nvie morții, e-n zadar copile!“ Alții înțeleg însă să nege ceea ce e înapoiat, ceea ce tinde să țină viața în loc; ei se avîntă în viitor, devenind exponenții principalei tendințe a vieții: aceea de transformare continuă, de mergere înainte fără popas. „Sacra nemulțumire“ a romanticului revoluționar e aceea la care se referă Gorki, zicînd: „Și dacă este necesar să vorbim despre „ceea ce e sacru“, atunci sacră este numai nemulțumirea omului față de el însuși și năzuința lui de a fi mai bun decît este, sacră este ura lui față de toate nimicurile vieții pe care le-a creat chiar el; sacră este dorința lui de a nimici pe pămînt invidia, lăcomia, crimele, bolile, războaiele și orice dușmănie dintre oameni; sacră este munca lui“ („Cum am învățat să scriu“, în „Articole literare“, ed. Cartea Rusă, 1950).

Un asemenea erou e o „natură problematică“, pentru el „viața toată e năzuință“, el nu aspiră la o existență tihnită, filistină, ci asemeni pînzei de corabie a lui Lermontov care

*„...numai furtună vrea,
Par-c-ar fi liniște-n furtună.*

(trad. Al. Philippide)

se aruncă în vîltoarea luptelor, căutînd greutățile maxime, primejdiile. Deviza lui e: mai sus, tot mai sus! și realizarea niciunei dorinți nu-l satisface în sensul îndestulării filistinului din evanghelie, care, agonisind bo-găție mai mult decît visase, credea că poate să zică sufletului său, nemai-avînd nimic de dorit: „mănîncă, bea, veselește-te”. Fericirea eroului roman-tic revoluționar constă în căutarea însăși, în aspirație, în luptă. Faust s-a zbuciumat o viață întreagă mînat de iluzia vană că va găsi o plăcere atît de deplină încît să poată striga clipei: oprește-te! Abia la adînci bătrînețe des-coperă eroul lui Goethe că fericirea e însuși efortul pus în slujba înnoirii vieții, „năzuința”.

În condițiile în care s-au zămislit Don Quijote, Hamlet, Faust, —nă-zuînța de libertate, adevăr și dreptate era o expresie a nebuniei — a unei nebunii însă necesare omenirii. Căci, așa cum exclamă un personaj din „Azi-lul de noapte”:

*Un drum spre sacrul adevăr
De cată lumea în zadar,
Slăviți nebunul ce înalță
Al visului de aur far!*

(trad. D. Micu).

În multe din operele sale, Gorki glorifică „nebunia celor cutezători”, gestul temerar al celor ce, în condițiile robiei moșierești și capitaliste, afir-mau — cu riscul vieții — posibilitatea unui alt fel de viață:

*Slavă, o, slavă celor viteji!
A lor nebunie e-a vieții rațiune!*

— exclamă scriitorul în „Cîntecul șoimului”. Asemeni șoimului răpus, vi-sătorii entuziaști ai trecutelor veacuri vor constitui un imbold etern spre acțiuni temerare:

*Răpus ești sărmane! Dar vei rămîne pururea pildă celor viteji, mîndră
chemare spre libertate și spre lumină.*

Slavă, o slavă celor viteji!

(trad. Ada Boldur)

În condițiile socialismului, soarta celor cutezători e cu totul alta. În-flăcărații visători și sprijinitori ai noului nu mai sînt victime ci învingători. Despre ei nu se pot rosti cuvintele memorabile ale lui Fortinbras în fața cadavrului lui Hamlet:

*Pe Hamlet patru căpitani să-l poarte
Pe sus, ca pe-un soldat! Fiindcă soldat,
El ar fi fost, de-ar fi avut prilejul, —
Un rege printre regi!...*

Personalități de talia grandiosului erou shakespearian au prilejul, au toată posibilitatea astăzi, la noi, de a-și vedea împlinite visările curajoase. Ar fi însă periculos să considerăm că eliberarea unui popor de sub jugul exploatării ar aduce cu sine automat realizarea tuturor aspirațiilor mari,

triumful spontan al geniului. E îndeobște cunoscut adevărul că noul se dezvoltă în luptă grea cu vechiul, că după răsturnarea lui de la putere, dușmanul de clasă își înzecește puterile, urzind mii și mii de fire adesea imperceptibile prin care să prindă în păienjenisul său ucigător orice înmugurire de viață nouă. Samed Vurgun vorbea de Iago, al cărui chip multiplicat sub numeroase deghizări s-a strecurat pînă în zilele noastre. Eroul comunist, făuritorul nu numai al unui vis de aur, dar al unor realități întrecînd în strălucire visul, crește, se oțelește în încheștarea dramatică cu inteligențe perfide, cu genii ale răului din speța lui Iago, care știu adesea să pună în mișcare forțe colosale, stăvilind, înfrîngînd, fie și pentru o clipă, zborurile avîntate. Dacă în societatea noastră biruința finală revine incontestabil elementului nou, transformator, nu e mai puțin adevărat că pentru cucerirea ei sînt necesare cutezanța, vitejia și nu rareori riscul. E de la sine înțeles că numai înfățișînd eroul pozitiv, romantic revoluționar, în încordarea luptei cu forța negativă, cu non-omul, vor izbuti poeții noștri să sugereze uluitoarea frumusețe a contemporanilor noștri cei mai înaintați și, prin aceasta, duhul epocii noastre.

Eșecul unor tineri poeți în zugrăvirea eroului pozitiv se explică în bună măsură prin falsa concepție despre omul reprezentativ al timpului nostru. Poemul „Cincisutistul“ de Ion Brad, deși reprezintă o treaptă simțitor depășită în evoluția autorului, este pilduitor pentru modul în care unii scriitori înțeleg pînă astăzi natura eroului pozitiv. „Cincisutistul“ e de fapt o biografie versificată a unui mecanic, o referință în rime și cu înflorituri caligrafice. La început vedem un copil cu un psihic obișnuit, cu o capacitate de vis mediocră și de un sentimentalism banal:

*Pe Ion l-au dus la Cluj
Să învețe meserie.
Mult a mai visat mașina!
Iată-l la măcelărie.*

*Oile au ochii triști,
Vacile mugesc amar...
Poate să le vadă oare
Atîrnate-n galantar?*

Urmărindu-l apoi pe Gabor în alte situații, poetul prezintă un șir de fapte ce au doar un merit informativ, necontribuind prin nimic la luminarea fizionomiei morale a eroului. Psihologia viitorului cincisutist rămîne pînă la sfîrșit rudimentară, nu deslușim nici o scînteie, nici o vibrație deosebită în sufletul eroului. Gabor e un mecanic și atîta tot, un lucrător distins poate în profesia sa, dar nicidecum un exponent tipic al elanurilor clasei sale, în profilarea lui poetul dă dovadă de un empirism îngust, de incapacitate de a se ridica la generalitate. Schematic prin definiție, Gabor știe să vorbească doar despre îndeletnicirile profesionale, lipsit fiind de un orizont larg, de o conștiință avansată:

*N-o mai spăl în toată luna.
Altfel munca se-nfiripă:
Să lucreze pe mașină
Doar trei inși, nu o echipă.
Un mecanic, deci, să stea
Pe mașina lui opt ore.
Ard și mai puțini cărbuni...*

O asemenea înfățișare a muncii — prozaică, politicoasă — sugerează cel mult un șir de mișcări monotone, mașinale, producând o senzație rece, de pustiu sumbru, de platitudine și cenușiu cotidian. În realitate, munca este creație. Gestul celui mai modest lucrător ne apare — dacă înțelegem rolul său în complexul vieții — ca un act transformator, prometeic. (Să ne amintim cu câtă grandoare romantică e descrisă bunăoară munca simplă în splendidul poem în proză „Cartea Oltului“ de Geo Bogza!) A înfățișa munca fotografic, constatativ, cu iluzia de a da astfel o imagine exactă, neidilizată, chipurile, „realistă“, a evita patosul romantic, sugestia măreției, înseamnă a sărăci realitatea, a o văduvi de un atribut esențial. Nu înseamnă că trebuie să vedem în muncă o „sărbătoare“, să rafaelizăm convenționalul, profesind un optimism de paradă; dezvăluirea asperităților muncii, a eforturilor trudnice, nu exclude romantismul revoluționar ci îl implică, după cum zugrăvirea profund realistă, rembrandtiană dacă vrem, a unei singeroase bătălii poate fi romantică în același timp prin sublinierea însuflețirii, a măreției sentimentului ce animă pe combatanți.

Or, eroul poemului, „Cincisutistul“, se remarcă tocmai prin absența acestei însuflețiri, prin platitudinea sentimentului, prin lipsa unui mobil interior, care să lumineze semnificația acțiunilor sale. Tot ce rămîne din poem este frumosul tablou final, în care goana trenului de-a curmezișul țării prilejuiește poetului accente de fierbinte lirism patriotic.

Aceeași mediocritate și fadoare caracterizează figura eroinei din poemul „Țărături fericite“ de Emilia Căldăraru. Poemul nu e lipsit de unele momente de lirism autentic în strofele înfățișînd revolta tinerei pescărite Lena în anii robiei capitaliste și visele ei timide. De îndată însă ce încearcă să lumineze viața de astăzi a eroinei, poeta cade în convenționalism și de unde în strofele precedente Lena părea să evolueze în sensul ridicării la o conștiință înaintată, acum ea își dezvăluie un chip șters, inexpresiv:

*E Lena, ea „comandă“, doar suflet și privire,
Și glasul ei străbate cu zvîcnet pescadorul:
— Cîrmiți nițel spre stînga! Așa!... Opriți motorul!
... Prind lotcile de-ndată grăbit să se resfire.*

Portretul psiho-fizic al pescăritei e al unui robot și e făcut în versuri neglijente, de o banalitate absolută: pescărița are „mîini vînoase, asprite de furtună“, iar „bucuria“ care, „în tîmple parcă-i sună“ (!) „îi dă ghes la treburile și-i tremură sub pleoape“ (bucuria care „sună“ și totodată „tremură“, nu știi unde!) Un asemenea om-automat ca Lena din finalul poemului Emiliei Căldăraru e tot ce viața noastră poate avea mai anti-tipic.

Poemul lui Rusalîn Mureșan „Puiul de moț“, apărut de curînd, istorisește pățaniile unui copil al munților, pădureț, sălbatec pe jumătate, căruia i se creează posibilitatea, în anii regimului democrat-popular, de a urma o școală de șoferi. Poetul surprinde unele mișcări psihice caracteristice; orgoliul brutal, ascunzînd o timiditate atavică, încălcarea ostentativă a programului școlar dintr-o tendință de a apărea independent, dar puiul de moț nu reușește să trezească interesul și simpatia cititorului. Irascibilul Pășărilă e un ins comun, redus la cîteva automatisme psihice, fără nici o trăsătură particulară care să ne lase în minte o întipărire. Împlinindu-i-se dorința de a deveni șofer, toate avînturile i s-au epuizat, nu-l mai răscolește nici o chemare, evoluția lui s-a încheiat. Toată existența i se desfășoară acum în

curse cu mașina, ședințe în care e criticat și se supără, convorbiri peste măsură de „juste” și mai ales peste măsură de false în cumințenia lor plictisitoare:

— *Măi prieteni, știți voi cum mi-i firea,
Parcă-i o mașină învechită!*

— *Nu-i nimic, te-o ajută de-acum
Și-mpreună-am învăța de-i greu...*

Toți acești eroi au comun vidul sufletească, paloarea, lipsa de relief. Începutul poemului „Rîndunica albastră” de N. Labiș, anunță în Cordon, copilul de țigan nomad, un posibil erou cu „natură problematică”. Prin căutarea înfrigurată a fericirii și neputința de a o găsi numai în dragoste, Cordon aduce în minte o trăsătură faustiană, care se dizolvă însă curînd în idilismul sătul ce încheie poemul. Întorcîndu-se din oraș, cu o diplomă în buzunar, tînărul suride cîmpului peste care planează „rîndunica albastră” — semnificația realizării fericirii. Iată, prin urmare, la ce s-au redus toate zbuciumările tînărului chemat, cum se părea, de ideal! Obținerea unei diplome-l-a vindecat de visurile provocatoare de insomnii; de acum, conștiința sa va putea să zacă liniștită pe pernele comode ale filistinismului, neavînd a se zbuciuma pentru nimic. Pornindu-și, așa dar, inițial, eroul pe un drum mai puțin bătătorit, N. Labiș l-a condus pînă la urmă spre aceeași rezolvare economistă, filistină, a problemei sufletești care caracterizează poemele confrăților săi citați. Poeții pomeniți, năzuind să alcătuiască numai niște biografii sau portrete decorative, fără finalitate, urmăresc doar existența individuală a eroilor osîndindu-se astfel la relatări seci despre niște oameni oarecare. Trăind numai pentru ei, Lena, Puiul de moț, Cordon, duc o existență de rînd, nu mai puțin neglijabilă decît a lui Gabor pe care, oricît s-ar căzni autorul să o înfrumusețeze prin elemente de peisaj, rămîne banală, prozaică.

Modul cum apar eroii amintiți reflectă reminiscența unei anumite opinii despre omul simplu conceput ca un ins limitat, lipsit de complexitate sufletească. O asemenea concepție — în forma ei cea mai manifestă — era predominantă în perioada clasicismului din sec. XVII și Boileau, avînd oroare de „vulg”, interzice în codul său de legi poetice înfățișarea altor medii sociale decît acela al Curții și al înaltei aristocrații. Naturaliștii văd în omul din popor o ființă rudimentară, dominată de instincte, incapabilă de trăiri superioare, specifice umane. Poeții noștri nu împărtășesc, desigur, teoretic, nici una din aceste concepții; ei manifestă o vizibilă afecțiune față de modelele din viață ale eroilor; ei socotesc însă, pare-se, că om simplu e tot una cu individ comun, fără complicații sufletești, fără neliniști și probleme de conștiință, care ar fi, dragă doamne, stări de spirit „intelectualiste”. În consecință, ei se îndreaptă spre ceea ce e cotidian, obișnuit, spre ceea ce se repetă des, adică spre netipic. Acești poeți nu văd în eroii lor niște creatori, niște stăpîni ai vieții lor, ei niște executanți. Partidul cere artiștilor să creeze „în culori vii” chipul artistic al omului simplu, punîndu-i în lumină „înalte calități sufletești și trăsăturile pozitive tipice”; în acest scop este indicată „exagerarea conștientă, reliefaarea figurii”, care, departe de a exclude tipicul „îl scoate în evidență și îl subliniază într-un mod mai deplin”. În lumina acestor indicații, apare cu toată limpezimea greșeala celor ce caută eroii reprezentativi ai timpului nostru printre indivizii simetrice, șterși, reduși sufletește. Cu totul spre alt fel de oameni s-a orientat Sadoveanu,

cîntăreț prin excelență al sufletului simplu încă acum o jumătate de veac: eroii săi sînt oameni simpli nu în sensul sărăciei lăuntrice, ci în sensul purității, al sănătății morale; simplitatea lor ingenuă tăinuiește adesea scînteierea unor minți filozofice. Tipic pentru epoca noastră e acel om simplu care, stăpînit de pasiuni puternice și înalte, avînd un largorizont intelectual, trăiește în prezent ziua de mîine. Reflectarea artistică a imaginii sale presupune deschiderea de vaste perspective în viitor, exagerarea conștientă, monumentalizarea figurii.

Este aceasta idealizare? Da, dacă sub acest termen înțelegem afirmarea, prin oglindirea realității istorice concrete, a unui ideal de viață, proiectarea unei cît mai intense lumini spre timpurile ce vor veni. O asemenea „idealizare“ e însă diametral opusă tezelor vulgarizatoare, de proveniență idealistă, potrivit cărora ar trebui confecționați „eroi ideali“, supraoameni de o structură bizară, avînd ca trăsătură predominantă frigiditatea și manifestîndu-se adesea ca niște semi-cretini. Asemenea sacrosancte întruchipări, hrănite cu nectar și ambrozie, avînd întocmai ca zeii olimpici un anume suc în loc de sînge, n-ar fi supuși slăbiciunilor omenesti și — atoașteștiutori, aidoma sfinților apostoli posedați de Sf. duh — ar duce o existență senină, netulburată de nici un soi de contradicții lăuntrice. Figuri apropiate de prototipul ideal al „eroului ideal“ sînt cele din poemele discutate.

Cei ce concep în acest chip „eroul ideal“ răstoarnă pur și simplu cu susul în jos cerințele de bază ale esteticii materialiste și răstălmăcesc grosolan marxism-leninismul. În primul rînd, ei se fac exponenți ai idealismului subiectiv, considerînd că se pot fabrica eroi după prescripțiile unui oarecare cod al bunelor maniere, de tipul „Domostroi“ sau „Il cortegiano“ de B. Castiglione, ignorînd datele vieții. Apoi, ei socotesc drept marcă a eroului lor ideal un soi de autodesăvîrșire personală, o ținută rigidă, o sobrietate pietrificată. Partizanii „eroului ideal“, dacă ar fi consecvenți, ar trebui să dea drept modele pe brahmanii purificați prin practicile Ioga de orice aplecare spre cele pămîntești. Un asemenea specimen descria Voltaire în 1750 în nuvela sa „Babec și fakirii“, intuind parcă anticipat idealurile estetice ale unor redactori de la noi, foarte zeloși în pledoaria lor împotriva a tot ce-i omenesc în om, propagatori ai mortificării ascetice. Cucernicul Babec își petrece viața într-o chilie, cu un lanț greu de gît, șezînd gol pe un scaun înșesat de cuie. Cineva îl întrebă pe pustnic dacă el, fiind bun soț, părinte și cetățean poate spera contemplarea lui Brahma. „ — *Dar îți înfiți cîteodată cuie în șezut?*“ îl întreabă fakirul. „ — *Niciodată, cuvioșia voastră.*“ „ — *Imi pare rău, cu siguranță că nu vei ajunge la al nouăsprezecelea cer*“...

Spre deosebire de eroul croit în atelier, eroul romantic-revoluționar are toate însușirile unui om normal. Exagerarea, hiperbolizarea figurii sale în unele cazuri cînd interesul artistic pretinde aceasta, nu merge — nu trebuie să meargă — în direcția falsificării suflatești, ci în sensul ridicării la scară mai înaltă a unor calități existente virtual în omenire. Puterile supraomenești ale lui Făt-frumos ne vor apărea verosimile, privity ca simbol al energiilor populare și în perspectiva neîncetatei dezvoltări a științei. De altfel, nu e o regulă generală a exagerării romantice inventarea eroilor cu virtuți supranaturale? Eroul romantic revoluționar poate apărea ca un ins perfect, ca un ideal de viață, dar nu este exclusă nici dezvăluirea unor slăbiciuni și defecte individuale. Înfațișarea sa exterioară poate fi cea mai obișnuită cu putință. În basmele noastre, Făt-frumos se arată adesea sub o aparență insignifiantă, zăcînd în cenușă sau fiind grăjdar, ca Apollo; tăria sa nu constă — fapt semnificativ! — în primul rînd în puteri individuale deasupra firii.

De multe ori, eroul popular e un om de rînd, avînd ca atribute indispensabile demnitatea, generozitatea și curajul, prin care cucerește bunăvoința unor animale (patrupede, păsări, insecte), arbori, plante și chiar lucruri neînsuflețite (cuptorul din „Fata babei și fata moșului” de Ispirescu), a unor bătrîne înțelepte botezate Sfînta Vineri, Sfînta Duminecă, etc. Eroul deci nu luptă și nu învinge singur, ci, călăuzit de năzuinți drepte, e ajutat de tot ceea ce viața are mai bun. Eroul popular nu e totdeauna perfect de la început; Dănilă Prepeleac e păcălit de toată lumea o vreme, pentru ca mai apoi, dobîndind experiență, să întreacă în iscusință pînă și pe diavoli. Complicațiile sufletești, pornirile contradictorii nu sînt străine eroilor de basm, cum nu sînt străine în genere eroilor romantici, „ideali” în sensul arătat. „Eroul ideal — zice Samed Vurgun — poate fi chiar cel mai contradictoriu și cel mai complicat din toți oamenii contradictorii, și complicați”. Hamlet și Don Quijote nu sînt oare contradicția personificată? E posibilă o contradicție mai sfîșietoare decît aceea între năzuința lui Faust de a găsi în cunoașterea adevărului fericirea, și faptul că nefericirea lui crește pe măsura sporirii înțelepciunii? Frămîntări sufletești contradictorii (de alt soi, desigur) sînt proprii și eroilor socialismului. Mihai Beniuc, spre exemplu, exprimă liric năzuința spre o eră de „pace”, de biruință definitivă a dreptății și adevărului:

*Ce bine-ar fi să fie pace,
Centura să o poți desface,
Să lași grenada, baioneta
Și slobod să colinzi planeta!*

Timpul unei asemenea fericiri însă n-a sosit încă:

*Veni-vor și acele zile,
Dar deocamdată nu-s civile
Cîntările-mi; ci stau sub arme,
Au de clădit și au să darme.*

Poetul exprimă aici o aspirație contradictorie: dorind cu patimă încetarea luptelor istovitoare, singurărilor, poetul afirmă hotărîrea continuării luptei fără repaos, ca un mijloc de a grăbi izbînda și instaurarea păcii. Obiectivizată într-un erou epic, această stare sufletească ar putea constitui substanța unui puternic dramatism interior.

Ajunși la acest punct e necesară o precizare. Unii manifestă tendința de a identifica slăbiciunile, cusururile individuale ale eroilor — „petele” — cu contradicțiile interioare. Nimic mai fals! Contradicția e implicată în existența însăși, evoluția nefiind posibilă fără ciocnire între tendințele de înnoire și rezistența opusă acestora de ceea ce e perimat, sortit dispariției. Sufletul omenesc nu poate funcționa de bună seamă în afara acestei legi generale a vieții: chiar celui mai perfect erou — dacă are cît de cît elemente de făptură vie și nu este o simplă figurină de ceară — îi sînt proprii contradicții lăuntrice — dacă nu de altă natură, cel puțin discordanța dintre grandoearea ori chiar infinitatea năzuinței și posibilitățile individuale de îndeplinire limitate, ori mai simplu, între ceea ce este eroul la un moment dat și ce aspiră să devină. Întruchiparea tipică a unei asemenea contradicții o avem în Faust, care trăiește o dramă a cunoașterii, dorind să cuprindă cu

mintea sa adevărul absolut, a cărui cucerire poate fi concepută doar prin eforturile fără sfârșit ale generațiilor. Luînd un erou din zilele noastre, Lazăr de la Rusca, de pildă, vom remarca aspirația sa, visul său îndrăzneț ce depășește, deci contrazice puterile individuale ale personajului, căci „*Orice deosebire e o contradicție*” (Mao Tze-dun).

Un erou încarnînd tendințe înaintate poate avea desigur imperfecțiuni, după cum poate să nu aibă — totul depinde de structura sa globală, de mediul și împrejurările în care acționează. E de la sine înțeles că un „erou pozitiv”, pe care autorul îl hărăzește să stea doar în birou ori să se plimbe printre oameni predicînd, ca un zaratustra redus la dimensiunile caricaturii, nu va avea cum să-și dezvăluie nici însușiri valoroase, nici cusururi, și încercarea de a-l „umaniza” printr-o mîzgălire arbitrară, prin „zgîriere” și „pătare” exterioară, va duce la efecte lamentabile. Concepînd însă eroul în mișcare, scriitorul va fi ferit de primejdia alcătuirii unui grafic de virtuți și defecte; în dialectica fenomenelor, însușirile psihice nu reprezintă ceva încremenit: ceea ce e pozitiv în unele situații poate deveni negativ în altele. Un entuziasm necontrolat poate degenera în superficialitate; încrederea în sine poate deveni îngîmfare, după cum obișnuința de a analiza și a cîntări, hamletizînd la nesfîrșit, se poate preschimba în inactivitate, iar modestia în subapreciere și timiditate morbidă. Sinceritatea față de tovarăși e o calitate prețioasă, în timp ce a fi „sincer” față de dușman ar însemna necinste, trădare. Tot astfel, delicatetea, generozitatea, sînt considerate îndeobște ca trăsături sufletești nobile, dar cine ar ierta pe un ins care ar ezita să lovească în dușman sub pretextul generozității? Un erou înaintat poate cădea victimă bunelor sale intenții, însușirile sale pot deveni slăbiciuni în anumite împrejurări, fără ca prin aceasta să-i anihileze esența pozitivă dacă acțiunile îi sînt determinate de un mobil interior orientat în direcție justă.

Căutarea complicației sufletești gratuite, sublinierea contradicției de dragul ei înseși, ar fi însă tot atît de păgubitoare împlinirii realiste a imaginii eroului ca și eliminarea ei arbitrară. Continuînd ideea din citatul precedent, Samed Vurgun zice mai departe că eroul „poate avea și slăbiciuni, dar el este puternic prin faptul că în persoana lui noi vedem Omul, cu literă mare: forța eroului ideal, forța unei întregi generații sau a unui popor”.

Prin ce este puternic eroul înaintat, fie el construit în stilul realismului rembrandtian, fie în stil romantic revoluționar? Fără doar și poate prin legătura lui intimă, de sînge, cu poporul, cu partidul, cu viața patriei sale. Devotamentul față de popor, față de cauza comunismului, aceasta e piatra de încercare a caracterului unui erou. Oglindirea artistică convingătoare a atitudinii cetățenești și nu cine știe ce autodesăvîrșire morală de tip budist trebuie să pretindem eroilor pozitivi. Poporul e nemuritor și invincibil; tot astfel vor fi indivizii care își identifică soarta lor cu aceea a poporului. Legătura cu poporul, cu partidul, îl ferește de căderi catastrofale pe eroul ce se poticnește uneori. Neavînd menirea de a crea eroi în sine, „chipuri”, icoane, ci de a exprima tendințele mersului înainte al vieții, scriitorii vor izbîndi în eforturile lor dacă vor ști să realizeze cu artă forța omului nou, forță crescînd pe măsura îmbogățirii experienței lui de viață și a apropierii continuu de izvorul renăscător pe care-l reprezintă poporul. Exemplul cel mai înălțător de demonstrare artistică a forței personalității geniale alimentată neîncetat din energia colectivă, îl avem în poemul lui Maiakovski „Vladimir Ilici Lenin”. Cel mai talentat poet al epocii socialiste face să viuască în acest poem suflul revoluției proletare, iar figura de o romantică splendoare a „celui mai uman dintre oameni”, își datorește strălu-

cirea fondului uriaș de lumină pe care e proiectată. Imaginea lui Lenin e de nedeslipit de aceea a partidului său:

*Partidul și Lenin —
frați gemeni.
Istoria-mamă
îi socoate asemeni.
Iar noi spunînd: Lenin
partidul numim,
Partidul noi spunem —
La Lenin gîndim.*

Cineva ar putea să obiecteze cu deplină justete: cerința de a reliefa trăsăturile pozitive ale eroilor literari prin oglindirea raportului lor cu colectivitatea în care sălășluiesc forțe inepuizabile nu privește numai creația revoluționară romantică, ci în genere metoda realismului socialist. Vom răspunde că sub denumirea de romantism, clasicism, realism, înțelegem principii, postulate ale unor stiluri sau metode de creație ce intră ca părți constituante în diferite opere, fără a exista undeva în stare pură, după cum liricul și epicul viețuiesc în simbioză. Creațiile clasice tipice ca „Iliada”, „Odisseia”, tragediile antice, etc. înglobează în același timp elemente romantice (izolarea orgolioasă a lui Achile sau orgia bacantelor din tragedia lui Euripide n-au oare ceva romantic, „byronian” în ele?). Heine, unul din exponenții romantismului german progresist, scria:... „*imaginile prin care acele simțăminte romantice pot fi trezite, trebuie să fie exprimate tot așa de limpede și în contururi tot atît de precise ca imaginile poeziei plastice*” (clasice). Heine îi considera pe Goethe și Schlegel cei mai mari clasici și totodată cei mai mari romantici germani. („Die Romantik” în „Sämtliche Werke”, E-ter Band, Leipzig, f.a.p. 150). În anumite epoci și la anumiți autori predominantă e tendința romantică, în altele — și în operele altor scriitori — cea clasică. Timpul nostru se caracterizează prin uriașe și radicale prefaceri istorice pe un plan calitativ superior „grandioasei răsturnări” marcate de Renaștere, despre care Engels scrie că a fost „*o epocă ce avea nevoie de titani și a creat titani, titani ca gîndire, pasiune și caracter, ca multilateralitate și erudiție*” (Despre artă și literatură, ed.P.M.R. 1953, p.215). În epoca noastră născătoare de prometei, romantismul — înțeles ca avînt, transformare, creație — e o manifestare a vieții însăși. Cultivarea acestui romantism de un tip deosebit nu presupune îndepărtarea de realitate, negarea vieții, ci dimpotrivă cunoașterea, îmbrățișarea ei. Altădată, poeții dezgustați de viețuirea filistină se refugiau în vis, dibuind acolo silueta unei existențe în afara lumii din jur, posibilă în viitor, însă nedeslușită în prezent. Astăzi visul e un element constitutiv al vieții; a visa nu înseamnă a evada din realitate, ci dimpotrivă a răspunde cerințelor ei. Idealul a încetat a fi o himeră plutind în spații siderale; viitorul se zămislește sub ochii noștri. Este cu totul firesc deci ca idealul frumuseții romantice să se răsfrîngă bogat în literatura realismului socialist, ca fantezia scriitorilor să se lanseze în zboruri cutezătoare, inimile lor să freamăte de-o nobilă înflăcărare. Elanul, avîntarea romantică revoluționară își vor atinge țelul, de bună seamă, numai dacă baza lor

de pornire va fi fost solul fertil al realității. O aventurare donquijottescă, oarbă, în necunoscut, ar fi astăzi nu numai ridiculă dar profund reprobabilă, lipsită de orice măreție. Dacă pentru eroul lui Cervantes, realitatea vremii era o mașteră insuportabilă, realitatea noastră e pentru noi ceea ce era pentru Anteu—Gea. Năzuind spre soare, noi nu putem pierde nici o clipă contactul cu atmosfera vieții dătătoare de forță. Dacă l-am pierdut, aripile noastre se vor frânge întocmai ca ale lui Dedal și Icar.

S. DAMIAN

GENERALITATEA ȘI INDIVIDUALITATEA IDEII OPEREI LITERARE*)

Întotdeauna s-a pretins criticului aptitudinea de a înțelege și interpreta individualitățile artistice, capacitatea de a se transpune pentru a putea cuprinde personalități diferite. Referindu-se la un artist al cuvîntului atît de calm și de meticulos cum era Goncearov, Dobroliubov afirma că foarte curînd totuși „*începi să te identificezi cu lumea descrisă de scriitor, recunoști fără voie legitimitatea și necesitatea firească a tuturor fenomenelor înfățișate, intri singur în pielea eroilor, și parcă simți că în locul și în situația lor nici nu s-ar putea și nici n-ar trebui chiar să acționezi altfel*”. Toată pledoaria admirabilă a lui Dobroliubov închinată criticii realiste se bizaia tocmai pe aversiunea categorică pentru dogmatismul și concepțiile prestabilite cu care cronicarii pedanți întîmpinau operele literare. Iar Saint Beuve mărturisea: „*În critica mea, încerc să-mi adaptez sufletul la sufletul altora; mă detașez de mine; îi îmbrățișez, caut să intru în pielea lor și să fiu la fel cu ei*”. De aceea se considera „un mare descoperitor de pămînturi noi”, precizînd ironic particularitatea muncii sale de explorare: „*le trec în revistă, le semnez, citez de departe în ele, rare ori mă și stabilesc*”. Posibilitatea criticului de reflectare a ideii operei literare îl ferește de diformare în judecarea mesajului scriitorului, de răstălmăcire a intențiilor sale.

Caracterul tributar al criticii în raport cu opera literară nu anulează însă funcția ei creatoare. Datoria criticului de a înțelege sensul ideologic și artistic al operei analizate presupune și obligația interpretării științifice, a aprecierii juste în lumina unei concepții estetice avansate.

Estetica marxist-leninistă a dat un fundament solid științific criticii, stabilind criterii înalte de judecare a valorii creației literare. Și la Congresul scriitorilor sovietici s-a dezbătut pe larg rolul militant al criticii literare în promovarea literaturii realismului socialist, în apărarea purității ideologice a creației artistice. În coraportul asupra problemelor criticii literare, expus de B. Riurikov, în intervențiile unora dintre participanți s-a subliniat necesitatea dezvoltării unei critici literare competente, la un înalt nivel științific, impunînd prin principialitate și fermitate ideologică.

În perspectiva acestor recente discuții, este cu atît mai însemnată relevarea unor aspecte esențiale ale activității criticului literar. Problema raportului între conținutul și forma operei artistice, relația între generalitatea și individualitatea ideii operei — constituie o preocupare primordială a criticii literare. Înțelegerea unitară a creației literare în lumina cerințelor realismului socialist se verifică în

*) În curs de apariție la E. S. P. L. A.

primul rînd prin definirea și interpretarea ideii artistice principale a operei cercetate.

În ultima vreme se poate observa însă în critica noastră literară o anumită tendință reprobabilă de a îngusta artificial conținutul operei, generalizarea artistică, eliminînd arbitrar tocmai rolul concepției ideologice, al viziunii politice a scriitorului. Discutarea raportului între generalitatea și individualitatea ideii operei literare, în afara funcției ideologice a literaturii, este o recidivă a estetismului găunos, o infiltrare a tezelor apolitismului.

Influența estetismului este păgubitoare în critica noastră literară. Renunțarea la aprecierea tendinței ideologice a operei și disecarea metodică, minuțioasă a imaginii literare, concepută ca un organism închis, insular, determină un empirism steril, ineficace.

În cronică literară asupra volumului de versuri al lui Aurel Gurghianu („Vocația satirică a unui poet liric” — „Steaua” Nr. 2/955) criticul Florian Potra, deși aduce unele observații interesante asupra naturii artistice a poetului analizat, omite consecvent referirea la orientarea ideologică a scriitorului, discuție pe care o consideră probabil depășind limitele profesiei sale de critic. O frază sintetică la început, („Astfel, toată poezia lui Gurghianu e dens impregnată de sensul contemporaneității, de o înțelegere partinică a lucrurilor și fenomenelor din realitate, pe care le exprimă prin prisma concepției marxist-leniniste despre lume, încercînd tot odată să dea graiului poetic o finută proprie, originală”) are mai curînd menirea unei introduceri formale preventive, parcă avertizînd precaut pe cititor că de aci înainte criticul va face abstracție de concepția scriitorului pe care a definit-o lapidar și irevocabil și va urmări numai latura „profesională”. În cronică mai sînt pomenite fapte și nume care amintesc de zilele noastre, dar aceasta nu din vina tov. Florian Potra ci din pricina bietului poet, citat din cînd în cînd, care este totuși contemporan cu noi și descrie realitatea actuală. Numai ținînd seama de aceste circumstanțe, poate fi iertată tentativa criticului de a aminti prin cîteva aluzii raporturile noi din viața

satului, fără îndoială nepermițîndu-și trecerea peste hotarul sugestiei și al referirilor. Întreaga aparatură critică este concentrată pentru a disocia cele trei ipostaze pure ale vocației poetice a lui Aurel Gurghianu, relevîndu-se că „originara experiență de viață, prima formație sentimentală și intelectuală a poetului erau legate congenital de lumea satului”, și de aceea păstra „amintirea irizată a copilăriei”, deși o „exaltă în configurația ei de astăzi”. Poeziile sînt analizate într-o manieră clocventă: „Din același ciclu se impun atenției două poezii scurte, care vădesc gustul poetului atît pentru o formă redusă, dar rotundă în închegarea ei de medalion, cît și pentru motive lirice de scurtă respirație, cu valoare epigrafică și cu un tîlc destul de aprofundat” (este demnă de elogiat această concesie mărinimoasă făcută problemelor de conținut, pe care cronicarul o admite în finalul frazei). Florian Potra își revine însă imediat: „Poeziile despre care vorbesc, „Boii” și „De vrei cînstire”, apar astfel ca două mici gravuri în cupru, elegante și expresive”.

Cronicarul presupune existența unei individualități poetice independentă de gîndirea filozofică a scriitorului, de viziunea lui politică, socială. El vorbește despre „osatura plastică simplificată” favorabilă „moralismului” poetului, pe care-l distinge ca element dominant, ca o „caracteristică funciară”. Considerînd subînțelese observațiile cu privire la tendința ideologică a operei și dedicîndu-se exclusiv analizei formei literare restrînsă la maximum, cronicarul a rupt de fapt unitatea ideii operei literare.

Este semnificativ că, în unele articole de critică literară nu se mai vorbește despre spirit de partid, despre metoda realismului socialist, despre concepția ideologică a scriitorului. Asemenea tendințe estetizante favorizează contagiunea apolitismului în literatură. Desconsiderarea generalității ideii artistice, migala critică închinată exclusiv individualității imaginii, contribuie la propagarea lucrărilor literare mediocre, cu teme mărunte, periferice. Cizelarea fină, pedantă a imaginii se îrsește în van, prădată de suflul vital al generalizării ideologice, sociale. Orien-

țarea spre o anumită temă, abordarea unei anumite problematici sociale, filozofice este latura esențială a procesului de creație. Valoarea individualității ideii artistice, a caracterelor principale, este determinată, în primul rând, de amploarea și profunzimea generalizării artistice. *„Originalitatea scriitorului, arată B. Riurikov, este legată de descoperirile artistice pe care le-a realizat, de noile domenii ale vieții, de noii eroi pe care i-a adus în sfera atenției noastre, de acele domenii poetice pe care el le-a defrișat pentru popor și pentru omenire“.*

Alegerea, pe baza însușirii învățăturii marxist-leniniste, a unor figuri complexe, cu o sferă vastă de generalizare socială și etică rămîne o condiție decisivă pentru asigurarea unei individualități pregnante, durabile. De aceea, discutarea orientării ideologice a scriitorului este esențială pentru judecarea valorii ideii operei literare. Critica literară trebuie să sprijine competent eforturile celor mai buni scriitori îndreptate spre abordarea temelor principale ale actualității, teme cu semnificație socială amplă.

Pentru înțelegerea mai profundă a esenței operei literare, a raportului între generalitatea și individualitatea ideii operei, trebuie anihilată și o altă tendință nefastă, de natură vulgarizatoare.

În coraportul lui B. Riurikov s-a accentuat în mod deosebit asupra complexității fenomenului artistic, prevenindu-se primejdia simplificărilor primitive: *„Nu se poate lupta pentru o artă autentică, vie, fără să se ducă lupta împotriva concepției primitive, exprimate pînă acum și în teoria și în practica artei, și care se reducea la faptul că arta ilustrează doar teze generale. Artă nu îmbracă pur și simplu adevărul în vestmintele imaginilor, ea caută și exprimă în modul ei propriu adevărul artistic, ea nu ilustrează ci creează, descoperă noul, ajută la înțelegerea vieții în întreaga ei complexitate. Nesocotirea acestei teze importante duce la meșteșug, la crearea unor imagini palide și plate, ea răpește artei funcția ei înnoitoare, sfera de influență specifică asupra vieții sufletești a omului“.* Mai departe, B. Riurikov sublinia că în cerce-

țarea operei lui M. Gorki au fost combătute tendințele primitiv-sociologice în analizarea moștenirii marelui scriitor sovietic, prin care *„imaginile create de scriitor erau prezentate doar ca ilustrații ale unor anumite idei sociale“.*

Aceste observații judicioase capătă o aplicație cuprinzătoare dacă ne referim la problemele criticii noastre literare. Nu sînt rare cazurile cînd în analiza critică operele literare sînt reduse la o simplă ilustrare a unor teze generale, secătuiindu-se astfel resursele lor emotive specifice, limitîndu-se brutal profunzimea și multilateralitatea fenomenului artistic. Remarcînd stăruitor rolul social al literaturii, critica literară trebuie să descopere însă consecvent bogăția conținutului artei, să releve calea ei specifică de oglindire a realității nu numai ca o problemă restrînsă de formă artistică, de „realizare“ a ideii, ci ca o problemă de fond, de viziune specifică asupra realității.

În unele articole de critică, din intenția pozitivă de a sublinia valoarea politică a unei lucrări literare, s-a încetățenit procedeul de a se rezuma conținutul acestei lucrări în fraze generale, abstracte, urmate apoi de o așa zisă analiză literară a formei, înghesuită în capitolul: „măestria operei“. Și o asemenea interpretare unilaterală a conținutului artei destăinuie o optică primitivă asupra specificului operei literare, asupra complexității fondului ei ideologico-artistic.

O invitație la apreciere îngustă, rigidă asupra literaturii este cuprinsă, de pildă, în articolul lui M. Novicov „Discuțiile literare din Uniunea Sovietică“, publicat în nr. 11 — 1954 al revistei „Viața Romînească“. Autorul articolului încearcă să dovedească în mod just însemnătatea tendinței sociale a operei literare, osîndind studiile critice care evită tratarea acestei probleme fundamentale. Dar, în pasajul introductiv, el simplifică obiectul discuției, susținînd că fondul operei literare se reduce exclusiv la tema socială abstractă dezbătută, iar psihologia oamenilor, complexitatea imaginii sînt catalogate probleme de „măestrie“. În concepția tov. M. Novicov, între fondul și forma operei există o discrepantă vădită și, de

pildă, individualitatea personajului este considerată o problemă de „realizare”, fiind exilată drastic din sfera conținutului de idei. Un asemenea edificiu critic se înalță subred și de aceea în cele trei exemple analizate ilustrativ de critic, argumentele scrișilor îngrijorător, iar concluziile cu cât sînt mai sentențioase cu atît conving mai puțin. Polemizînd cu articolul lui Ov. S. Crohmălniceanu despre Topîrceanu, M. Novicov revendică tratarea în artă a problemelor sociale în afara conținutului artistic specific artei, ca un „teritoriu” cu o existență separată, independent de imaginile literare. Referindu-se la romanul lui Petru Dumitriu, el restrînge conținutul operei și omite tocmai discutarea semnificației ample, profunde a personalității lui Adam Jora.

Pretenția de a epuiza laconic ideea artistică a operei literare prin formularea unei teze sociale generale, presupune o îngustare arbitrară a conținutului imaginii literare, ignorarea unității fenomenului artistic. Este adevărat că valoarea individualității ideii artistice este determinată în primul rînd de amploarea și profunzimea generalizării artistice. Originalitatea scriitorului depinde de viziunea lui socială, de semnificația problematicii pe care o abordează, de concepțiile lui filozofice, etice, dar toate acestea se manifestă într-un mod specific, calitativ deosebit, în conținutul artei.

Reflectarea esenței proceselor social-istorice se face în artă prin intermediul caracterelor, al tipurilor umane; generalizarea socială în artă conține implicit și o generalizare a unui anume tip de gîndire umană, de atitudine etică, de configurație psihică națională. Astfel conținutul artei este complex, iar ideea socială profundă, care asigură orientarea și viabilitatea operei, se exprimă în mod specific în imaginea literară. Fără dezvăluirea lumii sufletești a eroilor, a atitudinii lor particulare în fața fenomenelor vieții, fără individualitatea caracterelor nu poate fi redată sfera lor de generalizare. Tipicul se descoperă în artă ca și în viață numai prin individual și esența forței sociale poate fi exprimată printr-o varietate de indivizi, purtînd amprenta dominantă a

clasei. Manilov, Nozdriov, Corobocika sînt toți moșieri, dar fiecare cu o individualitate apăsător distinctă. Tot astfel Levinson, Davidov, Batmanov, Kiril Izvekov sînt reprezentanții proletariatului revoluționar, rămînînd personalități diferite, precis delimitate. Teza socială generală, abstractă nu poate epuiza conținutul artistic al literaturii, deoarece acesta este inclus organic în destinul individual al caracterelor, în complexitatea raporturilor între personaje, în profunzimea sistemului de imagini.

Opera literară durabilă este o unitate ireductibilă și pentru a-i pătrunde esența trebuie să detectezi tendința ei principală, urmărind-o prin întreg sistemul de imagini. Fondul de idei se dezvăluie în artă numai prin formă, și de aceea nu poate fi judecat autonom. Critica literară, analizînd conținutul operei, nu se poate menține la nivelul generalizărilor vagi, comune, citind pasajele declarative cuprinse în text, ci trebuie să reconstituie sensul imaginii literare, să descrie caracterele, să aprecieze relațiile existente între ele, confruntîndu-le cu adevărul vieții și raportîndu-le la idealul social și estetic al scriitorului, la concepția lui ideologică și artistică.

Dacă ar urma aceste principii esențiale, critica literară n-ar fi acuzată de sentențiozitate și rigiditate, de uscăciune și de ignorare a specificului literaturii. Critica literară care desparte grosolan fondul de formă și presupune un conținut de idei planînd imaterial deasupra imaginii literare, care nu descoperă sensul social, tendința ideologică din țesătura intimă a operei, din analiza caracterelor — o asemenea critică oferă o premiză teoretică literaturii facile de frescă socială, condamnată la Congresul scriitorilor sovietici pentru caracterul ei ilustrativ, didacticist. În astfel de lucrări literare se manifestă o indiferență totală pentru universul spiritual al eroilor, pentru fizionomia individuală a oamenilor — considerate doar un apendice exemplificativ al ideii generale — reducîndu-se conflictul la o ciocnire nudă, neînsuflețită între exponenții abstracți ai diferitelor categorii sociale. Opera capătă un schelet social abstract, dar el nu este

încă un conținut artistic, tocmai pentru că autorul nu ține seama de specificul generalizării artistice. Importanța și grandioarea conflictelor sociale poate fi redată în artă numai prin conflictul unor destine personale, al unor caractere individuale.

Descriind lumea spirituală a eroilor, repercusiunile evenimentelor istorice asupra evoluției lor morale, autorul va surprinde în fenomenele particulare însuși sensul dezvoltării istorice, dovedind că „motivele lor sînt inspirate nu de meschine pofte individuale, ci tocmai de curentul istoric de care sînt purtați” (Engels). Atunci înfruntarea eroilor nu se va reduce la un schimb de replici zgomotoase și generale, la o ciocnire spectaculoasă, ci va fi o luptă dură între concepții de viață opuse, între oameni cu o structură morală deosebită, cu o înțelegere filozofică a vieții antagonică. Poziția politică precisă va imprima o anumită orientare întregii vieți sufletești a personajelor, delimitînd tipuri complexe și profunde.

Unele din cele mai valoroase opere ale literaturii noastre noi confirmă strălucit aceste adevăruri. Critica literară poate remarca bogăția de conținut a acestor opere, valoarea lor ideologică și artistică, numai analizînd sensul imaginii lor literare, descoperind generalitatea ideii artistice în individualitatea ei specifică.

Pentru a reproduce integral ideea scriitorului, critica ar trebui să reconstituie întreaga operă. Exemplele care urmează au menirea să demonstreze doar unele aspecte ale problemei, păstrînd și ele inevitabil un anumit caracter de unilateralitate.

★

Demascarea forțelor sociale retrograde în literatură este o problemă esențială a artei realiste. Dar cum poate să îndeplinească scriitorul această menire militantă și cum trebuie critica literară să-i analizeze creația, urmărind intențiile lui ideologico-artistice?

Problema reliefării în artă a marilor transformări sociale istorice prin intermediul unor caractere individuale, al unor destine personale se impune cu aceeași necesitate și cînd ne referim la zugrăvirea claselor în decadentă, la extirparea vechiu-

lui cangrenat, putred. În acest sens critica trebuie să definească tema uneia dintre cele mai interesante nuvele ale literaturii noastre noi: „Bijuterii de familie” de Petru Dumitriu. Poate fi înțeleasă în mod just oglindirea răscoalei țărănești din 1907 în nuvela lui Petru Dumitriu, fără a se urmări soarta familiei Vorvoreanu? În „Bijuterii de familie” răzmerița țăranilor este privită din balconul de fier al unei vechi case boierești. Autorul insistă asupra scenelor sugestive ale descompunerii din punct de vedere etic a familiilor boierești, reliefînd un moment semnificativ și luminînd într-un mod indirect amploarea și însemnătatea împotrivirii poporului asupra. Primele pagini pictează fundalul sumbru, zguduitoar al declanșării răzmeriței. Izbucnirea răscoalei este surprinsă în culori aspre, întunecate, ritmul acțiunii devine precipitat, fețele oamenilor exprimă o hotărîre încăpățînată, năpraznică. Caracterul vag, difuz al tabloului, jocul de lumini și umbre indică forța spontană, anarhică, dezlănțuită de mizerie, de opresiunea sălbatecă, de dorința răzbunării. Oamenii nu știu precis ce vor, dar puterea lor latentă țîșnește amenințător: „Rizea zise: — *Da' cu securea ce vrei să faci, Pîrvule, ai? Ce, crezi că mergem după lemne? Dar Pîrvu nu răspunse. Mergea repede, uitîndu-se drept înainte, cu o așteptare aproape fericită pe obrazul desfigurat de pelagră*”. Sau altă scenă: „*Vorbise dirz, cu ochii scînteietori. Nu i se putea împotrivi nici o putere pe lume. Știa că acum e un sfîrșit: al cui, a ce, el nu știa, dar că e un sfîrșit și asta îi dădea putere*”. Sau altă scenă: „*Vuietul se potoli. Marinică stătea acolo pe scări, cu brațele răstignite în gol. Începu să vorbească, cu o siguranță, cu o încredere a acelei clipe, în care deznădejdea trece dincolo de marginile sale și ia chipul unei bucurii, al unei ciudate fericiri*”.

Aici autorul nu propoște îndelung asupra detaliilor, nu zugrăvește cu minuțiozitate cadrul și personajele, ci subliniază tocmai prin liniile conturului abia schițate, prin caracterizările fulgerătoare — tensiunea așteptării erupției vulcanice. Figurile estompate, vorbele întretăiate, rostite evaziv, gesturile repezi, impulsive

— toate acestea sugerează energia masei descătuseate, minia surdă gata să pleznească, presimțirea teribilei înfruntări.

Furia cumplită a poporului obidit reliefează mai pregnant micimea, derizoriul dramelor din familiile avute. Acesta este cadrul în care se desfășoară intriga meschină din conacul solitar, al bătrinei Eleonora Smadoviceanu. Alături de moșierita bogată și senilă, trăiesc doamna Vorvoreanu și fiica ei Elvira, sperînd într-o moștenire fabuloasă, care să le răsplătească stăruința îndărătnică. Întreaga întîmplare este privită din perspectiva doamnei Vorvoreanu, în mintea căreia încolțește treptat gîndul criminal.

Bătrîna senilă este în pragul demenței. Petru Dumitriu dăltuiește chipul ofilit al Eleonorei Smadoviceanu cu obiectivitatea glacială, lucidă, caracteristică artei sale. Halatul de casă cu flori, care înainte fusese brocat, e acum tocit și plin de pete; dantelele bogate, murdare acum la gît și mînici. Suvițele decolorate de păr vopsit prost și de mult îi cad pe lîngă obrajii scofilici. Buzele sînt supte, gingiile pustii, iar ochii ei gălbui de orăntănie sînt străbătuți, ba de o lucire tîmpă, ba de străfulgerări diabolice.

Decorul îmbătrînit și demodat al conacului, corespunzînd figurii moșieritei, recomandă ceva din arta scriitorului, din realismul uscat și rece refractar accentelor lirice sau satirice, realism specific lui Petru Dumitriu: „*Trecu prin camera cu aceleași scoarțe vechi pe pereți (îndărātu-le, între covor și perete atîrnau săculețe cu tutun și busuioc ca să alunge moliile), cu divanuri, cu scrinuri vechi și cam strîmbe, cu portretele bunicilor cu cravate înalte, ale bunicelor decolorate în crinoline, înnegrite de îmbătrînirea uleiului*“.

Relațiile între Eleonora Smadoviceanu, doamna Vorvoreanu și fiica ei sînt un procedeu esențial pe care-l utilizează scriitorul în luminarea ideii principale a nuvelei. Interacțiunea caracterelor, contrastul marcat în nuanțele cele mai subtile — comunică sugestiv ținta ideologică a operei: descompunerea morală a familiilor boierești în etapele ei progresive.

Cu o satisfacție sadică, bătrîna își ațîță rudele prevenitoare cu aluzii vulgare, cu insulte obscene, pretinzînd îndeplinirea promptă a capriciilor despotice, încercînd să le cîltimească din atitudinea simulată de resemnare pioasă, de dragoste atentă. Doamna Vorvoreanu se străduiește din răspuțeri să-și ascundă revolta mocnită, să suporte stoic toate ispitele de încăierare, scornite fervent de sora ei. Politețea familială, desmierdările lingușitoare, surîsul palid, ipocrit, veșnic prezent — denotă puterea ei de supraveghere lăuntrică pentru a înnăbuși răcnul de protest, rictusul de ură.

Mama trebuie să tempereze dojenitor nerăbdarea nechibzuită a Elvirei, răzvrătirea ei isterică împotriva interdicțiilor tiranice ale bătrînei, împotriva necesității de a se supune dragăstos și grijuliu bunului plac al stăpînei casei, împotriva pustietății și sihăstriei forțate, împotriva monotoniei zilelor și a figurilor din jur. („*De ce am venit aici? Să mă jignească în fiecare zi? Ce caut eu aici? Stăm în pustiu, cu bestiile de țărani, cu mitocanii de arendași și cu nebuna asta! Ne nenorocim mamă, ia țara foc împrejur și noi stăm în mormîntul ăsta ca s-o moștenim pe tanti Eleonora! E îngrozitor! E îngrozitor! Nu mai pot așa! Nu mai pot! Nu mai pot!*“). Tactica diabolică a bătrînei, răbdarea tenace a doamnei Vorvoreanu, măgulindu-și perseverent sora pe care o ură și potolind nemulțumirea agresivă a fiicei căreia îi pregătea viitorul — acesta este tabloul intim al casei boierești, pe care iureșul răscoalei îl va răvăși neînduplecat, accelerînd producerea desnodămîntului.

Petru Dumitriu descrie cu răceală chirurgicală acest joc drăcesc care dezvăluie nivelul moral și spiritual al vechii familii aristocratice. Tonul teatral al prefectului, înspăimîntat de știrea răzmeriței, neeschivînd atitudinea de umilință, de slugărnice și stîrnind ordinul brutal, ofensator al stăpînei, figura diformată de groază și animalitate a arendașului implorînd adăpost, credința stupidă a bătrînei Eleonora în stabilitatea eternizată a proprietății sale, chipul împietrit ca un aver-tisment sinistru al bucătăresei, — toate aces-

tea determină precipitarea deciziei bestiale a doamnei Vorvoreanu. Cu multă artă zugrăvește scriitorul reacțiile lunatece ale doamnei Vorvoreanu, mișcându-se ca sub imperiul unei voințe misterioase. Obsesia bății regulate a pendulei bătrâne, cu amorași de bronz și flori de alamă, simbolizează încrederea clătinată în durabilitatea, în trăinicia conacului boieresc, în care stăpînise bătaia impasibilă a orologiului străbun. Părăsirea sorei demente, furtul bijuteriilor, apoi actul asasin sînt zugrăvite cu o sobrietate „imparțială“, care cuprinde implicit un dezgust zdrobitor, o critică nimicitoare a josniciei și deprăvăirii morale a reprezentanților moșierimii. De neuitat este tabloul elocvent din bătrîna casă boierească de la oraș, unde din balconul de fier reprezentanții jalnici ai aristocrației locale privesc desfășurarea amenințătoare a marșului răscoalei cu figurile îndobitocite, siliți să renunțe la eleganța și ceremonialul țipător al traiului cotidian.

Gestul ucigaș al doamnei Vorvoreanu se desenează mai respingător cînd apare justificarea lui, în dimensiunile reale. Pentru cine asfaltează ea cu sînge calea viitorului? Pentru ce, cucernică, ea se roagă cu evlavie ca odioasa crimă să nu fie descoperită? Pentru Mișulică, ofițerașul spilcuit, cu mustăcioara blondă, tremurînd peste buzele prea roșii, tînărul înfumurat și ridicol în accesele lui de superioritate? Pentru Elvira care începe să savureze fiorul aventurii, care o caută cu voluptate, cu frenezie?

Scriitorul a descoperit în profilul grațios al fetei semnele pornirilor criminale și a pregătit gradat momentul culminant al mărturisirii abjecției totale.

Doamna Vorvoreanu surprinde de mai multe ori beția cruzimii în privirea lipsită de pudoare și reticențe a fiicei sale. Înainte de părăsirea sorei în conacul pustiu, mama întîlni ochii Elvirei. „Ochii verzi ai fiică-si spuneau limpede, rece, mut: „Las-o aici să ardă!“ Cînd plănuiește gestul criminal, ea observă din nou ochii adînci, minunați, ațintîți asupra ei, iscodind firul gîndurilor. În gara unde ajunseseră după multe peripeții, doamna Vorvoreanu nu

mai poate suporta „ochii mari și strălucitori care o priveau, parcă ar fi vrut s-o înghită“ și se răstește iritată: „— Nu te mai uita la mine așa! Spune-mi ce vrei și astîmpără-te! Parc-ai fi nebună“...

Surîsul larg, fermecător, rece ca ghiața al Elvirei, ochii ei mari, verzi, și dinții foarte albi o exasperează pe doamna Vorvoreanu, care bănuie dorința pătimașă a fetei de a fi confidenta gîndurilor criminale pe care mama le voia tănuite, ferite de martori inoportuni. Cînd ajung la casa lor din oraș, Elvira observă că doamna Vorvoreanu se cam clatină pe picioare: „Alergă după ea s-o sprijine, într-un chip drăgăstos, pe care nu-l avusese față de maică-sa niciodată pînă în noaptea trecută, cînd o ajutase să coboare pe treptele peronului de la conac.“

Petru Dumitriu subliniază amănunte aproape imperceptibile pentru a sugera acuitatea cruzimii, a sadismului care o stăpînește treptat pe fiica doamnei Vorvoreanu. În oraș Elvira tipă furioasă, palidă, la un oltean care se țirguia la preț: „Mișelule! Am să-ți arăt eu fie!“ La întoarcerea în sat „deși concentrată asupra așteptării revederii cu tanti Eleonora, observă totuși obraji umflați și urechile vinete ale învățătorului căruia îi curgea un firîșor imperceptibil de sînge pe față, de unde-l sgîriase inelul masiv pe care Mișu îl purta la degetul cel mic. Învățătorul era înjosit, cu ochii înlăcrimați, cu gura strîmbată, parc-ar fi vrut să plîngă. O luă înainte și Elvira nu-i mai văzu decît urechile congestionate, capul înfundat în umeri, spinarea încovoiată, felul descurajat în care îi atirneau brațele și mîinile, ca moarte“.

Fiica își întrece mama prin luciditatea cu care întărită propriile porniri depravate, prin complicitatea stranie cu care iscodește gîndurile mîrșave ale doamnei Vorvoreanu. Succesiunea deprăvăirii, transmiterea morbului descompunerii atîngînd faze din ce în ce mai acute — aceasta este ideea scenei finale cînd cele două femei, afîșînd o distincție aristocratică, cu brațele încărcate de bijuteriile prădate, stau în sala de teatru și scriitorul notează — cu remarcă sa egală, reținută — următorul dialog zguduitor în fond:

„Nimicit, dorind să-l înghită pământul, cu obrații arzând de rușine, prefectul auzi în întunec rîsul muzical al Elvirei.

— De ce rizi? întrebă glasul doamnei Vorvoreanu.

Cortina se ridică asupra actului următor din *Marchizul de Priola*. Freamătul din sală amuți. Elvira murmură:

— Mi-am adus aminte cînd mînai trăsura spre gară, mamă... Ședeam cu caseta lîngă mine. Știi că am vrut o clipă s-o arunc?

Doamna Vorvoreanu nu răspunse. Se uita prin binoclul la tînărul Bulandra care juca pe Priola. Elvira șopti, insistent:

— Voiam s-o arunc. Cînd am trecut pe pod, știi? Acolo am vrut s-o arunc în apă... și mămicule, știi? La conac... atunci, noaptea...

— Da? murmură doamna Vorvoreanu.

— Nu dormeam...

Trecu o clipă. Pe scenă tînărul Bulandra vorbea seducător și romantic, marchiz răsăritean. Doamna Vorvoreanu șopti.

— Taci... Fii atentă la piesă..."

Parazitismul, disprețul față de muncă, dorul mistuitor de bani, de privilegii, inoculează microbul perversiunii, desfigurează din punct de vedere moral familiile lumii aristocratice — aceasta este ideea pe care o sugerează paralela între Eleonora Smadoviceanu, doamna Vorvoreanu și fiica ei. Bătrîna Eleonora era de o avariție meschină, furturile ei erau grosolane, decrepitudinea vulgară, respingătoare. Sora ei era mai ipocrită, își împănă încă gestul monstruos cu scopul utilitar: fericirea Elvirei și a lui Mișu. Fiica însă se complăce, caută crima din porniri spontane. De la chipul livid și despletit al dementei Eleonora la ochii verzi, strălucitori ai Elvirei — distanța presupune doar rafinarea răutății, a cruzimii sadice.

Scriitorul condamnînd o clasă socială în declin, a realizat implicit o suită de imagini a degenerării, a pierderii oricărei concepții morale sau reticente umane în comportarea reprezentanților ei. De la bătrîna moșierită care-și ascunde hoțiile murdare, și doamna Vorvoreanu, care încearcă în biserică să-și răscumpere prin pietate păcatul, pînă la Elvira care se delectează în josnicie — Petru Dumitriu

ilustrează o rostogolire accentuată spre dezumanizare. Trăsăturile individuale poartă însă stigmatul forței sociale respective. Degenerarea morală este din sfera aristocrației, provenind din trîndăvie, parazitism, din anacronismul istoric. Este un exemplu concludent de dezvăluire a tipicului prin individual. Figurile celor trei femei redau deci în mod complex intenția scriitorului. Esența forței sociale este dezvăluită în tipuri variate, care nuanțează în profunzime un aspect delimitat. Cîmpul de observație al scriitorului apare redus, dar el este scrutat în adîncime. Toate trei personajele sînt decăzute din punct de vedere moral, însă depravarea lor reprezintă faze distincte și semnifică în linii generale o evoluție istorică implacabilă. Generalizarea profundă, psihologică și morală reliefează expresiv dezagregarea categoriei sociale respective. Inarmat cu viziunea marxist-leninistă asupra comportării claselor sociale în regres istoric, scriitorul a creat o imagine puternic realistă, folosind din plin forța specifică generalizării artistice.

Petru Dumitriu a zugrăvit tabloul sobru, neiertător al destrămării spirituale și etice a reprezentanților claselor dominante, pe fundalul amenințător al răscoalei populare, provocată de sărăcia crîncenă, de teroarea fără friu — confirmînd mai pronunțat lipsa de sens a lumii trecutului. Adevărul social este cuprins implicit în țesătura artistică și de aceea nuvela lui este atît de remarcabilă. Fără urmărirea sondajului scriitorului în intriga meschină care macină familia Vorvoreanu, critica literară nu poate reliefa convingător ideea cărții, tendința ei socială.

Problema cercetării intrinseci a imaginii literare specifice pentru a descifra mesajul social și ideologic al scriitorului se ridică cu mai multă putere, cînd ne referim la opere literare cu o structură aparte, care nu respectă riguros canonele obișnuite ale narațiunii epice.

Povestirea lui Zaharia Stancu „Florile pământului” adună paginizguduitoare despre ravagiile cîmplite ale primului război

mondial imperialist. Satele arse pînă-n temelii, cîmpiile umplute de cadavre desfigurate, urmele morții întipărite pe copacii falnici ai pădurilor, pe albiile majestuoase ale fluviului — toate acestea se perindă cu melodia lor gravă, răscolitoare prin fața cititorului. Scrisă în lumina învățăturii marxism-leninismului despre esența războaielor imperialiste, cartea lui Zaharia Stancu este un document patetic de demascare a inutilității și cruzimii masacrului mondial, inițiat de statele capitaliste. A reduce însă la aceste constatări valoarea povestirii lui Zaharia Stancu înseamnă a o identifica cu publicistica, fie ea de cea mai bună calitate. Oare caracterul literar al povestirii nu rezidă în însuși fondul ei distinct, în structura ei lăuntrică?

Peisajele mohorîte ale urgiei războiului sînt impregnate în cartea lui Zaharia Stancu de un lirism și de o căldură specifică: ele sînt surprinse de ochii întrebători și pătrunzători ai unui copil, ele sînt trecute prin filiera gîndurilor și simțămintelor lui, încărcate de naivitate și inocență. Contrastul între gingășia, puritatea copilăriei și brutalitatea feroce a războiului permite o vastă generalizare artistică.

Povestirea nu are o construcție precisă, ci alunecă mai curînd spre poemul în proză, fiind determinată de fluctuațiile, de frămîntările sufletului zbuciumat al eroului principal. Darie este un tînăr, pe care anii sălbateci de sărăcie și opresiune l-au închis în sine, l-au silit să plămăiască o lume a fanteziei și a nălucilor ademenitoare, care se înălța ca o pavăză în fața realității aspre, neospitaliere. Ritmul legănat al luntrei pe valurile Dunării, tovarășia mai mult tăcută a vîrstnicilor săi însoțitori — predispuneau spre amintiri nostalgice pe băiatul, furat de zborul cutezător al închipuirilor. Povestitorul reface cu artă atmosfera molcomă a plutirii luntrei pe apele Dunării, care favoriza visările micului Darie. — „*Glasurile noastre vădeau pentru cine le-ar fi ascultat, mîhnire și ciudă. Prin apropiere nu era nimeni să audă. Numai apa pe care pluteam. Și lumina*

învăluitoare și dulce a soarelui. Vorbeam între noi, să ne treacă uritul... Rar vorbeam. Mai mult ne aminteam în gînd”.

Repetarea voită a cuvintelor, revenirea perzistentă pentru a accentua un anumit gînd poposit cu încăpătînire, corespund firii meditative a eroului, dispoziției sale timpurii spre interpretarea cu gravitate filozofică a fenomenelor observate. Drumul sinuos al cugetărilor micului Darie poartă amprenta unor dureri adînci, nevindecate, care au crestat sălbatec sufletul său sensibil. Amarul s-a interiorizat, și ochii melancolici, întrebările amețitoare sugerează numai clocotul covîrșitor lăuntric, efervescența continuă, mistuitoare. Plînsul are loc undeva în fundul sufletului și în afară răzbat doar gemete stinse, un suspin surd... „*Povestindu-ne visul, lăcrima tata. Lăcrima mama. Lăcrimau surorile... Lacrimi limpezi lăcrimau. Căci sufletul tulbure și trupul chinuit limpezi lacrimi varsă în lume, în lumină, prin lumina ochilor triste... Eu mi-am mușcat limba și fălcile pînă am simțit în gură gustul singelui, sărat și neplăcut, pe care îl cunoșteam. Și n-am lăcrimat... S-au întors înăuntrul meu lacrimile. Le-am simțit picurîndu-mi pe inimă, în inimă... Picături de otravă... Se adunau lîngă altele, lîngă multele neplînse, în afară*”.

Darie e timid și reținut. Îi e teamă să pară ridicol sau slab, neputincios. De aceea durerea se strînge lăuntric și răbufnește rareori, cînd scapă de veghea minții lui agere și cumpănite. Înclinația spre scepticism, spre meditații încărcate de tristețe („*Nu poți ghici niciodată visul cuiva, cum niciodată nu poți bănuî gîndul cuiva*”) este explicabilă. Constrîns să pregătească întotdeauna o ripostă solidă instigațiilor silnice din afară, Darie e înzestrat cu o perspicacitate de o maturitate precoce, începînd să înțeleagă tainele psihologiei oamenilor, complicațiile raporturilor între semenii. De pildă, remarcînd obișnuința, nepăsarea cu care niște soldați încercați contemplau priveliștile sinistre ale convoaielor de prizonieri, Darie pricepe că „*suferința și moartea altora nu-i mai mișcă, după atîta vreme petrecută în suferință printre muribunzi și morți*”.

Străduința de a găsi un rost întregului vălmășag derutant și deprimant care-l înconjoară, macină conștiința micului erou. Prăbușirea sub focul ucigător al realității nemiloase a visurilor naive, ingenuue, destrămarea seninătății și a închipuirii plină de miraje a eroului — aceasta este sursa lirică a povestirii scriitorului. Nelinıştea plină de remușcări, conștiința apăsătoare a datoriei pentru scurgerea fără de sens a existenței sale întinată de umilințe („*Pînă acum m-am tîrit prin țărîna ca să-mi cîștig traiul. Ca viermele. Am primit bice pe spate, pumni după ceafă, pîcoare în pîtec și-n coaste... Pînă acum... Și de acum înainte?*”) însoțesc călătoria chinuită a micului Darie spre „fabulosul, miraculosul” București. Sfaturile solemne ale tatălui răsună ca un refren întăritor, ca un leitmotiv optimist în peregrinările lui Darie. El își încordează toate puterile lăuntrice, își concentrează mintea și inima pentru a păstra nealterată încrederea sfîntă în om, în conștiința umană. Oamenii sînt pentru el flori ale pămîntului, dar flori veștede, ofilite. Astfel sînt țărani sărmani întîlniți pe drumuri, descuți, cu cămășile rupte, nespălați și nerași de săptămîni, cu obraji osoși, topiți de foame și cu ochii pierduți, duși, abia licărind în fundul capului. Sau chipurile scofilcite, trupurile acoperite cu zdrențe mucedale ale ostașilor istoviți. Sau figurile cojile ale oamenilor sfîrtecați de pelagră. Suferința mutilează gingășia, curătenia, prospețimea florilor de pe pămînt. Chiar moartea continuă motivul florilor. „*Poate că din singele cu care oamenii au stropit, au adăpat, dar n-au saturat încă pămîntul, răsar macii roșii, aceste flori de sînge care acoperă, ici-colo galbenul lanurilor de grîu în fiecare început de vară*”.

Insușirea învățaturii marxist-leniniste asupra cauzelor războaielor imperialiste, l-au ajutat pe scriitor să înfățișeze realist tabloul acelor ani cumpliți și să dezvăluie convingător procesul de formare a conștiinței lui Darie. Apărînd cu eforturi îndirjite sentimentul de dragoste și credință în demnitatea umană, Darie își modelează caracterul pentru a putea răzbi mai departe. El învață ceva din

amintirea firii stîncoase, nepăsătoare a bunicii austere și reprimă urma de duioșie, făcînd pe prietenul său Pavel să-și tempereze la rîndul său pornirile sentimentale și să se despartă supărat. Răbdarea, rezistența stoică sînt pătrunse de conștiința necesității de a ști totul, de a fi înarmat cu toate. („*Aș vrea să închid ochii și să nu mai văd nimic. Nu pot să închid ochii. Trebuie să văd totul, totul... Trebuie să văd totul și să nu uit nimic*”).

Tema lirică a povestirii poartă pecetea forței de evocare poetică a lui Zaharia Stancu. Atrocitățile războiului sînt trăite din plin de sufletul fraged al micului Darie, ele scurmă cenușa amintirilor copilăriei, îi înăspresc voința, îi călesc puterile, îi ascut mintea, îi trezesc licărul de conștiință politică, de înțelegere a cauzelor răului. Pătrunderea lumii interioare a eroului i-a permis scriitorului să dea o rezonanță atît de impresionantă apelului său împotriva războiului imperialist. Zaharia Stancu a dezvăluit cu îndrăzneală meditațiile, frămîntările sufletești, consacrînd pagini întregi peregrinărilor imaginației bogate a lui Darie. Nu este vorba despre psihologism, deoarece autorul a rămas consecvent metodei realiste, arătînd influența realității asupra sufletului plăpînd al copilului, călirea lui, revărsînd o undă de umanitate, de duioșie în virtejul aspru al anilor de restriște. Tema atît de actuală a demascării războiului imperialist în povestirea lui Zaharia Stancu capătă în analiza critică cu atît mai multă forță, cu cît urmează sensul ei artistic, pătrunzînd complexitatea structurii sufletești a copilului, care trăiește aceste întîmplări. Atrocitățile războiului sînt cunoscute din plin de sufletul fraged al micului Darie, ele scurmă cenușa amintirilor copilăriei, îi înăspresc voința, îi călesc puterile, îi ascut mintea, îi trezesc licărul de conștiință politică, de înțelegere a cauzelor răului. Sentimentul solidarității cu oamenii simpli în suferință, germenele hotărîrii de a se răzvrăti împotriva flagrantei nedreptăți — sînt surprinse cu măiestrie de scriitor în profilul sufleteșc al eroului principal.

Analiza reflectării în artă a transformărilor petrecute în țara noastră, a fizionomiei oamenilor noi este o preocupare centrală a criticii noastre literare. Însemena lucrării literare problema raportului între generalitatea și individualitatea ideii artistice, capătă o deosebită actualitate. Problema poate fi studiată fructuos dacă ne referim, de pildă, la două opere literare însemnate, oglindind aspecte contemporane din viața satelor noastre: „Desfășurarea” de Marin Preda și „Lența” de Francisc Munteanu.

Teza superiorității formelor socialiste de viață este cuprinsă în conținutul remarcabilei nuvele a lui Marin Preda, „Desfășurarea”. În „Desfășurarea” autorul a redat cu multă veridicitate mecanismul complicat al luptei de clasă în satele noastre, formele diverse ale conflictelor sociale, forța partidului care conduce pe calea socialismului țărănimea muncitoare. Aceste teze sînt însă întrupate organic în destinul individual al eroilor, în complexitatea relațiilor între personaje. Dezgolită de sensul ei uman, de evoluția psihologică a caracterelor, substanța ideologică și artistică a nuvelei ar pierde timbrul ei specific, s-ar dizolva în formule abstracte, vagi, neconcludente în acest domeniu. Un aspect esențial al ideii artistice a nuvelei este implicat în traiectoria transformării sufletești a lui Ilie Barbu. Zugrăvirea procesului de prefacere a mentalității eroului principal, apariția germenilor conștiinței politice, călirea lui revoluționară în condițiile intensificării luptei de clasă — exprimă în fond o idee directoare a nuvelei, dăruindu-i fondul emotiv, uman. Și în drama personală, în soarta individuală a lui Ilie Barbu — rezidă mesajul social și artistic al scriitorului.

Justețea concepției scriitorului, vigoarea orientării sale ideologice și politice se verifică deplin în domeniul literaturii numai prin cercetarea sensului imaginii artistice, urmărind în acest caz „drumul spinos al înțelegerii” pe care-l străbate eroul principal al nuvelei. Lupta pentru dreptatea socială, atașamentul față de partid, reprezentă justificarea existenței lui Ilie Barbu, sursa credinței lui luminoase, a optimis-

mului exuberant. Repulsia pentru orice tentativă de înjosire, de încălcare grosolană a demnității umane s-a întipărit trainic în sufletul sensibil al tînărului țăran care a slugărit ani grei la stăpîni. Formarea gospodăriei colective însemna pentru el o cotitură decisivă, curmarea întregului trecut jalnic, împovăraător. „*Principalul era că viața cea veche, în care el se simțise totdeauna asuprit și chinuit, era lovită acum chiar în temelia ei. De-aici înainte oamenii se vor băga în seamă și se vor împrieteni nu după cîte pogoane are fiecare, după cîte cai, boi sau porci au în bătaură, ci după cum au să muncească și să se poarte în viața cea nouă care începea*”.

Marin Preda a înfățișat un tînăr țăran sărac, cu un suflet curat de copil, cu naivitatea și puritatea sufletească a omului peste care pervertirea, abrutizarea ce au însoțit domnia lumii vechi — au trecut fără să-l atingă. Autorul accentuează de la primele rînduri ale nuvelei firea senină, ingenuă a eroului: „*Ilie Barbu se trezi din somn cu ochii limpezi, ușor și liniștit, cu toate că se culcase seara frînt de osteneală. „Uite domnule, s-a făcut dimineața”, gîndi el cu mirare*”.

Autorul insistă asupra caracterului deschis, senin al eroului, asupra notei de inocență morală care apare din gesturile și vorbele sale. În ziua constituirii gospodăriei colective, în contrast cu figurile preocupate, neliniștite, mistuite de gînduri ale celorlalți, Ilie Barbu se distinge prin veselia lui reconfortantă, prin expansivitatea și prospețimea lui sufletească. „*Se uita la toată lumea cu ochii larg deschiși, parcă fără să clipească: „Mă vedeți? Eu sînt, Ilie Barbu. Ei, ce ziceți?”*”. Această sinceritate spontană, sublinia din plin încrederea totală cu care Ilie Barbu dorea să înceapă viața cea nouă. La înscriere autorul observă din nou această reacție specifică a eroului: „*Și rotî privirea sa mare împrejur și se uita la oameni fără să clipească. „Mă vedeți, fraților, întrebă el mut, cu chipul luminat de bucurie. Ei, ce ziceți? Eu sînt, Ilie Barbu”, le mărturisea el încrezător*”.

Asemenea întrebări tăcute, exprimate prin limpezimea gestului, a mimicii sînt

de natură să plece privirile celor frământați de îndoieli, de ezitări descurajante. Bucuria lui autentică, nelimitată, sfredelă sufletul opac de gânduri tulburi al altora, dezvelind micimea zbuciumului steril, laș. Turlea, care-l revede după douăzeci de ani de despărțire, remarcă și el ceea ce se păstrase imun în firea vechiului său prieten. „*Turlea nu putea să spună sigur ce anume: poate ochii? Adevărat! Ilie a rămas un om deschis și încrezător, cu toate că obrații săi mari și aspri căpătaseră două cute tăiate destul de adânc*“. Ilie Barbu nu reprezintă seninătatea imperturbabilă a oamenilor trecuți prin multe încercări răscolitoare, care au cîștigat o filozofie a indiferenței calme, neclintite. Este seninătatea omului simplu, cinstit, cu o credință deplină în dreptatea cauzei sale înțelegînd însă într-un mod liniar, cu un optimism facil, lupta pentru viața cea nouă.

Puritatea sufletească a lui Ilie Barbu cuprinde o doză excesivă de credulitate naivă, de miopie politică. Eroul nu pricepe bine forța dușmanului, nu prevede riposta lui perfidă, violentă, și trăiește certitudinea falsă că trecutul a fost înmormîntat deplin. Nici prietenii, tovarășii săi nu-i acordau din această pricină considerația meritată, și nu-i evaluau just calitățile. („*Bă Ilie — a sărit și Gavrilă numaidecît — îmi place de tine dar nu-mi place că prea le crezi pe toate*“). Atitudinea prietenilor săi îl determina și pe el să nu fie conștient de capacitatea sa, să se mențină adesea deoparte acceptînd postura smerită de auditor, de om care ascultă și îndeplinește, neîncumetîndu-se să contrazică vreodată.

Maria Preda a ales un moment de răscruce în viața eroului, cînd bucuria lui sinceră, conținînd însă multă autoliniștire, nepăsare politică, suferă un șoc dureros. Pentru generalitatea ideii artistice a nuvelei, alegerea acestei împrejurări decisive în schimbarea concepției eroului — are o semnificație amplă. Întîlnirea brutală cu manifestările ostile de recidivă ale dușmanului zdruncină seninătatea lui Ilie Barbu. Ziua constituirii gospodăriei colective este etapa hotărîtoare în călirea lui

politică și autorul pătrunde cumultă subtilitate sentimentul clătînării acelei siguranțe iluzorii din conștiința tînărului țăran și redă în profunzime metamorfoza lăuntrică care se declanșează rapid și eficace.

Pretențiile ofensatoare ale lui Voicu Ghiocioaia. („*Bă Ilie, ia vin'încoace, strigă Voicu Ghiocioaia, făcîndu-l pe Ilie Barbu să tresară din visurile sale. Ce păzești tu p'aici? Ia du-te pînă colea la Mèate și ia-mi niște tutun!*“), glasul aspru și poruncitor al lui Bădîrcea („*Ce faci, bă, Ilie, înțepenși acolo? Mișcă-te, ai prins rădăcini acolo*“) spulberă veselie lui nețărîmuită, readeșteaptă dureri adînci trecute. Ilie Barbu simte în tonul imperativ și jignitor al lui Voicu Ghiocioaia și al lui Bădîrcea tentativa de a umili din nou, de a terfeli demnitatea oamenilor, de a pecetlui pentru veșnicie raportul între stăpîn și slugă pe care el îl voia definitiv îngropat. Răspunsul impertinent, josnic al dușmanului, supune la grea încercare conștiința lui Ilie Barbu. Exuberanța naivă face loc frămîntării răscolitoare, care pregătește noua atitudine politică a comunistului Ilie Barbu: fermitatea și vigilența revoluționară. Procesul sufletesc este surprins cu desăvîrșită autenticitate. Eroul își frînează reacțiile spontane și trăiește momente de descumpănire. „*Ilie Barbu se așează tăcut pe prag și rămase nemișcat. Privirea i se mută de colo-colo peste lucruri. Parcă se ferea de ceva, parcă s-ar fi temut ca nu cumva gîndurile sale să iasă afară din cap, să umble prin tindă și muiera răzîndu-le să zică: „Ia uite ce-ți trece prin cap!*“ Acest Ilie Barbu posomorît, ursuz, veghiind atent să nu-și descopere vîrtejul de cugetări și frămîntări, este doar o fază de tranziție. În sufletul său se coace hotărîrea plină de avertisment. („*Ei, lasă dom'le Ghiocioaia, gîndi Ilie mai departe... Nu mă cunoști, lasă, că ai să mă cunoști tu*“).

Ciocnirea cu Ghiocioaia culminează prefacerea, Ilie Barbu adoptînd o atitudine ofensivă, intransigentă, impresionînd pe vicleanul său adversar. Siguranța comportării, înlăturarea timidității, a neîncredării în propriile forțe, sînt rezultatul

călirii lui politice. Iancu, vechiul stăpîn, ascultă cu stupoare și spaimă șoapta liniștită a lui Ilie Barbu, prevestitoare de cumplite furtuni. Voicu Ghiocioaia nu poate rezista în fața ochilor de o grea limpezime ai lui Ilie Barbu. (*„Întocmai ca și în casă, Ilie își rostogoli cu încetineală, în tăcere, privirea sa mare întîi de la Ghiocioaia la Iancu, apoi de la Iancu la Ghiocioaia”*) Spre consternarea vechilor săi tovarăși, Ilie Barbu luptă cu tact, cu abilitate, dovedind maturitate politică. Anghel se miră de volubilitatea lui neobișnuită, de perspicacitatea cu care îi intuiește intențiile, de gestul sigur, firesc cu care Ilie Barbu își aruncă pălăria pe dulap urmînd obiceiul înrădăcinat în sediul organizației. Urmele modestiei exagerate, ale pasivității temătoare s-au evaporat, iar semeția lui cumpănită, expunerea decisă a convingerilor sale — arată creșterea radicală a eroului în tensiunea conflictului, cucerirea unei noi demnități umane.

Ilie Barbu nu și-a pierdut trăsăturile de caracter. Sensibilitatea ascuțită, impresiabilitatea, curățenia sufletească s-au păstrat. Cînd el cîștigă prețuirea înaltă a celor din jur, reacționează conform caracterului său, *„Ilie se uită la fiecare în parte și în privirea sa mare stăruie o nedumerire: bine, ei îi spun toate acestea, dar își dau seama ce bucurie îi fac? Ilie hotără că nu, și atunci se apropie de dulap și întinse foarte liniștit mîna după pălărie; trebuia să plece — cît mai repede, altfel are să se bage de seamă că îi bate inima”*.

Autorul urmărește transformarea lui Ilie Barbu pe mai multe planuri, remarcînd de pildă răsturnarea relațiilor sale cu frații Ciobanu. Cei doi frați, Vasile și Gheorghe, afișînd preocupări pline de gravitate, folosind un ton apăsător și solemn, mergînd țepeni, masivi, căutînd să impună și prin înfățișarea arogantă erau în fond mărginiți, naivi, de o încăpăținare prostescă. Disprețul lor pentru Ilie Barbu era ridicol, caraghios. Ei îl jigneau prin indiferența lor umilitoare, prin trufia lor grosolană.

Atitudinea bărbătească a lui Ilie Barbu în fața dușmanului, îndrăzneala neîncu-

voiată, tenacitatea, neașteptata lui siguranță în păreri, stima de care începe să se bucure în sat — toate acestea uimesc pe obtuzii și greoi săi prieteni. Autorul subliniază astfel iscusit schimbarea fizionomiei sufletești a lui Ilie în ochii celor doi amici: *„Vasile și Gheorghe se uitau buimaci la Ilie, nu-l mai recunoșteau. Părea mai înalt decît îl știau ei, mai vînjos”*... După ce atîta vreme străduința lui Ilie de a-i convinge să urmeze calea cea bună s-a irosit zadarnic (*„Măi Vasile! Măi Gheorghe!”* — exclamații care cuprindeau tonul de imputare și regret că nu-l înțelegeau) de astădată calmul, stăpînirea lui de sine au convins pe vechii săi prieteni, care-și dau seama în sfîrșit că Ilie Barbu este o personalitate.

Trecerea de la exaltarea spontană, naivă, la atitudinea conștientă, matură, este sesizată cu multă artă în nuvela lui Marin Preda. Realismul robust al autorului — cunoscător profund al sufletului țaranului, cu dialectica întortochiată a psihologiei sale — nu contravine notei de poezie și lirism care acompaniază transformarea eroului. Adevărul unei cugetări a lui Lermontov se potrivește momentului de ascensiune a eroului nuvelei lui Marin Preda: *„Multe riuri line încep prin zgomoase căderi de apă, dar nici unul nu saltă și nu spumegă în tot drumul lui spre mare. Dar această liniște e deseori semnul unei mari puteri, fie ea și ascunsă. Bogăția și profunzimea sentimentelor și a gîndurilor nu admite izbucniri exaltate”*.

Prefacerea mentalității nu distoncază, ci corespunde unui acord armonios interior. Marin Preda și-a concentrat atenția asupra lumii sufletești a eroului, utilizînd consecvent monologul interior. Reliefind resorturile tănuite, intime ale sufletului uman, scriitorul a înțeles necesitatea aprofundării psihologice a eroilor pentru relevarea frumuseții lor morale și intelectuale. Lupta justă împotriva tendințelor psihologice, împotriva ruperii arbitrare a lumii lăuntrice a personajului de realitatea înconjurătoare, împotriva scormonirii gîndurilor bolnăvicioase, a meschinilor autodevorări — nu trebuie să ducă la factologie searbădă, la descrierea exclu-

sivă a acțiunii golașe. Eroul lui Marin Preda, ca și cel al lui Zaharia Stancu este o replică viguroasă împotriva acelei literaturi confectionate, care elimină puritan descrierea realistă a lumii interioare a personajelor, încercînd s-o suplinească prin dinamica spectaculoasă a subiectelor, prin întorsături surprinzătoare ale intrigii. Elogiul la adresa scriitorului poate fi cu atît mai mult sporit, cu cît Marin Preda a dezvoltat creator moștenirea literaturii realiste despre viața satului, îmbogățind-o cu acele figuri de țărani care au astăzi o conștiință ridicată, o perspectivă înaintată. În literatura noastră, bogată în tradiția reflectării vieții satului, în care domină Rebreanu și Slavici — Sadoveanu fiind o culme singulară — Marin Preda a descoperit adevăruri noi. Țăranii nu mai sînt înfățișați în primitivitatea pornirilor, pe linie instinctuală, pervertiți de mizerie și înjosiri. Scriitorul oglindind o nouă realitate a înfățișat — consecvent unui realism sobru, neînduplecat, — sufletul ingenuu al unui țăran sărac care cucerește o nouă demnitate, o conștiință politică avansată. Forța de masă a cuvîntului Partidului, călirea omului simplu în conflictul ascuțit de clasă sînt întruchipate în evoluția firească a lui Ilie Barbu, respectînd legile artei înalte. Este un mare merit al scriitorului că a înfățișat în culori veridice chipul omului simplu, devotat pînă la abnegație Partidului, țăranul muncitor cinstit și modest care luptă eroic pentru transformarea socialistă a satelor noastre. Reușita figurii lui Ilie Barbu arată elocvent cum profunzimea generalizării artistice determină și o individualitate pronunțată, expresivă.

Conținutul nuvelei lui Marin Preda nu se restrînge la destinul lui Ilie Barbu. Dar figura lui este pivotul central de la prima scenă — pregătirea înfrigurată, din dimineața zilei constituirii gospodăriei colective — pînă la ultima scenă — în aceeași noapte cînd Ilie Barbu explică în vis nevestei, calm și competent, problema alianței clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare — episoade care marchează etapele extreme ale realizării ideii principale a nuvelei. Numai prin

reînvierea caracterului lui Ilie Barbu, prin cercetarea lui în complexul situațiilor înfățișate în nuvelă, poate fi înțeles fondul artistic al operei literare, țelul ei ideologic.

★

„Un drum spinos al înțelegerii“ străbate și Lența, eroina valoroasei nuvele a lui Francisc Munteanu. Evitînd reconstituirea portretului sufletesc al Lenței, al dramei ei personale — poate fi oare înțeles conținutul specific al nuvelei?

Tema Lenței este tema dezmeticirii din toropeala neștiinței și a supunerii oarbe, tema cuceririi demnității umane. Lența era o fată veselă, sprinteră și de aceea babele din sat o socotiseră fată stricată, dezmățată și sușotiseră tare multe pe socoteala ei. Autorul surprinde firea spontană, autentică a fetei, eliminînd orice notă de livresc. Lența îndrăgise jocurile nebunatace, primii colți verzui ai pinilor, salciile înflorite timpuriu; ea preferă plimbările tîrzii pe malul apelor, ascultînd foșnetul cîmpiei. Era tînără și neștiutoare și de aceea acceptarea ușurată a sfaturilor necugetate i-a răscolit existența. Sfrîoasă, nepricepută, Lența a urmat ascultătoare îndemnul mamei și s-a căsătorit cu președintele gospodăriei colective Mihai Goldiș. Era măgulită că devenea nevasta unui om de vază și nu observa părul lui încăruntit, nu înțelegea că în această căsnicie lipsea iubirea sinceră, fierbinte. Căsătoria i se părea un lucru nou, ciudat, ispititor. „*Lența, veselă de mulțimea adunată de dragul ei, ridea și vorbea cu cei din jur. Arăta mîndră și nepăsătoare, se bucura de urări. Își rostea cu glas tare numele cel nou, Lența Goldiș: Lența Goldiș...*“

Autorul reconstituie frînturi din întîmplările trecute, rămase în amintirile Lenței și revenind mereu din pricina traiului amar în casa lui Goldiș. Goldiș avea capul mare, acoperit cu păr negru, des, țepos ca de mistreț. Se ridicase în sat prin muncă îndărătnică, dar era de fapt orgolios și irascibil, capabil de acte murdare pentru satisfacerea patimilor nechibzuite. Francisc Munteanu descrie paralel decăderea politică a lui Goldiș, ajuns să pactizeze cu chiaburii, să submineze con-

solidarea gospodăriei colective, cu atitudinea lui burgheză în viața de familie, față de Lența. Tinerețea zvăpăiată a Lenței era amenințată cu pietrificarea între pereții mucegăiți ai casei lui Goldiș. Acesta încerca să-i amăgească prizonieratul prindaruri scumpe și strălucitoare, dar nu putea alunga plictiseala tristă și rece, ce devasta existența Lenței.

Este surprins cu finețe zbuciumul Lenței, care nu poate admite fericirea strimțată, sufocantă. („*Bărbatul o să vie tirziu, înnegurat, ca și cum veșnic i-ar fi plouat și i-ar fi nins, o să mănince hulpav și, aprinzându-și o țigară, o s-o întrebe: — „Gata-i patul, Lență?”*”) Fata naivă, veselă, credulă, începe să se revolte împotriva sihăstriei și a sclaviei, vrea să muncească și să iubească cu adevărat. Odaia mohorită, colivia înăbușitoare care-i atrofia aripile, apatia traiului alături de Goldiș, acesta e calvarul Lenței, calvar care-i pregătește maturizarea, deșteptarea demnității anchilozate. În contrast cu decorul posac, deprimant al casei lui Goldiș, Lența își reamintește imaginea luminoasă a risului lui Gheorghe, într-o zi însorită de altădată. Lența tinjește după libertatea vieții adevărate. Astfel începe „*dragostea furtunoasă, fără întrebări*”. Lența dorește ca viața nouă să-i asigure plenitudinea existenței, realizarea aspirațiilor curate și tumultuoase. Iubirea este singura cale pe care o găsește, pentru că numai ea îi înalță capul, îi redă încrederea, o învață să acționeze independent: „*Lența se întorcea acasă cu capul sus, călcând cu mândrie, bucurându-se în toată ființa ei de vântul calduș, desmorțit și șuerător de început de februarie*”.

Belinski deosebea dragostea silnică de cea liberă în cuvinte inspirate: „*Nimic nu înfruntă cu mai multă înverșunare asprimea condițiilor exterioare ca inima, și nimic nu năzuiește mai mult spre absolută libertate. Căci ce reprezintă fericirea pe care ți-o dă dragostea, de vreme ce ea e silită să se adapteze unor condiții exterioare? E cîntecul privighetoarei sau al ciocîrliei într-o colivie de aur. Ce este însă fericirea dragostei, care nu recunoaște decît porunca și dorința inimii? E cîntecul triumfal al*

privighetoarei la asfințit, în umbra tainică a salciei ce umbrește apa; e cîntecul liber al ciocîrliei, care gustînd cu frenezie beția vieții, cînd fișnește în sus ca o săgeată, cînd cade din cer, cînd plutește bătînd nemișcată din aripi, scaldîndu-se parcă și cufundîndu-se în eterul albastru... Pasărea iubește libertatea; pasiunea este poezia și floarea vieții; ce mai rămîne însă din pasiune cînd inima nu e liberă?”

O asemenea dilemă dureroasă trebuia să curme și eroina principală a nuvelei lui Francisc Munteanu.

Zugrăvirea destinului Lenței ridică însă o obiecție însemnată. În problema dezvoltării tipicului prin traectoria individuală a evoluției unui personaj, trebuie prevenită și extrema contrarie confundării mecanice a schemei tipului social cu individualitatea caracterelor: tendința de a rupe problema personală de adevărul social general. Într-o anumită măsură o asemenea deviere se întrezărește în prezentarea „învierii” morale a Lenței.

Autorul reușește să înfățișeze veridic răzvrătirea Lenței împotriva tiraniei trufașe a lui Goldiș și licărul de combativitate care luminează chipul fetei plăpînde și neștiutoare care-și cucerește demnitatea. Dar Francisc Munteanu n-a izbutit să contopească tema rostogolirii politice a lui Goldiș cu tema ridicării morale a Lenței, și de aceea problema umană, intens prezentată, este văduvită într-o anumită măsură de o semificație socială mai amplă, este simplificată în final. Aspirația Lenței spre independență trebuia alimentată cu germenii unei atitudini politice, unei înțelegeri mai deslușite a problemelor sociale care frământau satul. Ori, împotrivirea colectivului în fața măsurilor arbitrare greșite ale lui Goldiș, demascarea lui ca renegat și decăzut politic se desfășoară paralel și autonom față de revolta Lenței împotriva despotismului său familial, pentru eliberarea din robia împovărătoare.

Nuvela, deși cuprinde multe stîngăcii în construcție și în stil, denotă capacitatea deosebită a autorului în pătrunderea dialecticii sufletești a personajelor, ceea ce îi asigură popularitate și prețuire printre

cititori. Orientarea ideologică mai fermă ar fi ajutat scriitorului să descopere în destinul individual al eroinei o semnificație socială mai profundă.

Critica noastră literară a remarcat direcția îndrăznească și justă a operelor literare ale lui Francisc Munteanu („Lența” și „În orașul de pe Mureș”), calificându-l drept adversar al idealizării eroilor, al poleirii artificiale a realității. Tânărul scriitor, partizan al realismului deplin, nemilos, redă fără ezitări contradicțiile vieții, complicațiile dezvoltării oamenilor, formele variate, inedite ale raporturilor sociale. S-a observat de asemeni că, uneori, Francisc Munteanu sfidează adevărul vieții, cultivând ciudățeniile, aspectele excentrice care ajung să denigreze chipurile oamenilor. Numai o concepție clară ideologică poate păzi pe scriitor de abaterile de la orientarea curajoasă spre realism.

★

Rezultatele acestor sumare analize critice sînt totuși concludente pentru relevarea unității ideii artistice a operelor literare. Orientarea ideologică justă, profunda generalizare artistică, individualitatea maximă se contopesc indivizibil în imaginea literară, asigurînd conținutul artistic specific al operei. Critica trebuie să judece ideea operei literare în unitatea ei organică, reconstituind astfel sensul artistic al imaginii.

Trebuie combătută tendința estetizantă de a evita analiza orientării ideologice a operei, înțelegînd limitat, fals, conținutul generalizării artistice. Tot astfel trebuie

înlăturate tezele simplificatoare ale vulgarizatorilor, care sparg unitatea conținutului și formei și interpretează mecanicist raportul între generalitatea și individualitatea ideii operei literare. Conceperea artei ca un proces despărțit în faze separate (întîi generalizarea, apoi individualizarea) mai persistă încă în unele articole, mărturisind o înțelegere strîmtă a specificului operei literare. Însuși termenul de „individualizare” care circulă des, denotă o perspectivă rigidă asupra formării personajelor literare, ca și cum eroul ar fi plămuit la început în trăsăturile lui generale comune și apoi i s-ar adăuga unele însușiri particulare, specifice, pentru a-l delimita. Extinderea acestei viziuni obtuze și asupra conținutului operei literare duce tocmai la ignorarea unității indestructibile între generalitatea și individualitatea ideii artistice.

Divergența nu rezidă deci în deosebirea de procedee, ci în deosebirea de înțelegere a ceea ce este esența criticii literare, situată pe pozițiile științei marxist-leniniste.

Aceste analize critice pot fi acuzate de unilateralitate, deoarece nu-și propun să epuizeze conținutul fiecărei opere, dar și cercetarea care ar completa lacunele ar trebui să urmeze aceleași principii de investigație și apreciere, afirmînd imposibilitatea scindării conținutului și a formei, imposibilitatea extragerii și reliefării tendinței sociale, ideologice, a operei fără reconstituirea imaginii ei literare, a destinului individual al caracterelor, în lumina ideii principale a operei și a confruntării cu adevărul vieții.

H. C. ANDERSEN

Cărui fapt se datorește marea popularitate pe care au cunoscut-o în toată lumea povestirile scriitorului de la a cărui naștere se împlinesc 150 de ani? Această întrebare pe care o impune ocazia aniversării sale implică, pe lângă o considerare critică a operei, și un elogiu. În orice caz, raportându-ne la mediul contemporanilor săi, limitele unei literaturi strict pentru copii par a fi prea înguste pentru a explica aprecierea largă și atâtea prietenii ilustre de care s-a bucurat scriitorul în timpul vieții, prietenii printre care se numără aceea a lui Heine, Dickens, Tieck, Thorvaldsen, Victor Hugo, Vigny sau Franz Liszt. În afară de aceasta, lui Andersen i se ridicase o statuie încă de pe când trăia, opera lui a avut încurind un răsunset european, iar la moartea sa i s-au făcut funeralii grandioase, asemenea unui mare bărbat de stat. Și totuși, fiul cismarului din vechiul orașel danez Odense n-a fost decât un „povestitor pentru copii”, — dar poveștile lui, asemenea celor ale lui Perrault la timpul lor, erau savurate și de oamenii mari. — „Așadar, notează el, poveștile plăcură tuturor și chiar pe oamenii mari îi captivă; ceea ce, după părerea mea, trebuie să constituie țința povestitorului de azi. Găsisem drumul care duce la toate inimile”. În acest „drum” rezidă însăși esența artei lui Andersen.

De unde această pasiune prelungindu-se dincolo de vârsta copilăriei, de unde această nevoie resimțită pentru ficțiunea basmului?

În poemul dramatic al lui Ibsen, „Peer Gynt”, bătrîna Aase exprimă în această privință punctul de vedere al omului din popor: „Și apoi, omul vrea să-și mai uite de necazuri și de gînduri... Și iată, de aceea am îndrăgit noi poveștile...”. Este, în ultimă instanță, o nevoie de evadare din realitatea grea, apăsătoare, într-o lume imaginară, construită — e adevărat — cu elemente luate din lumea reală, — dar o lume imaginară totuși, creată conform unor înalte aspirații sociale și în care poporul își proiectează idealurile sale etice. Mai mult decât în cazul basmului popular, în basmul cult această nevoie de ordin etic și social se complică în principal și cu una estetică, satisfăcută de elementele (chiar și rudimentare) feerice, lirice, dramatice, de finețea umorului, de cordiala simpatie umană, de spirituala malițiozitate a aluziei ironice la adresa realităților cunoscute. Pentru orice vîrstă și pentru orice grad de educație, o asemenea ficțiune, realizată artistic, este mai mult sau mai puțin tonifiantă, visul concretizat aci este reconfortant.

Totuși, această explicație generală nu ar fi suficientă în sine: succesul lui Andersen se datorește originalității sale, pe care o vom descifra mai jos.

Una din notele acestei originalități este reflexul în operă a elementelor vieții personale a autorului. Opera sa s-a născut din amintirea unei copilării triste și a sărăciei amare pe care a cunoscut-o în

casa părintească, — o viață de copil prea rar întreruptă de bucuriile naive ale copilăriei. — „*Dacă am lăsat să picure cîțiva stropi de amărăciune (în autobiografia sa — n. ns.), paginile acestea sînt destinate să pună în relief anumite părți din opera mea și să o lămurească*“ — mărturisește Andersen mai tîrziu.

Tatăl său, fiu de țăran din munții Dane-marcei, era un meșteșugar sărac, dar o fire care i-a știut creea copilului acea atmosferă familială de bunătate, de gingășie și de candoare de care se resimte și pe care o crează la rîndul lor povestirile scriitorului. Rămas orfan de tată la o vîrstă fragedă, Hans Christian, acum fiul bieteii spălătorese rămasă văduvă, nu poate continua școala, intră pentru scurt timp ucenic într-o fabrică, iar la paisprezece ani pleacă singur în capitală, dus de marele său vis de a ajunge actor.

Dar atît scena cît și conservatorul îl refuză; în schimb, găsește aici binefăcători care-l îndrumă și-l ajută să-și continue studiile, după o întrerupere atît de îndelungată. Între timp debutează cu versuri de factură romantică și umoristice: „*rîsul printre lacrimi era felul meu la acea epocă*“, notează el în autobiografia sa.

Încercările sale literare se concentrează însă mai ales în jurul scenei: tragedii și vodeviluri, drame și comedii, poeme dramatice și melodrame, în general artificiale și manierate, lipsite de un accent personal, de o concepție originală, de idei aprofundate sau de un autentic simț al scenei, — totuși unele din ele acceptate și jucate chiar cu un oarecare succes de moment (de ex. drama în cinci acte „Mulatra“). Pe lîngă poezie și teatru, preocupările scriitorului se extind și în domeniul romanului. Primul din cele cinci romane ale sale, „Improvizatorul“, este opera care, cu tot convenționalismul concepției, l-a impus mai întîi dincolo de granițele patriei sale — în Germania. De asemenea apreciat a fost — la o dată cînd era la modă sentimentalismul romantic mic-burghez — romanul „Doar un scripcar“ (povestirea duioasă a insuccesului unui artist talentat), desigur și pentru evidenta identitate dintre erou și autor.

În fine, în afară de sectorul prin care

Andersen aparține istoriei universale a literaturii, ultimul domeniu în care s-a manifestat scriitorul este acela al memoriei de călătorie („Bazarul unui poet“). Căci, la o dată cînd încă trenul nu apăruse, și chiar mai tîrziu era o raritate, Andersen deține un adevărat record sub acest raport: scriitorul care toată viața n-a avut un cămin al lui, a făcut șapte călătorii în Italia, șase în Franța, două în Anglia, a străbătut Germania și Elveția, Spania și Grecia, Portugalia și Turcia, precum și Dunărea de la capăt pînă la Viena; oare strămoșii săi vikingi n-au fost și ei cei dintîi navigatori ai lumii, care au abandonat navigația de coastă pentru a se aventura în larg? Numai că, la Andersen, acest gust de aventură coincide cu nevoia de cunoaștere și observație realistă a lumii: „*Cea mai mare dorință a mea, scrie el, era să-mi lărgesc orizontul prin cunoașterea naturii și a oamenilor*“.

Fraza aceasta, subliniind o preocupare fundamentală a scriitorului, dă cheia înțelegerii juste a operei lui Andersen. Căci trebuie să recunoaștem că profilul scriitorului care ne-a încîntat copilăria cu miraculosul și feeria basmelor sale, nu ni s-a conturat cu o suficientă subliniere a acelui aspect al inspirației realiste, fără de care imaginea lui Andersen rămîne parțială și deformată.

„*Copilăria mea era acum departe, iar tinerețe eu n-am avut. Pînă aci, o viață de luptă aprigă și continuă. Abia acum, la 34 de ani, intram în adevărata primăvară a vieții mele*“ — scrie el.

Data coincide cu intrarea lui Andersen în domeniul povestirii și al basmului; și timp de 35 de ani scriitorul va da aproape anual cîte o fascicolă, totalizînd un număr de circa 180 de bucăți, care umplu cinci volume de cîte 400 de pagini.

Cînd lasă materialul nealterat, sursele sale se arată a fi tradițiile populare, fablele de circulație, vechi motive nuvelistice, sau trecutul istoric național — dar din această sursă numai cinci bucăți. și acestora adăogîndu-li-se multe elemente de basm. De cele mai multe ori materialul este dezvoltat („Claus cel mic“, de pildă,

amintește de-aproape seria Simplicius-Till Eulenspiegel-Păcală), și mai ales, inventat în întregime („Tovarăși de drum“, „Gulerul“, „Crăiasa Zăpezii“, „Povestea unei mame“, etc.). Numai o parte însă, — și nu cea mai întinsă — este ocupată de basmul propriu zis, de povestea care are la bază elementul miraculos; de aceea le și numește „aventuri și istorii“, în sens de întâmplări neobișnuite și interesante, — și numai o singură dată le numește „basme“. Prin urmare: zona povestirii (a cărei capodoperă rămîne „Mica vînzătoare de chibrituri“), și zona basmului, — în care se manifestă mai degrabă predilecția pentru însuflețirea obiectelor și viețuitoarelor decît pentru intervenția miraculosului exterior.

Adevărul este că sub raportul procedurilor de creație utilizate — realismul observației sau libertatea fanteziei, — o delimitare precisă a acestor zone se poate trasa: firul povestirii realiste este adesea întrerupt de intervenția neverosimilului, așa după cum țesătura fanteziei este uneori pigmentată cu aluzii, observații, ironii, luate din planul realității. În unele cazuri, povestea obiectului animizat este dintr-început dusă paralel cu povestirea realistă a unor ființe omenesti (ca în „Povestea unui gît de sticlă“). O caracteristică de bază — și de efect — a artei lui Andersen este continua împletire (deși în dozări diferite) a acestor planuri, exercițiu în urma căruia miraculosul nu apare a priori ca un „procedeu“, ci pare a se integra unei viziuni proprii, cu afinități cu viziunea folclorică scandinavă. O împletire care nu face decît să dea unitate ansamblului operei, organizînd-o în cadrele unei concepții personale.

Dealtfel, inspirația realistă rămîne pentru Andersen o ambiție permanentă și mărturisită. În cele 700 de pagini autobiografice ale „Povestirii vieții mele“, Andersen remarcă adesea cum anumite momente, figuri, peisaje, impresii, sentimente sau amintiri din viața sa le-a trecut în diferite povestiri. „Lumea și viața au fost cea mai bună școală a mea“. Ideea aceasta revine des la el, cînd afirmă insistent că „s-a adăpat la izvoarele nesecate ale bogatei naturi“. E mîndru cînd își amin-

tește că marele sculptor danez Thorvaldsen „lăuda adevărul în opera mea“, — și ține să reproducă autograful pe care i-l dă celebra actriță Rachel: „*Artă înseamnă Adevăr. Unui scriitor atît de distins ca d. Andersen, acest aforism sper că nu-i va părea paradoxal*“.

★

Dacă realismul său se limitează la descrierea cadrului general de viață materială, fără să întreprindă o analiză a reacțiilor complexe ale personajelor, în schimb Andersen sesizează aspectul sentimental al situațiilor depresive, al suferințelor și mizeriei, manifestînd o simpatie caldă pentru oropsiții vieții. „*În atmosfera acestui lux princiar (ca învitat la curtea ducelui de Augustenborg — n. ns.) am compus o poveste plină de sărăcie și de suferință: „Mica vînzătoare de chibrituri*“. Însemnarea aceasta este foarte semnificativă pentru profilul moral al scriitorului conștient și chinuit de suferința celor mulți. De obicei simpatia față de oropsiți este exprimată la autor de pe poziția spectatorului generos, cu sentimente de umanitarism profund: „*Ferize de cei umili, căci a lor este împărăția*“ — scrie Andersen în „Album fără chipuri“ — „*Icarii truși se vor prăbuși în țărîină*“. Alteori însă atitudinea aceasta se exprimă prin punctul de vedere al obiditului, ca în cazul personajului din „Ce povestește bătrîna Jana“: „*Noi, oamenii săraci, știm una și bună: că atunci cînd murim trupurile noastre se întorc în pămîntul din care au fost făcute, și că ele sînt pentru el cea mai bună îngrășămintă. Dar castelanul nici de atîta nu e bun; l-au îmbălsămat și trupul lui se odihnește în cavoul familiei, așa că el nici măcar nu îngrășă pămîntul*“.

Fără să ajungă pînă la cauzele sociale ale răului, Andersen afirmă idealul iubirii de om („*Fericirea este acolo unde e și iubirea reciprocă*“), un ideal moral în care cele trei valori — adevărul, binele și frumosul, — se întîlnesc: „*Sămînța adevărului e prăfuită ca grăunțele de meu — vorbește un personaj din „Povestea oarbe care a descoperit piatra înțelepciunii*“. „*De cum am dat peste ea am lăsat-o să se pătrundă de buruiana frumosului și să tresară la*

apropierea binelui, pe care l-am găsit în inimile oamenilor cu cugetul împăcat". Optimismul marelui scriitor rezultând din încrederea în forțele morale ale omului, este evident: „*Omul este, fără îndoială, capodopera perfecțiunii*“, scria el; de aceea, „*fiecare națiune are dreptul la perfecționarea sa în Bine și Frumos*“.

Acest ideal moral este conceput pe singura coordonată concretă — a faptei bune. „*Noi, fiicele aerului (din „Mica sirenă“) n-avem nici noi suflet nemuritor, dar prin fapte bune putem câpăta unul. Zburăm spre țările calde unde bîntuie ciuma și venim în ajutorul oamenilor. Imprăștiem în atmosferă parfumul florilor și-i vindecăm. Când am făcut timp de trei sute de ani tot ce ne stă în putință, câpătăm un suflet nemuritor și putem împărtași și noi fericirea veșnică a omului*“. În concepția lui Andersen există anumite lucruri care trebuie respectate: fapta bună, sufletele și durerile cele mai umile, munca modestă și sentimentele curate, armonia vieții familiale, visul ce reconfortează omenirea în suferință, întreaga lume vegetală și animală, natura în ansamblul ei; cel puțin sub aceste trăsături din urmă, se resimte în această concepție ceva din îndepărtata atitudine a povestitorului popular islandez de „sagase“ de acum mai bine de opt veacuri.

Hotărît, nu-i putem atribui lui Andersen dimensiuni spirituale pe care nu le are. Scriitorul cu o copilărie întârziată și cu o cultură deficitară, scriitorul care în ultimii ani ai vieții se ducea în fiecare zi în parc într-o dispoziție de adevărată beatitudine să-și contemple bustul cu o candoare iremediabilă, — în voluminoasa sa autobiografie nu se arată a fi agitat de întrebări, de probleme, de contradicții; iar arta lui este o artă care nu dezbate conflicte grave. Totul aici se rezolvă liric, în simplitatea lineară a melodiei lipsite de acordurile profunde ale unei orchestrații complexe.

★

Dar dacă sectorul povestirilor revelează un scriitor sensibil, căruia experiența unei vieți aspre i-a deschis ochii asupra realității, celălalt sector, al basmelor,

arată că scriitorul (care la vîrsta de 16 ani se mai juca încă cu păpușile!) nu și-a pierdut niciodată candoarea sentimentului și bucuria vieții. „*Mă simt copilul Fericirii*“, exclamă scriitorul la o vîrstă înaintată, — cu aceeași ingenuitate a rățoiului cel urît (din povestirea cu același titlu, în care se regăsește ușor transferul simbolic al unor elemente autobiografice) a cărui bucurie „*il răsplătea din belșug pentru necazurile trecute, și însăși amintirea acestor suferințe îi făcea mai vie bucuria sa*“. Spre deosebire de frații Grimm, care repovestesc o creație populară față de care ei păstrează o atitudine obiectivă, spre deosebire de Perrault, care repovestește și el, cu multă grație și finețe, cu spirit și uneori cu mici ironii basmele bunicuței, — Andersen pare a fi el însuși cel dintîi care crede în materia pe care o creează sau o prelucurează, și în care planul fanteziei face adesea apel la elementele realității, — este antrenat de ficțiune se lasă dus de ea, bucurîndu-se cu naivitatea unui copil. Această notă dominantă de candoare, imprimă poveștilor sale acel ton de comunicativitate imediată, proprie lui Andersen.

Nu numai în basmul popular, ci și la Andersen nu poate fi negată prezența anumitor elemente provenind din mitologia scandinavă pe calea tradițiilor folclorice, — toate acele ondine, elfi, gnomi, sirene, păsări miraculoase, pe care le întîlnim atît de des în poveștile sale alături de obișnuitele zîne, vrăjitoare, etc. Dar, în afară de aceste ființe supranaturale, totul este însuflețit; și, asemenea poetului din povestirea „*Cîte nu se nascocesc*“, rolul scriitorului este de a-și pune ochelarii fermeceți prin care vede minunile din stupul albinelor, și cornetul acustic pentru a auzi cartofii povestindu-și pătaniile lor.

În primul rînd, viețuitoarele sînt înzestrate cu glas și conduită omenească. O ediție franceză a basmelor lui Andersen, apărută în timpul vieții lui, îl prezenta astfel: „*Noul La Fontaine face să vorbească animalele cu mult spirit; el împărtășește necazurile și bucuriile lor, pare a deveni confidentul lor; știe să le împrumute un limbaj atît de naiv, atît de pătrunzător și de firesc, încît povestirea lui pare*

de-a dreptul reproducerea fidelă a ceea ce el a auzit cu adevărat". Comparația cu La Fontaine însă este justă numai pînă la un punct. Căci animalele lui Andersen nu au aceea subtilitate pe care animalele lui La Fontaine par a o fi învățat de la moralistii francezi sau de la cazulistii epocii. Nu manifestă nici aceea amoralitate și acel practicism prin care fabulistul francez satiriza anumite tipuri sau moravuri proprii unor anumite categorii sociale. Dimpotrivă, animalele lui Andersen ajută totdeauna pe omul ajuns în impas, moralitatea lor sănătoasă este apropiată de natură și este un rezultat al ei; și tot natura le dirijează acea înțelepciune și bunătate firească lor care le dictează și le reglează comportamentul. Încît, sub acest raport, animalele lui Andersen dau omului o adevărată lecție de cinste, de ajutor reciproc, de franchețe, — iar basmele sale îl învață pe om respectul și dragostea față de lume sub toate formele ei — inclusiv regnul animal. Totuși, cu rezerva că această lecție este departe de moralizarea ostentativă, și mai ales cît se poate de departe de didacticismul convențional și artificios al „moralităților” unui Perrault.

O vocație mai palidă dovedește Andersen în direcția didactică, instructivă; bucățile în care urmărește o informare științifică nu se valorifică printr-o asemenea intenție (de pildă, descrierea expoziției internaționale de la Paris în „Povestea Dryadei”; noțiunile de ichtiologie ocazionate de evenimentul instalării cablului intercontinental — în „Uriașul șarpe de mare”, sau asupra infuzorilor în „O picătură de apă”, etc).

Andersen rămîne un povestitor cu o adîncă sensibilitate poetică ca în acel „Album fără chipuri”, o operă ce prin construcție se situează la limita dintre schiță și poem în proză, iar prin concepție arată anumite urme romantice; o carte de viziuni delicate, evocînd momente și imagini de pe pămînt, pe care le vede luna la ora cînd realitatea și visul par a se confunda. În special în sectorul basmului, sub viziunea panteistă a scriitorului scandinav capătă însuflețire și obiectele cele mai banale: cratița, farfuriile, mătura,

ceainicul; între jucării se înjghebează ideile duioase — ca între soldatul de plumb și dansatoarea de porțelan, sau între coșar și păstorită; titirezul se îndrăgostește de mofturoasa domnișoară minge, gulerul vorbește ca un filfizon, pușculița în chip de purcel se poartă asemenea unui bogătaș arogant, — în timp ce „*cele două pernife frumos brodate de pe canapea, nu ziceau nimic; erau drăguțe, dar erau niște proaste*”.

Această animizare a obiectelor de interior constituie o sursă de feerie redusă la dimensiunile banalității cotidiene, un tip nou de feerie, o feerie domestică, de interior. În același timp însă, este și una din sursele de humor ale marelui povestitor.

★

În general, Andersen realizează nota humoristică prin efectele de contrast neașteptat dintre fantezie și realitate, efecte pe care le obține atribuind — cu un aer de gravitate solemn — trăsături de caracter sau obiceiuri de viață burgheză viețuitoarelor, sau chiar unor obiecte banale, adică elementelor integrate zonei de feerie. Cioara e în doliu: fiindcă „*a rămas văduvă, ea poartă o zdreanță de lînă neagră, înfășurată la picior, și își plînge toată ziua soarta*”. Corbii țin să ajungă și ei pensionari: ei „*se rugară într-un glas să fie primiți la curte, căci se gîndeau la bătrînețe să aibe și ei o pîine asigurată*”. Ambițioasa barză bătrînă visează ca soțul său „*să capete boneta de doctor, cu drept de a o transmite copiilor săi*”. O altă cioară se instalează în fundul trăsुरii — „*căci îi făcea rău să meargă cu spatele înainte*”.

Povestitorul cultivă și varietatea calamburului, ca în turnura neașteptată ce urmează unei replici: „*În materie de poezie, d-ta te pricepi cam ca și coșul ăsta. Aceste cuvinte erau destul de nepoliticoase, mai ales față de coș*”. Sau, varietatea humorului grotesc: „*Am să scriu (linezei — n. ns.) cîteva rînduri pe un pește uscat, că hirtie n-am*” — vorbește laponă. „*Fineza citi de vreo trei ori cele scrise pînă învăță pe dinafară scrisoarea. Apoi aruncă peștele în oala cu ciorbă, zicînd că e păcat să se piardă un pește atît de gustos: fineza era o femeie foarte chibzuită*” („Crăiasa zăpezii”).

De multe ori însă humorul este nuanțat cu malițiozitatea aluziei ironice. „Hainele împăratului“, de pildă, este o bucată cu totul remarcabilă prin finețea ironiei la adresa ambiției și falsității, în același timp cu evidente aplicații și în domeniul criticii literare sau de artă. În „Rățoiul cel urît“ cumetrele rate bîrfesc asemenea unor femei, — întocmai ca și domnișoarele cărăbușe care, văzînd-o pe Mărunțica, „începură să şușotească între ele: — *Are numai două picioare!*“. Iar în „Prințesa și porcarul“: „*Charmant! Merveilleux, ziseră în franțuzește doamnele de onoare, care vorbeau limba asta una mai pocit decît cealaltă*“. Cultura livrescă este ironizată apoi, pe cît de fin pe atît de caustic: „*În țara în care ne aflăm trăiește o prințesă nespus de înțeleaptă, care a citit toate ziarele cîte sînt pe lume. A trecut atît de cînd le-a citit, că le-a și uitat*“. Sau, tot atît de spiritual: „*Unul din ei știa pe de rost tot dicționarul latin și ziarul local pe trei ani în urmă, începînd de unde vrei, de la capăt sau de la coadă*“ („Hans cel bădăran“).

Mai multă finețe are jocul spiritual al fanteziei feerice: „*În cartea cu poze desenele prinseră viață, păsările cîntau, iar oamenii, desprinzîndu-se cu totul din pagini, veneau să stea de vorbă cu Eliza. Dar cînd fetița întorcea paginile, ei săreau la loc în carte, ca să nu se încurce cu cei din pozele următoare*“ („Lebedele sălbătice“). Și mai ales cînd intervin elemente de natură, imaginile capătă irizări de vis: „*Trebuie să mă duc pe cîmp (vorbește Moș Ene din povestea cu același titlu), să văd dacă vîntul a șters bine praful de pe frunze și de pe iarbă. Dar treaba mea cea mai importantă este să dau jos stelele de pe cer, ca să le lustruiesc. Le culeg în poală, — dar trebuie să am grijă să le numerotez. Numerotez și găurile în care sînt înfipite pe boltă, ca să le pun din nou unde trebuie la locul lor. Altfel ele n-ar ținea, ar cădea de pe cer una după alta, și am avea prea multe stele zburătoare*“.

★

Stilul lui Andersen, deși menținîndu-se în registrul liric, este suficient de variat, — începînd de la timbrul elegiac vibrînd

de compătimire în fața suferințelor omenesti, sau de duloșie în fața candorii copilăriei și iubirii materne, pînă la construcția imaginilor, tehnică în care intuitivul predomină asupra vizualului (la mal, „*apa se ridică ușor de tot, ca pieptul unui copil adormit*“; în schimb, Yorgen „*era ca un fel de lăută ale cărei coarde întinse peste măsură nu mai aveau nici un sunet*“). Natura este receptată liric („*unda vîntului le alungă printre ramurile sălciei care își tremură frunzișul cu foșnete domoale ca o tînguire. Vîntul cîntă, iar salcia îi ține isonul*“), alteori fantastic („*zidurile erau făurite din vîrtejuri de zăpadă, iar geamurile și ușile erau tăiate din pale de vînt înghețat*“), sau de-a dreptul vizuală. În cazul receptării vizuale a peisajului, trebuie remarcat că paleta lui Andersen este mai vie în redarea peisajului de iarnă, — ca, de exemplu, în „*Omul de zăpadă*“: „*Arborii și tufișurile erau acoperite de promoroacă, și toată împrejurimea părea o dumbravă de mărgean alb. Toate ramurile parcă erau acoperite de flori albe ce scînteiau în lumină... Cînd soarele își aruncă razele în mijlocul acestei străluciri minunate, părea că din toate părțile fîșneau numai fulgere, și că nemărginita mantie de zăpadă ce acoperea pămîntul era bătută toată în diamante scînteietoare*“.

Acest stil confirmă încă odată temperamentul liric și sentimental al povestitorului.

Dar înainte de finețea acestui stil, perfecționat printr-un îndelungat exercițiu poetic, și înainte de forța fanteziei naive care animează totul cu puterea creatorului, — Andersen s-a impus prin concepția sa generală de viață. Potrivit acestei filozofii, omul singur ar fi prea slab dacă nu s-ar bucura de ajutorul întregii naturi înconjurătoare. „*Viața este aspră, dar trebuie s-o înfrunți, — și merită s-o înfrunți, pentru că viața e frumoasă; iar bucuria vieții te recompensează de toate suferințele trecute. Lumea umană și lumea naturii formează o singură unitate, — și o trăsătură frumoasă a primei, reflectă frumusețea celeilalte. E adevărat că în lumea umană — continuă Andersen — domnește prea multă sărăcie și suferință, născute din inegalitate socială și nedreptate, — dar*

aceste rele trebuie înlăturate și pot fi înlăturate..." Omul, „capodopera creațiunii“ poate realiza aceasta; Andersen are încredere în forța morală a omului și a omenirii:

„Credința mea în omenire — scria el — n-a fost înșelată. Vremurile de neazuri și de suferințe poartă totuși în ele germeii binecuvîntării viitorului“

POEZII NOI IN „GAZETA LITERARĂ” ȘI „CONTEMPORANUL”

Trăim zilele în care întreaga lume este frământată de ideea luptei împotriva unui nou război. Conștiința popoarelor s-a maturizat, trecînd prin cumplita experiență a două războaie mondiale, păstrînd încă sub pleoape lumina rea a rachetelor, a incendiilor și a exploziilor atomice. Niciodată viitorul pașnic, fertilizat de marile descoperiri ale științei n-a fost mai aproape, mai arzător dorit ca acum. Niciodată războiul n-a fost imaginat mai sălbatic, mai distrugător ca acum de dușmanii omenirii. Niciodată cauza apărării păcii n-a fost atît de nobilă și de imperioasă.

În țara noastră, lupta pentru pace constituie azi o chestiune de primă importanță. Pe plan artistic, s-au împospătat și s-au îmbogățit toate resursele. În ultima vreme, publicațiile noastre se înfîlesc în același efort unanim. Desenele satirice, semnate de Perahim și pamfletele demascatoare ale lui Zaharia Stancu — apărute în „Gazeta literară” — își sorb tăria din același izvor: dragostea față de oameni, răspunderea asumată în lupta împotriva dezlănțuirii unui oribil conflict mondial.

Poezii noștri cei mai talentați și mai reprezentativi se află, mai ales acum, în primele rînduri. În ultimele săptămîni, paginile „Gazetei literare”, ca și paginile altor publicații, au conținut poezii inspirate, datorate atît poezilor cu experiență îndelungată cît și poezilor tineri. Fără pretenția de epuizare a temei, fără pretenția cuprinderii întregului material poetic, vom încerca să remarcăm valoarea acestor ultime producțiuni.

De prim interes ne apare contribuția

adusă, în aceste săptămîni, de poezia lui Mihai Beniuc. Conștiința înaintată a cetățeanului care străjuiește frumusețea și bogăția țării este exprimată cu evidență de aceeași personalitate lirică ce anunța odinioară pe „toboșarul timpurilor noi”. Poezia „Drum de iarnă” se deschide cu un pastel pătruns de vigoarea cinetică proprie lui Beniuc, dar contemplarea pare a se lărgi, pare a se desfășura mai în tihnă:

Iară-ncepe iarna cu fuioare.
Cu fuioare albe de ninsoare,
Iară-ncepe viscolul să cînte
Chiuind prin ramurile frînte.

Mînzul meu la sanie rîncează,
Drumu-i sub omăt și înserează.
Poate lupii urlă din viroage,
Poate vin în goană într-acoace.

În acest peisaj al simbolurilor, poetul se simte postașul viitoareii vremi anunțînd apropiata cădere a lumii vechi, ce ca o babă hîrcă umblă să-i sară în spate. Optimismul biruinței finale răsună în versurile:

Mînzule, hai, di! la drum de țară
Și-om ajunge noi în primăvară,

amintind, dar numai ca un ecou transfigurat, strigătele neliniștite din perioada primei tinereți impetuoașe:

Di, caii mei,
Nu vă lăsați,
Zburați ca zmei
înaripați
Spre creste de vis...

De atunci poetul a urcat noi trepte de dezvoltare și după ce ne-a dat cîntecele fertilității și gingășiei din „Mărul de lingă drum”, ajunge la admirabila exprimare a deplinei maturități din poezia „Paznic”:

Fetele în talie subțiri,
Lungile alei cu trandafiri...
...Vezi, aceste bucurii văzute
Trec prin viața ta ca niște ciute.

Bine-ar fi să ai de ele vreme
Să le prinzi în aurii poeme...

Dar poetul nu-și îngăduie să rămînă admiratorul pasiv al trecătoarelor frumuseți, ochiul său descoperă că:

Dincolo de jocul de hulubi
Și de miei, pîndesc ereți și lupi...

Poezia se transformă într-o chemare la vigilență:

Vezi, acestea toate eu le știu,
Și de umblu ca argintul viu,
Și de strig mai tare decît cînt,
Și de mă frămînt pe-acest pămînt...

E ca fiara — cum să-i zicem? — fiara,
Să nu calce niciodată țara.

Poetul consideră ca o problemă patriotică problema luptei pentru pace. El își refuză rolul de a slăvi în cîntece bătrînești vremurile trecute și ămîntirile, preferînd să rămînă un paznic al bogățiilor țării. În altă poezie „Gruia lui Novac”, sînt mobilizate elemente de baladă populară, și aliate expresiilor celor mai moderne, spre a demasca și condamna cu eficacitate forțele de sub steagul lui Marte. Din tezaurul folcloric sînt scoase proverbe, zicale și vorbe de duh care servesc demonstrării ideilor prezentului glorios:

Șarpe de te doare capul,
ieși la drum de-ți află leacul.

sau

Șarpe, tu cu coadă sunătoare,
Mi-e că te vor spînzura la soare.

Cîntecele de pace ale lui Mihai Beniuc, răspunzînd celor mai categorice cerințe ale vremii noastre, constituie un stadiu nou și

deosebit de valoros al creației sale personale. De observat că pacea nu este pur și simplu cîntată, desprinsă de celelalte probleme majore ce ni se impun. Totodată este afirmată ideea victoriei comunismului, ideea abnegației eforturilor cotidiene ale oamenilor muncii. Astfel înțeasă, lirica recentă a lui Mihai Beniuc își dezvoltă cu rodnicie cele mai bune tradiții ale sale.

În rîndurile cîntăreșilor păcii se conturează de asemenea pe prim plan lirica patetică a Mariei Banuș care, cu mulți ani în urmă lansa „strigătul adînc, pătimaș” în poezii de valoare celei în titlul „Chemare”. „Țieți vorbesc Americă”, amplu poem epic, demonstrează în versuri whitmaniene ideea cointeresării tuturor popoarelor în problema apărării păcii. Maria Banuș își reprezintă aici America și Europa ca două femei care se dezlanțuie în iubiri furtunoase, care fac copii, care-și pot pierde bărbații și copiii în războaie tragice, putînd fi apoi urmărite de spectrul lor zguduitor. Sentimentele sînt exprimate cu o forță de sugestie copleșitoare, metaforele sînt grandioase. Pentru a arăta că în cazul unui război America ar avea tot atît de mult de suferit cît și Europa, continentele sînt imaginate ca niște case vecine, iar oceanele ca niște ulițe înguste. Personalitatea Mariei Banuș capătă cu acest poem o împlinire matură, originalitatea sa vîdîndu-se cu putere, deși poemul are ceva din suflul versurilor lui Pablo Neruda.

Participînd la conferința partizanilor păcii din Budapesta, Maria Banuș a reprezentat forțele iubitoare de pace din țara noastră. Cu această ocazie a tradus poezia „Fetița moartă” a poetului Nazim Hikmet, pe care l-a cunoscut acolo:

Bat ușor din ușă-n ușă,
bat mereu, fără-nctare,
Dar s-apar la voi eu nu pot,
N-are chip cel mort, nu are...

.....

Nu cer de la voi nimica,
Nu mai cer zaharicale.
Un copil ce-a ars ca paiul,
nu mai vrea să-l iei în poale.

Fetița ucisă în dezastrul de la Hiroșima nu personifică un spectru, ci o amintire

dureroasă și un avertisment ferm. Datorită acestui fapt poezia zguduie adânc pe cititor.

Tot despre copii și despre pace vorbește poezia lui Dan Deșliu „Un cântec la focul de tabără”. Versuri care vădesc influențe eminesciene interesant asimilate, demonstrează că arta, construcțiile, devin zadarnice dacă nu sînt îndreptate în scopul apărării păcii. Copiii sînt „nemurirea noastră”, deci trebuie să apărăm de orori viața copiilor:

Iar fără ei, zadarnic poezie!
Copiii — nemurirea noastră sînt!
Veghiați, veghiați această veșnicie .
A omului, dezvăluită mie
În seara despre care-am vrut să cînt,

În neuitate clipele acele
Cînd riul susura prin bolovani
Și tănuiam sub licărul de stele
Cu cîțiva cetățeni ai țării mele
De doisprezece — treisprezece ani.

Remarcabilă este și „Scrisoarea prietenului din apus” semnată de Eugen Frunză. Aceași hiperbolizare ni-l înfățișează pe omul simplu din apus „profilat în zări pe continent”. De el trag „otgoanele minciunii” pe care poetul dorește să le rupă cu scrisoarea sa. Căci:

...iarăși sparg timpanul Europei
Comenzile abrupte, sfîșiiind
Amurgu-n care tortele s-aprind
În care-adorm legendele și plopii...

Întîlnim formulată clar ideea răspunderii egale pe care o au oamenii cinstiți din toată lumea față de problema păcii:

Răspunderi deopotrivă ne apasă.

Este deosebit de frumos pasajul în care poetul apelează la sentimentele umane ale interlocutorului apusean. Și largile sentimente ale poetului sînt cimentate de conștiința sa de communist. Dacă prietenul din apus ar fi totuși convins să meargă la război împotriva lagărului nostru, el ar pieri. Poetul îi demonstrează „omului-speranță-inima lumii” că el n-are dreptul să moară, ci trebuie să construiască o viață mai bună.

Febrilitatea construcțiilor vieții noi, înfrigurarea realizării planurilor pe care fiecare

și le face pentru înfăptuirea acestei vieți, generează lirica înaltă. Victor Tulbure își intitulează o poezie „Atîtea-s de făcut”. Sînt evocate aspirațiile nobile ale omului înaintat a căror înfăptuire un nou război ar pune-o în pericol. Mihai Dragomir pornește, într-o poezie „Spre infinitul atomului”. Omul de azi, „omul communist”, dorește ca atomul să slujească viața și nu distrugerea. Cicerone Theodorescu lansează o „Chemare la întrecere” pentru folosirea cît mai fericită a puterii nucleare. Amîndoi poeții au o viziune cosmică grandioasă, alimentată de entuziasmul erei noastre, de încrederea rezolvării pozitive a tensiunii internaționale. Mihai Dragomir își continuă această viziune pe care și-a arătat-o mai înainte în „Oda fulgerelor”. Cicerone Theodorescu ne-o arată acum. Cealaltă poezie a lui, mai realizată, publicată în „Gazeta literară” și intitulată „Scrisoare din odaia de lucru”, scoate semnificații înalte din elementele unui decor casnic intim. Un papagal care repetă cîteva cuvinte în limba germană, o miniatură, o revistă cu poze și chipul suav al Mihaelei, fițița poetului, se leagă în pasta deasă a aceleași poezii. Papagalul amintește pe acei ce au repetat orbește cuvintele criminale ale lui Hitler, fițița — cîndorea copilăriei ce trebuie apărută — miniatura și poza unui scafandru evocă munca pașnică. Pînă și hîrtia pe care scrie poetul evocă ceva. Lucrurile și ființele din jur se încarcă de sens și poetul vorbește deosebit de simplu și firesc, răspunzînd parcă vorbelor lui Nazim Hikmet comunicate de Maria Banuș; poetul turc cerea ca poezia dedicată apărării păcii să fie astfel scrisă încît să poată pătrunde pretutindeni unde sînt masele — pe stadioane în sălile ansamblurilor de estradă, la circuri — oriunde.

Aceași simplitate emoționantă respiră și versurile Veronicăi Porumbacu. Evocarea zilelor de război se face cu ajutorul unor imagini puternice:

Într-un infern care rînjește-o gură
De lup, să ne sfîșie-n dinți pe toți,

poeta, care nu încearcă să-și salveze nici un avut personal, duce sub braț o casetă care a închis paginile de literatură preferate, duce

„o fărîmă de cultură“ spre a o salva de distrugere. Consecințele lirice trase de aici sînt deosebit de vibrante. Forța lagărului păcii, în fruntea căruia se află Uniunea Sovietică, dă siguranță poezilor înaintați și le dă vigoare. Astfel, poeziile lor devin arme importante în lupta împotriva războiului.

N. L.

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE
NU SE INAPOIAZA.

★

REDACȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București
Telefon: 1.88.85, 1.94.91 și 2.20.40

ADMINISTRAȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București
Telefon: 1.17.92

★

ABONAMENTE ANUALE: lei 60
ABONAMENTE SE FAC LA OFICIILE POȘ-
TALE, PRIN FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII
VOLUNTARI DIN ÎNTREPRINDERI ȘI INSTI-
TUȚII.

Faceți abonamente pe 3, 6 și 12 luni.

Bibl.